DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

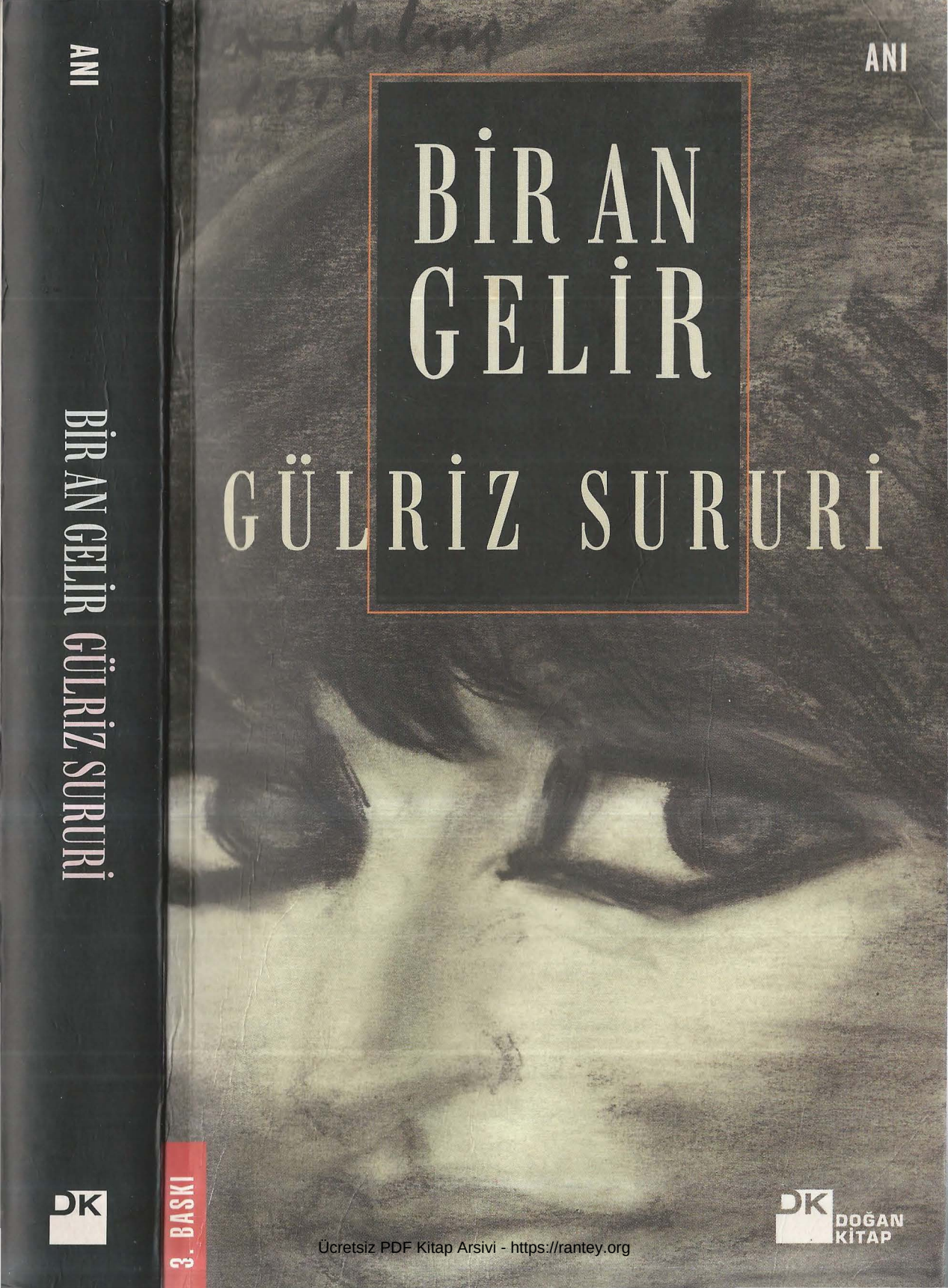
• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ANI

BİR AN GELİR

GÜLRİZ SURURİ

ANI

BİR AN GELİR GÜLRİZ SURURİ

DK

3. BASKI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DK DOĞAN KİTAP

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir An Gelir...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİR AN GELİR...

Yazan: Gülriz Sururi

Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / ocak 2003
3. baskı / şubat 2003 / ISBN 975-293-071-9
Bu kitabın 3. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Kapak ve kitap tasarımı: DPN Design
Kapaktaki resim: Avni Arbaş
Baskı: Altan Matbaacılık

Kitaba katkılarından dolayı **Milliyet** gazetesine teşekkür ederiz.

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli-İSTANBUL
Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 39 Faks (212) 677 07 49
www.dogankitap.com
www.dk.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir An Gelir...

Gülriz Sururi

DK
DOĞAN KİTAP

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir an gelir...

Eveeet... Nerede kalmıştık? "Varsa söylenecek sözün, açarsın perdeni" diye bitirmişim *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* adlı anı kitabımı.

Yıl 1980, ortalık karışık. Ama ben artık kabıma sığamıyorum. Bodrum'sa Bodrum, tatilse tatil, doğaysa doğa. Ben tiyatrocuyum. Hayatımdaki öteki (!) her şeyden keyif alıp, tadına varabilmem için sahnede olmam, başka kimliklere bürünmem, izleyicimle buluşmam gerek. Başka yolu yok. Eksik yaşamaya dayanamıyorum. Bu iki üç yıl, inişler, çıkışlar, mutluluklar, büyük mutsuzluklar yaşandı. Mütevekkil değilim; ama hayatın her köşe başında bize beklenmedik küçük paketler sunduğunu, bunların bazılarını hemen açmamız gerektiğini, bazılarına da el sürmeden yanından geçip gitmemiz gerektiğini biliyorum. Ve o günlerde beni artık kolay kolay şaşırtacak bir şey kaldığını da sanmıyorum (yazı hariç!). Belli bir yaşa gelmişim. Hiçbir şey öğrenmedimse, kendimi çok iyi tanıdığımı, Gülriz'i öğrendiğimi biliyorum. Az şey değil.

Bugün 19 temmuz 2001 ve ben bu satırlara devam etmeden önce, yıllardan beri okumadığım anılarımı yeniden okuyacağım. Bundan sonraki satırlar, kitabı okuduktan sonra devam edilen satırlar olacak. Nokta.

Ama noktadan önce söylemem gereken şeyler var: neden anılarımın devamını yazmaya karar verdim? Aslında her zaman devamını yazmak istedim. Son yıllara kadar. Sonra birden vazgeçtim. Birinci kitap çok sevilmişti; çünkü çok içten, samimi, açık ve dürüst yazılmıştı. Bugün o kadar açık olmalı mıydım? Olursam bazı insanları çok mu üzerdim? Ayrıca uzak geçmiş, film şeridi gibi gözlerimin önünden geçmişti. Çocukluk, ilk gençlik ne kadar kolay yazdığım bölümlerdi. Ben çalakalem yazan tiplerdenim.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Şahin Kaygun "çıt" diye çekiverdi.

Müsveddesiz yazıyorum, elle. İlk yazılmış nüsha hâlâ evde duruyor. Bazı karalamalarla yazmaya devam etmişim. Bugün bende o ruh var mı? Beni en çok düşündüren şeylerden biri de, o kitabın bir tiyatrocunun anıları olarak ilgi görmesiydi. Bugün ben eskisi kadar yoğun tiyatro yapmıyorum. Hayatım, yaşadıklarım gene de ilginç, okunası gelecek mi insanlara? Eski şöhretim yok, yeni kuşaklar beni izlememiş bile. 1999'dan beri sahneye çıkmadım. Son oynadığım *Söyleyeceklerim Var* isimli oyunumun eski izleyicim dışında, kozmopolit diyebileceğim bir izleyicisi olmuştu; ama pek gençlik gelmemişti oyuna. Bu beni çok üzmüştü. Ülkemdeki kültür erozyonunun ne kadar bilincinde olsam da, kendimi kandıramam. Artık eski bir tiyatrocuydum. İşte bunları düşününce, muhakkak anılarımı yazmak zorunda olduğuma karar verdim.

Ben bir insanım her şeyden önce. Neruda gibi, yaşadığımı itiraf

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

etmek isterim. Anılarımın devamını başkalarının yazmasına razı olamam. Hayatımı son noktasına kadar yazacağım. Kitabımı okuyup, "Peki sonra ne oldu, neler yaşadı bu kadın, merak ediyorum" diyenlere, yolumu kesip kitabımı övenlere, kitabımla ilgili aldığım yüzlerce mektubun sahibine, yüzlerce telefona, beni "yazmalısın" diye zorlayan yakın dostlara yazıyorum kitabımı, yani hayatımın devamını. Her hayat bir romandır ve hiçbir roman yarıda bırakılmamalıdır. Masal değil ki bu, "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" diye bitirelim.

Biliyorum ki, ilki kadar kolay olmayacak bu kitabı yazmak. Zorlanacağım bölümler olacak. Yakın geçmiş olduğundan, hafızam belki bana eskisi kadar iyi eşlik edemeyecek. Olsun, zamanın süzgecinden akıp gidenlere boş verip süzgece takılanları yazarım ben de. Yeniden nokta.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Varsa söylenecek sözün...

Bir gün Ali Poyrazoğlu'yla bizde konuşuyoruz. Yıl 1981 olabilir. Konu ne olursa olsun, ben sözü döndürüp dolaştırıp "Ali, peki ben şimdi ne oynamalıyım?"a getiriyorum. Kendime bir proje arıyorum o sırada. Ali iyi proje üretir, dünya tiyatrosunu yakından takip eder, gidip izler. Yıllar geçince, eski dostlar geçenleri kolay unutur. Biz de eski dostluğumuzu tazeliyoruz o sıralar, çok beraber oluyoruz eskisi gibi. Ali'yle aynı sofrada oturmamış olanlar pek bilmez, gerçekten sohbetine doyulmaz biridir.

– Ali, geçenlerde Zeynep (Oral), "Piaf'ın hayatını oynamalısın" dedi. Ne dersin?

Ali birden uyandı.

– Ben Londra'da izledim. Hemen teksti getirtelim. İstersen senin için çeviririm. Çok iyi fikir, dedi.

– Ama çok iddialı bir olay. İrma filan değil ki bu, Édith Piaf. Acaba o şarkıları söyleyebilir miyim?

– Bırak bu ağızları ya!.. Eskidi bu ağızlar. Sen tiyatrocu değil misin kızım, baba gibi söylersin çalışırsan.

Ama daha o anda içimde bir his, bir İngiliz tarafından yazılıp, bir İngiliz tarafından oynanan Piaf'ın bana uygun olmayacağını söylüyordu.

– Tamam Ali, istet teksti.

Artık her gün Ali'ye telefon ediyorum.

– Hani nerede, geldi mi, neden gecikti?

Ali benim tezcanlılığıma alışkın.

– Tamam, bugün bir daha telefon ederim Londra'ya.

– Peki Ali, çok pahalı bir prodüksiyon mu?

Ali anlatıyor.

– İnşallah batmam, diyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

– İstersen ortak yapalım prodüksiyonu, diyor Ali.

Şaşırıyorum.

– Bu kadar inanıyor musun bu projeye? diyorum.

– Tabiî kızım, banko bu proje, diyor ve bu kez çeviri için Sevgi Sanlı'yı öneriyor.

– Çok iyi düşündün, diyorum, Sevgi Hanım usta bir çevirmen, ayrıca *My Fair Lady*'yi harika çevirmişti.

Bir gün bizde buluşuyoruz. Sevgi Hanım'la yıllarca önce, Ankara'da Metin And'ın evinde bir davette tanışmıştım. Çok hoşsohbet bir hanım. Bana, "Güzel bir proje; ama Piaf çirkin bir kadın, siz çok hoş birisiniz, neden bu rolü düşünüyorsunuz?" diyor. Ben nedenlerimi anlatınca da, "Peki neden Simone Bertaud'nun *Kaldırım Serçesi* kitabından yararlanarak yeni bir oyun yazmayalım?" dediğini de hatırlıyorum.

Nihayet hasretle beklediğimiz tekst elimize geçince, Engin bir solukta yüzünden okuyor oyunu bana. İkimiz de birbirimizin yüzüne bakıp kalıyoruz. İngilizler olumsuz kahramanlara bayılırlar. Piaf da öyle bir kahraman ki, yorumuna bağlı. Aslında her kahraman gibi, kaybedersen vatan hainisindir de, kazanırsan kahraman vaziyetleri. Bir sahnede, Piaf sahnenin ortasında, ayakta bacaklarını açıp, tabiri caizse işiyor. Evet, çiş ediyor demek çok masum olur, resmen işiyor. Şimdi, Piaf yaşamında bir gün böyle bir şey yapmış olabilir; ancak, sahnenin ortasında, izleyiciye karşı bunu ona yaptırırsan; Piaf'ın işemesi, o benzersiz sesinin, şarkılarının bile önüne geçer.

Başka bir sahnede ise, gençlik döneminde bir gece, Pigalle'in çıkmaz sokaklarından birinde, dört beş bahriyeli Piaf'ı kıstırıp, ırzına geçiyor. Bu da tiyatro sahnesinde bütün çıplaklığıyla yaşanıyor. Benim halkım bunu kaldırmaz; ben de oyuncu olarak "Mesleğim için soyundum. Sanat için her şeyi yaparım" deyip çamaşırları fora edenlerden olmadığıma göre, bu iş yatar. Peki ne olacak? Ben Piaf'ın şarkılarını dinlemeye başlamışım bile. Elimde Aydın Emeç'in çevirisi *Kaldırım Serçesi* kitabı, Simone Bertaut'nun (Momo) yazdığı Piaf'ın yaşamöyküsünü okumaktayım. Yani fena halde Piaf'la yaşamaya başlamışım.

– İngilizler yazar da, Türkler yazamaz mı Piaf'ın yaşamından bir oyun? dedim birkaç gün süren şaşkınlıktan sonra.

– Tamam, ama şarkıları Can Yücel çevirmeli, dedi Ali.

Harika bir fikirdi. Can Yücel'in dili, şiiri, bu şarkılara çok yakışacaktı. Melih Cevdet'in *İrma*'daki başarısını düşündüm bir an. Çok iyi bir fikirdi. Şehir Tiyatrosu Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde, bir yıl önce Shakespeare'in *A Midsummer Night's Dream* (*Bir Yaz Ge-*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

cesi Rüyası da güzel bir isimdir aslında) oyununu, Can Yücel'in çevirisiyle *Bahar Noktası* ismiyle izlemiştim. Oyunu Başar Sabuncu sahneye koymuştu. Hayran olmuştum. O sıralar Başar, İstanbul'un en ses getiren yönetmenlerinden. Art arda koyduğu oyunlarla meslek hayatının doruklarında. Ayrıca oyunlar, senaryolar yazıyor.

Oyundan sonra kulise gidip kutladım. Gerçekten o yıllar için çok avangard bir olaydı ve dönem dönem ciddi iniş çıkışlar gösteren ödenekli tiyatrolarımız, artık tahterevalli misali: Şehir Tiyatroları havalanmışsa, Devlet Tiyatrosu çökerdi. Böyle devam etti bu tahterevalli olayı bugünlere kadar. İşte Şehir Tiyatrosu, *Bahar Noktası*'yla ciddi bir çıkış yaptı o yıl. Ben Candan'a sordum (Başar'ın eşi Candan Sabuncu): "Yahu nasıl oynatabildi bu oyuncuları Başar? Bu ne enerji? Bunca yıl sonra, bu yaşta insanlar bedenlerini nasıl böyle kullanabildiler?" Candan, "Valla Gülrizciğim, kamçıyla" demez mi! Bir an ürktüğümü anımsıyorum. Tabiî Başar eline sahici bir kamçı almamıştır, ama...

İngilizce'den çeviriyi muhakkak Sevgi Sanlı yapmalıydı, ama oyunu Başar yazmalıydı. Bu kararı vermemin birkaç sebebi vardı. Bir kere Başar bir oyun yazarı; St. Joseph mezunu, Fransızcası çok iyi, yönetmen. Beni iyi tanıyor. Ayrıca özel tiyatroda kazanılan başarı, ötekilere büyük fark atar. Demek ki, Başar teklifi kabul ederse, bu işe başını koyardı.

Başar'ın evine gittik, konuştuk. Çok hoşlandı bu tekliften, kabul etti. Ancak Aydın Emeç'ten izin alacak *Kaldırım Serçesi* kitabından yararlanmak için. Ayrıca Jean Cocteau'nun yazmış olduğu bir kitap ve Piaf hakkında yazılmış bütün yazıları, kitapları getirtmek gerektiğini düşünüyor. "Aceleye getiremeyiz bu oyunu" diyor Başar da. Her başarılı sanatçı gibi heyecanların adamı. İnandığı bir proje olunca heyecanlanıyor. Oyunda on altı şarkı olmasına karar veriyoruz. Başar, çatıyı şarkılar üzerine kurmaya karar veriyor, bu da beni heyecanlandırıyor işte. Piaf, aşkları ve şarkıları. Bu bir üçgen. Örneğin, Yves Montand'la aşkını noktalarken "Padam Padam"ı söylemesi, Marcel Cerdan'ın ölümünden sonra "La belle histoire d'amour"u (Kanmazdım Ben Aşka) söylemesi... Çıldıracağım sevinçten. Başar ne söylese heyecanlanıyorum. Artık sık sık buluşuyoruz. Ayazpaşa'da aynı yokuş üzerinde oturuyoruz, komşuyuz yıllardır. Şarkı sözlerini yazma teklifini Can Yücel'e Başar götürüyor. Buluşmaya karar veriyoruz bizim evde. Ben Can Yücel'le ilk kez tanışacağım. Birbirimizi biliyoruz tabii; ama demek ki hiç karşılaşmamışız, tanışmamışız o güne kadar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://cantev.org

"Benim ayaklarım çok güzeldir"

Bir akşamüzeri benim evde buluşmaya karar verdik. Başar, ben, Can Yücel, daha sonra Ali Poyrazoğlu da gelecek. Ben biraz tedirginim. Can'ın biraz küfürbaz olduğunu, açık saçık konuşmaktan hoşlandığını biliyorum... Fazla içtiğini, çabuk sarhoş olduğunu biliyorum.

– Keşke çay saatinde çağırsaydık, diyorum Başar'a.

– Yapma, diyor Başar. Melek gibi adamdır, dünyanın en mahcup herifidir. Bayılacaksın. Sana hayran zaten, eli ayağına dolaşacaktır heyecandan.

Neyse, beklenen saat geldi... Geçti... Anımsamıyorum şimdi, belki bir saat gecikti Can. Başar da yok ortalıkta. Telefon ediyorum, "Candan'ı bekliyorum, hemen geleceğim" diyor Başar. Sonunda kapı çalındı. Kurt köpeğim Cin, kulaklarını dikip huysuzlaştı birden. Hayra alamet değil. "Acaba kapıcıyı çağırıp, bahçeye mi indirsem" diye düşünerek kapıyı açtım. Çok, ama çok tedirginim nedense. Giriş katında oturduğumdan, büyük cam dış kapının dışını rahatça görüyorum. Dışarıda üç kişi var. "Allah Allah, bu adam iki saat geciktiği yetmezmiş gibi, bir de yanında iki de arkadaşını getirdi" dememe kalmadan; benim zile basıp dış kapıyı açmam, Can Yücel'in iki taraftan kollarına girmiş olan iki adamın Can'ı bana paket gibi teslim edip, bir anda yok olmaları bir oldu. "Al başına belayı" derler ya, durum aynen öyle. Can ayakta zor duruyor ve öyle bakışıyoruz karşılıklı... Tek kelime yok. Aynen Bekrî Mustafa'nın küfeyle eve getirilişi misali; ama Bekrî'yi küfeci karısına teslim edermiş, ben Can'la tanışmıyorum bile henüz.

"Hoş geldiniz" filan diye bir şeyler geveleyip evden içeri aldım Can'ı ve o an olanlar oldu. Kapıyı kapadım, Can şöyle bir döndü, pabucunun birini bir yana, öteki'ni öbür yana savurdu. Aynı anda,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

benim "Rica ederim, bizim evde ayakkabı çıkmaz, lütfen giyin" dememe kalmadan, bizim kurt havada kaptı Can'ın ayakkabısının tekini. Can, köpeği görmesiyle birden ürktü. "Be kadın, ne işi var bu köpeğin evin içinde? Yoksa kendini köpeklere mi d....sun?" demez mi! Can'dan duyduğum ilk cümleye bakın! Ev sahibiyim, antredeyiz henüz, karşımdaki Can Yücel. Allahım, ben nerelere gideyim? "Heh heh heh... Keh keh... Ah, ne şakacısınız" filan gibi abuk bir şeyler çıktı ağzımdan.

Tereddütteyim, kapının dışına mı koyayım bu sarhoşu, yoksa içeri mi alayım? O zaten yürüyüp salona girdi, en geniş kanepeye yayıldı bile. Ben salak, o şaşkınlıkla, misafir koltuğa oturdu ya, "Ne içersiniz?" demez miyim?

– Konyak! diye bağırdı bizimki.

Eyvah, evde konyak yok, ama en az beş yıllık bir kanyak var. En güzel konyak kadehine iki parmak koydum. Bu sırada Can Yücel birden çoraplarını çıkarmaya başladı. "Benim ayaklarım çok güzeldir" dedi kanyağını yudumlarken. Ben şaşkınlıktan ne yaptığımı, ne söylediğimi bilmez bir haldeyim. İster istemez gözlerim ayaklarına kaydı, merak bu ya çaktırmadan bakmaya çalışıyorum. Sahiden düzgün ayakları var galiba.

Nihayet kararlı bir şekilde karşısına oturdum, iş konuşacağız ya!

– Teklifimizi kabul etmenize çok sevindim, dedim. Bilenler bilir, güldür güldür gürleyerek konuşurdu. Birden gürledi:

– Piaf çirkin bir kadın. Sense güzelsin. Ne diye oynamak istiyorsun o çirkin karıyı?

Ne söylemeye çalıştımsa olmadı. Ben hâlâ karşımdakini makul bir insan yerine koyup, laf anlatmaya çalışıyorum. Oysa ne mümkün? Sonra "Je ne regrette rien" şarkısını çevirmeye başladı. Birden "..... yemedim ben pişmaniye" demez mi? Şimdi, pişmanlık ve pişmaniyeyi gel de bağdaştır bakalım. "Eyvah, bu iyice uçmuş" dedim ve birden aklıma *Bahar Noktası*'ndan bir cümle takıldı. Mücevherlerle süslü bir kadın için "müzehher" diyordu. Kendi kendime "Sen anlamazsın Gülriz" dedim. "Şairce düşünmeyi nereden bileceksin? Pişmaniye deyince, neden aklına İzmit garı geliyor ki hemen?"

Gariban Jean'ın Düttürüsü

Sonunda Başar geldi. Hava biraz yumuşayacak sanırken Can, Başar'ı birden karşısında görünce çok sinirlendi. Bu sefer, "Ne diye çağırdın bu herifi? Benimle yalnız kalmaya korkuyor musun?"

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantek.org

diye bağırdı. Söylenecek çok söz var, ama gel de söyle. Saat on falan olmuş, ben açlıktan yıkılmak üzereyim. Çerezler çoktan bitmiş. Her zaman bizim evde yiyecek bir şeyler bulunur. Ben mutfağa gidip bir şeyler hazırlamaya karar verdim. Mutfak antrede, salonun hemen yanında; koridorun sonunda da banyo var. Bir ara ben içeri Başar'a bir şey için sesleniyorum. Koridorun sonundan Can, banyonun kapısına dayanmış, "Çıksana dışarı, ne kaçıyorsun?" diye boş banyoya bağırıyor. İnanılmaz bir durum! Başar gülmemek için zor tutuyor kendini. Ben mutfaktan çıkmış, salona doğru "Bir yere kaçmadım, size yemek hazırlıyorum" diyorum. Can, banyodan çıkacağımı beklerken beni arkasında görünce büsbütün sinirlendi, küfredip durdu.

Neyse, sonunda sofraya oturduk. Ali gelmedi, yerine müdürünü yolladı. Oyuna dair hiçbir şey konuşulmadı, gece bitmek bilmedi. Sonunda Başar, güç bela, neredeyse taşıyarak, Can'ı kendi evine götürdü. Daha sonra arkadaşlardan öğrendim, biri matrak olsun diye "Gülriz güzel ayaklara çok meraklıdır" demiş Can'a! Alacağı olsun!

Sabah hiçbir şey hatırlamıyormuş Can Yücel. Yeniden buluşup konuşmak istemiş benimle. Başar'a, "Ancak sabah kahvesinde, on birde buluşurum onunla" dedim. Ertesi gün telefon etti. Ne kadar nazik, sanki o gece olanlar hiç yaşanmamış gibi. Bir sonraki gün bana sabah kahvesine gelecek. Hayırlısı.

Sabah bekliyorum, ne gelen var ne giden. On bir, derken on iki oldu, nihayet bir telefon.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

– Çengelköy'deyim, vapuru kaçırdım. İki vapuruyla geçiyorum, en geç üçte sizdeyim, dedi Can sarhoş sarhoş. Kaçta içmeye başlamıştı da, on ikide sarhoş olabilmişti?

– Hiç zahmet etmeyin. Sözüm var, evden çıkacağım, dedim. O oldu galiba. Sonra Başar'la konuştuk, bu iş böyle olmayacaktı. Bu tempoda oyunun şarkılarını bir yılda anca bitirirdi Can. Başar çok ısrar etti, "Peki" dedim. Ancak bir şarkıyı tamamlayıp yolladı bir ay sonra: "La goualante du Pauvre Jean." "Gariban Jean'ın Düttürüsü" diye çevirdi. Öyle güzel bir çeviri olmuştu ki, buraya yazmadan geçemeyeceğim.

GARİBAN JEAN'IN DÜTTÜRÜSÜ

Kulak kabartın bir an, bir gariban vardı Jean
Kısmetsiz karı kızdan, metressiz teres!
Hayatta tek ders bu derstir, ister zengin, ister zil
Aşksız adam adam değil.
Lükse çok meraklıydı, kolalı yakalıydı
Gömlekleri hep canfes, metressiz teres!
Bir kız gibi var mı oysa, ateşini paylaşsa
Aşksız adam adam değil.
Düştü parasızlığa, başladı hırsızlığa
Selam verse de herkes, metressiz teres!
İki atlarsa çekirge, üçüncüsü kelepçe
Aşksız adam adam değil.
Gençler beni dinleyin, gençliğinizi bilin
Jean önünüzde bir ders, metressiz teres!
İlmik geçmeden boynuna, al karıyı koynuna
Aşksız adam adam değil.
Çıktım artık aradan, bu öğüt garibandan
Diyor ki idamlık Jean, sevişin. Sevişin ulan!

Bence acayip güzel bir çeviriydi bu. Ne yazık ki bütün şarkıları yapamadı ve şarkıların çoğunu Başar Sabuncu çevirdi, çok da güzel çevirdi; bazısını da Engin. Ne gariptir, en sevdiğim şarkı olan "Non, je ne regrette rien"in çevirisinde Başar da, Engin de zorlanınca, Türkçe sözleri ben yazdım. "Hiç, hiç mi hiç, ben pişman olmadım hiç..." O gün ruh halime yakındı bu şarkı. O nedenle başarılı oldu galiba.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şimdi... Zurnanın zırt dediği yere gelmiştim gene. Bir kere, ilk kez Engin'siz kanat çırpacaktım. Artık hayatımızı, dolayısıyla mesleğimizdeki yolları ayırma günü gelip çatmıştı. Bundan sonra yalnız yaşayacaktım. Ayrı evler, ayrı tiyatrolar, ama dostluğumuz hiçbir zaman bozulmayacaktı. O gün evdeki hesap buydu ve tabiî çarşıya uymadığı anlaşıldı kısa sürede. Neyse, konuyu dağıtmayayım.

Engin başından projeye karşıydı. Gene de hiçbir konuda beni yalnız bırakmamaya çalışıyordu, ancak korkuyordu. Borç ödemekle geçen yıllar onu korkutmuştu. Yeni risk alacak gücü yoktu. Ayrılsak da beraberiz mantığıyla, projeyi ne kadar beğense de, "Ya tutmazsa, bu kız ne yapar?" diye düşünüyor ve beni vazgeçirmeye çalışıyordu.

– Peki neye güveniyorsun? diyordu arada bir.

– Bileğime, diyordum.

Engin haklıydı, Gülriz belki o gün hâlâ bileğindeki altın bileziğe güvenebilirdi; ancak kendini yavaş yavaş hissettiren enflasyon, 1980'den sonra, sponsor olmadan perde açmanın mümkün olmayacağını ortaya koymuştu. Peki ben neye güveniyordum? İşler yolunda giderse kazanacaktım, üstelik bu ciddi bir kazanç olabilirdi. Ya yolunda gitmezse?.. "Bodrum'da Manastır sırtlarında yeni bitmiş olan büyük taş evimi satar, borçları öderim" diye düşünüyordum. İşin kötüsü Ali de sessiz sedasız vazgeçmişti ortaklıktan.

"Bari evi satmadan tadını çıkaralım" dedim; Başar ve Candan'ı davet ettim oyunu bitirmek için. Güzel bir misafir katımız var. Çok eğleniyoruz. Yazın son günleri. Yüzüyoruz, geziyoruz, akşamları büyük bahçe terasta kafaları çekiyoruz Bodrum Kalesi'ne karşı. Böyle gecelerde Başar ve Engin için şişenin dibi delik... Eh... Sene 1982 galiba.

Henüz o günlerde, büyük manzaralı bir ev satıp, bir prodüksiyonu karşılayabilirdiniz. Bugün öyle üç ev satsanız, o günkü prodüksiyonu karşılayamazsınız. Ben o gün bileğime, o yıl başlamış olan, özel tiyatrolara yardım (Ne iğrenç laf değil mi? "Yardım"), evet, devlet yardımından tiyatroma düşecek paya güveniyorum. Dergiye alacağım reklam sayfalarından gelecek paraya güveniyorum. Bir de tiyatromun, ismimin kredisine.

Uzun bir ön çalışma sonunda, Başar oyunu yazmaya başladı. Engin'in de bulunduğu toplantılarda, öykünün nasıl ele alınacağına karar verildi. Ayrıca oyunu Başar'ın yönetmesi de kesinleşti. Her zamanki gibi, en iyi kadroyu oluşturmaya çalışıyoruz. Boşta çok oyuncu var. Gideceğim projeyi duyunca, arayıp "Bana

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

Unutulmaz Fransız şarkıcısı Édith Piaf.

da rol var mı?" diyen meslektaş telefonları başladı. Ben Momo için iki isim düşünüyordum ilk günden. Nitekim biri oldu: Sevil Üstekin.

Başar baktı, ben tiyatro için her şeyini ortaya koyan, prodüksiyon için her türlü fedakârlığı yapacak bir tipim; daha rahat yazmaya başladı. Yani Piaf'ın çevresi, hayatından gelmiş geçmiş herkes yavaş yavaş oyuna girmeye başladı. On derken, yirmi derken, otuz, kırk... Tam altmış üç kişi oldu kadro. Sonunda eksiltmeler başladı. Çoğu oyuncu üç beş rol üstlendi ve *Kaldırım Serçesi* oyuncu kadrosu, Başar'la kıran kırana yapılan pazarlıklar (!) sonucu, on sekiz oyuncuyla sınırlandı. O gün bile, bir özel tiyatro için on sekiz oyuncu ne demek? Ayrıca müzik direktörü, rahmetli Esin Engin, koreografi Geyvan McMillan, dekor Metin Deniz, kostüm Nihal Koldaş ve Gül Tanrıöver Oğuz, stüdyo İstanbul Gelişim, yani Garo Mafyan ve Selçuk Başar, tommayster Doruk Onatkut, ses düzeni Mehmet Ateş, fotoğraflar Şahin Kaygun. İş

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranfev.org

büyüdükçe büyüyor. Kalbim çarpmaya başladı. Kimse benim portföyümü bilmiyor ki... Herkes Gülriz'e güveniyor. Ve ben ilk kez korkmaya başladım.

Salon olarak, o zaman Levent Kırca-Oya Başar Tiyatrosu'nun oynadığı, Zincirlikuyu'daki Hodri Meydan Sahnesi'ne karar verdik. Yüzdeyle anlaştım onlarla. O günlerde tiyatro işleri pek iyi gitmeyen Levent Kırca, bize harika bir ev sahipliği yaptı. Prova saatlerimiz ve kuliste konforumuz için gerçekten elinden geleni yaptı. Gün oldu, kendi prova saatlerini bile bize verdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kastelli

O günlerde, Kastelli olayı bütün haşmetiyle gündemde. Herkes, bir milyon Türk lirasına ayda elli bin lira faiz alıyor ve o gün ülkemizde, elli bin lirayla dört kişilik bir aile geçinebiliyor. Beş milyonu yatıran, iki yüz elli bin lira faiz alıyor ayda. Büyük para.

Oyunun dergisine, arkadaşım Akbank Genel Müdürü Hamit Beliğ Belli'yle konuşup, Akbank'tan bir sayfa reklam aldım. Akbank bu konularda Türkiye'nin en hasis bankası. Bir iki banka daha, bir iki fuaye vitrin reklamı derken, baktım eskisi gibi reklamdan fazla bir şey beklememek gerek. Birden gerçeği tüm çıplaklığıyla görüverdim. Meğer tiyatrodan uzak kaldığım yıllar çok sular akmış köprülerin altından. Gözü kara Gülriz, ilk kez korkuyor borçtan. Gençliğimizin en güzel, en başarı dolu yılları, borç ödemekten yeterince tadına varılamamış yıllardır bence. Aynı koşullara geri dönmek istemeyen Engin'e hak veriyorum.

Projeme inanıyorum. Ona hayat vermek için muhakkak yapılacak bir şeyler var; ama neden ben bir şey yapamıyorum?

Sonunda Başar'a, "Erteleyelim" diyebilirim. Notalar ve yeniden yazım için Esin Engin'e avans vermişim, o yanar. Bazı harcamalar varsın boşa gitsin. Ama oynamak istiyorum. Onca yıl nasıl bilenmişim, sahne rüyası görüyorum her gece. Bir tiyatrocunun en tipik rüyası da antre kaçırmaktır. Ben de her gece rüyamda ya antre kaçırıyor ya rolümü unutup ter içinde uyanıyorum. Düşünmüşüm, onca oyun arasından kendime en uygun kahramanı seçmişim. İzleyicim benden müzikal ister. Ben kariyerimde değişik tür oyunlarda ödüllendirilmiş bir komedyenim. Bunca yıl sonra Piaf rolünde her tür izleyicim benden beklediğini bulacaktı. Hayır, bu sezon bu oyun oynanacak, başka yolu yok. Çalıştır fıstığını Gülriz!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez. Bir fikir geldi aklıma: "Kastelli." Evet, fikir Kastelli'ydi. Telefonunu buldum, sekreteri hemen bağladı. Karşımda Cevher Özden, "O maşallah Gülriz Hanım, sesinizi duyan hacı mı, hoca mı?" gibi çok samimi bir konuşmayla başladı söze. Sonra bir ara, "Siz beni hatırlamazsınız ama, Saray Sineması'nda çalıştığım zamanlar, tasarruf bonolarınızın kuponlarını bozardım" demez mi? Ben hiçbir şey hatırlamıyorum. Öyle ya, bir zamanlar zorunlu kesilen tasarruf bonoları vardı. Hay Allah! Neyse sonunda, "Emret, senin için ne yapabilirim?" dedi. Çok samimi, içten bir konuşmaydı doğrusu.

Ben, "Sizden bir randevu rica ediyorum" dedim. O, "Zahmet etme, ben filancaya söyleyeyim, halletsin işini. Buralara kadar gelme. Nerede oturuyorsun?" dedi. Belli ki, faize para yatıracağımı sanıyor. Ben ısrar edince kıramadı, randevu verdi iki üç gün sonrasına. Biraz gönülsüzdü sanki sesi. O iki günü zor geçirdim, uykularım kaçtı. O günlerde Kastelli, tartışmasız gündemdeki bir numaralı adam. Özal daha seçilip, iktidara gelmemiş. Herkes dehasından söz ediyor. Kimisi, "Foyası çıkınca görürsünüz, böyle hesap olmaz" diyor. Ben bir şey demiyorum; ama Kastelli'de faizde parası olmayan azınlıktanım.

"Ben senin paranı alacağım sanırken..."

Nihayet randevu günü geldi. Çok özenle giyindiğimi hatırlıyorum. Kimseye bu randevudan söz etmediğimi de. Sirkeci'de, Doğubank İş Hanı'ndaki Kastelli'nin bürosu, gerçekten zevkle döşenmiş bir yerdi. Müdürler, sekreterler arasından Kastelli'ye ulaştım sonunda. Kapıda karşıladı beni. Koyu renk Chesterfield koltuğa gömüldüm. Bir sohbet bir sohbet... Çaylar, kahveler içiliyor bir yandan. Aileme, Celal Amcama hayranlığını, İstanbul Tiyatrosu'ndan hiç çıkmadığını, ilk gençlik yıllarında hiçbir oyunu kaçırmadığını öğreniyorum. *İrma*'lar, *Keşanlı Ali Destan*'ları konuşuluyor ve tam Cevher Bey "Nerede şimdi öyle oyunlar?" derken, beklediğim anın geldiğini hissediyorum ve "Özden Bey, bakın işte, şimdi elimde öyle bir oyun var. Ancak o günün koşulları çok değiştiğinden, belki de sahneleyemeyeceğim" diyorum ve başlıyorum anlatmaya.

"Oyun nedir, Piaf kim?" demeye kalmadı; meğer Cevher Bey bir Piaf hayranıymış. Projemi çok beğendi.

– Başarılı olacağına eminim. Banko bu proje, banko! dedi.

Aaaa... Ali gibi! İyi alametler bunlar!

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

– Cevher Bey, herkes gelip size parasını yatırıyor, oysa ben para istemeye geldim. Projemin gerçekleşmesi için şu kadar paraya ihtiyacım var. Ben bu rakamın en az yarısını sizden istiyorum, dedim ona.

Cevher Bey bir an durdu, sadece bir an.

– Peki Gülrizciğim, ne zaman ödeyeceksin, bir tarih söyleyebilir misin? dedi.

– Hayır Cevher Bey, dedim. Ben bu parayı size ödemeyi düşünmüyorum. Bu bir sponsorluk olayı. Siz bu projenin sponsoru olacaksınız. Ben her türlü reklam olayımda isminizi kullanacağım. Çünkü siz Kastelli olarak, artık adınızı para, faiz, bono sözcüklerinin dışında hatırlatmanız gereken güne geldiniz, dedim. Böyle seviyeli bir sanat olayıyla isminizin özdeşleşmesi az şey mi? Kastelli gene bir an durdu, birden başladı gülmeye.

– Yani şimdi, ben senin paranı alacağım sanırken, sen mi benim paramı alacaksın? dedi. Çok soğukkanlıydım.

– Aynen öyle, dedim. İş bitmişti. Boynuna sarılmamak için kendimi zor tutuyordum. İstediğim parayı ödemeyi aynen kabul etti, sonra perdenin ne zaman açılacağını sordu. Ödeyeceği miktarı, onar gün arayla dört çek haline getirmek üzere bir kâğıda tarihleri yazdı. "Yarın gel, al çekleri" dedi. Ben de ona, kendisinden dergide nasıl, radyoda, özel röportajlarda nasıl söz edeceğimi anlattım. Elimden geleni yapacağımı anlamıştı. Afişe bile adını koyabilirdim. Yok, belki afişetlere...

"Turgutçuğum"

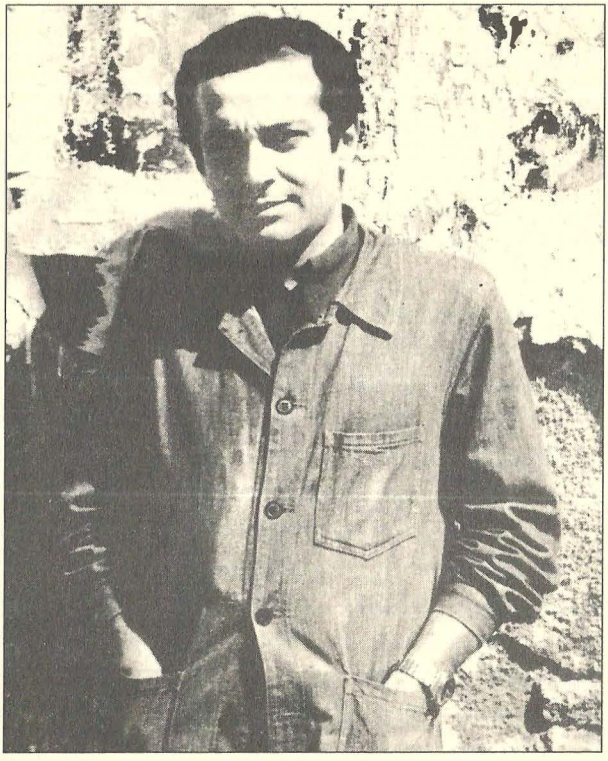
Gene geceyi bir miktar heyecanlı ve tedirgin geçirmişim. "Acaba beni atlattı mı? Hayır demeye utandı da, telefonda mı söyleyecek?" Her telefon çalışta, yüreğim ağzıma geliyor. Ancak serinkanlılıkla, Cevher Bey'le olan görüşmemi, sohbetimizi hatırlamaya çalışınca, yüreğime su serpiliyor. Hayır, öyle biri değil Cevher Bey. Özür dileyip, beni geri çevirebilirdi, yapmadı. Çok içten, çok samimi, çok açık bir insan. Ona güveniyorum. Rahatladım sonunda ve uyuyabildim.

Ertesi gün, söyleştiğimiz saatte oradayım. Cevher Bey gene dakik, gene nazik, beni oturttu, ikramlar, sohbetler... Bu sefer, devamlı telefonlara cevap vermekten benimle konuşması sık sık kesiliyor. Anladım ki, ilk randevuda, hiç telefon bağlanmamasını emretmiş. Bir ara gene telefonla konuşuyor. Para piyasa, alacak,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranter.org

verecek, bir bilgi alışverişidir gidiyor. Doğrusu kulak bile vermiyorum konuşulanlara. Birden Cevher Bey, telefonda konuştuğu insana, "Turgutçuğum, bil bakalım karşımda kim var?" dedi. "Gülriz Sururi..." ve başladı beni methetmeye. Ben nasıl mahcup oluyorum, anlatamam. Başınıza gelmişse bilirsiniz, ne diyeceğini bulamaz insan. Sonunda, kimse o Turgut Bey, ona ziyaret (!) sebebimi anlattı. Turgut Bey de onu destekledi herhalde ki, bana, "Bak, Turgut sana selam ve sevgilerini yolluyor. Başarılar diliyor" dedi. Meğer "Turgutçuğum, iki gözüm, yavrum ben sana söylemedim mi? O işi sen bana bırak" gibi repliklerin havada uçuştuğu konuşmadaki Turgut, Turgut Özal'dan başkası değilmiş. O gün Bülend Ulusu Hükûmeti'nde iktisadî işlerden sorumlu başbakan yardımcısı olan Turgut Özal.

O gece evde kıkır kıkır bir kadın, gülüp duruyorum. Engin, "Hayrola, yüzün gülüyor" diyor. Dayanamayıp anlatıyorum her şeyi; ama tadını çıkara çıkara. Önce birer içki koyuyorum, koltuklarımıza yerleşiyoruz, ben ayağımın birini altıma alıyorum. Her şeyi noktasına virgülüne kadar anlatıyorum bir bir. Engin

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şaşkın. Sevinsin mi, üzülsün mü, bilemiyor. Ara sıra, "Ne?.. Onu da söyledin mi? Nasıl yaptın? Nasıl aklına geldi?" filan diyor; ama ciddi bir soluk alıyor anladığım kadarıyla. İlk kez, bu projenin gerçekleşeceğine inanıyor.

Ben ertesi gün marşa bastım. Çayı gördüm ya, paçalar sıvandı hemen. Afişimizi Mengü Ertel yapmalı. Kırk yıllık dost ve bu afişi çok iyi yapacağına inanıyorum. Dekorları Metin Deniz yapmalı. Dekor, kostüm için beklenen avansları dağıttım, çark dönmeye başladı.

Kaldırım Serçesi'ni Engin'in sahneye koyacağını sanıyor herkes. Ben iki nedenle bunun doğru olmayacağını düşünüyorum. Birinci neden, bir ayrılma sürecinde oluşumuz, ikincisi, ekip: çoğunluğu Şehir Tiyatrosu oyuncusu. Yönetilmesi zor bir grup. Başar daha önce bu ata yular takmış, gem vurmuş ve yarış kazanmış bu atla. Tek sakınca, Başar'ın hem yazıp hem yönetmesi. Ve ne yazık ki, Başar da astığım astık, kestiğim kestik bir yönetmen. Öneriye, eleştiriye pek açık değil. Benim içinse, her zaman olduğu gibi sonuç önemli.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bodrum avcılar derneği

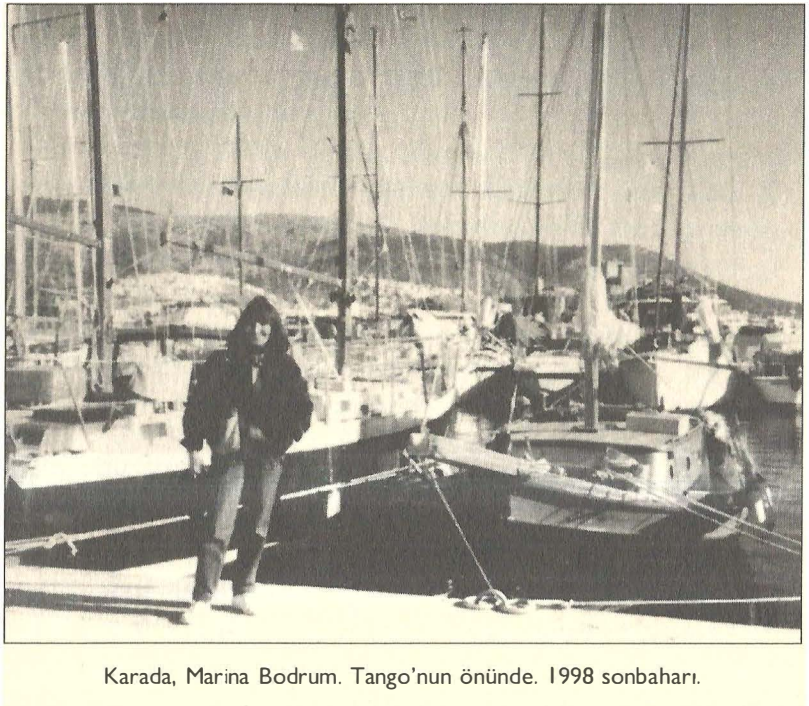
Ancak aramızda onca geçenlere rağmen, önce Engin'e teklif ettim yönetmesini. Prodüktörlüğü tek başıma üstleniyordum, ama henüz "Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu ambleminden vazgeçerim" diyemiyordum. Engin, reddediyor yönetmeyi. "Londra'ya gideceğim, işlerim var" diyor. Doğru bir yerde. Uzun bir zamandır *Kılıç Uykuda Vurulur* diye (ileride anlatacağım) bir senaryoyu hayata geçirmeye çalışıyor.

Evet. Bodrum'da ev kiraladığımızdan beri, evliliğimiz zor bir döneme girdi diyebilirim. Çalışmıyoruz, proje üretmiyoruz, bir olayı paylaşmıyoruz. Paylaştığımız şeyler; deniz, güneş, yemek. Onun dışında ben biraz bahçe, çiçek, böcekle uğraşıyorum. Tiyatromuz kapalı diye uykularım kaçıyor. Antre kaçırma rüyaları görüyorum her gece. Engin biraz daha fazla içki içmeye başladı sanki.

Akşamüzerleri, meydanda Raşit'in kahvesine iniyor herkes. Güneş iyice yatınca, meltem başlar. Bodrumlular, "Bu meltem çıkmasa, Bodrum'da yaşanmaz" der. "Es bre meltemi..." Bu sözü çok duymuşumdur Bodrumlu kaptanların ağzından. Bir Yunanlı edasıyla söylenir bu cümle nedense... Zamanla Engin de böyle bağırır oldu ufuklara: "Es bre meltemi..."

Meltem başlar. Raşit'in kahvesi dolar o yıllar, daha önce de değindiğim gibi. Kadınlar, kızlar özgür bir giyim tutturmuşlar Bodrum'da. Futalardan, yemenilerden, yazmalardan, olabildiğince çıplak, olabildiğince saydam giyiniyorlar. Ayaklarda Ali Güven'in sandaletleri, eski Roma modelleri. Bazısı yalınayak... Takılar, takılar, takılar... Kat kat gümüş kolyeler, mavi boncukların envai çeşitleri, oyalı yemeniler. Bazısı, o sıcakta bol parfüm sürünmüş, birer ikişer gemiler yan kahveye. Çoğu İstanbul'dan,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

Karada, Marina Bodrum. Tango'nun önünde. 1998 sonbaharı.

Ankara'dan göçmüştür, yaşamına Bodrum'da devam edecektir artık. Bazısı yazlıkçıdır, kışın döner şehre. Çoğu bekâr, yeni boşanmıştır. Nedense? Aslında pek çoğu küçük bir öykü kahramanı olabilir.

Genci, güzeli, geçkini, yaşlısı, amaçsız nasıl bir hayat sürdürürdü; benim bunu anlamam, hele o gün, gerçekten imkânsızdı. Amaç, sadece Bodrum'da gününü gün etmekti bazı insanlar için. Böyle erkekler de çoktu. Bir de buraya göçüp, belli bir yaştan sonra meslek değiştirip, ekmeğini taştan çıkaranlar da vardı tabiî. 12 Mart'la kaderi değiştirilenlerin çoğu da buraya göçmüştü.

Bazı kadınlar arasında ilginç bir anlaşma vardı sanki. Hepsi, evli ya da sürekli bir ilişkisi olan erkeklere takılıyor. Bir tür avcılık sanki. Bu çapkın kadınlar, her gece bir av peşindeler, ciddi bir dayanışma içinde sürdürüyorlar yaşamlarını. O grupta, kimse kimsenin rakibi değil, kimse kimseyi kıskanmıyor. Birlikte ava çıkıyorlar. Birbirlerine yardımcı oluyorlar. Kimisi kadını lafa tutup, erkeği ötekinin rahatça avlamasına yardımcı oluyor.

Belki on beş yıl sonra bir gece, gene böyle bir Bodrum akşamında, aynı grubu gene hep birlikte dans edip oynarlarken gördüğümde, Marlon Brando'nun oynadığı *Paris'te Son Tango* fil-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

mindeki dans salonunu hatırladım. Aynı saçlar, aynı makyajlar, aynı giysilerle, orada, bıraktığım yerde duruyorlardı sanki, aynı figürlerle dans ederek. Ben en az on yıldır dans bile etmemiş olduğumu düşündüm bir an.

HİÇBİRİ

orfoz kınası
lahos karası
akya beyazı
lipsos sarısı
sinarit pembesi
melanur grisi
zargana yeşili,
ellerimden geçip gitti.
hiçbiri.
bodrum mavisinde,
beni bir sübya siyaha boyadı.

Gülriz

İşte Engin, Bodrum'da bu hatunlara av oldu. Engin'i çevire çevire kızartıp yediler mi; yiyemediler, sadece avlayıp bıraktılar mı; son dakika Engin kaçıp kurtuldu mu, bilemem. Orasını bilemeyeceğim. Çok kadının da bilemeyeceği gibi. Ben samiin sıfatıyla, olup bitenleri seyrettim sayısız geceler. Sarhoş sarhoş dans etmeler, dans ederken benim görüş alanımın dışına çıkıp kaybolmalar, sonra bütün gece bana surat asıp, her şeye kusur bulmalar başladı. Biz herkesten farklıyız sanırken, kendimi bu durumda buldum birden işte. On yedi, on sekiz yıl mutluluk, büyük bir aşk, her konuda anlaşan çift, başarılı ikili, her şey, her şey bitmişti. Ortada yeni bir aşk olsa, anlayabilirim; ama bu ucuzluklara dayanamıyorum. Öyle pahalı, öyle değerli bir şeye sahiptik ki... Bu ilişkinin değerini, Engin'in de benim kadar bilmesi gerekirdi. Kadınların Engin'in peşinde olduğu kadar, benim de peşimde bir sürü insan var. Ama böyle bir şeyin benim aklımdan geçmesine imkân yok. Ben hâlâ âşığım Engin'e o gün.

Sanıyorum Engin büyük bir çıkmazda. Bir yerde, ne olursa olsun, tiyatromuzu kapatmak zorunda kalmışız. Bu ikimizi de yeterince mutsuz ediyor zaten. Canı içinde kavrulmamıza yansıyor

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

mutsuzluğumuz. Sebepsiz terslikler, yanlış anlamalar ve eskimiş denebilecek bir evlilik. Biliyorum ki, evlilik eskir. Ben çok iyi baktım bu evliliğe. İncitmemeye, üzmemeye çalışarak bugünlere getirdim. Hâlâ sinemada el ele seyrediyorsak bir filmi, hâlâ yemek yerken, mum ışığında bakışlarımız buluşunca gözlerimiz nemleniyorsa, hâlâ kaşık usulü uyuyabiliyorsak bu, benim bu evliliğe çok iyi bakmamdandır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir hap, hop her şey yeni baştan

Ali Amcama ölümünden bir yıl önce, bir nedenle, kadın güzelliği üzerine tartışırken sormuştum:

– Peki hangisi güzel?

– Ben onu bilmem, dedi amcam. Bir erkek için en güzel kadın, yeni kadındır. Ben bunu bilirim.

Bunu hâlâ zaman zaman düşünürüm. "En güzel kadın yeni kadındır..." Yeni kadının gücü, güzelliğin, çekiciliğin üzerine çıkabilir bazen. Zaman zaman bunun doğruluğunu gördüm. Evet, ne hazin bir durumdur. Aşk bitmemiş, ilişki bitmemiş; hatta geçen yıllar, yaşanmışlık, pek çok güzellikler eklemiş ilişkiye. Müthiş bir birikimdir, anlaşan iki insanın her konudaki birikimi. Ama böyle bir nedenle ya da herhangi bir nedenle huzursuzluk başlamıştır artık. Giderek paranoyaklaşıyorum. Herkesten şüphelenmeye başlıyorum. Engin'in her davranışı, her hareketi başka anlamlar taşıyor artık. Zaman zaman düşünürüm de, birbirine âşık çiftler arasında zamanla alışkanlığa dönüşen seks, gücüme gider. Ölünceye kadar değişmeyeceğine inandığı, o heyecan verici ten uyuşumu alışkanlığa bırakınca yerini; o, o olmazsa olmaz denen kimyanın buluşmasının sıradanlaşması inanılır şey midir? Ama işte, bir an gelir...

Hayır, böyle olmamalı. Bir gün, birisi bir şey keşfedecek muhakkak. Bir serum! Minik bir hap... Neden olmasın? Çiftler ilk günkü tazeliklerine dönüverecekler. Aha sana yeni kadın... Aha sana... Her üç beş yılda bir hap; adamına, çiftine, aşkına göre. Bir hap, hop her şey yeni baştan. Her şey yenilenirse, aldatmalar, yeni kadın sendromları da bitiverir hemen... gibi geliyorsa da... Neyse, biz gene de doğaya karşı çıkmayalım. Yok canım, öyle şey olur mu hiç? Yaratan sana sadece hayat vermiş, gerisini "Keşfet ve yaşa" demiş. "Gözlüğü, tekerleği bul ve yaşa" demiş. Ben de diyo-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtev.org

rum ki, bilim adamları biraz da bu konuya kafa yorsalar.

Ben biten evliliklere acımam, bitmeyen aşklara acırım.

Sanılanın aksine, biz hiç Bodrum'a yerleşmedik. Yazları teknede, kiralık evlerde, sonra kendi evimizde geçirdik. Kışları, oynasak da oynamasak da İstanbul'daydık. Bazı yılbaşlarını Bodrum'da geçirsek de, muhakkak İstanbul'a döndük. Sonra giderek Engin'in "Ben gidip tekneyi hazırlayayım. Sen on gün sonra gelirsin"leri başladı. Ve ben mutsuz bir kadınım artık. İyi bir oyuncuyum, tiyatrom yok. Hâlâ eşine âşık bir kadınım, eşim yok! Diyemeyeceğim tabiî; ama hiçbir şey yolunda değil diyebilirim. Kararsızlık beni öldürecek. Kendi kendime gece boşanmaya karar veriyorum Engin'den, sabah vazgeçiyorum.

İşte sanırım böyle bir dönemde, hayatımı Ülkü Tamer kurtardı. Bana anılarını yazmamı önerdi, Milliyet Yayınları'nda yayınlanmak üzere. Önce şaşırdım, kabul etmedim.

– Ben yazar değilim, dedim.

– Ben çok iyi biliyorum ki, sen çok iyi bir yazarsın, dedi Ülkü.

– Yapma Ülkü, rezil oluruz, dedim. Ülkü'nün dediği dedik, karar vermiş bir kere.

– Tiyatronun dergisine yazdığın yazılar bana yeterince ipucu veriyor. Yazacaksın, çok da iyi olacak. Tiyatroya başlarsan, böyle bol vakit bulamazsın bir daha, dedi. Ben izin istedim, iki gün düşündüm ve cesaret edemeyeceğimi anladım. Telefon edip özür diledim Ülkü'den.

– Peki, ısrar etmeyeyim, dedi, ama çocuk dergimize bir öykü yaz. Bunu da reddedemezsin herhalde, dedi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

– Söz, dedim.

Oturdum, bir çocuk masalına başladım. Kendimi öyle kaptırmışım ki, yirmi sayfa yazmışım elle. Yemek masasında, gecenin bir vakti, birden yazdıklarımdan etkilenip hüngür hüngür ağlamaya başladım. Yazdığım çocuk masalı, kitabımın ilk sayfalarıydı. Dedemle kendime dair bir öykü tasarlamıştım; ama satırlar yaşamöyküme dönüşmüştü elimde olmadan.

Ertesi sabah Ülkü'ye telefon ettim.

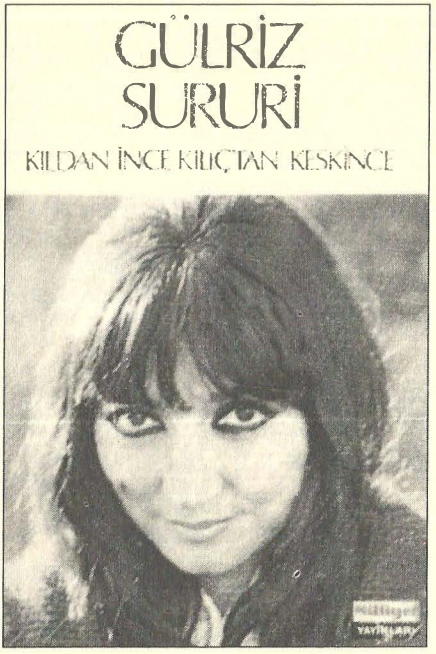
– Ben anılarımı yazmaya başladım Ülkü. Gel, bu yazdığım yirmi sayfayı sana okuyayım. Doğru yoldaysam devam ederim; ama beğenmezsen söyle, çünkü elimden başka türlü yazmak gelmez.

Ülkü, Emel Ceylan (o sırada Ülkü'nün eşi), Engin... Üçüne yazdıklarımı okuyacağım. Bizde yenilen akşam yemeğinden sonra, kahvelerini ellerine verip, başladım okumaya. Gene duygulandım. Zor tutuyorum kendimi, gırtlağımda bir gıcık. Zor topladım kendimi, zor okudum yazdıklarımı. Baktım, herkes etkilenmiş.

– Tamam, oldu bu iş, diyor Ülkü.

– Acaba biraz anı, biyografi okusam... diyecek oluyorum;

– Katiyen, diyor Ülkü. Asla! Gazete bile okuma, böyle devam et, harika olacak.

İlk baskının kapak resmini Ülkü Tamer çekti Büyükada'da.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

436 sayfalık anı kitabım *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*'ye, yılbaşının ertesi sabahı başladım. Üç ayda 280 sayfası yazıldı. Baharda Bodrum'a gidince, tavsadı her şey, koptum kitaptan. Doğa beni benden çalar her zaman. Baktım olacak gibi değil, döndüm İstanbul'a ve bir ayda bitirdim. 15 mayıs 1977. Dört ayda yazmışım koca kitabı elle. Sağ elimin orta parmağı nasır tuttu. Bazı geceler uyanıp yazdım. Not filan tutmamıştım, günce hak getire. Yok öyle şey, ne varsa belleğimde kalan, olan biten o. Sonra gördüm ki, unuttuğum çok şey olmuş. Olsun, elekte kalanlar kalmış demek. O da yeter.

Çocukluğum, nefret ettiğim, mutsuz çocukluk yıllarım, meğer ne müthiş bir çocukluk yaşatmış bana. Bugün okuyunca romanımsı bir hava buluyorum o yıllarda. O eski Kalamış, rüya gibi geliyor gözümün önüne.

ÇOCUKLUĞUMUN ÇOCUKLARI

Nerdesiniz çocukluğumun çocukları
Yani, Niko, Ayten.
Mahzun gülen,
Sessiz dinleyen,
Deniz kıyısında
Çıplak ayak,
Islak gömlek,
Azarlanınca gözlerini yere eğen,
Gözümün önüne
Küçük Prens'le birlikte gelen
Çocukluğumun çocukları,
Hâlâ Kalamış'ta mısınız,
Kirli ellerinizde
Bir avuç leblebiyle?

Gülriz

Kitabımın adını Aziz Nesin Usta koydu.

Milliyet Yayınları'nda rastladığım bir gün, "Sırat köprüsünden durmadan dönüp dönüp geçiyorsun. Sizin hayatınız kıldan ince kılıçtan keskince bir yolda yürümektir, başka isim olmaz" dedi. Ülkü'yle bir bakıştık, tamam, konulmuştu isim. Ama acaba Aziz Hoca, kitabı okuduktan sonra da aynı ismi koyar mıydı, onu bilemem. Bu anılara, anımsamalar bitmek bilmeyen kaçtığım çocukluk yılları-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ma, özellikle ilk gençlik yıllarıma dönüş, beni yeniden hayata döndürdü sanki. Gülriz'i daha iyi tanıdım, daha çok sevdim; hatta saygı duydum diyebilirim. Kitabı yazdığım dönem bir terapi oldu benim için. Yazarken zaman zaman gözyaşlarımı tutamadım. Bu kitap beni yeniden hayata bağladı ve Engin'i benden koparıp götürdü. Bütün bunlar nasıl oldu anlatmam için, biraz soluklanmam gerek.

Engin, kitabımdan bazı bölümleri biliyordu. Bazen bir bölümü "Gel bak ne yazdım" diye Engin'e okuyordum. Bazen bazı bölümleri "Kitapta okursun" diyordum. Anılarımı sansürsüz yazdım. "Eğer cesaret edemezsem, yayınlatmam, yırtar atarım, ama sansür yok" diye karar vermiştim ilk günden. Bazen bir insanı fena halde hırpalamam, hatta rezil etmem mümkünken, bunu yapmamıştım. İma etmiştim belki. Koyduğum sansür bu tür şeyler içindi. Ancak Engin, ilk gençlik yıllarımla ilgili bölümleri okuyunca yaralandı. Bilmediği bir şey öğrenmemişti; ama duygularımı ifade edişim, ya da... Bilmiyorum. Bildiğim, Engin'in üzüldüğüdür. Bugüne kadar bu konuyu hiç konuşmadık. O bu satırları okuyunca belki konuşuruz, belki de gene konuşmayız. Bilmiyorum.

Engin beni o yıllarda öylesine üzmese, acaba bu kadar açık seçik yazabilir miydim anılarımı? O kadar kendimi yalnız hissetmesem, farklı mı yazardım? Cyrano'nun dediği gibi "Asıl iş edadaydı." Sonra "Çevre, arkadaşları, ailesi ne der?" diye bir an bile düşünmemiştim. Benim için önemli olan, yaptığım işi dürüstçe yapmaktı. Kendime taviz veremezdim. Ben hayatımı seyrettim, yeniden yaşadım ve yazdım. Öyle de olmalıydı.

Bülent Erbaşar, Ali Poyrazoğlu, ben, Erden Alkan.
Dans pistindeki ender resimlerimizden biri.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranlev.org

Ayma

O yıllarda tek şansım, Ayma Kabaş gibi bir arkadaşımın olmasıydı. Oynamayınca, insan dostlara daha çok vakit ayırabiliyor. Ama benim, Ayma'yla bile dertleşmeye başlamam çok geç oldu. Öyle arkadaşla dertleşme alışkanlığı olan biri değilim, mesleğim izin vermez. Hep güçlü, hep sağlam duracaksın. Sana gelip dertlerini anlatacaklar, sen çare bulacaksın. Ama sen zaaflarını belli etme şansına sahip değilsin. Ben böyle biliyorum.

O yıllar Ayma'yla, Özer Kabaş'la daha sık buluşuyoruz. Ayma, "Yapma Gülriz, Engin sana öyle âşık ki, şu haline bak" diyor, "içi titriyor sana bakarken." Bazen dördümüz Kuma'yla çıkıyoruz Gökova'ya, bazen biz onların Marmara'da, Poyraz Limanı'ndaki evlerine gidiyoruz. Pavurya yemekten kaşıntılara uğruyoruz.

Ayma, geç anne oldu, Yula isimli, minik bir kızı var. Şimdi 19 yaşında olmalı. Ayma, tek arkadaşım. Hamile kalınca, benden izin istedi (şaka tabiî). Ama çok hoşuma gitmişti. Ben de nazlandım doğrusu (gerçekten üzülmüş olabilirim). "Artık kendine yeni arkadaşlar bulursun" dedim. "'Kardeş, mamasına kaç kaşık pirinç unu koyuyorsun, falanca vitamini aldın mı dişleri çıkarken?' gibi konuları konuşup, çocuğuna patik örersin yeni arkadaşlarınla." Ayma, "Vallahi düzenimiz değişmeyecek" diye sözler veriyor bana, şıkır şıkır kahkahalar atıyor, o benzersiz sesiyle bülbül gibi şakırdıyordu. "Haydii... Aleko'ya gidiyoruz." Özer ve Ayma, Yeniköy'de eski bir Rum evini restore ettiler, orada oturuyorlar. Sık sık buluşuyoruz o günler. Mekân Aleko'nun meyhanesi. Engin'le artık başkalarının yanında başka, yalnızken başkayız. Ancak bu dönemler biterken, yeni nedenler çıkıyor ortaya nedense.

Bilenler bilir, bir ilişkide güvenin sarsılması ne demektir. Günler, geceler, aylar geçiyor. Ben de, Engin de aynı evin içinde emektar

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

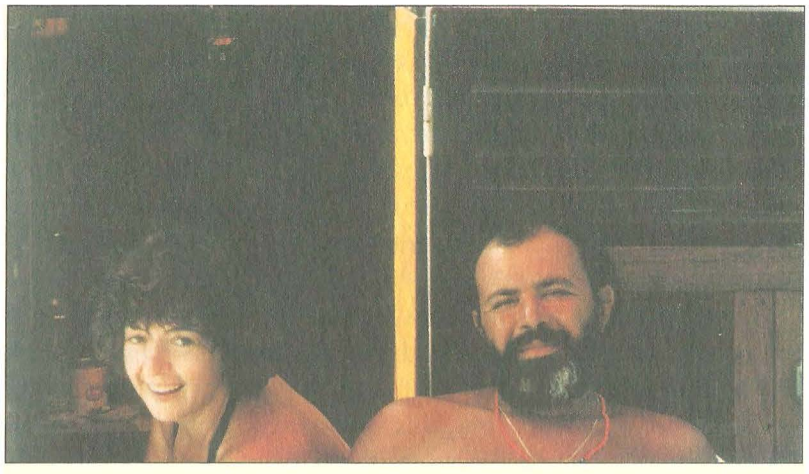
yardımcımız Zekiye Hanım'a (1966'dan beri bizimle) belli etmiyoruz. Aslında meyhanelerde, barlarda, bazen bizim evde, bazen eş dost evinde küçük düşürülmek dışında söyleyebileceğim somut bir şey yok. Ama bu durumda benim, Zeki Müren'in eşcinselliği hakkında da söyleyebileceğim bir şey yok, görmedim ki! (Zeki Müren'i böyle anmak aklımdan geçmezdi. Huzur içinde yatıyordur umarım.) Ben giderek, "Engin herhalde benden ayrılmak istiyor, ama teklifin benden gelmesini bekliyor" diye düşünmeye başladım.

Engin kimseyle tartışmaktan hoşlanmaz, hele benimle hiç. Zira ben haklı olduğum konularda, uzun süre beklemeyi severim, tartışmaya girmeden. Hani yeri gelince, ya da taşı gediğine koymak derler ya, öyle bir şey... Bir iş konusunda, ya da kim olursa olsun, bazen bir cevabı altı ay sonra verdiğim olur. Unutmam hiçbir şeyi, çocukluğumdan beri alışkanlığım bu. Ben beklerim. Bu konuda, çok sabırlıyım diyebilirim galiba. İçinde bulunduğumuz durumda, Engin evin içinde, hangi an patlayacağı belli olmayan bir bombayla yaşıyordu sanki o günlerde. Bazen dışarıda, kafayı çektiğimiz, dostlarla hoş vakit geçirdiğimiz bir gecenin sonunda, evde de bu yakınlık devam edecekmiş duygusuna kapılıyoruz; ama işte her şey kapıda bitiveriyor. Bir suskunluk, bir soğukluk. Elimde değil... Elimde değil...

Engin aslında bir güzel adam hâlâ. İyi oyuncu olduğundan, yüz ifadesinden pek bir şey anlamamak gerekir. Ama Engin öyle değil. Kendini hemen ele veriyor; neredeyse gizli, kaçamak bir şey yapması imkânsız tiplerden. Kendini kaptırdı mı, gerisini unutuveriyor. Ama insan kontrolü elden bırakacak kadar kendini kaptırırsa, sonucu da göze almalıdır. Hayır, yok öyle bir şey. Gülriz'siz bir hayat düşünülemez. Nitekim, ileride bir gün söylediği gibi, "Ben seninle ölünceye kadar diye evlendim" diye düşünüyor. İşte benim mantığım da bunu kabul etmiyor.

Ve sonunda olan oldu. Benim elimden başka türlüsü gelmediği için, ondan uzaklaşmam, onu bu kez daha somut ilişkilere itti. Ve bombanın patladığı gün –ki uzun bir zaman sonraydı, tarihi hatırlamıyorum şimdi– konuyu açık seçik anlatıp, artık daha fazla tahammül etmek istemediğimi söylediğimde, bana "Aşırı yersiz şüphelerinle ilişkimizi zedeledin. Ben hâlâ seni aldatmadım. Yanılıyorsun, yersiz şüphelerle hayatımızı mahvediyorsun" dedi. Ben elle tutulur, gözle görülür isimlerden söz edince, ki onları bildiğimi bile hissetmemişti; o gün, biri Bodrum'da oturan, orada dostluğumuzu ilerlettiğimiz bir ailenin kızıydı; öteki, sık sık birlikte olmak isteyen, neredeyse peşimizi kovalayan evli bir hatun;

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İki sevdiğim, Engin ve Ayma Kuma'da. Fotoğraf Gülriz.

öteki, beriki derken dört isim sıraladım. Aslında söyleyecek bir şey yoktu. O da bir şeyler geveledi, olmadı. Vurdu kapıyı, çıktı.

Bir yandan, yıllardır hayal ettiğimiz evimizi yaptırıyoruz Bodrum'da. Geleceğe dair planlar kuruyoruz. Bir yandan ben ayrılma planları kurmaya çalışıyorum. Engin'siz bir yaşam. Yirmi küsur yıl sonra onsuz nasıl yaşarım? O benim her şeyim. Ama böyle yaşamaktansa... Uykular gitti; gene uykusuz geceler... "Engin bundan sonra sadece dostum, ortağım, arkadaşım" diyebilecek miyim?.. Olmaz öyle şey. O benim biricik aşkım, hâlâ yüzünü seyretmeye doyamadığım bir tanecik sevdiğim. Ama artık olan olmuş, o beni eskisi gibi sevmiyor. Buna dayanamıyorum, ama dayanmalıyım. Ayrılıp, kendime yeni bir yol çizmeliyim.

Engin tiyatronun yorgun savaşçısı. Onca başarı, onca yıl verilen emek, boşa gitmiş gibi geliyor ona o sıralar. Bense, çok beğenilen kitabımın sarhoşluğunu yaşıyorum henüz. Çok güzel yazılar çıkıyor, imza günleri yapılıyor. Değişik bir nedenle gündemdeyim gene. Hayatım yeni bir boyut kazanıyor ve İlhan Berk bir gün yolda kitabımı kutlayıp, hayranlığını söyledikten sonra, "Biliyor musun Gülriz, Türk Dil Kurumu Ödülü sana verilebilirdi bu yıl. Jüride Salâh Birsel özellikle çok uğraştı, ancak anı kitabı olduğu için başaramadık" dedi. Çok şaşırmıştım. Kitabım haftalarca liste başı olmuştu.

Ayrılacağız, böyle yaşayamıyorum. Engin benimle konuşmuyor, özür dilemiyor. Ben Bodrum'daki evi bitirmeye çalışıyorum. Ve Engin o konuşma sonucu yurtdışına gitti. Ben Bodrum'daki kiralık evde yaşıyordum Zekiye Hanım'la beraber. Her gün inşaata

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

çıkıyorum, ustalar, amelelerle savaşıyorum. Bir an önce ev bitsin, İstanbul'a döneyim diye çabalayıp duruyorum. O yaz sıcağında, denize bile girmeden ustabaşılık yapıyorum Allah'ın dağında. Kendi kendime, "Bu ev biter bitmez satacağım" diye söyleniyorum. Bir yandan da kale gibi bir ev oluşmakta. Her şey en en olacak, bu bir hastalık herhalde. Bugün de devam ediyor bu hastalığım. Yeniden uyku haplarına başvurdum yıllar sonra. Aşağıda oturduğum, İstanbul Çıkmazı'ndaki evimize çok yakın Ali Amcam ile Yengem Alev'in kiraladıkları ev. Sık sık birlikte oluyoruz akşamları. Onlara da durumu belli etmemeye çalışıyorum; ama bir şeyler hissediyorlar tabiî.

– Neden Engin yurtdışında?

– İşleri var.

– Ya...

Hep burun buruna, diz dize, el ele görmeye alışmışlar bizi. Yadırgıyorlar bu durumu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

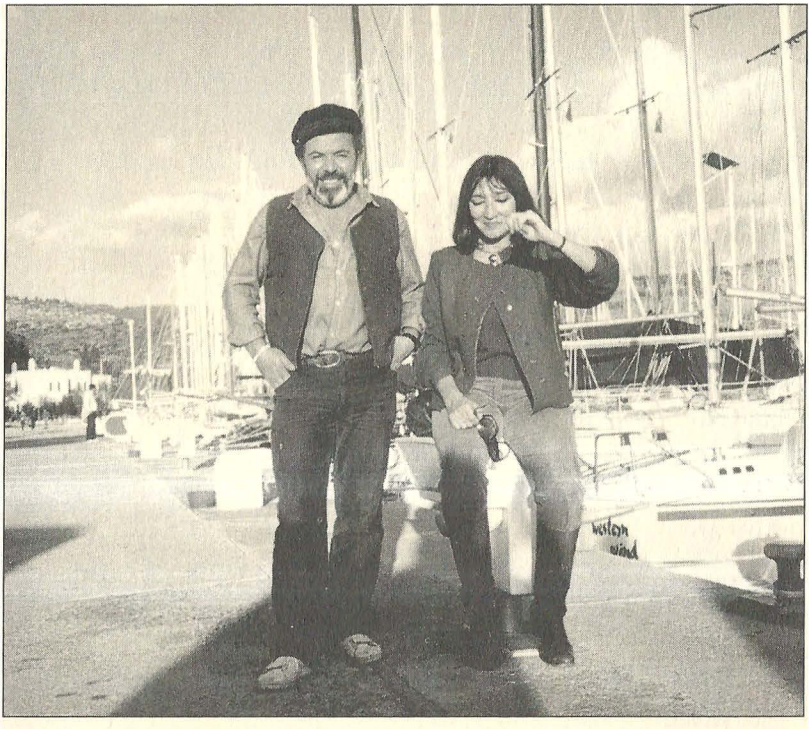
Evliye gönül verme, eve gider unutur

Hiç beklemediğim bir gün, Engin telefon ediyor. Sesi, ilk flört ettiğimiz günlerden aşina olduğum, sıcacık bir tonda. Sözcükler, onlar da eskilerde kalmış sıcacık sözcükler. Birden yüreğime su serpiliyor... "Engin beni hâlâ seviyor" diye geçiriyorum içimden. "Hayır, mümkün mü, biz ayrılamayız. Delisin sen Gülriz, nasıl düşünebildin ayrılmayı?" diyorum. İnşaatı soruyor Engin. Oradan ne istediğimi soruyor ve sanki bir iş gezisine gitmiş, çok sıkılmış, evini, eşini çok özlemiş biri gibi. Ben de ilk kez, olabildiğince sıcak cevaplar veriyorum. Engin hemen yarın, öbür gün bana anlatacakları olduğunu, döneceğini söylüyor.

O gün hemen, belki bir saat içinde, telefon çaldı. İstanbul'dan Engin'in bir kolej arkadaşı arıyor. Çok yakın arkadaşlarından değil ve her görüşte bana, şakayla karışık, ciddi hayranlıklarını dile getiren biri. Şaşırdım, o güne kadar hiç telefonla filan konuşmuşluğumuz yok. Şuradan buradan bir iki söz etti. Sonra birden, "Siz ayrılıyor musunuz Engin'le?" dedi. "Nereden çıktı, yok öyle bir şey" dememe kalmadan, "Dün ....deydim (Engin'in bulunduğu şehrin ismini söyledi), falanca otelden çıkarken gördüm Engin'i. Yanında X vardı" dedi. Kalakaldım öyle. İyi ki telefon elimden düşmedi. Gerçekten kendimi ne kadar zorladımsa, ne dediğimi, ne cevap verdiğimi hatırlayamıyorum.

X, dul ve eski bir mankendi. Ayrıca telefon eden kolejli arkadaşın sevgilisiydi o günlerde. İntikam, kıskançlık, "Belki Gülriz'i elde ederim" ümidi bile böyle bir şeyi nasıl söyletebiliyordu bir insana, hâlâ anlamış değilim. Ben galiba ikisiyle de aynı gün tanışmıştım. Birkaç yıl önce, Bodrum'da sahilde, kalabalık bir grup hoş vakit geçirmiştik. Kız benim arkadaşım değildi. Kendinden epey yaşlı olan eşi, onu başka bir kadın için terk et-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranteylorg

İnsanlar yaşadıkça...

mişti. Böyle şeyler konuşuluyordu işte o gece...

Engin döndü iki gün sonra. Hiçbir şey olmamış gibi kucaklaştık. Amele gibi çalışıyor inşaatta. Gün oluyor, sırtında elli kiloluk çimento torbasını taşıyor daha yolu olmayan evimize, dağ tepe aşarak. O zamanlar cep telefonu yok, X Hanım Engin'e ulaşmak için özel kurye kullanıyor. Müşterek bir arkadaş geliyor, Engin'e notlar getiriyor. Anladığım kadarıyla, hayır demeyi beceremeyen Engin, çareyi ortalıktan kaybolmakta buluyor. İstanbul'a dönünce senaryolar yazıyorum türlü türlü. Engin kıza, "Gülriz'le ayrılıyoruz" dedi. Kızcağız da, o gün ünlü, yakışıklı, kültürlü, hatta varlıklı Engin Cezzar'la bir ilişkiye girmekte sakınca görmedi. Ama kısa sürede Engin, ilişkilerinin Gülriz'den vazgeçecek kıvamda olmadığını anladı ve evliye gönül verme, eve gider unutur vaziyetleri çıktı ortaya. Şimdi X, Engin'e bir kere olsun ulaşmak istiyor, benim hiçbir şeyden haberim olmadığını sanan Engin, kızla karşılaşmazsa her şeyin yoluna gireceğine emin.

Bu kadar yeter bu konu, biraz ara vermeliyim. (Bu konu seni bu kadar rahatsız ediyorsa yazma... Olmaz yazacağım, zor mor yazacağım. Biraz ara... Biraz.)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eveeet... Nerede kalmıştım? *Kaldırım Serçesi*... En az iki ay ön çalışmalar sürdü. Biz buna masa başı çalışması diyoruz. Engin bu çalışmaların çoğuna katıldı. Hep birlikte bir "konsept" oluşturuldu. O kadar çok insan, o kadar çok mekân var ki; film gibi bir anlatıma karar verildi. Böylece çok dinamik bir kurgusu oldu oyunun. Ve bence Başar, Piaf portresini büyük bir ustalıkla sahneye aktarmıştı. Oyun, "Bundan sonra ne oynanır?" diye kara kara düşündüren, ak bir yapıt olmuştu.

Ben, şarkıcı Piaf'ı söylemek üzere yola çıkmadım. Öyle olsa başaramazdım. Dünyanın en iyi şarkıcısı da başaramazdı. Ben insan Piaf'tan yola çıktım ve "İyi bir oyuncu Piaf'ı oynayabilir, şarkılarını yorumlar" dedim ve *Kaldırım Serçesi* için marşa bastım. Dekor, kostüm, müzik için avansları dağıttım, çark dönmeye başladı.

Kadro bence muhteşem. 12 Eylül 1980'de, Şehir Tiyatrosu'ndan dünya kadar yetenekli oyuncu 1402'likler olarak atılmış, hepsine bir solcu kulpu takılarak. Tabiî ki çoğu solcuydu; ama solcu olmak, bir sanatçının işine son verilmesine sebep olamazdı. Olsun, burası Türkiye, daha neler görecektik ileriki yıllarda.

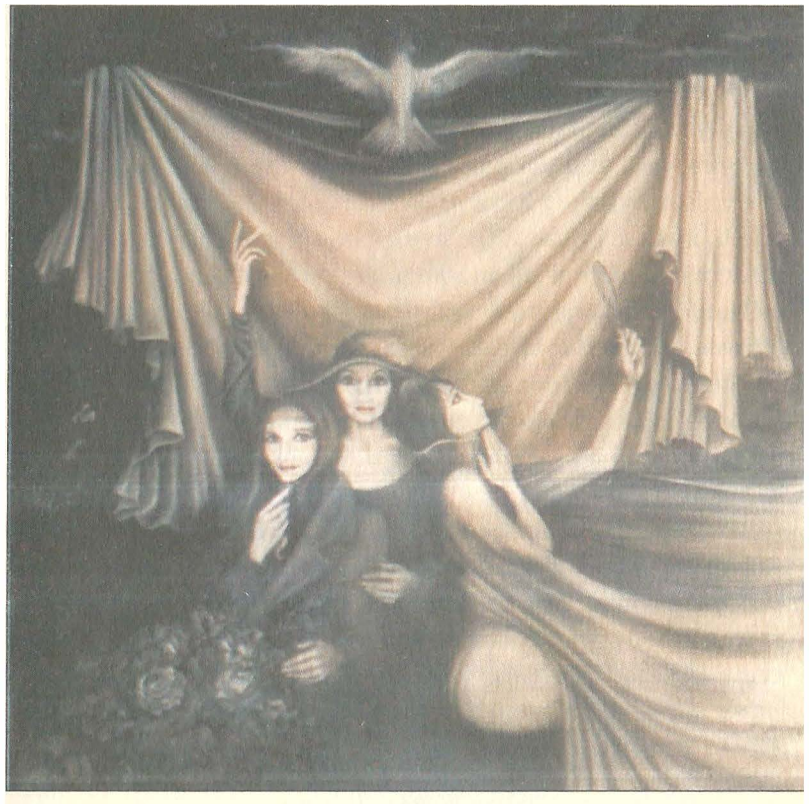
Kadro gerçekten muhteşemdi. Küçük Piaf'ın babasını Ali Amcam oynuyordu, son kocası Yunanlı Teo'yu Yılmaz Zafer. Onu Başar'la bir televizyon reklamında görüp keşfetmiştik. Sonra oyundaki başarısıyla Yeşilçam'ın dikkatini çekti ve ünlü bir sinema oyuncusu oldu. Jean Cocteau'yu Bülent Erbaşar'a teklif ettik, çok yakıştı rolüne ve bu üç insan da bugün hayatta değil. Bülent çok yakın arkadaşım, dostumdu. Burada bir parantez açmak istiyorum.

(Zaman içinde çok değerli ressamlarımız resimlerimi yaptı. Ben,

Kaldırım Serçesi ekibi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bülent Erbaşar'ın modelsiz çalıştığı Gülriz tablolarından bir tanesi.

Rasin Arsebük dışında hiçbir ressamımıza modellik etmedim. Bazıları bende, bazıları ressamların kendisinde olan bu portreler ve resimler arasında çok sevdiğim, Gülriz'i çizmekte en başarılı noktaya ulaşmış iki isim var: biri kuşkusuz Avni Arbaş, öteki Bülent Erbaşar.

Bülent, ününü butiğindeki eşsiz giysilerle, tiyatro dekorlarıyla ve oyunculuğuyla yapmış bir sanatçı. Hukuk okumuş, iç mimarî okumuş biri. Bana sorarsanız, her şeyden önce çok iyi bir ressam. İşte Bülent Erbaşar'ın evinde hâlâ benim iki metreye iki metre büyüklüğünde yapılmış, yağlıboya çok başarılı resimlerim var. Bülent'i kaybedeli çok oldu. O da pat diye, 60 yaşında kalpten giden şanslılardan. Ve ne yazık ki bu resimler ve yapmış olduğu daha başka onlarca resim gün ışığına çıkamıyor, Bülent'in can dostu ve ortağı Mustafa Erol ile Bülent'in ailesi arasındaki anlamsız anlaşmazlık yüzünden. "Bülent resimlerinin sergilendiğini göremeden öldü. Bu onun en büyük arzusuydu" diye düşünmek varken, geride kalanlar birbirini yiyor.

Avni Arbaş sanatının seksi bir cane resimleri yapıp. Bunlardan iki-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

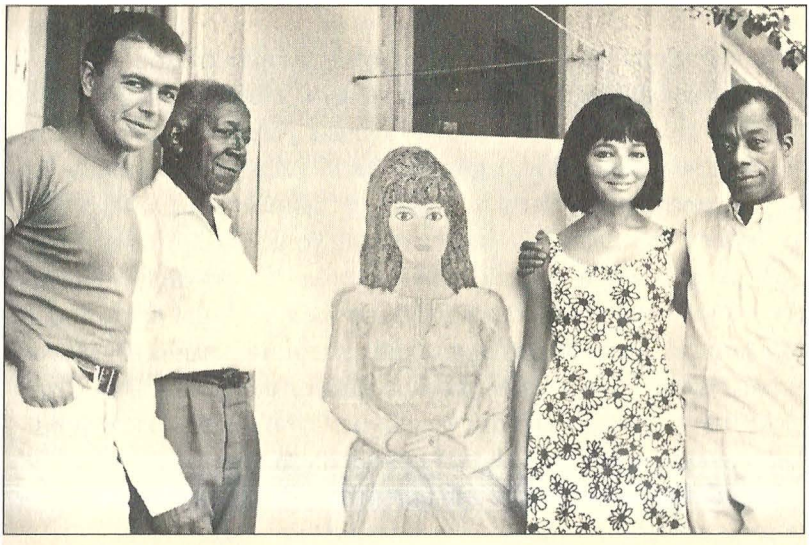
sini bana armağan etti. Görenler gözlerini alamaz bu resimlerden. Ama Avni'ye göre en güzel iki portreme Ferit Edgü el koymuş. Bana "Ferit'ten iste, sana vermeli" dedi. Ben de "Deli misin Avniciğim, hiç verir mi? Ferit ya benim ya senin ölümünü bekliyordur şimdi" deyiverdim. Avni çok gülmüştü bu espirime. Şaka bir yana, Ferit Edgü'yü bir gün köydeki evime davet etmeyi düşünüyorum. Eh, koskoca Ferit Edgü eve eli boş gelecek değil ya!..

Madem resimlerimi yapan ressamlardan söz ettim; sırası gelmişken Beauford Delaney'den söz etmemek olmaz. Jimmy'nin yakın dostu ressam Beauford Delaney, bir ara onun Hisar'daki evinde misafiri olmuştu. Ve bu sempatik zenci, o günlerde Jimmy'nin ve benim portrelerimizi yapmıştı. Ne yalan söyleyeyim, o gün çok naif, hatta çocukça bulduğum bu resim, bugün hoşuma gidiyor. Geçen yıllar içinde Beauford Delaney öldü ve günlerden bir gün kapımız bir Amerikalı tarafından çalındı. Adam meğer Delaney resimlerinin peşine düşüp İstanbul'a kadar gelen ünlü bir galerinin sahibi ve bir koleksiyoncuymuş. Bize bu iki portre için büyük bir para teklif et-

Avni Arbaş'ın yaptığı portrelerimden biri.9

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Söz konusu tablo. Engin, Beauford Delaney, ben ve Jimmy.

ti. Çok şaşırdık. Meğer dünyada çok az sayıda zenci ressam varmış, bu nedenle bu resimler bu kadar değerliymiş ve bu koleksiyoncu Delaney'in bütün resimlerini toplamış. Doğrusu bizi ikna etmek için çok uğraştı, ama yapamadık. Sonunda, satmaya karar verdiğimizde aramamız için kartını bırakıp gitti. O gün iki portre için bize teklif edilen paranın dörtte biri bile yoktu cebimizde. Neyse, benim de bu vesileyle aklıma başıma geldi de, o güne kadar çıplak duran resimler, layık oldukları güzel çerçevelere kavuştular hiç değilse...)

Evet nerde kalmıştım... *Kaldırım Serçesi*'nde...

Yılmaz Zafer kısa sürede sevgimi kazanmış, sıcacık bir insandı. Amcam... Ondan ileride söz edeceğim. *Hair* müzikalinde büyük başarı gösteren genç Ahmet Tuğsuz, başarılı bir işadamı artık. Ama müzikten kopamamış. Eurovision'a şarkılar besteliyor, Dağhan Baydur'la birlikte yorumcu ve besteci olarak katılıyor, başarılar kazanıyor. Çok uğraştım ona Yves Montand'ın gençliğini oynatmak için. Sonunda hatırım için kabul etti.

Ben artık Piaf yiyor, Piaf içiyor, Piaf yaşıyorum. Çok kolay oldu benim için Piaf olmak; çünkü ben daha ilk günden Piaf olmadan oynamaya karar vermiştim rolü. Ancak Piaf'ın düşkünlük döneminde, saçları dökülmüş, beli bükülmüş, eli ayağı romatizmadan çarpılmış döneminde Piaf olacaktım. Öyle de oldum. Şarkılarda ise, Piaf'ı bir an bile taklit etmeyi düşünmedim. Çok komik olurdum böyle bir saçmalık yapsaydım. Ben sadece, şarkıları kendi sesimle iyi, en iyi söyleyebilmek için çok çalıştım ve oldu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Herkes, "Piaf'ı çok güzel söylüyor" dedi. Yoksa, o benzersiz sesi, o benzersiz gırtlağı taklit etmek çok büyük hata olurdu.

Provalar bütün gün hızla devam ediyor Hodri Meydan Sahnesi'nde. Çoğu benden genç olan oyuncular yorgunluktan pes ederken, ben her zaman olduğu gibi, dur durak bilmeyen tempomla, bitmeyen enerjimle, saatlerin nasıl geçip gittiğini anlamayarak çalışınca, oyuncu arkadaşlar da şaşıyor bu işe, yönetmenim Başar da.

Başar gerçekten değerli bir yönetmen. Ne istediğini bilen, o gün çalışılacak sahneleri, önceden en ince detayına kadar hazırlamış olarak provaya başlayan nadir yönetmenlerden. Oyunu da kendi yazmış olunca, işler yolunda gidiyor genellikle. Dans, müzik, metin provaları birbirini kovalıyor. Oyun giderek etlenip butlanıp, ayaklanınca, Piaf olanca ağırlığıyla sarıyor herkesi.

Ben Jacques Prévert'in bir şiirinden yola çıkarak, çalıştığım metne şu satırları karalamışım. Çocukça da olsa...

PİAF'IN ELLERİ

Non, rien de rien
Diyen
Rüyalarıma Prévert'le beraber
Giren
Piaf'ın elleri
Müthiştir müthiş.
Müthiştir müthiş
Çinko tezgâhın üstünde kırılan
Katı yumurtanın çıtırtısı
Aç adamın kafasında çınladığı zaman
Piaf'ın elleri
Katı yumurtanın çıtırtısı
Aç adamın kulaklarında
Piaf'ın sesi
Non, je ne regrette rien
Hiç pişman olmadım ben
Diyen
Gençlik rüyalarıma
Prévert'le beraber giren
Piaf'ın sesi
Müthiştir müthiş
Aç adamın kafasında

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çınladığı zaman
Ölü balıklar kutular içinde
Kutular camlar içinde
Camlar polisler içinde
Piaf'ın elleri camların üstünde
Camlara abanmış Piaf'ın elleri
Camlara abanmış Piaf'ın sesi
Müthiştir müthiş
Aç adamın kafasında
Çınladığı zaman
Piaf'ın sesi
Katı yumurtanın çıtırtısı
Piaf'ın sesi
Katı yumurtanın çıtırtısı
Piaf'ın sesi

Piaf rolünde.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

"Kalmazdım sen aşka / Sana kadar sana."

Başar Sabuncu, Esin Engin, ben ve Geyvan McMillan.

Oyuncular, hele üç dört kompozisyonu birden oynayanlar, gerçekten şaşırtıcı performanslar sergiliyorlar. Amcam bile, hem küçük Piaf'ın babası yaşlı sokak cambazını oynuyor, hem işgal yıllarındaki bir Alman generalini. Herkes canla başla çalışıyor. Provalarda şarkı söylemiyorum. Şarkıları, evde piyano eşliğinde, ilk *İrma*'dan bu yana her zaman birlikte olduğum, kadim dost, kadim piyanistim Cenan Akın'la çalışıyorum. Ben bile şaşmıştım, transpoze etmeden bütün şarkıları nasıl söyleyebildiğime o gün. Daha sonra, İstanbul Gelişim Stüdyosu'nda Garo Mafyan'la çalışıyoruz orkestra eşliğinde. Ve iş gene zurnanın zırt dediği yere geliyor. Müzik için ses düzeni gerek ve işte bu tesisatı satın almak çok pahalı. Oyunun tutup tutmayacağı garanti değil ki, böyle bir yatırım yapayım. Gerçi rahat para harcıyorum, prodüksiyon için hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyorum. Sponsor bulmuşum nasıl olsa. Küçük bir miktar da olsa, devlet yardımı (!) yolda. Gene de borçlanmak korkusu tepemde Demokles'in kılıcı gibi. Ses düzenini kiralamaya karar veriyoruz ve gerçekten iyi bir tonmaysterdi ses düzenini kuran Mehmet Ateş.

– Biliyorsun Piaf çirkin bir kadın. Saçlar dökülmüş bir peruk kullanacaksın, diyor Başar bana, oyun üzerine, Piaf karakteri üzerine çalışmalarımız sırasında.

– Peki Başar.

– Sonra öyle yüksek ökçeler filan yok. Keten, eski tenis ayakkabıları giymiş sokak şarkıcılığı yaptığı yıllarda.

– Peki Başar.

Başar ne derse "peki" diyorum, bende hiç "hayır" yok. Ama her

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://tanitev.org

"Padam Padam Padam / çıkmıyor bu şarkı aklımdan."

zamanki gibi, perde açılınca ne kılıkta olacağımı da biliyordum. İkimiz de Ayazpaşa'da oturduğumuz için, genelde provaya birlikte gidiyoruz. Bir gün Şişli civarında arabayı durdurdu Başar. Site Sineması'nın karşısında spor malzemeleri satan bir dükkân var.

– Hadi inip sana tenis ayakkabısı alalım, demez mi?

– Peki Başar.

İndik tabiî bilamecburiye. Ben öyle "kets"lerle her zaman yürüyüş yapıyorum zaten. Ama o gün daha bugünkü gibi yetmiş iki model, bilmem kaç marka yok. Tek model, belki bir iki renk var, o kadar. En sadesinden bir tane seçtik. O gün provada giydim. Ayaklarım geri geri gidiyor sanki. Boyum zaten 162 santim, benim için sahnede kısa görünmek o kadar kolay ki. Biçimliyim, bacaklarım uzun, sahnede iyi duruyorum. Neyse, o provadan sonra, oyuna kadar eskimesin diye rafa kaldırdım o ayakkabıları!

Oyunun tanıtımı çok başarılı oldu. İlk röportajı, *Milliyet*'ten Rengin Uz'la yapmıştım. Ondan sonra da, her oyunumun ilk röportajını onunla yapmaya devam ettim. Tiyatro eğitimi almış bu aydın kızla dost olduk kısa zamanda. Öyle ki, hocası Yıldız Kenter ile beni bir araya getirip, ilk ve tek röportajımızı bile gerçekleştirmişti. Röportajın başlığı "Maskeler Aşağı" idi.

Özellikle arayan gazetecilerden kaçmış, oyun yaklaşırken, art arda röportajlar ve haberlerle olayı ciddi bir reklam kampanyasına dönüştürmüştüm. Piaf, başlı başına bir haberdi. Biraz ara verdiğim için, benim oynamama da "dönüş" demeyi tercih etti basın. Basınla her zaman aram iyi olmuştur. Çalışmadığım zaman bile

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kantev.org

röportajlar yapmaya devam etmişlerdir. Galiba medyatik buluyorlar beni. Öyle ki, oyundan önce, oynanırken, bittikten sonra uzun zaman basın *Kaldırım Serçesi*'nin peşini bırakmadı. Sezen Aksu'yla ikimizi bir araya getirip, "İki Serçe Bir Arada" diye röportajlar yapıldı tam sayfa. İsmail Gülgeç, bir dizi karikatür bile çizdi.

İşte oyunun başlamasına 15-20 gün kala, ben Cevher Bey'in son çekini bozdurmaya hazırlanırken, meşhur olay patlak verdi. Bir sabah açtık ki gazeteyi, sekiz sütuna manşet "Kastelli Olayı." Bütün gazeteler baş sayfadan veriyor haberi. Nasıl bir paniğe kapıldım, anlatamam. Gazete ilanlarını hazırlamışım, basılmasına birkaç gün var. Allah'tan, bizde her zaman dergi, afiş gibi matbaa işleri nedense son güne anca yetiştiğinden, henüz bir sorun yok. Her zamanki gibi evdeki hesap çarşıya uymadığından, ucu ucuna açacağız perdeyi. Özellikle stüdyo ve ses düzeni belimi büküyor. Velhasıl o çekin meblağı çok önemli, ne yapacağımı bilemiyorum. Bir yandan gazeteleri okuyup olayı çözmeye çalışıyorum.

Kastelli iflas etmişti. Batmıştı. Borçlarını, yani insanlardan topladığı onca parayı ödeyemiyordu. İnanılır gibi değildi bu, ama gerçekti ve o gün benim için en önemlisi, bankaya götürsem, o çekin karşılığı olmayacaktı. Belki de daha kötü şeyler olacaktı. Belki Cevher Bey'e zarar bile verebilirdim. Daha perdeyi açmadan batmıştım Türkçesi. Birkaç gün aptala döndüm, ama çabuk toparladım kendimi. Çeki çekmeceye atıp, "Unut Gülriz" dedim. Ve reklam kampanyasının şemsiyesinde, erkenden gişeyi açtım. Birkaç yerde birden bilet satıyorduk. Adam olacak çocuk misali, ilk günden çok iyi başladı satışlar. Ve perde...

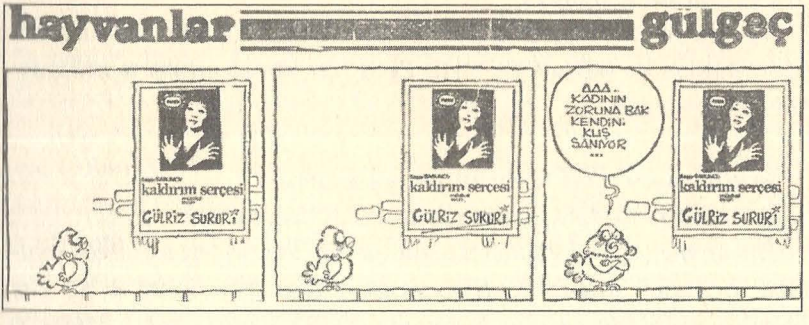

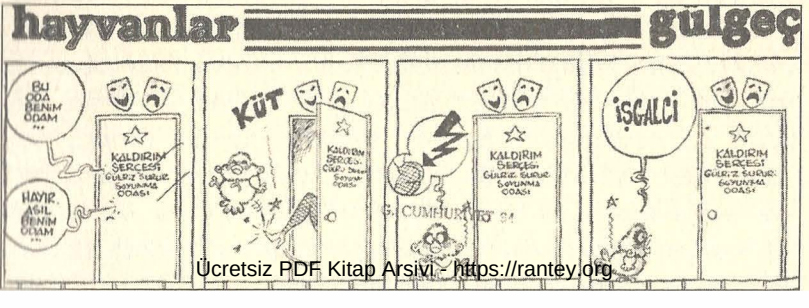
Büyük oyuncu Hülya Koçyiğit ile maskeleri aşağı indirmediğimiz gün.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Selim İleri

Kaldırım Serçesi büyük bir tiyatro olayı oldu, çok iyi gişe yaptı. Çok başarı kazandı, çok iyi eleştiriler aldı, yılın bütün ödüllerini topladı. Ben de soluk aldım ve para kazandım. Sıkı pazarlıklar yaparak anlaştığım oyunculara zamlar yaptım, maaşları dengeledim. Bu bizim eski geleneğimizdi. İşler iyi gidince oyuncuya yansıtmak, kötü gidince hissettirmemek. Çok geç gelen devlet yardımını, eşit olarak bütün *Kaldırım Serçesi* çalışanlarına dağıttık. Kadromuz şaşkındı. Böyle bir şey, meslek yaşamlarında ilk kez başlarına geliyordu.

Meslek hayatımdaki kilometre taşlarından biri olmuştu *Kaldırım Serçesi* ve ben de ilk defa Engin'siz kanat çırpıp uçabilmiştim serçe misali.

Kaldırım Serçesi'nden aklımda kalanlar 1:

Selim İleri'yle tanışmam, dostluğunu kazanmam.

Başar bir gün, "Selim İleri seninle söyleşi yapacak" dedi oyunun provaları sırasında ve bizim evde buluştuk Selim'le bir çay saati Başar, Engin ve ben. Selim'de ilk dikkatimi çeken, yüreğinin ta derinlerine bağlıymışcasına bakan, iri, anlamlı gözleri oldu. Sonra on sekiz yaşında bir delikanlı heyecanı fark ettim onda; bir de art arda yakıp söndürdüğü sigarasını. Tanıdıkça sevdik birbirimizi sanırım. Bildiğim, ben Selim İleri'yi sevdim. Dostluğumuz, uzun yıllar tiyatroyla, onun kitaplarıyla beslenerek sürdü. Boğaz'da uzun yürüyüşler yapardık birlikte. Örneğin Tarabya'dan Hisar'a kadar yürürdük. Bu parkuru çok yaptık. Bir de saat kaç olursa olsun, oradaki bir meyhanenin terasına çıkıp, bir santim yer kalmayıncaya kadar donatılmış sofralarda kafaları çekmesek! Bazen Engin de katılır meyhane faslına. Bu yürüyüşlerde,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantav.org

Ben, Bülent Erbaşar, Engin, Mustafa Erol ve Ayma Kabaş.

Selim yazmakta olduğu yeni kitabını anlatır, nabız yoklar, fikir bile sorardı büyük bir alçakgönüllülükle. Ben de yeni projelerden, tiyatrodan, kendimden anlatır, anlatırdım.

Kısa sürede ekibimizin, *Kaldırım Serçesi*'nin ayrılmaz bir parçası oldu Selim. Onu Özer ve Ayma'yla tanıştırdım. Çok çabuk ısındılar birbirlerine. Böylece, Bülent Erbaşar, Mustafa Erol'la yedi sekiz kişilik bir grup oluşturduk, sık sık birlikte oluyoruz bizim evde, Ayma'nın ya da Bülent'in evinde. Birlikte dışarı çıkıyoruz. Bu grup, Bülent Erbaşar'ı dünyamızdan uğurlayana kadar bozulmadı. Politika, resim, edebiyat, sanat, tabiî sonunda ufak dedikodular... Demek hoş vakit geçirmiş o grup yıllarca.

Selim İleri, inanılmaz bir hafızanın sahibi. Geçmişle ilgili her şeyi, en küçük detayına kadar hatırlıyor. O gün bizim evde, Küçük Sahne'de beni izlediği ilk oyunu anlatıyor, giysimin rengi, ayakkabımın biçimi, taktığım takıya kadar. Şaşırıyorum. O gün bana "Neden *Kaldırım Serçesi*?" diye soruyor Selim. Neden *Kaldırım Serçesi*? *Gösteri* dergisi adına yapıyor söyleşiyi. Ben buraya, oyunu seyrettikten sonra, 3 aralık 1982 tarihli *Cumhuriyet*'te yazdığı yazıdan bir paragraf alıyorum:

... Bütün oyuncuların ortak başarısını vurguladıktan sonra, Édith Piaf'ı canlandıran Gülriz Sururi'ye değinmek istiyorum. Öyle sanıyorum ki, Gülriz Sururi, tiyatromuzun son büyük adlarından biridir. Ancak yıldızlarda rastlanan karizma, Gülriz Sururi'de daha çağdaş oyunculuğun verileriyle birleşiyor. Sınırsız etkileyiciliğinin yanı sıra, özdenetime, ölçüye, duyarlılık kadar düşünceye de yer verişi, Gülriz Sururi'yi erişilmesi gerçekten güç bir başarıya ulaştırmış. Yer yer soluk kesen, büyüleyici bir oyunculuk bu.

Sanatı önemseyen izleyicilerin, *Kaldırım Serçesi*'nden büyük tat alacaklarını umuyorum.

Sevgili Selim, seni zaman zaman çok özlüyorum. Bir de sağlığımı etkileyen sigaran olmasa... Bilmem söylemek fırsatı buldum mu, anılarına dayanan kitapların, özellikle *Annem İçin*, *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın*, *Ölünceye Kadar Seninim* beni çok etkilemiştir.

Bir gün Cevher Bey telefon ediyor. Galiba gala davetiyesini aldıktan sonra.

– Aman Gülriz, diyor, sakın bugünlerde benden söz etme, hiç sırası değil. Ben de merak etmemesini, durumuna çok üzüldüğümü filan söylüyorum.

– Cevher Bey, bende kalmış son bir çekiniz var. Onu ne yapayım? diyorum. Cevher Bey anlamadı. Farkında değil... Öyle şeyler yaşamış ki son günlerde.

– Ne çeki? diyor. Biz ödemedik mi sana verdiğimiz çekleri?

– Hayır, son çekiniz hâlâ bende, diyorum.

– Getir onu hemen bana lütfen, diyor Cevher Bey telaş içinde.

Ben o gün için söz veremiyorum. Bir iki gün sonrası için bir saat veriyorum. Cevher Bey telaş içinde ısrar ediyor ve ben o an uyanıyorum. İçinde bulunduğu pozisyonda, imzalı ve karşılıksız bir çek, bir bomba kadar tehlikeli onun için. Bense farkında bile değilim işin ciddiyetinin.

Yeni bir adreste verilen randevuya Engin'le birlikte gittim. Cevher Bey son gördüğümden bu yana çökmüş; gene şık, iyi giyimli, pırıl pırıl; ama yüzünde uykusuz geçen gecelerin izini görmek zor değil. Onca olaydan sonra... Kuyruğu dik tutmaya çalışıyor hâlâ. Telaşını belli etmemeye çalışsa da, başaramıyor. Bu çek galiba çook, çok önemli. Hemen "Nerede çek?" diyor. Çıkarıp veriyorum. Dikkatle inceliyor, "Teşekkür ederim. Teşekkür ederim" diyor, bir yandan da durmadan yırtıyor çeki, minik minik parçalara

ayırıyor. Sonra adamlarını çağırıyor ve çekin karşılığını bana ödetiyor. Ben hiç böyle bir şey beklemiyordum. Çok sevindim, ama "Bu zor durumda olan insandan acaba almasak mı?" diye de geçiriyorum içimden. Birbirimize teşekkür ederek ayrıldım Cevher Özden'in yanından.

Kapıdan çıkar çıkmaz, Engin gülerek, "Biliyor musun Gülriz, Cevher Bey ona şantaj yapacaksın sandı galiba" diyor. Anlamıyorum. Engin durumu anlatmaya çalışıyor. Ben bugün bile hâlâ anlamış değilim. Ama bir tek şeyi unutmama imkân yok: Cevher Bey, gerçekten çeki pat diye çıkarıp verdiğim an, hiç beklemediği bir şeyle karşılaşan bir insan gibiydi. Sevinci ise görülecek şeydi.

Bugün Cevher Bey'e, o gün sponsorluk yapmış olduğu *Kaldırım Serçesi* adına teşekkür ediyorum. Ne gariptir, Kastelli olmasaydı, *Kaldırım Serçesi* perdesini açamayacaktı, bu bir gerçek. Meslek yaşamıma ak bir sayfa katmak imkânını bana verdiğiniz için size binlerce kez teşekkür ederim Cevher Bey. Yolunuz açık olsun.

Bugün hortumlanan bankalar olaylarıyla, yapay krizlerle, cebimizdeki paranın pul edilişini seyrederken, Kastelli'nin ne kadar masum kaldığını düşünüyorum. Üstelik son kuruşuna kadar bütün borçlarını ödediği düşünülürse... Kim bilir o gün Ankara'da kimin nasırına basmıştı?

Édith Piaf Gülriz Sururi ve küçük Édith'i oynayan Lara Sayılgan.
Selama çıkarken.

Erdal Özyağcılar, Ergün Işıldar, arkada Gökhan Mete, Haldun Ergüvenç, Nefrin Tokyay, Türkan Tümay, Tiraje Sayılgan.
Piaf direniş yıllarında.

Sponsor dönemi başlamıştı artık tiyatro için de. Tiyatronun kendi yağıyla kavrulamaması, gişesiyle yeni prodüksiyonlar yapamaması, Türk tiyatrosunu gelecekte nelerin beklediğinin ilk önemli işaretiydi ve bizler o gün bunu pek önemsememiştik. Yıl 1983.

Kaldırım Serçesi için neler yazdılar?

Gülriz Diye Bir Olay

"Bunca ayrılıktan sonra döneceksem gerçek bir tiyatro olayıyla dönmeliydim" dedi. *Kaldırım Serçesi* bu isteğini gerçekleştirdi.

Gülriz Sururi'yle kahvelerimizi içiyoruz. Sahnede şakır gibi şakıyor; söyleyecek, anlatacak ne çok şeyi var. Söyleyecek, başkalarıyla paylaşacak şeyi olan insanları severim. Hele, hiç durmadan kendinden söz etmiyorsa. Gülriz şu günler Édith Piaf'ı yazıyor. Çok güç bir konu, çok güç bir oyun. Son zamanların alışılmış deyimiyle "müzikal" ama, tiyatro, ilk sahneden son sahneye tiyatro, oyun ağır basıyor. Espri uğruna hiçbir değer harcanmadan, oyun sanatı ayaklar altına alınmadan, tiyatro saygısı ve sahne ağırbaşlılığıyla.

Onu dinlerken "Türkçe'yi ne güzel konuşuyor" diye düşünüyorum.

Gülriz'in *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* adlı anılar kitabını okurken de hep "Ne güzel yazıyor" diye düşünmüştüm. Eskilerin deyimiyle "İstanbul Türkçesinin elenikasını biliyor bu kız."

Kaldırım Serçesi Édith Piaf'ın kız kardeşi tarafından onun ölümünden sonra yazılmıştı. Oyunlaştırılması güç, olay dolu, anı dolu, heyecan ve duygu dolu bir amatörün ilk kitabı. Bu kitaptan bir piyes çıkarma çalışmalarını duyduğumda, acele etmiş, "imkânsız" demiştim, "yapamazlar" ayıklamak, hem olaylara sadık kalmak, hem çılgınca bir yaşantıdan, Piaf'ın bütünlüğünü bozmayacak kesitler vermek, Piaf'ın, yaşantısı gibi çılgın, kendine özgü sevgilerini dile getirmek, aşklarını ve o aşkların yöneldiği, hedefi bulmak... Biraz güç, yapamazlar. Gerçekten acele etmişim. Çünkü Başar Sabuncu, gerçekten güç bir çalışma sonunda bu portreyi kusursuz denecek bir ustalıkla gün ışığına çıkarmış. Şarkılar elbette çok etkileyici, dünyayı etkilemişti zaten; en az ilgilenenler bile, yine de bu kadının şarkılarında, acı yaşantısının öykülerini dinlerken kendilerini bulmuşlardı. Yani, şarkısız bir Piaf oyunu düşünülemezdi. Ama dikkat ettim, oyun metni hiç şarkısız bile oynansa gene tiyatro. Tiyatro yasaları öylesine kullanılmış ki, Édith Piaf'ı içinizde dinleyerek böyle bir oyunu zevkle seyredebilirsiniz.

Gülriz, Piaf şarkılarını elbette onu taklit etme yanlışlığına düşmeden Gülriz olarak söylüyor. 1930'ların, 1940'ların tavrıyla değil, 1980'lerin tavrıyla. Şarkıların eskimemesi bu demek belki de. Güzel de söylüyor. Gençlik günlerinin şarkılarıyla ölüme yaklaştığı günlerin şarkıları arasına ses farkı koyarak, mutluluk şarkılarıyla hüzün şarkıları arasına tavır farkı koyarak. Gülriz'i ne zaman görsem bir özen, bir itina, bir dikkat kadını olarak tepeden tırnağa kendine yönelik bir titizlik içinde olduğunu fark ederim. On yıl kadar önce onunla bir sohbetimizde, "Kocam beni daha bir kere taranıp süslenmeden, tuvaletimi yapmadan görmemiştir" demişti. O günkü yazımda bu özen ve dikkat üzerinde durmuştum. On yıl, bu anlamda hiçbir şey almamış Gülriz'den. Kendine özen göstermeyen insanların elinden çıkacak herhangi bir işin başarılı olabileceğine inanmıyorum. Oyunda başka Sururiler de var. Gülriz sanırım amcalarından biriyle aynı sahneyi paylaşmaktan çok mutlu. Belli ki oyunun tümünden çok mutlu. Arkadaşlarından, seyircilerinden. Bu duygularla şakıyıp duruyor. Evet! Dönerse böyle dönmeli insan: yıllara meydan okuyarak, gerçek gençliğin kaynağı olan çalışma aşkıyla dolu olarak, şevkini, heyecanını, gayretini yitirmeden. Bu anlamda, Gülriz Sururi bir "olay"dır. Yaşama sevincini, kendine güvenini, sevgilerini kaybetmiş, amaçsız ve mutsuz kadınlar ondan çok şey öğrenebilirler.

Nezihe Araz

Gülriz Sururi: Önemli Olan Başarılı Bir Bütün İçinde Olabilmek.

Sahnede bir ses...

Deminden beri yaşamı söyleyip duruyor. Söylemiyor, soluyor sanki. Sokağı söylüyor, geldiği kenar mahalleleri: "Çarşı, pazar, fabrika, atölye, gün boyu kan kusar bizim semt. Kıyı köşe meyhane, kerhane, canlanır her gece bizim semt."

İnsanları söylüyor: "İşçisi işsizi, it kopuk, serseri, gariban... Harman olur burda her çeşitten adam yan yana..."

Aşkları söylüyor. Aşk sevincini, aşk acısını, ayrılışları, bütünleşmeleri, anıları, unutulamayanları her seferinde yeniden, "Hem çirkinsin hem fakir, olsun be ! Erkeğimsin" diye sarılışları söylüyor.

Yoksulluğu, sıcaklığı, hıncı, öfkeyi, direnişi, kavgayı söylüyor.

Kısacası hep yaşamı söylüyor. Gelişerek, değişerek, çevresiyle, toplumuyla iç içe söylüyor. Ve bütün bunları bir tiyatro sahnesinden söylüyor.

Kaldırım Serçesi'nden, bir başarıdan söz ediyorum. Başar Sabuncu'nun yazdığı, yönettiği, ölümsüz Fransız şarkıcı Édith Piaf'ın öyküsünü dile getiren oyundan... Bu oyundaki Piaf'tan, yani Gülriz Sururi'den söz ediyorum.

Kurban'ın Zehrası, *Teneke*'nin Zeyno Bacısı, *Keşanlı*'nın Zilhası, *Ferhat ile Şirin*'in Mehmene Banusu... Bugüne dek yüze yakın rol

Sevgilisini savaşa yollarken.

içinde Gülriz Sururi'nin en sevdiği Gülriz Sururi'ler... (İrma'yı unuttuk mu? Yok yok, yukarıdakiler kadar sevemedi İrma'yı.) "Ama bugünden sonra galiba ön sırayı Piaf rolü tutacak."

"..İyi olmayan bir oyunda başarılı olmuşum hiç önemli değil benim için. Önemli olan, başarılı bir bütünün içinde iyi olabilmek. Galiba ondan, sahnede öyle bir doyuma ulaşıyorum ki..."

Bir tiyatro sanatçısı için bundan büyük mutluluk olabilir mi? Gülriz Sururi'nin de mutluluğu yüzünden okunuyor. Pırıl pırıl gözlerden cesaret alıp soruyorum:

"Bir varsayım var: Gülriz Sururi sahnede çirkin görünmeyi hiç kabul etmez diye. Oysa bu oyunda, Piaf'ın en yaşlı, en çirkin halinde Gülriz Sururi en güçlü. Gözlerimizin önünde bir değişimi izliyoruz. Ne diyorsunuz bu varsayıma ve bu değişime?"

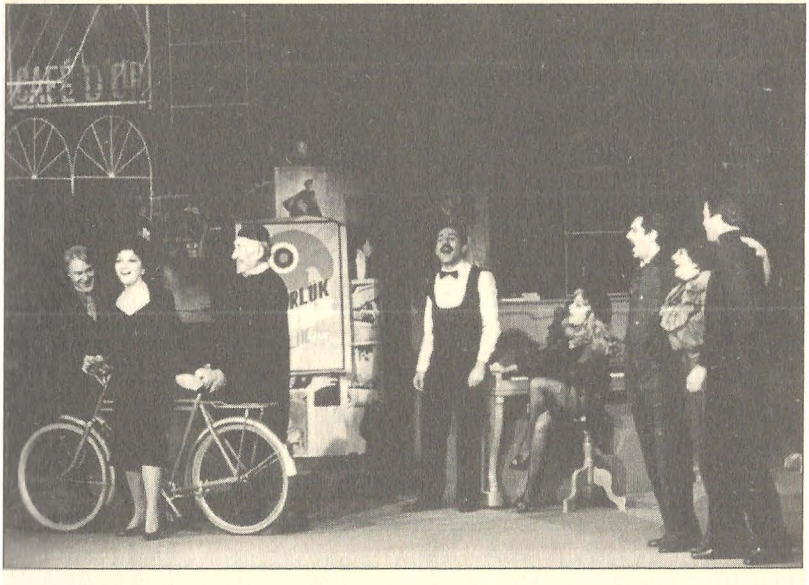
"Tek şey diyorum: güzel miyim, çirkin miyim diye düşünmedim. Gereği neyse onu yaptım, onu oldum."

"Peki herhangi bir psikolojik hazırlık?"

"Yoo, hiç yapmam. Her şey elimde metin sahneye çıkınca başlar. Oyunun bakir kalması için, metni kendime yüksek sesle bile okumam. Sahneye ilk adımımı atmamla..."

O ilk adım atıldıktan sekiz hafta sonra *Kaldırım Serçesi* ortaya çıktı, perde açıldı. Gülriz Sururi'nin "Hiç, hiç mi hiç / Ben pişman olmadım hiç" diyen sesiyle...

Zeynep Oral, *Milliyet*

Kaldırım Serçesi, 14 Temmuz Özgürlük Bayramı'nı kutlarken.

... Gülriz Sururi belki de hayatının en zor rollerinden birini sunuyor. "Kaldırım"larda doğan, "kaldırım"larda büyüyen bir kadının acılarını, ümitlerini, yükselişlerini, yücelişini, sonra ağır ağır çöküşünü güçlü çizgilerle canlandırıyor. Şarkıcının son günlerinde Gülriz Sururi, Piaf'ın çarpılmaya başlayan vücut yapısını, canlı bir virgül gibi yaşatıyor sahnede. Başar Sabuncu'nun gerek yazar, gerek yönetmen olarak ulaştığı noktayı övmek görevimizdir. Onun şahsında, bütün emeği geçenleri kutlarız. Bu oyunu bütün okuyucularımıza tavsiye ederiz.

Kâmi Suveren, *Hayat*

Serçe Paris'e konacak

Kaldırım Serçesi'nden aklımda kalanlar 2:

Yaşar Kemal ve eşi Tilda, oyunu seyredip hayran olmuşlardı. Özellikle bütün repertuvarını ezber bildikleri bu oyuncuyu, üstelik Yaşar Kemal'in hikâyesi *Teneke*'yi oyunlaştırıp, başta yazar olmak üzere birçok ödül alan *Teneke*'nin başoyuncusu Gülriz'i, tiyatroda yeni bir boyut kazanmış olarak görmek ikisini de çok mutlu etmişti. O yıllar hâlâ sık sık, Küçükçekmece'de Basın Sitesi'ndeki evlerine gidiyoruz. Dostluğumuz ilk günkü gibi sımsıcak.

İşte 1983-84 sezonunda *Kaldırım Serçesi* doludizgin tiyatroda yolunu alırken, bir gün Tilda telefon etti.

– Biliyor musun Gülriz, dedi, Yaşar'la Paris'e son gittiğimizde, Kültür Bakanı Jacques Lang'ın eşine, senin *Kaldırım Serçesi* şarkılarının kasetini verip, "Vakit bulursanız dinleyin, bu da bizim Türk Piafımız" demiştim. Bugün telefon etmez mi? Bayılmış kasete. Sizin oyunu Paris'e davet etmek istiyor. Yakında seni arayacaklar, dedi.

Nasıl mutlu oldum, anlatmam mümkün değil. Ama çayı görmeden paçaları sıvamak da istemiyorum. Engin'den başka kimseye bir şey söylemedim. Bir iki gün sonra aradılar, Fransız kültür ataşesi oyunu izlemek istiyormuş. Geldi, izledi Cathrine Clement ismindeki ataşe. Gerçekten böyle kusursuz bir şey izlemeyi hayal bile etmiyormuş. Hayranlığını ifade etmek için ne söyleyeceğini bilemiyordu.

Daha sonra Ankara'dan Fransız sefiri ve sefiresi geldiler İstanbul'a oyunu izlemek için. Onların mihmandarlığını kırk yıllık dost Leyla Umar yapıyordu. Sefir, Édith Piaf'ın son yıllarında onunla beraber olmuş. Elimi öpüp, "Doğrusu bu kadar değişeceğinizi beklemiyordum" dedi. "Piaf'ı seyrediyorum sandım son sahnelerde." Bu kadarı yetmişti bana, uçuyordum sevinçten. Bir Fransız'dan duyabileceğim en büyük iltifatı duymuştum.

Sefir, "Fransa'ya yazacağım, siz *Kaldırım Serçesi*'ni mutlaka Paris'te de sergilemelisiniz" deyince, hepimiz heyecanlandık. Baktım, bir ara Başar hepimizden daha neşeli olması gerekirken, hafif yüzü asılmış.

– Hayrola Başar? dedim.

– Yahu, şimdi başımıza iş çıktı. Bu herifler detaylara çok önem verirler. Galiba bizim işgal yıllarında esir edilen Fransız mahkûmların giysilerindeki çizgiler, boyuna değil de, enine olacaktı, demez mi? Gülmemek için zor tuttum kendimi.

– Değişecek o olsun Başar, dedim. Ne gerekirse yaparız. Hele bir kendimi Paris turnesinde göreyim, dile benden ne dilersen.

Sefirin konuşmasının ertesi günü Paris'ten bir mektup geldi. Anlaşılan sefirin yazmasına bile gerek kalmamıştı. Ya da garip bir rastlantıydı ataşenin oyunu izlemesi. Fransız Kültür Bakanlığı'na bağlı Dünya Kültürleri Evi'nden (*Maison des Cultures du Monde*) gelen mektupta, oranın müdürü Cherif Khaznadar, Kültür Bakanı Jacques Lang'ın eşi Monique Lang'la görüştüklerini bildiriyor, oyunu hangi tarihe kadar İstanbul'da oynayacağımızı soruyor, sergilemeyi istediklerini söylüyor, hangi tarihte Paris'e gidebileceğimizi bilmek istiyordu.

Hepimiz uçuyorduk sevinçten. Bütün ekip bayram yaşıyorduk. Gerçi *Kaldırım Serçesi* ilk günden beri yüksekten uçuyordu; ama Paris'e kadar kanatlanacağı kimsenin aklına gelmezdi.

Daha sonraki gelişmeler şöyleydi: Paris'ten gelen mektuba cevap verdik. Oyunumuzun turnesinin bitmesi, yaz sonunu buluyordu.

Cherif Khaznadar bizi Avignon Festivali'ne geç kaldığınız için, 1984 yılında, Theatre des Nations'a 13-27 haziran arasında Nancy Festivali'ne çağırıyordu.

20 aralık 1983'te Jean Paul Claverie (Jacques Lang'ın yardımcısı) imzalı bir mektup aldık. *Kaldırım Serçesi*'nin Nancy'de oynanması için elinden geleni yapacağını söylüyor ve "Muhteşem bir olay olacak" diyordu.

Kaldırım Serçesi Paris'e Uçuyor

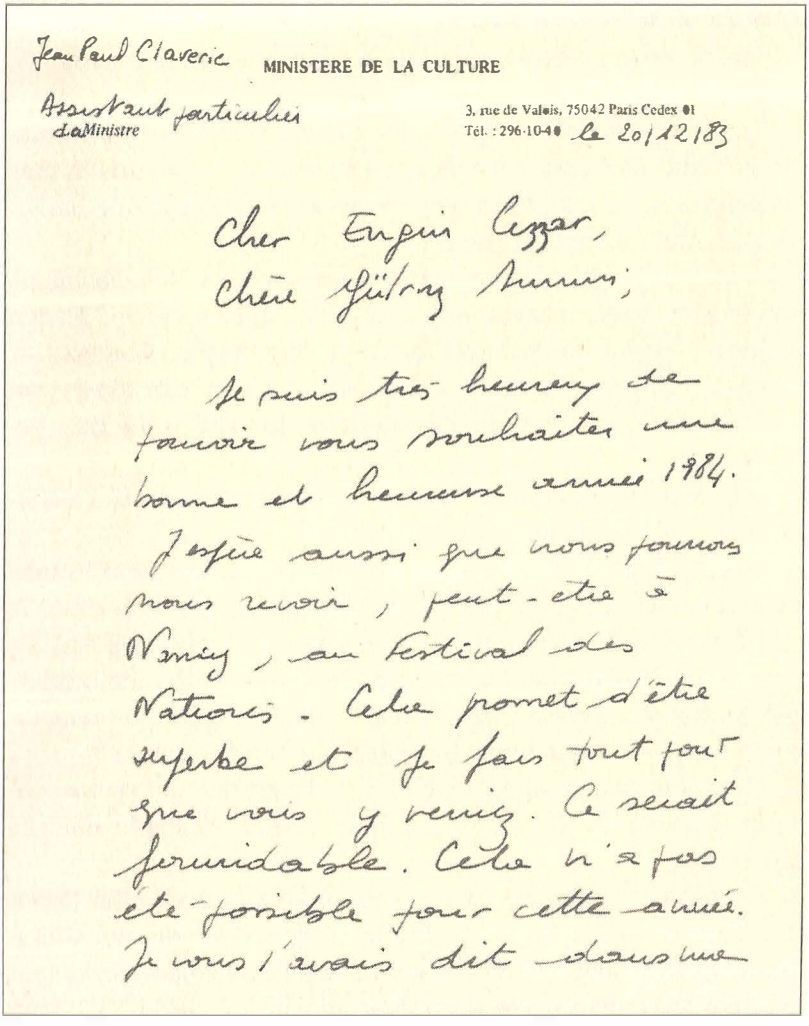
Édith Piaf'ın ülkesinde Édith Piaf hayranlarına kendini alkışlatacak...

Tiyatro sezonunun başından beri, en büyük ilgiyi gören, adından en çok söz ettiren oyun şüphesiz *Kaldırım Serçesi* oldu. İşte şimdi *Kaldırım Serçesi* Paris'e uçmaya hazırlanıyor. Yaşamöyküsünü anlattığı, Fransızların kaldırım şarkıcısı Édith Piaf'ın anavatanında,

Fransızlar çok sevdikleri sanatçının şarkılarını bu kez Türkçe, Gülriz Sururi'nin sesinden dinleyecekler.

Kaldırım Serçesi Paris'e gitmeden önce, Édith Piaf'ı başarıyla canlandıran Gülriz Sururi'den dinliyoruz: "Beni ve arkadaşlarımı gururlandıran ilk olay, Fransız kültür ataşesinin oyunu izledikten sonra kulise gelip çok duygulandığını, oyunu çok beğendiğini söylemesi oldu. Édith Piaf'ın son zamanlarında onunla birlikte olmuş. 'Doğrusu bu kadar değişeceğinizi beklemiyordum, çok başarılıydınız' dediği zaman çok gururlandım. Sonra Fransız sefir ve sefiresi de Ankara'dan gelip oyunu izlediler. Sefir, 'Fransa'ya yazacağım, siz *Kaldırım Serçesi*'ni mutlaka Paris'te de sergilemelisiniz' deyince hepimiz çok heyecanlandık."

Kelebek

Jean Paul Claverie
Assistant particulier
de la Ministre

MINISTERE DE LA CULTURE

3, rue de Valois, 75042 Paris Cedex 01
Tél. : 296-10-00 le 20/12/83

Cher Engin Cezzar,
Chère Gülriz Sururi,

Je suis très heureux de pouvoir vous souhaiter une bonne et heureuse année 1984.

J'espère aussi que nous pourrons nous revoir, peut-être à Nancy, au Festival des Nations. Cela promet d'être superbe et je fais tout pour que vous y veniez. Ce serait formidable. Cela n'a pas été possible pour cette année. Je vous l'avais dit dans une

Günün Fransız sefiri ve sefiresi, Leyla Umar'la *Kaldırım Serçesi* kulisinde.

6 mayısta festival komitesinden kontrat geldi. Hemen imzalayıp yolladık. Uçuyorum sevinçten, kendimi sahiden kanatlanmış bir serçe sanıyorum galiba o günlerde. Bu hayaller içinde harika geçiyor Ankara, İzmir turneleri.

Demek ki Paris yolcusuyduk. Tek prodüksiyon diye başlamışken kurulu düzen bir tiyatro olabilir miyiz acaba yeniden? Neden olmasın? Korka korka hayal kurmaya başlamışım. Olamaz. Bir yıl daha o kadroyu ayakta tutmak... Sahne gerisiyle birlikte yirmi beş kişi; muhasebe, müdür, gişe derken otuz kişi. Gene risk, gene macera.

– Ne olur delilik etme. Bu başarıdan sonra batmaya dayanabilir misin? diyor Engin.

– Neden batalım ki? Pardon, neden batayım ki? Hem Fransa turnesi için kadroyu bir yıl daha ayakta tutmak gerekmez mi?

– Turnesi çok masraflı bu oyunun. Hatırla, *Keşanlı*'yla Ankara turnesinden batmaktan kıl payı kurtulduğumuzu. Hemen unutursun çektiğimiz çileleri; yalnız alkışlar, sükseler vardır aklında, diyor. Engin haklı; ama böyle bir teklifi kaç tiyatro alabilir?

– Şansımı zorlayacağım, diyorum. Ve Engin bak, kaç yıllık projemiz *Ziyaret* var. Bu kadroya birkaç ilaveyle çözümleyebiliriz, diyorum.

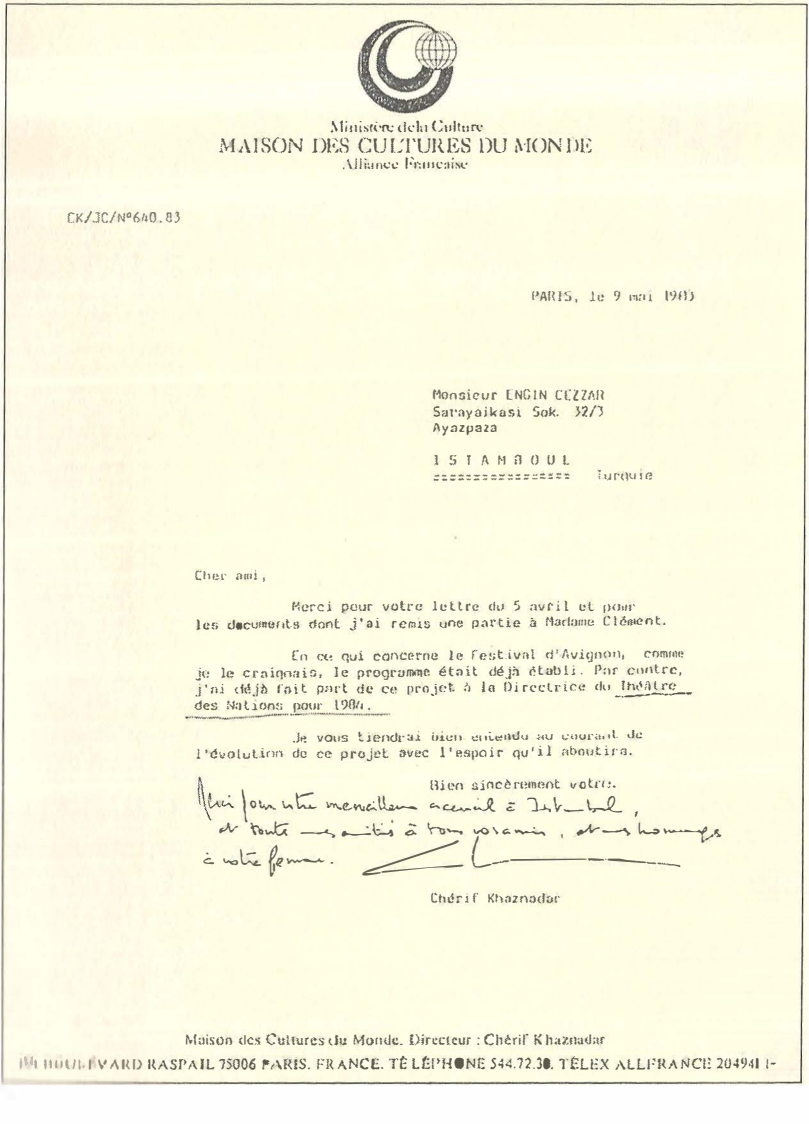
Yıllardan beri ikimizin de düşlerini süslemiş bir oyundur Friedrich Dürrenmatt'ın *Ziyaret*'i. İngrid Bergman ile Antony Quinn filmini çevirmişlerdi 20-25 yıl önce. Engin heyecanlanıyor. Oyunu çıkarıyoruz, okuyoruz yeniden. Engin bizim için birkaç yıl önce

çevirmişti, çeviri hazır. Oyunun çetin ceviz olduğunu görüyoruz bir kez daha.

– Başar'la konuşalım, diyorum. Madem başrolü sen oynayacaksın, onun koyması iyi olur. Hemen arıyoruz Başar'ı. Buluşup yeni projemizi anlatıyoruz.

– Çok yerinde bir karar, diyor Başar. Bu 1402'likler nasılsa davaları görüldükten sonra, tazminatlarını da alıp Şehir Tiyatroları'ndaki görevlerine dönecekler. Yeni proje onlar için de iyi, senin için de.

Ancak oyunu okuyunca yeni öneriler getiriyor Başar. Olayı gü-

Ministère de la Culture
MAISON DES CULTURES DU MONDE
Alliance Française

CK/JC/N°640.83

PARIS, le 9 mai 1983

Monsieur ENGIN CEZZAR
Sarayaikasi Sok. 32/3
Ayazpaza

1 S T A M B O U L
Turquie

Cher ami,

Merci pour votre lettre du 5 avril et pour les documents dont j'ai remis une partie à Madame Clément.

En ce qui concerne le Festival d'Avignon, comme je le craignais, le programme était déjà établi. Par contre, j'ai déjà fait part de ce projet à la Directrice du Théâtre des Nations pour 1984.

Je vous tiendrai bien entendu au courant de l'évolution de ce projet avec l'espoir qu'il aboutira.

Bien sincèrement votre.

Merci pour votre merveilleux accueil à Istanbul, de toute mes amitiés à tous vos amis, mes hommages à votre femme.

Chérif Khaznadar

Maison des Cultures du Monde. Directeur : Chérif Khaznadar
101 BOULEVARD RASPAIL 75006 PARIS. FRANCE. TÉLÉPHONE 544.72.30. TÉLEX ALLFRANCE 204941 F

nümüze taşımak, hatta ülkemize taşımak istiyor. Ben biraz karşıyım. "Zaten olay içinden elli yıldır çıkamadığımız ülke sorunlarımızı açık seçik anlatmakta, ne gerek var değişikliğe?" diye düşünüyorum. Biraz kör kör parmağım gözüne olmasından korkuyorum.

Ben bazı röportajlarda haber olarak veriyorum bile yeni projemizi. Nasılsa Hodri Meydan Sahnesi'nde oynayacağız, Levent Kırca çok memnun bizden. "Çok paranızı aldım, çok" diyor ikide bir. Gerçi özel bir dostluk yok aramızda, ama ayaküstü yapılan sohbetler çok hoş. İki tiyatro çok güzel bir yılbaşı kutluyoruz birlikte. Tiyatronun fuayesini düzenleyip, gerçekten güzel yiyecekler,

THÉATRE DES NATIONS

NANCY-LORRAINE
13-27 JUIN 1984

Président
Professeur Adrien DUPREZ
Directeur Artistique
Mira TRAILOVIC

Gülriz Sururi-Engin Cezzar
Sarayarkasi sokak 32/3
AYASPASA
ISTAMBUL
TURQUIE

N/Réf. : JJR/AP 682

Nancy, le 14 mai 1984

Chère Madame, Cher Monsieur,

Je vous prie de trouver ci-joint le contrat concernant la participation de la Compagnie " Gülriz Sururi- Engin Cezzar" au Théâtre des Nations 1984.

Deux exemplaires sont à retourner, dûment signés, à notre bureau de Nancy. Je vous remercie de bien vouloir effectuer cet envoi dans les meilleurs délais.

Dans l'attente du plaisir de vous rencontrer, je vous prie de croire, Chère Madame, Cher Monsieur, à l'assurance de mes sentiments les meilleurs.

L'Administrateur,

Jean-Jacques ROBIN

FESTIVAL MONDIAL DU THÉATRE / THÉATRE DES NATIONS
12, rue du Colonel Daum - BP 704 54008 Nancy Cedex - Adr. télégr. : FMT Nancy - Tél. (8) 337.00.21
24, Av. du Président Wilson - 75016 Paris - Tel. (1) 553.39.43

Ergün Işıldar, ben, Erdinç Bora, Alev Sururi.
Piaf'ın alkole ve romatizmaya yenik düştüğü yıllar.

içeceklerle, sürprizlerle dolu bir yılbaşı geçirmiştik. Tabiî her zamanki gibi organizatör Gülriz Sururi.

Levent Kırca, üzerinde durulması gereken bir kişilik aslında. Ben o yıllarda TV ekranına bu kadar yakışan, bu kadar sıcak, bu kadar komik başka biri olduğunu sanmıyorum. Benim için böyle bu, "Olacak O Kadar"ın ilk yıllarında özellikle. Sahne için aynı şeyi söyleyemem. Bence henüz kendi için doğru oyunu seçemedi. Ve yönetmenini bulamadı tiyatroda. Bu benim fikrim tabiî. Hâlâ bir gün iyi bir proje yakalayacağına inanıyorum.

İşte böyle bir ruh hali içinde, böyle hayaller kurarak turneye çıktık. Ankara turnemiz, büyük bir başarı daha yaşatıyor *Kaldırım Serçesi*'ne. Ancak artık yalnız aldığım kararlar, her zaman hatasız olmuyor. Sütten o kadar ağzım yanmış ki, o gün idarî işle-

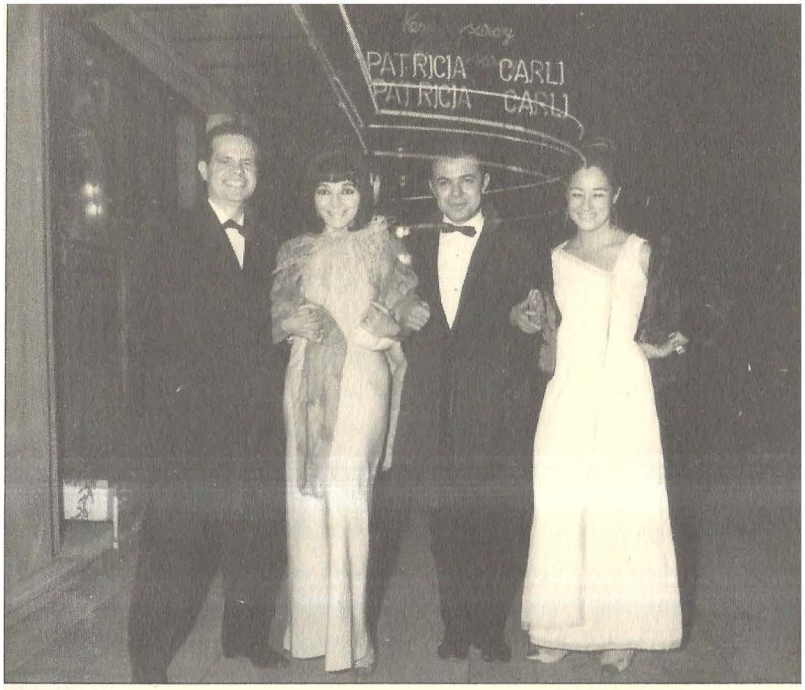
re bakan arkadaşlardan birinin telefonla verdiği bilgilere dayanarak, oldukça mütevazı bir otel seçiyorum. Daha önce gidip görmem gerekirdi ya da seçimi daha profesyonel birine yaptırmalıydım. Daha ilk gece, arkadaşlar daha iyi bir otel istediklerini bildiriyorlar. O gece sabaha kadar tek başıma, bir muhasebeci gibi turne hesaplarını en ince detaylarına kadar yapıyorum. Sonunda daha iyi bir otele geçmeye karar verebiliyorum. O gece kim bilir kaç kez, Engin'e telefon edip fikrini almak için elim telefona gitti, hatırlamıyorum; ama etmedim.

Bu sefer yepyeni, lüks bir oteldeyiz. Müdür, tesadüfen eski bir gazeteci: Sonay Ocakoğlu. *Kaldırım Serçesi* ekibinin bu yeni otel için iyi bir reklam olacağını düşündüğünden sanırım, iyi de bir fiyat verdi. Bir ay kalıyoruz Ankara'da. Ancak bugün bile aklıma gelince üzüldüğüm bir olaydır bu. Hatalıydım o gün, bir Muammer Karaca mantığıyla hareket etmiştim.

Kısa bir tatilden sonra, bir de başarılı İzmir turnesi yaptık. Bence oyun Açık Hava Tiyatrosu'na yakışmamıştı. Galiba açık hava oyunun ruhuna yakışmıyordu. Ama her oyun ayakta alkışlanıyor, bravo sesleri susmuyor.

Bodrum Kalesi'nde oynamak için teklif aldım. Ancak iki dernek bir araya gelse, oyunu Bodrum'a götürmeye güçleri yetmiyor. Bir temsil için bazı giderleri dört günlük yapmak gerekiyor. Gidiş-geliş iki gün yol, bir gün dekor, ışık, ses düzeni, prova ve bir gün oyun. Ben tek kuruş almasam bile zor. Bu arada arkadaşlar-

Refik Erduran, ben, Engin. Peki kim bu incecik güzel kız? O günkü soyadıyla Leyla "Erduran" Umar. Demek Patricia Carli'yi dinlemeye gitmişiz. Anılarımızı kimse elimizden alamaz.

dan biri, "Ben ancak gemiyle gelirsem ve karımı da davet ederseniz katılırım, yoksa gelmem" demez mi? İşte orada bitti her şey. Birisine "özel muamele!" İşte böyle bir şeye evet demek benim kitabımda yok. Babamdan, Muhsin Ertuğrul'dan öğrendiklerimden süzüp süzüp dağarcığıma attığım kurallarım var, onlardan vazgeçemem. Bu nedenle Bodrum'a gidemedik, yazık oldu. Oysa bazı arkadaşlar öyle istiyorlardı ki, çok üzüldüler. Dört gün Bodrum'da kalıp, bir tek oyun oynayacaktık. Aslında tam tatildi. Onlara orada, evimde davetler verecektim, bazı değer bulduğum yerleri gezdirecektim filan...

Bizim meslekte olur böyle şeyler. O arkadaş yetenekli bir arkadaştı; ama nedense huysuzluğu yeteneğinden daha çok bilinirdi tiyatro çevrelerinde. Kim bilir?.. Belki bugün olsa daha farklı düşünürdü.

"Mukavele kâğıtta kalır"

Engin yok. Ancak sık sık telefonla konuşuyoruz. Engin'siz ilk turnem; iyi şeyleri anlatıyor, ters giden durumları, olayları anlatmıyorum. Ama geceleri, ne kadar lüks olursa olsun, yalnız otel odaları içimi ısıtmıyor. Ben ev severim, üç dört günden fazla otel sıkar beni. "Acaba Engin'siz mi öyle geliyordu bana?" diye düşünüyorum. Gerçeği söylemem gerekirse, gece onunla dertleşmek, yükümün yarısını onun omuzlarına aktarmak olurdu. Hayır... Bu kararı kendin verdin. Öyleyse... Sıkı dur Gülriz, her şey yoluna girecek, her şey istediğin gibi olacak sonunda... Sonunda...

Bu arada Engin, İstanbul'da, Şan Tiyatrosu'nun altındaki dekor depolarını Metin Deniz'le birlikte stüdyo haline dönüştürmüş, orada Tiyatro Eğitim Stüdyosu'nu (TES) kurmaya çalışıyor, iyi isimleri bir araya getirerek bir ilke imza atıyordu. Her yönetmen iyi bir hoca olur mu bilemem, ancak Engin çok iyi bir hoca oldu. Bir yandan onun adına seviniyordum, yeni arayışlar içinde olması hoşuma gidiyordu; bir yandan, oyunculuktan kopmasından korkuyordum. Demek o da kendi başına kanat çırpmaya karar vermişti. Ona başarılar dilemekten başka yapacak şey yoktu o gün benim için.

Tiyatro Eğitim Stüdyosu şu isimlerle başladı işe:

Oyunculuk: Engin Cezzar

Diksiyon: Cüneyt Türel

Tiyatro Tarihi: Ergun Köknar

Pandomim: Taner Barlas, Birkan Özdemir

Bale: Serap Aksoy

Halk Oyunları: Mehmet Akan

Ayrıca, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Haldun Taner, Zeynep Oral, Cevat Çapan, Metin Deniz, Mengü Ertel, Engin Orbey, Turgut

Özakman, Vasfi Rıza Zobu, Ülkü Tamer, Metin Akpınar, Gülriz Sururi konferansçılar olarak, verilen gazete ilanında alfabetik sırayla yerlerini almışlar. O günlerden aklımda kalan en güzel şeylerden biri, Haldun Taner'in konferansıdır. Haldun Bey gerçekten inanılmaz bir hocaydı, ağzının içine baktıran cinsten.

Sanırım Engin o TES günlerinde, bana göre, çok hoş vakit geçirdi. Orada hoca-öğrenci ilişkisinin börekle çörek arası karmaşık bir lezzeti olduğunu anladı. Canı sıkılınca da telefona sarılıp, Gülriz'in hâlâ yerli yerinde durduğundan emin olarak. Sanırım o günler gemici tabiriyle Engin'e çok kalama verdim.

Velhasıl ben o yıl çok kararsızdım; belki kararsız demek doğru olamayacak, verdiği kararı boyuna erteleyen demek daha doğru, evet. Uygun zamanı mı arıyordum acaba? Evler ayrılmamıştı henüz. Portföyler de ayrılmamıştı; ne garip, bugüne kadar da ayrılmadı. Onca olup biten şeyler sırasında bile, örneğin 1986 yılında boşandığımızda bile, senin paran, benim param olmadı aramızda. "Hiç değilse koparmadığımız bir ilişki olmalı" mı? demiştik acaba, bilmiyorum. Yoksa bir konuda olsun birbirimize güvenmeyi sürdürmek isteği miydi?..

Harikulade geçen *Kaldırım Serçesi* turnelerinde bazı arkadaşlar, "yalnız kadın", "kadın patron" olduğum için hazımsızlığa uğradılar. Yaptıkları ucuz davranışlar oldu; ama bunlar oyunumu, turnemi, dolayısıyla beni etkilemedi. Dimdik ayakta ve güçlüydüm.

Bir davette.

Kaldırım Serçesi'nden aklımda kalanlar 3:

İstanbul'da Levent Kırca'yla buluştuk bizde. Levent yeni sezon için yeni koşullar getiriyordu. Yakıt parası istiyordu ayrıca ve kirayı artırıyordu. O gün acilen önemli bir meblağ avans istiyordu ve oyun günlerimi aleyhime olarak değiştirmek istiyordu.

– İyi ama Levent Bey, mukavelemizin 7. maddesinde, taraflar mukavele bitiminden iki ay önce yazılı ihtar çekmedikleri takdirde, mukavele kendiliğinden devam eder, deniyor. Vaktinde bir isteğiniz olmadı. Ayrıca kaç kez şifahen konuştuk. Kırk bir kişilik bir kadroyla yola çıkıyoruz, mahvolurum, diyecek oldum.

– Mukavele kâğıtta kalır, mühim olan sözdür, demez mi Levent Kırca.

– İsteklerinin maddî tarafını kabul ediyorum; çünkü çaresizim, dedim şaşkınlıkla. Ancak, bütün hafta sonlarını elimden alırsanız, prodüksiyonu nasıl yaşatırım? dedim.

– Demek bu yıl aynı sahneyi paylaşmayacağız, dedi ve gitti Levent. Açıkçası bizi istemiyordu anladığım kadarıyla. Sebep neydi bilemiyordum o gün, sonra bir miktar öğrendim.

Yıkılmıştım. Tansiyonum düştü, kanepeye yığılıp kalmışım. Küfür ediyorum kendi kendime. "Büyük bir başarının ardından hep neden çelme takıldı hayatım boyunca bana? Ben şimdi ne yaparım bu saatten sonra? *Ziyaret* ne olacak, onca sanatçı ne olacak?" Başar!, Engin!, cirit atıyorlar beynimin içinde. "Karşılaştığımızda Engin, 'Ben sana demedim mi?' filan gibi bir laf ederse, evdeki en ağır objeyi kafasına indiririm." Aynen böyle düşündüğümü bugün gibi hatırlıyorum. Sonra oturup hüngür hüngür ağladığımı da hatırlıyorum. (Leventçiğim, ardından ne hale geldiğimi bilsen, öyle çıkıp gidebilir miydin o gün?) Bana 33 yıl anne gibi bakan emektar Zekiye Hanım teselli etmeye çalışıyor beni. Ben ağladıkça, o da ağlıyor bir yandan. Kopmuşum.

"Nereden çıktı bu Karmen?"

Levent inadım inat dedi, *Kaldırım Serçesi* sezon başı devamlı oynayacağı yerde, Şan'da on veda temsili verecek. Rahmetli Egemen Bostancı'nın o sırada *Neşe-i Muhabbet* filan gibi, şov ağırlıklı müzikhol repertuvarları kapalı gişe oynuyor, Emel Sayın, Erol Evgin, Ajda Pekkan, Sezen Aksu gibi şarkıcılarla. Bize on temsil vermesi de Engin ve TES ilişkileri yüzünden gerçekleşiyor, anlıyorum. "*Kaldırım Serçesi*, bütün sezon *Ziyaret*'le birlikte dönüşümlü olarak oynayacak" diye programlamışız her şeyi. Ama ikinci bir salon bulamıyoruz o gün İstanbul'da. Başar o sırada konuşmak istiyor benimle ve yeni bir teklif getiriyor:

– *Ziyaret*'ten vazgeçelim ve *Karmen*'i yapalım.

Şaşırıyorum.

– Ne diyorsun Başar? Ne *Karmen*'i? Nereden çıktı, nasıl aklına geldi?

Başar anlatıyor:

– Egemen kaliteli bir müzikale salonu verir, ama *Ziyaret* orada oynanamaz, salonun seyircisini şaşırtmak istemez.

– Peki *Karmen* nereden çıktı?

Başar, Karmen'in çok popüler bir kahraman olduğunu, ayrıca Bizet'in ölümsüz müziğiyle halkımızın çok hoşuna gideceğini, benim harika bir "Karmen" olacağımı söylüyor. Başrol için Şevket Altuğ'u düşündüğünü söylüyor. Ben olaya bir türlü ısınamıyorum, ama hemen hayır demiyorum her zamanki gibi. Düşünmeliyim, ama vakit yok...

Engin'le oturup konuşuyoruz. O da iyi bir "Karmen" olacağımı söylüyor, şaka bile yapıyor: "Fena mı? Yıllardır sakladığın, annenin şimşir kastanyetlerini kullanırsın" diyor. Başar *Karmen*'den telif alacak Piaf'taki gibi, *Ziyaret*'i ise yönetecekti sadece. So-

nunda hiç istemeden kabul ettim salon bulamadığım için, sadece Piaf'ı Fransa'ya götürmek adına, kadro bozulmasın diye...

Karmen'in komik bir yanı yok. Finaldeki ölüm sahnesi dışında, bana göre sürükleyici bir oyun metni de yok. Daha doğrusu, opera librettosu da, film senaryosu da zayıftır bence. Hiçbiri ustaca yazılmamıştır. Karmen ilginç bir kişiliktir kuşkusuz. Çingene oluşu, çılgınca âşık olsa bile sadık olmak istemeyen özgürlük tutkusu onu bir oyun kahramanı yapmaya yeter. Ancak ben metni hiç sevememişim. "Bakalım, belki Başar kuş kondurur" diye yola çıkıyorum. Ancak bu sefer de Başar aldığı telifi (ki müzikaller bilindiği gibi az da olsa fiyat farkıyla oynanır) artırmak istediğini söylüyor. İşte bu tam şok etkisi yapıyor üzerimde. Hesaplamışım, *Kaldırım Serçesi*'nden tiyatroya kalan zaten Başar'ın telifi gibi bir rakam olmuş, Şan Tiyatrosu için de Hodri Meydan'dan fazla bir yüzde ödeyeceğiz, *Karmen*'in tutup tutmayacağı henüz meçhul. Ben Başar'la yazıp okuduğum bir oyun için değil, ısmarlayacağım bir oyun için anlaşma yapmak üzereyim.

"Dur Gülriz!.. Acele etme, dünyanın sonu değil. Nereye yetişiyorsun haldır haldır?.. Vazgeç... Hayır, ben yokum, inanmadığım bir projeyle hayatımı riske atamam. Ama nasıl böyle bir şey yapabilirim, bana yakışmaz. Yani Levent Kırca sözünden döndü diye perde mi kapatacağım gene? Her şey, onca başarı, bir oyunla öylesi sağlam bir dönüş... Bir daha bu kadar şanslı, bu kadar gözü kara olabilecek misin?"

Ve vazgeçtim... Her şeyden... Başar'dan... *Karmen*'den... Tiyatrodan... Kararı soğukkanlılıkla kendim verdim.

Kaldırım Serçesi, Şan'da on kez 900 kişilik salonda, merdivenlerde bile oturup, bir santim boş yer bırakmayan, çok kaliteli bir izleyici tarafından uğurlandı. Oyunu uzatmak istedik, ama nedense rahmetli Egemen Bostancı o günlerde boş olan salonu vermedi, günleri uzatmadı. Hâlâ sebebini bilmiyorum.

Ve *Kaldırım Serçesi*, onuncu gece inanılmaz bir tezahüratla uğurlandı. Finalde alkışlar bitmeyince, kel peruğumu çıkardım. Acaba meslek yaşamımda aldığım en uzun alkış o muydu? Selim İleri o geceyi çok güzel değerlendirerek yazmıştır:

> ... O zaman ben de *Kaldırım Serçesi*'nin son gecesini, tıpkı Küçük Sahne'deki, geleceğin umudunu ve yoksunluğunu sanki bir arada algılayıvermiş o eski Selim gibi, hep ışıklı tabelalar, renkler, sesler, ezgiler, kalıcılıklar arasında hatırlıyorum. O zaman Gülriz Sururi yeniden se-

lama çıkıyor, gülümsüyor, gözleri yaşarıyor, bütün bir Şan Tiyatrosu'nun ayakta alkışlayışına sevinçle bakıyor; o zaman sahne ile yaşam arasındaki ikilemi, ayrılığı, kavuşmazlığı ortadan kaldırmak istercesine, Piaf için taktığı perukayı çıkarıyor ve öylece durup bize bakıyor...

O zaman ben de iç huzuruyla karşı koyabiliyorum:

– Hayır Sevgili Gülriz Sururi, tiyatro hiç de suya yazılmış bir yazı değildir. Bize yansımış güzellik, belleğimiz ihanet etmediği sürece bizimdir.

Ve Şan'da *Kaldırım Serçesi*'ni oynadığımız akşamlardan birinde Başar'a söyledim kararımı. Anladığım kadarıyla bunu beklemiyordu. Ben sadece yüzdeyi kabul edemeyeceğimi söyledim ona ve izah ettim nedenlerini. Her şey bitti. O an üzüldüğünü sanıyorum. Ancak Başar hiç vakit kaybetmeden oyunu yeniden elden geçirip, Egemen Bostancı'yla anlaştı. Karmen rolünü, o gün en parlak dönemini yaşayan Nükhet Duru'ya oynattılar. Şevket Altuğ ve Ahmet Gülhan'la takviye edilen kadroya rağmen oyun tutmadı. En can alıcı sahnelerde izleyici güldü. Şevket Altuğ da o sırada "Şakir" olarak şöhret olduğundan, izleyici en dramatik sahnede bile gülüyor ona. Velhasıl olmamıştı. Herhalde ciddi bir zararla ve en kısa zamanda kapanmıştı perde.

Benim için hayatta hiçbir zaman karar vermek kolay olmamıştır. Bu kez de çok zorlanmış, çok üzülmüş, çok ağlamış, ama demek doğru kararı vermiştim. Bodrum'daki evi de satsam, *Karmen*'in borçlarını ödeyemezdim herhalde o gün. Üzgündüm, birlikte çalışmak hoştu Başar'la. Tabiî bu gibi olaylar biz tiyatrocuların dostluğunu etkilemez hiçbir zaman. Dostluğumuz her zaman baki.

Neyse, Fransa turnesi var önümüzde. Oyuncular, yaza rastladığı için katılacaklar bu festivale ve o gün basında, *Ziyaret*'i yapmaktan vazgeçtiğimle ilgili haberler çıkıyor. O sıralar bir tek TRT var, dolayısıyla ortalıkta TV starları, yapay medya starları yok... Sanat haberleri; tiyatro, sinema ve sadece TRT'yle sınırlı ve tabiî her fırsatta biz tiyatrocular gündemdeyiz. Derken *Karmen*'den söz edilmeye başlanıyor. Ardından ondan da vazgeçtiğim duyulunca, basın benden sebepleri sormaya başlıyor. Ben de gerçeği söylemek zorunda kalıyorum her zamanki gibi.

"Sanat yanı olmayan, ticarî bir oyundu"

Kaldırım Serçesi'nden aklımda kalanlar 4:

Ve bir gün bir arkadaş, "*Şey* dergisini oku" diyor telefon edip.

"Dönüyor başım koynunda /
Sensin benim dünyam..."

Hemen aldırıp okuduğumda gözlerime inanamadım. Konu kahramanları Başar ve ben. Aman Allahım, bu ne iştir? Benim Başar Sabuncu'nun telif hakkını fazla bulduğum için projeden vazgeçtiğimi yazdıktan sonra, "İleride daha büyük imkânlarla Başar'la çalışmaktan zevk alırım. Başar büyük bir tiyatro adamıdır" dediğimi yazıyor ve bu sefer Başar Sabuncu alıyor sözü: "*Kaldırım Serçesi*, bana ticarî amaçla, iş yapsın diye verilen bir oyundu. Sanat yanı olamayan, salt ticarî bir oyundu. Bu işe başlarken, yirmi yıl sonra *Kaldırım Serçesi*'ne varmayı hiç ama hiç amaçlamamıştım" diyor. Tekrar tekrar okudum, Başar'ın söylediklerini hazmetmek, kabul etmek çok zor. Kendi kendini bile yalanlayacak kadar sinirlenmiş demek projeden vazgeçmeme. Zira o güne kadar öyle şeyler söylemiş ki basına, yukarıdaki sözlerini tamamen yalanlayan. Yıkıldım. (Ben de maşallah hacıyatmaz gibi yıkılıp yıkılıp kalkıyorum ayağa.)

Kaldırım Serçesi'ni seyrettikten sonra (son oyunlardan biriydi sanırım) Ertem Eğilmez bir gün bana, "Başar'a söyledim, işin içinden çıkamamış. Oyun çok kötü, sen olmasan bu oyun dünyada tutmaz" demişti ve beni çok övmüştü. Ben de onu yanıldığına ikna etmeye çalışmıştım. Bugün de olduğu gibi, bir iki belki uzun, belki gereksiz sahne dışında her zaman beğendim yazar ve yönetmen olarak Başar'ı *Kaldırım Serçesi*'nde. Birden, Başar'ın hayatta bir tek Ertem Eğilmez'den fikir sorduğunu ve onun etkisinde olduğundan sık sık söz edildiğini anımsadım.

İleride maalesef, ya da kimilerine göre maalmemnuniye, *Kaldırım Serçesi* çeşitli nedenlerle gene gündeme gelecek yaşamımda. Ama siz okumaktan sıkılmadınızsa bile ben yazmaktan sıkıldım bu oyunu... Şimdilik nokta demek istiyorum; ancak şunu söylemeden nokta diyemeyeceğim bu konuya. Oyunda en inanarak oynadığım, yani beni inandırarak karşımda oynayan rol arkadaşım İsmet Üstekin'e acaba Marcel Cerdan'ı ne kadar iyi oynadığını söylemek fırsatını buldum mu daha önce? Nokta.

Salon sorunu olanca haşmetiyle gene karşımda. İlk günden beri belimizi büken, tiyatromuzun inişler çıkışlar yaşamasının en önemli nedeni. Öyle ki, artık her salon sahibini, daha tanımadan "güvenilmez" ilan etmişim. Gene moral sıfır, gene uykusuz geceler. Ben şimdi ne yapacağım? Ne yapmalıyım?

Kabare

Denebilir ki, bunca yıldır her şeyi bir kenara bırakıp, salon sahibi olmaya neden uğraşmadınız? Uğraşmayı düşünmedim, çünkü çok uzak bir hayaldi, çünkü yıllarca tiyatromuz en yüksek maaşları ödedi, en pahalı prodüksiyonları yaptı, iyi yaşadı, iyi yaşattı. Velhasıl kaçmaktan kovalamaya vakit olmadı. Tiyatro salonlarının büyük bir hızla iş merkezine, otoparka, diskoya dönüşme dönemi başladığında, zaten treni kaçırmıştık.

İşte o günlerde, Engin beni yemeğe davet etti. Yemeğe davet, dışarı çıkmaktı ve biz dışarı çıkınca daha rahat konuşuyorduk o günlerde. Aynı evi, aynı sofrayı, aynı yatağı paylaşıyorduk, ancak aramızda saydam bir duvar vardı sanki.

Boğaz'da bir balık lokantasında Engin sordu:

– Peki ne düşünüyorsun?

Kafam durdu, hiçbir şey düşünemiyorum, trak geldi sanki.

– Ben bir şeyler düşündüm, dedi Engin. *Kabare*'yi koyalım sahneye, senin için Piaf'tan sonra iyi bir seçim olur.

– *Kabare*...

– Evet, ben oyundan (*Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim*), filmden yeni bir kurgu yaparım diye düşünüyorum.

– Dur, dur, düşünmeliyim. Anlat biraz, yani filmdeki... Benim *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim*'de oynadığım Sally... Kaç kişiydi oyun kahramanları? Ve böylece başladı yeni proje...

Ah biz tiyatrocular, Zümrüdüanka gibi her sefer küllerimizden yeniden dirilip, yeniden hayat buluruz. Aklımın iki dakika sonra yattığı proje, beni yeniden hayata döndürmeye yetti.

– Kaç kişi? Müzik ne olacak, nasıl çözeceğiz? Chris'i kim oynayacak? Ya sunucu?.. Sunucu çok önemli... Ya dekor?.. Ah Engin, harika olacak. Nereden geldi aklına?

Engin halime çok üzüldüğünü, bu durumda vakit kaybetmeden yeni proje gerektiğini, bana uygun bir rol arayıp, birden bulduğunu anlatıyor. Ben birden görmeye başladığım rüyadan uyandım.

– Peki ya salon? deyiverdim.

Ve Engin onu da düşünmüştü. Zeki Alasya ve Metin Akpınar, Sıraselviler'deki Devekuşu Kabare Salonu'nu bırakıyorlardı bu sezon, Harbiye'deki Konak Sineması'nda oynayacaklardı. Artık kaplarına sığamıyorlardı, büyümek istiyorlardı.

– Buraya kadar iyi de, bize ne bundan?

– Onlardan boşalan Devekuşu Kabare Salonu'na biz geçebiliriz.

– Küçücük bir sahne, küçücük bir salon... Olmaz.

– Düşün. Hemen olmaz demeye bayılırsın. Gidip görelim, alt tarafı oynayacağımız *Kabare*.

– Nasıl olur? O koskoca bir müzikal...

Gittik, gördük, anlaştık, provalara başladık. Küçücükten de öte bir sahne. Kabare oynamak için biçilmiş kaftan olabilir, ama *Kabare* çok iddialı bir müzikal; hatta ortada bir de film olunca, durum daha da nazikleşiyor. İnsanoğlu tuhaftır, kalkar bir sahne yapıtını sinemayla mukayese eder.

Ben gene endişeler içindeyim. Yeni salon, attan inip eşeğe binme durumları, "Nasıl tanıtacağız, seyirci tam Hodri Meydan'a alışmışken?" kaygısı. Basını bu kadar şaşırtmak da ayrı bir sorun. An-

Kabare ekibi.

Afiş için çekilen poz.

cak o günlerde kendi salonunda oynayan bir iki tiyatro dışında, çoğu bizim gibi göçebe. Bu trafiğin nedeni hiç değişmiyor. İş yapan oyundan sonra salon kıymete biniyor hem mal sahibi hem tiyatro grubu tarafından, derhal kira arttırılıyor, tiyatro patronları da oyunun başarısını salonun başarısı sanmak gafletine düşüyorlar ve... Aslında bu değişimlerin pek kimseye yararı olduğu da yok.

Ekim 15'te Engin Cezzar, *Elveda Berlin* kitabı, *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* oyunu ve *Kabare* filminin ışığında yeni bir kurgu hazırladı, olaya daha teatral bir anlatım getirmeye çalıştı. Oyunun kahramanı Chris, aslında yazarın kendisidir. Bu rolü, o sırada art arda oynadığı başrollerle bir Şehir Tiyatrosu yorgunu olan Cüneyt Türel'e önerdik, kabul etti. Yıllar sonra yeniden aynı sahneyi paylaşacaktık.

60'lı yıllarda hemen her oyunumuzun dekorunu, oyuna çok şey kazandırarak hazırlamış olan Metin Deniz, *Kabare*'nin çevre düzeninde kendisinden bir sihirbazlık beklendiğini bile bile kabul etti.

Mehmet Akan'la koreograf olarak yıllar sonra aynı sahnedeyiz, gene eskisi gibi konuşa tartışa güzele ulaşmaya çalışıyoruz. Müzik, geçen yıl birlikte çalışmaktan mutlu olduğumuz Garo Mafyan Usta'yla gerçekleşiyor. Kostümler Sadık Kızılağaç'ın imzasını taşıyacak. *Kaldırım Serçesi*'nden Yılmaz Zafer ve Tiraje Sayılgan (ki küçük kızı Lara oyunda Piaf'ın çocukluğunu oynamıştı) oyundaki ikinci rolleri paylaşıyorlar. Ve Taner Barlas oyuncu ve yardımcı yönetmen olarak katılıyor gruba. Gerisi gençler...

Tabiîdir ki, *Kabare* filmini Liza Minelli, Michael York, Joel Grey üçlüsünden izleyenler, tiyatroda izleyenlerden fazladır. Film ilk günden, bir başyapıt olarak müzikal filmler tarihine mal oldu. Ancak bizim Türkiye prodüksiyonumuz da Türk müzikal tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır, buna inanıyorum.

Yukarıda gençler dediğim grubun çoğu, Engin'in Tiyatro Eğitim Stüdyosu'nun çiçeği burnunda amatör oyuncuları. Hepsi Engin'in öğrencisi. Pırıl pırıl gençler, iyi de dans ediyorlar.

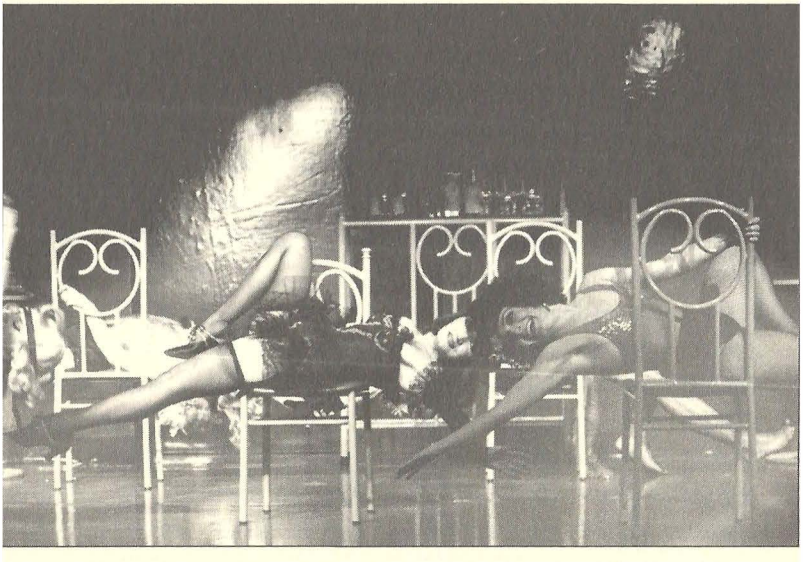
İki şarkının sözlerini Ülkü Tamer kıvrak bir dille çeviriyor. Örneğin "Money Money" (Para Para) unutulmaz bir çeviridir, unutulmaz bir prozodidir. Bazı şarkıları Engin çeviriyor, bazılarına da ben Türkçe sözler yazıyorum.

Evinde oturma yapayalnız
Gel de müzik dinle
Yaşam bir oyundur dostum
Buyrun kabareye.
Ev işlerini unut birazcık
Gel sen katıl bize
Yaşam bir oyundur dostum
Buyrun kabareye.
Vur patlasın, çal oynasın
Kur sofrayı, aç şarabı
Her şey gönlünce olmalı, gönlüce
Felaket haberlerini unut
Su serp yüreğine
Yaşam bir oyundur dostum
Buyrun kabareye.
Bir dostum vardı adı Elsie
Paylaşırdık külüstür bir evi
Sütten çıkmış ak kaşık değildi
Elli kâğıt yazardı tarifesi.
Öldüğü gün kimse yoktu yanında
Hem ayyaş hem hapçıydı o yaşında
Melek gibi uyuyordu sanki
Oysa dünya güzeli bir cesetti
Hiç aklımdan çıkmaz benim Elsie
Kulağımda hâlâ son sözleri
Evinde oturma yapayalnız
Gel, müzik dinle

Yaşam bir oyundur dostum
Buyrun kabareye.
Peki ya ben, peki ya ben?
Kararlıyım, gözüm açık gitmem dünyadan
Hayata doymadan
Şunu baştan kabul ediniz
Sayılı günlerimiz
Yaşam bir oyundur dostum
Yaşam bir kabare dostum
Buyrun kabareye.

Ve beş haftada böyle dans, şarkı ağırlıklı bir müzikalle perde diyoruz. Gene canımızı dişimize taktık, gene dur durak bilmedik ve gene harikalar yarattık. Evet, tevazua gerek yok, tam bir tiyatro olayı yaratmıştık. *Kaldırım Serçesi*'nden kazandıklarımı rahatça *Kabare* müzikaline aktarmış, sponsor falan aramamıştım. Zaten vakit de yoktu.

Şimdi neler yaşandı *Kabare* yaratılırken hatırlamaya çalışıyorum. İlk sorun, sunucuyu kimin oynayacağıydı. Ne isimler düşün-

Ben ve Sevim Oral.
"Saftım çok eskiden /
uyandım ki birden /
sensiz yaşam daha güzelmiş."

dük, kimlere teklif etmeyi düşündük, hatırlamak zor. Benim idealimdeki sunucu Ali Poyrazoğlu'ydu. Hoşlandı tekliften, ancak projesi vardı, kendi tiyatrosunun parlak yıllarıydı, kabul etmedi ve hiç aklımıza gelmeyen bir şey söyledi:

– Siz deli misiniz? Ne diye sunucuyu dışarıda arıyorsunuz, gayet tabiî bu rolü Engin oynayacak.

Başımdan aşağı kaynar sular döküldü derler ya eskiler, aynen öyle oldu. Neden aklımıza gelmemişti, bir an bile düşünmemiştim oysa... Ama Engin bir yandan metni yaratıyor, bir yandan yönetiyor, müziklerin hazırlanmasının sorumluluğu da onda... Aklıma gelmemişti... İşte... Onun da gelmemiş. Engin zaten müzikal bir insan, öyle başarıyla oynadı ki Joel Grey'in unutulmaz sunucusunu, o rolle oyuncu kimliğine yeni bir boyut kattı. Benim için Engin'in kariyerindeki ilk beşe girer o rol.

Cüneyt Türel'e gelince... Onca başrol oynamış, onca klasik kahramana hayat vermiş olan Cüneyt Türel'i Chris rolüyle hatırlayacağım her zaman. Öyle yakışmıştı ki role ve öyle içten oynuyordu ki o sıcacık sesi, güzel temiz Türkçesiyle. Provalar hayatımda unutamadığım mutlu çalışmalar listesinde yerini çoktan almış. Taner, Cüneyt, Yılmaz Zafer, Tiraje Sayılgan ve bütün ekip gene unutulmaz uzun çay-sandviç molaları, sohbetler ve ölesiye çalışmalarla, güle oynaya çıkardık oyunu beş haftada. Aslında ciddi bir rekordur bu. Böyle kaliteli bir iş, en az on iki haftanın ürünü olabilirdi.

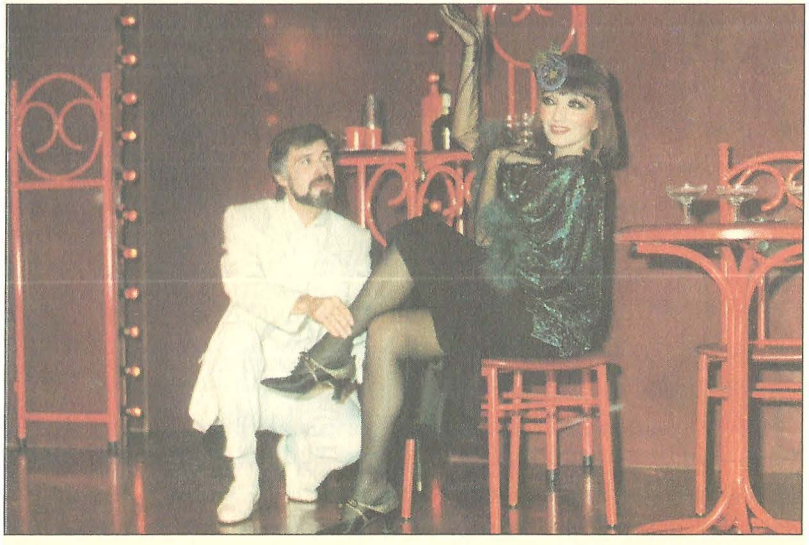
Tiraje, *Kaldırım Serçesi*'ndeki minicik hemşire rolünü hakkını vererek oynamıştı, ancak *Kabare*'deki, Alman gence âşık Yahudi kızını gerçekten çok güzel ve doğru oynadı. Konservatuvardan yetiştiği neredeyse belli oluyordu bu ikinci rolünde. Yılmaz sahneye çok yakışıyordu, o da iyi oynuyordu. Ve TES öğrencileri diğer minik rolleri paylaşıyor, 1930'ların kabare dansçıları oluyor, Nazi subayı oluyor, haham, garson ve hatta maymun bile oluyorlardı. Aralarındaki tek profesyonel Sevim Oral'dı. O da bu gençlerin arasında gencecik duruyor ve çok iyi dans ediyordu. Ve bana oyun için sözbirliği etmişcesine övgü yağdırıyordu.

Cumhuriyet, "*Kabare* muhakkak izlenmesi gereken titiz bir çalışma, ciddi bir çalışma" derken; *Milliyet*, "Yanıp sönen ışıkların, rengârenk giysilerin, güzel kızların, müziğin ve dansın egemen olduğu *Kabare*'de, Engin Cezzar sunucu rolüyle en başarılı oyunlarından birini veriyor. Gülriz Sururi'nin sahnede var olmak, sahnede soluk alıp vermek için yaratıldığına inanıyorsunuz" diyordu. Cüneyt Türel için ağız birliğiyle "tam rolünün adamı" di-

yorlar. "*Kabare* muhteşem, *Kabare* görülmeli, *Kabare* ne yapıp yapıp görülmeli" diyor *Dergi 13*. Günün ünlü *Ses* dergisi, "Gülriz Sururi Piaf'tan sonra *Kabare*'de de rakipsiz" diyor.

... İşte 1930'ların bir kabaresindeyiz. Hiçbir sorunumuz yok, derdimiz, tasamız yok, çünkü burası kabare. Yanıp sönen ışıkların, rengârenk giysilerin, "güzel" kızların, müziğin, dansın, şarkının egemen olduğu yer. Arada sırada bir SS keyfimizi kaçıracak olursa görmezlikten geleceğiz, hepsi bu (!). Metin Deniz'in dekorları, daha ilk andan kabare atmosferini sağlıyor. Sadık Kızılağaç'ın giysileri belki bu tür bir kabare için fazla lüks ama bu atmosferi destekliyor. Engin Cezzar oyunu yorumlarken, eserin özünde ne varsa onu iletiyor, zorlamalara yönelmiyor. Aksine kabareye uygun hafifliği, tüy gibiliği, eğlenceyi vurguluyor. "Kızlar Korosu"nu belli bir mizahla ele almak, çeşitli küçük sahnelerden oluşan oyunda sahne trafiğini en yalın, en dolaysız biçimde halletmek olumlu. Yönetmen olarak yapması gereken oyunu iki misli hızlandırmak, özellikle ikili diyaloglardaki sarkmaları önlemek.

Bu eser; müzikali olsun, filmi olsun, niye dünyada bunca tutuldu diye düşündüğümde, aklıma gelen ilk yanıt, oyuncularına (*Kabare*'nin yıldızı Sally Bowles ve *Kabare*'nin sunucusuna) tanıdığı sonsuz olanaktan demek oluyor. Bu oyuna aklınızda Liza Minelli ve Joel Grey'li filmle gidip Gülriz Sururi'yi Liza Minelli'yle, Engin Cezzar'ı Joel Grey'le karşılaştırmaya girişirseniz yanlıştasınız. Cezzar, neredeyse on yıl uzak kaldığı oyunculuğa sunucu rolüyle dönerken, en başarılı

Taner Barlas'la.

Avec "les girls."

oyunlarından birini veriyor. Gülriz Sururi görüntüsüyle, danslarıyla, şarkılarıyla şaşırtıcı bir oyuncu. 25 yıl önceki rolünde onu izlerken yılları hesaplamaktan insan kendini alamıyor. Sahnede var olmak, sahnede soluk alıp vermek için yaratılmış olduğuna inanıyorsunuz. Özellikle şarkılarda ve danslarda. Ancak diyaloglarda söylediğiyle, yaptığıyla, tavırları arasında uyumsuzluk var. Oyunun bütününe daha uygun düşecek daha "saf", daha "delişmen", belki de "şaşkın" bir kişiliği seçmesi yeğlenirdi. Bob Fosse'un koreografisini, kendine özgü yorumla buraya yerleştiren Mehmet Akan'ın, Kızlar Korosu'nu oluşturanların katkısını, "Nazi tırmanışı sırasında Yahudi bir kız" tavrını başarıyla yansıtan Tiraje Sayılgan'ın oyununu belirtmek gerek...

Zeynep Oral, *Milliyet Sanat*

...Cezzar tekstin yazarı olarak en büyük başarısını zamanı hovardaca kullanmadan, izleyicisini sıkmadan tüm anlatılması gerekenleri yüz yirmi dakika içersinde dolu dolu vererek göstermiş. Ardından oyunun hem yazarı, hem de yönetmeni olarak ortak başarısıysa, mesajını kör gözüm parmağına der gibi iletmek yerine; ölçülü, dengeli, kapalı bir biçimde vermiş. İzleyenin de böylelikle olaylar üstünde düşünebilmesi ve kendince yorumlar yapabilmesi sağlanmış oluyor.

Cezzar; özü, çoğu tiyatronun en büyük yanılgısı "açıklamalı tiyatro saati"ne çevirmeden salona aktarıyor. Tekstin dilinin her kelimesiyle yaşıyor olması, teatral kurgusunun sağlamlığı ve yönetmen Cezzar ile yazar Cezzar'ın sıkı bilinçli işbirliği *Kabare*'yi başarıya götürmüş. Bu arada, derin bir sahne sempatisi ve bilgisi olan Cezzar'ın, her rolün en

iyi oyuncusu olduğunu da bir kez daha vurgulamak isterim.

Beş hafta gibi kısa bir sürede ortaya konan, sağlıklı bir işbirliğinin ortak çalışması olan *Kabare*'ye, Sadık Kızılağaç'ın ustalıkla çizdiği ve Feriha'nın yine ustalıkla uyguladığı kostümlerin, Metin Deniz'in sade fakat canlılığı olan ve geniş oyunları bırakmayı yeğleyen dekorunun, Bob Fosse'un koreografisinden, öteden beri sağlıklı işleriyle belleğimiz Mehmet Akan'ın hazırladığı dansların, müziği tanıyan şef Garo Mafyan yönetimindeki İstanbul Gelişim'in çok şeyler kattığı açık.

Engin Cezzar, Gülriz Sururi ve Ülkü Tamer'in Türkçeleştirdiği şarkı sözleri, dopdolu anlamları ve yer yer de ölçülü güldürü yükleriyle alkışa değer.

Sahne gerisindeki bu yoğun çabanın, sahne üstündeki sesleri tüm oyuncuların var olan başarılarına yenilerini kattığını hemen söyleyebilirim. Her zaman dorukta görmeye alıştığımız Gülriz Sururi, bu kez de yeteneğini tecrübesiyle bezerken, hem sesi hem de oyunuyla yıldızlaşıyor.

Şehir Tiyatroları'nın kısır döngüsü içinde kanımca körelen, birikimlerini, ustalıklarını ve sağlıklı oyunculuklarını bir türlü ortaya koyacak yapıtlarda oynayamayan Cüneyt Türel ve Taner Barlas'ı gerçek yetenekleri, oyunculuk adına örnek diksiyonları ve sahne disiplinleri içinde izlemek büyük bir zevk.

Rıfat Ababay, *Şey*

Cüneyt Türel'le.
"Bu gece Kabare'ye gel."

"Çatma kaşlarını / tanı artık beni
güvenilmez bana / ben böyleyim."

Gülriz Sururi ve Engin Cezzar bu sezon değişik bir salonda perdelerini açtılar. Uzun bir aradan sonra geçen yıl *Kaldırım Serçesi*'yle seyirci karşısına çıkan topluluk için, parlak bir dönüş yaptılar demek pek doğru olmayacak. Sanırım en doğru şekliyle, parlak bir oyunla, yıllar önce bırakmış oldukları yerden tekrar başladılar demeliyiz.

Bu, ikisi de birbirinden deneyimli ve değerli sanatçı dostumuzun evlendikten sonra kurmuş oldukları, kendi adlarını taşıyan topluluk, Türk tiyatrosuna unutulmaz yapıtlar armağan etmiştir. Geçen yıldan bu yana başlayan sahne çalışmalarıyla da, sadece kendilerini sevenleri değil, tiyatroyu sevenleri de mutlu etmeyi sürdürmekteler. İşte bu sezon sunulan *Kabare* müzikali de, Gülriz Sururi ve Engin Cezzar'ın aynı yolda sağlam atılmış adımlarından biri olarak gözlenmekte.

... Gülriz Sururi ve Engin Cezzar'ın bugüne değin sunmuş oldukla-

rı her oyunda gösterdikleri tüm titizlik ve özen, bu oyunda da gösterilmiş. En ince detaylara kadar inilmiş ve başarıyla çözümlenmiş. Gülriz Sururi'nin nefis kompozisyonu Sally Bowles, Cüneyt Türel'in zarif Chris'i ve Engin Cezzar'ın gerçekten olağanüstü sunucusuyla tam bir ahenk oluşturmuş...

... Engin Cezzar'ın oyununun kurgusunu yeniden ele alışından başlayıp, sahneye koyuştaki ustalığına ve nihayet bugüne kadar alışageldiğimiz tiyatro yapısına çok aykırı gibi görünen, fakat usta bir oyuncunun, klas bir komedyenin tüm özelliklerini gün ışığına çıkaran kompozisyonuyla ulaştığı başarı, uzun yıllar unutulmayacak bir oyunun doğmasına neden olmuş. Hem de yeniden doğmasına.

Gülriz Sururi için fazla bir şey yazmaya gerek bile görmediğimizi söylemek isteriz. Oyunun en zor rollerinden birini üstlenmiş olan Cüneyt Türel için ise, uzun yıllar sonra tekrar aynı sahnede önemli bir oyunu paylaştığı rol arkadaşı Sururi'yle yarattığı ikiliyle, sürekli yükselen oyun grafiğine yeni bir aşama getirmiş olmakla, her ikisini de kutlanmaya değer buluruz.

Metin Deniz'in çevre düzeni, Sadık Kızılağaç'ın giysileri ve Mehmet Akan'ın Bob Fosse'un koreografisinden uygulamış olduğu danslarıyla oyuna renk ve güç katmış olduklarını da unutmamak gerekir.

Bülent Akkurt, *Yeni Asır*

Her şey yolunda yani... Gişe iyi, salon doluyor, ama küçük salonda dolu dolu oynasak da ancak başabaş kapatacağız oyunu.

Cüneyt Türel, ben, Yılmaz Zafer ve Tiraje Sayılgan.

Bu bildiğimiz bir şey zaten. Bir bardak, bir bardak su alır.

Gene röportajlar, haberler, gene gündemdeyiz. Oyun her temsilde bana şunu düşündürüyor: muhteşem bir levrek balığı hazırlamışsınız, ona uygun uzun porselen bir kayık tabağında sunmanız gerek, ya da gümüş bir tepside; ama sizin öyle bir tabağınız olamadığı için, küçük bir sahana sığdırmaya çalışmışsınız balığı. Gerçi lezzeti değişmez ama... İşte o "ama" beni öldürüyor.

Gene donkişotluk edip, seyirciden üç sıra çalıp sahneyi büyüttük ve *Kabare*'de Metin Deniz inanılmaz bir başarıya imza attı o küçücük sahnede. Bir kabare, yani gerçek bir kabare dekoru yarattı. Sally'nin uçuk odası ve bir sürü mekân. Kırmızı, her şey kırmızıydı. Dekor da. Fon, eşyalar, objeler, yatak örtüsü vb. Ama ne kırmızı, koyu çilek mi, açık vişne mi, fuşya mı, kan kırmızısı mı... Işıkla renk ve yer değiştiren kırmızılar... Dekor malzemesi çok değişikti; duvarlar, kabarede kızların (benim de) üstüne çıkıp dans ettiğimiz sandalyeler... Dekoru beğenmeyen kimseye rastlamadım o gün. Bizi ilk provada havaya sokmuştu.

Yalnız dekorun çok pahalıya mal olduğu da hâlâ hatırımda. Kostüm apayrı bir olaydı. Sadık Kızılağaç'la yeni tanışıyordum. (Oysa çok önce *Hair* müzikalinin sınavlarına katıldığını, o zamandan tanıştığımızı çok sonra hatırlatmıştı Sadık.) Onun modacı olduğunu biliyordum, bir iki sahne kostümünü izlemiş, hoşlanmıştım. Çok çabuk dost olduk. Zarif, duygulu, zevkli bir sanatçı; giyinişini çok beğendiğimi hatırlıyorum. Sadık, çok zevkli, bir o

Cüneyt Türel, ben, Taner Barlas ve Engin, o günlerde Boğaz meyhanelerinden birinde kafa çekerken.

"Willkommen."

kadar da rahat kostümler hazırladı bana ve tüm oyunculara. Fikir birliğine varmamız kolay oluyordu. Evden götürdüğüm payet, eski bir tuvaleti ceket haline getirdi. O dönemin modasını çok seviyordu, ben de seviyordum. Bir kere çok teatraldi o dönem giysileri. Filmden de esinlendik kuşkusuz; ama esinlendik, taklit etmedik. Örneğin Liza Minelli ünlü dans sahnesinde şort giyiyordu, ben gepyer giydim gibi... Aslında gepyer, jartiyer, siyah çoraplar için beni ikna etmeye çok uğraşmıştı Sadık. Belli bir yaşın üstündeydim artık; ancak proporsiyonum iyi, kilom değişmemiş ve genç hissediyor ve çok genç duruyorum, özellikle sahnede. Ayağımda, yıllarca önce Beyoğlu'nda Paçikakis'in kapanışından "Nasılsa bir gün sahnede giyerim" diye aldığım bir sürü ayakkabıdan biri var. O dönemin süper yakışıklı bir ayakkabısı. Doğrusu kostümler çok çok güzel olmuştu. Hatırladığım, o güne kadar yapılmış en ucuz tiyatro kostümlerimiz olduğudur. Bu kadar zevkli, zengin kostümlerin bu kadar ucuza mal oluşunu unutmama im-

kân yok. Ayrıca Sadık'la hayatıma bir dost daha girmişti.

Burada Murat Urlalı'yı da anmak isterim. Bir yıl önce, İzmir turnesinde *Kaldırım Serçesi*'ni oynarken (evet gene *Kaldırım Serçesi*! Ondan kurtuluş zor) sahne gerisi yardımcım gelemiyordu. Ben en az yirmi kere kostüm; üç peruk, sayısız ayakkabı değiştiriyordum ve saniyede filan olması gerekiyordu bazen bu değişimlerin, yardımcı şarttı. Ben genelde gerekmedikçe, her şeyi kendim halletmeyi severim. Engin İzmir için TES'ten öğrencisi bir genci önermişti. İzmirliymiş, yetenekliymiş, belki tatilde bana yardım edebilirmiş. Geldi, çok sempatik bir çocuktu. O turnede, sonraki İstanbul temsillerinde beraberdik. Ve işte *Kabare* oyunundaki TES öğrencileri arasında o da vardı. Genç bir Nazi rolünde çok inandırıcıydı. Ayrıca kabarede geçen sahnelerde ilginç bir travesti rolündeydi. Harika dans ediyordu, görüntü inanılmazdı. Sonra da kadromuza katıldı.

O yıl Devlet Tiyatroları'nda Necati Cumalı'nın *Mine*'si oynanıyor yeniden. Dostlar Tiyatrosu'nda Brecht'in *Galileo Galilei*'si, Kenterlerde Tennesee Williams'ın *Arzu Tramvayı*, Dormen Tiyatrosu'nda Ray Cooney'in *Hangisi Karısı?* ve Şehir Tiyatroları'nda Shakespeare'in *Macbeth*'i oynanıyor.

O yıllarda tiyatro hayatımı özetlemek gerekirse; maceracı, riskli, hatalarla dolu... Ama çok çook başarılı diyebiliriz.

Peki ya hayatım? Sanki tiyatro dışında hayatım varmış gibi... Bir kere kesinlikle maceracı değil. Şimdilik risk sevmiyor gibi görünüyor ve... Başarısız.

"O çocuk ölürse bu kız yaşayamaz"

Engin zamanının çoğunu TES'le dolduruyor. Hocalıktan hoşlandı, hocalık da ondan galiba; ama tiyatrodan soğuduğunu hissetmemek mümkün değil. O sırada Ayazpaşa'da apartmanımızda komşu bir çift var, yakında evlenecek genç bir sanatçı çift. Onlarla ahbaplık ediyoruz, komşuculuk oynuyoruz vakit buldukça. Çocuk hasta uzun zamandır. Sonunda teşhis konuyor hastalığına: kanser; üstelik ilerlemiş. Kız yıkılıyor bu gerçekle. Ben tabiri caizse kucağımı açıyorum onlara. Akşamları sık sık bize geliyorlar, ancak giderek çocuk yataktan kalkamaz oldu, tedavisi sürüyor bir yandan. Kız nasıl üzgün anlatamam, gözyaşlarını dindirmek mümkün değil. Artık yalnız geliyor.

İşte ben, "Engin, bu kız bu çocuk ölürse yaşayamaz" filan dediğim günlerden birinde, en domestik halimle içki koy, buz çıkar, fıstık neredeydi trafiği içinde, bir içeri, bir dışarı girip çıkarken bir zamanlama hatası yaptım herhalde. Odaya ya biraz geç, ya biraz erken girmiş olmalıyım ki... Bizim komşu kızı teselliyi Engin'in omuzlarında ararken buldum. Gene gözler yaşlı, ama galiba yaşlar Engin'in boynuna dökülüyor inci misali. Demek böyle oluyormuş! Rahmetli Rıza Kurt'un anlattığı bir şey geldi aklıma o an... "Soğuk duş gibidir" derdi, "önce soluğun kesilir ama sonra çok rahatlarsın." Hiçbir şey söylemedim, hiçbir şey belli etmedim, görmezden gelmeye çalıştım da denebilir. Engin elinde olmadan toparlandı. Ah... İşte onu yapmayıp, hiç istifini bozmasaydı ya... Ama elde değil herhalde. Ben ertesi gün provam olduğu için biraz rolümü çalışmam gerektiğini söyleyip, izin istedim.

Engin'le hiçbir şey konuşmadım. Misafirimiz gittikten uzun bir süre sonra gelebildi yatak odasına.

"Gülriz bu gece, hatta hiçbir zaman konuşmayacaksın... Bitmiş

bir ilişki. Oyun çıkınca, gereken işlemler yapılır. Bu iş buraya kadarmış. Uyu, rolünü düşün.. Sen önce tiyatrocusun. Her aşkın, her ilişkinin bir sonu vardır. Dünyanın sonu değil. Belki daha mutlu, daha huzurlu yaşarsın bundan böyle."

O gece, ikimizin de uyku taklidi yaptığını sanıyorum. Ertesi akşam, kızımız gene geldi. O gecenin mönüsü, hiçbir şey olmamışı oynamak!

İki gün sonraydı, apartman komşum, eski ev sahibim Meliha Birkan beni çağırttı ve "Gülriz ben seni evladım gibi severim. Bu kadar aptal olmana dayanamıyorum. O kız var ya... Sabahları köşede Engin'i bekliyor, o da kızı arabaya alıyor, birlikte gidiyorlar" dedi. Ne diyeceğimi bilemedim o gün rahmetli Meliha Hanım'a. Pencereden baktım uzanıp, yolun ilerisi bizim daireden görülmediği kadar rahat görülüyordu.

Boşanmak istiyorum

Oyun çıktı. Provalar bitti. Birkaç gün sonra Yiğit Okur'a telefon açıp, randevu istedim. Yiğit'in bürosunda buluştuk. Mim Kemal Caddesi'nde evi, bürosu karşı karşıya. Yemeklerini de Ziya Restoran'da yiyince, "Bizim Bermuda Üçgeni'ne hoş geldiniz" demekte haklı oluyor. Eski dost; sohbetle, espriyle karışık konuşuyoruz.

– Ben boşanma davalarına bakmıyorum Gülriz, ama yapacağım. Önce Engin'le konuşmalıyım, diyor.

Ayma, Yula, Özer, Engin ve ben Rejans'ta.

– Konuşmadık, ama o da memnun olacaktır muhakkak, diyorum. Sonuçta, Engin resmen boşanmak istediğimi yetkin bir ağızdan öğrendi. "Nasıl istersen öyle olsun" havaları içinde... Ben ikide bir telefon ediyor, hatırlatıyorum Yiğit Okur'a; ama ona telefonla bile ulaşmak giderek zorlaşıyor. Yılın yarısını İsviçre'de geçiren bir hukukçu. Transtürk'ün, Meban'ın hukuk müşaviri. Kardeşi Mehmet Okur'la birlikte çok yoğun çalışıyorlar.

Her zaman çok güzel, çok havalı sevgilileri oldu Yiğit'in, uzun süren ilişkileri de. Ancak evlilikle başı pek hoş değildir. Yıllar önce çok genç, güzel bir kızla kısacık bir evlilik denemesi oldu, orada bitti onun için evlilik olayı.

Engin'le birlikte hoşça vakit geçiriyoruz dostlarla, tiyatromuzun yeni kadrosuyla; ancak yalnızken neredeyse konuşmuyoruz. Hani insan sayılı günleri beklerken, "Nasılsa bitecek" diye her şeye boş vermeye başlar ya, o durumdayız.

Oyun oynamadığım günler Ayma da boşsa, hemen buluşuyoruz onunla. Değişik, güzel kafelere gitmekten, yeni semtlerde sempatik restoranlar keşfetmekten hoşlanıyoruz genellikle. Erken buluşup sohbet ediyoruz. Neler konuşmazdık ki? Her şey. Çok neşeli, hep gülümseyen, sımsıcak bir insan Ayma. Alman Lisesi'nden sonra rehberlik şirketi kurmuşlar birkaç arkadaş. O ilk grupta Besim Tibuk da var, Net Holding'in kurucusu, başkanı, o günkü beyin de o. Rehberlik renkli meslek. Ayma bu işi yılda beş ay

Evde müzik provasından sonra bir mola.

filan yapıyor, hem iyi para kazanıyor, hem iyi vakit geçiriyor. İşte ikimiz de birbirimize önce mesleklerimizle ilgili son dişe dokunan olayları, komiklikleri anlatıyoruz, yani tekmil veriyoruz. Herkes her şeyi bilmeli. Sonra muhakkak Engin ve Özer üzerine analizler yapıyoruz. Bildiğim, bütün bunların matrak, esprili bir biçimde ele alındığıydı. Daha sonra Özer ve Engin geliyorlar. Gece, güzel bir yerde yemek yiyoruz. Böyle günlerde, Ayma ile ben muhakkak dostluğumuz, arkadaşlığımız için kadeh kaldırırdık.

Ben Ayma'yı çok sevdim, çok anlaştım. Özer'i de aynen. Hangi konuda zorlansam, bir telefon kâfiydi. Onu üniversitedeki dersi sırasında bile rahatsız ettiğim olmuştur. Özer'e her konuda soru sorabilirdim: dekor, kostüm, mimarî, bahçe, bulamadığım bir malzeme, usta... Her şeyi bilir, her konuda yardımcı olurdu.

Ayma'yla birbirimize anlatmadığımız hiçbir şey olduğunu sanmıyorum. Uzun yıllar sürdü bu mutluluk. Saçma bir biçimde bizden hiç ama hiç istemeden, koparcasına ayrılana kadar. Onunla ayrılışımızı yeri gelince anlatacağım.

Özer de, Ayma da asla Engin'le ayrılacağımıza inanmıyorlar. Birbirimizi deli gibi sevdiğimizi, ayrı yaşamamıza imkân olmadığına emin olduklarını söylüyorlar. Her şeyi bilen Ayma'nın bu ısrarına biraz kızıyorum o günlerde, tartışıp duruyoruz.

Aydınlar Dilekçesi

Gene o günlerde ülkem her zamanki temposuyla mehter takımı gibi bir ileri iki geri, bildiği yolda şaşmadan ilerlemekte. 27 Mayıs, 12 Mart derken, 12 Eylül günlerini de gördük çok şükür! 80'li yılların başları, kendini üniformayla hissettirdi yeniden. Cumhurbaşkanımız konuşmayı seviyor. Bir askerden çok, başöğretmen tavrı seziyorum demeçlerinde.

İşte gene "On yıl geriye gittik", "Yok yok, yirmi yıl" mavraları ağızlarda, üç yüz kişilik salonda elli kişiye oynayıp, milleti bilinçlendirdiğine inanıyor hâlâ bazı tiyatrocular. Belli barlarda entel tartışmalar (entel yeni girmiş jargona) çok moda. O günlerde de, kafa çekerken, bu ülkenin neden bu hale düştüğü, nasıl kurtulacağı tüm sanatçıların malumu da, nedense elden bir şey gelmiyor! "Ben demiştim", "Ben biliyordum", "Ben söylemiştim"ler iyi de... Yok yok, acele etmeyelim, birey olarak da bir şeyler yapılabileceğini öğrenmemize daha bir on yıl var.

İşte o günlerden birinde, telefonda Aziz Nesin Hoca. Beni ziyaret etmek istediğini söyledi. Buluştuk, randevuya yalnız gelmemişti, beraberinde o gün tanıştığım Prof. Hüsnü Göksel de vardı. Hoşbeşten sonra sebebi buluşmamızı sordum. Aziz Hoca, yere bırakmış olduğu büyük çantayı açtı. Önce olayı anlattı, sonra bazı kâğıtlar verdi çantasından çıkarıp. Bu, sonradan yıllarca manşetlerden düşmeyecek olan "Aydınlar Dilekçesi"nin metniydi.

Okumaya çalıştım.

– Acele karar verme, dedi Aziz Hoca. İyice oku, kararını öyle ver. Senin imzan bizim için çok önemli. Sonra hiçbir zaman unutmayacağım şu cümleyi söyledi: Aydınlar Dilekçesi'ni imzalamazsan biz bir şey kaybetmeyiz, ama imzalarsan çok şey ka-

zanırız. Gerçekten etkileyici bir cümleydi.

– Okuyup imzalamaya karar verirsem, ne gibi tatsızlıklarla karşılaşabilirim? diye sordum, pratik bir insan olarak hemen.

– Devletle, hükûmetle birebir işlerin var mı? dedi Aziz Hoca veya Hüsnü Hoca, ya da ikisi birden.

– Salonsuzluk dayanılmaz sorunlar yaratıyor. Beyoğlu'ndaki Karaca Tiyatro, İstanbul Anaşehir Belediyesi'ne bağlandı. Gelecek yıl için bana verilmiş bir söz var. Bir de *Kaldırım Serçesi* Fransa'ya gidecek. Anlaşmaya göre yol ve harcırah Kültür Bakanlığı ile Ulaştırma Bakanlığı tarafından karşılanacak. Oradaki konaklama ve yemek olayı Fransızlar tarafından karşılanacak, dedim. Uzunca bir sessizlik oldu.

– İyice oku, sen karar ver. İmzalamazsan kırılmam, üzülmem, dedi Aziz Hoca. Mesajı almıştım.

Yalnız kalınca, metni dikkatle okudum. İlk düşündüğüm şu olmuştu: her zaman ülkem için yararlı bir şeyler yapmak istedim. Atacağım şu küçücük imza, kendimi doğru bir şey yapmış gibi hissettirecekti bana. "Oracıkta imzalamalıydım" diye düşündüm, "ayıp ettim ayağıma kadar kalkıp gelen bu iki değerli insana."

Akşam kuliste Engin'e verdim dilekçeyi, okudu. Sonra Cüneyt Türel'i çağırdık. Ona verirken, Aziz Hoca'nın bana söylediği gibi, dikkatle okumasını, imzalamazsa kimsenin üzülmeyeceğini söyledim. Engin'le ince eleyip sık dokuyarak bir daha okuduk. Ben zaten kararımı vermiştim. Ertesi gün Aziz Hoca'ya telefon edip, üçümüzün de imzaladığımızı söyledim. Çok ama çok memnun olduğunu sesinden bile hissettim. "Gülriz biliyor musun, çok ünlü bazı tiyatro sanatçılarımız imzalamaktan kaçındı" deyip, dört beş isim saydı. Doğrusu şaşırmamıştım. O isimler daha önce, idam cezasının kaldırılmasıyla ilgili bir metni de imzalamamışlardı. Ve o isimler bugün sahnelerde bangır bangır Nâzım Hikmet şiirleri söylemektedirler ve de pek içten, pek yürekten söylemekteler. Aziz Nesin'e teşekkür ettim. Neden kendimi ona bu kadar yakın bulduğumu, Aydınlar Dilekçesi'nin öncüsü olduğu için bir kez daha anladığımı söyledim.

– Metni çoğaltıp, bütün kadroya dağıtayım, demiştim ben ilk buluşmadan ayrılırken.

– Sağ ol, şimdilik seçici davranıyoruz. Engin ile Cüneyt'e ver yeter, demişti.

O gece, doğru bir iş yapmanın huzuruyla uyudum. Namuslu bir insan olarak, inandığım bir metni imzalamıştım.

Karaca Tiyatro

Burada kısaca Karaca Tiyatro hikâyeme değinmenin yeri geldi sanırım. Sayın Bedrettin Dalan belediye başkanı. Ben Sayın Dalan'la başkan olmadan, bir banka müdürünün odasında karşılaşmıştım. *Kaldırım Serçesi*'ni izlemiş, hayranlıklarını dile getiriyor. İşte öyle bir sanatçı-seyirci muhabbeti yaşanmış aramızda o gün. Hoş bir rastlantıydı.

Karaca Tiyatro'nun belediyeye geçtiğini öğrenince, bir randevu isteyip gittim. Beni kapıda karşılayıp, yeşilliklere bakan bir pencerenin köşesindeki koltuğa oturttu. Odada, kimi oturmuş, kimi ayakta altı yedi kişi var. "Emret, senin için ne yapabilirim?" Bu başkanların, bakanların "emret" sözcüğünü bol keseden kullanmalarına alışkınım, bu sözcüğün hiçbir gerçek değeri olmadığını bilirim. Yalnız konuşmak istediğimi söyledim ve bir sürü insanın, bir sürü özel işine tanık olarak, orada bir saat filan vakit geçirdim. Gelen herkesle tanışmak, bazen karşılıklı çay, kahve içmek de dahil...

Sonunda Dalan karşıma oturdu. Sevecen, babacan, bilgili, kendine çok güvenen, her fırsatta doğrudan yana olduğunu hatırlatan, hoş bir insan. Ben salon sorununu anlattım kısa ve öz, o da "Ne? Bu koskoca star, *Kaldırım Serçesi*'nin büyük sanatçısı salon mu bulamıyor? Şu ülkenin haline bakın. Bu kafayla bir yere varamayız. Değişecek, her şey değişecek. Seneye salonsuz kalmaman için elimden geleni yapacağım" dedi. Sonra rahmetli Atanur Oğuz Bey'i çağırıp tanıştırdı. Can dostu, yardımcısı Atanur Oğuz. Ona, Karaca Salonu'nun dosyasını istediğini, derhal incelenip, şu andaki durumunu öğrenmek istediğini söyledi.

– İsterseniz şu andaki durum hakkında bilgi verebilirim, dedim. Şu anda Karaca Tiyatro Salonu, Sular İdaresi'nin yemekhanesi olarak hizmet vermekte. Salondaki koltuklar bir kenara top-

Karaca Tiyatro'nun, Sular İdaresi'nin yemekhanesi olduğunun resmidir.

lanmış; uzun masalar, banklar dizilmiş, otuz kırk kişiye yemek servisi yapılıyor; fuayede de pişiriliyor galiba, dedim.

Ayrıca o gün Emek Sineması'nın yanındaki, yılların Şehir Tiyatrosu salonunun (eski İpek Sineması) bir konfeksiyon deposu olduğunu; eski Elhamra Tiyatrosu'nda seks filmleri oynatıldığını; güzelim Saray Sineması'nın, o günlerin popüler işadamı Erdoğan Demirören tarafından satın alınıp, yıllardır kapalı tutulduğunu; benimse yıllardır bu salon sahiplerine ulaşmak için uğraş verdiğimi, ama sonuç alamadığımı anlattım. Birkaç yıl öncesine kadar yirminin üzerinde tiyatro salonu olan Beyoğlu'nun, bugün bu halde olmasında 12 Eylül 1980 İhtilali'ni hazırlayan yılların rolü olduğunu anlattım. Çok üzüldüler, hemen ilgileneceklerine söz verdiler. (İkisinin de çok içten olduklarına bugün bile inanırım.)

Atanur Bey beni hemen aradı, buluştuk. Başkan, Karaca Tiyatro'yu bana uygun koşullarda kiralamaya karar vermiş. Benim hemen, harabeye dönen salon için yeni bir proje hazırlamamı istiyor. Her şeyle ben ilgilenecektim. Gene sevinçten uçuyordum. Bana ait, ne istersem oynayabileceğim, paylaşmadan prova yapabileceğim bir salonum olacak. Bunca yıl sonra salon derdi ortadan kalkıyor demek... Ah, orada yeni sezonu hangi oyunla açmalı acaba? Yok yok, erken... Böyle şeyler düşünme. Nasılsa en iyi seçimi yaparız... Yaparım.

Bu konu çok uzun anlatılabilir, ama ben kısa yoldan anlatmaya çalışacağım. Atanur Bey'le sayısız toplantılar yaptım, Sayın

Dalan'la iki kez daha buluştum. Bu arada mimar arıyorum. Bulmam uzayınca, belediye kendi mimarını devreye sokmak istedi. Ben, "Profesyonel biri olsun" diye düşündüm. Bilinçsizce yapılan salonların hali ortada. Neler görüyoruz her gün: tiyatro salonu diye yapılan podyumlar, konferans salonları, kulis, tuvalet, makyaj odası düşünülmemiş "çok amaçlı" (bu da yeni moda) ne salonlar yapılıyor. İşte bu nedenlerle ben bir kültür ve sanat merkezi olmasını amaçlıyorum. Stüdyosu, küçük bir tiyatro okulu, fuayesi, her an açık bir galerisi, devamlı bir çocuk tiyatrosu, kitaplığı, sanatçıların sohbet edebilecekleri bir lokal olacaktı. Ben salonu on yıl istiyordum. Tüm masrafları karşılayıp, on yıl sonra devredecektim bir kuruş istemeden. Sponsorlarım hazırdı.

Kabul etmediler. "Biz bütün sorumluluğu alıyoruz, siz küçük bir kira ödeyeceksiniz sadece" dediler. Çok sevindim tabiî. Peki nereden başlıyoruz?

Sahne çok önemliydi, en azından bir profesyonelle istişare şarttı. Sonunda Şehir Tiyatrosu'nun kıdemli oyuncularından Aytaç Yörükaslan isminde karar kıldım. Kendisi yüksek mimar ayrıca. Bu ismi bana Haldun Dormen önermişti. Yörükaslan'ı Atanur Bey'le tanıştırdım. İkisi arasında mutabakat hasıl olunca, biz evde Aytaç Yörükaslan'la proje üzerine bitip tükenmez çalışmalara başladık. Sahne büyüyor diye başlayan bir dizi değişiklik yapıyoruz. Giderek plan gelişmeye başlıyor, son halini alınca Atanur Bey'e sunacağız.

Ben Aytaç Yörükaslan'a bu konuda hiç kimseye bir şey söylememesini, her şey bitince basınla duyurmamızın daha doğru olacağını söyledim. Ancak maalesef Aytaç Bey, daha ilk gün gidip Şehir Tiyatrosu'nda her şeyi anlatmış. Gencay Gürün'le yeni bir atılım yapan Şehir Tiyatrosu, salon sıkıntısı çekmekte. İlgileniyorlar tabiî ister istemez Karaca'yla. O günlerde bir buluşmada, ben Dalan'la kıran kırana süre üzerinde pazarlık yapıyorum; o "iki yıl" diyor, ben "beş yıl" diyorum. Sayın Dalan hep şakayla konuşmayı, konuşmasını mesellerle pekiştirmeyi seviyor ve sonunda havada kalıyor süre. Nasılsa anlaşırız, eller sıkılmış nasıl olsa... Ben kararımı kesin vermişim, Dürrenmatt'la açacağız perdeyi. *Ziyaret* fevkalade olacak o sahnede. Bakıyorum her dönem ülkem için tam zamanı dediğim özelliklerini koruyor oyun. Hayır yanlış söylüyorum; yıllardan beri aynı özellikleri koruyan ülkem aslında.

Ve bir gün, Aydınlar Dilekçesi bütün gazetelerde manşet. Ortalık bir anda karışıyor. 1 260 imzalı dilekçe, olanca ağırlığıyla gündeme oturuyor o gün. Tarih: 19 mayıs 1984.

O sırada Manisa'da, cumhurbaşkanımız bir konuşmasında, "Biz çok aydınlar görmüşüzdür, vatan hainliği yapmışlardır. Bazı şairler yurtdışına kaçtılar. Son padişah Vahdeddin de aydındı, ama memleketi düşmana teslim etti. Ne yapayım öyle aydını?" diye demeçler veriyor. Yani Türkçesi, cumhurbaşkanımız bizi vatan hainliğiyle suçluyor. Hâlâ hazmedemedim bu suçlamayı.

Veee... Bir müddet sonra Karaca Tiyatro için Atanur Bey'i arayınca bulamamaya başladıım... Ya o beni arayacaktı, ya ben yarın aramalıydım. Daha sonra "Şu anda kendisi meşgul, o sizi arayacak" oldu sekreter cevapları ve bitti olay. Gene Sisyphos gibi kayayı dağa çıkarıp, aşağı koyveriyordum; sonra aynı taşla gene dağın tepesine tırmanıp, aşağı bırakıyordum. Bir türlü kayayı dağın tepesinde tutamıyordum ve ben bunu hep yapıyordum.

T'NİN HİKÂYESİ

On sekizinde komünist
Yirmi beşinde sosyalist
Otuzu geçince hümanist
Kırklarda oportünist
Ellisinde kapitalist
Altmışa varmadan faşistti

Sekseninde öldüğünde
Tantanayla gömdüler
Başında
Ti borusu öttürdüler

Gülriz

Artık sanırım şansım ters dönmüştü, Yaşar Kemal'in romanlarındaki gibi "yedi yıl bolluk, yedi yıl darlık"... Benim için darlık dönemi başlamıştı. Terslikler birbirini kovalıyordu. Engin-Gülriz ilişkisi, yıllar sonra da olsa, ciddi bir biçimde sarsılmıştı. Göz göze gelmeyeli çok zaman olmuştu. Ayrılmak kaçınılmazdı, kimsenin taviz vermeye niyeti yoktu anlaşılan. Taraflar "Hadi bakalım, görelim şu boşanmak nasıl oluyormuş bunca yıl sonra" der gibiydi sanki. Öyleyse hadi bakalım... Hadi bakalım...

Yiğit Okur'u arıyorum. Adamın işi başından aşmış, böyle işlerle uğraşacak vakti yok zaten. Sıkılıveriyor birden ve "Azizim, ben

Engin'le konuştum, boşanmaya niyeti yok. Ben de dava filan açmayı doğru bulmadım" demez mi?

Benim 1974 yılından beri süren bir davam var, miras davası. Ta Kadı Abdurrahman Paşa'dan, onun torunu Ali Sururi Paşa'dan kalan, aslında ilginç bir dava Hazine'yle. Ama yemeyenin malını yerler misali oteller siteler yapılmış bazı yerlere çoğu usulsüz bazısı da 49 yıllığına kiralanmış filan. İşte o işlere bakan avukatım, ki kendisi veraset avukatı, onu da bana Yiğit Okur tanıştırmıştı; zira ben avukat denince, kurulmuş gibi Yiğit Okur diyorum, dünyada başka isim yokmuş gibi. Artık şartlı refleks olmuş. Birden kendimi veraset avukatım Kevorg Acemoğlu'nun bürosunda buldum. Her şeyi anlattım bir solukta. Kevorg Bey olanca sükûnetiyle, "Gülriz Hanım, bence siz bir depresyon geçiriyorsunuz. Bir zaman sonra karar verseniz" dedi. Ben biraz daha sakin olmaya çalışarak, neden boşanmamız gerektiğini bir kez daha anlattım. Kevorg Bey, "Bakın ben sizi bir haftada boşarım, yeter ki pişman olmayacağınıza inanayım" dedi, bana sükûnet tavsiye etti. Eğer kararlıysam, iki gün sonra bürosuna gideceğim.

İşte o günlerde Engin çok ama çok dalgındı galiba, ya da "Ben ne yaparsam yapayım Gülriz benden kopamaz"a inanmıştı. Komşudaki hasta gencin nişanlısı güzel kız mıydı bardağı taşıran damla, yoksa TES'teki bir öğrenci mi, ya da *Kabare* oyunu sırasında kulisteki çapkınlıkları mı, uygunsuz bir davranışı mı, bilemiyorum. Bildiğim, o an gelmişti.

Düşün... Düşün...

Bir an gelir...

Bir an gelir sabrınız biter, bir an gelir bir şeyler değerini yitiriverir, bir an gelir sizi özgür olmaktan başka bir şey ilgilendirmez, bir an gelir gözünüz kararır, bir an gelir artık eylem arzusu sebebin önüne geçmiştir ve her şey biter. Aslında her şey bir anda olur, yavaş yavaş büyüyen bir çığ gibi üstünüze gelse de ayrılık. Her şey bir anda olur.

Bir sabah evde uyandım, Zekiye Hanım Engin'e kahvaltı hazırlıyor, Engin lütfen bir iki kelime konuşuyor benimle. Kapı çalıyor, kapıyı Zekiye Hanım açıyor.

– Beyefendi, muhtardan şu kâğıtlar geldi, imzalayacakmışsınız, diyor. Engin uyku sersemi. Ben yatakta, kahvaltı tepsisi önümde, gazete okuyorum. Kalbim küt küt atıyor, bekliyorum. Sokak kapısı kapanıyor. İmzaladı mı acaba? Evet, sorun yok, imzalamış olmalı. Engin yatak odasının kapısında duruyor.

– İmzaladın mı o kâğıtları? diyorum.

– Evet, diyor Engin. Ve işte o an geliyor.

– Biz boşandık Engin.

Bunu söylemeyi çok istemiştim, ama bu kadar zor olacağını tahmin etmemiştim. Elim ayağım tutmuyor. Engin önce anlayamıyor. Ona imzaladığı kâğıtlardan birinin ne olduğunu anlatıyorum. Bu Kevorg Bey'in fikriydi ve bir imzayla her şey sonuçlanmıştı. Engin, sanırım tansiyonu düştüğünden sarardı ve sırtüstü koridora uzandı. Ayakta duramamıştı. Sonra kendini toparlayıp kalktı. O sırada bizim Zekiye Hanım'ın feryat figan "Beyefendi, ne oldu size?" diye üstüne gelmesi belki Engin'i kendine getirdi. Bilemeyeceğim.

Engin toparlandı ve bana o güne kadar Othello'yu oynarken bi-

le görmediğim nefret dolu bir bakışla bakıp, "Ben seninle ölünceye kadar diye evlendim, boşanmak için evlenmedim. Bunu yaptınsa eğer, bunu yaptınsa, çok pişman olacaksın" dedi. "Bir tek arkadaşını bırakmayacağım" dedi. Giyinip, kapıyı vurup gitti.

Ben Engin'den neden boşanmıştım; bu bir "raşomon."[1]

1. Aldatılmaya daha fazla dayanamadım.
2. Artık beni sevmediğine inandım.
3. Yeni bir hayat kurmak istedim.
4. Sadece özgür olmak istedim.
5. Engin'in beni terk etmesinden korktum.
6. Ona acı vermek istedim.
7. Onu kaybetmek korkusuyla boşandım.
8. Başka bir yaşam düşlüyorsa diye onu özgür bırakmak istedim.
9. Onu tamamen kaybetmemek için boşandım.

Yaşanan onca olay, çekilen onca acıya rağmen, bugün geriye bakınca görüyorum ki, doğru yapmışım.

Selimiye

Sayın Evren'in de demeçleriyle Aydınlar Dilekçesi ciddi bir muhalefet platformu başlatmış oldu. Gösterilen sert tepki, rejimin antidemokratik çehresini daha da belirginleştirdi. Aydınlar Dilekçesi işlevini yerine getirmişti.

Bir gün Selimiye'ye çağrıldım. Bu güzel mimarîsi olan binanın içini görmeyi hep istemişimdir. Geniş koridorda sıramı beklerken, Yaşar Kemal, Tilda ve Adalet Ağaoğlu'na rastladım. Sohbet ediyoruz, Adalet Ağaoğlu yeni çıkmış sorgudan, bizlere anlatıyor içerideki tavrı. Sonra biraz da işin dedikodusunu yapıyoruz. Ömür boyu solcu geçinen ünlü bir sinema oyuncumuzun, sorulunca "Ben onu kooperatifle ilgili bir şey sanıp imzalamıştım" demesini, imzalamaktan kaçanların nedenlerini konuşup gülüşüyoruz. İnsanoğlunun olduğundan başka görünme kaygısını irdeliyoruz.

Sıram geldi, yüksek rütbeli bir subay karşıladı beni kapıda. Sanki misafirlikteyim. Çok zarif, çok nazik, çok kibar ve yapmacık olmadığı hemen anlaşılan asil bir duruşu var, yakışıklı olduğunu da söylemeliyim. Beni tanıyor. Her oyunumu izlemiş, ailemi, Sururileri tanıyor. Sohbete dönüşüyor konuşmamız. Ne kadar aksini düşünmeye zorlasam da kendimi, heyecanlıyım. Bu

1. Aynı zamanda bir Japon filmi olan *Raşomon* "bir olayın farklı biçimlerde gözükmesi" anlamında kullanılıyor.

benim ilk sorgulanmam, hâlâ ilk ve son olmayı da koruyor. Şimdilik! Dünya halleri bilinmez ki!

Yüksek rütbeli subay (ismini hâlâ hatırlıyorum) sonunda sadede geliyor. Aydınlar Dilekçesi'ni alıyor eline, gülerek "Ben sizin gibi zeki bir insanın böyle bir şeyi neden imzaladığını anlayabilmiş değilim" diyor. Demokrasi üzerine çok akıllı şeyler söylüyor. "Siz bugüne kadar hiç saçmalamadınız" gibi bir şey söylüyor. Ben de ona Nâzım Hikmet'i oynayan ilk tiyatro olduğumuzu, o günlerde bizi komünist diye damgalamak için çok uğraşıldığını; tandansıma gelince, hiçbir zaman komünist olmadığımı, ama sağlıklı bir solcu olduğumu, sosyal adaletten yana olduğumu söyledim (o günlerde henüz bütün sağcılar, bütün dinciler sosyal demokrat değildi).

Tekrar sadede geldik.

– Gülriz Hanım, ya birilerini kıramadınız, ya farkına varmadan imzaladınız, değil mi? dedi yüksek rütbeli subay. Beni korumak istiyordu, bu olaydan sicilimi kirletmeden sıyrılmamda bana yardımcı olmak istiyordu.

– Ama siz benim okumadan bir yazıyı imzalayan bir aptal olduğumu, ya da okuduğunu anlamadan imzalayan bir aptal olduğumu kabul etmemi istiyorsunuz. Ben bunu yapamam. Metni birkaç kez okudum ve yazılanlara inandığım için imzaladım, dedim.

– Gelin vazgeçin, ben sizin kararınıza saygı duyuyorum, ama değmez. Şöyle deyin, böyle diyelim, gibi öneriler getirdi Çok ısrar

Resimaltına gerek var mı?

etti. İtiraf edeyim, tavrı, tutumu beni çok rahatlatmıştı. Israrı yumuşak ve ikna ediciydi. Ancak ben devamlı söylediklerimi tekrarlıyordum. O kadar çok tekrarladım ki aynı şeyleri; oturdu, bir eliyle daktiloda kendi yazarak, bir yandan da söylediklerimi tekrarlayarak yazdı, ben de imzaladım. Doğrusu muhakkak gizlice ses kaydı yapıldığına inandığımdan, sözcüklerime dikkat ediyordum. Bir montajla anlamsız sözcükleri birleştirirlerse, montaj yaparlarsa diye, hep aynı sözcükleri tekrarlayıp durmuştum. E, ne de olsa sıkı bir sinemakoliğim.

Ayrılırken subay, gene çok kibarca, "Sizinle başka koşullarda tanışmış olmak isterdim" dedi. "İnşallah olay burada biter" dedi, dostça el sıkıştık.

Dışarıda dostlar beni bekliyordu. Hepimiz birbirimize içeride olanları tekrarlıyorduk unutmamak için.

Kabare'yle Ankara'da turnedeyiz. Daha önce *Kaldırım Serçesi*'nin Paris turnesi için bakanlıklarla temaslarımızda çok olumlu kararlar alınmıştı. Dışişleri ve Ulaştırma bakanlıkları, anlaşma gereği bizi uçakla yollayacaklar ve döndürecekler; Dışişleri de harcırah verecekti. Ancak olanlar oldu, daha doğrusu korktuğum başıma geldi. Bakanlıklarda bu konuda muhatabımız olan kişiler, giderek tavır değiştirdiler, işi zora sokmaya başladılar. Biz Engin'le çok ısrar edince de, bizi yollayamayacaklarını söyleyiverdiler.

Korktuğum, beklediğim başıma gelse de, hep şaşırırım. Hem hissederim, hem tahmin ederim, hem de şaşırırım. Engin'den öğrendim böyle davranışlarım olduğunu. Ben kalktım, "Uçak bulacağım" dedim. "Dostlarım var, onlara reklam da olabilir, uçak sorununu çözüyorum" dedim. Cevap kesindi.

– Ulaşmayı çözümleseniz de, güvenlik açısından sizi yollamamız sakıncalı, dediler. Türkiye ile Fransa arasındaki politik ilişkiler, Ermenilerin açılışını yaptığı, ucu Türkiye'ye dokunan bir anıt nedeniyle gergin, dediler.

– Biz kendimizi koruruz, dedik.

– Yeter ki gidelim, dedik.

– Bu nedenlerden ötürü bizi yollamadığınıza dair bir belge istiyoruz, dedik

– Tarih belli, biz bu anlaşmayı şu tarihte imzaladık, dedik.

– Zor durumda kalacağız, dedik. Kimse dinlemedi bile.

Gene yıkılmıştım... Terslikler peşimi bırakmıyordu. Ben kesinlikle inanıyordum; Aydınlar Dilekçesi'ni imzalamasam festivale katılacaktık, Aydınlar Dilekçesi'ni imzalamasam Karaca Tiyatro

Salonu bana verilecekti, ama bunu o gün yüksek sesle söyleyebilsem ne değişecekti ki? Tabiî bu bir varsayım, bir önsezi. Çok üzüldüm, çok sıkıldım, perişan oldum. Gene hayallerim kursağımda kalmıştı.

Ankara turnesinde, birkaç ay olmuş boşanalı... Engin hiç vakit kaybetmedi, bekârlığın tadını daha o turnede çıkarmaya başladı sanırım.

Engin o turne sonu Ankara'da kaldı, genç bir kız arkadaşıyla galiba. Bir iki yıldır tercihi gençler! Ben ekiple İstanbul'a döndüm. Bodrum'da ne hayallerle yapılan evde, önce Engin tatil yapacak, sonra ben gideceğim. O günler, o turne ve sonrası, çok acı çektiğim günlerdir.

Boşanmamıza rağmen, artık iki aydır ayrı yaşamamıza rağmen, para pul, mal mülk ayrımı yapmayı düşünmüyoruz. Hoş neyi pay edeceğiz ki? Evin giderleri, tiyatro giderleri handiyse birbirine karışmış zaten.

"Bu ne biçim yalnız kadın?"

Ayrılmamıza çok yakın bir tarihte, bir TV programına konuk olduk. Güler Kazmacı İzmir'den gelmiş, ilk röportajını yapıyor. Çok ısrar ettiler, tiyatroda bir söyleşi yaptık. Ama o kadar evliliğe, aşka, ilişkimize ait sorular sordular ki... Bilsem kabul etmezdim söyleşiyi. Sonunda kötü şeyler yaşadık tabiî. Ayrıldığımız duyulunca, basın ikimizi de izleyicimizi aldatmakla suçladı, uzun süre uğraştı bizimle. "Ayrılmadan üç gün önce mutlu çifti oynadılar" diye manşet attılar.

Engin'den ayrılmışım, artık dul bir kadınım. Tam "Karaca Tiyatro benim" derken oyuna getirilmişim. Fransa turnesi engellenmiş. Enflasyon ciddi bir biçimde etkiliyor, özellikle tiyatroyu. Ülkemiz hâlâ pasta, tatlı muamelesi yapıyor tiyatroya. "Sen karnını doyur, pasta yemesen de olur" mantığı... Her zaman öyle olmuştur; ihtilal, enflasyon, terör tiyatroyu vuruyor. Kara para sahipleri çoğaldıkça da, gazinolar, barlar, diskolar tıklım tıklım...

Engin Bodrum'daki evde tatil yapıyor, ben İstanbul'dayım. Neredeyse gece gündüz Ayma'yla geçirdiğim günlerdir o dönem. Ayma hâlâ bizim asla ayrılamayacağımızı söylüyor. Ben pek iyi değilim, bir depresyon geçirdiğim kesin; ama ben hep kendimin doktoruyum ya, doktora gitmiyorum, kimseye danışmıyorum. Ben anılarımı yazarak yıllar sonra çocukluğuma dönebilmiş, ilk gençlik hatalarımı masaya yatırmış, o yazım dönemi ciddi boyutlarda terapi yapmıştım kendime.

Evle uğraşıyorum, yeni bir düzen kurmaya çalışıyorum. Bir de Zekiye Hanım her gün ağlamasa... Zekiye Hanım çok özel bir insan, hani okumuş olsa bakan olurdu dediğimiz köylülerden. Aslında köylü denemez, on yedi yaşından beri İstanbullu. Zeki, ağzı laf yapan, becerikli, zevkli bir insan. Sabah kahvaltımı tepsiyle

yatağa getirir. Ben acele provaya giderim, yahut biz provaya gideriz, bazen telefon ederim:

– Zekiye Hanım, biz saat birde, sekiz kişi yemeğe geleceğiz, evde ne var? Cevap değişmez:

– Kimler geliyor? Ve getirdiğim konuklara göre her şeyi hazırlamış, saat birde bizi karşılar. Kusursuz bir sofra, kusursuz bir servis. Doğrusu bu konuda çok şanslıydım.

Biz Zekiye Hanım'la evde o gün karar verip, çok otuz kişilik davetler hazırlamışızdır. Şunu da belirteyim, Zekiye Hanım bana geldiği 1966 yılında, yemek pişirmeyi bilmezdi. Her yemeği ona ben öğrettim, pilavı bile. İşte benim (artık yaşlı) emekli, sevgili Zekiye Hanımım çok gözyaşı döktü bizim için. Ve temcit pilavı gibi her gün, "Siz ayrılamazsınız" dedi durdu.

Ben araba kullanmıyorum, bir şoför tuttum. İstanbul o günlerde kolay, ama Bodrum'da arabasız yaşamak zor. Ev büyük, altta misafir katı var hafriyattan kazanılmış, orada kalacaklar.

Nitekim de öyle oldu. Engin döndü, ben gittim Bodrum'a ve orada "Artık beni hiçbir şey üzemez, her türlüsünü yaşadım" derken... Sağ olsunlar, eşin dostun anlattıklarıyla gerçekten sarsıldım.

– Gülriz, yahu senin kız kardeşin var mıydı?

– Hayır, benim kardeşim filan yok.

– Engin sana benzeyen genç bir kızla beraberdi geçen gün. Ben olsa olsa Gülriz'in kardeşidir dedim.

Ertesi gün başka biri:

– Gülriz, Engin sizin evde bir kızla yaşıyordu sen gelmeden.

– Bizim boşandığımızı bilmiyorsun galiba. Bunun beni ilgilendirecek bir yanı yok...

Yok muuuu?.. Engin'e çok kırıldım. O bizim ilk evimizdi. Alnımızın teriyle yapmıştık, yapılırken neredeyse taş taşımıştık, Zekiye Hanım dahil. Çok şey paylaşmıştık, daha da fazlasını paylaşmayı umuyorduk... Hayır, ben umuyordum. Böyle şeyler konuşmamıştık biz. "Ev ne olacak?" sorusu hiç aklımıza gelmemişti. Torba'daki, Abdi İpekçi'yle birlikte alınan arsa ne olacak? Bunlar sorun olmayacaktı aramızda. Ama... Bunu beklemiyordum. Engin beni bağışlayamıyor, "Öyle mi, al öyleyse!" diyordu sanki. Benden acı bir biçimde, emrivaki halinde gerçekleşen boşanmamızın intikamını alıyordu. Peki bana ne oluyordu? Ayrılalı şu kadar ay olmuş, "Unut gitsin" diyemiyorum.

Benim evim, Engin çok iyi bilir ki, benim evim çok özeldir. Artık o evde yaşamak istemiyorum. Satacağım hemen... Ayma'ya bi-

Torba Koyu'nda... Vaktiyle...

le telefonda söylemeye utanıyorum Engin'in bu davranışını. Yoksa Engin büyük bir aşk mı yaşıyor? Neden olmasın, her an herkesin başına gelebilir. Eğer öyleyse, bu evi ona bırakırım. Ben de yaşamaya, kendime yeni bir hayat kurmaya çalışırım. Hem bu davranışı, geriye bakmamaya kararlı olduğunun bir göstergesi değil mi?

VAKTİYLE

iyi vakit geçirdik birlikte
kulacıma kulaç
adımıma ayak uydurdun.
onca can arasında,
türküme katıldın,
fikrime uyak oldun.
taaa..... karya'dan beri
ikimiz de
bir sorunun peşinde
iyi vakit öldürdük birlikte

Gülriz

Çok üzgünüm, ancak pişman değilim. Kime rastlasam, herkes bu konuya bir kere değiniyor ve çapkınlar diyarı Bodrum'da olur olmaz her yakışıklı (!) şansını bir kere denemek istiyor. Ama,

Marlon Brando gelse, gözüm kimseyi görmüyor. (Bu arada, geçen yıllar içinde Gary Cooper'dan Brando'ya terfi etmiştim. 80'li yıllarda Brando favorim. Bir zamanlar gay olması, kiloları filan fark etmez ve de beni etkilemez. Bugünkü favorilerim Brad Pitt ve Robert de Niro.) Ama gerçekten o günlerde Bodrum'daki "entel" çevrede herkes uçmuş. Bugünküler nasıl acaba?..

Eski dostlarımız Lale ve Haluk Anat'la buluşuyorum. Lale, Engin'in Robert Kolej'den arkadaşı, Haluk Anat ise (Çiğdem Anat'ın babası) zoolog, ama 12 Mart'la birlikte Ortadoğu Teknik Üniversitesi, doçentlik filan bitmiş, genç yaşta Bodrum'a yerleşmiş ve estetik duyguları çok gelişmiş biri olduğu için, o günler (1971 yılı) hediyelik eşya satarak hayatını kazanmaya çalışırken, birden yeteneğini fark ediyor. Kapalıçarşı'da Mıgır Usta'nın yanına çırak giriyor ve bu gümüş ustasından kuyumculuk öğreniyor. Sonra da Bodrum Meydanı'nda tam köşede Lale'nin de birikimleriyle caminin karşısında "Çerçi" diye bir dükkân açıyorlar. Bu arada Lale Anat da boncuk dizerek, resim gibi, eşsiz kolyeler, nazarlıklar yapmaya başlıyor. Kısa zamanda tek oluveriyorlar.

Haluk'un yaptığı takılar eşsizdir. Ben hem kendime, hem dostlarıma verdiğim armağanları oradan seçerim. Engin de öyle... Engin'in can dostu Haluk Can ya da Haluk Hoca, ne özel takılar yapmıştır bana. O günlerde, Çerçi'nin yanına "Çimçim" (minik karides yavrusu demek, kabak çekirdeği gibi yenen) diye bir kafe açtılar Lale ve annesi Müzü (Müzehher Binici). İnanılmaz pastalar, kekler yapıyorlar. Akşamüzerleri oraya gidiyorum. Eş, dost, düşman hep birlikte oturuyoruz. Politika konuşmadan gün geçmez.

Onlarla rahatım. Lale'yle, Haluk'la sohbet çok keyiflidir. Beni alıp meyhanelere götürüyorlar, ya onlarda, ya bende yemek yiyoruz. Yalnız bırakmamaya çalışıyorlar ellerinden geldiğince. Bodrum'da, İstanbul'dan tanıdığım Nuran Yavuz'la dost oluyoruz. Birbirimizin evlerine gidip geliyoruz artık, birlikte bir yerlere çıkıyoruz ve çok hoş vakit geçiriyoruz. Nuran kültürlü ve esprili biri. Eskiden Sander Kitabevi'nde çalıştığı günlerden tanış, o gün çeviriler yapıyor bir yandan. O günlerin Bodrumu ise nereye gitsen özel kulüp gibi, herkes tanıdık.

Artık İstanbul'a dönmeli, yeni sezonda ne oynayacağıma karar vermeliydim. Gene yanıma bir sürü oyun almışım, okuyup duruyorum. Hiç dişe dokunur, beni az da olsa heyecanlandıracak bir metinle karşılaşmamışım. Ne oynamalıyım?

Fiziğim iyi, her rolü oynayabilirim. *Kabare* bunun ciddi bir kanıtı. Enerjime gelince... *Kabare*'de, *Kaldırım Serçesi*'nde enerjime şaşanlara ben de şaşmaktayım. Yorulmak bana öyle uzak bir sözcük ki... Ne demek istiyorlar acaba bunlar, yoksa beni olduğumdan daha mı yaşlı sanıyorlar? Ne demek bu "enerji"? Acaba anlamını ben mi yanlış biliyorum?

Bu arada, Karaca Tiyatro'nun mimarı Aytaç Yörükaslan, belediyeyle anlaşmasını sürdürüp Karaca Salonu'nu bitirdi. Daha sonra gidince, "Ne kadar yanlış yapılmış bu sahne" diyecektim. Geçen yıl salonunu bana vermeyen Levent Kırca, Münir Özkul'la aynı sahneyi paylaşacaktı, Fikret Hakan ve Işıl Yücesoy'a kiralayacaktı. Sonuç ne oldu bilmiyorum. Ama ertesi yıl Hodri Meydan Tiyatro Salonu'nun Airport isimli disko olduğunu biliyorum. Ben hâlâ diskoların tiyatroya döneceği günü bekleyecek kadar hayalperestim, oysa memleket tutmuş yolunu gidiyor.

Kitabımın ikinci baskısı yapıldı. İmza günlerinden baş alamıyorum. 1980 yılında basılmış bir de yemek kitabım var: *Gülriz'in Mutfağından*. Bizim Kuma'yla (tirandilimizin adı) dostlarla gezmeyi çok sevdik hep. Gene böyle eski dostlar Filiz ve Mücap Ofluoğlu, Ülkü filan, tekneyle Bodrum civarında güzel koyların tadını çıkarıyoruz. Filiz'di galiba, "Dünkü yemeğe ne koymuştun? Yazmak istiyorum" dedi. Eyvah! Hatırlamıyorum ki söyleyeyim, şu anda o yemeği de hatırlamıyorum. "Ben evdeki malzemeye göre uyduruk yemekler yapmaya bayılırım. Bazen aynı lezzeti bir daha yakalamaya çalışır, bir türlü neler kattığımı hatırlayamam" deyince, Filiz, "Bundan sonra yarattığın her yemeği yaz" dedi. Ülkü de "Ben de basarım hemen" deyince, "Yapmayın çocuklar, ben ciddi bir ahçı değilim" filan diyecek oldum. Ama Engin de onlara katılıp, bu konuda çok yaratıcı, yetenekli olduğumu söyleyince, aldım elime kalemi. Önce aklımda kalanları, sonra yeni buluşları (!) sıraya dizdim, zahmetsiz bir yemek kitabım oldu. İsmi *Gülriz'in Mutfağından*. Kapağı da Kezban Arca Batıbeki hazırlamıştı.

Bir gün ansızın Engin telefon etti. Eğer Kuma'yla gezmek istiyorsam, bana kaptan bulabileceğini söyledi. Her şey gibi ortak malımızdı teknemiz. Ben dayanamayıp eve... evimize nasıl arkadaşını getirebildiğini sordum. O da bana, "Tatilimi evde geçirebileceğimi söylemiştin. Koşulların olduğunu söyleseydin, bu koşula da dikkat ederdim" dedi. Ne cevap verebilirdim? Sustum.

Kitabımın afişini avluya asmış, önüne geçip resim bile çektirmişim.

Demek dünya görüşlerimiz, saygı anlayışlarımız değişmiş. Ya da "Aaaah... İntikaaaam!"

Tekne ikimizin de belki tek tutkusu. Torba'da Oktay'ın tersanesinde yaptırdığımız ikinci teknemiz bir kotra, modeli Collin Archer. Benim müdahalelerim, Engin'in yapımcılığıyla fiyakalı bir tekne olmuştu; aslında tekne Engin'in, kamara benim eserimdi. Ama ne kotraydı ne tirandil. Ben de ona isim takmıştım: "Kotrandil." Bu şakası, asıl ismi Kuma-Kuma olmuştu, oysa ben Tango koymak isterdim. O gün Bodrum'daki arkadaşlar ismi yakıştıramadılar. Bir solcu, teknesine Tango der mi hiç?! Neyse, yıllar sonra üçüncü teknenin adını Tango koymuştum. Bence bir tekne için daha güzel isim olamaz. Bir kere Türkiye Cumhuriyeti'nin telsiz alfabesinde T'nin kodu tango, C'ninki de Charlie. Tango Charlie. Ayrıca tango sözcüğünün kökeni de *tanguer*, yani sallanmak. Denizciler uzun zaman denizde kaldıktan sonra karaya çıkınca sallanırlar, yalpalarlar ya... İşte tango dansı da ilhamını, en azından ilk adımlarını, denizcilerden almış. Tabiî en önemlisi, ben tangoyu çok severim. Ayrıca tango sözcüğü sanki dans dışında da bazı anlamlar taşır.

Evet, işte ilk günlerde tekneyi ıslatmaya gelen arkadaşlarla birlikte Yiğit Okur da gelmişti. Elinde bir şişe en iyisinden Fransız şampanyası. Bayıldı tekneye. "Şimdi monşer, diyeceksiniz ki 'Tekneye şampanya gelir mi?' Gelir, kıçında kırmak için. Ama şimdi biz bunu kırmayacaaz, içeceez. Bilmem anlatabiliyor muyum? Kadeh?.. Eh zarar yok, çıkar çay bardaklarını, içelim Gülrizciğim." Ben en şık, en asil, en kırılmaz en ince şampanya kadehlerini çıkarınca, bizim "metr" gerçekten şaşırdı. Beni övdü durdu o gün.

Gerçekten zevkli, rahat bir tekneydi. Dipfrizi bile var o gün. Ve tabiî Gülriz'in teknesi, her an alesta... Daha ilk gün Yiğit, "Çocuklar, hani olur a, tekneyi satacak olursanız bana haber verin" demez mi? Nasıl sinirlendim, nasıl kızdım anlatamam. Herkes gittikten sonra Engin'e Yiğit'i çekiştirip durdum, şom ağızlı filan gibisinden. Ve çok değil, üç yıl sonra ben tutturdum:

– Bu tekneye ısınamadım, tirandilimi geri isterim, diye. Gene küçük, gene tirandil istiyordum. Biraz daha konforlu olabilirdi ilk teknemizden, o kadar. Direği kalındı, şurası şöyleydi, velhasıl sevmiyorum, işte bir sürü şey...

– Peki satalım hemen, bir tirandil kuralım, dedi Engin.

– İlan verelim, dedim.

– Unuttun mu, teknenin müşterisi hazır, dedi Engin. Anlamadım, Engin anlattı: Yiğit Okur. İnanamadım. Bu ne kader, bu ne kısmet, bu ne şom ağız?.. Ama bakalım hâlâ istiyor mu Yiğit? Ben telefon ettim, Yiğit heyecanlandı. Uzun pazarlıklar sonucu el sıkışıldı. Tekneyle tekrar gezildi, her şey yolunda. Biz Bodrum'da Çolak Erol'dan bir tirandil yapması için söz aldık. Yiğit'e tekneyi teslim ettik. Birkaç ay sonra Yiğit'ten gelen haberler:

– Yahu bu tekne çok güzeldi, şimdi hiç öyle gelmiyor.

Ben de ona haber yolladım:

– Sen Gülriz'i de beraber alacaktın, bak o zaman nasıl beğenmeye devam ederdin.

Yiğit bayıldı bu cevaba ve herkese anlattı. Doğrusu biraz da gerçek payı vardı söylediğimde. Benim için her yer sahneydi, kusursuz bir dekor ve kulis. Yaşadığım her mekânı biraz tiyatroya benzetmeye çalıştığımın farkındayım.

Bodrum'da bir gün birden fark ettim ki, ne biçim yalnız kadınım ben. Hâlâ evli bir kadın gibi sürdürüyorum hayatımı. Arabanın şoförü, teknenin kaptanı derken, denetlendiğimi fark ettim birden. Engin her an, neredeyim, ne yapıyorum, daha da fenası neler yapmıyorum biliyor, içi rahat. Gene her gün telefonla konuşmalar başladı. Zaten iş konusu konuşuluyor, sonra "E... daha

daha nasılsın?" gibilerinden telefon bir türlü kapatılamıyor. Uzuyor da uzuyor konuşmalar. "Dün gece ne yaptın, neredeydin?" gibi hassas sorular dışında her şey konuşuluyor.

Ve Engin bu telefon konuşmalarından birinde, ikimiz için iyi bir oyun bulduğunu söylüyor. İki kez heyecanlanıyorum. Birincisi, acaba oyunu beğenecek, inanacak mıyım? İkincisi, karşılıklı oynamak zor olmaz mı? Teklif ondan geldiğine göre, durumu kabullendi, alıştı; ya da benden uzaklaşamıyor, bir şekilde birlikte olmak istiyor, vazgeçemiyor. *Kabare*'de bir düet dışında pek karşılaşmadan oynuyorduk ve ben neredeyse sahneden hiç çıkmadığım için, kuliste de karşılaştığımız yoktu.

Korkuyordum, bu ilişki ciddi ciddi arkadaşlığa dönerse ben herhalde birlikte çalışmayı sürdüremem diye. Aslında *Kaldırım Serçesi* sırasında işleri ayırmayı başarmıştım, ama devam edememiştim. Zaten Engin de kulisten ayrılmıyordu. Ambale olmuştum; salon sorunu, oyun sorunları derken, gene bir kader birliği oluşmuştu. Yalnız boşanma hesapta yoktu Engin için; işte bu nedenle çıkmaza giriyordu bazı şeyler. Yapacak bir şey yoktu, suyun akışına bıraktım kendimi.

İstanbul'dayım. Yeni proje *Filumena Marturano*, ünlü İtalyan tiyatro adamı Eduardo de Filippo'nun en ünlü üç oyunundan biri: *Trafik Cezası*, *Komedi Sanatı* ve *Filumena*. 50'li yıllarda Ankara Devlet Tiyatrosu oynamış *Filumena*'yı. 1977'de Zefirelli yönetiminde oynandı; başrolleri Joan Plowright ve Colin Blakely paylaştılar. Biz 1972 yılında repertuvarımıza almış, dergimizde ilan etmiştik. Ancak oyunlar vardır, günü gelmedikçe ramp ışıklarına çıkaramazsınız. Biz oyundan iki kez, oğul rollerini oynayacak üç genç oyuncu bulamadığımız için vazgeçmiştik. Evet, o günlerde Türk tiyatrosunda üç genç oyuncu bulunmuyordu istendiği zaman. Bir zamanlar "Genco Erkal, Müşfik Kenter, Engin Cezzar gibi oyuncular, üç aşağı beş yukarı aynı zamanlarda yaşlanacaklar, o zaman Türk özel tiyatrosunda baba rolleri baba gibi oynanacak" derdim. Zira o günler, onlar çok gençken, Türk tiyatrosunda oturaklı yaşlı rolleri ustaca oynayacak oyuncu sıkıntısı çekilirdi. Bir gün Tuncel Kurtiz, "Peki ya sen?" dedi. "Ben yaşlanmayacağım ki! Siz baba rollerini oynarken, ben hâlâ kızınızı oynayacağım" dediğimi hatırlıyorum. (Söyleyene değil, söyletene bak.)

Filumena Marturano yahut *Ana Anadır* (Devlet Tiyatroları'nda bu isimle oynanmıştı) Sophia Loren ve Marcello Mastro-

ianni tarafından (Vittorio de Sica'nın rejisi) sinemaya aktarılmış ve çok beğenilmişti. Sıcacık bir konu, insancıl, zengin bir konu. Hani güldürürken ağlatan cinsten. Eduardo de Flippo, Napoli'de kardeşleriyle kurduğu toplulukta, yıllarca yazmış, yönetmiş, oynamış biri. Biraz da benim ailemi, Sururileri hatırlatıyor bana Flippo ailesi.

Filumena

Gene güzel bir çalışma ortamındayım. Ülkü Tamer çevirdi oyunu, Engin sahneye koyuyor. Üç oğlan, bir türlü bir araya getiremediğimiz üç oğul var artık. Üçü de TES'ten Engin'in öğrencileri. İki yıllık eğitim sonucu hiç fena değiller. Murat Urlalı, Erol Durak, Yaman Tarcan. Ve Alev Sururi, sevgili Orhan Çağman, gene Tiraje Sayılgan ve *Hair* müzikalinden eski oyuncumuz, dostumuz Kutay Köktürk. Bir de küçük hizmetçi rolünde, gene TES'ten Selma Tarcan var.

Bu kez dekor ve kostüm Hale ve Refik Eren tarafından hazırlanıyor. Ben dergi kapağına ve afişlere ikimizin sırt sırta birer portresini koymayı ihmal etmiyorum. "Oyunla gerçek durumu düşündürecek bir kapak oldu" diye düşünüyorum o gün. Yoksa yalnız ben mi düşünüyorum?

Filumena'nın konusu kısacık da olsun anlatmaya değer bir ko-

Yaman Tarcan, Murat Urlalı, Erol Durak.
Filumena Marturano'nun oğullarıyla tanıştığı gün.

nudur. İzlemiş, okumuş olanlar bağışlasın. Napoli'de babadan kalma fırınları olan ve bunları çok iyi değerlendiren Domenico Soriano isimli orta yaşlı, kendini beğenen, yakışıklı bir zampara, gençlik yıllarında âşık olup genelevden çıkardığı Filumena'yla birlikte yaşamaktadır. Filumena gençliğini, güzelliğini, âşık olduğu Domenico'nun pasta fırınlarında heba etmiştir; börekler, kekler, ekmekler yaparak, bütün hesapları tutup, işçileri çalıştırarak, saçını süpürge edip Domenico'nun servetine servet katmıştır. Yıllar geçip, saçları kırlaşıp, yüzü kırışmaya başlamıştır. Domenico ise, "Bugün evleniriz, yarın evleneceğiz" diye oyaladığı kadını, her gün aldatıp durmaktadır. Ama evine, evde hazırlanan sofralara da düşkünlüğü devam etmektedir.

Oyun başladığında, Filumena ölüm döşeğindedir. Papaz onun son arzusunu yerine getirerek, Domenico'yla nikâhını kıymaktadır. Domenico, ölüm döşeğindeki Filumena'yı ilk ve son kez mutlu etmek üzere razı olmuştur bu törene. Filumena'nın yardımcısı Rosalina ve Soriano'nun yardımcısı Alfredo'nun yanında nikâh kıyılır. Domenico'nun acelesi vardır, öğle yemeğinde sevgilisiyle buluşacaktır. Üstelik son sevgili, Filumena'ya son günlerinde bakan hemşiredir. Filumena'nın oyunun başında ölecek hali yok ya, tahmin edileceği gibi, nikâh kıyılır kıyılmaz canlanır ve oyun gerçekten çok güzel tempoyla başlar ve olaylar gelişir.

Domenico bu aldatılmayı hazmedemez ve Filumena'yı kovar. Filumena da gitmeden önce son sözünü söyler: "Üç çocuğum var, üç oğlan." Domenico bayılmak üzeredir, büsbütün sinirlenir; ama Filumena en son sözünü söylememiştir henüz: "Biri senden." Domenico iyice çuvallamıştır. Filumena çıkar gider. Boşanmaya hazırdır, boşanırlar. Bu arada oğullarıyla tanışır ve kendine bakıp, toparlanmaya başlar, çekidüzen verir. Ancak artık Domenico için oğlunu tanımaktan başka istek kalmamıştır dünyada. Hepsiyle tanışır, onlarda kendinden bir şeyler bulmaya çalışır, işin içinden çıkamaz. Oyunun belki de en hoş sahnesidir. Sonunda Filumena'ya, hangisinin oğlu olduğunu söylerse, onunla tekrar gerçekten evleneceğini söyler. Ama Filumena, "Evlat evlattır" der. "Hangisinin senin olduğunun önemi olmamalı. Hepsine oğlum diyebilirsen seninle evlenirim" der ve sonunda muslukçu, gazeteci ve başarılı işadamı, gömlekçi üç oğulu bağrına basar Domenico. Nikâhlanırlar ve ölünceye kadar mutlu yaşarlar!.. Ha... unuttum, bu iki kahraman birbirlerini hep seviyorlardı, en ters durumda bile.

Oyun boyu didişip duruyor bu ikili. Dokunaklı sahneleri var, duygulu sahneleri var. Biz Engin'le kavga edip, tartıştığımız sah-

Filumena ekibi.

nelerde çok başarılıyız provada. Ancak duygusal sahnelerde göz göze gelemiyoruz bir türlü. Ne kaprisler yaptım oyun çıkarken Engin'e. Hiçbir mizansenini beğenmedim. Genelde çok huysuzdum. Hem rolümü seviyorum, hem Engin'le oynadığım için çok rahatım, hem onunla oynayamıyormuşum gibi geliyor. Engin bu yıl da çok başarılı, çok sempatik oynuyor rolünü ve oyun çok güzel eleştiriler alıyor.

Engin daldan dala konuyor Domenico Soriano misali. Ciddi ilişkilerden kaçıyor sanıyorum. Bense tiyatroda bir oyun çalışırken, prova döneminde, oldum bittim cinselliğimi unuturum. Benim için bir sorun yok. Eskiden oyunlar çıkıp, galalar yapıldıktan sonra tekrar tekrar balayılar yaşardık.

Bazen, "Engin çok genç evlendi, yaşamadığı gençliğini mi yaşamaya, on yılı bir yıla mı sığdırmaya çalışıyor acaba?" diye düşünmekten alamıyorum kendimi. Hâlâ beni şaşırtan şeyler olmakta. Örneğin çevremdeki bazı hatunlar bana göstere göstere, bazısı saklamaya çalışıp başaramadan, Engin'in peşinde dolanıp duruyor. Doğrusu ben de *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*'de Engin'i çok idealize edip iştah açmıştım. Kitap çıktığı günlerde hissetmiştim bu etkiyi. Ne garip!..

Filumena'yı oynarken, Engin yıllardır yapmak isteyip bir ucundan bulaşamadığı sinemayı olmasa da, o günlerin tek tabancası TRT'ye bir dizi çekmeye başlamıştı.

Sevgili dostumuz Halit Çapın'ın yazmış olduğu *Bay Alkolü*

Takdimimdir, Halit'in alkolle tanışmasını, dost olmasını, sevişmelerini, sonra bu aşkın giderek nefrete, düşmanlığa dönüşmesini çok akıcı, acımasız bir dille anlatıyordu. Kitap bir otokritik, bir otobiyografi. İşte Halit, bunu oyun haline getirip oynamasını istemişti Engin'den. O da "Film yapalım" demiş, koşullar elvermeyince de, üç bölümlük bir dizi haline getirip çekmeye başlamışlardı. Prodüktör Arif Keskiner'di. Aydan Şener, Halit'in sevdiği kadını, eşini oynuyordu, yani İnci Asena'yı.

Sanırım Engin için çok değişik bir ortamda çalışmak bir kurtarıcıydı o günlerde. Yalnız çok yoruluyordu. Oyundan çıkıp, çekimlere gidip, sabahlara kadar çalışıyordu bazen. Hatta bize korku dolu bir saat yaşatmıştı bir gün. Ben eski âdetimi hiç değiştirmeden, oyundan iki saat önce tiyatrodayım, bir saat önce de makyaj masamda. Engin de benimle beraberken çaresiz bana uyar. Son zamanlarda da bir saat önce tiyatroda oluyor.

Bir pazar günü üçte matinemiz var. Salon dolu, zaten hep dolu oynadık *Filumena*'yı. Saat ikiyi çeyrek geçe Engin ortada yok.

Mutlu son...

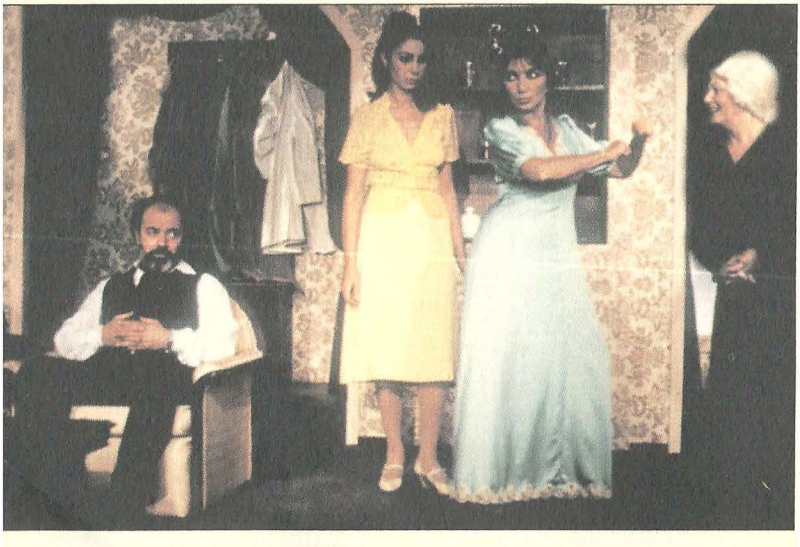
Heyecanlanıyorum. Engin tiyatroda, benim kadar olmasa da dakiktir, böyle geç kalmaz. Dakikalar geçiyor, Engin ortada yok. Heyecanlanıyorum, korkuyorum; ama kimseye bir şey söyleyemiyorum. İki buçukta haber yolladım dışarı, Engin gelip müdüriyette filan mı takıldı diye. Yok. O zaman herkes heyecanlanmaya başladı. O da Ayazpaşa'da, yan sokağımdaki aile apartmanında bir dairede oturuyor, komşuyuz.

Sonunda telefon ettiriyorum, cevap yok. Ben iyice korkuyorum, sağlığından endişe etmeye başlıyorum ve kapıcısına adam yollatıyoruz. Kapıyı neredeyse kıracaklar ki, gürültüden zar zor uyanıyor Engin. Meğer sabah eve dönmüş çekimden ve "Hazırlanıp oyuna gelmeden bir saat kestireyim" demiş. "Ya uyanamazsam?" diye de düşünmüş üstelik. Sonunda oyunun başlamasına beş dakika kala geldi Engin. Herkes yardım etti giyinmesine, makyajına ve beş dakika gecikerek açtık perdeyi.

Çok başarılı olmuştu *Bay Alkolü Takdimimdir*, çok ses getirmişti. Engin rolüne çok iyi hazırlanmış ve tedavideki bir alkolikle uzun seanslar yapmıştı. Ciddi bir çalışmaydı o günün koşulları içinde.

Sevgili Halit,

Geçen gün Zeynep senin *Benim Akşam Sefalarım* kitabını getirdi. İlk basıldığında okumuşumdur, ama emin değilim. Zira seni okudum mu, okuduklarımı birlikte yaşadık mı, yoksa sen bir gece anlattın mı,

Domenico'yla "kadının fendi" vaziyetleri...

hep karıştırırım. Nasıl güldüm, nasıl güldüm... Gözümden yeni ameliyat olmuşum, kendi kendime bütün dünyaya küsmüşüm. Henüz gözlerimi yormam, okumam doğru değilken, inadına inadına okumuşum ve bende bir gülme ki, tarifi gayri kabili mümkün. Seni bir özlemişim, anlatılası değil.

Yafu Halit Çapın, senin dilini, o sıcaklığı, o içtenliği, o anlatımı çok taklit etmeye kalkan oldu; ama vallayi, iki gözüm önüme aksın kim, kimse senin kâbına varamadı. Öpüldünüz.

Gülriz, 10 ocak 2002

Merhaba TV ve asrî kadın

Bir gün Nezihe Araz telefon etti. Benimle görüşmek istiyordu. Buluştuk. TV için bir program hazırlıyormuş "Hanımlar Sizin İçin" diye. Nedret Güvenç ve Mücap Ofluoğlu'nun başrolleri paylaştığı bir dizi. Benden ayrıca beş on dakikalık bir köşe istiyordu bu paket programa. Hanımlara gençlik, güzellik öğütleri verip, bazı konularda onları aydınlatmak üzerine. Doğrusu TV o günlerde benim için hep aklımda olup, neresinden bulaşmamın doğru olacağını bilemediğim bir kapalı kutu. Acaba yapsam mı? Engin'e danışıyorum (birbirimize danışmadan hiçbir şey yapmadık biz), o çok beğeniyor, "Yap" diyor. Ben Nezihe Hanım'a metni ben yazarsam, köşemin adını ben koyarsam kabul edeceğimi söylüyorum. Çok seviniyor. Bir ilk program hazırlayıp yazıyorum, onu da beğeniyor. Çekim günü çok heyecanlandım, nasıl giyinmeliyim, nasıl makyaj yapmalıyım, biraz araştırıp öğreniyorum TV makyajını. Hayır, kimseye teslim edemem yüzümü, makyajımı kendim yapacağım tiyatrodaki gibi.

Çok zor bir çekimdi. Ya ezberleyeceksiniz söyleyeceklerinizi, ya çuvallayacaksınız; zira dur, devam et yok. Takıldınız mı, baştan başlamanız gerekiyor. Ve nedense oturduğunuz koltukta milim oynamadan oturacaksınız, başınızı döndürmek filan yasak. Tam bir geçmiş zaman TV spikeri pozisyonu. Daha ilk günden, ileride işime yaramayacak bir metni ezberlemek bana biraz enayice geldi. Zaten kendi bulduğum konu, kendi yazdığım yazı. Ayrıca anlattığım şeyler yılların birikimini paylaşmaktan başka bir şey değil bir yerde. Onun için daha ilk günden, konu başlıklarımı gözden geçirip başladım programa, doğaçlama. O on dakika geçmek bilmedi (Oysa ileriki yıllarda yapacağım "A La Luna" programında vaktin nasıl geçtiğini anlamazdım. Vakit yetmezdi soh-

betlere). Herkes çok beğendi, Nezihe Hanım teşekkür etti. Zaten ilk program bir merhaba, bir klasik tanışma, ısınma programıydı. Artık yazdığım metni birkaç gün önce veriyorum, sonra çekim yapılıyor.

Nezihe Hanım'a sordum program sevilip iyi eleştiri alınca:

– Ben nereden aklınıza geldim?

– Siz çok popüler, başarılı bir sanatçımızsınız. Olduğunuzdan genç duruyorsunuz. Kadınlar sizinle özdeşleşmek ister; nasıl bu kadar genç, güzel kaldığınızı merak eder. Ve tabiî güzel Türkçenizden dolayı, dedi Nezihe Hanım. Bu program, haftada bir gün Gülriz Sururi'nin "Biz Kadınlar" köşesi olarak, cuma sabahları devam etti üç ay kadar ve bir gün bir programın çekimine başlarken tanımadığım bir bey geldi, bir sandalye çekip karşıma oturdu.

– Kim bu bey? diye sordum.

– Yasaklanan bazı sözcükler var, onları denetleyecek, dediler.

– Dışarıdan dinlese olmaz mı? dedim.

– Böyle istedi, söyleyemeyiz, dediler. Allah Allah, ne oluyoruz, henüz 12 Eylül'ün hazmıyla meşgulken? Yeni bir olay mı var?.. Kim bu yakışıklı?

Başladım programa... Kadere bakın, konu "çağdaş kadın." Daha ilk cümlede, hop hop hop, yakışıklı oturduğu yerden doğruldu.

– Gülriz Hanım, bir dakika. Yasaklanmış kelimeleri çıkartarak devam edin lütfen.

– Anlamadım.

– Şu "çağdaş" kelimesi yasaklandı mesela. "Doğa", "doğal" da yasak, "deneyim" de, demez mi?

– Ama programın konusu bu, dedim ciddi bir geri zekâlı örneği vererek.

– Düzeltin, değiştirin efendim. Geri zekâlılık, çabuk algılayamama devam etmekte...

– Yeniden çekelim, dedim ve sözcüklerimi değiştirmeye uğraşarak yeni bir cümle kurmaya çalıştım. Ter boşandı. İki kere al baştan, olmuyor. Gerilmişim ki ne gerilmişim. Birden jeton düştü.

– Stop, dedim. Ben devam edemeyeceğim. Biraz ambale oldum. Ben doğaçlama, pardon belki ona da yasak gelmiştir, emprovize –pardon! "irticalen" -konuşuyorum bu programda. Evde hazırlanayım. Siz şu yasaklanan sözcüklerin bir listesini verin bana lütfen, dedim.

O gece sabaha kadar yatağımda dönüp durdum. Sabahın kör ünde aldım elime kalemi.

Asrî mi? Çağdaş mı?

Yaklaşık üç aydan beri TRT'de cuma sabahları yayınlanan on dakikalık "Biz Kadınlar" isimli bir sohbet programım var. Kendi seçip yazdığım konular. Çok da severek hazırladım her programı; ancak sözcüklere tepeden inme getirilen yasaklar beni çok şaşırttı. Bu şaşkınlıkla önce sorgu sual etmeden hemen boyun kırıp, sözcüklerimi isteğe göre değiştirmeye çalıştım ve birden uyandım. "Doğal besin" yerine "tabiî yiyecekler" dediğim için çok kızdım kendime. "Çağdaş kadın" yerine "asrî kadın" demenin benim için kolay olmaması gerektiğine karar verdim. Ve şimdi bu anlamsız (belki de pek anlamlı) yasağa "Hayır!" diyorum ve üzülerek TRT'deki programıma son veriyorum. Bundan böyle TRT'nin tüm kapılarını yüzüme kapayacağını da biliyorum. Ama bildiğim başka bir şey daha var: sel gider, kum kalır.

Gülriz Sururi

Bu yazımı çoğalttım; aynı tarihli bir nüshayı TRT'ye, ötekileri de tüm gazetelere yolladım. Basın olaya ilgi gösterdi, haber oldu

mektubum. *Cumhuriyet* röportaj yaptı bu konuda benimle. Elli yedi yasak kelime ise her gazetede başköşede, sonra iki yüze kadar ulaştı bu kelimeler. Benden başka tepki gösteren sanatçı olmadı bu konuya. O gün TRT'de program yapanlar, sözcüklerini değiştirip "eskiye", "geriye" dönmekte sakınca görmediler. Bazıları da bana selam vermeyi sakıncalı buldular! O günlerde TRT Genel Müdürü Tunca Toskay'dı.

Gene o sıralarda *Milliyet* gazetesinden Yener Süsoy arayıp bu konuya *Milliyet* ekinde devam etmemi önerdi. Çok hoşuma gitti, orada haftada bir gün, cumartesi sanırım, "Biz Kadınlar" başlığıyla yarım sayfa yazıyorum. Bir konu, bir yemek tarifi, ayrıca deyişler, atasözleriyle süslemeye başladım yazıları. Bolca da resim kullanıyoruz. Çarşıda, pazarda, yemek pişirirken, makyaj yaparken çekilen resimlerimle hoştu doğrusu. Beni eğlendiriyordu ve giderek tiyatro dışında, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu ciddi bir hayran kitlem vardı artık.

Biz Kadınlar

Kendiliğinden oluşan bir imajım vardı. Değişmeyen makyajım, değişmeyen kilom, değişmeyen yaşım... Ay, öyle şey olur mu canım, değişmiyormuş gibi duran yaşım. Kilom da üç aşağı, üç yukarı inip çıkıyor, ama herkes her zaman, "Ne kadar incesin. Ne yapıyorsun bu kadar ince kalmak için?" deyip duruyor. Sonra doğal besinlerle olan ilişkim, çağdaş davranışlarım, taviz vermeyen tutumum, yaşsız kadın oluşum.

Bütün bunlar benimle, özellikle Engin'den ayrıldıktan sonra, gazetelerde, dergilerde sık sık yapılan röportajlar sonucu oluşmuştu. Kadınlar beni merak ediyor, bu röportajlarla tanımaya çalışıyorlardı.

Artık bu imajın değişmesi zordu. Ben zaten sabah kalkar kalkmaz yüzümü yıkayıp, dişlerimi fırçalayıp, gözlerini boyayan biriyim. Kendi kendime, kendim için bakımlıyım önce. Başka türlü olunabileceğini düşünemem bile. İşte yazılarımda da Gülriz'i, Gülriz'in seçimlerini, deneyler sonucu elde ettiği bir yaşam biçimini sunuyorum okurlara. Konularımdan bazılarının başlıkları şöyle:

"Efendimiz Ayna", "Yaşsız Kadınlar", "Evlilik Bakım İster", "Devamlı Perhiz Aptallık, Durmadan Tıkınmak Saygısızlık", "Şişman ve Zarif", "Birliktelik", "Çocuklar İnsandır", "Cinselliğimiz", "Güçlü Kadınlar ve Eşleri", "Konuk Ağırlamak", "Biraz da Sanat" "Kuşak Farkı", "Para Para Para." İşte böyle konular, böyle yazılar derken, okur mektupları yağmaya başladı. Baktım sonunda Güzin Abla olmak da var; çok ilginç bulduğum bazı mektuplar dışındakilere cevap vermekten vazgeçtim.

Yazılarımdan bir ikisini, uygun düşeceğini düşünerek alıyorum buraya.

İmza günleri.

Estetik

Bilmem size de olur mu? Bazen kendimi gelgitler içinde bulurum. Kâh "Ah keşke XVIII. asırda yaşasaydım, günümüz dünyasının gerçeklerine dayanmak zor" derim, kâh "Ne şanslı kadınlarız bugün yaşadığımız için. Dünyanın dört bir yanında bilim adamları bizleri mutlu etmek için kolları sıvamış, ha babam yeni buluşlar seriyor önümüze" diye düşünürüm.

Sizlere de öyle gelmiyor mu? Onca gizlenmesine karşın, kanserin bile adresi bulundu, bulunacak; henüz son anda adres değiştiren bir kaçak sanki ama yakayı ele verecek gibi. Ondan sonra işimiz "ölmezotu"nun bulunmasına kaldı demektir.

Şaka bir yana, gerçekten dünya var olduğundan bu yana kadın, bu denli olanaklara sahip olmamıştı. Kuşkusuz, günümüzde kadınları mutluluğa götürecek en önemli buluş, estetik cerrahî.

Sanatçılar estetik ameliyatı yaptırmada başı çekiyor sanırız. Ortalıkta olduklarından, dergilerde, gazetelerde, magazinlerde adları, resimleri olduğundan biliyor, öğreniyoruz onları. Oysa ülkemizde estetik yaptıran kadınlar inanılmayacak sayılara ulaşmış bugün.

Bütün güzel hanımlara sesleniyorum. Genç de olsanız, gerektiğine inanıyorsanız, estetik yaptırmaktan korkmayın. Hamileliğiniz sırasında sarkan karnınızı, bozulan göğüslerinizi, sizi komplekse düşüren gıdınızı muhakkak düzelttirin. Eğer perhiz, jimnastik artık olumlu sonuç vermi-

yorsa tabiî. Doğa kanunu bu, hiçbir kadın belli bir zaman sonra yerçekimine karşı koyamaz. Kimisinde 40, kimisinde 50-55 yaşlarında gerekebilir estetik, kimisinde 60'ında, hiç durmayın. Belki biraz pahalı ama parayla alabileceğiniz tek mutluluktur, geri getireceğiniz gençliğiniz.

Evet, genç görünümünüzü geri getirmek elinizde ve ben bir kadının duyarlı, hayatı seven, kendisiyle barışık bir kadının, iç dünyasının her zaman genç kalacağına inandığımdan, hemen estetik diye sesleniyorum sizlere.

Bacaklarınız mı sarkık, göğsünüz mü düşük, yüzünüzdeki kırışıklıklar güzelliğinizi mi gölgelemeye başladı, hiç durmayın kurtulun komplekslerinizden. Ama ne olur, "biraz büyük" diye gereksiz yere burnunuzu havaya kaldırmayın.

Doğa, ilk bakışta biraz haksızlık etmiş gibi görünüyor bizlere. Öyle ya, neden ruhumuz, cinselliğimiz aynı tempoda yaşlanmıyor, enerjimiz tükenmiyor? Ama hayır, doğanın yanıldığı görülmüş müdür hiç? Çok şeyi olduğu gibi, bunu da bir yere kadar getirip insana, bilime bırakmış, "keşfet ve yaşa" demiştir.

Düşünsenize, insan gözlüğü keşfetmemiş olsaydı, dünya bugüne ulaşabilir miydi? Bir Bertrand Russell, bir Einstein, bir Maksim Gorki en verimli çağlarında, iyi göremediklerinden kalemi kenara koyacaklardı, öyle mi? İnanılır gibi değil, değil mi? İnanın gözlüğün önemini hiç bu kadar önemsememiştim.

Haydi, hemen hiç vakit kaybetmeden takalım gözlüklerimizi hanımlar, hatta siz beyler, sizler.

İnsan ihtiyar olmaya karar verdiği gün ihtiyardır.

Jean Anouilh

Kuru pantolonla balık tutulmaz.

Cervantes

İstanbul'un Ünlü Rakı Sofraları

İstanbul denince insanın aklına çok şey gelir, gelir de nedense gün batarken "rakı sofrası" gelir. İşte ben o dört başı mamur rakı sofralarından söz etmek istiyorum sizlere. Adabıyla kurulmuş rakı sofrası, başlı başına bir âlemdir.

Şu sıralar Boğaz'da gazinomsu ve lokantamsı bir sürü yer var, birkaç tane beş yıldızlı Boğaz'a bakan otelimiz de var, ama gözlerim eski Boğaziçi meyhanelerini, o eski Beyoğlu meyhanelerini arıyor. Tabiî kıyıda, köşede bir iki tane nazar boncuğu örneği meyhanemiz var. An-

cak oralarda da Batı sofralarına özenip kırma bir sofra hazırlıyorlar.

Ben sizlere ileride sadece anılarda kalmasından korktuğum geleneksel bir rakı sofrası anlatmaya çalışacağım. Bu benim çocukluğumun sofrasıdır, baba evimin vazgeçilmez sofrası. Bu sofralara ancak yakın dostlar davet edilir, yeni tanışlar değil.

Bildiğiniz gibi Türklerin aperitifi sofrada oturarak başlar. Önce kavun ve beyazpeynirle bir iki kadeh içilir. O sırada evin hanımı ya da hizmetkârı ille de beyaz masa örtüsünün üzerine soğuk mezeleri dizmeye başlar. Eğer sekiz kişilik bir sofra hazırlanmışsa, mezelerin her biri ikişer tabak olarak gelir ve masanın iki yanına eşit olarak yerleştirilir.

Bu mezeler hemen hemen el büyüklüğündeki "piyata" denen küçük kayık tabaklarına konulur. Ayaklı, yuvarlak meyve tabağına kısa dallarıyla beraber kesilmiş maydanoz doldurulur. Sıkılmak üzere kesilmiş birkaç parça limonla süslenip masanın tam ortasına konulur. C vitamini deposu olan maydanoz, rakı içmeyi bilenlerin baş mezesidir.

Soğuk meze çeşitleri

Şimdi küçük piyatalara konulan soğuk mezeleri sayalım isterseniz. Unutmayalım her meze çeşidi iki tabak olarak masanın iki yanına konulur. Böylece sofrada hiç kimse uzanıp bir şeyler aramak zorunda kalmaz.

Beyazpeynir, kekikli ya da nane yaprakları serpiştirilmiş zeytinyağlı, limonlu siyah zeytin. Dörde bölünmüş Çengelköy'ün badem hıyar-

ları, kerevizle helmelendirilmiş fasulye pilakisi, bol dereotlu çiroz salatası, yanında kırmızı soğanla lakerda, pancar turşusu, evde çok az ekmekle hazırlanmış tarama, bir çanakta kırmızıturplar, büyük bir kayık tabağına ressamları kıskandıracak ustalıkta dizilmiş taze soğanlar, tereler, rokalar, marul yaprakları, üzerine kırmızıbiber, dereotu serpilmiş söğüş dil, zeytinyağlı yaprak dolması. Ayrıca herkesin önüne cam kâselerde kıvamında sarmısaklanmış cacık. Sofranın iki ucunda birer sürahi su ve birer karafaki rakı durur. Rakı ve su buz gibi soğutulmuş olmalıdır. Çünkü rakıya buz konulmaz.

Önce bir iki kadeh kavun ve beyazpeynirle demlenen konuklar, ancak ikinci kadehten sonra o güzelim mezelere uzanırlar. Bir iki kadeh sonra da sıcak mezeler gelmeye başlar. Unutmadan söylemekte yarar var. Rakı kadehleri bugün hepimizin kullandığı ince uzun bardakların yarısı kadardır, sulu ya da susuz içilsin, rakı kadehinin boyu ufak olmalıdır.

Sıcak meze sırası

Sıcak mezelerin sofraya gelişinin de bir sırası vardır. Taratorlu midye tavayla sıcaklar gelmeye başlar. Hünerli bir ev sahibesi, kesinlikle bir sıcak meze bitmeden, ikincisini getirmez. "Meze" adı üstünde, tadımlık olmalıdır. Örneğin, kimseye üç midyeden fazla düşmemelidir. Midyeyi, gümüşbalığı ya da izmarit tava izler. Çok kısa bir aradan sonra kâğıtta pastırma, sahanda sucuk gelir sofraya. Bu mezeler de ikişer tabak olarak sofranın iki yanına konur. Bu mezeleri, kırmızıbiberli, kekikli arnavutciğeri ve küçük sigarabörekleri izler. Sonra kapaklı bir bakır sahanda uykuluk, koç yumurtası, ızgara köfte gelir sofraya, yanında ayrı bir tabakta bol kızarmış patatesle.

Eh artık konuklar mezelere yavaş yavaş doymuşlardır. Karafakiler dolar dolar boşalır. Nihayet mevsimine göre bir taze sebze yemeği gelir sofraya. Bu, yoğurtlu taze bakla, enginar, taze fasulye olabilir ve nihayet mutlak kuşbaşı kuzu etli bol soğan ve biberle pişmiş bulgur pilavı gelir. Ancak, belli bir aradan sonra gelmelidir ki, herkes yeniden kadehleri doldurup, yer açabilsin pilava.

... Ve işkembe çorbası

Tabiî her evin kesesine göre değişebilir bu sofralar. Limonla ezilip halledilmiş tahin helvası, topikler, uskumru dolmaları, midye pilakisi, taraklar, karidesler ve çerkeztavuğu gibi mezelerle zenginleştirilebilir bu sofra. Nihayet sıra tatlılara geldi, eğer yiyecek halimiz kaldıysa. Baklava, tulumba tatlısı, revani gibi tatlıların ardından karışık meyve

tabağı gelir. Eğer sohbet koyulaşmış ve içkiye devam ediliyorsa belli bir saatten sonra mutlaka çorba çıkarmak gerekir.

En yakışanı terbiyeli işkembe çorbasıdır. Ancak evin hanımı hazırlıklı değilse, hemen mutfakta ne varsa, tarhana gibi bir çorba hazırlayabilir. Özellikle, sirkeli, sarmısaklı işkembe çorbası ertesi sabah, gece içilen fazla kadehleri hatırlamanıza engel olacaktır. Daha sonra Türk kahvesi, konuklar hâlâ gitmemişse kaynatılmış nane limon. Ne çok meze, ne çok yemek değil mi?

Göz mezesi

Değerli şairimiz Yahya Kemal, bir dönem her akşamüzeri Abdullah Efendi Lokantası'nda bir rakı sofrası kurdururmuş. Şef garsonun bir gün dikkatini çekmiş. Üstat o güzelim mezelerin çoğuna elini bile sürmüyormuş. Şef garson kendi kendine karar vermiş: "Ben şu mezelerin bazılarını eksilteyim de, şairimiz yemediği şeylere para ödemekten kurtulsun." Ve bir akşam, üstadın elini bir kez bile sürmediği kırmızıturp tabağını koymamış sofraya. Yahya Kemal, masaya oturunca şöyle bir göz gezdirmiş sofraya, birden gürlemiş: "Nerde benim kırmızıturplarım?" Şef garson korku içinde, ezile büzüle, "Efendim dikkat ettim, yemiyordunuz?" diyecek olmuş, Yahya Kemal, "Rakı sofrasında olan her şeyi yemek zorunda değilim, o benim göz mezemdi" demiş.

Evet, işte böyle. Şu sıralar, şöyle usulüyle, adabıyla bir rakı sofrası hazırlayan meyhane çok hayırdua alacak benden.

Yılların elimizden çekip aldığı yaşama zevklerini, dişimiz tırnağımızla savunmalıyız.

Montaigne

Güçlü Kadınlar ve Eşleri

Her fırsatta sizlere GÜÇLÜ olmanızı önerdim. Ayaklarının üstüne sağlam basan, evinden, eşinden, varsa çocuklarından artan vaktini değerlendirmesini bilen, çağdaş bir kadın olmanızı öğütledim.

Güçlü olmak... Güçlü olmak en önce dünyanın bizi bekleyen türlü hallerine göğüs germekle başlar.

Boşanmaların asıl nedeni

Ne yazık ki, erkeklerin çoğu, güçlü kadınların kocası olmaktan hoşlanmıyor. Eşlerinin bir adım geriden gelmesini, yaşam savaşında

bile ikinci planda kalmasını tercih ediyor. Sözüm, bunu sorun haline getirmeyen bazı aydın çiftlere değil, ÖTEKİLERE, yani çoğunluğa...

Bazen bir konu üzerinde tartışırken, kadının savunduğu fikrin daha akla yakın olması bile, erkeği çileden çıkarmaya, hatta mutsuz etmeye yetiyor. Önemli bir sorun. Çoğu zaman başka nedenlerin altında yatıp, gizleniyor ve boşanmaların gerçek nedeni olabiliyor.

Bu soruna her kesimde, her çevrede rastlanabiliyor. Ancak çalışan çiftler arasında daha çok rastlıyoruz. İlk günlerde karısının ev giderlerine katkısından hoşnut olan bir erkek, bir süre sonra eşinin kendisinden daha fazla para kazanmasından, daha çabuk yükselmesinden rahatsız olmaya başlıyor. Anlamsız bir aşağılık kompleksine düşüyor ve her yerde artık kendisini eşinden daha güçsüz hissetmeye başlıyor. Gerçek olmasa bile öyle sanmaya başlıyor. Ve her fırsatta eşinden daha üstün olduğunu kanıtlamaktan başka bir şey düşünemez oluyor.

Ok, yaydan çıkmıştır artık. Karı koca arasında bir savaş başlamıştır. Eğer çiftler belli bir kültür düzeyinde birbirlerini tamamlıyorsa, soğuk bir savaş olacaktır bu. Aksi halde erkek, eşini, eş dost arasında hırpalamaya, kendi üstünlüğünü ancak böyle kanıtlamaya ve rahatlamaya başlayacaktır.

Korkunç değil mi? Bu yolun sonu, genellikle boşanmadır. Çünkü güçlü dediğimiz kadın, karakteri icabı aşağıdan almayı, eşine inanmadığı halde, "Sen aslansın, sen kaplansın, benim başarılarım rastlantı" demeye yanaşmayacaktır.

Güçlü kadın ve boşanma

Doğrusu durum vahim. Eşini seven becerikli bir kadın, en önce yaşam koşullarını rahatlatmak adına yaptığı işte, başarıya ulaşmaya çalışır. Hiçbir kadın, eşi kendisinden daha az kazanıyor diye, bazı konulara kendisi daha kolay çözüm getiriyor diye, eşini daha az sevemez. Ama iş bu konuda, sık sık tartışmaya dökülürse, erkeğin huysuzlukları, eşine olan değişik davranışları giderek alışkanlık haline gelirse, güçlü dediğimiz kadın, kendini daha güçlü hissedip, yalnız yaşama kararı verebilir.

Gerçekten ters bir durum. Çalışmayan, eşinin eline bakan bir kadın olsa, boşanmayı ömür boyu düşünmeyecek belki, diyeceksiniz ki, zaten ortada böyle bir kararı verdirecek sorun da olmayacak.

Dikkat ettim, güçlü kadınların kocaları eşlerini daha kolay aldatabiliyor.

Kolay, bir tür "GÜÇ" kanıtı osa gerek bu. Bazıları da yerli yersiz eş-

lerini kıskandırmaya çalışıp, onun üzüldüğünü görmekten zevk alıyor.

Şimdi bu durumdaki kadın ne yapsın? Bence biraz sabredip, eşinin gerçeği görmesine yardımcı olsun, ama sakın karakterini değiştirebileceğini düşünüp, tutamayacağı sözler vermesin.

En doğrusu, erkek gerçekleri görmeye çalışıp, eşiyle olan durumunu iyice incelemeli. Onu rahatsız eden durumun, başka açıdan bakıldığında mutluluk nedeni olabileceğini görebilmeli. Ve eşine arada bir de olsa, ne kadar güzel olduğunu söylediği kadar, becerilerinden ötürü onunla nasıl gurur duyduğunu da anlatmalı.

Biliyorum, güçlü bir kadının kocası olmak, güçlü kadını taşımak kolay değil, hatta zor. Ama güçlü kadının eski kocası olmak daha da zordur bazen. Dikkat ettim, bu kocalar, genellikle daha sonra "Sen bilirsin, nasıl istersen"den başka bir şey için ağızlarını açmayan kadınlarla sürdürüyorlar yaşamlarını...

Güzel olan sevgili değil, sevgili olan güzeldir.
Balı yapan da arıdır, insanı sokan da.

Halide Edip

Evlenme, boşanma işleri yalnız kadınların elinde olsaydı, bir tek nikâh sağlam kalmazdı.

Dostoyevski

Yaşsız kadın, çağdaş kadın

Eveeet... Sonunda yazılarımın kadınlar, hatta erkekler tarafından bu kadar sevilmesinin nedenini anlamıştım. Evde daktiloda iki parmakla sabahları yazıyordum, ama yazı masama hiç makyajsız oturmamışım. Artık yalnız yaşıyorum, ama sofram hiçbir gün çiçeksiz değil, hiçbir akşamım mumsuz değil. Hayatımı acele değiştirmek fobisinden yalnızlığımın üçüncü gününde kurtulmuşum. Mütevekkil değilim, ama zorlamaktan hoşlanmıyorum. Her şeyden zevk alıyorum, en acı günümde bile hayata bağlıyım ve ne olursa olsun kendime darılamıyorum. Kendimle barışığım ve kendime her konuda yetebileceğimi öğrenmişim.

İşte sanırım kadınlar bu Gülriz'i sevdiler. Her kuşaktan, her kesimden kadınlar Gülriz'le özdeşleşmek istediler. Sanırım o çırpıştırılmış yazılarımın okurla buluşmasının nedeni buydu.

Eski oyuncumuz Güner Namlı artık başarılı bir prodüktör. Umur Bugay'la birlikte bir şirketleri var. "Perihan Abla" dizisiyle ciddi bir çıkış yapıyorlar. İlk halktan, sokaktan kahramanlar, ilk

Biz kadınlar...

mahalle filan... İşte Güner bana boyuna, bu yazılarımdan televizyona bir program yapmayı öneriyor, ama projeyi bir türlü geliştiremiyor. Güner'in eşi Aysel Namlı, Dışbank'ta önemli bir görevde o sırada, yazılarımı kitap haline getirmeyi öneriyor, iyi de bir para teklif ediyor. Benim aklım hâlâ almıyor, iki satır yazıyla o kadar çok para kazanmak garip geliyor bana, yabancı bir duygu. Kabul ettim. Güzel bir kapak, güzel bir baskıyla yayınlandı, Dışbank'ın armağanı olarak dağıtıldı. Kitabın sayısız imza günü yapıldı. Bu imza günleri, bazı yerlerde sohbete dönüşüyordu. Daha sonraki yıllarda –tarihi bilemiyorum, kitaba koymamışlar– *Biz Kadınlar* Simavi Yayınları'nda, Deneme-İnceleme Dizisi 6 olarak yeniden basıldı.

Doğan Hızlan bastı kitabı. Ne ödediler hatırlamıyorum ama, fazla bir şey ödediklerini sanmıyorum; ama tekrar basılması, üstelik iyi satması beni çok sevindirmişti. Onun da bol bol imza günleri oldu.

Bu bir tutku

Bir gün Yaşar Kemal'e rastlıyorum sokakta, Taksim'de. Sarılışıyoruz, epeydir görmemişim.

– Nasılsın bakalım Cadılar Padişahı? diyor. Benim oğlanı boşadın da başın göğe erdi mi?

– Yapma, etme Yaşar, demeye fırsat yok.

– Oğlan perişan, bitmiş. Ben söylemedim mi, siz ayrılamazsınız, diye sürdürüyor. Ben dayanamayıp patlıyorum:

– Etme Yaşar, senin oğlan benim canıma okudu. Al oğlanı da başına çal he mi. Onun keyfi yerinde, diyorum. (Yaşar'la böyle bir jargonumuz var.)

– Etme balım, etme Gülrizim. Sen de yum gözünü, bu işler gelir geçer, her erkek yapar bunu. Kabahat senin, görmezden gelseydin. Bizim oğlan sana âşık, o sensiz yapamaz. Yapmayacaktın, oğlan perişan, sen sanki çok mu iyisin? diyor, başka bir şey demiyor.

– Etme Yaşar, varma üstüme. Bir konuşmayı bellemişsin, dinlemek yok. Yapma... Yapma, sinirleniyorum. (Burada Yaşar her zamanki gibi saçlarını karıştırıyor, ben de bininci kez sinirleniyorum.)

Yaşar sokak ortasında bağıra çağıra söylemediğini komuyor. Sonunda oğlanın sütten çıkmış ak kaşık olmadığını anlıyor; ama serde erkeklik var, Anadoluluk var, hiç kabul eder mi? Hâlâ söyleniyor.

– Eğer yaptıysa canına okuyacağım onun. Kerata bana öyle demiyor, diyor.

– Sen hangi ülkede yaşıyorsun Yaşar? diyorum. Ben aklımda tutmadım belki ama, eş dost sağ olsun çetele tutuyor, diyorum.

– Üzülme balım, üzülme sen. Gel sana bir oyun yazayım, çatlasın kerata, diyor Yaşar.

İşte bu rastlantıdan belki bir ay sonra Yaşar telefon etti.

– Hilton'un rufunda akşamüzeri buluşalım, dedi.

Canım Yaşarım... Bu resmi Torba'da ben çektim.

– Hayrola Yaşar?

– Önemli bir konu var, konuşmamız gerek.

– Peki, gelirim, dedim; gittim. Yaşar karşıladı. Yaşar zaman zaman bazı mekânları mesken tutar. O dönem işleri de iyi, dünyanın dört bir yanında kitapları basılıyor, "Çuvalla para kazanıyorum" diye dalga geçiyor. Terasta, gelsin viskiler... İki kelime konuşmaya kalmadı, Engin gözüktü. Şimdi burada hiç aklımdan geçmedi demek yalan olur. Aaa... O ne? Engin bir garip! Yürüyüşü ağır çekim, konuşması "*bedroom voice*." Ne oluyoruz?.. Hiçbir şey olduğu yok. Engin yıllar sonra (iki yıl) karşımda ilk kez tabağına oturdu. Yeni hatunlara davrandığı gibi davranıyor bana. Türkçesi, ya beni yeniden kadın yerine koyuyor, ya kaybedeceğini hissetti, geri dönüyor, dönmek istiyor. Ya ben?.. Birden fark ettim, göz göze gelmemişiz, gelmemeye çalışmışız iki yıldır neredeyse. Ama bir şey var... Onda da, bende de bir şey var. Bir... bir... tutku, yoksa bu vazgeçemeyişe ne denir? Evet tutku galiba. Belki pek sağlıklı bir şey değil; ama başka bir şey gelmiyor aklıma.

Yaşar zaten bizi beklerken içmiş, yeterince sarhoş. "Barışacaksınız" diyor, başka bir şey demiyor. Bir küfür savuruyor. "Bu gül gibi çocuğa nasıl kıyarsın?" diye azarlıyor beni. Engin'e "Bu kızı bir daha üzersen gebertirim seni" diyor. Biz kem küm ediyoruz. İkimiz de gönüllü değiliz anlaşılan. Ama Yaşar'ın bu davranışı on ikiden vuruyor ikimizi de. Yaşar başlıyor ağlamaya. Öyle dokunaklı şeyler söylüyor, öyle şairce ve öyle doğal söylüyor ki, gel de içine sokma bu ayı yavrusunu, bu duygusal devi. Birden "Sizi balayına Kilyos'a Turban Oteli'ne yolluyorum" diyor, "hediye." (Ki-

taplarını oralarda, otellerde yazar bazen sıkılınca.) Biz gülmeye başlayınca da birden çıldırıyor, "Paris'e yolluyorum ulan. Gallimar'dan almışım avansı, hadi var mı diyeceğiniz?" diye bağrına basmaya çalışıyor ikimizi aynı anda. Sonunda üçümüz salya sümük rezil olmaktayız Hilton'daki turistlere. Sonuç: o gün bizi Yaşar Kemal barıştırdı. Eee... Asılacaksan İngiliz ipiyle asıl.

OLUR A

Ve sonra kollarında
ak kâğıtlar uçuşur
ak mektuplar yazılır
tel tel, safran safran.
Giderek yorulurum
beyaz kâğıtlara
beyazı yazmaktan.
tel tel, safran safran
ağırlığının altında
birden,
yaşadığımı itiraf etmek
gelir içimden
pablo neruda misali,
HAYKIRIRIM.

Gülriz

Kar kış vazgeçilmeyen yürüyüşler.

Halide

Bir gün telefonda, bir nedenle Emre Kongar'la konuşurken bana *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* kitabımı çok beğendiğini, hatta üniversitede ders kitabı olarak iki tane eskittiğini söyledi. Çok sevindim, çok heyecanlandım.

– Bu yıl ne oynayacaksınız? diye sorunca, bu kez yerli, bizden bir kahraman düşündüğümü, ama henüz karar veremediğimi söyledim.

– Neden Halide'yi oynamıyorsunuz? dedi Emre Kongar.

– Hangi Halide, Halide Edip mi?

– Evet, çok iyi olur. Çok ses getirir.

– Teşekkür ederim bana böyle bir fikir verdiğiniz için. Bunu düşüneceğim.

– Size bir haber vereyim öyleyse. Bilgesu Erenus Halide'yi oyun haline getiriyormuş.

Birden heyecanlandım.

– Sahi mi? Eğer oyun hazırsa, eğer iyi yazılmışsa neden olmasın?

Emre Kongar, her yerde karşılaşıp ayaküstü sohbetler yaptığım, telefonla arada bir birbirimize bir şeyler sorup, bir türlü bir araya gelip aynı masayı paylaşamadığımız ahbaplardan.

Bilgesu, yıllardır oyunlarını izlediğim, ama bana önerdiği oyunları, değişik nedenlerle bir türlü repertuvarıma alamadığım bir oyun yazarımız. Sevdiğim oyunları da var, sevmediklerim de. Açtım telefonu, konuştum. Bana, çok sevindiğini, oyunun hemen hemen hazır olduğunu, eğer oynamaya karar verirsem, beni düşünerek yazmaya devam edeceğini söyledi. Hemen buluşacağız. Engin'e söyledim, "İyi fikir. Nasıl ele alınıp, nasıl yazıldığına bağlı" dedi. Ben de öyle düşünüyordum.

Çok tehlikeli bir şeydir; duruma hâkim değilsiniz, sezona yeti-

şecek, ısmarlamışsınız. En iyi bildiğim şeylerden biridir, sipariş oyun yazdırılmaz. Engin tedirgin, ben biraz daha umutlu ve tedirgin. Güngör Dilmen gibi bir tiyatro ustası bile, tarihin karanlık dehlizleri içinde zaman zaman kaybolmuştu *İttihat ve Terakki*'de. Ya Refik Erduran'ın *Direklerarası* müzikali? İş uzuyor, bir türlü oyunu okuyamıyoruz. Gerçi sezona çok vakit var, ama biz hâlâ o imkânsız sahneli Devekuşu Kabare Salonu'nda oynayacağız, ki ufukta başka bir salon gözükmüyor. Devlet yardımı komik rakamlarda. Hemen her tiyatronun ancak günlük küçük kutu gazete ilanlarını karşılayabiliyor. Düşünmek istemiyorum... Düşünmeden geçen, umut dolu yıllar. Umutlar hep tiyatro için, kendim için hiçbir şey düşünmüyorum. Ama tiyatro ve ben bir bütün değil miyiz? Eğer varsa, benim yazgım tiyatroyla yazılmış, tiyatroya bağlı.

Tiyatro yazgımsa, onun için bir şey yapmalıyım. Birlikte yaşayacaksak, birbirimizi yüceltmeliyiz; yoksa... tiyatro adına yapacak bir şey kalmadı mı? *Halide* bir kilometretaşı olabilir. Ama iyi yazılırsa... Halide öyle bir ilginç kişilik ki; her kahraman gibi, hangi malzemeyle yoğurursan onun tadını alır. Biberi fazla kaçırırsan ağzın yanar. (İyi olmadı Gülriz, burada bile yemekle örnek veriyorsun.) Hayır, Halide ele alıp yoğuran insanın elinde biçimlenir. Bir kahraman da olur, bir mandacı da, bir kaypak kaçak da... Sonra adı kahramandır da, oyun öyle yazılmıştır ki, parsayı öteki adam toplar. Yani zor ki zor bir durumdayım gene. Ovunup duruyorum.

Yoksa... Artık bayrak değiştirmek günü geldi mi? Değişik kulvarlarda koşan birkaç yarışçı var, gittikçe azalan. Şampiyonken bırakmak mı? Yoksa dizlerinde derman kalmayıncaya kadar koşmak... koşmak... koşmak ve yığılıp kalmak mı bir gün? Seçim senin. Yapma Gülriz, şimdi ne alakası var? Ne yarışı? İyi bir oyun yakalayan götürüyor sezonu. Her şey günü gününe yaşanıyor artık. Sen hâlâ neler düşünüyorsun...

Halide. Halide'yi düşünüyorum. Bir kere Halide Edip önemli bir yazar, ülkede ilk ajans kurucularından. Boynunda idam fermanı, iki yıl Anadolu'da dolaşmış bir kahraman, çok boyutlu bir insan. Kitaplarında kadın cinselliğine korkusuzca yer vermiş, kadın özgürlüğünden, çarşafının peçesini açıp söz edebilmiş, ilerici, aydın bir Türk. Halide'yi oynamak bir rüya... Acaba nasıl yaklaşmalıyım? Nereden bileyim ben, yazar nasıl yaklaşacak acaba? Ölüyorum meraktan, nasıl ele alacak? Sonunda Bilgesu'yla bizim evde buluştuk ve Engin ile bana oyunu nasıl ele alacağını anlattı:

– Halide Edip, belirsiz bir zaman dilimi içinde, anılarıyla bir tür hesaplaşmaya giriyor ve oyun, Halide Edip'in gözüyle yakın

tarihimizin bir eleştirisini sergiliyor.

– Evet sonra?

– Sonra zamansız bir zaman içinde, geçmişte yaşadığı önemli olayların hesaplaşmasını yapıyor kendisiyle.

– Evet...

– Sonra Cüce var. Cüce bir sürü rol oynuyor. Halide'nin korkuları aslında. Abdülhamid oluyor, İngiliz generali oluyor. Kimi zaman Türk Ocağı yöneticisi, kimi zaman üvey evlat, tramvayda vatman filan...

– Yani nasıl yazıyorsun oyunu, ya da yazdın? Ben biraz daha somut bir şeyler istiyorum. Biraz daha anlat.

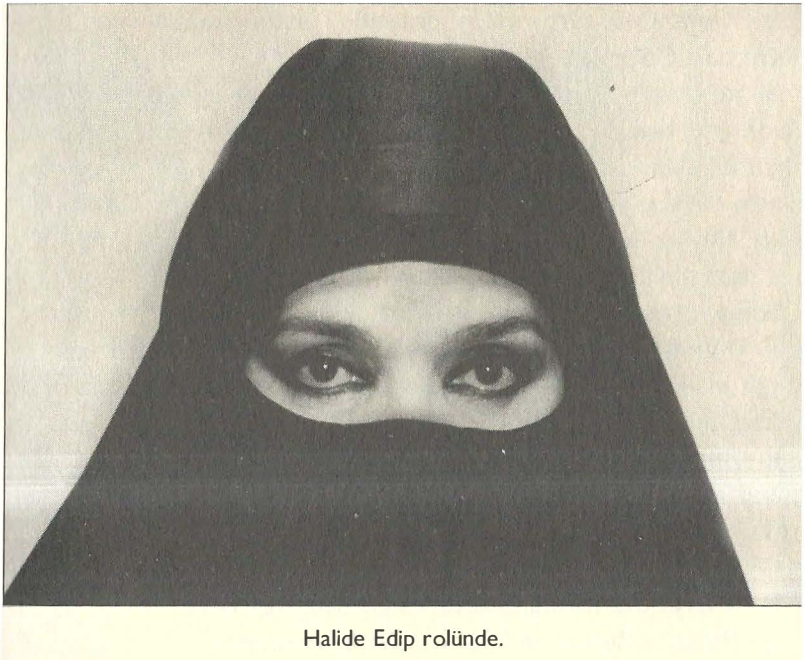
Ama o kadardı. Hemen yazıp getirecekti Bilgesu oyunu. Neredeyse bitirmişti, çok iyi bir olay olacaktı. Biz bir an önce okuyup kendi görüşlerimizi söylemek istiyorduk. Bu aşamada herkes kendi fikrini söyledi, neler düşündüğümüzü dile getirdik. Metni beklemekten başka çare yok.

– Geçmişe bakıp gelecekte hata yapmamak mümkün olmayacak mı? Hiçbir şeyden ders almayacak mıyız biz? diyor Engin Bilgesu gidince. Ben de ümitli değilim, en azından bu ilk konuşma beni aydınlatmamış. Keyifsiziz ikimiz de. O gün Bilgesu'yla salonumuzu konuştuk, oyunun az kişiyle oynanması gerektiğini konuştuk. O koşullarımızı biliyor, ama biz henüz oyunu bilemiyoruz. Ben isme vurulmuş gidiyorum. Engin daha soğukkanlı. Baktım, bir ara oyunu, Bilgesu'yu savunmaya geçmişim Engin'e karşı.

Sonunda bizim elimize, epey geç de olsa oyun geçti. Korktuğumuz başımıza gelmişti. Ortada beni heyecanlandıracak bir metin

Bilgesu Erenus, Rutkay Aziz, ben ve Engin.

Halide Edip rolünde.

yok. Engin çok fazla anlatım olduğunu, tiyatronun buna hiç tahammülü olmadığını en nazik bir biçimde anlatmaya çalışıyor. Ben, "Ama aşkları, Mustafa Kemal'e olan karşılıksız sevdası" filan diyorum, ayrıca "Oyun kısalmalı" diyorum, tartışıp konuşuyoruz.

Uzun bir zaman kaybı oldu. Biz *Filumena*'yla turneye çıkacağız, ortada başka proje yok. Peki ya düzelmezse, ya tutmazsa? Ve bir gün Bilgesu telefonda "Gülriz Hanım, bu oyunu muhakkak Rutkay Aziz koymalı sahneye" diyor. Anlıyorum, Engin'in olaya sıcak bakmadığı belli. Yazar olarak haklı buluyorum onu. Oyununu seven, benimseyen ellere teslim etmek ister yazar. Çok ters gelmiyor bu fikir. Halide'nin korkularını Genco Erkal'ın oynaması söz konusu. Harika... Rutkay iyi, başarılı bir tiyatro adamı. Asaf Çiyiltepe'den sonra AST'ı başarıyla bugünlere, kendi yolundan hiç taviz vermeden taşıdı. Ayrıca Bilgesu ona tapıyor, "Bir deha" diyor. Birden, "Belki Rutkay toparlar bu metni" diye düşünüyorum. Seviniyorum bile. Ben hâlâ yazar-yönetmen ilişkisine inanıyorum. Haldun Taner, Yaşar Kemal var aklımda.

"Metin üzerinde birlikte çalışacağız" diyor Bilgesu. Rutkay geliyor, çalışmaya başlıyorlar. Bir süre sonra bir gün bir toplantı istiyorlar. Toplantıda "*Halide*'yle İstanbul Tiyatro Festivali'ne katılalım" diyorlar. "Olamaz" diyorum. Aceleye getirilmekten oldum bittim nefret etmişim. Nasıl olur, festival temmuzda, mart bitmek

üzere. Önümüzde turne var, sonra tatil... Daha elimizde bitmiş bir metin yok. Çıkmazdayınız!

Bu meslekte "adam olacak çocuk" meseli her zaman geçerlidir. İlk okuyuş bize hiç ümit vermedi. Ama Bilgesu öyle rahat konuşuyor ki; aklından geçenleri oyun haline getirebilseydi, gerçek bir tiyatro olayı gerçekleşecek, Halide Edip tiyatroda bir klasik olacaktı. Neyse, inşallah günün birinde birisi yazar Halide Edip üzerine dört dörtlük bir oyun.

Sonuç ortada. Oyun bitmiş değil. Hâlâ konuşuluyor oyun üzerine. O gün bizim evde gene bir toplantı var. Rutkay, Bilgesu ve Engin masada oturmuşuz. Hiç unutamadığım, özellikle Engin'in hafızasından silinmeyen replikler:

R– Bugün saat 4'e kadar evet demezsek, festivale katılma şansımızı kaybediyoruz. Hemen karar vermek gerek, telefon bekliyorlar.

G– Ama daha oyun hazır değil, sonunu bile bilmiyoruz.

R– Kolay, kolay. Bilgesu harika bir şey düşünmüş.

B– Hayır, o Rutkay'ın fikri. Müthiş bir buluş.

E– Daha salon belli değil. Oyunu festivale göre sahneye koyacaksan, yeniden kış için mizansen çalışması gerekecek.

G– Genco ne oldu?

Ya Rutkay ya Bilgesu- O olmuyor, vazgeçti. (İkisi Engin'in yüzüne bakıyor, Engin kesinlikle bu projenin dışında kalmaya kararlı.)

Sonra Bilgesu ve Rutkay, Engin'in bu rolü ne kadar iyi oynayacağını, onun için çok iyi bir rol olduğunu anlatmaya çalıştılar. Eğer Halide'nin korkularını o gün oynayacak, iyi, usta bir oyuncu bulunmazsa, proje kendiliğinden düşecek. Ben iyice şaşkınım. Zaten Genco bu rolü ne diye oynasın, niye bu projenin içinde olsun ki, anlamış değilim. Hadi Engin'in ciddi bir nedeni var: "ben."

Ve karar verildi... Son söz Engin'e kalmıştı, oysa ben içimden "İnşallah kabul etmez" diye dua etmekteyim ve Engin istemeye istemeye, sırf ben "Halide Edip olmayı istiyorum, bu proje bize yakışır" diye tutturduğum için "Evet" dedi ve dönüşü olmayan yolculuğa çıkıldı.

Perşembenin gelişi

Çok başarılı bir sezon geçirmişiz *Filumena*'yla. Hâlâ güzel eleştiriler çıkmakta.

Filumena'da Engin Cezzar ve Alev Sururi.

Gülriz Sururi, çoktan kanıtlamış olduğu sanatının doruklarındaydı. Engin Cezzar, unutamayacağım başarısını belleklerimize kazıdı. Bu oyunun en önemli yanı, bütünün sağladığı uyumdu.

Melih Cevdet Anday, *Cumhuriyet*

Oyun fişek gibi. *Filumena* bu yılın izlenmesi gereken oyunu. Flippo için, Cezzar için, Sururi için...

Kadınca

Gülriz Sururi, Alev Sururi, Engin Cezzar, Orhan Çağman'ın oyunculuklarından bilmem söz açılmalı mı? *Filumena*, mevsimin bir iki ciddi tiyatro çalışmasından biri.

Selim İleri

Pırıl pırıl bir ekip. Oyunu, oyunun tüm sanatçılarını canı gönülden kutlarım. *Filumena*'yı görün, Engin Cezzar hayatının en güzel, en başarılı rolünü oynuyor.

Nezihe Araz

Filumena, sağlıklı bir gerilim sağlayıp, seyircinin oyundan bir an olsun kopmasına izin vermiyor.

Zeynep Oral, *Milliyet Sanat*

Filumena'yı bu sezonun en iyi yapıtlarına örnek olarak gösterebiliriz. İzleyenleri baştan sona sürükleyen bir oyun.

Ses

Yılın düzeyli yapıtları arasında yer alan *Filumena*, tertemiz bir yapım olmasının yanı sıra, seyircisine söyleyeceği sözü olan oyunlardan.

Yaşar İlksavaş, *Hürriyet*

Gülriz Sururi, İtalyan sahnesinin en güçlü kadın karakterlerinden biri olarak tanımlanan Filumena'da, yalınlığı içinde duygusal ve çarpıcı.

Dikmen Gürün, *Cumhuriyet*

Çok iyi oyunlarla art arda başarılar her tiyatroya nasip olmaz. Artık hiçbir nedenle hata yapmaya hakkımız yok. Bu kadar ara verip aynı çizgiyi tutturan başka tiyatro bilmiyorum ben.

Provaları o minicik Devekuşu Kabare Salonu'nda yapacağız. Rutkay biliyor sahneyi. İlk okuma provalarını sahnede yapıyoruz. Ben tam havaya girip heyecanlanacakken, metin birden kopu kopuveriyor, ben Halide'den kopuyorum. Oyuncular da bana kalırsa şaşkın, bazı sahneler anlaşılmadan oynanıyor gibi. Engin daha ilk provada idam hükmü yemiş mahkûm gibi. Hangi tipe asılsa, havada kalıyor karakter. Ara sıra göz göze geliyoruz, ben bakışlarımı kaçırmaktan başka çare bulamıyorum.

Dekorumuzu Gürel Yontan hazırlıyor, giysiler Huşper. Huşper'i bir gün Duygu Sağıroğlu tanıştırmıştı. Sempatik, akıllı, uçuk bir kız. Mesleğinde daha yeni kanat çırpıyor, ama ileride bir şeyler başaracağı belli sanki.

Daha ilk ayağa kalktığımız gün belli oldu ki, oyun bu küçük sahnede prova edilemez. İkinci gün Rutkay seyirci koltuklarını kaldırttı; salonda, boş, büyük bir alanda dekor çizildi, başladık provaya. Ben gördüm ki, festivalde oynayacağımız Taksim Sahnesi (Venüs'ün sahnesi) bizim salonumuz kadar. Peki biz ne halt ediyoruz? Kışın nerede oynayacağız bu oyunu? Ayrıca oynayacak mıyız? Oynamalı mıyız? Festival uğruna İzmir turnesi de yatmış, zarardayız bugünden.

Giderek Rutkay bazı sahnelerde harikalar yaratıyor. Ve bu kendi de hoşnut olup bizim bayıldığımız mizansenlerin olduğu bazı sahneleri tekrar edip duruyor. Oyuncusunu yüreklendiren bir yönetmen. Hoş... Sanırım Rutkay'la sorunsuz bir çalışma gerçekleştirdik. En azından benim açımdan böyleydi. Ama metindeki boşluklar onu rahatsız etmiyordu. Rutkay Aziz'i tanıdıkça bu da be-

ni şaşırtıyordu. Doğrusu rol benim için çözümlemesi kolay rollerden biri olmuştu. Gerçekle gerçekdışı iki rol oynuyordum. Ama oynamak istediğim, hayal ettiğim Halide başkaydı. İşte gene önümü göremiyorum. Batacağımız belli.

Bile bile batıyoruz

Rutkay, "Bu oyun tarihî bir oyun değil, tarih içinde bir oyun" diyor. "*Halide*'de Halide'yi yargılamak değil, Halide'nin kişiliğinde insanoğlunu yargılamayı amaçlıyoruz. Aslında bu aydın kişiliğinin de yargılanmasını içerir bir yaklaşım oluyor." İyi ama, bütün bunlar yeterince vurgulanıyor mu oyunda? Ben yazarla fikir birliğine varabilmiş miyim? Bence sorun burada başlayıp bitiyordu, gerisi lafügüzaf. İzleyiciye aptal muamelesi yapıyoruz. Kimseyi suçlayamam; itiraf ediyorum, onca deneyimden sonra bu hatalı seçimi yapıp yeniden tiyatromu ben batırdım. Perdemi ben kapattım. Ben... ben... ben... Hata, bitmemiş bir oyuna güvenmek, ısmarlama oyun oynamaktı. Cezam ağır oldu.

Yirmi provadan sonra, turnede, Ankara AST'ta gece *Filumena*'yı oynuyoruz; gündüzleri de prova yapıyoruz. Keyifsiz, yorgun provalar. Bir gün Orhan Çağman katılmıyor provaya, yorgunmuş. Akşam oyundan sonra bu "Dede" lakaplı, usta sinemacıya soruyorum:

– Ne oldu Orhan Bey? Neden gelmediniz provaya?

– Siz bu oyunu oynamaya kararlı mısınız Gülriz Hanım?

– Bu ne demek oluyor Orhan Bey, anlayamadım.

– Bu oyunla festivale katılsanız bile, sezonda oynamazsınız sanırım!

Ankara turnesinden sonra kısa bir tatil verdik ekibe. Konak Sineması'nda oynayan Zeki ve Metin'e rica edip, son provalarımızı orada yaptık. İlk dekoru orada kurduk. Gerçekten müthiş bir atmosfer yarattı Gürel Yontan'ın dekoru. Yorgun provalar sonunda perde açtık festivalde: 1,2,3 temmuz tarihlerinde. 13. İstanbul Tiyatro Festivali'ydi. Dekor, çevre düzeni çok başarılıydı. Müzik direktörü Timur Selçuk iyi, doğru seçimler yapmıştı. Finalde Dvorak, *Yeni Dünya Senfonisi* çalıyordu, unutamam. Giysiler Huşper'le başlayıp, bir kız arkadaşı tarafından İtalya'ya davet edildiği için yarım bırakıldığından, beni kırmayan eski dost Sevim Çavdar tarafından bitirilmişti. Kadro, bizim dışımızda, Orhan Çağman, Alev Sururi, Gökhan Mete, Kutay Köktürk, Erdinç Bora,

Erol Durak, Yaman Tarcan, Murat Urlalı, Güzin Çorağan, Selma Tarcan, Alev Yurdatap'tan oluşuyordu.

Mustafa Kemal ilk defa sahneye çıkarıldı bu oyunda. O güne kadar hiç kimse buna cesaret edememişti. Ama ses getirmedi ne yazık ki. Huşper'in güzel masklarının hakkını vermezsem ayıp etmiş olurum. Oyun pek çok güzelliği, estetiği içeren; ama insanı hiçbir yanından yakalayamayan, zayıf, hatta Halide adını harcayan, boş bir oyun olmuştu. Yıllardır hiçbir oyunda böyle zorlanmamıştım. Anlamlara anlam yüklüyordum. Sanki bir işe yararmış gibi... Yaradı. İnanılmaz ama, ben de, Engin de çok olumlu eleştiriler aldık; ancak oyun tutmadı. *Halide*'nin, hakkında iyi yazılar yazılıp tutmayan ilk oyun olmak özelliği de var hayatımda.

Festival programında yer almasını en doğru bulduğum oyunlardan biri *Halide*'ydi. Bunun başlıca nedeni, yeni oyunların yazılmadığı, yazılsa bile kolay kolay ramp ışıklarına çıkmadığı, genellikle yeniden yeniden eski oyunlara dönüldüğü bir ortamda, yeni bir oyunun yazılmış ve sahnelenmiş olmasıydı...

... Oyunu gördüm, önce saygı duydum, sonra sevdim; Halide yaşıyor...

... Halide'yi, Gülriz Sururi, başta belirttiğim oyunun içeriğine en uygun bir biçimde oynuyor. Halide Edip Adıvar'dan yola çıkarak, oyun boyunca irdelenen, kendini sorgulayan Halide'dir o. Adı ne olursa olsun, Osmanlı'nın son dönemlerini, Abdülhamid'i (meğer Abdülhamid Dönemi'nde topu topuna üç idam olmuş ! Bilir miydiniz ? !) İttihat ve Terakki'yi, Türk Ocağı'nı, 31 Mart'ı, işgal İstanbulu'nu, Millî Mücadele'yi

Halide'de Engin her gece kılıktan kılığa girerken.

yaşamış, yaşadıkları üzerinde düşünmüş bir kadındır o. İşte Gülriz Sururi, bu bireyle toplum arasındaki ilişkide Halide'yi var etmeye çalışıyor. Cüce'de Engin Cezzar çok başarılı. Kılıktan kılığa, tavırdan tavıra çok rahat geçiyor. Kâh alaycı, kâh tehdit eden, kâh yargılayan, kâh sorgulayan, "muzip", sevimli, çok bilmiş bu yaratıkta Engin Cezzar, Halide'nin bilinçaltı itici gücü oluyor. Yan kişilerde, metindeki eksiklikleri Orhan Çağman ve Alev Sururi oyunculuklarıyla gidermeyi başarıyorlar.

İlk temsilde izlediğim *Halide*, ilk akşamki tüm aksaklıklara rağmen, kısa sürede yerine oturabilecek, saygıdeğer bir çalışma.

Zeynep Oral, *Milliyet Sanat*

...Tiyatronun eğlencelik havaya büründüğü, sanat olmaktan çıktığı şu dönemlerde, Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'nun hâlâ bir avuç tiyatro sanatçısıyla ayakta kalınabileceğini belgelemeleri yürekten kutlanmaya değer. Ayrıca bu iki sanatçı, yeniliğe o kadar açık tutumlarıyla da örnek konumlarını koruyorlar. Halide'de Gülriz Sururi, tarihsel ile tarihsel olmayan arasındaki kıl payını, nice zamanlardan güç olan "büyük" oyuncu yetkinliğiyle ayırt ediyor, ayırt ettiriyor. Cüce'de Engin Cezzar sevimli, cana yakın, abartıdan uzak, ölçüsüzlüğe enikonu elverişli rolünde özdenetimli... Işığı, dekoru (Gürel Yontan), giysileri (Huşper), olağanüstü müziğiyle (Timur Selçuk) bir bütünsellik taşıyan *Halide*, belki de en ufak bir rolün bile yetkinliğe ulaştırılması gereken o seçkin tiyatro yapıtlarından. Başta Alev Sururi, Orhan Çağman, Gökhan Mete, Güzin Çorağan, Kutay Köktürk olmak üzere, toplulukta böyle bir uğraşın soluğu duyumsanıyor.

Belki bir kez daha vurgulamak gerekir: *Halide* eğlencelik bir tiyatro yapıtı değil. Görsel değerlerinden yönetime, metninden oyunculuğuna kadar bilgi birikimlerinin bir tutanağı. Bu özelliği, onu yalnızca tiyatroseverler için kotarılmış bir oyun olarak karşımıza çıkarıyor...

Selim İleri, *Cumhuriyet*, 3 temmuz 1985

Bir temmuz, çok sıcak bir temmuz günü, bir matinede Taksim Venüs Sahnesi'nde, seyirci program dergisiyle yelpazelenirken, ben sahnede üstümde üst üste giyilmiş giysiler, ayağımda çizmeler, omzumda kaput, başımda astragan kürk kalpak, terlememek için ayrıca gözeneklerimi denetlemeye çalışarak oynuyorum. Olacak işkence değildi. Hele antraktta içime bir tayt giyiyorum. Baştan ayağa, ayaklardan bileklere kadar tam bir bale taytı. Yüzde yüz likra. Finalde üzerimde olması gereken bu taytı, başka vakit olmadığı için antraktta giymek zorundayım. Daha sonra ben o günkü deneyimsizliğimle bu hatayı yapmamak için çaba sarf et-

Halide.

miştim *Tiyatrocu* oyununu yazarken. Oyunun ve festivalin ilk günü meraklı öğrencilerin ağırlıklı olduğu bir izleyici var. Evet, alkışlarla başlayan oyun, giderek sönen bir balon gibi izleyiciyle ilişkisini handiyse koparacak. Role nasıl asıldığımı ben bilirim. Sonunda alkışlanıyoruz, çok alkışlanıyoruz ama...

Oyundan sonra Genco Erkal geliyor kulise, bizi kutluyor. Hayatımda sahnede neredeyse hiç terlemeyen ben, tam tabiriyle kan ter içindeyim. "Seyrederken hiç belli olmuyordu, ama seyirci ter içindeyken sizin kürkler içindeki haliniz komikti biraz" diyor. "Biraz derlenip toplansa oyun" filan diyor. "Pek olmamış" diyor. Biz biliriz birbirimizi üzmeden nelerin nasıl söyleneceğini... Engin'le birbirimizi kutlayıp kutlamadığımızı bile hatırlamıyorum. Ancak finalde Halide'nin korkuları orkestra şefi oluyor ve *Yeni Dünya Senfonisi*'ni yönetiyor. İşte orada artık her oyunda çıldırıyordu Engin. Gerçekten hoş bir performanstı. Oyundan, oyundaki rollerinden, benden, Bilgesu'dan hırsını çıkarıyordu sanki. (Ben hâlâ neden Halide'nin korkularından birinin orkestra şefi olup, *Yeni Dünya Senfonisi*'ni çaldırıp şeflik yaptığını anlayabilmiş değilim. Mutlak bir izahı vardır unuttuğum, ama ben izahlı tiyatroya da hiç dayanamam.)

Sezonda Zeki ve Metin'le konuşup, Konak Sineması salonlarında onların oynamadığı günler, onlar başlayana kadar da erken bir tarihte başlayarak oynuyoruz. Zaten dekorun ilk kurulduğu sahne Konak ve gerçekten insanı hemen havaya sokan bir çevre düzeni var. Bu arada Konak Sahnesi'nde tuvalet olmadığı için, oyun başlarken oyuncuların ışıklar sönünce fuayedeki izleyici tuvaletlerine koştuklarını, acele ve sessizce sahneye yetiştiklerini söyle-

meliyim. Evet, Konak sinema, konser ve tiyatro salonu tuvaletsiz sahnesiyle tiyatro adına çok şeyi simgeliyor o gün. Zeki ve Metin ne yaptılar iki yıl? Hâlâ merak etmekteyim.

Geleneksel galamızı yaptık... Sonra fuayede supemiz var. O geceden aklımda kalanlar, Aziz Nesin Hoca'nın ve Yalçın Küçük'ün acımasız eleştirileri oldu. Aziz Hoca, "Yazık oldu Halide Edip adına" derken, Yalçın Bey (ki Bilgesu'nun çok yakın arkadaşıdır), "Olmamış" diye başlayarak uzun uzun eleştirdi oyunu. Biz basına pozlar veriyor, resimler çektiriyoruz, her şey yolundaymış gibi. Gerçekten beğenenler de var oyunu. Dolu başladı oyun, ancak tutmadı. Bir oyunda ertesi gün bir seyirci fazla olsa artış demektir, bir göstergedir, rahmetli Amcam Celal Sururi için. Bir seyircinin eksilmesi ise idam fermanıdır oyunun. *Halide*, ikinci hafta dörtte bir salon derken elli kişiye düşmüştü izleyici sayısı. Durduk bir gün gene, yıl 1987.

Artık durmak eskisi kadar koymuyor bana. Borçtan çok korkar olmuşum. Belki inandığım bir proje için gene borçlanabilirdim. Neyse, bu konu çok uzadı galiba. Unutamadığım şeylerden biri de Bilgesu'nun "Oyun çok beğeniliyor, çok alkışlanıyor. Niye tutmadı acaba?" demesidir. Bir ara Rutkay Aziz, ertesi yıl AST'ta konuk oyuncu olarak *Halide*'yi oynamamı önerdi. Ben, "Metin aynı metinse böyle bir şey düşünemem" dedim.

Bu kaçıncı batış, bu kaçıncı hezimet, bu kaçıncı aptallık?.. Bu meslek böyledir. Onca başarı dolu yıllar, ardından yeniden aynı başarıyı yakalayıp art arda her yıl tek oyunla... Herkes en az iki oyunla sezon kapatırken, biz her sezon bir oyunla ve... Unut Gülriz, son oyundan haber ver sen.

Halide ekibi selam verirken.

Pedro

Pedro'nun hikâyesini bilir misiniz? Mesleğimizi bundan daha iyi anlatan ikinci bir hikâye bilmiyorum ben.

Bilmeyenlere:

Vaktiyle Meksika'da "Hızlı Pedro" diye biri yaşarmış. Pedro öyle hızlı, öyle hızlıymış ki, günde birkaç kadınla yatmadan akşam evine dönmezmiş. Eve gitmeden de mahallenin barına gidip o günü anlatır, caka yaparmış. Bir gün gene barda Pedro'nun hızlılığı üzerine konuşulurken, birisi "Yahu Senyor Pedro" demiş, "günde en fazla ne kadar oldu bugüne kadar?" Pedro almış sazı eline, anlatmaya başlamış, "İşte bir gün şu kadar, bir gün bu kadar..." Aklı evvelin biri, "Ben bugüne kadar böyle rakam ne duydum ne gördüm ne işittim" demiş. "Var mısınız Pedro üzerine bir bahsi müşterek oynayalım?" Ortalık karışmış, iş büyümüş. Pedro da bir günde "Yüz, iki yüz" derken, "bin kadınla sevişirim" deyivermiş. Ateşli Meksikalılar arena kiralamaya karar vermişler. Pedro "Ama her seferinde yeni kadın isterim" demiş, ona da "peki" demişler.

Neyse, uzun sözün kısası, kararlaştırılan gün gelmiş. Arena zıngazınk dolu. Bahisler yükseldikçe yükselmiş ve Pedro'nun gösterisi başlamış. Bir, üç, beş vız geliyor Pedro'ya. Yüz, iki yüz, arena inliyor: "Aslan Pedro!.. Aslan Pedro!.." Dört yüz, beş yüz.. "En büyük Pedro, başka büyük yok!" Altı yüz, yedi yüz, sekiz yüz, dokuz yüz... "En büyük aslan, Pedro başbakan! Pedro başbakan..." İnliyor arena. 900, 950, 980, 990... 992... 993... Pedro birden yığılmış yere. "Aman Pedro, kalk Pedro, yapma Pedro..." Pedro baygın, yerde, değil kalkmak, parmağını oynatacak mecali yok. Uzun bir sessizlik ve sonra yavaş yavaş arenadan hep bir ağızdan yükselen koronun sesi bütün şehri sarmış. "İb-

ne Pedro... İbne Pedro... İbne Pedro..."

"Eğer ben ruh sağlığımı korumak için bir kez doktora gitseydim, ömür boyu hastanede kalırdım" diye düşünürüm bazen. Engin'in kız kardeşi Mine Cezzar, çok genç yaşta ruh sağlığı sorunları başlamış olan bir kızdı ve psikolojik sorunları olan çok insan gibi, çok zeki, yetenekli birisiydi. Örneğin, doğal donanımı olan güzel ses, güzel fizik, bir profesyonel gibi dans etmekten başka, piyano çalmak, armoni öğrenip beste yapmak, birkaç ayda eski Türkçe yazıp okumayı öğrenmek, tiyatroda oyunculuk, folklor, iki dili doğru konuşmak gibi yetenekleri de olan birisiydi.

Ben onunla doktor doktor, hastane hastane çok dolaştım; hastanede birkaç gece ona refakat bile ettim. Beni çok severdi o dönemler, çok güvenirdi. Hastalığı gereği belki, ailesinden kaçma eğilimindeydi ve ben maalesef, kendi ruh sağlığımın doktoru olmam gerektiğini o günlerde öğrendim. Kendimi daha iyi tanımak, sorunlarımın nedenlerini gerçekle karşılaşmaktan korkmadan araştırmak, o günlerde mi başladı acaba? Artık en azından hayatın sandığımdan uzun olduğunu, başıma ne gelirse gelsin, dünyanın sonu olmadığını, her şeyi yenecek gücün, zor dönemlerin üstesinden gelecek gücün yalnız ve yalnız bende olduğunu, insana bu dönemlerde kendisinden başka kimsenin yardım edemeyeceğini biliyordum. Güçlü olmanın ne demek olduğunu öğrenmiştim kendime göre.

Artık durmak eskisi kadar koymuyordu bana. Bir kez kitap yazmıştım. Bu sefer de bir zaman tiyatrosuz yaşamanın bir yolunu bulmalıydım. Enerjimi bir şeye kanalize etmem gerekiyor, boş durmak diye bir şey düşünemiyorum. Ama biraz dinlenmeliyim. İstanbul'dan Bodrum'a giderken, İzmir'de (o dönemler yılda birkaç kez arabayla gidiyoruz Bodrum'a) radyonun bir anonsuyla sarsılıyoruz. Haldun Taner'i kaybetmişiz. Ters yüzü İstanbul'a dönüyoruz cenazeye yetişmek için. İkimiz de perişanız.

İnanmak çok zor. Haldun Bey'siz bir İstanbul, Haldun Bey'siz bir yaşam... Kabullenmek zor oluyor bazı ölümleri. Oysa o yapıtlarıyla, hiçbir zaman ölmeyecek, kitaplarıyla hele hele oyunlarıyla her zaman var olacak büyük bir yazar. Ölümler yazarları ressamları ölümsüzleştirir ancak gerçek değerleri...

Ertesi gün Can Yücel'in yazdığı dizeleri, olduğu gibi gazeteden keserek Haldun Bey'in resmiyle birlikte çerçeveye koydum o gün. Hâlâ yazı masamda durur.

Baktım sana Yahya gibi
Teşvikiye'den
Kimler seni etmiş olmalı ki teşvik
Küplüce'ye (taaa)
Gidiyordun
Yürüyordun aramızda
Yürüyordun aramızdan
Giderayak
Sen belki de
İnsan Haldun
Çok bi güzel
Çok bi güzel
Çok bi güzel
Yepyeni bir İstan-buldun

Can Yücel

Haldun Bey'i kaybetmek beni etkilemişti. Ara sıra, neden ara sıra olsun, sık sık rastladığımızda, buluştuğumuzda, hep ben ona bizim için bir oyunu olup olmadığını sorardım. O da "Neden *Keşanlı*'yı tekrar oynamıyorsunuz?" derdi. Ben de artık böyle bir projeyi ancak ödenekli tiyatroların yapabileceğini söylerdim. Bazen haftada bir *Milliyet*'e yazılarımı vermeye gittiğimde (Babıâli'deki *Milliyet*'e), odasına uğrar, kahve içerdim. Bana Engin'le boşanmamız üzerine soru sormayan nadir insanlardan biriydi. Zaten sanırım hiç kimseye özel hayatına ait sorular sormazdı.

O sıralarda benim için bir yazı yazmıştı *Milliyet Sanat*'ta.

Nota olsa, do olurdu.
Renk olsa, nar rengi.
Kraliçe olsa, Nefertiti.
İçki olsa: Fransız şampanyası.
Tarihî kişi: Hürrem Sultan.
Bilin bakalım kimdir o?

On beş yılda "Karaca"dan "Dormen"e, "Dormen"den "Cezzar"a, "Bulvar"dan "Sanat Tiyatrosu"na, Gülriz'in aldığı yola bakın. Ne istediğini çok iyi bilerek. Üsluplar, iklimler atlayarak, dünya görüşleri değiştirerek. Kaderin, tesadüfün payı çok az bunda. Kaderini kendi çizdi bu kız. Kararını verdi. Gerçekleştirdi. Sırf iradesi ile. Tükenmez

hırsı ile. Doğuştan yeteneklerine her gün yeni bir şeyler katarak, ta arkalardan geldi. Türk tiyatrosunun en önde kadın sanatçıları arasında yerini alıverdi.

Ona saygım buradan gelir.

Daha ileri giderek diyeceğim ki, bana "Gelmiş geçmiş tanıdığım en iyi beş kadın sanatçıyı say" deseler, ilk beşin arasına tereddütsüz Gülriz'i de sokarım. Neyyire Neyir, Bedia Muvahhit, Heyecan Başaran, Yıldız Kenter'in yanı sıra. Onlarla birlikte.

Talihli olduğunu kabul etmek lazım. Genleri bakımından bir kere. Ana ve babasının operetçi oluşu, küçük yaştan kulis kokusunu ve tozunu alışı. Sonra en büyük kozu olan sesi. Sesinin sıcak, etkili "timbre"i, İstanbul Türkçesi'ni en doğru, en ahenkli ve dişice kullanmasını bilişi. Köklü bir aileden gelişinin ona zorlamasız edindirdiği zarif kişiliği, fizik güzelliği, sahnede ne yapsa rahat ve kıvrak görünüşü ve az sanatçıda bulunan iri, ikinci bir ağız kadar ifadeli gözleri. Ve nihayet sade hançeresine değil, bütün jestlerine sinmiş müzik kalitesi.

Ama tabiat onu bu meziyetlerle donatmamış olsa bile, eminim ki, o ne yapar yapar sırf iradesi ve hırsı ile bunları yoktan edinmenin bir yolunu bulurdu...

... Unutulmaz rollerinden hangisini saymalı. Bence, "İrma" ile "Deli Bozuk Zilha" başta geliyor. İngiltere'de Zilha'yı oynayan Jane Frieres, provalar sırasında *Keşanlı Ali Destanı*'nın Türkçe teybini dinlemiş. Kendi itiraf etti:

– Gülriz'i dinledikten sonra moralim müthiş bozuldu, dedi.

Oysa Jane Frieres çok güçlü ve dinamik bir Zilha olmuştu. Düşünün, kendi hiç görünmeden sade sesi ile hem de yabancı bir dil konuşarak kıtalar ötedeki bir meslektaşını böylesine ürkütmek kaç sahne canavarına nasip olur?..

Haldun Taner

Haldun Bey'le dostluğumuz, hiç gölge düşmeden, ölene kadar devam etti. Daha sonraki yıllarda Şehir Tiyatrosu, "Ustalara Saygı" diye bazı yerli yazarlarımızın oyunlarını tekrar sahneledi ve *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*'ı oynamaya (1994 olabilir) karar verdi. Benden de bir yazı yazmamı istediler dergiye, ben de yazdım.

Haldun Bey, Siz Gideli Garip Şeyler Oldu Bana...

İnce, uzun boylu, sarışın. Etkileyici bir kişilik. Bir fotoğraf; dikkatli bakışlar, çok mu içten, müstehzi mi belli olmayan bir gülüş. Munta-

Keşanlı Ali Destanı'nı seyreden William Saroyan sahnede bizleri kutlarken.

zam bir yüz iskeleti. Belleğimdeki Haldun Taner. Şık, ne giyse iyi taşıyan, daha ilk anda "ne zarif adam" dedirten birisi. Onu tanıdığım günden bu yana üzerinde yeni satın alınıp giyilmiş tek şey görmedim. Mümkün mü? Üzerindeki giysiyi derisiymişcesine taşırdı. Hiçbir gün uyumsuz bir kılıkta görmedim onu. Dış görünüş, giyim bu kadar önemli mi? Evet, onun için de önemliydi, benim için de önemlidir. Kişiyi tanımamızda sandığımızdan daha fazla ipucu verir giyim.

Haldun Bey'in fuları, ille de lacivert beresi vazgeçemediği aksesuvarlarıydı; ama en vazgeçilmez aksesuvarı kallavi evrak çantasıydı. Aslında onun avadanlığıydı bu çanta. Tanrım, o çanta nerelerde açılmazdı ki! İçi yazmakta olduğu oyun, fıkra, öykü sayfalarıyla, kalemlerle doluydu. Haldun Bey değişik mekânlarda yazmaktan hoşlanırdı. Değişik çevreler, gürültüler onu rahatlatırdı sanki. Çantasını yere koyar, kâğıtlarını masaya yayar, arada etrafını izleyerek yazar, yazardı. Onu yazarken ilk kez 1960 yılında, Kadıköy Süreyya Sineması'nda, fuayedeki bir masada görmüştüm. Sonra Markiz'de, Lebon'da, Moda Plajı'nın üstündeki kır kahvesinde, eski Tepebaşı Dram Tiyatrosu karşısındaki Pelit Pastanesi'nde hep yazarken gördüm. En son Divan Oteli'nin pastanesinde yazıyordu yazılarını. Soluklanmak için de belli saatlerde kısa çay randevuları veriyordu. Ha... Galatasaray Postanesi'nin yanındaki muhallebicinin üst katı da vazgeçemediği mekânlarından biriydi. Bu mekânlarda, arada sırada ben de konuğu oldum. Haldun Bey için çay saati her zaman çok önemliydi. Onun başka sanatçılar gibi bar saati yoktu. Ama vazgeçilmez milföylü çay saatleri vardı. Hal-

dun Bey buralarda yazdı genellikle oyunlarını; bazen de tiyatro kulislerinde, fuayelerinde. Yazdığı hemen her şeyi değişik kişilere okuyup nabız yoklardı. Bu bir profesör, bir öğrenci, bir çaycı da olabilirdi ve Haldun Bey onlardan aldığı tepkiye göre hemen notlar alır, bazen bir oyunun sahnesini değiştirdiği bile olurdu; ya da yazdığı fıkraya başka boyutlar katardı. Yani hemen her yapıtı için, ufak çapta bir kamuoyu araştırması yapmış olurdu böylece. Oyunlarını ayakta dolaşarak okur, biraz da oynardı. Biraz mı!.. Oynamaya bayılırdı. Gereğinde bir rolü taklitleriyle okurdu. *Keşanlı Ali Destanı*'nda ve *Zilli Zarife*'de sahneye çıkardık onu. Sahnede çok heyecanlanıyordu; ama öyle sevimli, öyle sıcak duruyordu ki gecekondulu tipinde kasketi ve yeleğiyle.

Haldun Bey, oyunun oynandığı ilk geceden başlayarak her gece arka sırada oturur, tepkileri izler, kulisten bir delik bulup izleyicinin yüzünü seyreder, yüzüncü kez izlese bile aynı sahnelere katıla katıla gülerdi. Sonra oyunculara, yönetmene küçük notlar yazıp kâğıtları verir, ufak tefek değişiklikler isterdi kimseyi kırmadan. Yazarlığının bittiği yerde takım kaptanlığı başlardı. Bugün düşünüyorum da, seyircinin nabzını elinde tutmak buydu işte, oyuncunun nabzını elinde tutmak buydu.

Haldun Bey ders verirken ağzının içine baktırırdı. Ben bir iki dersini izleme olanağını buldum. Engin kültürünü öyle bir espri içinde aktarıyordu ki, salondaki her öğrenciyi tek tek adam yerine koyarak. Onun öğrencisi olanlar şanslıydı, onun oyunlarında oynayan oyuncular da... Çünkü Haldun Bey bir insanbilimciydi, yoksa oyunlarındaki tipler öylesi etli canlı olabilir miydi?

1952 yılında, *Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu* öyküsüyle tanıştım Haldun Bey'le. Yıllarca, Sait Faik'ten sonra sevdiğim ilk ve tek hikâyecim oldu. İlk gençlik yıllarımın unutulmaz öykü yazarı Haldun Taner.

Sonra anımsamıyorum bile, kim bilir hangi kuliste tanıştık. Aynı çevrenin insanlarıydık. Ve sonra *Keşanlı Ali Destanı*'yla yaşamıma girdi. Onunla oyunculuğum, hatta kişiliğim yeni boyutlar kazandı.

Haldun Bey, siz gideli garip şeyler oldu bana. Sizli, sizsiz Beyoğlu, Haldun Bey'li, Haldun Bey'siz Kadıköy var artık benim için. Sizsiz İstanbul'un tiyatro âlemi ne kadar farklı, ne kadar eksik. Her gün görür müydüm sizi? Hayır. Ama var olduğunuzu bilirdim ya... Telefonu açınca "Nasılsınız Gülriz?" diyen sesinizi istediğim an duyabilirdim ya. Sizinle çok değişik durumlarda birlikte olduk. Birlikte çok çalıştık, yolculuklar yaptık, iyi, kötü olayları paylaştık. Siz hiçbir durumda istifinizi bozmadınız.

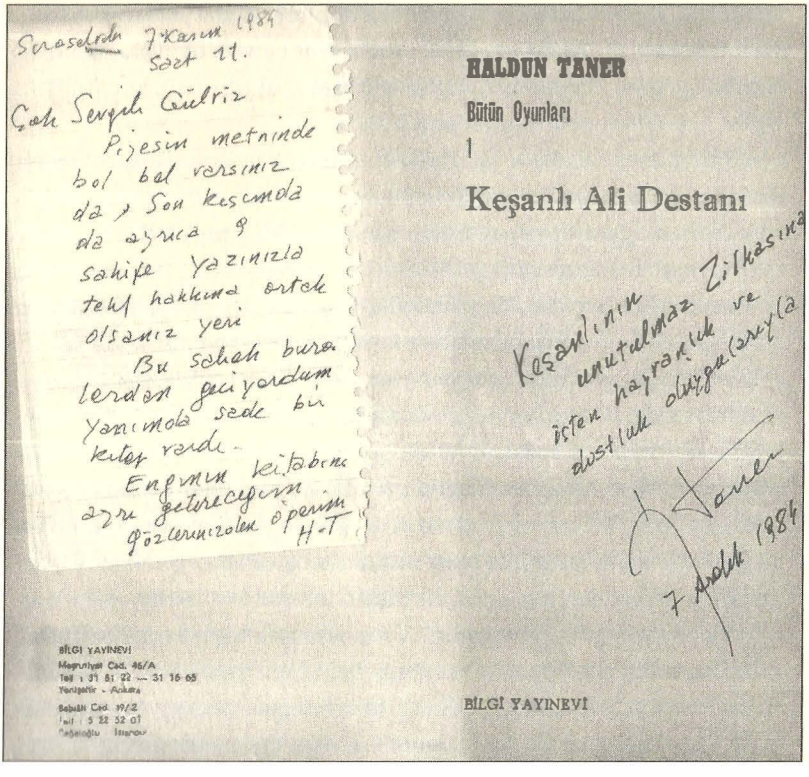
Çelebiydiniz, halk adamıydınız. Batılı diye örnek gösterdiğimiz insanların başında gelirdiniz. Medeniyetçiydiniz. Bir dönem Kültür Bakanlığı'nı reddettiniz. Daha önce Şehir Tiyatroları genel sanat yönetmenliğini reddettiğiniz gibi. Çünkü ülkemizde birileri tarafından atanmak, baş-

ka birileri tarafından işine son verilmesi demektir genellikle. Bunu iyi bilirdiniz. Haldun Bey, sizi son zamanlarda daha sık düşünür oldum.

Ukalalık sanmayın lütfen, *Yalıda Sabah* adlı öykü kitabınızla sanki kendinizi aştınız. Size bir kez daha hayran oldum. Aramızdan ayrılan değerli kişiler için "yeri doldurulamaz" derler. Ben sizin için "benzersiz" deyimini kullanmak isterim. Sizi çok özlüyorum Haldun Bey. Çünkü siz benzersizsiniz. Bugün size benim için yaznuş olduğunuz bir cümleyle seslenmek istiyorum: "Sizinle aynı çağı yaşamak ne güzelmiş."

Haldun Bey benim kitabımı çok beğenmişti. Özellikle insanları çok iyi gözlemlediğimi söylemişti. "Keşke böyle kısır bir ülkede değil de, başka bir ülkede dünyaya gelmiş olsaydınız Gülriz" demişti. Haldun Bey'i kaybedince, "Onun için neden daha uzun yazmadım?" diye çok üzülmüştüm. Bugün de kendisini nasıl farkına varmadan incelemiş olduğumu, onun için yazdıklarımı bilmesini ne kadar isterdim.

Haldun Bey'in cenazesinde, güzel eşi Demet Taner'e kendisini ziyaret etmek istediğimi söyledim, sonra kalkıp gittim. Engin'le bana unutulmaz çay saatleri yaşattıkları, o zevkli, durmuş otur-

Sıraselvi 7 Kasım 1984
Saat 11.

Çok Sevgili Gülriz

Piyesin metninde bol bol versiniz da, Son kesimde de ayrıca 9 sahife yazınızla tekil hakkında ortak olsanız yeri

Bu sabah buralardan geçiyordum Yanımda sade bir kitap vardı. Engin'in kitabını ayrı getireceğim gözlerinizden öperim H-T

HALDUN TANER

Bütün Oyunları

1

Keşanlı Ali Destanı

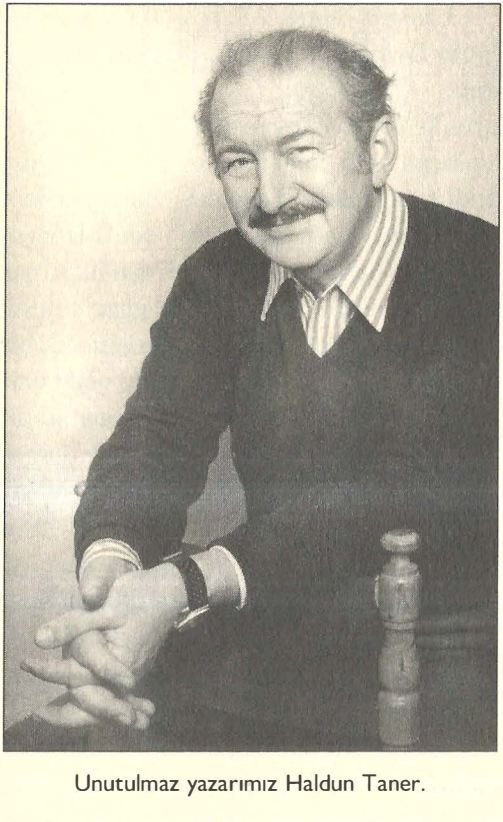
Keşanlının unutulmaz Zilkasım'a işten hayrak ve dostluk olarak (saygıyla)

7 Aralık 1984

BİLGİ YAYINEVİ

Meşrutiyet Cad. 46/A
Tel : 31 81 22 — 31 16 65
Yenişehir - Ankara

Sebahi Cad. 19/2
Tel : 5 32 52 07
Taşkışla - İstanbul

Unutulmaz yazarımız Haldun Taner.

muş evlerine. O gün acısını belli etmemeye çalışan, bu vakur durmayı seven kadının, Haldun Bey'in yasını uzun yıllar tutacağını anlamıştım. Haldun Bey'in çalışma masası olduğu gibi duruyordu, bilmem hâlâ öyle mi? Ben çok heyecanlıydım o gün. Haldun Bey bizden bir kez daha *Keşanlı*'yı oynamamızı istemişti.. Biz hiçbir şey yapamamıştık. Bunları anlattım, "*Keşanlı*'yı ancak bir ödenekli tiyatro gerçekleştirebilir bugün" dediğimi anlattım ve Şehir Tiyatroları'nda *Keşanlı*'yı tekrar sahnelemek için Gencay Gürün'le konuşacağımı söyledim, kendisinden izin istedim. Belki çok heyecanlıydım, belki acele etmiştim. Demet Taner hazır mıydı? Heyecanla yola çıkan ben hazır mıydım acaba?

O zor günlerinde bile çok sakin, soğukkanlıydı Demet Hanım. "Neden olmasın, iyi olur" filan dedi. O an, çok aceleci davrandığımı hissettim. Haldun Bey ölür ölmez... Yanlış şeyler de düşünebilirdi. Aslında tiyatro çevresinden uzak yaşadığı evlilik yıllarından sonra Demet Taner, yalnız kalınca zaman içinde tiyatroya ciddi bir ilgi duydu. Bugün tiyatro üzerine üniversitede konferanslar veriyor. Ayrıca Afife Jale Tiyatro Ödülü jüri üyesi. Dostlu-

ğumuz da böyle başladı zaten. Yıllarca "Biraz soğuk mu acaba?" diye düşündüğüm Demet'in, sıcacık, duygulu bir insan olduğunu çok geç anladım.

Gencay Gürün'le konuştum projeyi, teklif ettim. O da bana, "Bu sezon oyunlarım belli, ama gelecek sezon memnuniyetle" dedi. Çok hoşlandı teklifimden ve bana "Biz sezonu *Antonius ve Kleopatra*'yla açıyoruz, hadi gel oyna" dedi. Doğrusu cazip bir teklifti ama benim amacım Şehir Tiyatrosu'nda oynamak değil, *Keşanlı*'yı oynamaktı. Kabul etmedim bu güzel teklifi, pişman değilim. Benim hayalimdeki prodüksiyon bambaşka bir şeydi.

Ertesi yıl kim öle kim kala... Ama gene de uzun uzun konuştuk. Ben utana sıkıla, yönetmenin dışarıdan olmasının mümkün olup olmadığını sordum. Eskisi gibi Genco Erkal'ın yönetmesini istediğimi söyledim. Kolay değildi ama, olmasına çalışacağını söyledi. Tabiî henüz bilmiyoruz, Genco kabul edecek miydi?

Gencay, Şehir Tiyatroları'nda çok başarılı olmuştu. O yıllarda üstüne ölü toprağı serpilmiş gibi sesi soluğu çıkmayan Şehir Tiyatrosu'na, birden yeni bir ruh, bir enerji geldi. İyi bir repertuvar, iyi bir tanıtım, davetler, supeler, renkli kişiliğini yansıtan galalar... Geniş çevresi, Ankara'da Cüneyt Gökçer'in yardımcısı olduğu yıllar ona deneyim kazandırmıştı. Hırslıydı, iyi bir görüşü vardı. Eşinin mesleğinden ötürü (Kâmuran Gürün, eski büyükelçi) Ankara'yla arası iyi. Sayın Dalan İstanbul belediye başkanı ve gerçekten Gencay Gürün, belediye ve Şehir Tiyatrosu ilişkisinin en güzel örneğini yaşatıyor Şehir Tiyatrosu'nda o yıllar.

Keşanlı TRT'de

Keşanlı ve Haldun Bey aklımdan çıkmıyor, düşünüyorum. Gelecek yıl Şehir Tiyatrosu'nda oynamak fikri giderek ilginçliğini yitiriyor ve birden aklıma parlak bir fikir geliyor. Acaba *Keşanlı*'yı üç dört bölüm halinde televizyona dizi yapsak ?.. Ama benim TRT'yle aram iyi değil, kurumu protesto etmişim. Aradan kaç yıl geçti, genel müdür dahil yöneticiler değişti. Ama zihniyet... Hayır, zihniyet değişmemişti. Öyle bir gayya kuyusuydu ki o günkü TRT... Eski solcular, yeni solcular aşırı sağcılar, demokratlar, hepsi aynı çatı altında. Kimisi ihtida etmiş görünüyor, ya da bazısı takiyye yapıyor o gün adı konmamış olsa da. Olsun, herkes devlet memuru ve o gün 1980 İhtilali'nin alacası kalmamış artık, asıl renk ortaya çıkmış çoktan.

Önce Engin'le konuştum, heyecanlandı. Sinema olmasa da TV'yle, beyazcamla ilişki kurmak çok istediği bir şey zaten. *Bay Alkolü Takdimimdir*'deki başarılı kompozisyonuna rağmen, hiç sinema ya da TV teklifi almamış. Örneğini çok gördüğümüz gibi, bu alanda lobisi yok. Ben hâlâ şaşarım. Bir filmde genç bir yetenek izler, beğenirsiniz; daha adını bellemeye fırsat olmadan silinip gider. Neden ona ikinci bir rol teklif edilmez? En şaştığım bir iki isim vermek gerekirse, bugün neden Burak Sergen beş yıldan beri bir başrol teklifi almıyor; neden "Kara Melek" dizisinin başroldeki kötü kızı, *Filler ve Çimen*'in iyi sinema oyuncusu Sanem Çelik yeni bir teklif almaz, çözebilmiş değilim. Prototip değilsen, değişik rollerin başarılı oyuncusuysan, şansın yok bu piyasada. Yani tiyatrodaki övgü için kullanılan "her rolün adamı", burada tersine işliyor gibi. Tek tip, tek rolün adamı olmak var burada... Şener Şen'i kutluyorum bu konuda. Nereden gelip, nerede karar kılıp demir attı beyazperdede.

Evet... Önce Engin'le konuştum, sonra Genco Erkal'a teklif ettim. Amacım, mümkün olduğunca eski kadrodan uygun olanları toparlamak. Hem onlara saygı göstermiş olacağım, hem biraz eski havayı yakalamış olacağız bir yerde.

Ankara'ya gidiyoruz Engin'le. Randevu almışız Genel Müdür Mehmet Akköprülüler'den. Malum, genel müdürler, bakanlar, başkanlar katında itibarımız tartışılmaz. Kapılarda karşılayıp övgülerle, bizim unuttuğumuz detaylara kadar tiyatromuz hakkında her güzelliği bilirler. "Biz sizlerin kıymetini bilemiyoruz efendim. Böyle mi olmalı, siz bugün Avrupa'da, Amerika'da bu çapta bir sanatçı olarak, yatlar, katlar, kâşaneler" vb... Artık bıkıp sıkıldığımız bu girizgâhla kaç odadan ne ümitlerle ayrıldım, sayısını unuttum. Sonra dosyamızı bıraktık. "Çok zamanında düşünülmüş bir proje, çok başarılı olacaksınız" diye uğurlandık ve epey bir zaman sonra şöyle bir cevap geldi: "TRT ilkelerine uygun bulunmadığı için *Keşanlı Ali Destanı* projenizi kabul edemiyoruz. Bilgilerinize..." Çıldıracağım... Bu ülkede kaç başbakan, kaç eski yeni cumhurbaşkanı ayakta alkışlamış *Keşanlı*'yı. Ülkemizi kimler yönetiyor bugün? Ya da... Aklıma bile getirmekten korkuyorum. Hâlâ benim sözcükleri protesto edişim mi bu acı cevabı verdiren?

Şaşkınız, ancak anladığım kadarıyla elimizden gelecek bir şey yok. "Biz bu diziyi yapacağız, çok da başarılı olacağız, ne yazık ki Haldun Bey göremeyecek" diye hayıflanırken; "İyi ki yaşamıyor da bugünleri görmedi, bu cevabı okumadı" demek geliyor içimden.

Neyse ki Türkiye'de yönetimler çabuk değişiyor ve bir yıla kalmadı, bir an geldi, TRT yönetimi değişti. Genel Müdür Cem Duna, yardımcıları Serpil Akıllıoğlu ve Nuri Çolakoğlu.

Serpil Akıllıoğlu'na telefon edip görüşmek istediğimi söylüyorum. Hemen randevu veriyor. Gene aynı hüsnükabul, ancak bu kez aynı saflardayız duygusuna kapılıyorum. Belki de işler yoluna girer. Sonuç: dosyamızı istiyor.

– Biz detaylı bir dosya vermiştik.

– Maalesef kayıp. Yeni dosya hazırlayıp hemen yollayın benim adıma, diyor Serpil Bey.

Haydi... İstanbul'da yeni dosya hazırlanıyor. Ama yollamıyoruz tabiî, gene kendimiz götürüyoruz. Bürokrasiden nefret ederim. Benim için ha TRT'de dosya kovalamak, ha nüfus dairesinde belge kovalamak. Şu odadan öbür odaya, şu masadan öbür masaya,

hiç fark etmez. Zaten *Keşanlı*'da bu sahnenin parodisini yapmışız. Aziz Nesin de *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* oyununda nüfus memurlarının durumunu çok iyi hicvetmiştir. Bu oyunlar, yıllar sonra yaşadığım olaylar haline dönüşüyor. Sonunda odadan odaya, müdürden daire başkanına, masadan masaya iki gün dolaştık. Sonuç: detaylı bir maliyet dökümü hazırlamamız istendi. Öyle detaylar var ki, okuduklarıma inanmakta zorluk çekiyorum.

– Efendim, kaç birinci, kaç ikinci, kaç üçüncü, kaç dördüncü dereceden oyuncunuz var?

– Bana kalırsa hepsi birinci sınıf.

– Olmadı. En fazla şu kadar birinci dereceden olabilir.

– Anlıyorum, en kısa zamanda...

– Yeniden hazırlayıp getirin dosyanızı.

– Bir dakika, ben sizin birinci derece dediğiniz rakama en küçük rolü oynayacak bir oyuncu bile bulamam ki İstanbul'da.

– Yönetmelik böyle. Biz de kaç yıldır değişmesini bekliyoruz. Vermeyin efendim, yönetmelik böyle, versinler verelim. Ben vermeyip de cebime mi atıyorum paraları?

– Estağfurullah, ne münasebet efendim. Ben sadece...

– Oyuncu kadronuzdaki isimler?

– Efendim, TRT'yle anlaşmam kesinleşmeden oyuncularla anlaşma yapmayı uygun bulmadık.

– Ooo... Uzar bu iş... Siz gidin anlaşmaları yapın, sonra gelin.

– Ama ya sonra...

– Hem prodüktör olarak geliyorsunuz hem...

Anlaşıldı, memlekete dönüp, başına tuğla düşmüş adam arayacağız. Ben reddedilmesin, sırf proje gerçekleşsin diye zaten nereden ne kısacağımı hesaplayarak küçük bir bütçe hazırlamışım. O bile büyük kalıyor TRT yönetmeliği karşısında. Kahretsin! (Gülriz kendine gel, TV dizisi dedikse hemen havaya girip Türkçeni bozmana gerek yok. Bu *Keşanlı Ali Destanı*'nın dizisi.) Allah kahretsin! Şimdi ben ne yapacağım? Bu paraları kime, nasıl teklif ederim? Dekoratör, dekor, kostüm paralarını utançtan aklıma bile getirmek istemiyorum.

Sonunda başına tuğla düşmüş ünlü bir meslektaşımız bizi aydınlattı.

– Bu rakamları teklif bile etmeyin. Şu andaki rakamlar şu...

– E peki ne yapacağız?

– Başka kalemlerden kısın, bu işin başka yolu yoktur. Siz zaten çok ucuz bir bütçe çıkarmışsınız.

İşte bu aşamalardan geçerek dizi prodüktörlüğünü olanca amatörlüğümüz ve olanca iyi niyetimizle sürdürmeye çalışıyoruz.

Sonunda, bilmiyorum ne kadar sürdü; ama bütçeyi denkleştirip (!) son haliyle yolladığımda iki kilo falan zayıflamıştım. Semiha Berksoy'a eski rolünü önerdik, çok sevinecek sanırken, sanırım kızı Zeliha Berksoy izin vermedi. Onun dışında eski kadronun yüzde seksenini topladık. Çok hoş, nostaljik bir çalışma başlıyordu.

Tam tavuk mu yumurtadan çıkar, yumurta mı tavuktan vaziyetleri; oyuncularla, TRT'yle anlaşma yapmışcasına konuşup anlaşıyorsun. Para konusunu meslektaşınla konuşmak çok zor, bu konular nedense hep başıma kalır. Mehmet Akan eskisi gibi hem koreografi yapıyor, hem Derviş Dayı'yı oynuyor. Genco hem yönetiyor hem oynuyor. Hasan Kuruyazıcı'nın rolünü Hüseyin Kutman oynayacak. Çetin İpekkaya, Ani İpekkaya, eski rollerindeler. Ferdi Atuner rolünde. Arif Erkin Güzelbeyoğlu ve Aylin Güzelbeyoğlu rollerindeler. Adapazarı'ndan Emel Çeviren'i buluyoruz Kondulu Hafize rolü için. O zılgıtı ondan başkası çekemez. Aydemir Akbaş uçuyor Sipsi Selim'i tekrar oynayacak diye. Tabiî Beyhan Benk de sosyete güzeli ve kondulu rollerinde eskisi gibi ve Ülkü Tamer, Manyak Cafer'i oynuyor bizi kırmayıp.

Helacı Kadın Şerif Abla için Suna Selen geliyor Engin'in aklına. Tip çok iyi, ama şarkı? Ses? Acımasızım bu konuda. Çağırıyorum Suna Selen'i. Kırk yıllık dost Suna. Açık açık söylüyorum. "Bu bela şarkıyı söyleyebilirsen rol senin." Bu her rolün başarılı sinema oyuncusu, küçük rolleri birinci plana çıkarma üstadı, oyuncu, çeşitli filmlerden kareler çıkarsanız aynı oyuncunun oynadığına kimse inanmaz, öyle başarılı bir sinema oyuncusu, dünyanın en mütevazı sanatçısı aynı zamanda. Hiç gocunmuyor. Ona eski oyun ses bandını veriyoruz. Çalışacak ve Engin'le dinleyeceğiz. "Hırlısı hırsızı, kirlisi kirsizi..." Ay düşünmesi bile zor. Haldun Bey, ne diyeyim bilemiyorum. Nereden geldi bu ilham, bu resitatif, bu benzersiz, unutulamaz şarkı?

Ve birden karar veriyoruz, sesli çekeceğiz *Keşanlı*'yı. Dublaj istemiyoruz. Ancak 1988 yılında İstanbul'da bir tek sesli çeken stüdyo var, yanılmıyorsam Maslak'ta. Ulusal Stüdyoları olabilir mi? Orada da, dışarıdaki trafik gürültüsünü alıyor stüdyo. Sonunda Genco, Eskişehir Üniversitesi'ndeki kampüsteki TV stüdyolarından söz ediyor. Başvuruyoruz ve bir anda *Keşanlı Ali Destanı*'nın kaderi belli oluyor. Yılmaz Büyükerşen'in rektör olduğu dönem. Harika bir üniversite, ev gibi sıcacık bir otel. O gün için

Kuliste çay molası. Murat Urlalı, Gülümser Gülhan, Aylin Güzelbeyoğlu, Emel Çeviren, Zeynep Irgat ve Meral Çetinkaya.

en donanımlı TV stüdyoları, sesli çekim için donanımlı, en yeni cihazlar, en yetkin, genç, üniversiteli elemanlar, hocalar. Ve ben telefonla Yılmaz Bey'le konuşup en iyi koşullarla anlaşıyorum. Yılmaz Bey öğrencilik yıllarından beri amatör bir tiyatrocu, giderek profesyonelliğe de varan ilginç bir öyküsü var tiyatroyla. Çok yönlü bir insan, benim kendisini tanıdıkça hayran olduğum, "Bu ülkede böyle on kişi olsa..." dediğim ender insanlardan.

İşte bu üniversite, bu stüdyolar, bu kampüs ve ona hayat veren insanlar, *Keşanlı* dizisinin en büyük şansı olmuştu. Birlikte gece gündüz çalıştığımız ve hâlâ dostluğumuzun devam ettiği güzel insanlar tanıdım Eskişehir Üniversitesi stüdyolarında. Olayın gerçekten yabancısıydık. Benim aklım görüntü yönetmeninin, ışığın öneminin farkında, ancak bu değerlendirmeyi yapacak bilgim yok.

Yaşar Kemal'in dostu Güneş Karabuda'yla birkaç yıl önce bir film projesi üzerine konuşmak üzere İzmir Çeşme'deki evine gitmişiz Engin ve ben. Bizi oraya götüren de Tilda. Yaşar Kemal'in karısı, can dostumuz Tilda Göğçeli ve yanımızda dostumuz Lale Anat. Güneş bizi evinde krallar gibi ağırlamıştı, gece misafir de etmişti geç oldu diye. O proje, *Kılıç Uykuda Vurulur* isminde, Osman Necmi Gürmen'in yazmış olduğu romandan yapılacak bir filmle ilgiliydi. Daha sonra o konuya değineceğim. İşte, görüntü yönetmenimiz Güneş Karabuda, yaşamını uzun yıllar İsveç'te sür-

dürmüş bir değerli sanatçı. Çok yönlü bir sanatçı, ayrıca ünlü bir belgesel yapımcısı, fotoğraf direktörü, yazar... O bir değer. Nihayet bir platoda buluşacağımız için çok seviniyorum.

Dans provaları için bir salon kiralıyoruz, oyunun okuma provaları için başka bir mekân. Provalarda çok gülüyoruz, çok eğleniyoruz, duygulanıyoruz. Gene şişman polis yok piyasada, gene Genco her gün, "Nerede bu şişman polis?" diyor. "Tamam, tamam, yarın hazır" diyorum ben de her gün. Dursun Sarıoğlu'nu şişman polis olarak karşısında bulunca, Genco çok seviniyor. Bir de küçük destancı çocuk yok ortada henüz. Bir sürü çocuk sınadık; Çocuk Tiyatrosu, Radyo Çocuk Kulübü'nden, sinemadan filan. Genco ilk prodüksiyondaki gibi doğal bir oyun istiyor.

Baktım başka çare yok, bir gün prova sırasında, Bülent rolünü oynayan, ayrıca prodüksiyon sorumlumuz olan Kutay Köktürk'e "Git lütfen Taksim Parkı'ndan bir çocuk kap gel" dedim. İki üç çocukla geldi on dakika sonra. İçlerinden biri hepimizi on ikiden vurmuştu. Dinçer'di adı. Koyu bir Doğu şivesiyle konuşuyor, akıllı bakıyordu. Verdiğimiz metni gala guli gulli okudu, bu da bize yetti. Gene de seçimi yönetmene bıraktık. Tereddüt bile etmeden Dinçer'i seçti Genco.

Oğlanı hemen soyduk, giysilerini bir torbaya koyduk. O giysileri sokak çocuğu rolünde, Destancı Hidayet olarak dizide giyecek; zira böyle uygun, gerçek giysiler bulup hazırlamak imkânsız. Yeni giysilerle giydirdik, kuşattık Dinçer'i. Çok şekerdi. Dokuz on yaşlarında olmalıydı, kavruktu, kara tenli, inci dişli Doğululardandı. Karabiber gibi. Sessiz ve terbiyeliydi. Van'da bir köyde, dokuz kardeşin en küçüğü olarak dünyaya gelmişti. Aile, çocukları beslemek zorluğuna düşünce, onu İstanbul'a rençberlik, amelelik gibi işlerle yaşamaya, karnını doyurmaya çalışan ağabeylerinden birinin yanına yollamıştı ve henüz birkaç gün olmuştu sırtına boyacı sandığını yüklenip Taksim Parkı'nın yolunu tutalı. Hayat her zaman tesadüflerden mi ibarettir bilemem, ama Dinçer için bir eşref saati olmuştur o gün. Kader çizgisi değişmiştir ileride anlatacağım gibi. Ama önce çekimlere motor diyene kadar yaşadıklarımızı anlatmak istiyorum.

Sonunda Ankara'dan icazet çıktı. Anlaşma için Ankara'ya çağırdılar. Bu, ilk ödemenin de yapılması demekti. Bu sefer Engin gitti Ankara'ya, benim prodüksiyonla uğraşmam gerek. Korepetitörler, dekor, kostüm, dans için, şarkılar için prova salonları kiralamak, bir sürü iş... Başımı kaşıyacak vaktim yok.

Engin Ankara'ya gidiyor, bürokratik işlemlerle uğraşıyor bü-

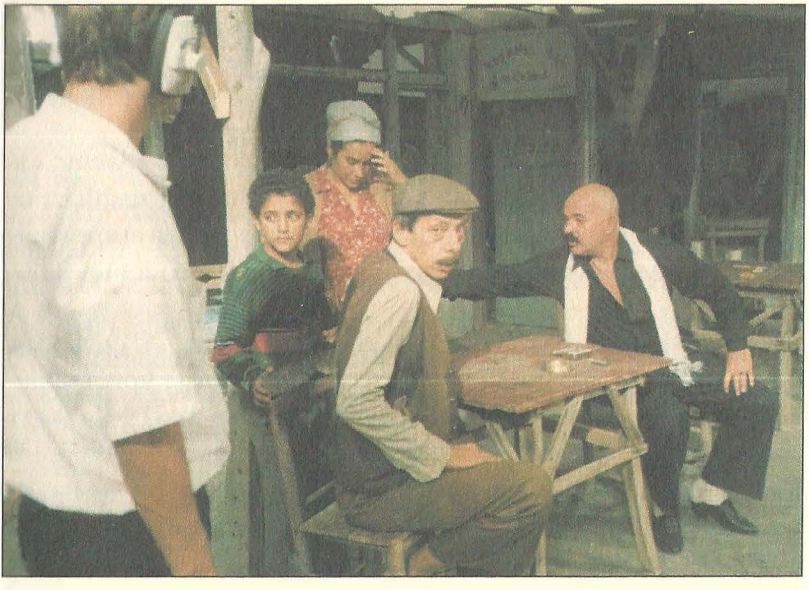
tüm gün; sonunda Serpil Akıllıoğlu'nun odasına götürüyor dosyayı. O da imzalarsa, başka binada olan muhasebeye gidip ilk ödemeyi alacak. Diğerleri her bölümün kasetini teslim ettiğimiz zaman ödenecek. Engin dosyayı uzatıyor Serpil Bey'e.

– Gel otur, bir kahve iç. Daha *Keşanlı* denetimden çıkmadı, diyor Serpil Bey. Engin aptala dönüyor,

– Şaka mı ediyorsun? Ben bugün ilk ödemeyi almaya geldim. İstanbul'da marşa basılmış, çekler verilmiş. Böyle saçmalık olur mu? Ya denetime takıldı derseniz? Denetim ilk yapılacak iş, siz beni buraya ilk ödemeyi yapmak üzere çağırdınız, diyor.

– Merak etme, bana güven. Halledeceğiz bugün, diyor Serpil Bey utana sıkıla ve sonra bir köşe kapmaca başlıyor TRT binası içinde. Nuri Çolakoğlu, Genel Müdür Cem Duna, çeşitli denetçilerin odaları arasında koşturup duruyor Engin.

Biz o sırada Genco'yla evde Engin'den "Parayı aldım" telefonunu bekliyoruz. TRT'de öğle tatili oluyor. Engin, Serpil Akıllıoğlu'nun kapısı önünde nöbette, bir türlü ulaşamıyor Serpil Bey'e. Sonunda bir ara tuvalete gidiyor, bir de bakıyor ki Serpil Bey dişlerini fırçalıyor. Hemen soruyor. Artık laubali olmuşlar, Serpil'in odasında bekliyor Engin. Sonunda haber geliyor, denetim sonuçlanmış. Bir denetim memuru geliyor, metni getiriyor. Engin'in ak-

Küçük Dinçer, Zeynep Irgat, Genco Erkal ve Engin.
Keşanlı Ali Destanı TRT'de.
"Sinekli'yi ıslah edecekmiş planlı kalkınma yapacakmış dersin."

lında kalan, denetimi yapan memurun çökmüş avurtları ve dudaklarının iki yanından aşağı doğru incelerek sarkan bıyıkları. Denetimden gelen metne baktıklarında ilk gördükleri, neredeyse oyunun üçte birinin kesildiği. Engin'in ne hale geldiğini anlatmama gerek yok.

Kesilen bölümler, oyunu başlatan meşhur "Sineklidağ" şarkısı, "Şamama" benim meşhur köpekli şarkım, "İstil ilen nezaketlen." Serpil birden ayağa kalkıyor, "Böyle şey olmaz" diyor, "yeniden denetlenmesini sağlayacağım." Telefonlar ediyor, başka bir denetçi buluyor, oradan oraya bizim oyun dolanıp duruyor TRT'nin içinde. Saatler geçiyor bu arada. Eğer 16.30 olursa, o gün dönemeyecek Engin. Sonunda kendini Ekrem Çatay'ın masasının başında buluyor (Drama Bölümü Başkanı, daha sonra özel kanalların paylaşamadığı Ekrem Çatay). Çatay kesilmiş metne bakıyor, biraz inceliyor.

– Siz alın elinize kalemi ve kendi sansürünüzü yapın, diyor Engin'e.

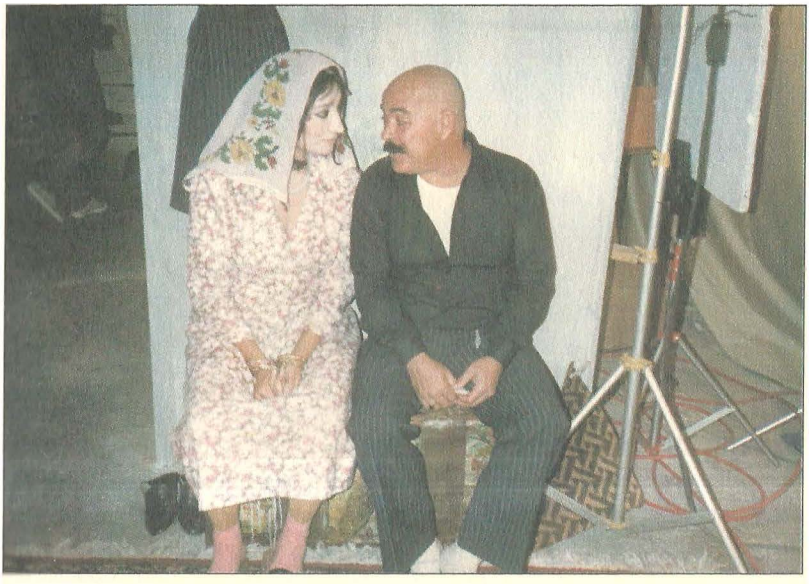
– Ama bu oyun yıllarca bu ülkede, yabancı ülkelerde başarıyla oynanmış bir oyun. Nedir sakıncalı olan yanı bugün, ben nereden bileyim? diyor Engin de. Sonunda birkaç satır çiziyor laf olsun diye.

Ayazpaşa'da evde Genco ve ben heyecanla bekliyoruz hâlâ. Cep telefonu da yok o gün, bizim Engin'e ulaşmamız mümkün değil ve artık tüm ümidimizi yitirmişken, tam 16.30'da telefon çalıyor. "Aldım, ama nasıl aldım sonra anlatırım" diyor. Biz de rahat bir soluk alıyoruz.

O günlerde TRT'de bir iç savaş vardı bana kalırsa. Olanlar, eski ve yeni yönetimin güç gösterisinden başka bir şey değildi. Sonuç, işler yürümüyor, yeni gelenin başarılı işlere imza atması baltalanıyor, vakit kaybı, enerji kaybı, para kaybı, ama kimin umurunda...

Artık Eskişehir'deyiz ve çekimlere başlayacağız. İlk çekilecek sahne, hapisten çıkmış Ali ile Zilha'nın ilk karşılaşıp konuştukları uzun sahne. Gece ışığı olsun diye her yer koyu mavi ve lacivert ışıklandırılmış. Bir prova çekimi yapılıyor, ben görmek istiyorum monitörden ve birden moralim sıfır oluyor. "Keşke bu işe başlamasaydım" diye düşünüyorum, çünkü hortlak kadar çirkin bir görüntüm var ekranda. Bugüne kadar hortlak görmüşlüğüm yok; ama olsa olsa (!) diyorum.

Yeni baştan deniyoruz, gene sonuç aynı. Birden uyanıyorum, "Ben fotojenik bir insanım" diyorum, "böyle saçmalık olamaz..."

Ali: "Az çektirmedin bana."
Zilha: "Ben de çektim hayvan."

Aaa... Bir de baktım yalnızım, kimse benim gibi düşünmüyor. Herkes benim ekrandaki görüntümün bu olduğunu kabullenmiş. Ben birden çizmeleri çektim. "Işıklar değişecek" dedim, "bu ışıkla bu sahneyi oynamam." Gergin bir hava esti platoda. Işıkların değişmesi çok zaman alacaktı. Her şeyi yeniden test etmek istiyordum. İlk çekim ertelendi. Zangır zangır titriyorum sinirden. "Uğursuz, ters bir başlangıç" diyorum. Ama doğru karar verdiğimi biliyorum. O sahnenin çekimini başka bir zamana erteledik.

Çevre düzeni Gürel Yontan, onun asistanı Arhan Kayar, kostümler Gürel'in eşi Yudum'un. Her şey yolunda. Onlar deneyimli, Yeşilçam'a, TV'ye çok iş yapmışlar o güne kadar. Ama bizler, Genco olsun, Güneş olsun, bizler deneyimsiziz. Eskişehir ekibi çok iyi. İlk günden sonra akşamları birlikte yemek yiyoruz, dostluklar gelişiyor, bir rahatlama oluyor ekipte. Aklımda kalan, unutamadığım bazı şeyler var.

Her sabah ekip otelde birlikte kahvaltı ediyor. Öğle yemeği başka bir yerde; akşam da değişik, kafa çekecek yerler bulmaya çalışıyoruz. Bir sabah kahvaltıda Dinçer'i çağırdım masaya, bazı sorular sorup tanımaya çalışıyorum bu şirin oğlanı. Bir ara "Çatalı şöyle tut, bıçağı böyle. Zeytin çekirdeğini şöyle çıkar ağzından. Ekmeği ağzınla koparma, elinle yiyeceğin kadar lokma kopar" falan diye sofrada yemek yemeyi öğretiyorum. Ne desem maymun

Hüseyin Kutman, Mehmet Akan, Çetin İpekkaya, Genco Erkal,
önde küçük Dinçer. "Sineklidağ burası."

gibi tekrarlıyor, ne yapsam aynen yapıyor. Hoşumuza gidiyor bu kara oğlan. Yaşamını, ailesini sorup öğreniyoruz. İlkokulu bitirdiğini söylüyor, ama bence yalan. Diploması yok, nüfus kâğıdı ortada yok. Biz İstanbul'da ağabeyini çağırtıp ondan izin almıştık. Dinçer rolünde çok başarılı. Monitörden izliyorum, çok doğal, çok şirin. Genco'nun her istediğini hemen yerine getiriyor ve hayatta hiçbir şey seyretmemiş bu çocuk nasıl kavradı oyun ve TV mantığını anlamış değilim.

Üç beş gün sonra ekip kaynaşmış, adam olacak çocuk kendini belli etmiş. Bir gün birisi diyor ki: "Dinçer bir türkü söylüyor, dinlemek lazım." Söyletiyoruz, gerçekten inanılmaz dokunaklı bir ses. Yakası açılmadık bir türkü söylüyor, hepimiz etkileniyoruz. (O sırada Yeşilçam'da çocuk şarkıcılar furyası başlamış.)

– Ben bunu bir filmle İbrahim Tatlıses yaparım, diyor Aydemir Akbaş. İster misin? diye soruyor.

– Okumak mı istersin, yoksa bir filmde şarkı söyleyip sonra Taksim Parkı'na geri mi dönmek istersin? deyiveriyorum oradan (bana ne oluyorsa).

– Okumak isterim, diyor Dinçer düşünmeden hemen.

Her kafadan bir ses çıkıyor aynı anda. Sonuç: bu çocuğu okutacağız. –İyi de, nasıl?

Ben köylerine ihbarlı telefonlar edip, sonunda babasını telefona getirtiyorum. Baba önce yanlış anlıyor, oğlanı satmaya kalkıyor. Ona iyilik olsun diye çocuğu okutmak istediğimizi, evlat filan

edinmeye niyetimiz olmadığını anlatana kadar akla karayı seçiyorum. Telefon sonucu, baba nüfus kâğıdını ve var olduğunu söylediği ilkokul diplomasını yollayacağına dair söz veriyor.

Eveet... Nasıl okuyacak Dinçer? Yedi sekiz kişi bir fon oluşturup okutmaya hazır. Bir hesap açacağız bankanın birinde, bu arkadaşların ayda koyacağı şu kadar parayla rahatça okuyacak Dinçer. Kimseyi de zorlamayacak bu küçük rakam. Hemen para topluyoruz; giysiler, kitaplar, defterler alınıyor Dinçer'e. Herkeste bir heves bir heves, hatta ilk alışverişi Gürel Yontan'ın yaptığını hatırlıyorum. Engin ve Genco'ya, "Sınayın" diyorum Dinçer'i. Onlara göre ilkokul iki, en fazla üçüncü sınıfı okumuş olabilir. Ben de öyle düşünüyordum o gün. Çekimlerin sonuna yaklaşıyoruz neredeyse, hâlâ babadan istediğimiz nüfus kâğıdı ile diploma gelmedi. Günler geçiyor, okulların açılmasına az kaldı. Birden fırlıyorum yerimden, doğru Yılmaz Büyükerşen'in makamına. Ona durumu anlatıyorum, kampüsteki ortaokula Dinçer'i almalarını rica ediyorum. Şaşırıyor acele görüşmek istediğim şey bu muymuş, diye.

– Peki ilgileneceğim, diyor; sonra korktuğum soruyu soruyor: İlkokul diploması, nüfus kâğıdı?

– Yolda, diyorum, bir iki güne kadar gelecek. Hemen gidiyorum, otelin temizlikçilerinden güler yüzlü bir hanım var, onunla konu-

Zilha Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde.

şup Dinçer'i yemekli pansiyoner olarak kabul ettiriyorum, Hatice Hanım'ın evine. Biz gideceğiz, Dinçer kalacak Eskişehir'de.

Dinçer'in ilkokul diploması varmış, yalan söylememiş. Nüfusu da geldi. Çok şanslıymış, ortaokulu profesör çocuklarıyla birlikte, üniversite kampüsü içinde, yirmi beş kişilik bir sınıfta okudu. Yazları bazen köyüne yolladık, bazen "Sınıfı geçersen seni on beş gün Bodrum'a götüreceğim" dediğim için bizimle Bodrum'da yaşadı. Bizim Zekiye Hanım da ona evladı gibi baktı. O da yine bizim okuttuğumuz, Zekiye Hanım'ın torunlarına bile ders verdi.

İlk iki ay yedi kişi, üçüncü ay üç kişi, dördüncü ay hiç kimse para yatırmadı bankaya. Sonuç: hiç sınıfta kalmadan bitirdi ortaokulu. Sonra İstanbul'da liseyi yatılı okuttum, onu da bitirdi. Yazları gene Bodrum. Sonra askere gitti, aslan gibi bir genç, düzgün Türkçe konuşan bir adam oldu. Bugün meslek sahibi biri. Başarsa, üniversiteyi de okuturduk. Bu olay, *Keşanlı* dizisiyle yaşadığım hoşluklardan biri olarak anılarımı süsleyecek her zaman. Ama arada bir aklıma bir soru takılır: "Eğer Aydemir Akbaş'ın önerisiyle kaset piyasasına, Yeşilçam'a filan girse Dinçer bir Emrah olur muydu? Buna ben mi mani oldum?"

Hollywood starı

Keşanlı'nın Eskişehir çekimlerinde üzüldüğüm olaylar da oldu. İlk çekimlerde tipler takdim edilir sırası geldikçe. Oyunda yedi sekiz oyuncu takdim ediliyor yakın plan, yani yüzler ekranı kaplıyor omuza kadar. Fakat benim takdimim genel planda kalıyor, yaklaşmıyor kamera. Önce bir şey anlamadım. Sonra Keşanlı'nın sahneye girişi, Ali omuzlar üstünde, dizinin kahramanı ama doğru dürüst yakın planı yok. Ve sadece ikimizin yok. Diğer bazı oyuncuların gene aynı sahnede yakın planları var. Şimdi ne oluyor bu yakın plan takıntım birdenbire? İşin sorumlu prodüktörü olmasam, yalnızca oyuncu olsam kendimi monitörden izleme şansım bile yok. Tiyatroda yönetmen önemlidir, ama oyuncu daha önemlidir. İzleyiciyle birebir ilişkidedir çünkü. Oysa sinemada, ekranda yönetmen seni kadrajın neresinde, ne yakınlıkta görmek isterse ordasındır, başka hiçbir şansın yoktur. Bir adım ileri çıksan ne yazar? İşte, sinemada yönetmen çok önemlidir, tek söz sahibidir her konuda. O bir resim görmeye karar verir ve onu görür ekranda.

Şimdi ben anlayamıyorum, neden biz oyunun iki başrol oyuncusunun, birinci bölüm ilerliyor ve hiç yakın planı yok? Çekimler

sırasında bir şey söyleyemiyorum ne Genco'ya, ne Güneş'e. Ama Engin'le konuştuktan sonra ertesi gün, "Özel olarak konuşmak istiyorum ikinizle" diyorum Güneş ve Genco'ya. Aslında sözüm Genco'ya ama yanımızda yetkin birinin olmasını doğru buluyorum. Stüdyonun civarındaki Japon bahçesinde buluşuyoruz. Söze nasıl başladım, tam olarak neler konuştuk, kelimesi kelimesine hatırlamama imkân yok. Yalnız hiç unutmadığım bazı cümleler var, hatırımdan hâlâ çıkmayan. Ben sorumu soruyorum.

– Yanılıyorsun Gülriz. Bu Hollywood filmi değil, burada yakın plan filan söz konusu olmamalı. Biz bir konsept oluşturuyoruz, önemli olan bir bütünün seyirciye aktarılması, diyor Genco.

Ben dayanamadım.

– Peki Sevgili Genco, sen neden Hollywood starı gibi ilk andan itibaren hep yakın plandasın ? deyiverdim. Olay tartışmaya dönüştü. Güneş ne diyeceğini bilemiyor, bizi yatıştırmaya çalışıyor. Sonuç ?.. Biliyorum ki ısrar etmesem her şey bitecek. Kıran kırana herkes kendi tezini savunuyor. Tiyatro değil ki bu, yarın akşam üstüme bir spot daha ilave ettiririm de...

– Yarın ilk sahnemi tekrar çekiyoruz, dedim. Artık söylenecek söz kalmamıştı. Çok çirkin bir biçimde (bana göre) patronluğun bana verdiği gücü kullanmıştım. Ertesi gün o planlar yeniden çekildi, ışıklar birbirini tutmadı, ben kaprisler yaptım, ayna getirttim, istediğim görüntüyü elde edene kadar da ışık değiştirttim ve sahne çekildi. Genco'nun yüzünden düşen bin parça, benim de! Allah'tan ikimiz de birbirimizi çok iyi tanıyan eski dostlarız, fazla sürdürmedik bu gergin havayı Genco'yla. Bu meslekte olur böyle şeyler.

Kısa zamanda Kemal Öner has kameramanım oldu. Mete Şener ve Şükrü Künüçen ile dört kameraman ve dört kamerayla çalışıyoruz. Benim sevgili Murat Urlalım burada makyözlük yapıyor; ama benim değişmez makyajımı genelde ben yapıyorum. Görüntüm iyi, fotojenik olduğum kesin. O lacivert ışıklar düzelince, ikili sahnemiz de kurtuldu.

Kürt, nasıl "nay nay nom" oldu?

Güle oynaya çekiyoruz sahneleri. İlk dizi çalışmasını yapan Güneş, üç günde öyle rahatladı ki; benim "Kadın Deniz Gibidir" şarkısındaki Ahsen'le dansımı, omzuna aldığı kamerayla kendi de dans ederek çekiyor. Akşamları değişik yerler buluyoruz kafa çekecek. Sohbetler, tatlı eleştiriler makul artık. Geriye bakınca, "Ne

iyi ettik de yaptık *Keşanlı*'yı" diye düşünürüm. Hiç değilse bir miktar kalıcı olduk. TRT öyle çok gösterdi ki diziyi, hâlâ yılda en az üç dört kere gösterir, ne yazık ki gazetelerde en küçük bir haberi bile çıkmadan.

Her bölümü teslim etmeye Ankara'ya gittim. Paranın okeyinin çıkması her sefer bir eziyet oldu. İlle kapı kapı dolaşıp akşama kadar eziyet edecekler size. Gitmeden telefon edip soruyoruz, "Her şey tamam, kaseti getirin parayı alın" diyorlar; sonra da adamı uğraştırıyorlar. Yani "Allah insanı para almak için bile devlet kapısına düşürmesin" diyeceği geliyor insanın. En acısı, ben kimim, muhasebeci miyim, dönüp acele çekimlere yetişecek sanatçı mıyım, kimse farkında değil. Ama muhasebeci yollasan on günde alamayacak parayı.

Melih Kibar'ın stüdyosunda müzikleri kaydederken sansür olayından haberimiz olmadığı için, bütün koro çekimleri filan yapıldı. Ancak Kürt sözcüğü sansür edilince, başka şansımız olmadığından "Lazı, Kürdü, Pomağı", "Lazı, nay nay nom, Pomağı" oldu. Şimdi bu işgüzarlık değil de nedir? "Lazı, Kürdü, Pomağı / Erzincanlı, Kemahlı / Hepsi kader yoldaşı." Bir terör havası içinde siliyorsunuz Kürt sözcüğünü ve böylelikle saygım, sevgim artıyor bu kararları veren yönetime.

İlk bölüm yayınlandığında biz ikinci bölümün kurgusunu yapmaya başlamışız. Yani biz Eskişehir'deyken dizi başlamış oldu. Reklam çok iyi, zaten tek kanal. O akşam herkes televizyonun başında *Keşanlı Ali Destanı*'nı izledi. Ardından telefonlar gelmeye başladı eşten dosttan. Köşe yazarları dahil, basın çok övüyor diziyi, bizleri kutluyorlar. Kemal'in eşi Nuran Öner çok iyi bir montajcı; ancak biz montaj odasından çıkmıyoruz. Sonradan söylediler, çok şaşmışlar. On beş günde bitmesi gereken montajı, biz beş haftada bitirdik ve tabiî ki, fazla çekimler, fazla montaj saatleri, fazla mesailerle elimizde avucumuzda bir şey kalmadı. Arabamızı satıp, onun üstüne ekleyip yeni modelini aldık. İşte *Keşanlı* dizisinin bize kazandırdığı buydu. Ama o yıl TRT'nin En İyi Müzikal, En İyi Drama Ödülü'nü aldık. The Marmara Oteli'ndeki ödül töreninde, "Hiç para kazanmadan yılın en iyisi seçilmeyi meslek haline getirdik galiba" diye düşünmekten kendimi alamadım.

Keşanlı'dan aklımda kalanlar: Suna Selen'in çok başarılı olduğunu, Mehmet Akan'ın koreografisini, aslında başarılı olan dans çekimlerinin uzun süren kurgu seansları sonucu, nasıl ekranda çarpıcı hale getirdiğimizi, Dinçer'in o eğitimsizlikle ortaokul bi-

rinci sınıfı nasıl kalmadan geçtiğini, Genco'nun çok iyi bir televizyon yönetmeni olduğunu, Güneş Karabuda'nın diziye çok şey kattığını, Eskişehir ekibinin canla başla çalışmasını, ayrılırken duygulandığımızı unutamam. Ama geçenlerde yeniden izleyince, başarıda birinciliği çevre düzeniyle Gürel Yontan'a vermeyi uygun buldum.

Dizi ortada, hâlâ TRT'de ikide bir oynanıyor, bu kitabın okurunun o diziyi görmüş olduğuna inanıyorum. Unutmadan, Melih Kibar'ın stüdyosundaki müzik kayıtları kusursuzdu.

Şamama sahnesinde, birden elime üç kilodan ağır çeken canlı köpeği aldığımda çok hoşlanmıştım ancak, üst üste provalar ve çekimler, yakın planlar, genel planlar... Köpek çok şirin ama, başını bir o yana bir bu yana çevirip duruyor. Dizlerim çekilmeye, kollarım uyuşmaya başladı. Bir yandan şarkı söylüyorum Şamama hakkında. Köpek sağa baktı, olmadı baştan. Köpek yüzünü sakladı, olmadı baştan. Bir yandan da ritmik hareketlerle, dans eder gibi platoyu arşınlamam lazım. Üstelik köpek sol kolumda, sağ elimle yapmam gereken mizansenler var. O kadar tekrar oldu ki; ben, köpek, müzik, senkron olacağız diye çırpındık durduk.

Bana kalırsa, son çekim en kötüsüydü. Hani adam baklava yeme yarışında kaybetmiş, sonra, "Yahu, gelmeden önce denedim.

Numan Panker'le.
"Sahi... Benim bir çocuğum vardı..."

Bir tepsi baklavayı rahatça yuvarlamıştım. Şimdi niye yiyemedim, anlayamadım bir türlü" demiş, o hesap. Sahne bittiğinde köpeği yere zor bıraktım. Ellerim uzun süre zangır zangır titredi durdu.

Bir de Karabaş var, Şamama'nın peşinde olan.

– Bir Karabaş bul, diyoruz Kutay'a ikide bir.

– Merak etmeyin, hazır. İki dakika önce haber verin, getireyim, diyor Kutay da. Nihayet Karabaş'ın sahnesine geldi sıra.

– Karabaş gelsin, dedi Genco. Kutay gitti getirmeye, gidiş o gidiş. Bir saat sonra eli boş döndü.

– Kutay, nerede Karabaş?

– Valla ben de anlayamadım, her günkü köşesine gelmemiş bugün, demez mi? Hepimiz çözüldük tabiî. Ve koca Eskişehir'de üç dakikalık sahne için yarım gün Karabaş avına çıktı teknik ekip. Rol icabı kuyruğu da kısa olacaktı Karabaş'ın. Bir Karabaş geldi, kuyruğu upuzun. Hayvanın kuyruksuz olması gerekiyor, çünkü Zilha'ya kuyruk sallamasın diye Ali kestirmiş! Biz de kuyruğu iple karnına bağladık. Lafı da değiştirdik, "Zilha'ya kuyruk sallamasın diye, Ali Abi bağlattı ya" dedik.

Bir gün beklemediğim bir zamanda Gencay Gürün arıyor telefonla. *Keşanlı*'yı provaya ne zaman başlayacağımızı soruyor. Çekimin ilk günleri olabilir. Gerçekten şaşırıyorum. Neredeyse aklımdan çıkmış. Evet, aslında utanç verici bir durumdayım, açıp telefonu haber vermem gerekirdi. Gerçi bir konuşma dışında cid-

"Namussuz irezül. Benim de sağa bir çift sözüm var."

"O bi güççük hamfendü..."

di bir anlaşma yapılmamıştı, "Seneye" diye biraz temenni havasında bir konuşma geçmişti aramızda. Ne olursa olsun, dizi olayını haber vermem gerekirdi. Gencay Gürün son kez sordu, ben de imkânsız olduğunu söyledim. "Ben programa aldım oyunu, provaya başlıyoruz" dedi. Başarılar diledim. "Keşke geç yayınlasanız, seyirciyi etkilemese" dedi. Elimden geleni yapacağıma söz verdim; ancak son kararı TRT'nin vereceğini söyledim. Şehir Tiyatrosu'ndaki *Keşanlı Ali Destanı*'nı Ferhan Şensoy yönetti. Zeliha Berksoy Zilha'yı, Erhan Yazıcıoğlu Keşanlı Ali'yi, Helacı Şerif Abla'yı ise Suna Pekuysal oynadılar. Genco'nun rolünü de Savaş Dinçel. Hiç değilse akıllarına getirmiş oldum oyunu Şehir Tiyatrosu'nun.

Galaya davetliydim, gittim. Fuayede seyircilerden ve basın mensuplarından dizimizle ilgili övgüler dinledim. Sanki bizim galamızmış gibi garip bir hava esti. "Gelmese miydik?" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu arada Demet Taner'in, hem dizi hem de oyun olarak *Keşanlı*'nın yeniden hayat bulmasından çok mutlu olduğunu yüzünden anlıyorum. Haldun Bey'in, oyununun bir nebze kalıcı olduğunu görmesini, diziyi seyrederken ben de onu seyretmeyi ne kadar isterdim.

Zeliha Berksoy, Genco'ya uzun zaman küsmüş, neden *Keşanlı* dizisinde oynayıp yönetti diye. Bir de sanırım *Hürriyet*'in *Kelebek* ekinde benimle yapılan röportajda sorulan "*Keşanlı*'yı 1964-65 yıllarında oynamıştınız, 24 yıl sonra bu dizide rolünüze yeni bir

yorum getirecek misiniz?" sorusuna, "Hayır, o çok iyi bir yorumdu, yanlış yorumlasam değiştirirdim. Bugün de doğruluğuna inandığım bir yorumu neden değiştireyim?" diye cevap vermiştim. Nedense Zeliha Berksoy cevap vermiş bana; "Rolünü 24 yıl önceki gibi oynuyorsa, demek kendini geliştirememiş" filan gibi bir cümleyle. Meslektaşlar cevap vermemi istediler; ama Zeliha Berksoy'la hiçbir konuda polemiğe girmeyi bir an bile düşünmedim. Ancak ondan sonra Zeliha Berksoy bir daha selam vermedi bana, üstelik selamımı havada bırakarak. Ama hâlâ annesine izin vermemesine üzülürüm; Semiha Hanım'ın oyununun belgelenmesi iyi olurdu.

Dizi işi hoşuma gitmişti. Sahnede olmasam da platoda oynamak da bir şeydi. Ayrıca kalıcı oluyordum bir biçimde. Asla tiyatro olarak belgelendiğimizi kabul etmiyorum ama, bir biçimde arşivleniyorduk. Keşke video olsaydı da, eski oyunlarımızı kaydetmiş olsaydık. "Tiyatro suya yazılmış yazıdır" der dururuz ve bu doğrudur. Karar verdim, seneye *Kaldırım Serçesi*'ni de çekeceğim. Hemen hazırlıklara başlamalı. Bu TV olayı çok eğlenceli oluyor canım!

Tiyatro kostümlerimin sergisinden bir fotoğraf. Ayşe Takı, Ortaköy'deki galerisi için böyle bir öneri getirdi. Sanırım fikir, annesi Gül Önet'ten doğmuştu. Orada, o kostümler, içinde onlara anlam kazandıran kahraman olmayınca, ruhu çoktan uçup gitmiş ölü bir beden gibi gözüktüler gözüme. Galiba biraz da pişman oldum. Serginin ilk ziyaretçilerinden biriydi Sayın Sakıp Sabancı.

Bu arada Genco Erkal, Başar Sabuncu gibi, meslek hayatımı olumlu etkilemiş isimlere olan ufak tefek kırgınlıklardan söz açılmışken Haldun Dormen'e değinmeden edemeyeceğim. Haldun bir TV programında değerli bulduğu gelmiş geçmiş tüm operet ve müzikal oyunculardan söz etmiş, ama benim ve tiyatromun adını anmamış. Ya da sadece çok disiplinli bir oyuncu olduğumu söylemekle yetinmişti. Ve bunu değişik zamanlarda değişik programlarda da sürdürmeye devam etmişti. Bu yıl bile... Nedenini hâlâ merak ederim.

Torba ve sakinleri

Şimdi gene biraz geriye dönüyorum.

Yıl 1977. Bodrum'da Giritli Mahallesi'nde, Kaymakam Sokağı'nın sonunda, birkaç İstanbullu orada oturduğu için adını "İstanbul Çıkmazı" koyduğum bir çıkmazda, küçük, şirin bir Bodrum evinde kiracıyız. O yıllar Bodrum'da her ev, kiralayan tarafından restore edilmek durumunda; zira evlerde henüz tuvalet, duş, eviye, lavabo, elektrik, su yok. Ev iki kat toplam 40 metrekare, ama avluya bağlanınca ferah bir yaşam sunuyor insana.

O yılların özentisiyle, eski Bodrum evi gibi döşedim: ev bembeyaz, pencere söveleri çivit, pencere doğramaları kasetli. Onları bir sıra çimen yeşili, bir sıra turuncu yağlıboyayla ellerimle boyadım. Çok şirin ve havalı oldu. Gene ellerimle eski bürümcük çarşaflardan perdeler dikip, brizbizle taktım. Ev, eski bakırlar, siniler, doğudan getirtilmiş özel yapım keçeler, çevreler, yazma baskıları, geleneksel raflarda Osmanlı için yapılmış ay-yıldız desenli eski Fransız porselen tabaklarıyla inanılmaz hoş bir yer oldu. "Doğramaları böyle, takaların renkli kuşakları gibi boyamak gemici âdeti olsa gerek" diye bir de hikâye uydurdum. "Gemiciler artan boyaları evlerine getirince, kadınlar da baharda evlerini kireçledikten sonra, doğramaları rengârenk boyuyormuş; hatta tekne renklerinden insan sokağa girer girmez hangi evin hangi kaptana ait olduğunu buluveriyormuş." Nasıl, güzel hikâye değil mi?

Avlu bahçede büyük bir limon ağacı var, yediveren. Üstündeki limonlar on evi besler. Baharda limon çiçeklerinin kokusuyla mest olur insan. Kışın kâğıtlayıp, kutulayıp İstanbul'a bile götürüyoruz dönerken. Dış kapıdan evin kapısına kadar eve paralel kayrak döşenmiş yol, asma çardakla gölgelendirilmiş. Salkım salkım üzümler başımıza değdi değecek. Dolma pişirmekten asma yap-

rakları seyrelmiş biraz. Zaten Bodrumlular, "Hamarat kadın kocasını gölgesiz bırakır" diyorlar. Mutfak bahçede. Yemek hazırlamak, yemek, sefası sürülen saatler... Ancak bahçedeki mutfakta heyecanlı anlar da yaşamak mümkün. Bir gün mutfak tezgâhında (tezgâhım "A La Luna" programındaki gibi izleyiciye, pardon yani duvara değil de, bahçeye dönük) balık ayıklıyorum. Kocaman bir lahos, hiç mübalağasız üç kilodan fazla. Bir elimde koca bıçak, öbür elimle lahosu zapt etmeye çalışırken, bahçe duvarından bir kedi belirdi. Birden iki, derken üç oluverdiler. Ben onlara "pist, pist" demeye çalışırken, yandan iki kedi daha geliverdi ve bir anda tezgâhın üstüne olanca zarafetleriyle balerin gibi sıçrayıp balığıma hücum ettiler. Savaşımız bir dakika sürmedi. Baktım balıkla yetinmeyip beni bile paralamaya kararlılar; hepsi birden tezgâha sıçrayıp balığa hücum edince, bıçak bir yana, balık öteki yana, kendimi eve anca atıp kapıyı kilitlediğimi hatırlıyorum. Eh ben alışkınım, hiçbir güzellik kendini ödetmeden yaşanmaz.

Bahçemizde yok yok. Envai çeşit kaktüsler, sarmaş dolaş renk renk begonviller, beyaz mavi yaseminler, sardunyalar, rozetler, Bodrumluların atatürkçiçeği dediği hibiskus... Sonra menekşeye benzeyen şükriyehanımlar, naneler, romarenler (biberiye), fesleğenler... Bir neşeli bahçe yapmışım ki, bu kadar olur.

Ve günlerden bir gün Ülkü Tamer çıkageldi. "Çocuklar Abdi Bey geliyor, üç dört gün kalacak. Onu gezdirelim" dedi. Ülkü, 1977 yılında Milliyet Yayınları'nın başında, meslek hayatının en parlak günlerini yaşıyor. Çocuk dergisi çıkarıyor, kaliteli kitaplar basıyor, art arda yenilikler sunuyor okurlarına. Abdi İpekçi, Babıâli'nin pırlantası, dost gazeteci, ayrıca Engin'in ikinci dereceden kuzeni. İkisinin babası kardeş çocuğu. Çok sevindik, hemen program yaptık; ama tatbik edemedik tabiî. Abdi ilk geceden duruma hâkim oldu ve bizi daha ilk gece yemekten sonra bir diskoya götürdü. Evet, Bodrum'a gelip ayağının tozuyla soluğu diskoda aldı Abdi. Üstelik kapalı bir disko. İnanılır gibi değil ama Abdi İpekçi'yi yakından tanıyanlar bilirdi ki, onun için tatil demek, dinlenme demek, dans etmekti. Güzel eşi Sibel'le gerçekten güzel dans eden bir çifttiler. Hem birbirlerine, hem dansa yakışıyorlardı.

Ben o gece, o günkü koşullarda, Kale'nin dibindeki klimasız diskoda tepinmekten soluksuz kalmıştım. "Bu iş böyle olmaz" dedim. "Yarın sizi Torba'ya götürüyoruz, biraz deniz, biraz güneş lütfen." Metazori razı oldular. Üç çifttik, Ülkü'nün o günkü eşi Emel Ceylan Tamer'le birlikte.

Torba'da biraz uyduruk bir tersanede ikinci teknemizi yaptırı-

yorduk. Aslında Engin yapıyordu tekneyi diyebilirim. 12 metre meşe omurga İstanbul'dan gemiyle gelmiş, Bodrum'da denize atmışlar, bin bir meşakkatle karaya çekilmişti.

Tersanenin sahibi Arap Oktay başlı başına bir öykü kahramanı olabilecek bir tip. Eski balıkadam, eski Ağa Camii imamı, Bodrum Müzesi'ne bağlı dalgıç ve o gün de "Katamaran" tersanesinin sahibi. Bodrum'da ilk katamaranı o yapmış. Neyse, Oktay'la maceramız pek kolay bitmeyecek. Nasılsa döneceğiz ona.

Abdi İpekçi

O gün Torba Koyu'nun ortasında, öğle sularında üç çift, inanılması güç berraklıktaki denizin içindeki çakılları seyretmeye doyamıyor; yüzüp yüzüp kendimizi kıyıdaki çakılların, kayrakların üzerine atıyor; her birimiz yaşadığımız saatlerin bağışlanmış saatler olduğunun bilincinde, kendi inancımız doğrultusunda kendi tanrımıza teşekkür ediyorduk. Bir ara Abdi elindeki sigara izmaritini denize fırlatmak üzereyken, "Hayır, bu denize sigara atamayacağım. Bu denize kıyılmaz. Müthiş bir yer burası, bir doğa harikası" dedi. Bir an ilk kez görüyormuşcasına çevreme baktım. Karşımda Torba Koyu'nun ağzını kapatırmışcasına duran Salih Adası ile İkizler görüntüyü göle çevirmiş. Arkamda Torba'nın nazar boncuğu sarnıç duruyor. Başımı sola çevirince, kurulmuş teknemizin eğrilerini görüyorum. Sarnıcın ardı büyük bir zeytinlik olarak tepelere uzanıyor.

Torba, Bodrum'un en ağaçlı, en yeşil yeri o gün. Koyun sol tarafı çam ağaçlarından gözükmüyor. Büyükada'nın Dili gibi, çamlar koyun bitimindeki buruna kadar uzanıyor. Sağdaki tepeler biraz kıraç, gene de yer yer makiler örtmüş. Tek tük sakızağaçları var.

Torba'da sahil boyu sakızlar sıralanmış, bodur ağaçlar manzarayı kapatmıyor, ayrı bir güzellik veriyor. Daha gemici barınağı mendirek yapılmamış; orada, sonradan Ahmet Ağa Otel ve Restoran olacak olan Ahmet'in balıkçı kahvesi var. Kahve dedikse, yerden bir metre yüksekte, tahta bir baraka. İki masa, dört sandalye... İçeride o canlı balıklar hiç hak etmedikleri biçimde pişiriliyor. Ahmet'te taze salata ve taze balık en kötü biçimde sunuluyor. Salata iyi yıkanmamış; balık, beş defa balık kızartılmış yağda kızartılıyor. Çayın suyu rezalet. Bütün bunlara rağmen Ahmet'i ilk tanıdığım gün sevmiştim; çünkü çok güzel bir kurt köpeği vardı ve ona çok iyi bakıyor, besliyordu. Sonunda ben iyice Ahmet'le ahbap oldum, ona salata yıkamayı, taze yağda yakmadan balık kızartmayı öğrettim.

O günlerde koyun tek evi "Villa Hamburg"du. Evin üstünde kocaman yazılmış yazı, ilk görüşte beni çok şaşırtmıştı. Bir Alman çift yaptırmış, yazları geliyorlarmış. Arada bir rastladığım bu çifte bakıp, Engin'e "Bu adam eski bir Nazi subayı galiba" dediğimi hatırlıyorum. Birkaç yıl önce Herr ...'in (adını şimdi hatırlamıyorum) kocaman resmini gazetelerde görünce şaşkına döndüm. Meğer bizim Alman gerçekten Nazi subayı değil miymiş? Yıllar sonra yakalanmış, savaş suçlusu olarak yargılanıyordu. Engin, "E, pes doğrusu!" dedi. "Sende de ne göz varmış."

Nerede kalmıştık? Evet, 1977 yılının ayını anımsamadığım o güzel yaz gününde Abdi sigarasını denize atamadı, iki taş arasında söndürdü.

– Çocuklar, hayatta hiç mülkiyet hissim olmadı. Teşvikiye'de oturduğum evimden başka mülküm yok. İlk defa, şurada bir evim olsaydı diye içimden geçirdim, dedi.

Şahitlerim olmasa, bundan sonra olanlara kimse inanmaz. Ahmet'in kahvesinden acelesi varmış gibi geliyor Ülkü. Benim Ülkü'ye "Bak Abdi ne diyor?" dememe kalmadan, Ülkü heyecanla "Burada arsa almak ister misiniz?" demez mi? Donduk bir an, sonra replikler karıştı. "İsterim.", "Nerede?", "Kaça?", "Hadi hemen bakalım"... Ülkü eliyle, bizim teknenin yapıldığı tersanenin yanı ile sarnıcın arkasında bir yerler gösterdi. Adamın biri, sırtlarda büyük bir arsa almış site yapmak üzere. Önde deniz kenarında da 4,5 dönüm bir yeri de aynı köylüden ucuza kapatmış. Rastlantıya bakın, Ülkü'nün eski tanışı çıkmış bu adam, aslında Üstün Kutsal isminde bir avukat. Abdi İpekçi adını duyunca heyecanlanmış. Eh, bizim isimler de fena değil. "Ben bu arsayı bu şöhretlere ucuza verirsem, arkadaki sitedeki evleri istediğim fiyata satarım" diye düşünmüş anlaşılan.

– Birlikte alalım burayı, dedi Abdi. Bizler hemen "Evet!"i bastırdık.

– Olmaz Gülriz, biz ev yaptırıyoruz şu anda, sen çıldırdın mı? dedi Engin.

– Ama Engin, burası Torba, deniz kenarı; yarın Bodrum dolarsa kaçacak bir yerimiz olsun, dedim.

– Sen delisin. Daha bitmemiş evi satmayı mı düşünüyorsun? dedi.

Sonunda üç aile 4,5 dönümü alıp, üç komşu ev yapmaya karar verdik. Baktım herkes benim kadar tezcanlı. Hemen Üstün Bey'i bulup konuşacağız, paraları bastırıp alıyoruz arsayı. Arsanın önündeki sarnıcın yanında minik bir yıkık taş ev vardı. Oktay, kaçıncı

mesleği olarak bilmem, orada haruplardan derme çatma bir çardak yapmış, altına dört masa atmış, köfte, menemen, salata servisi yapıyor. Bir de iyi aşçı ! Arada bir balık bile yapıyor. Çinko buzlukta Bodrum Buzhanesi'nden getirilmiş buz kalıplarının üstüne dizdiği buğulanmış Tekel biralarıyla beraber. O gün, köfteler, biralar ve Torba'da "şahane" arsa hayalleriyle harika bir yemek yedik.

Hayaller inanılmaz bir süratle gerçekleşti, ufak tefek değişiklerle tabiî... İnanması zor, çok ucuza satılacak olan arsanın fiyatı hepimize çok pahalı geldi. Biz, "Sen al Abdi, biz çekilelim" dedik. Abdi, "Benim o kadar param yok ki" deyince, gerçekten çok şaşırmıştım. Sonra birden uyandım. Abdi patron değildi ki ! Gazetenin kalbiydi, beyniydi, kurmayıydı, eriydi; ama sahibi, patronu değildi. Gazetede hissesi bile yoktu. *Milliyet*'i o günkü *Milliyet* yapan Abdi İpekçi, maaşlı bir memurdan farksızdı. Çok cömert bir insandı. Çocuklarını yurtdışında okutmak, dostlarıyla dışarıda yiyip içmek, dans etmek, eşi Sibel'i çok şık giydirmekten başka bir lüksü olmamış bir insandı o.

On dört kişiyle bu ülkede tuvalete bile gidilmez

Çaresiz, bir iki kişi daha almaya karar verdik aramıza. Herkes uyumlu olacağını sandığı dostlarını sayıp döküyor. "Yedi parsel olacağız" derken, inanılmaz ama, sonunda on dört parsel olduk. Evet, on dört evlik Abdi İpekçi Sitesi. Ben, "Eşi dostu seçerken dikkatli olalım; örneğin aranızda bir doktor, bir avukat, bir mimar olmalı" dedim. Nitekim o günlerde Sosyal Sigortalar başhe-

Torba'da deniz kenarında.

kimi olan Operatör Doktor Adnan Kürkçüoğlu ile eşi Feride, mimar Yalçın Alataş ve o günkü eşi Fatoş, karikatürist Bedri Koraman, eşi eski güzellik kraliçelerimizden Nil, Abdi'nin dostları olarak katıldılar siteye. Ben hukukçu Yiğit Okur'u önerdim, bugün olsa "ünlü roman yazarı" diye önerirdim. Sonra o günlerde dünya görüşlerimiz böyle pek farklı olmayan Mehmet Barlas ile eşi Canan Barlas, yayıncı Ercan Arıklı ile Amcam Ali Sururi ve eşi Alev Sururi'yi önerdim. Herkes sevinçle kabul etti. Filiz ve Mücap Ofluoğlu'na teklif ettim. "Bizim zaten Bodrum'da evimiz var" diye kabul etmediler, ama Filiz Dışişleri'nden Üstün Üstündağ ile eşi Gülgün Hanım'ı önerdi. Ben de "Ne güzel, grupta bir de hariciyeci ailesi olsun" diye Abdi'ye teklif ettim. Böylece on bir ev olduk. Sonra Hilmi Yavuz ile eşi Nuran Yavuz, Oya-Affan Başak ve Ülkü'nün arkadaşı Yusuf Balkanlı ve eşi Ceki katıldılar.

Amcam Ali Sururi, eşi Alev'le bir yaz Bodrum'a bize misafir geldi. Onları tekneyle o güzel denizlerde gezdirince Bodrum'a âşık oldu. Hemen ertesi yaz ev kiraladı. Çiğdem için en sağlıklı yaşam biçimini bulmuşlardı. Zaten Ataköy'de deniz kirlenmişti, art arda kaybettiğimiz amcalarımdan sonra Ali Amcam da biraz erken emekliliği seçmişti. Bodrum'da çok huzurluydular; ama Torba'da bir ev hayaldi onlar için. Küçük kızları Çiğdem, Bodrum kalabalığını seviyor, asla tenha Torba'yı istemiyordu. Amcam ve Yengem Alev, "Nasıl öderiz, zorlanırız" filan diye vazgeçmek üzereler. "Zorlanırsanız ben satın alırım" dedim. Nihayet cesaret edebildiler. Aslında onları Torba'da ev sahibi olmaya ikna edene kadar çok uğraştım. Bugün acaba iyi mi yaptım, kötü mü ettim bilemiyorum. "Alev İstanbul'da kalsa mesleğini bu kadar erken bırakmazdı" diye düşünürüm ara sıra. Kızı Çiğdem, belki çok istediğini çok sonra dile getirebildiği tiyatroya ucundan bulaşırdı ve hayatı bambaşka olurdu, kim bilir? Gene tekrarlıyorum, galiba hayat rastlantılardan ibaret.

Torba'daki on dört ev, 1988 ve 1989 yıllarında art arda tamamlandı, ancak her şey çok zor oldu. Başta rast giden Abdi İpekçi'nin şansı, birden ters döndü. Onu beklenmedik bir anda, beklenmedik bir biçimde kaybettik. Abdi'nin aramızdan, dünyamızdan ayrılışına uzun süre inanamadık, kabul edemedik. Teşvikiye Camii'ndeki cenaze törenine gelen devlet büyüklerimize bakıp Engin'e, "Bu insanların burada ne işi var?" dediğimi hatırlıyorum. Ondan yıllar sonra, Ankara'da bir nedenle aynı devlet büyükleriyle gözlerim yaşlı öpüşürken yakaladım kendimi ve sorguladım. Biz bu kafayı... Ben bu kafayı değiştirmedikçe, ülkemden hiçbir

değişim beklememem gerektiğine karar verdim o gün.

1978 ve 1988 arasında Torba'daki gelişmeleri her açıdan değinmeye değer buluyorum. Abdi'yi inanılmaz bir biçimde kaybettik, bir yıl Torba'yı unuttuk. Sonra ufak ufak toplantılar başladı. Üç toplantıda, Türkiye'de on dört kişiyle tuvalete bile gitmenin imkânsız olduğunu öğrendim. Bu arada Yalçın Alataş ve Fatoş ayrıldı. Artık sitede daha sonra Mustafa Özcan'la evlenen Fatoş ve Mustafa var. Abdi'den sonra ikinci ölüm Adnan Kürkçüoğlu'yla merhaba dedi. Eşi Feride, çocuklarıyla sitemizde yalnız. Ayrıca Ercan Arıklı bu kalabalıkla bir sonuca varmanın çok zaman alacağını anladığı için hissesini Çağla Kurtuluş'a devretti. Ülkü Tamer, İstanbul'da alacağı daire için hissesini yok pahasına arkadaşı Yusuf Balkanlı'ya sattı. Böylelikle grupta Yusuf Bey ve ailesinin iki parseli olmuş oldu. Yusuf Bey bir yerde emekliliğinin tadını her şeye hayır demekte çıkardığı için işler daha zorlaştı. "Bu koşullarda herkes kendi evini yapsın, bitsin bu işkence" dedik, öyle de oldu. Ancak, önce parsellerin kurayla çekilmesi gerekiyordu. On dört parselin dördü önde, deniz kenarıydı. Diğerleri de arka yamaca serpiştirilmişti. Böylelikle kimse kimsenin manzarasını kapamayacaktı. Kura günü geldi çattı. On dört kişi eşleştik, yedi parsel olmuştuk; çünkü ancak evler bitince tapu alınacaktı on dört eve.

Sıra bana gelince, "Ben çekmem" dedim, "başkası çeksin benim yerime." Nuran Yavuz daldırdı elini ve önce kendine, sonra bana öndeki iki parseli çekiverdi (ona hâlâ bir hediye alacağım). Böylelikle öndeki dört evi amcam ile biz, Nil ile eşi Bedri Koraman ve Nuran- Hilmi Yavuz çiftiyle paylaşmış olduk. Kısa bir süre sonra Yusuf Bey yeni toplantı istedi. Yeniden kura çekilmesini teklif etti. Bilmem durumu anlatabildim mi? İşte bu her toplantı-

da baş konu olup, saatlerce havanda su dövdüğümüz günlerden birinde Ercan Arıklı (ki toplantılar genelde onun bürosunda yapılıyordu) "Yusuf Bey gelin benim parselimi alın" dedi. Yusuf Bey onu da kabul etmeyip benim arsamı istemez mi? İşte sanırım o zaman Ercan, "Arsayı devredip bu uyumlu (!) gruptan ayrılmanın tam vaktidir" dedi. İç sürtüşmeler sürüp giderken, bir gün bir de baktık o kadar gecikmişiz ki, Torba'da imar durumu yüzde 20'den yüzde 5'e inmiş. 280 metrekareye gel de ev yap. On dört metrekare inşaata izin veriyor yeni yasa. Böylece aradan yıllar geçti. İmar yüzde 15'e çıkınca, sanırım ilk evi ben, ardımdan amcam yapmaya başladık. Ancak bir şeyi anlatmayı unuttum: arsaya yeniden sahip olmak için nasıl bir uğraş vermemiz gerektiğini.

Bir gün Torba'ya gittiğimizde gözlerimize inanamadık. Oktay'ın tersanesi yer değiştirmiş, bir gecede bizim araziye kaymış sanki. Her şey yerli yerinde ama, tersaneyi ararsanız sağa değil sola bakacaksınız. Meselenin aslını öğrendik sonunda. Borç senetlerini ödemekte zorlanan Oktay, haciz geleceğini öğrenince, kiraladığı topraktan bizim araziye taşınmış, böylelikle teknelerini, tersanesini hacizden kurtarmıştı. İyi akıl. Ama bizim araziyi Oktay'dan kurtarmamız tam üç yıl sürdü. Sonunda mahkemelik olduk. Adam bu konularda uzman olduğu için her yolu biliyor, biz amatörleri parmağında oynatıyor. Sonunda büyük "metr" Yiğit Okur'a telefon açtım. "Sevgili Yiğit, olay böyle böyle" dedim. Yiğit, "Gülrizciğim, tutun bir avukat, hisseme düşeni öderim" demez mi? Hani sitemizin doktoru, mimarı derken, var olan avukatımızın da olmadığını öğrenmiş oldum böylece. Sonunda biz de yasal silahlarımızı bırakıp onun silahlarını kuşandık ve Oktay iki günde tersaneyi boşalttı.

Bütün imkânsızlıklara rağmen Torba'da inşaata başladım. Bu kez planı ben çizmiştim. Bodrum'da bir mimara da "Aynen bu planı uygularsanız birlikte çalışabiliriz" dedim. "Ucuz etin yahnisi pek olur" derdi anneannem, doğruymuş. Adam esrarkeşti galiba, yanlış üstüne yanlış yaptı. Ben gene ustabaşı olarak inşaatın başında... Parsele isabet eden bir zeytin ağacı var. Planımı öyle yaptım ki, evin duvarına yaslanacak ağaç. Adam temeli kaydırmış, "Ağacı keseceğiz" diye tutturdu. Ben, "Evin duvarını ona göre içeri alırız" dedim, razı olmuyor. Torba'dan ziraatçı Mustafa Bey'i uzman olarak getirdim. Ağacın yaşlı olduğunu, daha fazla büyümeyeceğini söyledi. Duvarı incecik kalana kadar kırdık, eve yaslandı zeytin, ben de rahat bir nefes aldım böylelikle. Torba Abdi İpekçi Evleri'nin ilk biten evi bizimki oldu.

Bugün herkes kendi evinde oturuyor Torba'da. Melunet Barlas hariç. O da sattı evini, neyse ki çok yakın bir dosta, Engin'in asker arkadaşı Ergül Aybay'a. Hilmi Yavuz ve Nuran Yavuz boşanınca, komşumuz Nuran Yavuz oldu. Öndeki, Oktay'ın köfte-bira sattığı yeri onarıp müşterek mülk olarak içe dönük lokal yaptık. Site olmadığımız halde, anısına "Abdi İpekçi Sitesi" yazılı bir tabela astık. Sibel İpekçi, kızı Nükhet, damadı Engin İzet, torunu Alev, oğlu Sedat'la yaz aylarının çoğunu sitede geçirir. Ara sıra "Abdi sanki onlar için bu kadar çok istemiş burayı" diye düşünürüm.

Torba gerçekten yarımadanın incisi. Çevredeki koylar, meyhane, otel, motel ağırlıklı. Burası evlerin çoğunlukta olduğu bir mahalle, köyü olmayan bir koy. Tersanenin yanına yapılan Torba Han Oteli, Mimar Ahmet Berk tarafından öyle silik, öyle araziye uygun yapıldı ki, zevkli, büyük bir villa dersiniz. Sonra Taksim Sanat Evi'nin Torba şubesi, hepsi ihtiyacımızı karşılayan, çevreye saygılı yerler. Ahmet Ağa genç yaşta hayata veda edince, evlatları çareyi burayı yabancılara kiralamakta buldular. Artık güzel bir mendireğimiz var. Bir yanda balıkçı tekneleri, tratalar, bir yanda koyumuza bir iki gecelik konuk olan yatlar durur.

Sabahları 7'de yürüyüş yaparım, komşu evin köpeği Cadı eşlik eder bana bu yürüyüşte. Yürüyüş dedimse, yazın burundaki Dolfin'e kadar, baharda Demir Sitesi'ne kadar, en fazla üç kilometre. Dönüşte, ağlarını toplayıp mendireğe dönmüş olan balıkçılarım İsmail ya da Ramazan'dan ağlardan gözümün önünde çıkardıkları taze balıklar alırım. Bazen de hatırları kırılmasın diye alacağım balığın yarısını birinden, yarısını öbüründen alırım. Sonra döner, üstümdekileri atar, içimdeki mayoyla denize. Saat 8.15'tir genellikle ve Suna Kan, Atilla Sönmez'le ilk turunu tamamlamış, benimle buluşmaya gelir. İkinci tur 45 dakikadır ve sabah saat 6 ile 10 arası bu koyun en güzel saatleri yaşanır. Işıklar, denizin rengi her gün bir başkadır sanki. Az sonra ünlü ressamımız Turan Erol katılır bu sabah sefasına. Sonra en fazla beş altı kişi daha. Bazen balıklarımı ayıklanırken çevreme bir göz gezdiririm. Mendireğin arkasındaki yamaçta çamlar vardı, üç yıl önceki yangından sonra ne çam kaldı ne sakız. Kıraç bir tepe oldu; ama bir gün elbirliğiyle yeşerteceğimize inanıyorum.

Benim babam onun babasını döver

Yazları vakit buldukça Bodrum'daki evinde yaşayan Ali Poyrazoğlu, günlerinin çoğunu Torba'da geçirir, Torba'da denize girer.

Bir gün bizim evde o tepeleri işaret edip, "Buraları artık tatil köyü oluyor, sizin Torba sefanız da böylelikle son buluyor" demez mi! "Ne, nedir, nerden çıktı bu, öyle şey olamaz" filan diyecek oldum. Ali, güvenilir kaynaklardan bildiğini söyledi. Kahroldum. Zaten yeterince oteli, moteli barındıran köyümüz; tatil köyü, yeni otel, motel derken elden gidiyordu demek ve tesadüfen o gün Ali gelip bundan söz etmese muhtemelen atı alan Üsküdar'ı geçmiş olacaktı.

En iyisi ben şimdi bu olayı belgelerle anlatayım. Galiba hem daha kolay, hem daha ilginç olacak.

24 ekim 1997 tarihinde *Yeni Yüzyıl* gazetesinde, sonraki günlerde başka gazete ve dergilerde şu mektubum çıktı:

Yazları Bodrum Yarımadası'nın incisi Torba'da yaşarım. Küçücük Torba Koyu'nda, küçücük bir evim var. Henüz taşıma suyuyla yaşıyoruz. Ama nihayet on yıl sonra, bu yaz Bodrum Belediye Başkanımız Tuğrul Acar'ın gayretiyle suya kavuşuyoruz. Borular döşendi. Evlere bağlantısı kaldı. Ardından kanalizasyon çalışmaları başlıyor. Karar imzalanmak üzere başbakanınıza sunulmuş. Zira Torba, yarımadanın en kirli denizi ilan edilmiş durumda. (Bugün denizimiz tertemiz, yunuslar bile geri döndü.)

Bilenler hatırlayacaklardır, Torba Koyu'nun sol yanında, denizden tepelere uzanan, çok güzel bir çam ormanı vardır. Koyumuzun incisi olan bu ormanın bir kısmı, bilinmeyen bir nedenle geçen yaz yandı. Bu yıl öğreniyoruz ki, ormanın büyük bir bölümü, tatil köyü yapılmak üzere kiralandı, kiralanacak. Türkiye'nin üç yanı deniz, bütün koyla-

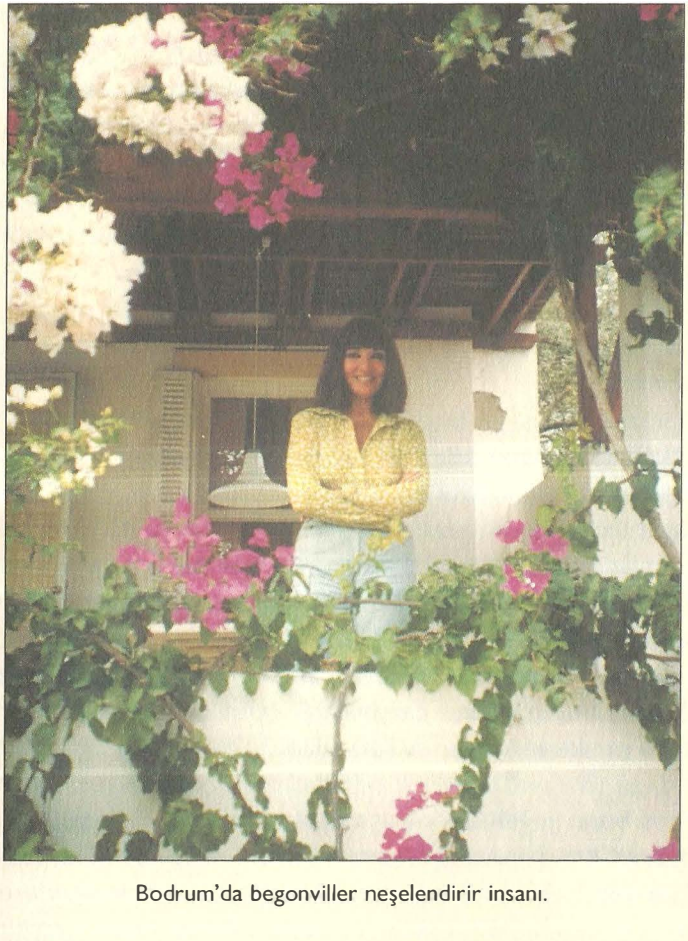
"Tango"da. Hep dümen erkekte mi olur?

rın başında aynı dert, aynı senaryoyu bu halk kaç kez yaşadı? Aklı başında birkaç Torba sakini toplandık. Hiçbirimiz, turizm yatırımlarına devletin kolaylık göstermesine karşı değildik. Hepimiz ülkenin tatil köyü, otel ve pansiyonlarının, yatak kapasitesinin artmasının yararını biliyorduk. Ancak küçücük Torba Koyu'nun kamuya açık tek sahilinin ticarî amaçla yok edilmesine razı olamazdık. O sahil ki, her cumartesi pazar, çevre köylerden, hatta Milas'tan, Muğla'dan gelen ailelerle dolup taşar. Balıkçıların tek barınağıdır. Hep birlikte konunun üzerine gitmeye karar verdik. Bir oldu bittiye getirilmek istenmedik. Araştırdık ve gördük ki, atı alan Üsküdar'ı geçmiş bile.

Geçmiş turizm bakanımız, gitmeden önce tahsis çalışmalarını sonuçlandırmış, 38 yeni alan turizme açılıyormuş. 968 milyon 763 bin 219 dolara, bütün yeni alanlar 35 kişiye ve müteşebbislere tahsis edilmiş bile. Bu müteşebbislerin yüzde 63'ü turizm sektöründe, yüzde 37'si sanayi, inşaat, altyapı, eğitim gibi sektörlerde faaliyet gösteriyor. Torba Koyu'ndaki orman, tahsiste şöyle tanımlanıyor: "Muğla-Bodrum-Türkbükü doğusu, turizm merkezi." Türkbükü mevkiinde tatil köyü kullanımına ayrılmış parseller. 1 no.lu parsel (700 yatak kapasiteli) büyük otel Faselis Tur İşl. Tic. A.Ş.Y., (300 yatak kapasiteli) 2 no.lu parsel: Akfen İnş. Tur ve Tic. A.Ş.Y. (180 yatak kapasiteli) 3 no.lu parsel için kurulacak Bodrum Turizm ve Otl. A.Ş.Y. tahsisi için ön izin verilmiştir. Anlaşılıyor ki, koyumuzun ardındaki koy da elden gitmek üzere. Dikkat ederseniz, Torba sözcüğü, Gündoğan sözcüğü geçmiyor bile. Neden acaba?

Ben ilk kez, ormanımızı, koyumuzu korumaya karar verdim. Bu konuda elimden geleni ardıma koymayacağım. Torba sakinlerini oksijensiz bırakmaya, koyumu beton yığınına dönüştürüp, bu alanın ekolojik yapısını değiştirmeye kimsenin hakkı yok. Tam da erozyonla mücadele edilirken, son kalan bu ormanın yapılaştırılma kararı çok kaygı verici. Kararlıyım, bu konuda önce tek başıma uğraşacağım. Bilirim ki, "tek bir insan dünyayı değiştirebilir." Torba halkının benimle aynı duyguları paylaştığını da biliyorum. Bu yanlış uygulamayı durdurmaya kararlıyız. Toprağımızı, üç beş açıkgöz fırsatçının eline bırakmayacağız. Üç otuz paraya yapılan tahsislere dur diyoruz. Biz Torba sakinleri, koyumuzun yakılan ormanında yeniden çamlar yetiştireceğiz. Küçük bir amfi yapıp, hafta sonları klasik müzikler çalacağız, türküler çığıracağız, şiirler söyleyip, oyunlar oynayacağız ve oradan denize girmeye devam edeceğiz.

Galiba artık her konuda "bu millet uyanıyor." Yaşadığımız yerin, çevremizin farkında olarak yaşayalım. Biz izin verdiğimiz için topraklarımızı elimizden alıyorlar. Aldırmadığımız için evimizin manzarasını usulsüz olarak kapatabiliyorlar. Oysa üstüne gidersek, benim babam onun babasını döver. Artık kaderci olmanın, nemelazımcı olmanın,

Bodrum'da begonviller neşelendirir insanı.

katlanmanın modası geçti. Şimdi hep birlikte usulsüzlüklere karşı, kaymakamlıkları, belediyeleri, hükûmeti, devleti göreve davet edelim. "Bu davet bizim" hakkımız.

Bu mektubu, cumhurbaşkanımızdan başlayarak, başbakana, bakanlara, bazı milletvekillerine, önemli bürokratlara, belediye başkanlarına, bazı sivil toplum kuruluşlarına, derneklere fakslad ım. Bir hafta tek başıma faksın başında oturdum, yorgunluktan gerçekten elim ayağım sızladı. Bazen bir faks için bir saat uğraşmam gerekti, doğru numarayı bulmak dahil. Sonra Torba sakinlerinden 8-10 kişiyle belediye başkanı ve kaymakamı bizim eve çaya davet edip konuyu açtık.

O günden aklımda kalan tek şey kaymakamın şu sözleriydi: "Gülriz Hanım, gayretlerinizi takdir ediyorum; ancak bu konuda başarılı olmanıza imkân yok. Boşuna uğraşmayın." "Bakalım gö-

receğiz" dediğimi anımsıyorum. TEMA Vakfı'nı arayıp bilgilendirdim. Hayrettin Karaca'yı arayıp durumu anlattım. "Yanınızdayız Gülriz Hanım, ama bir sonuç alacağınızı sanmam. Boşuna vakit keybetmeyin" dedi. Torba sakinlerinden bu konuda el verecek insan bulmak kolay oldu. Başta Bilge Contepe (o çok sıkı bir kadın), Suna Kan, Atilla Sönmez olmak üzere, Bilge Contepe'nin önerisiyle 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu-İzmir adresine bir dilekçe yazdık:

II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
İzmir

Bodrum ilçesine bağlı, Torba köyü yerleşim alanı yakınındaki Dıngılbükü ile Demir mevkii arasında kalan fıstıkçamı yapısındaki örtülü orman alanı, bölgemizin ekolojik yapısını oluşturmaktadır. Ne yazık ki son kalan bu orman alanı da turizm yatırımlarının tehdidiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Biz aşağıda imzası bulunan Torba köyü sakinleri, değerli orman alanlarımızın ileriye dönük yapılaşma tehdidinden korunması için kurulunuz tarafından incelenerek 1. Derece Doğal Sit Alanı çalışmaları kapsamı içinde değerlendirilmesini ve gerekenin yapılmasını arz ederiz.

Sonra bunu çoğalttık, imzaya açtık ve maalesef ancak ben, Engin, Bilge Contepe, Atilla Sönmez, Suna Kan ve iki üç kişi dışında kampanyamıza kimse katılmadı. Bizler o temmuz sıcağında, ev ev, kıyı kıyı, plaj, otel motel gidip, her gördüğümüz insana imzalattık. Bazıları "O, Gülriz Hanım, borç senedi bile olsa imzalarım, okumama gerek yok" diye espri yapıyor, okuyanlar hemen imzayı basıyor ve başarılar diliyor; ama ifadelerinden anlıyorum ki, kimse umutlu değil. Ben kampanyayı gündemde tutmaya kararlıyım.

Engin'e söylüyorum, o günlerde "A Takımı"yla atv'de televizyon programlarının tozunu attıran Savaş Ay'a telefon ediyor. Savaş, tesadüfen Bodrum'da olan ekibinin Bodrum programını bir gün uzatıyor, geliyorlar, koyun filmlerini çekiyorlar. Bunun için komşularımızdan Ünal Bey teknesini bütün gün bize tahsis ediyor.

Bodrum Mimarlar Odası'ndaki arkadaşlara anlatıyoruz. Başta Öktem İrem, sonra kadim dostlarımız, Çerçi'nin sahibi Haluk Anat ve eşi Lale Anat çok imza topladılar bu haklı davamız için. Aylar, aylar, aylar geçti; 24.9.1997 tarihli dilekçeme, dolayısıyla ekte yolladığım mektubuma 4.2.1998 tarihli karar cevap olarak geldi tam beş ay sonra.

T.C.
Kültür Bakanlığı İzmir II Numaralı
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
Karar 48.01/ 1392
Gülriz Sururi
Ayazpaşa Sarayarkası Sok. 32/3
Taksim-İstanbul
Toplantı tarihi ve no. 4.2.1998 –511
Karar tarihi ve no. 4.2.1998- 7435
Toplantı yeri: İzmir

Muğla ili, Bodrum ilçesi, Gündoğan beldesi sınırları içinde kalan Torba Koyu, Dıngılbükü ile Demir mevkii arasında kalan alanın 1. (birinci) Derece Doğal Sit Alanı kapsamına alınması istemiyle ilgili olarak Gülriz Sururi'nin 24.9.1997 tarihli Torba Köyü sakinlerinin 24.-25.9.1997 gün ve 3025-3021-3022-3023-3019-3018-2024 evrak kayıt numaralı başvuruları gereği Müdürlük raportörlerince yerinde yapılan incelemer sonucu hazırlanan 4.2.1998 tarihli rapor okundu, işlem dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Muğla ili, Bodrum ilçesi, Gündoğan beldesi sınırları içinde kalan Torba Koyu, Dıngılbükü ile Demir mevkii arasında kalan ve ekli 1/ 25 000 ölçekli haritada sınırları belirtilen alanın 2863 ve 3386 sayılı yasalar uyarınca Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmesine,

Doğal Sit Alanı'nın derecelendirilmesi amacıyla ayrıca çalışma yapılmasına, söz konusu çalışma sonuçlanıncaya kadar alanın doğal sit niteliğini bozacak hiçbir fizikî müdahalede bulunulmamasına,

Söz konusu alan içinde Turizm Bakanlığı'nca yapılan proje uygulamaları ile çalışma aşamalarını gösteren bilgi ve belgelerin ivedilikle kurulumuza iletilmesine karar verildi.

Sibel Ünlüsoy	Selçuk Başer
Mimar	Müdür
Başkan	Başkan Yardımcısı
Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu	Prof. Dr. Orcan Gündüz
Üye: Doç. Dr. Ülker Seyman	Yard. Doç. Dr. Turgay Teymür Önbilgen
Temsilci Üye Mustafa Uğur / Gündoğan Belediyesi	

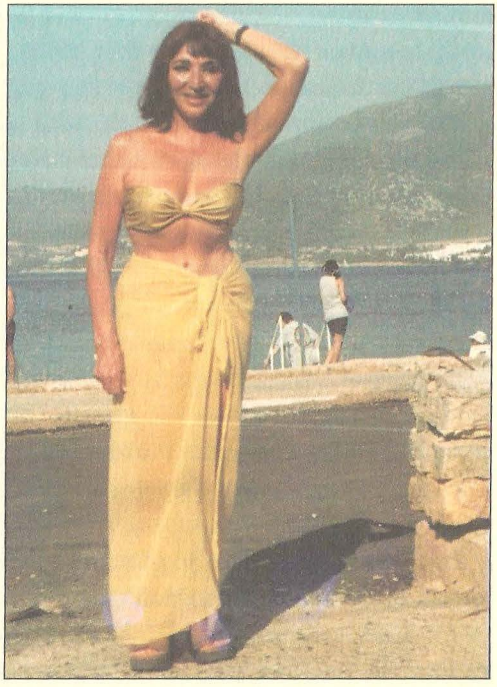
Bir yıl sonra da, I. Dereceden Sit Alanı olarak tescil edildiğinin belgesini yolladılar.

Heyecandan okuduklarımı kavramakta zorluk çektim. Kaç kez okudum bilmiyorum, ama sonunda yamyamlar gibi sevinç çığlıkları atıp havalara zıpladım. Dediğim olmuştu, benim babam onun babasını dövmüştü. Çok mutluydum. Doğrunun peşini bırakmadık, "Adam sen de" demedik, "Böyle gelmiş böyle gider" demedik ve başardık. Sivil toplum hareketinin, birliğin ve beraber mücadelenin zaferiydi bu. Muhtarımız Kemal, çerçeveletti, Dalli'ye astı kararı. Torba'da bayram var.

"Burası Türkiye" diyenlere cevap verilmişti. Yok öyle...

Ben de bir Türk olarak nasihat etmeyi biliyorum; ama işte bazen ben de teşekkürü erteliyor, erteliyor, sonra unutuyorum. O gün hemen İzmir'e gidip, kurul üyelerine teşekkür etmek istedim, ama... Şimdi hepsine, hele o günkü koşullar içinde aldıkları karar için binlerce teşekkür. Her biri sağ olsun, var olsun. Bu yıl ben de o bölgenin ağaçlanması için yeni bir uğraş vermeye hazırım artık.

Torba'da üstümde bir mayo, bir kumaş parçası, günler geceye, geceler günlere yerini bırakırken, gerçekten vaktin nasıl geçtiğini anlamam mümkün değil. Çıplak ayaklarım yaz sonu ayakkabılara sığmaz. Aynı zamanda hem incelip hem kilo aldı-

Torba'da 2000 yazı.

ğım aylardır yaz ayları. Yüzerim, biraz spor yaparım, çok yemek pişirip çok yemek yerim. Gazete bile okumaya vakit bulamadığım günler olur. Bazen bir kitap bitiririm bir gecede, bazen öteki kitap ay boyu yatakta sürünür. Hoş ve boş geçer günler Torba'da velhasıl.

Bu kez Adnan Kürkçüoğlu'nun eşi Feride'yle yollarımız Torba'da kesişti. Site olmaya çalıştığımız günlerin gerginliği yok artık ve Feride gerçekten hoş bir komşu. Sonra Fatoş Özcan... Torba'ya gelip kim evini daha önce açmışsa, öteki ilk gün onun misafiri olur. Birbirimize evlerimizle ilgili küçük angaryalar yükleriz yokluğumuzda. Komşuluk deyip geçmeyin. Aynı saatlerde, aynı denizi paylaşmak bile özel bir durumdur. Kışın üç beş kilometre içinde yaşadığımız halde, buluşmak zorlaşır; ama Bodrum'da komşuluk önemlidir bizler için. Bakıyorum da, Torba Abdi İpekçi Sitesi sakinlerinin evleri kolej ağırlıklı dostlarla dolup taşar ve ben bazen kendimi aralarında Japon hissederim.

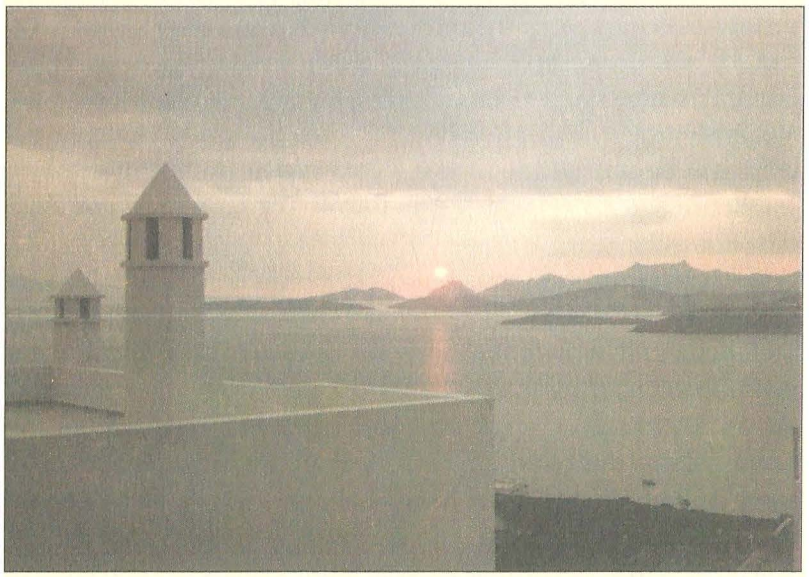
Oya ve Affan Başak başlı başına âlemdiler. Oya, almış oldukları toprağa ev yapıp yapmama konusunda çok kararsızdı. Manastır ardında, tepedeki evimize üç küçük kızları Esra, Eda, Ela'yla misafir geldiklerinde, bir yapmaya, bir satmaya karar verirlerdi. Bense onlara "Durumunuz sizi zorlamıyorsa yapın. Yarın çocuklarınız orada çok mutlu olacak" derdim. Nitekim o günden bu güne çok sular aktı. Artık Affan Başak yazın uzun bir bölümünü burada geçiriyor. Oya ara sıra birkaç gün gelir, kahkahalarıyla çevresini neşeye boğar ve dönmesi bir olur. Oya'yı tanıyanlar bilir, yerinde duramaz. Aynı anda her yerde bulunmak ister. Hatta Londra'da bir akşam, ikisini de kaçırmamak istediği iki oyunun, vakitsizlikten, aynı gece birinin birinci perdesini, ötekinin ikinci perdesini seyrettiğini anlatırlar. Sitemizin sevimli profesörü ve eşi, Repro şirketinin sahibi Affan Başak, Torba'da en az gördüğümüz komşularımız.

Onlardan daha az gördüğümüz, hatta belki de Torba'da hiç görmediğimiz, avukatımız Yiğit Okur var. Yiğit benim yüzümden gruba katıldı; ancak para ödemek dışında Torba'yla ilişkiye hiç girmedi. İnanması zor. On beş yılda bir kere bile semtine uğramadı evinin. Hatta evini o yıllar bu işlerle uğraşan rahmetli Ayfer Feray'a dekore ettirmişti. Bir ara, Okur&Okur firmasının ikinci Okur'u Mehmet geldi, bir şeyler yaptı evde. Biz o yerleşecek sandık, o da gerçekleşmedi. *Hulki Bey ve Arkadaşları*'yla ciddi bir başlangıç yapıp, gerçekten güzel bir roman yazan Yiğit Okur, hayırsız hukukçumuz olmaya devam ediyor.

Burası Türkiye. Böyle biline...

Bir zaman sonra Bodrum'daki evi satmanın zamanı geldi. Artık belliydi ki, deniz kenarındaki ev, minicik olmasına karşın, bir yaşam kolaylığı sağlıyor. Yukarıki ev bir türlü satılamıyor. Bütün emlakçıların haberi var. İki yaz geçti. "Bu böyle olmaz" dedim ve bir bez afiş yazdırdım, üzerine telefonumuzu koyduk, gidip astırdık. Eve döndük, telefon çalıyor. Zor yetiştim. Alman şivesiyle Türkçe konuşan bir hanım. Evi almak istiyor. Meğer bizim evin yan tarafında kirada oturuyormuş. Turizmci. Her gün karşıdaki eve bakıp, "Allahım, bu şato (onun tabiriyle) bir gün benim olsun" diye dua edermiş. Rastlantının böylesi?.. Evet, evi ona sattığıma çok sevindim doğrusu. Güle güle otursun. O evin satılmasına daha ilk yıl, duygusal nedenlerle karar vermiştim. Ne olursa olsun, o evde huzurlu olmama imkân yoktu. Ama o nedenler olmasa bile evi satmak zorunda kalacakmışım.

Evden ayrıldığım yaz, bir dergi için röportaj yapıyorum. Fotoğrafçı beni terasta sağa döndürdü olmadı, sola döndürdü olmadı, sonunda "Gülriz Hanım, isterseniz başka mekân bulalım resimler için" dedi. Haklıydı. Ben dağ başına bir ev yapmıştım, önüm deniz, arkam dağ başı. Öyle yüksekteyim ki, önümü hiçbir şeyin kapaması imkânsız. Bodrum, deniz, Kale, ardından Bardakçı (Salmakis) Koyu, ardından ilk Bodrum kartpostallarını süsle-

Önce.

yen yel değirmenleri, ardından Kümbet Koyu ayaklarımın altında. Art arda sıralanmış dağlar karşımda. Vadiye Barış Kooperatif Evleri yapılmış ikişer kat, görmüyorum bile. Bu, ev bittiği zamanki manzaramdı.

Fotoğrafçıyla resim çekecek açı bulmakta zorlandığımız günkü manzara ise şöyleydi: yanımda Karaada yerine, komşum Ercan Arıklı'nın su depoları ile güneş enerjisiyle burun burunasınız, aynı kotta! Karşıya bakarsanız, Kale sanki tuğla bir evin çatısına oturmuş, aradaki deniz yok olmuş; zira Barış Kooperatifi yeni bir kararla bir kat daha çıkma izni vermiş evlere. İki katlı evler üç kat olunca, sefertasına benzeyip, oransız, çirkin birer ev olmuş. Parası çıkışmayan evinin önünün boyasını yapmış, arka kısmı (benim gödüğüm tarafı) ise tuğla olarak bırakmış, kaba sıva bile yapılmamış.

Üst katın üstü de taraça (teras) olmuş, ailenin bütün fertlerinin çamaşırları ipe dizilmiş, size manzara (!) olarak sunuluyor. Sıramdaki evler, ileri geri, hiçbir kurala uymadan yapıldığı için, Karaada filan görüldüğü yok. Eee, burası Türkiye! Yani ben 180 derece döndüm durdum, bir fon bulamadık bana fotoğraf çekecek. Ben o evi asıl bu nedenle sattım. Ama bizim Alman güzeli Aleksandra'nın gözü ne su deposu, ne güneş enerjisi, ne tuğla kata dizilmiş çamaşırları görüyordu. O sadece evi sevmişti, istemişti ve ona sahip olmuştu.

Sonra.

Kaldırım Serçesi dizisi

Dedim ya, *Kaldırım Serçesi*'nden kolay kolay kurtuluş yok. Evet, ciddi ciddi karar vermiştim sonunda TRT'ye dört bölümlük dizi yapmaya. Artık TRT'de kredimiz iyi. Ödüller almışız, bir yılda *Keşanlı* kaç kez yayınlanmış, basın da TRT'yi kutlamış böyle değerli yapıtlara, böyle değerli sanatçılara yer verdiği için. Tabiî önce Başar Sabuncu'yla konuşuyoruz. Olaya sıcak bakıyor; ama "Senaryo olarak yeniden yazmak gerek" diyor. Ben, "Kolay olacak, zaten senaryo gibi oyun" diyorum. Bir sorun daha var. Şehir Tiyatrosu'na bağlı olan Başar diziyi yönetemeyecek; çünkü İstanbul dışına çıkmasına izin yok. Biz de Eskişehir platolarından, oradaki ekipten ayrılmayı düşünmüyoruz. Sonunda Engin'in yönetmesini istiyor Başar ve çalışmalara başlıyoruz. Aaa... Bir de ne göreyim, Ankara aynı hamam, aynı tas. Gene bürokratik sorunlar, gene para pazarlıkları... Ankara yollarını arşınlamalar, uçaklarla aynı gün gidip gelmeler... Ancak bu kez sonuç farklıydı. *Keşanlı*'da yaptığım amatörlüğü bir kenara bıraktım, prodüktör gibi prodüktörlük yaptım ve para kazandım. Yani... TRT'ye yapılan bir diziden ne kadar kazanılabilirse...

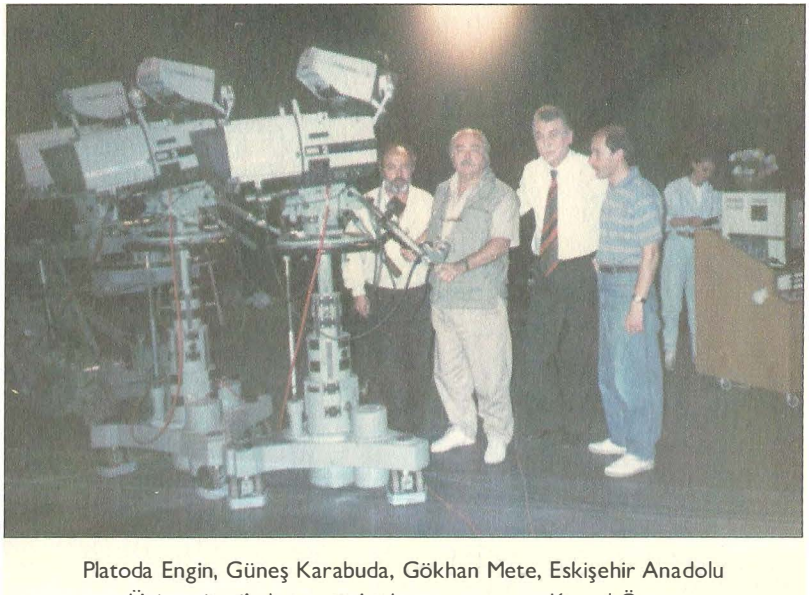
Diziye aynı oyuncuları pek az değişiklikle davet etmek istedik; ama kimisi oyunu olduğu için katılamadı, kimisi başka nedenlerle değişti. Mahir Günşiray Marcel Cerdan olmuştu, Gülümser Gülhan Momo (zira Sevil Üstekin'in Dormen Tiyatrosu'nda rolü vardı ve o zaten benim ilk düşündüğüm iki Momo'dan biriydi), Levent Özdilek Yves Montand olmuştu. Meral ve Yavuzer Çetinkaya, Ahmet Gülhan katılmıştı önemli rollere. O sırada Yeşilçam'da başroller oynayan Yılmaz Zafer koşarak katılmıştı aramıza. Sonra Nüvit Özdoğru. Kadro çok kalabalık-

"Anılar yok artık / canı cehenneme."

laşmıştı, burada aynı oyunculara iki üç rol oynatma şansımız yoktu tiyatro gibi. Makyaj bu kez Oya Tolga. "Piaf" dönemlere göre makyaj değiştirecekti, Oya da gerçekten usta bir makyözdü. Ama ben çok sabırsızdım makyaj masasında. Oya bazen işini o kadar ağırdan alıyordu ki, sete bile geciktik bir sabah. Gene her gece eğleniyoruz, içiyoruz, keyfimiz yerinde. Dursun Sarıoğlu gene bizimle.

Kaldırım Serçesi dizi çalışmalarımızdan aklımda kalan, Engin'in olayı vizörden bakmadan, tiyatro gibi yönetmesi. Asistanı, ki Yeşilçam'da yıllarca Atıf Yılmaz'ın asistanlığını yapmış olan Leyla Özalp'ı şaşkınlıktan aptala çevirmişti. Ayrıca tiyatroda yönetmen olarak çok rahat ettiğim Engin, platoda bana takmış durumdaydı. Çocuğumun ölümü üzerine yatakta Momo'yla paylaştığım bir sahnede, "elini şöyle koy, böyle tut" diye mübalağasız belki otuz kere tekrarlattı. İsyan etmemek için kendimi zor tutuyordum, ama tuttum. Sonra anlatmaya çalıştım, bu sinema değildi. Kaldı ki, sinema bile olsa, Piaf'ın eli ancak şarkı söylerken kullanışlarıyla ön plana, en fazla bir an çıkabilirdi. Anlamadığım, ga-

Platoda Engin, Güneş Karabuda, Gökhan Mete, Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nden o günkü kameramanımız Kemal Öner.

rip şeyler oluyordu. Ayrıca ilk kez eleştirilerime dayanamıyordu. Ben final sahnesinde tekrarlanan cenaze töreninin uzunluğuna da, tekrarına da karşıydım. "Daha kısa olmalıydı, tadında bırakılmalıydı" diye düşünüyordum. Ama artık Engin'le bu konular konuşulamıyordu.

Oyunda Ali Amcamın üçüncü rol olarak oynadığı, Teo'nun Yunanlı babası rolünü de Engin oynadı. Dizi o yıl da TRT'nin en başarılı dizisi oldu, gene ödül aldık. Ayrıca, Sedat Simavi Ödülü'nü aldık, ki buna çok şaşırmıştık. Ödül yönetmene verilmişti. Sanırım Simavi Ödülü ilk kez bir dizi yönetmenine veriliyordu. Engin ödülü alırken beni de sahneye çağırıp, bu ödülün ikimizin hakkı olduğunu söyledi. Çok güzel bir cümleyle beni "serçe bilekli, aslan yürekli" diye tanımladı. Güzel bir andı, ancak "O gün Başar Sabuncu'ya da teşekkür etmek gerekirdi" diye düşünmüşümdür hep. İşte böyledir, bazen bir şeyler eksik kalır... Ve o anı hatırlarken de hiç yakanızı bırakmaz.

Biz yeniden nikâhlanmamıştık barışırken. "Bir yıl deneyelim" demiştik. Açıkçası korkuyordum, henüz güvenmiyordum. Sonra itiraf edeyim önemini yitirdi imza olayı ve öylece yıllar yılları kovaladı. Bazı röportajlarda, TV programlarında konuk oldukça (ki konuk olmadığım program ve kanal neredeyse kalmamıştı) kimisi evliymişim Engin'le gibi söz edip, "eşiniz" filan der,

Can dostlarıyla Piaf'ın son günleri.

ben hiç bozmam; kimisi "ayrıldınız ama birlikte yaşıyorsunuz" der, ben gene bozmam. Yıllar içinde insan gelişiyor, birkaç yıl önce önemli olan şeyler önemini yitiriyor. Olmazsa olmaz sandığım şeyler umurumda değil, bazı konularda da tersi oluyor. Kendimi daha az dinlemek istiyorum, "günü" yaşamak istiyorum giderek...

"Hiç hiç mi hiç / ben pişman olmadım hiç."

"Hayatı limon gibi sıkmak istiyorum"

Herkes ağız birliği etmişcesine ne kadar genç durduğumu, bunu nasıl başardığımı, nasıl böyle ince kaldığımı soruyor. Nereye gitsek bana bu soruların yöneltilmesi Engin'in canını sıkar, hele incelik konusu açılıp Engin'e, "Gülriz hiç yemek yemiyor, hep perhiz yapıyor herhalde" dediklerinde, artık gülsün mü ağlasın mı şaşırır; çünkü ben Engin'den daha fazla yemek yerim ve bazen "Ne kadar incesin" dediklerinde ben şişmanlıktan giyecek bir şey bulamamış, iki beden büyük bir pantolon giyip öyle çıkmışımdır yola. Bu konuda genlerime bir şeyler borçluyum, bu belli. Ayrıca kırk yaşıma varmadan doğal besinlerin değerini keşfetmişim. Sonra ünlü Fransız tedavici Maurice Messeque'yle tanışmışım, onun bazı önerilerini deneye deneye kendi doğrularımı bulmuşum. Örneğin "Estetik Yetmez" yazım buna açıklık getiriyor. Estetik sarkan adalelerimiz içindir; ama ya cildimiz, gözeneklerimiz, tenimiz, rengimiz? İşte bütün bunların bakımı kremlerle değil, önce yediklerimizle ilgilidir.

"Vazgeçemediklerim"; ilk ağız, sızma zeytinyağı, limon, bal, kuru kayısı, badem, fındık, ceviz, soğan, sarmısak. Bunları gelişigüzel yemek de kilo aldırmaktan başka bir işe yaramaz. Balı kahvaltıda tereyağlı ya da peynirli ekmeğin üzerine sürerseniz, yalnızca şişmanlatır. Oysa sabah uyanınca oda sıcaklığında bir bardak suya bir çorba kaşığı balı karıştırıp içerseniz, üstüne de bir saatten önce kahvaltı etmezseniz, safrakeseniz, dolayısıyla bağırsaklarınız çalışır ve cildinizin rengi pembeleşir, güzelleşir. Ben balın sahte mi, saf mı olduğunu hemen anlarım yüzüme sürerek. Balı sürünce, eğer safsa yüzüme iğneler batmaya başlar sanki, bir kaşıntı başlar ve cildi canlandırır bal. Aynı işi tozşekerle de yapmak mümkündür. Ama bal iyi değilse, hiçbir hareket olmaz cildinizde.

Sabah greyfurt, yarım saat sonra bir elma. Kahvaltı haftada iki kez artık. Prensip, suca zengin yiyecekler. Yani çorba değil, karpuz gibi. İçkiden vazgeçmem, iki kadeh her akşam.

İşte yıllar içinde onca vakitsizlikte, benim sağlık ve güzellikle ilgili bir bilgi dağarcığım oldu. Unutmadan, balı yüzüme test etmek için sürmüyorum tabiî, cildimi tazelesin diye sürüyorum. Bazen de tereyağı sürüyorum. Evet, haricen ve dahilen B vitamini. İşte ben bunlara çok inanıyorum ve böyle bir sürü şeye.

Zaman içinde oluşan hayat felsefemse: doğaya inan! Ağaçlar ölür, ormanlar kalır. Onun için reenkarnasyona hiç inanmadım. Gerçekçiyim, gerçeklerden korkmuyorum. Ölümün, hayatın bir parçası olduğunu, son noktası olduğunu biliyorum ve ölüme hazırım. Mademki kaçamıyorum ölümden, ben de onunla ahbap olurum. Reenkarnasyona inananların ölüm olgusunu kabul etmek istemeyen, ölümden korkan insanlar olduğuna inanıyorum. Keşke ölümden sonra yeniden dünyaya gelmek mümkün olsaydı, hoş olurdu; ama bu bence bir korkak tesellisi. Ben de zaman zaman büyük bilginlerin, büyük sanatçıların bütün bilgileriyle yok olup gitmelerine isyan ederim. Ama o kadar. İşte bu nedenledir ki, bazı röportajlarda hayat felsefemi sorduklarında, hayatı bir limon gibi sıkmak istediğimi ve bunu yapmakta olduğumu söylerim.

Yaşamdan, en zor anlarda bile zevk almanın yollarını bulurum. Minicik şeyler beni mutlu edebilir. Güzel insanlarla yaşamaya dikkat ederim, bunu başarırım da. İnsanları mutlu etmek hoşuma gidiyor. Son yıllarda çok tanıdığım, az dostum, birkaç... hadi peki iki üç sevdiğim var. Kırk yıl önceki gibi, hâlâ beni sevmek, Engin'i sevmemek zordur. Hâlâ istediğim insanın beni sevmesine izin vermek gibi bir lüksüm var.

Karaca, yeniden

O gün Dalan'ın İstanbul'u kaybedeceğini yalnız ve yalnız İstanbul şoförleri biliyordu galiba. Herkes şaşkın. Kim bu Sözen? Rivayet, "İstanbul'u Dalan'ın elinden kimse alamaz, nasılsa kaybedeceğiz" diye düşünen SHP, kazanma ihtimali çok düşük olan bir isim sürer İstanbul'a. Belki de kimse kabul etmez bu adaylığı "Nasılsa kazanamam" diye. Neyse, sonunda solcu bir belediye başkanımız oldu. Ama biz o güne kadar adını bile duymamışız. Ne gam!

Ben heyecanlandım. Yeniden içimde bir şeyler kıpırdanmaya başladı. "Karaca Tiyatro" acaba? Hemen olur mu canım, "merhaba kör kadı" gibilerinden. Ama gecikirsem, geciktiğimden ötürü salonu kaybedersem? Aaa... O ne? Bizim değerli şairimiz, kadim dost Hilmi Yavuz, kültür ve sanat danışmanı olmuş Nurettin Sözen Bey'e. Ne alakası var şimdi? Ah Gülriz, bu yaşa geldin, hâlâ bu sistemin nasıl çalıştığını öğrenip öğrenip unutursun. Belli ki, her muktedir kendi iktidarına, kendi eşini dostunu, güvendiğini, kendini borçlu hissetiğini, lise arkadaşını, asker arkadaşını, ezcümle kendi lobisini getirir.

Bu dönem de böyle başladı işte. Tabiî ki ben Hilmi'yi aramadım, ama belediyeye başvurdum. Karaca Tiyatro'ya talip oluşum, sonunda dosyamı Hilmi Yavuz'un önüne kadar getirdi ve onlar da harikulade bir sosyal adalet mantığıyla (padişahın ulufe dağıtması gibi), salonun neredeyse her gününü bir tiyatroya vermekle tiyatroları salonsuz kalmaktan kurtardılar.

Evet, inanması zor ama böyle oldu. Ben Nurettin Sözen'i ziyaretimde bu salona nasıl emek verdiğimi anlattım, Sayın Bedrettin Dalan'ı bir güzel çekiştirdim verdiği sözleri tutmadı diye. O da "Biz başkayız, bize güvenebilirsiniz" diye güvence verdi. Sonunda dudaklarımı uçuklatan kararla karşılaştım.

Haftanın her günü oyun var salonda, matine-suare. Sabahları da (üç sabah) çocuk tiyatrosu. Altı tiyatro oyunlarını dönüşümlü olarak sergileyecek. Her ay bir hafta sonu rastlıyor her tiyatroya. Bunu her tiyatro izleyicisi de bilir ki; hafta sonları, cumartesi pazar, kıymetli, boş kalmayan seanslardır. İşte onları pay etmek sorun, prova saatlerini pay etmek sorun, makyaj odalarını, masalarını pay etmek, dolapları pay etmek sorun. Altı oyunun dekoru, kostümü o bir tek binanın neresine sığacak? Bir bardak, bir bardak su alır; biz bir bardağa... Düşünmek bile aklından eder adamı. Ya gişe, gişe memurları, ya resim vitrinleri, afiş yerleri?.. Yeter!.. Vazgeç Gülriz! Kolay mı? Gene bilenmişsin, gene için fık fık ediyor.

Öteki tiyatro topluluklarının isimlerini yazmaya gerek görmüyorum; çünkü o gün bütün İstanbul'da altı tane doğru dürüst özel tiyatro olup olmadığı tartışılır. Hayır tartışılmaz, yok.

Şimdi biraz oynayacağım oyundan söz etmeliyim. Ben her yıl TRT'ye bir dizi fikrinden hoşlandım. Buna devam etmeliydim kendime münasip bir salon bulana kadar hiç değilse. Ancak bu sefer, profesyonel bazı arkadaşların da önerisiyle (Umur Bugay), bir dizi yazmaya karar verdim. Malum, geriye bakmadan yazan çalakalemlerden olduğum için zor olmadı. Adı *Tiyatrocu*, konusu kısaca şöyle:

Tiyatrocu

Yorgun bir tiyatro savaşçısı olan kahramanımız Sevgi, zor günler geçiren tiyatrosunu kurtarmak için, Fransa'da üne kavuşmuş, genç bir Türk yönetmeni davet eder. Bu yeni kan, tiyatrosunu düştüğü tekrarlardan, batmaktan kurtaracaktır. Bu arada, Sevgi'nin tanınmış bir roman yazarı olan kocası, onu sevmesine rağmen, yaşam saatlerinin ayrı oluşundan ötürü başlayan çapkınlıklarını alışkanlık haline getirmiştir. Sevgi'nin kaybettiği ünlü bir aktör olan ilk eşinden olan kızı Ayşe üniversitede okumaktadır. Annesi tiyatrocu olmasını istemesine karşın, Ayşe bu baba mesleğine ilgi duymamaktadır. Tiyatroda, yıllanmış oyuncular, ilginç tipler, kişiliklerle tanışırız. Her birinin bir öyküsü vardır, tabiî dizi icabı! Ayrıca Ayşe'den hoşlanan genç oyuncu Kemal, tiyatronun cefakâr ve fedakâr müdürü, kasiyeri, tiyatro salonu sahibi, Yazar İlhan, Sevgi'nin gazeteci arkadaşı Serra...

Belli başlı tipler ve yan karakterler... Hoş bir öykü gelişir gi-

derek. Dizi, genç yönetmenin geleceği gün başlar ve yönetmen gelir gelmez, seçilen oyunu reddeder, yeni bir proje önerir. Sevgi'nin güvendiği dağlara kar yağmıştır. "Ama oyunu okumuştunuz, beğenmiştiniz" der. Genç yönetmen Ahmet, "Oyunu Paris'te okumuştum. Burada öteki tiyatroları izleyip, neler oynandığını görünce, projenin yanlış olduğunu gördüm" diye Sevgi'yi ikna etmeye çalışır. Bu arada, oyundaki önemli bir rol için çoktandır ortalıkta görünmeyen eski bir şöhret olan Mümtaz beklenmektedir.

Gelişen sahneler sonucu, Ahmet Sevgi'ye âşık olur. Sevgi, Ahmet'in kızıyla dost olmasına çalışmaktadır. Bu arada, kocasının kendisini yakın bir arkadaşıyla aldattığını beklemediği bir biçimde öğrenir. Oyundan vazgeçer, Ahmet'in *Tiyatrocu* projesine evet der. Yazarını sorar, yazar bir yıldır atlatıp durduğu, telefonlardan kaçtığı Esin'den başkası değildir. Sonunda müthiş başarılı bir ilk gece yaşanır. Sevgi Ahmet'le, zamanla ona âşık olduğu halde, ilişkiye girip o aşkı yaşamaz, ancak eşinden ayrılır. Kızı o gece gelir ve kuliste Sevgi'ye eğer küçük bir rol varsa oynamak istediğini söyler. Sevgi çok mutludur, hayata yeniden başlayacak kadar mutlu hissetmektedir kendini.

Dişi bir konu dizi mantığıyla, devamı sonsuz. Ahmet ertesi yıl döner, Ayşe'yle ilişkiye girebilir, hatta evlenebilir Sevgi'ye acı vermek için. Eski koca dönebilir. Tiyatro şehirden şehire turne yapmaktadır bu arada vb... Ve ben sonunda dizimi aldım, gene Ankara yollarına düştüm dosyam elimde. Gene yeni simalar, gene tatlı sohbetler. Ancak bu kez durum farklı, metin yeni, kabul edilip edilmemesi için karar verilmesi uzun sürecek.

İşte o günlerden birinde, bir gece Ece Bar'da Işıl Kasapoğlu'yla birlikte oluyoruz. Işıl'ı, Şehir Tiyatrosu'nda yönettiği *İki Efendinin Uşağı (Goldoni)* oyununu izleyince çok beğenmiştim ve bir gün kendisiyle tanışıp dost olmak istemiştim. Daha yeni tanışıyorduk. Ateşli bir tiyatrocuydu. Enerjik, heyecanlı, gözü kara, klasik oyunları fantezilerle süsleyip uçuk bir yorum getirmekte üstüne yoktu. Ancak ben Şehir Tiyatrosu'nda yönettiği *Kral Lear*'ı da çok beğenmiştim. Çarpıcı mizansenlerle, baş döndürücü bir tempoyla, oyuncuların da iyi oynadığı, özel bir oyun çıkmıştı ortaya. Oysa bazı oyuncular, sonradan yönetmenlerini çok eleştirdiler, çok ters düştüklerini söylediler. Ben pek katılmadımdı bu eleştirilere.

O akşam Işıl, "Bu yıl neler yapıyorsunuz?" diye klasik soruyu

sorunca, ben de hiç değilse boş oturduğumu sanmasın diye, dizi projemi anlattım. Işıl, "Verir misiniz? Okumak isterim" dedi. Beğendiğim bir yönetmen yazdıklarımı okumak istiyor, çok mutlu oldum ve hemen o gece, evin kapısından verdim *Tiyatrocu*'yu ve Işıl ertesi sabah telefon etti.

– Çok etkilendim Gülriz, zaman zaman gözlerim doldu. Neden bunu tiyatro olarak oynamıyorsunuz daha önce? dedi. Benim nutkum tutuldu. Aklıma bile gelmemişti.

– Ne? Tiyatro mu? Işıl devam ediyor telin öbür ucundan.

– Nasılsa sonra dizi yapılır oyundan sonra.

– Sen yönetirsen olur, dediğimi hatırlıyorum. İşte Karaca Tiyatro maceram böyle başladı.

Engin, ne yönetmek ne de oynamak istemiyordu. Zaten benim tiyatro yapmam, bir prodüksiyonun tüm sorumluluğunu yüklenmem, onca delilikti. Ben akıllanmayacak mıydım? Bunca olaydan hâlâ ders almamış mıydım? Neye, kime güveniyordum? Ben anlatmaya çalışıyordum ki, belediyenin olan Karaca Salonu'na çok az bir kira ödeyeceğiz. Oyunu ben yazdım, ilk kez telif ödemeyeceğiz. Prodüksiyonu az masrafla çözmeye çalışacağım. Engin gülüyor. Beni hayalci buluyor. "Bu oyun tutmaz" demiyor beni kırmamak için; ama dizi olarak beğendiği projeyi, tiyatroda düşünmüyor, yanlış buluyor. Ben metinde değişiklik yapmaya çalışıyorum; ama kurgu sinema gibi. Mekânsız bir mekânda, ışıklarla, hiçbir ciddi dekor değişikliğine gitmeden çözmek gerekecek çevre düzenini.

Eski bir dost, eski bir Duygu

Işıl'la bizim evde, gene Engin'in de olduğu toplantılar yapıyoruz. Kadro yapmaya çalışıyoruz. Birden, neden bilmem, beni şeytan dürtüyor, "Dekoru, çevre düzenini Duygu Sağıroğlu'na teklif edelim" diyorum. Duygu da Işıl gibi Mektebi Sultanî'den. Işıl çok seviniyor ve bizim evde bir gün toplanıyoruz. İki Galatasaraylının kaynaşması kolay oluyor.

Kostüm, çok beğendiğim Naz Erayda, afişimiz gene Mengü Ertel, müzik (tek müzik parçası var oyunda) Arif Erkin, koreografi Dilek Evgin, şarkı sözü Macit Koper.

Duygu Sağıroğlu'nu Dormen Tiyatrosu'na katıldığım gün tanımışım. Kısa zamanda dost, arkadaş olduk o günlerde. Dormen Tiyatrosu'nun devamlı dekoratörü Duygu. *Benimle Oynar mısı-*

Tiyatrocu ekibi.

nız? oyununun provasına geldim bir sabah ve sahneyi boydan boya kaplamış olan panoda bir Gülriz gördüm. Küçük Sahne'nin sahnesi büyüklüğünde bir Gülriz. Duygu çizmiş. Öyle etkileyici bir çizim ki... Hüzünlü, oynadığım Cambaz İsabel kadar hüzünlü, ama Gülriz işte. Duygu, Gülriz'in hüzünlü yüzünü bilmez, bilse öyle mi çizerdi bilmiyorum. O an yaşadığım duygu çok güzeldi. Her sanatçının başına gelmez böyle güzellik. Şimdi düşünüyorum da, kim bilir ne kadar kıskanılmışımdır. O gün farkında değildim, sonraki yıllarda anlattılar. O resmin değişik versiyonlarını da çizmişti Duygu; dergi kapağı oldu. Ben de minicik bir tanesini *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*'nin içine koydum. Ve o çizimlerden biri kitabın üçüncü baskısının kapağı oldu.

İşte böyle bir sanatçı alışverişi, bir dostluk. Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'na ilk dekoru dahil, çok dekor yapmıştı Duygu ve *Keşanlı*'da müthiş bir macerayla noktalamıştık dostluğumuzu. Uzun süre görüşmedik. Yıllar yılları kovaladı ve zaten Duygu da bir daha özel tiyatrolarla çalışmadı.

Dormen'le başlayıp, bütün kalburüstü özel tiyatrolara dekor yaptı. Bu arada operadaki dekorlarını da sayarsak, seksen civarında dekor yapmış bu adam genç yaşında. *Keşanlı*'dan sonra ise sanat yönetmeni, senaryo yazarı ve yönetmen olarak sinemaya başladı. Ve tam yirmi yedi yıl sonra, 1991 yılında, benim çağrımla, benim *Tiyatrocu* oyunuyla tiyatroya döndü. Bugün Aksanat'ın değişmez dekoratörü, Işıl'la birlikte güzel işler yapmaktalar. Paris'te bile Işıl'ın oyununun dekorunu yaptı Duygu.

Evet, biz 1974 yılında İstanbul Festivali için *Keşanlı Ali Destanı*'nı ikinci kez sahneleyene kadar, on yıl mümkün olduğu ka-

dar uzak kalmaya çalışmıştım Duygu'dan. 1974 yılının mayıs ayında Ankara'da *Keşanlı* oyununun turnesindeyiz ve karşılaştık. Öyle özlemişiz ki birbirimizi, sarmaş dolaş olduk ve akşam oyuna çağırdık. Duygu ilk kez seyrediyor oyunu, çok beğendiğini söyledi filan. Biz o sırada Dedeman Oteli'nde kalıyoruz bütün ekip. Oyundan sonra bir barda birlikte kafaları çektik. Yanımızda oyunda rolü olan Anta Torosyan da var. Çok iyi vakit geçirdik birlikte. Eski anılar, fıkralar, özlem, Türk tiyatrosu, her şey birbirine karıştı.

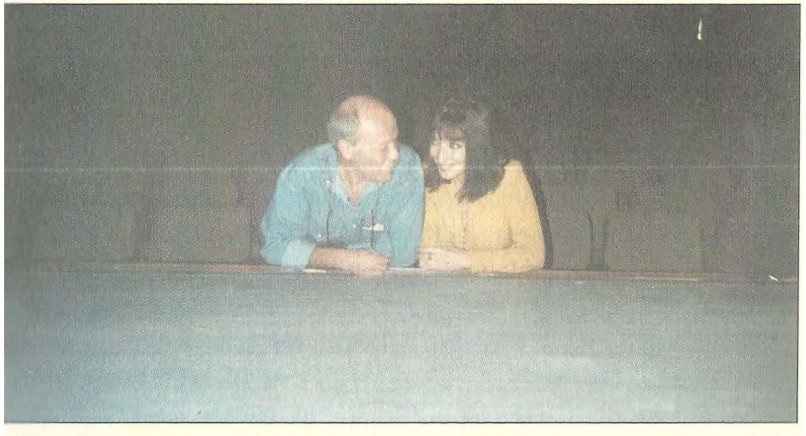
Ölüme iki santim var

– Sizi otele bırakayım, dedi sonunda Duygu.

– Çok yakın, yürürüz, dedik.

O sırada Engin ile Duygu'nun sarhoş muhabbeti bir türlü bitmek bilmedi, Anta ile ben yorgunluktan kaputun üstüne oturduk ve birden araba hareket etti. Şakacıktan sandık. Benim ve Anta'nın sırtı ön camlara dayalı. Engin'i göremiyorum, arkada mı, yanda mı derken, gördüm ki ortamızda. Birden Duygu gaza bastı, yokuş çıkıyoruz, öleceğim korkudan. Arabanın neresine tutunacağımı bilemiyorum. Sileceklere tutunayım derken (ne akıl !) tırnaklarım kırıldı, kayıyorum. İkimiz de Engin'e tutunuyoruz. Otele geldik, yavaşladı derken, birden yeniden gazlamaz mı ? Feryat figan bağırıyorum, Duygu duymuyor ve de önünü görmeden kullanıyor arabayı.

Herhalde öleceğiz, demek ömrümüz bu kadarmış. Ama olmaz ki, böyle de bok yoluna ölünmez ki... Birden karşıdan biri gözük-

Eski bir dost, eski bir Duygu.

tü, adamı çiğneyip üzerinden geçmek üzereyken, birden bir fren, gerisi yok. Öldüm. Ölüm böyleyse eğer, bir karanlık. Ne kadar sürdü bilmiyorum, yavaş yavaş uyanmaya başlıyorum. Yüzükoyun yerdeyim, başım bir elektrik direğine yaslanmış, haç gibi yatmaktayım. Bir sesler duyuyorum uzaktan uzaktan...

– Ayılıyor...

– Ölmemiş...

– Çok şükür...

– Uyandırmayalım, kendi uyansın...

Gözlerim açılınca gördüğüm şey ürkünçtü. Arabanın üstünden o frenle en az otuz metre fırlamışım. Üçümüz de fırlamışız, ama ben uçmuşum nedense. Ayakkabımın teki altmış metre uzakta bulundu.

Derin bir uykudan uyanmaktayım, ya da narkozdan ayılıyor gibiyim. Ayılamıyorum, açılamıyorum bir türlü. Beni doğrulttular biraz. Engin belli ki çok korkmuş. Bir polis... Galiba onun yüzünden fren yapmıştı Duygu. Hayatımızı herhalde o polise borçluyuz. Ya daha da dikleşen yokuşu inmeye devam etsek? Belki de tutunamayıp arabanın altında kalacağız. Polis soruyor: şikâyetçi miyiz? Ben güç halle konuşmaya çalışıyorum. "Hayır, hayır, şakaydı"... Hangi sefer ölüme daha çok yaklaşmıştım acaba? Kaç kez, unutmadan sıralamak istiyorum bir ara. Bu kez de teğet geçmişti ölüm.

Otele nasıl girdiğimizi hatırlıyorum. Topallıyorduk üçümüz de. Asansörde üçümüz de gülme krizine tutulduk. Nasıl gülüyoruz, nasıl gülüyoruz, inanılası değil... Saat sabahın dördü, üçte matinemiz var. Birbirimizi yokluyoruz; kırılan tırnaklar, berelenmiş giysiler, bir iki çizik dışında ciddi bir şey yok... gibi gözüküyor. "Nasıl uyuyacağız, nasıl oynayacağız?" diye tutturuyorum ben. Yedi saat uyumadan prova yapmayı bile sevmem. Sonunda nasıl hayatta kaldığımıza şükrediyoruz.

Üçümüz de mi çocuktuk o gün? Neden hemen bir hastaneye koşup kontrolden geçmedik? Ya bir travma olsa? Ya... ya... ya...? İşte böyle acı patlıcanı kırağı çalmaz misali, o gün sahneye çıktık saat üçte. Fakat ben uyandığım andan itibaren sağırım, hiçbir şey duymuyorum. Karşımdaki insanlar akvaryumda balık sanki. Öyle oynadım. En zoru şarkı söylemekti. Her şeyi otomatiğe takmıştım; ama şarkıda ödüm patlıyordu. Bir ritim tutturdum, gözüm maestroda. Hatasız bitirdim sanıyorum ya da öyle diyorlar bana.

İki gün geçmedi sağırlığım. Engin çok üzgün; ama *"The show must go on"*, perde kapatmayız biz. Sonra yavaş yavaş düzeldim.

Doktora bile gitmedik. Ne akıl! Böyle bir şok yaşamıştım işte. "O olayın hepimizi nasıl etkilediği zamanla çıkmıştır ortaya" diye düşünüyorum. Daha sonra ben yıllarca Duygu'yla uzaktan el sallaştım, Çiçek Bar'da filan rastlaştıkça. Ve... ve sonra beni şeytan dürttü o gün, "Duygu Sağıroğlu'na teklif edelim dekoru" deyiverdim.

Evde toplandık bir gün, oyun üzerine konuşacağız. Bayıldığım çalışma günleri başlıyor, oyunun prova öncesi didiklenip ortaya dökülmesi... İnce elenip sık dokunması, yazım hatalarının düzeltilmesi, yorumlanması...

Baktım, Duygu oyunu beğenmiyor. "Yüzeysel", "şematik" gibi sözcükler kalmış o günkü konuşmasından aklımda. Işıl Kasapoğlu hemen bir görüşte hayranlık duyduğu Duygu'ya pek bir şey söyleyemiyor; ama çok iyi olacağını, provalarda her şeyin hallolacağını filan söylüyor. Engin biraz sami sıfatıyla, benim hatırım için orada zaten.

Ben, "Oyunumu yeniden yazmam söz konusu değil. Bu aslında bir senaryo, üzerinde küçük oynamalarla dış sahneleri içeri taşıdım" diye müdafaaya geçiyorum ve diyorum ki, "Benim oyunum film gibi sahnelenmeli. Yıllarca biz bunu yaptık zaten. Dekor filan değişmeden, mümkün olduğunca hiç karartma yapılmadan, kesintisiz, *Palto*'daki, *Teneke*'deki, *Kaldırım Serçesi*'ndeki gibi sahnelenmesi gerek." Işıl'a da oyunun çok gerçekçi oynanması gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Bana kalırsa oyun, film gibi bir kurgusu olduğu için sahne araları olmadan, gerçekçi bir yorumla oynanırsa şanslı olabilir.

Ancak o gün Duygu öyle acımasızca eleştirdi ki oyunu, "Peki o zaman vazgeç" demek, "Yapma dekoru" demek gerekiyordu, yapamadım. Işıl onu ikna etmek için uğraştı, Engin ortalığı idare etti... Ve ben yıkıldım. Şevkim kırılmıştı. Evet, başka söz bulamıyorum. Bir işe böyle başlanmaz ki... Bu değerli dekoratörle bizim tiyatromuzun yıldızı hiç barışmamış zaten. Peki bir halt ettin... Vazgeçmek diye de bir hakkın var, kullansana... Hayır! İşte öyle başladı olay. Aslında o toplantıya gelmeyip, bu projeyi beğenmediğini, yapmayacağını söylemesi yeterdi.

Duygu bir dekor yaptı oyuna, inanılmazdı. Sevgi'nin bir evi var, biblosuna, örtüsüne, çiçeğine, duvardaki resmine kadar gerçekçi. Hele kallavi yemek masası oyunda altı kez dışarı çıkıyor, içeri giriyor sahneden ve Duygu'ya göre bu Gülriz'in evi. Ne yorum! Üstelik zevksiz bir ev. Sahne gerisinde iki eleman ve bütün oyuncular çalışıyor. Evet, o oyunda bütün oyuncular oyundaki rolleri kadar

sahne gerisinde de çalıştılar. Öyle ki, dekor ve aksesuvar değişmeleri yüzünden genel provalar teknik prova olarak gerçekleşti. Ne işkenceydi ya Rabbi. Dekorlar böylesi gerçekçi olunca, kostümler de öyle oldu tabiî.

Her zamanki gibi kadronun en iyi olmasına çalıştım. Oyuncu Reyhan rolü için, pek çok özel tiyatroda oynamış olan ve son yıllarda güzelliğine, gençliğine rağmen sahnelerden uzak yaşayan Can Dirim'i ikna ettim. Eski tiyatrocu Seniha'yı, Vasıf Öngören'in eski eşi, benim için çok değerli bir oyuncu olan Nuran Oktar oynadı. Ona *Asiye Nasıl Kurtulur?*'daki dernek başkanı rolünde hayran olmuştum.

Tiyatro müdürü ile salon sahibini Levent Yılmaz oynadı. İsmet Üstekin banka müdürü, Bekir Aksoy genç oyuncu, Buket Dereoğlu, Güven Kıraç, Haluk Toksöz, Naci Taşdöğen... Gazeteci Serra'yı Duygu Ankara oynadı. Yaman Okay kocam yazar İlhan'ı oynuyordu. Kızımı Engin'in TES'ten başarılı öğrencisi Zuhal Gencer oynuyordu. Merih Akalın Dernek Başkanı Ayten, kasiyer kız Filiz Coşkuner, Nejat Öğünç yayıncı Ali Bey, Dilaver Uyanık Oyuncu Mümtaz.

Uzun süre Fransa'dan gelen genç yönetmeni oynayacak oyuncu bulmakta zorlandık. Düşündüğümüz isimlerin bazısı yaşlı kalıyordu Ahmet rolüne, bazısı Batı'da yıllarca yaşamış izlenimi veremiyordu. Işıl'la sonunda genç, tanınmamış bir yeteneğin daha inandırıcı olacağına karar verdik. Konservatuvar mezunu birkaç genç vardı, aslında biraz deneyimli olsa ben o gün Bekir Aksoy'u düşünüyordum. Ancak birden kostümleri hazırlayan Naz Erayda "Ben Ahmet rolü için uygun birisini biliyorum" dedi ve sınamak üzere Gökhan İçöz'ü getirdi. Gökhan, St. Joseph mezunu, daha sonra konservatuvardan Yıldız Kenter'in öğrencisi olarak mezun olmuş. Ancak üç yıldır mezun olmasına karşın profesyonel olmamış. Naz, çok yetenekli olduğunu söylüyor.

Tiyatroya geldi. Tipi çok uygundu doğrusu. Uzun boylu, ince, açık renkli, gözlüklü, zeki bakan bir gençti. Rolü okuttuk, sesi de iyiydi, Türkçesi de. İyi yorumlayarak okudu ve rolü kaptı.

Provalar çok iyi gidiyor, kadro gerçekten uyumlu. Herkes Işıl'a, bana inanıyor. Benim her zamanki açık, sıcak halim onları etkiliyor. Ben sadece Duygu provayı izlerken geriliyorum o kadar. Işıl'ın benden istediğini aldığını sanmıyorum. Bazı sahneler tekrar üstüne tekrar. Ben gerilmişim, kendi yazdığımı oynayamıyorum. Engin'in *Kaldırım Serçesi*'ndeki, ellerime takıp tekrar tekrar çekim yapması gibi, Işıl da kızımın kaza geçirdiği-

Evde Macit Koper ve Işıl Kasapoğlu'yla *Tiyatrocu* çalışmalarında.

ni öğrendiğim sahnedeki, hastaneye koşup, ama oyunumu bitirdikten sonra gittiğim için günah çıkardığım sahnemi tekrarlatıyor. Kaç kere olabilir bu tekrar? Üç dakikalık bir sahne. Ben koşarak herhalde mübalağasız elli kere girdim sahneye. Tüm kadro aşağıda izleyici gibi izliyor durumu. Ben durmadan tekrarlıyorum, ama bir milim gelişme yok oyunumda. Ne yapsam yaranamayacağım vaziyetleri... Bir tek şey yaptım, bekleneni yapmadım; yani "isyan etmedim", bağırmadım, tekrarladım. Of, hatırlaması bile biraz fena...

Bazı günler doyamıyoruz provaya. Herkes uyumlu, sanki herkes çok mutlu gibi geliyor bana. Her zamanki gibi korkuyorum, heyecanlanıyorum. Oyunun sonunda oynanan *Tiyatrocu* oyununun tek sahnesi müzikli. Oyunda rol teklif ettiğim Macit Koper oynamayı kabul etmedi, ancak "O son şarkının sözlerini ben yazayım" dedi. Çok da güzel yazdı.

Engin ara sıra geliyor provaya, az sonra kaçıp gidiyor. Benden kopmuş ki, ne kopmuş. Artık ben onu gözlemekten bıkmışım. Bir boş vermişlik var davranışlarımda. "Kime baktı, kiminle?" gibi soruları sormuyorum kendime. Ara sıra "İyi ki tekrar evlenmedik" diye geçiriyorum içimden. Ancak artık birlikte tiyatro yapmak istemediği kesin. Belki de *Halide* benim için yaptığı son fedakârlıktı, pişmanlığı ve stresi bazen bugün bile hortlar. O gün ben her içeri kendimi büyük bir boşlukta hissediyorum ve Engin nere-

deyse yok. Ancak beni mutlu edecek başka bir ortam da yok. Kendime küçük mutluluklar bulup, hayatla geçinip gidiyorum. En büyük mutluluk Ayma'yla sık sık buluşabilmek. Prova döneminde bu hemen hemen imkânsız. Onun da kendi sorunları başlamış, klasik sorunlar, "eskimiş mutlu evlilik" sorunları karşısında biraz şaşkın, benden daha deneyimsiz. Bunlar sağlığını etkiliyor yavaş yavaş.

İşte bu günlerden birinde, Engin provaya geldi. Sıra bekleyen oyuncuların yanı sıra provayı izleyen bazı dost sanatçılar, gazeteciler de var salonda. Bu aslında nefret ettiğim bir şey. Eskiden olsa... Ama bugün eskisi gibi değil, yeni koşullara uymak zorundayım. Gazeteci dostlar yok artık, basın "medya" olarak çıkıyor karşımıza. Yıl 1991, ekonomik kriz had safhada, enflasyon canavarı üzerindeki maskeyi atmış, olanca çirkinliğiyle, utanmazca sırıtıyor karşımızda. Her şeyin maliyeti öyle süratle artıyor ki, nitelikli işler yapanlar enayi filan sayılmaya başlanmış bile.

Zar zor gelen medya mensuplarıyla iyi geçinmek zorundasınız. "Reyting" sözcüğü giriyor hayatımıza, giderek "kapalı gişe" unutulmak üzere... İşte böyle.

Bir ara Engin sıralardan birinde oturan bir genç sanatçı hanımın yanına gidip oturdu sessizce ve daha sonra bir ara ikisini salonun yan çıkış kapılarının önünü kapatan perdenin ardında gizlice konuşurken görüverdim. O kadar. Sonra ayrı yerlere oturup provayı izlemeye devam ettiler.

Bir an gelir.....

O an provada karşımdaki insanın gözlerinin içine baktım ilk kez. Ben insanlarla göz göze konuşurum her zaman; ama bakmak başka bir şeydir ve bu bakış, benim yıllardır kullanmadığım bir bakıştı. Önce bir anda karar verip, sonra baktığımı biliyorum. Aslında bu, uzun zamandır bakışlarımı yakalamak için uğraş veren insana ilk doğrudan bakışımdı.

Ertesi gün Engin'e biraz konuşmak istediğimi söyledim ve karşılıklı oturduk.

– Ben ayrılmak istiyorum artık, dedim. Şaşırdı.

– Biz zaten ayrıyız, dedi. (Boşanmış olduğumuzu kastediyor.)

– Hayır, öyle değil. Artık özgür olmak, yalnız yaşamak istiyorum, dedim. Bir kez daha şaşırdı.

– Özgür değil misin, anlayamadım, senin özgürlüğünü kısıtlayan mı var? dedi.

– Evet, var: ben, dedim. Artık ayrı evlerde yaşayalım. Bu saçma birliktelik bitsin, dedim. Bu kez Engin uzun zamandan beri birlikte hayatı paylaştığı bir kadın, bir Gülriz olduğunu anımsadı sanırım.

Resmen boşanalı altı yıl olmuş, bu zaman içinde ben evli bir kadın gibi bir yaşam sürdürmeye devam etmişim. O ise, son iki yıldır, vazgeçmekte zorlandığı çapkınlıklarına yeniden başlamıştı ve anladığım kadarıyla elinden başka türlüsü gelmiyordu. İlk kez "Demek buraya kadarmış" dediğimi hatırlıyorum. Kararlıyım. Buz gibiyim, domuz gibiyim, demir gibiyim. Ben böyle olunca Engin ipekleşiyor, saydamlaşıyor ve dili çözülüyor... Ve pek çok kadın ile erkeğin yaşadığını sandığım gibi "çok geç."

Oyun başladı. Yeni bir salon, yeni bir oyun, yeni bir kadro. *Tiyatrocu* senaryosunu fazla emek vermeden oyunlaştırırken, kadroyu on kişiye indirmem gerekirdi. O zaman belki de oturup yeni bir oyun yazmalıydım. İşte ben bunu yapmadım. Oyunun yazarı olarak, bir iki eleştiriyi buraya almayı yeterli buluyorum *Tiyatrocu*'nun nasıl karşılandığını anlatmak açısından.

"Nota olsa do olurdu, renk olsa nar rengi, kraliçe olsa Nefertiti, içki olsa Fransız şampanyası, tarihî kişi Hürrem Sultan. Bilin bakalım kimdir o?" Haldun Taner'in bize sorduğu bu zarif bilmecenin karşılığını bulmak zor değil: Gülriz Sururi. Taner'in sanatçıda bulduğu övülesi yanlardan biri de İstanbul Türkçesi'ni en doğru, en ahenkli bir biçimde kullanmasıydı. Bugüne dek bu ustalığı başkalarının metinlerini yorumlarken göstermişti. *Tiyatrocu*'da Türkçe'yi güzel kullanan bir oyun yazarı olarak da karşımıza çıkıyor.

Kıldan İnce Kılıçtan Keskince adlı kitabını okuyanlar bileğinin hakkıyla kalem kuşandığını teslim ederler.

Gerek kitapta gerek oyunda bize bir diva, belki de Türk tiyatrosunun son divası tanıtılıyor. Gerek kitapta, gerek oyunda bizi saran doğruluk, içtenlik, açıksözlülüktür. Gülriz'in hakkını Gülriz'e veriyor. Ama hiçbir zaman onu putlaştırmıyor. Kendini eleştirebilmek, kendini alaya alabilmek, işte tiyatrocu Sevgi ile yazarının ortak özellikleri.

Sevgi, tiyatro için tiyatro içinde, tiyatro dışında inanılmaz savaşlar verir. Mesleğinin gerektirdiği korkunç tempo yüzünden kızını ihmal etmek, kocasını yalnız bırakmak, ailesinin sarsılması, ödediği bedellerin başında gelir. Disiplin sağlamak için zaman zaman rol arkadaşlarını kırmayı, bencillikle suçlanmayı göze alacaktır. Ama en büyük insafsızlığı, en büyük acımasızlığı kendine karşıdır. Hiçbir konuda gevşemeye, kendini salıvermeye hakkı yoktur. Aklını bütün yeniliklere açık, vücudunu tam formda tutacaktır. Kan, ter, gözyaşı, umut, umutsuzluk, so-

nunda "İşin oyun, oyunun hayat olduğu yer cennettir" dedirten başarı.

Tiyatro yaşantısının en ince ayrıntılarına kadar dikkatle ve sevecenlikle gözlendiği bir kesit. Dilaver Uyanık'ın canlandırdığı, okuma provasına çağrılan yaşlı oyuncu, Filiz Coşkuner'in gişeci Neşesi, İsmet Üstekin, Nuran Oktar, Levent Yılmaz, Yaman Okay, Duygu Ankara, Merih Akalın'ın kompozisyonları, Gökhan İçöz, Güven Kıraç, Zuhal Gencer, Bekir Aksoy gibi genç umutlar organik bir bütünün parçaları. Bütün kadro canla başla işine sarılmıştır.

Tiyatronun iyi bir yönetmen ve iyi bir takım oyunu demek olduğuna bir daha inanıyoruz. Duygu Sağıroğlu'nun rahat değişen dekorları, Işıl Kasapoğlu'nun trafiğine daha bir akıcılık sağlıyor. Naz Erayda'nın kostümleri, Dilek Evgin'in koreografisiyle bağdaşıyor. Arif Erkin'in müziği ile Macit Koper'in şarkı sözü ayrı ayrı güzel. Ama birbiri için yaratıldıkları söylenemez. Gülriz Sururi'nin yazdığı ilk oyunu, bağımsız bir prodüksiyonla, güçlü bir kadroyu bir araya getirerek, ödün vermeden, ucuza kaçmadan bize sunması heyecan verici.

Sahnenin dördüncü duvarı seyircidir. *Tiyatrocu* seyirciden gelen sıcak akımla dirilir, canlanır, tiyatro denilen mucizeyi yaratır. Yalnız gala seyircisi, genellikle buz gibi oturur salonda. Oyuncuya destek olmaktan çok uzaktır. *Tiyatrocu*'yu gerçek seyirciyle birlikte izlediğim, tiyatro denilen mucizenin hep birlikte yaratıldığına tanık olduğum için şanslı sayıyorum kendimi.

Sevgi Sanlı, *Gösteri*

Güven Kıraç, Dilaver Uyanık, Nuran Oktar, Can Dirim.

... Yaptığı işe, mesleğine, tiyatroya tutkulu... Tutku, sanatçıların özünde var desek bile, onda bu tutku, özverili ve inatçı çalışma disipliniyle, duygu yoğunluğuyla ve sonsuz saygıyla bütünleşiyor... Bu saygıyı yalnız tiyatroya değil, kendisine, çevresine ve yaşama karşı da amansızca savunuyor... Yaşamını sanata, sanatını yaşama dönüştürmüş biri...

Gülriz Sururi, kendi yazdığı, Işıl Kasapoğlu'nun yönettiği *Tiyatrocu* adlı oyunla karşımızda.

Oyunu o değil de bir başkası yazmış olsaydı belki daha profesyonel, daha dengeli olurdu ama yürekten kopan bu haykırışı, yürekteki titreşimleri duymayabilirdik... Tiyatro uğruna kan, ter, gözyaşı, umut ve inançla verilen mücadele... Sevinç, acı, düşler, düş kırıklıkları, sonsuz bir çabayla sürdürülen yaşam... (Özel yaşam diyecektim vazgeçtim. Tiyatrocunun özel yaşamı olur mu ki?) Ve tiyatroyla ilgili akla ilk gelen sorunlar... Yılların birikimi içinde Gülriz Sururi'yi etkileyen her şey var bu metinde. Nitekim, etkilenerek ve izleyiciyi etkileyerek bunları oyunculuğuyla sunuyor bize.

Duygu Sağıroğlu'nu çeyrek asır sonra tiyatro mekân tasarımına, tiyatro dekoru dünyasına yeniden kazandırmak, bence harika bir düşünce. Nitekim çok kısa sahnelerden oluşan oyuna zenginlik katan, sorunları çözümleyen, tıkır tıkır işleyen ideal bir dekor getirmiş. Işıl Kasapoğlu da bu işlerliği, hızlı bir ritim, "timing" ustalığıyla değerlendirmiş. Arif Erkin, müziğiyle yoğunluğu artırmış.

Nuran Oktar, Yaman Okay, Levent Yılmaz, Can Dirim gibi yılların deneyimlerini, birikimlerini sahneye taşıyan oyuncuların yanı sıra iki gepgenç oyuncu Gökhan İçöz (yönetmen rolünde) ve Zuhal Gencer (tiyatrocunun kızı rolünde) ilk anda dikkatleri çekiyor. Pırıl pırıl iki oyuncuya yönetmenin katkısını sezebiliyorum. Bundan böyle ikisinin de sahnedeki her etkinliklerini merakla, heyecanla bekleyeceğim.

Sahnelere yeniden hoş geldin Gülriz Sururi.

Az kaldı unutuyordum: baştaki alıntılar dışında, program dergisinde iki çok sevdiğim şey daha var: Engin Cezzar'ın "Serçe bilekli, aslan yürekli Gülriz" tanımlaması ve yönetmen Işıl Kasapoğlu'nun, *Tiyatrocu* oyunundan esinlenerek "Seni seviyoruz... Seni seviyorum" seslenişi...

Zeynep Oral, *Milliyet*, 10 kasım 1991

...Gülriz Sururi'yi beş yıl sonra sahnelere dönüş oyunu olan *Tiyatrocu*'da izlerken bunları düşündüm. Kendi yazdığı bir oyunla, tiyatrocu olmanın çilesini ve zevkini, nankörlüğünü ve onurunu anlatıyordu Gülriz... Metni dizginlenememiş bir duyarlılığı mı içeriyordu ? Yeterince işlenememiş duygusu mu bırakıyordu? Belki...

Amane gam ? Gülriz'in sahnelere dönmesi bile, tek başına bir olay

değil miydi ? Kaç tane Gülriz Sururimiz var ki şu toplumda... Üstelik çalışmalarını Paris'te sürdüren değerli bir tiyatro adamının, Işıl Kasapoğlu'nun ilginç mizanseni ve tam bir takım oyunculuğuyla, yer yer özyaşamsal, yer yer düşsel öğelerle bezeli bu alçakgönüllü, ama ilginç oyun, bizlere tiyatro denen büyülü dünyanın özellikle perde arkasının kapılarını açıyordu. Has bir sanatçının kendi deneyimlerinden, yaşanmışlıklarından süzülüp gelen içten bir izlenimler toplamı halinde...

Atilla Dorsay, *Cumhuriyet*, 9 aralık 1991

Sururi'nin muhteşem dönüşü... Yıllar sonra sahneye dönen Gülriz Sururi, *Tiyatrocu* adlı –kendi yazdığı– oyununda tek sözcükle "düzey" sergiledi... Işıl Kasapoğlu rejisi, Macit Koper şarkı sözleri, Mengü Ertel afişi gibi...

Adından da anlaşılacağı gibi *Tiyatrocu*'yu anlatıyor Gülriz Sururi... hem de nasıl anlatma!.. Duygu Sağıroğlu dekorlarıyla, Dilek Evgin koreografisiyle, Zuhal Gencer, Duygu Ankara, Yaman Okay, İsmet Üstekin, Levent Yılmaz, Merih Akalın, Nuran Oktar ve Can Dirim gibi oyuncularla...

Haftanın Sesi, 15 kasım 1991

... Topluluğun geçmişine baktığımızda Sururi-Cezzar çiftinin günün tiyatro ortamının seçkin sanatçılarını nasıl olup da bir araya getirdiğine hayret edebiliriz. Günümüzün birçok tanınmış sanatçısı, mutlaka bir dönem bu topluluğa katkıda bulunmuş.

Tiyatrocu, tiyatronun içinden bir yaşam kesiti sunuyor. İlk oyun yazarlığı denemesinde Gülriz Sururi, özyaşamöyküsünden belirgin farklılıkları olmakla birlikte, kendi kişisel sanatçı serüveninden yola çıkıyor. Tiyatro topluluğu yöneticisi bir kadın oyuncunun bazen duygusal, bazen güldürücü, bazen de düşündürücü anlarının art arda sıralanışı, yoğun dramatik bağlantı taşımasa da tempolu bir sahneleniş akışı içinde yeterli bir bütünlük sergiliyor.

Bu oyun biçemi klasik dramatik yapıya koşullanmış izleyici açısından yadırgatıcı olabilir. Ancak son dönemlerde film-televizyon dramaturjisi etkisi altında ve bir tür yeni doğalcılık izinde gelişen kimi sahne yapıtlarında böylesi kısa, kopuk sahneli, hızlı tempolu bir anlatım sıkça görülür oldu. Alman yazar Franz Xaver Kroetz'in oyunları buna en iyi örnek.

Ayşın Candan

Tam bir ekip oyunu. Kimsenin bir başkasından geri kalmadığı veya önüne geçmediği bir sağlam düzen. Tabiî bu arada Sevgi rolünde

Zuhal, kızım rolünde çok başarılıydı.

büyük bir çaba gösteren, güçlü bir performans sergileyen Gülriz Sururi... Merhum Haldun Taner, derginin bir sayfasında sanatçıdan söz ederken, "gözlerinin ikinci bir ağız" olduğunu belirtir. Çok haklı... Kanımca Gülriz Sururi, sesi kadar, fiziği kadar, gözlerini de kullanmasını çok iyi biliyor. Bu da bir başka yetenek. Bütün oyuncuları teker teker saymak, gücümüz yettiği ölçüde övmek isterdik. Ama, Gülriz Sururi'nin şahsında herkesi tebrik etmek, kucaklamak yeterli olacak. Rejiye gelince... Işıl Kasapoğlu, tiyatroyu çok iyi bilen bir sanatçı. Elindeki malzemeyi çok iyi kullanıyor. Dar bir mekâna, mümkün olduğu kadar geniş bir dünyayı –rahatlıkla– sığdırabiliyor. Bu yıl izlediğimiz, Gogol'ün *Müfettiş*'inde yaptığı gibi.

Mükemmel bir düzen içinde yaşattığı insanlar... Dekorları Duygu Sağıroğlu hazırlamış. Hikâyenin özüne son derece uygun bir çevre düzeni... Kostüm de öyle, müzik de öyle. Koreografi de, şarkı sözleri de...

Zevkle, biraz da ibretle, bir şeyler öğrenerek seyredilecek bir oyun. Sanatçıların hepsini, Gülriz Sururi'nin şahsında bir kere daha kutlamak isteriz.

Kâmi Suveren

"Tiyatronun, televizyonun önümdeki birkaç yıl içinde varacağı noktayı o gün görebilsem, *Tiyatrocu* senaryosunu oyunlaştırır mıydım acaba?" diye düşündüğüm olmuştur.

Zor günlerdi, her açıdan zor günler yaşıyorduk. Her zaman zordu, coşkulu yıllardan bugünlere gelmiştim. Dünyayı değiştiremesek de, ülkemizi değiştirecek güce sahip olduğumuzu sandığımız yıllar. Bir oyunun, bir yazarın gücüne inandığım yıllar, sizi özlüyorum. Buna inanabilen, o saf, inançlı genç kadını özlüyorum.

Her şey süratle değişiyordu. Sanat dergileri, renkli magazin dergilerine bırakırken yerlerini; TV dizileri, sadece eğlence amaçlı güldürü dizileri başı çekmeye başlamıştı bile. Eğlenceye karşı değilim, tersine bayılırım. Eğlence müziği, eğlence tiyatrosu, eğlence programı... Ama artık, giderek müziğimiz, tiyatromuz, televizyonumuz bile eğlence için yapılıyordu. Gülmece, güldürmece kaygısı öyle ağır bastı ki; karikatür, gülmece dergileri olup bitenleri anlatırken, suratları asıldı, ekşi suratlı kara mizah dergisine dönüştüler.

"Duşlar kullanılmış"

Geriye baktığımda, *Tiyatrocu* oyunu bana neler hatırlatıyor: ekip çok iyi oynadı; işlevi dışında, dekor kostüm zararsızdı. Ancak sahne araları uzuyor, karanlıkta fazla kalınıyor, dekor değişimleri gecikiyor, bu da bana azap veriyor. Bu kalabalık kadro ve kadro gerisiyle ayakta kalmak rüyaydı. Buna rağmen bütün sezon oynadık, kendini kurtardı diyebilirim oyun için ancak. Karaca Salonu'nda oynamaksa bir işkence. Hafta sonları, kapanın elinde. Onca tiyatro, iki de çocuk tiyatrosu... Ayrıca belediyenin seminerleri, konferansları, özel kutlama geceleri de eklenince, olay işkenceye dönüşüyor.

Karaca binasından içeri girince vitrinlerden taşan resimler, gazete kupürleri, oyun saatleri bir çorba. Her tiyatro kendini gösterme yarışı halinde. Gişelerse iki tane, bütün biletleri iki kasiyer satıyor. Bir de her tiyatroda olması gereken müdüriyet odası olayı var ki... Bilmem nasıl anlatmalı. Gişelerin arkasındaki küçük odaya bir küçük merdivenle galeri gibi bir asmakat yapıldı. Dört metrekare olan odamızda müdürümüz Okşan Hanım kriz geçiriyor her gün. Gişelerin gürültüsü, alt kattaki tiyatro müdürlerinin tartışmaları bitmiyor. Günaşırı, belediyenin atamış olduğu müdür, emekli beden terbiyesi hocası Vahit Bey, vaktiyle Muammer Bey'in ofisi olan, yeni tefriş edilmiş makamında bizi tabiri caizse sıraya diziyor. En adi, yüzde yüz sentetik kırmızı koltuk ve sandalyelerde oturtup, seansları yeniden düzenliyor adam. Büyük yazı masasının arkasına kurulup, herkesi bekliyor. İki dakika gecikenin hemen dedikodusunu yapıyor. En kötü çayları ikram ediyor ve kendini bu binanın allahı sanıyor. Üslubu, edası, tiyatro üzerine malumatfuruşluğu beni öldürecek. İşte benim Karaca Tiyatro'da geçirdiğim üç sezon, ki

her yıl öbürünü aratmıştır, karabasanım bu müdüriyet odası toplantıları olmuştur.

Bir gün müdür bey acele beni görmek istemişti. Gittim. O hiç kulise gelmez, istediğini odasına çağırtırdı.

– Gülriz Hanım, oyuncularınızdan biri duşlardan birini kullanmış, dedi.

– Anlayamadım?

– Tahkik ettim, sizin tiyatronun oyuncularından biri duşu kullanmış, girip yıkanmış.

– Beyefendi, alt kattaki duşlar ve tuvaletler tarafımdan bina yenilenirken projeye koydurulmuştur ve oyuncuların oyundan sonra terlerini atmaları için ya da oyundan önce yıkanmaları için yapılmışlardır.

– Bugüne kadar kimse kullanmadı.

– Ama bugün kullanıldı. Keşke her gün kullanılsa. Sizin şikâyetiniz nedir?

– Islanmış efendim, her yer ıslak.

– Belediye bu tiyatro binasına altı duş, altı tuvalet koymuşsa, bunların temizliği için adam da tahsis edecektir, dedim. Siz duş yaparken kuru kuru mu yapıyorsunuz? Keşke her duş her gün kullanılsa.

Ertesi yıl, *Sokak Kızı İrma III*'ü oynuyoruz, kırk yılda bir pazar üç matinesi. Salon dolu, fuayeden ve içeriden taşınan sandalyeleri satıyor kasiyer. Oyun başlamak üzere, diafondan "Müjde! Sandalye satıyoruz" diyor Okşan Hanım. Sevincim kursağımda kalıyor. Salon müdürü yasaklamış sandalye satışını, "Burası kahvehane mi?" demiş. Ona kasiyer Süheyla Hanım, Müdür Okşan Hanım ve ben, Devlet Tiyatrosu'nda, Belediye Şehir Tiyatrosu'nda bile, tutmuş oyunlarda yer kalmayınca sandalye koymanın bir teamül olduğunu anlatamadık.

İşte bunlar benim ağırıma gidiyordu, onarılmaz yaralar açıyordu. Küçük Sahne'yi, İstanbul Tiyatrosu'nu, babamın salon düzenini hatırlıyordum. Bütün hafta dolu oynayan oyunlar, hafta sonu konan sandalyeler hayal olmuştu artık.

Ben bu salonda, giderek ağırlaşan koşullarda iki sezonda iki oyun daha oynadım. Biri *Sokak Kızı İrma*'ydı, öteki de Edward Albee'nin *Tatlı Para* isimli oyunuydu. *Tiyatrocu*'yla batmadan perdeyi kapatmak büyük başarı olmuştu. Ama gündelik giderlerin ağırlığından, oyunu Ankara'ya götürememiştim, buna hâlâ üzülürüm.

Güven Kıraç, ben ve Gökhan İçöz.
Oyunda üstümde bir etek vardı. Bu sadece poz. Hiç böyle oynamadım.

Yıl 1983, *Kaldırım Serçesi* müzikalini oynuyorum. Oyunun sonunda sevgili Bedia Hanım, kim bilir kaçıncı kez izlediği oyunun kulisine geldi. Yanında her yere beraber gittiği avukat arkadaşı Muzaffer Hanım. Gene çok heyecanlanmıştı. Bizleri övdü, güzel şeyler söyledi. Sonra birden "Gülriz" dedi, "ben öldüğüm zaman mezarımın başında İrma şarkısını söyleyeceksin benim için. Söz ver bana. Bu benim vasiyetimdir." Engin, ben, İsmet Üstekin, Sevil Üstekin, Muzaffer Hanım donup kaldık. Sonra birden anımsadım, hep yaşlı gözlerle dinlemişti Bedia Hanım İrma'nın şarkısını. Sanırım şarkı ona severken ayrılmak zorunda kaldığı son eşi Ferdi Statzer'i hatırlatıyordu. Ona istediği sözü verdim. Beni bağrına bastı ve o sevdiği şarkıdan bir kuple mırıldanarak uzaklaştı: "Belki o arka sokak bir gün unutulacak, çeşme akıp duracak, ağlar İrma ağlar."

Ben Bedia Hanım'ın vasiyetinden dokuz yıl, ilk oynanışından da otuz yıl sonra *Sokak Kızı İrma*'yı yeniden oynadım. Bedia Hanım gene ön sıradaki yerinde oturuyordu. Kısa bir süre sonra aramızdan ayrıldı ve ben İrma'nın şarkısını o günden sonra hep sevgili Bedia Hanım için söyledim. Oysa ilk oynanışında Engin'i düşünerek söylerdim ve her söyleyişimde de otuz yıl sonrasının matemini tutarmışcasına hüzünlenirdim.

Ben *İrma*'yı otuz yıl sonra genç kuşaklar izlesin, o tatlı müzikali görsün, o güzel melodileri tanısın diye oynadım. Bir de... Bir de... Otuz yıl sonra İrma gibi bir rolle kendimi kabul ettirmek gibi, kadınsı bir duygu da söz konusu olabilir. Hollywood starlarının bile rüyalarında

göremeyecekleri bir şey gerçekleşti. Üstelik daha çıplak giysiler içinde. Tabiî bunun da iki nedeni vardı. Birinci neden otuz yıl önce siyah file çorap ve küçük bir yırtmaç, bir sokak kızını simgelemeye yeterdi. Oysa bugün kolejli kızlar bile sokaklarda o kılıkta dolaşıyor. Ben de gerekeni yaptım. İkinci nedene gelince... Nasıl söylesem bilmem, kadınlar yaşlanırken orasını burasını göstermeye daha mı meraklı oluyor ne ! Tabiî burada sessiz bir "ben hâlâ..." gizli olabilir.

Bu alıntı, 1998-99 yıllarında oynadığım, kendi yazdığım *Söyleyeceklerim Var* isimli oyundan. Ayrıca *İrma*'yı neden üçüncü kez oynadım sorusunun bir cevabı daha var: para kazanmak için. Evet, tiyatronun borçlarını ödemeye *İrma* bu sefer de yardımcı olmuştu. *İrma* gerçekten istemeden kendi reklamını yapmıştı. Gazeteler röportaj yarışındaydı. Eh, doğrusu konu ilginçti. Otuz yıl önce, yirmi üç yıl önce ve bugün. Bugün bu kadın nasıl giyinecek, nasıl oynayacak İrma'yı? Konu çığrından çıkartıldı. Medya tarafından ne müzikalin üçüncü kez oynanması, ne müzikali üçüncü kez Haldun Dormen'in sahneye koyması ilginçti. Medya için olayın en önemli, en çarpıcı yanı, Gülriz'in yaşı olup çıkmıştı. Kimisi eksik, kimisi fazla sanıyor; ama bütün dergiler, gazeteler, magazinler yaşımla bozmuştu.

İyi niyetliler normal bir boydaki İrma giysileri içindeki resmimi basıp, "Hâlâ fıstık gibi" diyor. Kötü niyetliler yaşımı bilir bilmez büyüterek yazıp kocaman bir resim koyuyor altına da...

Sokak Kızı İrma III

Basından alıntılar

30 Yıllık İrma Gene Sahnede

Gülriz Sururi'yi kutluyor, ayakta alkışlıyoruz. Önce bu yaşta soyunma yürekliliğini gösterdiği için, sonra bir gram fazla yağ taşımadan o yaşa gelebilme "iç disiplini" için. Sonra da oyunculuğuyla, dansıyla, şarkısıyla, prodüksiyonuyla müzikali yeni tiyatroseverlere tanıtmasından ötürü.

Ölümsüz Oyun... Sokak Kızı İrma'nın Zamanı Durduran Yıldızı Gülriz Sururi...

Tiyatrocu tutmadı, kalktı. Gülriz Sururi de çareyi kendisine bundan tam otuz yıl önce, en iyi kadın oyuncu ödülü kazandıran efsanevî rolü İrma'da buldu. Bu ünlü müzikali, yıllar sonra karşımıza çıkan bir hoş sürpriz olarak görüyoruz. Bunca yıldan nedense hiç etkilenmeyen güzelliğini koruyan Sururi'yi, *İrma*'da yeniden seyretmek nereden bakarsanız keyifli olacak gibi.

Sokak Kızı Biletleri Kapışılıyor

Yaşı dostlarının söylediğine göre... (sansür Gülriz Sururi). İnanmak mümkün değil. İnsan vücudu nasıl bu kadar diri kalabilir ? Bir sanatçı yıllar devirmesine rağmen, nasıl hâlâ amatör tiyatrocu heyecanı duyabilir, diye kendi kendimize düşünüyoruz.

Kostümü XXI. yüzyıl, fizik ve yüz otuz yıl önceki gibi. Fotoğraf çekilirken hiç umursamıyor. Kalıpların dışında, ne de olsa 20'lik Fransız yosmasını oynuyor.

– İrma çok genç biri, üçüncü kez oynarken yaş kaygısına kapılmadınız mı?

– Hayır. Sanatçının yaşı yoktur, oynadığım roller benim yaşlarımdır. Ben çok gençken bir sürü yaşlı kompozisyon oynadım. O da roldü, bu da rol. Önemli olan kabul ettirmek.

Tiyatro dünyasının her zaman yıldız kalmayı bilmiş bir adı, Gülriz Sururi de *Sokak Kızı İrma*'yı oynayacak. O oyunu ve Gülriz Sururi'nin oyununu unutamayanlar, bir kez daha görecek. Yeni seyirci de bir ustadan yeni bir ürün izlemenin hazzını duyacak. İnsanlar bazı filmleri, oyunları sadece konularıyla değil, oynayanlarla birlikte düşünüyor. Klasik, modern klasik deyimi neyi ifade ediyor? Önce yıllara meydan okuduğunu kanıtlıyor, ama tartışılmazlığını değil.

Terzisine göre gelmiş geçmiş en güzel vücut. Ünlülerin terzisi Übeyde Bozyiğit'e göre, sanat dünyamızın gelmiş geçmiş en güzel vücuduna Gülriz Sururi sahip. Ondan güzel İrma olamaz. Kimse... Ne Emel, ne Ajda, ne Hülya... Bozyiğit, İrma'nın otuz yıl sonraki heyecanını da paylaşıyor sanki.

Fazlası var, eksiği yok. Cesaretin böylesi. Evet, ilk kez 1961'de, daha sonra 1968'de Sokak Kızı İrma olarak tiyatro tarihimizdeki yerini alan ve "yaşlanmayı askıya alan" Sururi, yirmi dört yıl aradan sonra bir kez daha İrma olmaya hazırlanıyor. Ve bugüne kadarki İrma'ların en cüretkârı olarak...

– Neden İrma?..

– Ben meslek hayatımda bugüne kadar hiç kutlama yapmadım. 10, 25, 30 gibi sanat yıllarımı hiç kutlamayı düşünmedim. İlk kez mesleğimle ilgili bir kutlama olacak bu. Kendimin değil de, oynadığım kahramanın 30. yılını kutlamak hoşuma gidiyor.

Ve işte şubatın 14'ünde İrma yeniden sokağa dönüyor. Lahmacun, çiğköfte, bıyık bileşiminden az da olsa sıyrılmış olan Beyoğlu'na dönüyor, Beyoğlu şenleniyor.

Nebil Özgentürk

Acaba ben yaşlanmayı, her insan için kaçınılmaz olan her yıl bir yaş alma olayını yaşamaması gereken bir varlık mıyım? Yaşlanmanın kabahat olduğu bir ülkenin çocuğu muyum? Sağlıklı, diri, enerjik olmanın bir yaşa kadar mazur görüldüğü, sonrasının cezalandırıldığı bir çevrede mi yaşıyorum?

Gene çok güzel bir gala olmuştu, gene dostlar, düşmanlar ayakta alkışlamıştı. Ben, gala gecesi bir hata olmasın diye ışık ve ses düzeninin başında olan Engin'i "Ayrılsak da her zaman sağ omzumun üstünde kanat çırptığını hissediyorum" diye sahneye çağırmıştım. Güzel, fakat buruk bir kutlamaydı.

İrma'yı seyreden çok beğenerek çıktı salondan. Ancak oyuna gençlik gelmedi, düşündüğüm gerçekleşmedi. Ankara turnesi çok başarılıydı *İrma*'nın. On beş gün Devlet Tiyatrosu sahnesinde dolu salonda, zaman zaman ayakta alkışlandı *İrma*.

Benim sağlık sorunlarım bu turnede başlamıştı galiba. Baş dönmeleri, çarpıntılar gibi... Yaşla orantılı değil de, sinirsel olduğu teşhisini kendi kendime koyduğum günler... Doktora gitmedim o gün.

Velhasıl *İrma* tanıtımını kendi yapan, ama eskimiş ve eskisi gibi sahnelenmiş olduğu için, ayrıca oyunda benden başka star olmadığı için en başarısız, en sönük *İrma* olarak tiyatro tarihindeki yerini aldı. Ancak gene de tiyatroya para kazandırarak veda etti bana.

Zaman zaman, otuz yıl içinde bazı isimler *İrma*'yı oynamak istedi, bazı tiyatrolar da oynayacaklarını ilan etti; ama hiçbiri gerçekleşmedi bu projelerin.

... Gülriz Sururi'yi de otuz yıl sonra aynı rolde seyredebiliyorum sahnede. Yine tatlı ve güzel bir İrma. O Gülriz gerçeğini sahneliyor, öteki oyuncular Haldun Dormen'in çizgilerini... Gülriz gerçeği de gü-

"İrma Balkız / tek oyuncağımız."

zel bir olay tiyatromuzda. Sahnede durup durup yeşeren bir sanatçıyı kanıtlıyor. Otuz yıla meydan okuyor Tatlı İrma...Dans ediyor, şarkı söylüyor, solmayan bir güzelliği, güzel bir tutkuyu sergiliyor. Gülriz Sururi siyahlar içinde. File çorapları, mini eteği, Paris'in ışıkları gibi parlayan ceketiyle çok şık bir İrma doğrusu...

Müşerref Hekimoğlu, *Cumhuriyet Dergi*

İlerleyen yaşına rağmen hâlâ genç kız rollerini oynayarak büyük takdir toplayan tiyatro sanatçısı Gülriz Sururi, *Sokak Kızı İrma* müzikalinin galasında, üst düzey davetlilerin büyük beğenisini topladı. Sanatçı, 1968'de oynadığı bu rolün kendisini çok heyecanlandırdığını söylerken yeniden doğmuş gibiydi.

... (sansür Gülriz Sururi) yaşındaki Gülriz Sururi, sahnede hâlâ fırtına gibi esiyor. Gençleri kıskandıracak hareketleri, dansları çok kolaylıkla yapan Sururi, bu gösterisini dakikalarca sürdürüyor.

Bırakın anılarınızı yaşayalım... Yıllar öncesinin çok sevilmiş, çok izlenmiş, adı artık kurum olmuş oyunlarını oynamak ticarî açıdan akıllıca bir iş. Bu tür oyunların iki tür izleyicisi olabilir. Bir, eski anılarını yeniden yaşamak isteyenler, diğeri ise oyunun ününü duymuş, fakat yaşı elvermediğinden bugüne dek izleyememiş olanlar. Ben bugünkü kuşağın *İrma*'yı izlemesini öneririm. Tiyatro, edebiyat, sanat, müzik, görsel sanatlar dallarında ülkemizde otuz yılda ortaya çıkan gelişmenin ayrımını görsünler diye. Ama eski anılarını tazelemek isteyenlere oyunu izleme zahmetine katlanmasınlar derim. Anılarınızı bozmayın, anılarınızla birlikte yaşayın daha iyi.

Mehmet Atak, *Sinema* dergisi

Bu kez ilkinin tersine, ben uğraştım Haldun Dormen'le oyunu üçüncü kez sahneye koymayı kabul etmesi için. Sanırım isteksizce, beni kıramadığı için kabul etti. Yönetmen olarak alacağı paranın yarısını da tiyatroya armağan etti ve her zamanki sıcaklığıyla genç kadronun kalbini çalmayı bildi.

Gene de anıların gölgesinde mutlu saatler yaşadık provalarda. Haldun'un çalışırken yaydığı pozitif enerjinin ölene kadar ona eşlik etmesini diliyorum.

Bir gün bir gazetede bir yazı okudum. Toprak Sergen isminde, genç bir tiyatro ve dizi oyuncusu (kendisi Semih Sergen'in oğlu olur), "İnsanlar 50 yaşında Hamlet oynuyor. Hamlet 18 yaşında abi, 50'sinde oynayamazsın. Haldun Dormen kaç yaşında, hâlâ genç adam oynuyor. Keza Gülriz Sururi de öyle... Onlar da bir ke-

"Bugün işler kesat galiba."
Bekir Aksoy, İsmet Üstekin ve Haluk Toksöz'le.

re yaşlı oynasınlar canım. Sonra diyorlar ki, 'Niye gençler yetişmiyor?' Hadi canım siz de! Ben de tiyatroyu isim olunca yapacağım."

Hiç âdetim olmadığı halde, bu yazıya cevap verme gereği duydum. "İsim olmak için bu meslekte ses getiren olumlu işler yapmak lazım. Tabiî öncelikle kendisine hak veriyorum. Gençler kendilerinin yaşı olan rolleri oynamalılar tamam, ama bunları oynayabilmek için belli bir deneyim ve yaş sahibi olan üç beş oyuncunun ölmesi gerekmiyor. Bu üç beş kişi yok olursa dünyadan, acaba başarılı oyuncu mu olacak fücceten? Sanatta şöyle bir şey var: bir oyuncuyu kapıdan kovarsanız bacadan girer eğer onda gerçek bir kumaş varsa. Buyursun meydan kendisinin ama bu kez de yaşıtları önünü kapadı galiba, ondan sahnede gözükmüyor herhalde!

Dünyanın ünlü tiyatro adamları, onlardan biri de Muhsin Ertuğrul'dur, demişlerdir ki; 'İdeal bir Jüliet oynayabilmek için oyuncunun 40 yaşında olması gerekir.' Yani 40 yaşın olgunluğunu, deneyimini edinmiş bir oyuncu ideal Jüliet olabilir.' Tiyatro bir oyundur. Ben Gülriz olarak, genç yaşımdan itibaren çok yaşlı rol oynadım. Yaşlandığım zaman da, eğer fiziğim bana bu imkânı tanıyorsa, öleceğim güne kadar genç roller oynamaya devam etmek isterim. Gençken yaşlı rolleri oynamak nasıl bir oyunsa, bugünkü de bir oyundur."

Sonra 20 ocak 1994 tarihinde Bedia Muvahhit Hanım, Darülbe-

dayi'nin son kadın temsilcilerinden biri olarak hayata gözlerini kapadı. (Allah, son Darülbedayi temsilcisi Necdet Mahfi Ayral'a ve Samiye Hün'e uzun ömür versin.) Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi'nde bir tören yapıldı. Güzel bir törendi. Ben de orada bir konuşma yaptım. Vasiyetini anlattım. Ama yerine getirmeme gerek kalmadığını, ona sevdiği şarkıyı sahneden yeniden söylediğimi, onun da bozmak istemediği rimelli kirpiklerinin arasından süzülen yaşlarla, nasıl heyecanla dinlediğini anlattım.

Bedia Hanım, tiyatrocu kimliğinin yanı sıra, belki de tanıdığım en esprili insanlardan biriydi. Geniş alnı, modelini değiştirmediği saçları ve özenli makyajıyla, şıklığıyla bir imajı vardı, imajın moda sözcük haline gelmediği yıllardan beri. Sevdiğini esprili söyler, sevmediğini espriyle batırırdı. Her zaman sivri dilliydi, ama öyle tatlı bir sivri dildi ki bu, onu dinlemenin tadına doyulmazdı.

Vasfi Rıza Zobu'yla olan atışmaları, sataşmaları bir küçük kitap olabilir. Bugün bu artık fıkra diyebileceğimiz anıları, İsmet Ay'ın ağzından dinlemek gerek. İsmet, her zaman dağarcığında yakası açılmadık fıkralar bulundurur. Çok da güzel anlatır. İşte onun ağzından bir hikâye:

Bedia Hanım ve Vasfi Bey arasında şakayla karışık bir flört yaşanmış ömür boyu. Ama bir türlü "ciddi" bir ilişkileri olmamış. Son yıllarda Vasfi Rıza Bey'in eşi de vefat edeli birkaç yıl olmuş. Bedia Hanım, Vasfi Bey'e "Ayol Vasfi" demiş, "bak ikimiz de iyice yaşlandık. Yalnızlık sana da zor gelmiyor mu? Hadi gel evlenelim."

Vasfi Bey, "Yahu Bedia, otur oturduğun yerde. Bu yaştan sonra bizi kim alır?" demiş.

Bu kez golü Vasfi Bey atmış anlaşılan.

Bedia Hanım'ın hayranları, tiryakileri vardı ve onu ölene kadar terk etmediler. Bu insanlar arasında Güneri Artunkal ilk sırayı alır. Benim de çok eski dostum olan Güneri, Bedia Hanım'ı sık sık yemeğe çıkarırdı, eski Kulis, Çiçek Bar, Papirüs ve sanatçıların uğrak yeri olan başka yerlere... Bazı galalarda da onları birlikte görmek mümkündü.

Genç (kendine oranla genç), ille de centilmen (biraz da yakışıklı olacak) erkeklere bayılırdı. Onlarla sohbet eder, onlarla çok farklı bir biçimde –başka sözcük bulamıyorum– cilveleşirdi. Ölmeden önce, onu ameliyat edecek olan genç, yakışıklı operatöre, "İyileşince size evde elimle piruhi pişireceğim" demiş (piruhi mantının kıyma yerine peynirle yapılanı). Operasyondan sonra, hayata veda etmeden önce söylediği son cümle şu: "Doktorum nerede? Ona piruhi pişireceğim."

Ayşe Kulin ve Bediş'le bir davette.

Bedia Hanım'ı uğurlarken, onun ardından İrma şarkısını söylemedim, ama *Tiyatrocu* oyunu içindeki, Macit Koper'in yazmış olduğu şarkının sözlerini okudum. Bedia Hanım'a çok yakıştığını düşünüyorum.

KENDİNİ YÖNETEN KUKLA

Yaşam rolü bittiğinde
Hüznün ölçüsü alınsın
Ona bin maske yapılsın
Düşle gerçek arasında
O hiç soluk almadı ki
Hep kendini oynadı o
Hiç maskesi olmadı ki

Hadi çıldır oyuncuysan
Hadi kurtul çıldırmaktan
Hadi bir sözcükle kral ol
Hadi sıyrıl yoksulluktan
Hadi bizi güldür biraz
Hadi bizi biraz öldür
Bize hüzün bize neşe
Bize sevinç bize tasa

Hadi yıksın kuralları
Kendini yöneten kukla
İster getir okyanusu
Şu sahneye sermek için
İster kaldır ellerini
Gökyüzüne dalmak için
İster ışıkta pervane
İster volkandaki lav
Bize gerçek bize masal
Bize hem dost hem de düşman
İster yıksın kuralları
Kendini yöneten insan

Yaşam rolü bittiğinde
Hüznün ölçüsü alınsın
Ona bin maske yapılsın
Düşle gerçek arasında
O hiç soluk almadı ki
Hep kendini oynadı o
Hiç maskesi olmadı ki

Dernek maceralarım

O yıllarda Tiyatro Yapımcıları Derneği (TİYAP) ve Tiyatro Oyuncuları Derneği (TODER) beni aralarında görmek istiyorlardı. Epey bir süre uzak kalmayı başarmıştım, sonunda kıramadım gittim. İkisinin de yönetim kuruluna seçildim; ama teklif edilen başkanlığı tecrübesiz olduğum için kabul etmeyip, ikinci başkanlığı tercih ettim. Birkaç toplantı sonunda, iyi niyetli gevezelik dışında pek bir şey üretilmediğini gördüm. Pratik bir insan olarak bir sürü öneri getirdim. "Yıllardır yapılmayan bir şey yapalım, bir gece tertipleyelim ve toplanıp bir araya gelebileceğimiz bir lokale sahip olalım" dedim. Herkes sevinçle kabul etti. Özel tiyatroların ciddi yaşam savaşı verdiği yıllar... Herkes birlikten kuvvet doğar mantığını benimsedi gibi görünüyor. Bir iki özel tiyatro toplantılara katılmadı ama uzaktan destek verdi. Başkanımız Rutkay Aziz, geceye çok uygun bir isim buldu: "Yaşasın Tiyatro!"

AKM'den bir gece alındı. Her özel tiyatro, unuttum şimdi galiba on dakika sahne alacak, herkes özgürce istediğini yapacak. A'dan Z'ye tüm özel tiyatrolar davet edildi. Üç gün sonra, satmak için dağıttığımız davetiyeleri arkadaşlar geri getirmeye başladı. Baktım olacak gibi değil, Taksim'deki AKM'ye bağlı küçük dernek odasında tek başıma geçtim telefonun başına, açtım evdeki özel telefon rehberini. A harfinden başladım. O güne kadar galalara, supelere davet ettiğim dost, tanış kim varsa, yüzümü kızartıp bilet sattım. Sanırım salonun yarısından fazlasını beş altı gün gibi bir zamanda satmıştım. Artık bankalar, tanınmış firmalar, gazete patronları, aklıma gelen her yere telefon ediyorum. Kendi adıma bir tek telefon bile edemezdim herhalde. Fakat bütün özel tiyatrolar adına oldu işte o gece.

Televizyoncular, bize göre önemli, ilgili basın mensupları ve bi-

letleri o yüksek fiyata alan izleyiciler AKM'yi doldurmuştu. Geceyi yönetmesini Haldun Dormen'den rica ettik. AKM malum, kapanın elinde kalan bir salon, aynı gün trafik ve ışık provası yapıp, çıkış sıramıza göre gösterimizi yapacağız. Bu, bir yerde, çeşitli sorunlarla boğuşan özel tiyatroların bir gövde gösterisi olacak ve oldu. O gece bir şey gördüm. Bazı arkadaşlar, "Hazır bu seyirciyi bulmuşum" diye, tiyatrolarını tanıtmak adına, oynadıkları tatsız tuzsuz oyunu uzattılar da uzattılar, seyirciyi soğuttular. Bazıları, kokuşmuş bir oyunun, ne olduğunu anlamakta zorluk çektiğimiz bir sahnesini oynadılar, olmadı. Bence gecenin üç starı vardı: biri, tek başına ortaoyunundan nefis bir gösteri yapan Nejat Uygur, ikincisi bildiğimiz *Aziz Nesin'den Merhaba*'yla her zaman banko diyen Genco Erkal ve "Willkommen"le geceyi başlatan Engin Cezzar. Gece harika başlamıştı. Orkestra çukurundan asansörle onca oyuncunun yavaş yavaş müzik eşliğinde, ışıklarla birlikte yükselişi çok etkileyiciydi. Finalde de herkesin katıldığı müzikal şarkılar potpurisini, "Lüküs Hayat" şarkısıyla bitirirken, bütün salon hep bir ağızdan katılmıştı. Doğrusu çok heyecan vericiydi. "Keşke vakit olsaydı da, hep birlikte kotardığımız bir oyun oynayabilseydik, daha hoş olurdu" diye düşündüğümü anımsıyorum. Biz de Engin'le küçük bir skeç oynadık, ben bir şarkı söyledim, alkışlandık bol bol...

Çoğunu bir arada izleme fırsatı bulduğum o gece, özel tiyatromuzun o gün nerede olduğunu anlatmaya yetti bana: iyiydi, güzeldi de, yerinde sayıyordu. Hiçbiri ötekinin ne yaptığının farkında

Rutkay Aziz'le.

değildi sanki. Kimse eskiden olduğu gibi, meslektaşının ne yaptığını merak edip, ilk geceden koşup izlemeye gitmiyordu. Bu önemli bir işaret olmuştu benim için.

Ben *Tiyatrocu* oyunumu oynarken, Şehir Tiyatrosu Gencay Gürün'le uzun zamandan beri en parlak dönemini yaşıyordu. O sırada sanırım Çehov'un *Vanya Dayı*'sını repertuvara almıştı. Dormen Tiyatrosu, büyük başarı kazanmış *Şahane Züğürtler*'i yeniden sahneye koyuyor, Ferhan Şensoy *Yorgun Matador*'un dünya prömiyerini yapıyor, Kenter Tiyatrosu otuzuncu yılını *Sevgili Yelena Sergeyevna* isimli oyunla kutluyor, Devlet Tiyatroları Jean Genet'nin *Hizmetçiler*'i ile Nezihe Araz'ın yazdığı *Afife Jale*'yi oynuyor, Genco Erkal yani Dostlar Tiyatrosu Nâzım'ın *Sevdalı Bulut*'unu, Ali Poyrazoğlu Anton Çehov'un yaşamı üzerine bir belgesel olan *Uzakta Piyano Sesleri*'ni, AST Nâzım Hikmet'in *Yolcu*'sunu, Hadi Çaman Yeditepe Oyuncuları *Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü*'nü oynuyor. Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü *Üvey Babam*, Tevfik Gelenbe Tiyatrosu *Sosyete Gülleri*'ni oynuyor. Güzel bir repertuvar gibi görünse de ilk anda, pek fazla bir yenilik yok. Çoğu ülkemizde kaçıncı kez oynanan oyunlarda, insan yeni bir soluk arıyor. Ortalıkta yerli yazar olarak Nâzım Hikmet dikkati çekiyor. Yeni yazar, yeni oyun yok gibi.

O sırada Ali çok ısrar etmişti, "Bir araya gelelim, bir prodüksiyon yapalım" diye. Engin ve Genco'dan proje aramalarını istemişti. Sonunda kimseden ses çıkmayınca, harika bir proje sunmuştu bizlere. Yıldız Kenter, Genco Erkal, Engin Cezzar, Gülriz Sururi ve Ali Poyrazoğlu oynayacaktı. Anton Çehov'un yaşamı üzerine yazılmış bu belgeselin kahramanları Çehov, Gorki, Bunin, Stanislavski, Dançenko, Liliana Stanislavski ve Olga Knipper'di. Tabiî başlamadan biten bir proje olduğunu tahmin etmek için allame olmaya gerek yok. Başta herkes, "Tamam ben varım" dedi, sonunda "Ben yokum" bile demeden ortadan kayboldu. Ben bir ileri zekâ olarak, ona buna, "Ne oldu? Neden vazgeçildi?" gibi abuk sorular sorup durdum bir süre...

İşte o günlerde Engin gerçek anlamda Gülriz'in hasretini çekiyor, artık ayakları yere basıyor. Özer'e (Özer Kabaş) o günlerde "Dayanamıyorum, intihar edeceğim bir gün, çok korkuyorum" demiş. Özer ayrıca Feride Kürkçüoğlu'na da anlatmış Engin'in sözlerini. O kış Devlet Tiyatrosu kadrosuna katıldı yönetmen oyuncu olarak Engin. Artık bütün köprüler atılmış aramızda.

HAYAL

Bir sabah uyanınca
Suretin gözümün önüne gelmeyecek
İşte o gün
Önce matem tutacağım
Ve kırkı çıkınca suretsiz sabahların
Bir kadının öğleden sonrasında
Âşık olacağım

Gülriz

Mantığım "Hayır" dese de, "Bu ilişki bitti, bitmeli" diyor duygularım. Ayrı olduğumuz dönem, bir pul kadar da olsa, hiçbir an gözümün önünden gitmemiştir Engin. Hani televizyonda bir film seyrederken köşede daha sonraki programın bir görüntüsü belirir ya da bir reklam bandı kaymaya başlar birden ve sizi izlediğiniz filmden koparır, konsantrasyon hak getire, film rezil olur o an. İşte böyle bir şey.

Arkadaşım bırakıp gitti beni

Hayatımı derinden etkileyen bir olayın içinde buldum birden kendimi. Ayma Kabaş kanser –benim canım, birtanecik sevgili arkadaşım kanser. Aylardır halsiz, yorgun, solgun. O güzel dişleriyle biraz sorunu var o kadar. Dişetleri kanıyor, o hâlâ doktora gitmeyi bugün, yarın diye erteliyor.

Sonunda diş doktoru, "Bu kanamanın dişetlerinizle bir ilgisi yok. Sizin başka bir doktora g˙tmeniz gerek hemen, hiç vakit kaybetmeyin" deyince ortaya çıkıyor her şey. Ayma lösemi, kan kanseri. Daha düne kadar hiçbir şeyi yoktu! Kabul etmek çok zor, inanmak istemiyorum. Ama asıl kabul etmek istemeyen, inanamayan Ayma'nın kendisi...

"Olamaz" diyor, aklı almıyor. "Nasıl olur? Neden?" diyor, "Neden ben?" Kızı Yula henüz 12-13 yaşında. Özer de inanmak istemiyor; bu yaşam dolu, hayattan, yaşadığı her andan bir hoşluk bulup çıkaran bu güzel kadının böyle acımasız, hain bir hastalığa yakalandığına inanması çok zor. Ayma, Özer'i hem çok sevmiş, hem de insan olarak ona çok saygı duymuştu. Özer hoca olarak, baba olarak, eşi olarak benzersizdi her zaman Ayma için. Resimlerine de hayrandı. Kocası olduğu için değil, resimden anladığı için. Ne güzel bir aileydiler Allahım!

Arada bir şaşardım Ayma'ya. Yula'yı çok özgür yetiştiriyordu. Okula başlayana kadar, yattığı, kalktığı, yediği saat belli değildi. Bu nasıl işti, hiç aklım almamıştı doğrusu; ama Ayma haklı çıktı, Yula okula başladığı andan başlayarak sorumluluğunu bilen bir çocuk oldu.

Bir yıl sürdü Ayma'nın hastalığı. O bir yıl, Ayma'yı sevenler çok acı anlar yaşadı. O her şeyi biliyordu, mütevekkildi sanki. Ama ara sıra bana, "Birtanem Gülrizim, neden ben?" diyordu, isyan

ediyordu birden her şeye: "Aklım almıyor, neden? Bu bir rüya olmalı, birden uyanacağım herhalde." Pek çok hasta gibi, umudunu son ana kadar yitirmedi... Artık bütün tedaviler yapılmış, denenmeyen bir şey kalmamıştı. En son, ilik naklinin yapılamayacağına karar verilmişti. Ayma'nın derdine doktorlar, hastaneler, ilaçlar derman olamayınca, çaresizlikten her çareye başvurdu Özer. Çareyi kaplumbağa kanında bile aradı.

Hemen her gün hastaneye gidiyorum. Ona sevdiği yemekleri pişirip götürüyorum, ama artık iştahı yok. Bir gün Ayma, "Gülriz, epeydir Yula'yı görmüyorum. Beni böyle görmesini istemiyorum, ama artık çok özledim. Bana bir peruk getir, oyun peruklarından" dedi. Onun saçları gibi kuaföre taratıp, kabartıp bir peruk götürdüm. Çok az ömrü kaldığını biliyorduk, ama hiçbirimiz yüksek sesle söyleyemiyorduk bunu.

İki gün sonraydı, evden çıktım. Canım çok sıkılıyordu, sinemaya gidecektim. Birden yolda Engin'e rastladım.

– Ayma'ya gideceğim, gelir misin? dedim. Ağzımdan o sözler nasıl çıktı bilemiyorum. Kim söyletti, neden söyledim?

– Ben de kaç gündür gitmek istiyordum, iyi olur, dedi Engin de.

Odasına girdiğimde şaşırdım, yüzüne kaç zamandan beri ilk kez renk gelmişti. Bakışları dalgın, sanki bizi görmüyor. Az sonra Özer geldi elinde bir sürü paket. Hava kararmıştı. Bir ara, ben Ayma'nın sol elini tutuyordum, Engin de sağ elini. Özer bizlere arkasını dönmüş, pencereden, görmesine imkân olmayan karanlık denize bakıyordu. Birden Ayma'nın avucumun içinde hareketsiz duran eli, kaçmak isteyen minik bir kuş gibi çırpındı, göğsü kabardı aynı anda. Yoksa bir kuş da içinde mi saklıydı?.. Sonra pırrr dedi, uçtu o kuş... Ağzından çıkan son nefesi gördük, duyduk Engin'le aynı anda ve aynı anda gök gürledi, şimşek çaktı. Engin "Ayma!" dedi başını yukarı kaldırıp.

Çok insan kaybettim ben, çok dost kaybettim. Şairin dediği gibi, toprağın altında üstündekilerden daha fazla yakınım, akrabam, eşim, dostum var. Ayma'dan dört yıl sonra Özer'i de kaybettim. Şimdi ikisi de Yeniköy'de yan yana yatıyorlar. Özer'i beklenmedik bir anda, bir gece kalp krizi aldı dünyamızdan. O dört yıl, kızına baba, anne, dadı, hoca, şoför, aşçı, her şey oldu. Ben Özer gibi baba görmedim, duymadım. İnanılmazdı. Sanki Ayma'yı kaybettikten sonra tek dünyası kızı olmuştu. Onun için yaşıyordu. Kızını iyi yetiştirmek belki tek amacıydı artık. Hiçbir davete kızı olmadan gitmiyordu ve bu nedenle Yula'nın, babasının sanatçı çevresinde,

Birtanecik Ayma bana bir havalı bakış fırlatıyor. Zor tutmuş kendini, sonra çok güldü. Foto Gülriz.

kültür ve sanat ortamında beslenerek büyümesi ona çok şey kazandırdı. Özer bir yıldır hazırlandığı sergiyi bekleyemeden ayrılıverdi aramızdan. Bence olgunluk dönemi resimleri bu sergideydi. Kızı hiçbir resmini satmadı, ayrılmak istemedi onlardan o gün.

Bu iki özel insan yok artık. Onları hemen her gün düşünürüm. Özlemim, yalnızlığım bir gün bir testinin kulpunda buluşana kadar sürecek.

Ercüment Kalmık Vakfı'nın galerisinde Özer Kabaş'ı anmak için dostları toplandık bir gün. Cevat Çapan, Süleyman Saim Tekcan, Mehmet Güleryüz, Neş'e Erdok, Jale Erzen, Ali Teoman Germaner, Oya Başak, Engin Cezzar ve kalabalık bir grup oluşturan dostları, öğrencileri, meslektaşları...

Süleyman Saim Tekcan ve Engin Cezzar çok güzel birer konuşma yaptılar Özer için, ben de şunları söyledim:

Yaşarken Bilelim Kıymetleri

Ölüm yaşamın bir parçasıysa eğer, doğum yaşamın başlangıcı, ölüm de sonudur elbet. Öyleyse doğum kadar doğaldır ölüm. Ama dünyanın en bilge insanı bile, ölümün doğallığını kolay kabul edemez. Nedir ölüm? Bilmiyorum. Ölene kadar varsayımlar yapıp üzerinde konuştuğumuz, tartıştığımız ölümü, ölünce öğreneceğim. Ya da benim inancım doğruysa, hiçbir şey öğrenemeyeceğim. Ben doğaya inanırım. "Topraktan geldim, toprağa döneceğiz" derim. Başka hayata, öteki

dünyaya inanmam. İki sevgilinin olsa olsa öldükten sonra bir testinin iki kulpu olarak buluşabileceğine inananlardanım. İnançlara saygım sonsuz. Ama kendi inancım: hayat bir enerji. Enerji tükenince en fazla şimşek olup gökte çakarız diye düşünüyorum. Ölüm sonsuz bir uyku. Bu düşündüklerim daha çok kendi ölümümle ilgili tabiî.

Başkasının ölümüne gelince. Nedir ölüm ? Ölüm "o insanı bir daha görememektir." Onun içindir ki, sevdiğimizin, yakınımızın, değerli bir insanın ölümü bizi etkiler, hüzünlendirir. Onun içindir ki, ayrılık ölümle eşdeğerdedir bazen. Onu bir daha göremeyeceğimizi bilmektir bize acı gelen. Hele beklenmeyen bir ölümle karşı karşıyaysanız, kolay kabul edemezsiniz ölümü. Keşkeler sıralanıp durur beynimizde. Keşke şunu yapsaydım... Keşke onu daha sık arasaydım... Onu ne kadar çok sevdiğimi keşke her gün söyleseydim. Değerinin farkına varamamışım. Ve o artık yok. Evet, tek gerçek de bu zaten. "O artık yok"tur.

Sevgili dostum, canım arkadaşım Özer Kabaş'ı ocak ayında kaybettim. Mimar Sinan Üniversitesi'nde Kabaş için yapılan törende, bir meslektaşı şöyle sesleniyordu yaşlı gözlerle. Ezcümle: "Neden bu övgüleri sağken söylemedik? Neden Mimar Sinan için yeri doldurulamaz olduğunu bizlerden duymadan aramızdan ayrılmasına razı olduk? Neden değerlerimiz yaşarken heykelini dikmeyiz, neden?" Aklımda kalanlar bunlar. Hepimiz katılıyorduk bu sözlere. Kadir kıymet bilmez miydik ? Bugünkü işi yarına bırakma alışkanlığı mıydı?

Yoksa kıskanç mıydık? Yaşarken değerleri görmezden gelmek, ölünce birden her şeyin farkında oluvermek bilmem başka nasıl izah edilir?

Özer Kabaş, Yeniköy'deki evde minik Can'ın el öpmeye gittiği gün.

Bu yılbaşını beraber kutlamıştık. Özer, kızı Yula, Engin ve ben. İmrendere Köyü'nde orman içindeki evimizde. Çok mutluyduk. Özer sergisine hazırlanıyordu, 50'ye yakın resim yapmıştı. 1998 çok başarılı bir yıl olacaktı onun için. Benim oyunum 5 şubatta başlıyordu. Engin yönetiyordu *Söyleyeceklerim Var*'ı. Umutluydum, mutluydum. Özer provaya gelip Yula'yla izleyecekti, fikirlerini söyleyecekti. Olmadı, göremedi. Oyunumu da, sergisini de. Birlikte yapacak o kadar çok şeyimiz vardı ki. "Onu bir daha göremeyeceğimi bilmek." Dayanılması zor olan, alışılması zor olan bu Yoksa nedir ki ölüm? Yaşamın son parçası.

11 şubatta amcamı kaybettim. Ali Sururi. Artık yok. Onunla beraber Türk halk tiyatrosu da Toto Karaca'dan sonra yaşayan en büyük ustasını yitirdi. İki yıldır hastaydı. Amcamın aramızdan ayrılacağı günün yakın olduğunu biliyordum. Sanki helalleşmeye gitmiştim Bodrum'a. Öpüştük, seviştik. Bu nedenle içim biraz huzurlu. Ardından Pertev Naili Boratav, ardından Sezer Tansuğ. Yeri doldurulamayacak, ancak yaşarken farkında bile olmadığımız değerler. Onlar artık yok. Ama ben şahsen yaşayan değerlerimizin biraz daha değerini bilerek, farkında olarak yaşamımı sürdürme kararı aldım. Atalarımız ne demiş: "Bugünkü işi yarına bırakma." Ben de bugünden tezi yok, ölseydi "Ne büyük kayıp, değerini bilemedik" diyebileceğimiz insanların listesini çıkararak başlıyorum bu kararımı uygulamaya. Ve "yaşarken bilelim kıymetleri" diyorum.

Tiyatrocu'dan itibaren *İrma*'yla da sürdürüyoruz ekip olarak tatil akşamları birlikte bir yerlere çıkmayı. Artık semtimiz olan Asmalımescit'te Refik'ten vazgeçmiyorum. Refik her zaman tam bir meyhanedir benim için. Gene unutamadığım, keyifli akşamlar yaşadık *İrma* süresince.

Karaca Tiyatro öyle imkânsız bir yer ki, bazı toplantıları, gazeteci randevularını, iş konuşmalarını, Pera Palas'ın çay salonunda gerçekleştiriyorum.

O dönem TİYAP, TODER derken, kuruluşundan beri üyesi olduğum Beyoğlu Güzelleştirme Derneği'ne de gitmeye başlamışım. Kırk yıllık dost, mahallelim (Beyoğlulu demek oluyor) Vitali Hakko'nun ısrarını kıramayarak. Vaktimi geçireceğim, değerlendireceğim tiyatrom değil Karaca Tiyatro. Bilenler anlar, Ankara'da eski Piknik'te yayınbalığı fileto tava ve çerkeztavuğu yerken boğazınızda kalırdı, tam dibinizde kalkmanızı bekleyen kuyruk yüzünden. Karaca'da da aynı durum. Makyaj masanızdan hemen kalkacaksınız ki, az sonra oyuna başlayacak olan meslektaşlar masayı kullanabilsin. Yani oyundan öncenin, sonranın tadını

Filumena günleri. Amcam, Alev Sururi'nin oğlu Hakan Karakaş, Orhan Çağman, Engin, ben ve Murat Urlalı. Ekibin gerisi masanın öbür tarafında.

çıkaracağınız, gevşeyeceğiniz bir makyaj odanız yok. Oyundan sonra soluk almadan, tüm giysilerinizi epeyce uzak bir yerdeki depoya kaldırmak zorundasınız. Bu işi yapacak görevli var ekibimde, ama alışık olmadığım, biraz da meraklı olduğum için, bu işlerle sonuna kadar ben uğraşıyorum. Yani Karaca Tiyatro'da lokmalar boğazıma diziliyor. Bu nedenle boş vaktim çok... Ve ben de... En iyisi yeni uğraşımı, ocak 1993'te *Tiyatro... Tiyatro...* dergisinde çıkan bir yazımla anlatayım.

Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Yeniden

Tiyatro... Tiyatro... dergisi benden yazı istediği zaman düşündüm, yazacak ne var ki... Ancak kalemi elime alınca bana ayrılan sayfanın yetmeyeceğini anladım. Ve aklıma gelen konuları bir kenara bırakıp

tiyatro adına gündemde olan önemli bir konuya eğilmeye bu konuda tüm tiyatroseverleri, bilgilendirmeye karar verdim. Kadıköy Halk Eğitim Merkezi yeniden açılıyor. Bu olay şehrimizi, Kadıköylüleri ve beni yakından ilgilendiriyor. İzin verirseniz biraz gerilerden başlamak istiyorum. Evvelki yıl Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Salonu'nda Hadi Çaman-Yeditepe Oyuncuları'nın sahnelediği *Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü* isimli oyunu izlemeye gitmiştim. Buz gibi bir salon, sahnenin perdesi açılınca rüzgâr insanın yüzünü yakmaya başlıyor. İnanılmaz bir kurander, kırık dökük koltuklar. Antraktta tuvalete gittim, girmemle çıkmam bir oldu, vazgeçtim. Anlatılacak gibi değil. Oyun çok güzeldi. Ancak çok az seyirci vardı salonda. Nedeni de hemen belli olmuştu zaten. O günlerde TİYAP Yönetim Kurulu ikinci başkanı olarak günün Millî Eğitim Bakanı Sayın Avni Akyol'la bazı okulların elverişli tiyatro salonlarının özel tiyatrolara tahsisi için bir toplantı yapıyordum. Birden Sayın Akyol'a Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nin acıklı halini anlatmaya başladım. Çok ilgilendi, hemen onarımına başlatıp özel tiyatrolara tahsis edeceğine söz verdi, sözünü de tuttu. Gerçekten onarım başladı ancak iktidar değişince her alanda olduğu gibi Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde de hayat durdu. Bu duraklama dönemi geçen kış salonun perdesini açamamasına neden oldu. Ankara turnem sırasında bu konuyu görüşmek üzere yeni Millî Eğitim Bakanımız Sayın Köksal Toptan'dan randevu rica ettim, beni aynı gün kabul etti. Konuyu anlattım, çok heyecanlandı, hemen ilgilileri çağırıp bilgi aldı. Derhal gerekenin yapılıp salonun hizmete açılmasını istedi. Sanırım en önemli sorun her zamanki gibi paraydı ve anında tahsisat için gereken işlemlerin yapılmasını sağladı. Ara sıra salona gidip gelişmeleri izliyor, kendisine bilgi veriyordum. Sanırım düşünülenin çok üstünde bir rakama ulaştı harcamalar. Mayıstan bu yana inanılmaz bir süratle çalışıldı ve bugüne gelindi. Şu anda restorasyonu, dekorasyonu bitmiş son rötuşlar yapılmakta. Kadıköy'ün merkezinde, Süreyya Sineması'nın sırasında olan Halk Eğitim Merkezi'nin 4 000 öğrencisi var. Akşam Sanat Okulu öğrencileri çok şanslı. Bu öğrenciler örnek bir kitaplığa, okuma salonuna, spor tesislerine kavuşuyorlar. 550 kişilik amfi şeklinde yeniden düzenlenen tiyatro salonu bir tiyatroda aranan bütün konfora sahip. Ayrıca resim galerisi ve kafeteryası, birbirinden güzel ve ferah üç fuayesiyle tam bir kültür merkezi.

Artık, biz tiyatrocular Kadıköylü tiyatroseverler, bir Kadıköylü olarak, bir tiyatrocu olarak mutluyuz. Bu bir başlangıç. Belediyelerimiz ve Kültür Bakanlığımızdan da benzer salonlar istiyoruz.

Gülriz Sururi, Ocak 1993

Sonuç: aylarca uğraştım, inşaatı kontrol ettim. Sofita[2] sözcüğünü bile duymamış olan müteahhit mimara sofita yaptırtmak adına bir sezon inşaatın uzamasını kabul edip, orada geç perde açmayı kabul ettim. Sonuç... Bütün verilen sözler unutuldu ve orası da altı tiyatro topluluğuna tahsis edildi. Bana yaptırılacak olan açılış konuşması ise, hangi nedenle bilmem, Ayşegül Atik-Ali Atik çiftine yaptırıldı ve... Sayın Köksal Toptan o gün benimle göz göze gelmemek için epey çaba sarf etti.

Zaman akıp giderken Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde seyrettiğim her oyunda, vermiş olduğum her emek için kendime teşekkür ediyor ve helal olsun diyorum.

Bedavaya 10 yıl kiralık

Aslında dernek tipi değilim, yönlendirmeye alışmışım. Doğru olduğuna inandığım fikirler kabul edilmezse, havanda su dövdüğümü sanırım, kabul edilip askıya alınırsa da... Gene de yararlı olduğumu sanıyorum yönetimde görev aldığım derneklere. Örneğin Ankara'ya üç beş arkadaş gidip, bir türlü değişmeyen devlet yardımını on katına çıkartmıştım kısa bir konuşmayla. Ancak benimle gelen sevgili meslektaşlarım dedikodumu yapmışlardı "Gittik, dilendik, aldık" diye, pastanın büyük dilimlerini aldıkları halde.

Alınganlık etmedim, kalktım, Beyoğlu kazan ben kepçe mekân aradım. Bu arayışlarda bazen bana Genco da eşlik etti. Genco'yla, çocukluğumun geçtiği Şükrü Paşa Apartmanı'na gittik, orada bir daire gezeceğiz. Apartmanı kırpıp kırpıp yıldız yapmışlar. Her daire, üç dört işyeri olmuş. Avukat yazıhanesinden emlakçı bürosuna, overlokçuya kadar paylaşmışlar odaları. İçim burkuldu bir kez daha Beyoğlu'nun haline.

Genco'yla baktık olacak gibi değil, birden aklıma parlak bir fikir geldi: o günlerde Sayın Adnan Kahveci devlet bakanı. Gidip onunla görüştüm. Bu görüşmeler devam etti, evime çaya bile geldi o günlerde Sayın Kahveci. Beni yönlendirdi ve Defterdarlık'a yolladı. O zamanlar Zekeriya Temizel defterdar. Bize bir vakıf binası tahsis etmeleri için konuşacağım. Zekeriya Bey'den randevu alındı, gittim. O güne kadar hiç tanışma fırsatım olmamış.

Aman Allahım, bu ne biçim defterdar?.. Bir edebiyatçı, bir yönetmen, bir düşünür bu adam. Kalın kaşlarının altında, gözlüklerinin ardında güzel gözleri var. Bakışlarıyla gülüyor sanki, insa-

2. Sahne üzerinde dekorların saklanıp sonra sahneye indirildiği boş alan.

na güven veriyor. O gün belki bir saat sohbet ettik, dertleştik tiyatromuz, politikamız, ülkemizin geleceği gibi her şey üzerine konuştuk. Uzun uzun Adnan Kahveci'den ikimizin de övgüyle söz ettiğimizi unutmadım. Vaktin nasıl geçtiğini anlamadım ve "Demek hâlâ böyle Adanan Kahveci gibi, Zekeriya Temizel gibi insanlar var ülkemizde" diye umutlara kapıldım. Zekeriya Bey beni, konumuza yardımcı olması için bir mesai arkadaşına tanıştırdı ve ben o büyük defterler içinde bir iki gün, birkaç seans kayboldum. (Acelem vardı. "Yaşasın Tiyatro" gecesinden tahminlerin üzerinde toplanmış olan para, iki imzayla bankadaydı ve çarçur olmamalıydı.)

Sonunda bir yer bulduk. Daha doğrusu, işi takip ederken Sayın Zekeriya Temizel buldu bu yeri. Atlas Sineması'nın içine girince, merdivenleri inmeden başınızı yukarı kaldırırsanız boydan boya camlı bir asmakat görürsünüz, işte orası. İnanamadım bir süre.

Zekeriya Bey, "Gidin, gezip gelin. Uygunsa hemen anlaşma yapalım" dedi. Arkadaşlara müjdeyi verdim. Anahtarı, bize yıllarca Küçük Sahne'de hizmet etmiş olan Kapıcı Osman'dan aldık. Çok büyük değildi, ama işimizi görecekti. Herkes sevinçli, herkes memnun.

Gittim Zekeriya Bey'e "Tamam" dedim. Kontrat imzalanırken Hadi Çaman'la beraberdim. Beş yıllık kontrat, ikinci beş yıl otomatikman devam edeceğiz. İlk yıl kira yok, daha sonraki kira da sembolik bir rakam, neredeyse bir bahşiş parası. Nasıl teşekkür edeceğimizi bilemiyorum Zekeriya Bey'e. On yıl o yer özel tiyatroların. İnanması zor.

Sonra bir mimar bulundu. Onu özellikle ben bulmak istemedim. Sanırım adam gecikse bana sorarlar korkusuyla böyle davrandım.

Bize iyilik yaramaz

Mimar çalışmalara başladı. Dört duvar dışında her şey yenileniyor, yer döşemesi dahil. O sırada, bitip tükenmeyen toplantılar yapıldı. Konsept konusunda tartışma çıktı. Kimisi "Restoranı olmalı" diyor, kimisi "Bar yeter" diyor, kimisi "Video odası (o günlerde daha bilgisayar emeklediği için gündemde değil) olmalı" diyor. Kimimiz "Bir yükselti olmalı, üzerinde bir piyano" diyor. Sekreterya odası, mutfak, tuvaletler dışında açık, çok amaçlı bir büyük mekânda karar kılıyoruz. Sonuç: sanatçıların neredeyse maliyetine kahve, çay, içki içebileceği, ufak tefek şeylerle karnını

doyurabileceği bir yer olmasında karar kılıyoruz. Ayrıca burada konferanslar, seminerler yapılabilecek. Havalandırması olmalı.

Bir de bakıyoruz ki, bizim paramız bu işe yetmeyecek. Ben mimardan liste istiyorum. Bazı şeyleri bağış olarak toplamayı düşünüyorum ve gene kahraman Gülriz geçiyor telefonun başına. Düşüyorum yollara ve rahmetli Nejat Eczacıbaşı ve Şakir Eczacıbaşı'yla konuşup, klozetler, lavabolar ve eviye filan gibi malzemeleri bağış olarak alıyorum. Sanırım tuvaletler ve mutfak için yer seramiklerini de onlar vermişti. Koçlardan Arçelik buzdolabı ve televizyon hatırlayabildiklerim. Jumbo'dan 150 kişilik çatal-bıçak takımı, bazı tencere filan... Havalandırma konusunda Alarko, ki onlar da yılların dostları olan İshak Alaton ve Üzeyir Garih... Hiçbir bağış yapmadılar, ancak yüzde 10 gibi bir indirim söz konusuydu galiba. Ve daha birçok malzeme parasız çözümleniyordu. Sanırım ışıklandırma konusu da çok hesaplı halloluyordu. Karşılık olarak, girişte bir plaketle bu firmalara teşekkür edecektik. Sanırım Paşabahçe'den de bardak, kadeh olayını çözümlemiştik.

Daha mimarın çizimleriyle cebelleşirken ciddi bir yol kat edilmişti. Her inşaatta olduğu gibi, alan yetmedi isteklerimize. "Kola, soda, bira kasaları nerede duracaktı? Bir servis kapısı olmasın mı?" derken mimarımız bir gizli bölüm buldu. Oradan Küçük Sahne'nin merdivenlerine açılan bir kapı çıktı ortaya. "Ah... harika!" demeye fırsat kalmadan, orayı Ferhan Şensoy'un depo olarak kullandığını öğrendik.

Ferhan'ı ve Derya'yı sık sık görüyorum o sıralar. Gerekeni yapıp orayı boşaltacak, ancak gene toplantılarımızdan birinde ortaya bir sorun çıkıyor. Burayı kim, nasıl yönetecek? Kim uğraşacak bu işlerle? Bir işletmeciye versek? Ben maaşlı birisinin sorumlu olmasını, gelir giderin birbirini karşılamasının bize yetmesi gerektiğini savunuyorum; zira bir işletmecinin burayı dışarıya açmadan para kazanamayacağına inanıyorum. Bunu da istemiyoruz. Üyemiz olacak, ama gerçek sanatçı dostları, seçilmiş kişiler...

Bir türlü karar veremiyoruz. Hafif hafif bana göz kırpıyorlar. Ben açıkça, evde misafirime hizmet etmeyi çok sevdiğimi, ancak dışarıda bana hizmet edilmesinden hoşlandığımı söylüyorum, konu kapanıyor.

İşte bizim dernek işlerinden bunaldıkça da, Beyoğlu Güzelleştirme Derneği'nin toplantılarına katılıyorum. Önce The Marmara'da özel bir odada yapılan toplantılar, Taksim'de hemen Be-

yoğlu'nun başında eski bir apartman dairesinde devam etmeye başlıyor.

Ben kültür ve sanat komitesindeyim. Aynı komitede Perran Kutman da var. O da konservatuvarlı olduğu halde, tiyatrodan çok televizyondaki "Perihan Abla" dizisi ve eski komedi filmleriyle üne kavuştu. Orada yeni dostluklar kuruldu, ahbaplar edinildi. Beyoğlu Sineması'nın sahiplerinden Pervin Tan'la dostluğum oradan başlar. Ben üç toplantının birine katılabiliyorum ancak. Deniz Adanalı, Ayşe Sılan, Atilla Dorsay, mimar Erhan İşözen, Başak Gürsoy, Özalp Birol... İlk aklıma gelenler.

Neler yapmadık Beyoğlu Derneği'nin işlevinin yalnız bu caddeyi güzelleştirmek olmadığını anlatmak için. Kasımpaşa da bize bağlıydı, Tophane de. Biz onların da derneğiydik. O semtlerin sakinlerine neydi Beyoğlu'nun yılbaşlarında ışıklanması? Ünlü ressamlarımızın resim bağışlarıyla yapılan müzayedeler ağırıma gidiyordu. Derneğe bağışı sanatçı mı yapmalıydı, yoksa dernek varlıklılardan aldığı bağışı sanatçıya mı yansıtmalıydı? İşte karışık bir ismi fail.

Bir de Çiçek Pasajı geceleri... Yılda bir kez yapılan pasaj gecesinin amaçları, Beyoğlu'nda semt sakinleriyle kaynaşarak bir gece yaşamak ve derneğe gelir sağlamak... Her yıl biraz daha matrak oluyordu bu geceler. Bir kere pasaj uzun perdelerle kapatılıyordu, dışarısıyla, halkla ilişkisi kesiliyordu. İçeri gelenlerse, *Vip*,

Beyoğlu Derneği'nde toplantı bitmiş. Haydi Çiçek Pasajı'na.

Gala, *Şamdan* gibi degilerde devamlı şu veya bu nedenle resimleri basılan zevat. Onların amacı da halka inmek değil, sanatçılarla yakın, bohem bir gece geçirmek! Çiçek Pasajı'ndaki meyhaneler önceden pay ediliyor. Sosyete, ortaya yakın meyhanelere; sanatçı (!), gazeteci (!) takımı da merkeze daha uzak meyhanelere yerleştiriliyor. Öyle ki, bir sefer girip oturduğum bir masadan, "Sizlere şurayı ayırmıştık" diye kaldırıldığımı hatırlıyorum.

Ortada bir yükselti, bir orkestra, bir mikrofon... Bir zaman sonra, içinde kalmış sahne ışıkları aşkıyla sevgili Vitali en sempatik haliyle, en şık giysileriyle arzı endam eder ve dernekten, geceden söz eder, teşekkür edeceği isimleri sıralar ve Gönül Yazar'ı podyuma çağırır. O da her yıl "Beyoğlu'nda Gezersin" gibi asorti şarkılarla herkesi coşturur, şenlendirir. Sonra hora tepilir, göbek atılır filan.

İşte ben bunlardan çok sıkıldım. Oysa ne öneriler götürmüşümdür toplantılara. Tarlabaşı yıkılırken, Beyoğlu'na paralel Taksim'den başlayan blok, sanatçılar mahallesi olsa, oradaki evler (çünkü çok özel, üç katlı evler bunlar) onarılıp küçük kiralarla ressamlarımıza kiralansa ya da uygun koşullarla satılsa, Beyoğlu'nda Paris'teki Quartier Latin gibi bir semt oluşsa, altlarında kafeleri, barlarıyla. Gene başka bir blok müzisyenlere, sinemacılara, tiyatroculara tahsis edilse. Ütopik sanılan teklifim, bir Batı şehrinde en azından tartışmaya açılırdı. Ayrıca bu evlerin ikisi üçü birbirine alttan bağlanıp galeriler oluşsa. Tünel-Galatasaray arası tekrar trafiğe açılsa, Karaca, Elhamra, Baro Han da kurtulurdu belki. Geceleri insanlar tiyatrolardan çıkınca, karanlık, ıssız caddelerden korkmazlardı.

Beyoğlu Güzelleştirme Derneği belediyelerle vakit harcayıp çöp işini oldukça yoluna sokmuştur, ama her toplantıda dile getirdim Beyoğlu'nun ışıkları, temizliği yan sokaklardan başlar; köşeyi dönünce insan dahil, her türlü kirlilikle burun burunayız; Tarlabaşı'na, Dolapdere'ye inen sokaklar aydınlanıp temizlenmedikçe, Beyoğlu yaşamaya başlayamaz diye. Bazı arkadaşların dilinde tüy bitti. Son bir iki yıldır ön sokaklarda bir düzelme görülmekte, ama çok yavaş. Oysa Beyoğlu aldı başını gidiyor. Kitapçılar, kafeler, sinemalar çoğaldıkça çoğaldı. Bir salon birkaç sinema salonu doğuruverdi; ama tiyatro salonu hâlâ üç tane on yıl önceki gibi. Artık nedenini tekrarlamak bile gelmiyor içimden. Malum salonlar hâlâ ne hikmetse kapalı, eski Komedi Tiyatrosu ve Saray Sineması gibi... Kim yararlanıyor bugün bu canım salonların, Beyoğlu gibi bir caddede kapalı kalmasından, çok merak edi-

yorum. Keşke bazı sorumlular da merak etse...

Bu sırada TİYAP'ın Atlas'taki çalışmaları sürüyor, ancak itiraf edeyim ki, bazı arkadaşların tutumu beni bezdirdi. Her işi ucundan ben tutmadıkça, hiç kimsenin uğraşmaması, orada bir araya gelmeyi düşlediğim meslektaşlarımın çoğunun zaten oraya gelmeyeceğini fark etmem, biraz da eski sanatçı derneklerinin nasıl kahvehaneye, kumarhaneye ve meyhaneye dönüştüğünü hatırlamam, genel kurula gitmememe neden oldu. Çok ısrar ettiler, ama isimlerini bile bilmediğim otuz tane topluluk var Anadolu'da. Bunlar, derneğin parası olduğunu görünce yönetimi ele geçirmeye, hiç değilse katılmaya kararlılar. İşte birden işin sonunu gördüm ve soğudum her şeyden. Gitmedim ve bitti her şey. Yeni yönetim işe farklı başladı. Yatırım yapacak işadamları buldu. Bu kez de pasaj sakinleri, "Burası akşam 20.00'den sonra kapalı kalmalı" demiş. Uzun bir süre de böyle vakit kaybedilmiş, ama sonra sorun hallolmuş. Ben o gün bu gün bir daha derneğin kapısından geçmedim. Ne garip, bu yıl on yıllık kontrat bitti ve orası hiç kullanılmadı. "Yaşasın Tiyatro" gecesinden gelen paralar, sonuçsuz bir işte heba oldu, emekler de.

Kamplaşmalar, taraf tutmalar bana göre değil. O ortamlarda yeşeremiyorum. Sonuca inanmak zor. Beyoğlu'nun göbeğinde, Atlas Sineması'nın içinde bir mekânı, sana on yıl neredeyse bedava tahsis etsinler; Gülriz gibi bir enayi bütün vaktini, enerjisini, emeğini aylarca bu işe tahsis etsin, "Yaşasın Tiyatro" gecesi, "mekân bulunması", "malzemelerin çoğunu parasız temin etmek" gibi işler yapsın ve sonuç hiç. Ben bu işten vazgeçtiğimde altı ay olmamıştı. Peki... "Dokuz buçuk sene ne yaptınız kuzum?" demek geliyor insanın içinden. Canla başla çalışan bir iki arkadaşımın da bu sonuca ne kadar üzüldüğünü biliyorum. Sonuç: bir sözümle onca malzemeyi biz Tiyatro Yapımcıları Derneği'ne bağışlayan firmalardan özür diliyorum. O malzemelerin, uzun yıllar bir türlü tamamlanamayan inşaatın bir bölümünde kilitli olarak saklandığını biliyorum, o kadar. Tiyatro Yapımcıları Derneği adına, bütün firmalardan tekrar tekrar özür diliyorum. Kıssadan hisse: biz tiyatrocular birlikte hiçbir işin sonunu getiremiyoruz. Acaba neden?

Giderek neşemi kaybetmişim. Kendimi en mutsuz hissettiğim yıllar onlar mıydı acaba? Enerjim yerinde, ama ben yaptığım işlerden memnun değilim. Üst üste yanlışlar yapıyorum. Yeni oyun seçmem gerek. Henüz tiyatrom batmamış, ama herhalde batma-

Çaydan vazgeçmek zor.

ya on var. Bizim meslekte hatalar başladı mı, çorap söküğü gibi gidiyor. Boyuna kendimi sorguluyorum.

– Ben ne yapıyorum?.. Böyle röprizlerin, kalabalık kadroların dönemi çoktan geçmiş, sen hâlâ...

– Ben bütün çabamla tiyatro yapmaya çalışıyorum.

– Yetmez. Çağa ayak uyduramıyorsun. Ne demek oluyor üçüncü *İrma*? Bari yaptın, bir yenilik gerekirdi. Giysin bile değişmemişti anlayış olarak.

– Deri çizmeler, deri giysiler giyip, zincirler mi taksaydım?

– Olabilir. Bak fena değil, olabilirdi.

– Sen delisin. O zaman yeni bir *İrma* gerekirdi.

– Olabilir.

– Sen bana hakaret ediyorsun.

– Ne olur kendini koyuverme. Üzülme. Ne olmuş yani *İrma*'yı üç kez oynamışsan? Etrafta da parlak bir şeyler olduğu yok, şöyle bir bak.

– Ben bu mesleği bırakacağım. Yalnız götüremiyorum.

– Hadi hadi. İşler yolunda gitse böyle konuşmazdın.

– Dayanamıyorum Karaca Salonu'ndaki koşullara.

– Geçer geçer, alışırsın.

– Alışmayacağım.

– Her çıkışın bir inişi vardır, alışırsın.

– Yani ben... Yani... Tiyatrom inişte artık, öyle mi?

– Seni üzmek istemezdim ama öyle. Buna alışmalısın.

– Hayır, sen aptalsın. Tiyatro, her yapan için inişler ve çıkışlarla dolu, engebeli bir yoldur. Bazen tepede olursun, bazen yokuşun altında. Önemli olan, yolculuğun kesintisiz sürmesidir.

– Öyle saçmalık olmaz. Hem ben yıllarca aynı şeyi tekrarlayıp bıktıran oyuncular kervanına katılmak istemiyorum.

– Yok canım. Hemen pes etme. Daha yapılacak...

– Hayır, biliyorum. Bundan sonra ara sıra canımın istediği prodüksiyonlar yapacağım. Süreklilik oyuncuyu ve bu mesleği öldürüyor.

– Nasıl başaracaksın, nasıl yaşayacaksın? Unutma, artık tek başınasın.

– Unutmuyorum. Ben de televizyonda bir şeyler yapar, nasılsa para kazanırım. Önemli olan, çoktandır tiyatro adına bir şey yapamamış olmam. Yalnız oyunculuk bana yetmiyor.

– Kim, ne yapıyor, söylesene? Son yıllarda seni heyecanlandıran bir şey söyle.

– Bana ne. Önemli olan benim söyleyecek bir şeyimin kalmadığını hissetmem. Bitti. Bu son sezon olacak Karaca'da ve tiyatroda.

Kalbimde bir düzensizlik var. Aritmi olmalı. Az sonra provam var, nasıl yapacağım? Üstelik ben koyuyorum sahneye oyunu. Nasıl karar verdim, neden, bilmiyorum. Edward Albee'nin bir oyunu bu. Adı *Everything in the Garden*, bir kara mizah. Ben *Tatlı Para* diye değiştirdim ismini. Çeviri Asude Zeybekoğlu'nun. Kaç yıl önce, ikimizin oynaması için Şirin Devrim önermişti. Dokuz kişilik bir oyun bu, gene de kalabalık. Aslında konu çok ilginç; ancak Devlet Tiyatrosu'ndan konuk oyuncu İlkay Saran dışında hiç tanınmış isim yok. Yani, kadrodaki oyuncular iyi, hatta çok iyi oynuyorlar, ancak hiçbiri henüz tanınmıyor.

Benim de kalbim var

Genel prova yarın. Ben bütün gece uyuyamamışım. Bu gece de dekor ve kostüm sorunları hallolacak. Işık provası, yarın genel prova, ertesi gece ilk oyun. "Adam olacak çocuk" yok piyasada. Bu, provaların ilk günlerinden belli. Vazgeç öyleyse. Kolay vazgeçilse, hiçbir tiyatro tutmamış oyun koymazdı sahneye. Gerçi zor bir oyun ama...

Yorgunum, sıkıntılıyım, huzursuzum. Genel prova başlamak

üzere. Oyunu yönettiğim için, aşağıda yönetmen masasındayım. Sıram geldi, sahnenin yanındaki basamaklardan çıkmaya başladım. Ciddi bir aritmi başladı birden. Sendelemiş olabilir miyim? Çok fenayım, ne olduğumun adını koyamıyorum; ama belli ki az sonra ayakta duramayacağım. Birileri fark etti halimi, biri su verdi, biri "Otur biraz" dedi. Başka bir ülkede gibiyim. "Ne işim var benim burada?" diye aklımdan geçirdiğimi hatırlıyorum. Yoksa insan depresyona böyle mi giriyor?..

Nabzım çok düzensiz. "Biraz ara verelim" diyorum. Yanıma oradan bir arkadaş alıp bir arabaya atladım, doğru Kalp Vakfı'na. Vakıfta dostlar var: Abbas Parmaksızoğlu, sonra Vakıf Başkanı Çetin Yıldırımakın. Onların yararına oyunlar oynamışım. Kalbim çarpınca aklıma orası gelmişti. Abbas Bey, "Gelin bir gün size bir çekap yapalım" der durur. Bugünmüş demek o "bir gün."

Beni aldılar, sıkı bir muayeneden geçirildim. Elektrom biraz

Hiçbir oyundan değil. İşte öyle bir resim. Ama çeken Ergun Çağatay. Sayfanın konusuna yakıştırdım galiba.

acayipti doğrusu. Kardiyolog Zafer Bursalı sonografi yaptı. Uzun sürdü, içim ezildi. Atrial fibrilasyon teşhisi kondu. Ne demek oluyor bu? "Kılcal damarların elektrik kontağı yapması gibi bir şey!"miş. Ayrıca kalp kapakçığında da bir sorun varmış. Bazen yerinden oynuyor ve beyne kan pompalamakta zorluk çekiyormuş "zavallı kalbim." Bazen başımın dönmesi de ondan olabilirmiş.

– En az bir hafta kesinlikle yatak istirahatı, dedi ve bazı ilaçlar verdi Zafer Bey.

– Ben az sonra genel provaya gideceğim, yarın akşam yeni bir oyuna başlıyorum, deyince, adamcağız iyice şaşırdı.

– Olmaz, izin veremem, dedi. Hayatınızı tehlikeye atıyorsunuz.

– Doktor, elimden bir şey gelmez, dedim. Siz bana beni ayakta tutacak bir ilaç verin lütfen. Abbas Bey de çok üzüldü.

– Ne olur oyunu ertele, dedi. Ama mümkün mü?..

Biraz dinlenip çıktım oradan, doğru provaya. Doktorun sözleri kulaklarımda: "Kendinizi yormamaya çalışın lütfen." "Olur" diyorum içimden, "olur. Kendimi yormadan oynarım..." Kötü bir provaydı. Nasıl ayakta durduğumu bilmiyorum. Her an boylu boyunca yatmak geliyor içimden, ama sıkıyorum dişimi. Bir iki yerde repliğime giremedim, arkadaşlar hatırlattı. Her şeyi seyrediyorum, oyunda oynamıyormuşcasına dışardan bakıyorum, sanki ben bu oyunun içinde değilim. Aritmi devam ediyor. Doktor yatıp uyumadan geçmeyeceğini söylemişti zaten. Sonunda prova bitti, ama benim yapmam gereken bir sürü iş var. Eve gidip yatmam hayal. Sonunda eve döndüğümde saat 12 falan olmalıydı. Elektromu seyrettim, hayatım kadar inişli çıkışlıydı sanki, ürktüm birden. Zafer Bey'in verdiği Xanax'ı alıp uyudum. Sabah aritmi bitmiş, yerini müthiş bir halsizliğe bırakmıştı.

İşte böyle bir ruh hali içinde Engin'e telefon ettim. "Hani benim için kalpsiz diye düşünürsün ya, meğer yanılmışsın, benim de kalbim varmış" diye, hafife almaya çalışarak anlattım olanları. Doktorun, kapakçık olayının doğuştan da olabileceğini söylediğini, ama artık "benim de kalbim var" diyenler kategorisine girdiğimi anlattım. Engin çok şaşırdı, çok üzüldü. Sahneye kesinlikle çıkmamam gerektiğini söyledi ve ne dedimse dinlemedi, gelip beni aldı, tekrar birlikte Kalp Vakfı'na gittik.

Engin'i o güne kadar böyle şaşkın ve üzgün gördüğümü hatırlamıyorum. Doktor efor testi yapmak istedi, sınıfta kaldım. O gün elektrom biraz düzelmiş, ama düpedüz hastayım. Engin doktordan bilgi almaya çalışıyor.

– Bu hastalığın ameliyatı yoktur by-pass filan gibi. Kontak yapan bir ampul zayıflamış demektir. İşte öyle bir durum. Bir gün pat diye sönebilir. Ancak Gülriz Hanım aklı başında bir insan, bundan sonra dikkat ederse hiçbir şey olmaz, diyor Zafer Bursalı.

– Nasıl dikkat edeceğim?

– Efor yapmayacaksınız. Zamanla kendinizi tanıyacak, hastalığınıza alışacaksınız.

– Peki neden olur bu atrial fibrilasyon?

– Çeşitli nedenlerle... Stres, aşırı yorgunluk, bir olay... Hiç belli olmaz.

Dönüyoruz, arabayı Engin kullanıyor.

– Gülriz, diyor Engin, Bu hayatî bir mesele. Bundan önemli sorunu olamaz insanın hayatta. Gel vazgeç yarınki oyundan. Hiç değilse bir hafta ertele.

– İmkânsız Engin. Düşün, biletler satılmış, ilanlar girmiş, afişler asılmış, röportajlar yapılmış... *Direklerarası*'nda başımıza geleni hatırlasana. Bir daha bu seyirciyi nasıl toplarım?

– Gülriz, neyse zararın, bütün paramı vereceğim. Öde hepsini, kapat tiyatroyu, bitsin bu macera.

Doğrusu çok şaşırdım, çok duygulandım. Kaç zamandır ayrıyız ama... Galiba ikimizin de şu koca dünyada başka kimsesi yok. Birbirimizi kaybetmek, bir daha hiç görememek... Düşünmesi bile dayanılmaz acı veriyor.

Tatlı Para'nın provaları sırasında Engin'i bir gün provaya ça-

ğırmış, zor bir trafiği olan ölüm sahnesinde, dışarıdan izleyip yönetmen olarak bir türlü tatmin olmadığım bu sahnede yardımını istemiştim. O da böylece provada oyunu izlemiş, bana o zor sahneyi düzeltmemde yardımcı olmuştu. Oyunu biliyor. Eskiden çok beğendiği oyunu, kadronun uyumsuzluğundan ötürü yanlış seçim olarak değerlendiriyor. Ayrıca hem oynayıp hem yönetmemi de yanlış buluyor. Biraz da "Oyun bayat mı ne?" diye düşünüyor. Ne diyebilirim, söylediklerinin en az yarısı doğru. Ve... Ve... Ben Engin'in onca ısrarına rağmen oyunu ertelemedim.

Tatlı Para

Şimdi kısaca konuyu anlatmamın sırası geldi sanırım. Bir karı koca var, banliyöde yeni alabildikleri, hâlâ taksitlerini ödemekte zorlandıkları bir evde yaşıyorlar. Bir de yatılı okulda okuyan on dört yaşında oğulları var. Koca, her sabah şehre işine gidiyor. Kadın da evinin işlerini yapıp, bahçe komşusu olduğu kadınlarla birbirlerine kahveye gidiyor ve her Türk kadını gibi, yeni aldıkları giysileri, eşyaları, çim makinelerini, seralarını gösterip komşu çatlatıyorlar; ama bunlar Amerikalı. Olsun, ne fark eder, kadın her yerde kadındır.

Bu arada komşuları olan biraz yaşlıca, ama yakışıklı dost da, kocası gider gitmez eve, bahçeden verandaya atlayarak damlıyor ve kadına kur yapıyor. Biraz şaka, çünkü durum umutsuz, kadın çok namuslu. Biraz ciddi, çünkü adam kadına cidden hayran. O gün kahramanımız hem sevinçli hem üzgün. Sevinçli çünkü oğlu tatile eve dönüyor, üzgün çünkü kocası isteklerini gerçekleştirecek kadar para kazanamıyor. İki komşu dertleşiyorlar. Kadın para sıkıntısından söz ediyor, adam da çok parası olduğundan. Bir ara kadın kahve getirmek için çıktığında izleyiciyle konuşur yaşlı, zengin komşu; bu çifti ne kadar sevdiğini, çoluk çocuğu olmadığı için mirasını onlara bırakmayı düşündüğünü anlatır.

Komşu gidince kapı çalınır. Böyle kontes filan gibi tavırlı, giyim kuşamı pek pahalı olan, şapkalı eldivenli, orta yaşlı bir hanım gelir, "Size bir teklifim var" der kahramanımıza. Burada oyunumuz komedi olduğundan, yanlış anlamalar filan, sahne oldukça matraklaşır. Kahramanımızın oldukça da saf biri olduğunu anlarız.

Sonunda yarım günlük mesai karşılığı bu kadar para ödenmesinin yalnızca telefonlara cevap vermekten ibaret olmadığını anlar bizimki ve derhal kovar kontes bozuntusunu. Fakat kadın çok

görmüştür böylelerini, hiç yılmaz, büyük bir para destesini bırakır kartıyla birlikte. Ne dese alınmaz, çıkar gider. Kadın sinirlenmiştir, parayı tiksine tiksine tutup kartla birlikte masanın çekmecesine atar ve kocası gelir. Çok sevişen, anlaşan bir çifttir bunlar.

Ama koca, istediği çim makinesini alamamaktadır. Evin borcu bitince alabilecektir. Kadın da, konu komşusunun her zaman verdiği garden partilerden birini verememe sıkıntısı içindedir. Kocası yorgundur, canından bezmiş gibi bir hali vardır. Ertesi sabah komşusundan yeni çim makinesini ödünç alıp çimleri biçecektir. Kadın kocasının haline çok üzülür, "Gel, dışarı çıkıp bir şeyler içelim, bir değişiklik yapalım" der. Koca, "Deli misin? Yarın oğlan geliyor. Bu lüksü yapacak param yok" der. Birden kadın, "Benim o kadar param var, mutfak giderlerinden biriktirmiştim" der ve kocası giyinmeye gidince, çekmecedeki paralardan bir miktar alır ve kartı inceler. Oyun başlamıştır.

Kadın kocasını kandırır, "Yarım günlük sekreterlik yapıyorum" diye. Artık evde eşyalar, kadında, adamda giysiler değişmiştir. Onlar da komşularının düzeyinde bir yaşam sürdürmektedirler. Zengin komşu, mirasını haberleri olmadan onlara bırakmıştır ve beklenen gün gelmiştir kahramanlarımız için. Komşularına bir garden parti vereceklerdir. Hem de şampanyalı, havyarlı...

Komşu çiftler birer birer gelirler. Hepsi çok şık, pahalı giysiler giymektedirler. Üç çift gelmiştir. İçkiler içilip, tam "Nereden aldın? Kaça aldın? Seninki ne marka? Benimki şu..." faslı başlamışken, çat kapı, bizim kontes bozuntusu bütün şıklığıyla içeri düşer. Herkes şaşkındır; ama kadın pişkindir. Herkese isimleriyle, hatta lakaplarıyla hitap eder. O anda anlarız ki, bütün aileler çoktan kontese göbekten bağlanmıştır. Bizimki sonuncu kahramandır. Buradan sonra karalaşan komedi, şöyle devam eder:

Maskeler düşmüştür artık. Bir tek koca hiçbir şey bilmemektedir. Kontes, polisin baskın yapacağını duyduğunu, hemen adres değiştirmeleri gerektiğini, ertesi günkü randevuları iptal ettiğini açık seçik anlatır. Koca kriz geçirir, her şeyi anlamıştır. Durumu hazmedememektedir. Karısının üstüne yürümeye kalkar. Çok dramatik bir sahnedir. Sonunda ağlayarak çöker, komşu kocalar onu, "Ben de senin gibi önce şok geçirmiştim, ama kısa zamanda alışıyor insan" diye teselli eder ve en beklenmedik anda, verandadan en beklenmedik davetsiz misafir gelir: yaşlı, zengin, hayran komşu. Şakalar yapar davet edilmediği için. Herkes, hiçbir şey yokmuşu oynamaktadır. Sonunda birden, gözükmemeye çalışan kontese ilişir gözü. "Ben sizi bir yerden tanıyacağım ama..." der

ve sonunda tanıdığı yeri hatırlar. "Kırmızı Değirmen" isimli randevuevinden tanıyordur kadını ve birden her şeyi anlar. "Ben de nasıl böyle zengin bir hayat yaşadığınıza şaşıp duruyordum. Demek hepiniz..." der.

İşte o anda sessiz bir anlaşmayla herkes birden adamın öldürülmesi gerektiğine karar verir ve en ilginç yanı, cinayeti durumu artık hazmetmiş olan koca yönlendirir. Yavaş yavaş adamı kıstırır ve oracıkta öldürürler. Bir tek kadın elini sürememiştir, bu toplu cinayete katılamamıştır. Yavaş yavaş açılırlar, birer içki koyarlar. Cesedi ne yapacaklardır? Koca işe hâkimdir artık. Bahçedeki pergolanın altına gömeceklerdir ve gömerler de. Kontes bu arada kocaya yeni ev bulma işini verir. Karı koca içkileri tazeler. Birkaç gün içinde yeni düzen kurulacaktır. Parti kaldığı yerden devam eder. "Nereden aldın? Kaça aldın? Bu havyarın markası ne?" gibi konuşmalar... Uzakta, artık ölmüş olan eski komşu görünür, onları bir süre seyreder ve "Yazık, cesedim bulunana kadar mirasımdan yararlanamayacaklar" der.

Bu benim sevdiğim bir oyundur. Tam da zamanı dediğim bir dönemde koymuştum sahneye. 1993-94 sezonu... Olmadı. Neden? Oyun çok iyi, çeviri çok iyi, dekor ve kostüm çok iyi. Oyuncular, bazıları çok iyi, bazıları yanlış seçimden ötürü iyi değil. İyi bir oyuncu yanlış bir rolde, bazen iyi bir müzisyenin bilmediği bir enstrümanı çalması gibi bir sonuç verir. Oyun daha iyi yönetilebilirdi belki ve oynadığım rol benim için de pek uygun değildi, hâlâ emin değilim.

Tatlı Para ekibi.

Tatlı Para'da
Gökhan İçöz, İsmet Üstekin ve ben.

Bir de, Galatasaray'dan aşağısı yaşanıyor henüz o günlerde. Hele geceleri, in yok, cin yok ve karanlık. Hangi sokaktan hangi uğursuzun çıkacağı belli değil. Trafik yok, araba bulmak için Tepebaşı'na o karanlık sokaklardan ya da Odakule'den geçmeniz gerek. Bütün bunlar da oyunun iyi gitmemesinde etken olmuştu. Ayrıca ekonomimiz "Dönülmez akşamın ufkundayız" peşrevlerinde...

The show must go on

O kalp krizinden sonra oyunu ertelemedim. Ertesi akşam sahnedeydim. Ama nasıl oynadığım bir yana; nasıl yürüdüğümü, nasıl oturduğumu, oyunu nasıl bitirdiğimi bilmiyorum. Kalp hastalığı olanlar bilirler ancak. Başka kimsenin anlamasına imkân yok sanırım. Dinlenemediğim için, ilk bir hafta arkadaşlarımı şaşırttığımı sanıyorum. Hayatımda ilk kez, antre beklerken bir yerlere ilişiyorum. Sahnede zor yürüyorum. Gözlerimin feri sönmüş, makyajın bile örtemediği bir renksizlik var yüzümde. Güzellik, her zaman dediğim gibi içten, iç organların sağlığından başlar. Ne kadar doğru. Alışır mıyım, yoksa mesleğimi bırakmak zorunda mı kalacağım?

– Zaten perdeyi kapamayacak mıydın?
– Evet ama sağlık nedeniyle olması gene de hoşuma gitmiyor.
– Kimse bilmiyor ki...
– Ya bir daha düzelemezsem? Korkuyorum.

– Korkma. Sende bu irade varken kısa zamanda yenersin bu krizi.

– Üzgünüm. Böyle iyi bir oyunun tutmaması beni çok üzüyor. Yanlış üstüne yanlış yapıyorum. Bazı hataları yapmasam, belki tutardı oyun. Belki hâlâ bir şeyler yapılabilir, ama kendimi yorgun hissediyorum.

– Durumunu oyuna, başarısızlığı kendine bağlama. Engin'e de üzülmüş olabileceğini neden düşünmüyorsun?

– Düşünüyorum. Her şey üst üste geldi. Sebep bir iki değil, çok. Kendimi çok yalnız ve çaresiz hissediyorum iki yıldır. Belki geçen yıl başladı bu çarpıntılar usul usul. Her kalp çarpıntısı aşk değilmiş meğer.

Kısa zamanda toparlandım. Enerjim yerine geldi. Kalbim tabağına oturdu, ilaçları kesti doktorum. Elektroma bakılıyor ara sıra, iyiyim. Oyunu *İrma*'yla dönüşümlü olarak oynuyoruz. Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'ne götürüyoruz oyunları. Orada hem daha dolu salona oynuyoruz, hem seyirci daha iyi.

Turne programı yapmadım. Zaten *İrma*'yla daha önce turne yapmıştım Ankara, İzmir ve tiyatronun gidebildiği bütün şehirlerimize. Zaten karanlığın ayak sesleri olanca ağırlığıyla üstümüzde. Oyundaki özellikle vurgulanmış olan ülkemize göndermeler, bir kesimi doğrudan rahatsız ediyor. Öyle Anadolu'da filan kolay kolay oynayamazdık oyunu. Sonunda bitti her şey.

Bodrum'dayım. Torba'da hayat güzel. Güneş, deniz, çiçek, böcek, köpek... Bu bir cennet hali. Yemek pişir, güzel sofralar hazırla, minik bahçendeki ağaçtan kopardığın defneyi balığına koy, fesleğeni, naneyi toplayıp salatana. Ayvalık zeytinyağını yemeğe koy; saçına, yüzüne, vücuduna sür... Bu bir cennet... Ha... Yalnız... Eskisi gibi yüzme. Eskisi gibi dans etme. Tekne limana yanaşırken borda bordaya gelirsen, eskisi gibi ayağını öbür tekneye atıp arayı açmaya kalkma. İki üç kilodan fazla bir şeyle sakın merdiven çıkma. Denizden kovaya suyu doldurup tekneye çekme.

Hepsine, hepsine alışabilirim. Peki tiyatro? Ne olacak? Artık olan enerjimi kullanamayacak mıyım? Hâlâ enerjim var. O kriz dönemi hariç, eskisi gibiyim... Gibi miyim? Allah kahretsin, denemeliyim!.. Ve denedim. Birden yüzdüm. Fazla da değil, kendimi aşan, biraz süratli bir yüzüştü, çıktım. "Hah..." dedim, "işte her şey bitti. Aslan Gülriz, yendin hastalığı işte. Doktor yanıldı." Sonra eve döndüm, yemek yedim, gazetemi alıp alt katta çok sevdiğim, saman sarısı, iri çiçekli kanepeme uzandım ve başladı arit-

mi. Şimdi ben egosantrik bir insan olduğumu, kendimi zaman zaman fazlaca beğendiğimi bilirim. Ama bu sefer hayran oldum. Üç gün sonra her şeyi kabullenmiş, hastalığımla uzlaşmıştım. Öyle bir uzlaşma oldu ki, ben hastalığımı unuttum. Hayatımda kalbimden ötürü yaptığım değişiklikleri unuttum ya da daha önce farklı yaşadığımı unuttum. Her ne hal ise, neşem yerine geldi.

Tek derdim tiyatro... O kadar da değil. Bir derdim tiyatroysa öteki derdim de Engin. Engin Torba'ya geldi, şaşırdı halime. Öyle sağlıklı buldu ki beni, gözlerine inanamadı. Habersiz geldi, bir iki gün teknede kaldı. Tekneyi de Bodrum'dan alıp Torba'ya getirdi... Ve bir akşam tekneye ya inerken ya binerken düşüp, bacağındaki lifi kopardı. Şimdi alt katta, sarı büyük çiçekli kanepede yatıyor. Çok arkadaşız canım!.. Çok dostuz!.. Engin'le tiyatro konuşuyoruz. O Devlet Tiyatrosu'ndaki koyduğu oyunlardan söz ediyor.

"Ne yapmalıyım?" deyince, "Biraz dinlen" diyor, "nasılsa yapsın." Oysa bir şey bilmek istemiyorum geleceğe dair. Enerjim

var, fiziğim hâlâ iyi. İşte ama... Ah... Hayır, hiç değilse hastalığımın adı anjina pektoris olsaydı! Benimki de çok adi canım... Böyle mi olacaktı?..

HASRET

Kaptan bağırdı
– Nerdesin seeeeeeeeenn?
– Bella sombranın altındayım
Artık denizlere açılmayacağım.

Gülriz

Unutulmayanlar

Hem zaten her zaman demez misin, bir oyuncu son oynadığı rolle değil, zaman içinde, kariyerindeki bir iki önemli rolüyle anılır. Örnekleri öyle çok ki dünyada da, ülkemizde de:

Cüneyt Gökçer *Oidipus*, *Damdaki Kemancı*'yla; Ayten Gökçer *My Fair Lady*, *Yedi Kocalı Hürmüz*'le; Yıldız Kenter *Pembe Kadın*, *Maria Callas*, *Ben Anadolu*'yla; Müşfik Kenter *Aptal Kız*, *Ben Orhan Veli*'yle; Genco Erkal *Bir Delinin Hatıra Defteri*, *Memleketimden İnsan Manzaraları*, *Nâzım Gibi*'yle; Nedret Güvenç *Kolomb*, *Cyrano de Bergerac* ile; Cihan Ünal *IV. Murat*, *Aktör Kean*'la; Erol Keskin *Vahşi Batı*, *Kral Lear*'la; Zeliha Berksoy *Asiye Nasıl Kurtulur?*, *Brecht Kabare* ve *Kafkas Tebeşir Dairesi*'yle; Haldun Dormen *Şahane Züğürtler*'le; İsmet Ay *Bugün Cumartesi* ve *Vişne Bahçesi*'yle; Suna Pekuysal *Lüküs Hayat*'la; Ali Poyrazoğlu *Çılgınlar Kulübü*, *Kobay*'la; Bozkurt Kuruç *Midas'ın Kulakları*, *Hortlaklar'la*; Ferhan Şensoy *Şahları da Vururlar*, *Ferhangi Şeyler*'le; Mehmet Ali Erbil *Küheylan*'la; Erol Günaydın *Uy Balon Dünya*, *Yaygara 70*'le; Nejat Uygur *Cibali Karakolu*'yla; Engin Cezzar *Hamlet*, *Keşanlı Ali Destanı*, *Palto*'yla; Tilbe Saran *Kral Lear*'da soytarı, *Tek Kişilik Şehir* ve *Abelard ve Héloise*'le; Zuhal Olcay *Tarlakuşuydu Jüliet*, *Ayrılış*, *Evita*'yla; Haluk Bilginer *Derin Bir Soluk Al*, *Ayrılış*'la; Cüneyt Türel *Vanya Dayı*, *Art* ve *Kabare*'yle; Işık Yenersu *Sevdalı Bulut*, *Sezar ve Kleopatra*; Nevra Serezli *Durdurun Dünyayı İnecek Var* ve *Çılgın Sonbahar*'la; Müjdat Gezen *Darbukatör Baryam*'la; Alev Sururi *Çılgın Yenge*'yle; Macide Tanır *Günden Geceye*'yle; Heyecan Başaran *Dünkü Çocuk*, *On İkinci Gece*'yle; Köksal Engür *Tek Kişilik Şehir*'le ve...

Ya ötekiler?..

Ayfer Feray *Nina*, *Şahane Züğürtler*'le; Metin Serezli *Beş Parmak* ve *Kaç Baba Kaç*'la; Muammer Karaca *Ednan Bey Duymasın*, *Cibali Karakolu*'yla; Tevhit Bilge *Alabanda*'yla; Halide Pişkin *Lüküs Hayat*'la; Hazım Körmükçü *Aynaroz Kadısı*'yla; Cahide Sonku *Budala*, *Cyrano de Bergerac*'la; Yıldırım Önal *Duvarların Ötesi* ve *Tahta Çanaklar*'la; Altan Erbulak *İkinci Baskı*, *Sokak Kızı İrma*'yla; Nisa Serezli *Tatlı Kaçıklar*'la; Bedia Muvahhit ve Vasfi Rıza *Hisse-i Şayia*'yla; Ulvi Uraz *Nina* ve *Hamlet*'te Polonius'la...

Toto Karaca denince Toto Karaca...

Celal Sururi denince Celal Sururi...

Ali Sururi denince Ali Sururi...

Naşit denince Naşit...

Muzaffer Hepgüler denince Muzaffer Hepgüler...

Dümbüllü İsmail denince Dümbüllü İsmail...

Daha niceleri ve daha pek çok isim, yaşarken canlandırdıkları tiplerle yıllarca hayranlık uyandırmışlar... Sonra?.. Tiyatro gerçekten suya yazılan yazı. Sonrası yok. Sinema kalıcılığıyla öyle çekici oluveriyor ki... Hoş, koskoca Marlon Brando bile, onca birbirinden başarılı filmine rağmen *Rıhtımlar Üzerinde* ve *Baba*'yla kazındı belleklere.

Eh, ben de nasılsa birkaç rolümle anılacağım bir süre; ama bunun bir önemi yok artık. Öyle hafızasız bir milletiz ki. Şu anda Hazım Körmükçü'nün *Aynaroz Kadısı*'nı, Halide Pişkin'in *Lüküs*

Levent Kırca, Rutkay Aziz, Engin Cezzar, Gazanfer Özcan, Tevfik Gelenbe, Genco Erkal, Şükran Güngör, Yıldız Kenter, avukat Tayfun Bey, Gönül Ülkü, Kültür Bakanı Tınaz Titiz, Gülriz Sururi, Salih Kalyon, Ali Poyrazoğlu, Hadi Çaman. Yıldız Kenter'in evinde derdimize derman arıyoruz.

Hayat'taki tiplemesini bilen, hatırlayan mı kaldı? Şimdi Suna Pekuysal hatırlanıyor, yarın o da unutulacak. Ya Cahide Sonku? Ya Talat Artemel, Galip Arcan, Behzat Butak, Perihan Yenal, Sami Ayanoğlu; hatta çok uzun yaşayan Bedia Muvahhit? Hatta Muhsin Ertuğrul... Unutulmayacaklar mı? Tiyatro tarihimiz doğru yazılıyor mu? Hatta yazılıyor mu acaba?

Bir dostum tiyatroyla ilgili kitapların hiç ilgi görmediğinden söz ediyordu. Sahaflar bile yakınıyorlarmış bu ilgisizlikten. Yukarıda sıraladığım isimlerin yanı sıra hatırlanması gereken daha çok isim var muhakkak. Bunlar sadece benim ilk anda hatırlayabildiklerim. Dikkat ettim, bu oyuncuları hatırladığım oyunların hepsi çok iyi oyunlar. Biz tiyatrocuların iyi bildiği şey, bir kez daha karşıma çıkmış oldu böylece: "Kötü oyunda ağzınla kuş tutsan yaranamazsın." Bu, lokomotif olup oyunu uçuran oyuncu, ardındaki vagonlar olmasa, vagonların taşıdığı insan yükü olmasa, tek başına nereye gider? Hem neden gitsin ki? O vagonlar olmasa lokomotifin amaçsız kalacağını hepimiz biliriz de... Ben burada, isimsiz kahramanlar dediğimiz yan rollerin kahramanlarını, bütün yükü taşıyan o vagonları sevgiyle anmak isterim.

Bu kadı başka kadı

Engin, Devlet Tiyatrosu'nu açmaya Antalya'ya gitmiş. Orada bir sevgilisi varmış, çok genç bir kızmış. Bir de olgun bir hanım varmış İstanbul'dan. O da Antalya'ya gidiyormuş ikide bir. O sırada bana telefon edip, oyunu başlarken bir iki gün kalıp, prova izleyip, eleştirilerimi almak istiyor Engin. Antalya'ya davet ediyor beni. Kararsızım. Ama ona yardımcı olacaksam, muhakkak gitmeliyim.

Engin havaalanından aldı beni, iyi görünüyor. Morali düzgün. Provayı seyrettim. Musahipzade Celal Bey'in *Aynaroz Kadısı* isimli meşhur oyununun yeni bir uyarlaması. Vaktiyle Engin'in Egemen Bostancı'nın Şan Müzikholü için Ülkü'yle birlikte kotardıkları bir işti bu. O zaman vârislerin, "Devlet ve Şehir Tiyatroları'ndan başka yerde oynanamaz" diye itirazları üzerine, proje ortada kalmıştı. Bugün çok eğlenceli bir biçimde sunulan oyun, Antalya'da halkın ayağını yeni tiyatroya alıştırmak açısından çok iyi bir seçim olmuş.

Oyunda çok iyi bir kadro var. Kendi istekleriyle Antalya'ya gelmiş olan bu Devlet Tiyatrosu sanatçılarının çoğu Antalyalı. Ankara'dan, İstanbul'dan koşup gelmişler memleketlerine. Ben provayı izlerken, Engin elime bir kalem, birkaç kâğıt tutuşturdu. Çok duygulandım. Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'nun parlak günleri geldi aklıma.

Bazı taklitler çok kötüydü, örneğin Rum taklidi. Ama ne yapsın çocuklar? Artık bizim zamanımızdaki gibi her köşe başında bir Rum bulamazlar ki. Nereden bilsinler o güzel, kıvrak lehçeyi? Afrodit rolünü oynayacak oyuncunun rolünü kasete Rumca okudum. İşine yaradı galiba. Bazı küçük eleştirilerimi not ettim; ama oyun iyi kotarılmış, çok esprili bir hale getirilmişti zaten.

İlk geceden Tamer Levent, Zeynep Oral, Yücel Erten gibi isimler aklımda kalmış. Artık Antalya'ya yerleşmiş olan Ali Neyzi de oradaydı o gece. Oyun çok beğenilmişti. Oyun tam bir müzikal olmuştu. Müzikler Cem İdiz'indi. Çok da iyiydi, yalnız bir şarkı uzundu. Onu muhakkak kısaltması gerektiğini Engin'e kaç kez söyledimse de kabul ettiremedim. Cem'i çok seviyordu. O sırada Cem de Nurseli'den ayrılmak üzereydi, zor günler geçiriyordu galiba...

Oyun müzikal olunca, ortaya çok matrak şeyler çıkmıştı. Papazlar korosu, papazlar dansı gibi... Mehmet Ali Kaptanlar, Payidar Tüfekçioğlu gibi Devlet Tiyatrosu'nun seçkin oyuncuları başrolleri paylaşıyordu. Antalya'da iki yıl kapalı gişe oynandı oyun.

Engin gece beni ekibiyle tanıştırdı. Birlikte yemeğe gidildi. Devlet Tiyatrosu eski eş-yeni arkadaş olaylarına alışkındır. Atandıkları şehirde tanışıp âşık olurlar birbirlerine ve evlenirler. Bazen devam eder, bazen de başka şehre atanınca bitiverir o evlilikler. Velhasıl bizi yadırgamadılar, merak bile etmediler galiba o sırada evli miyiz, ayrı mıyız diye. Ben biraz tedirgindim, galiba iyice arkadaş gibi davranmaya çalışıyorum. Ya bu uzun, büyük masada sevgilisi de varsa? Engin elinden geldiğince beni ağırladı Antalya'da üç gün. Orada bir akşamüzeri Zeynep Oral'la buluşup birlikte Kaleiçi'nde güzel bir otelin avlusunda içki içip sohbet ettik.

Zeynep'le neredeyse 35 yıla varan bir dostluğumuz var. Tanıdığımda Ahmet Oral'la nişanlıydı. Bugün dünya güzeli iki minik oğlan büyüdüler, işadamı oldular ve sevgili Zeynep artık büyükanne. Uzun yıllara dayanan bir dostluk bu ve bu dostluğa hiç gölge düşmedi. Seyrek görürüz birbirimizi belki, ama önemi yoktur bunun.

Şimdi Bodrum'da birlikte geçirdiğimiz bir yılbaşı gecesinden söz etmeden geçemeyeceğim.

1987-88 yılbaşı gecesi.

Yılbaşı geceleri, daha doğrusu yıl sonu geceleri –31 aralık olduğuna göre doğrusu bu– hâlâ neden önemlidir benim için bilemem. Herkesin hayatında iyi ya da kötü, ama mutlaka unutulmayan yılbaşı geceleri vardır. Benim unutamadığım yılbaşı gecelerinden biri de, dostlarla Bodrum'da kutladığım 1987'yi 1988'e bağlayan yılbaşı gecesidir.

Zeynep-Ahmet Oral, Nurdan-Özcan Arca, Örsan Öymen, karısı Gisela, Hans Atila, Hamdi Giz, karısı Pam ve Engin ile ben, Yalı Kahve'nin hemen altında, Emin Fiş'te (Fiş, balık demek oluyür)

masa ayırtmıştık. Yemeği orada yiyeceğiz. Daha sonra da, o günlerin en popüler mekânı olan "Küçük Ev"e gidip, yeni yıla dans ederek gireceğiz.

Akşamın ilk saatleri, yat limanında buluştuk. Herkes birbirinden şık, herkes neşeli. Daha ilk içkilerimizi içerken farklı bir gece olacağını hissetmiştim. Öyle de oldu. Marinanın barı yeni dekore edilmiş, ortaya U biçiminde koskoca bir bar oturtulmuş, çok da yakışmış. Hoş ikramlarla ilk içkiler içildi. Sonra yemeğe gittik. Emin Fiş özentisiz, sade bir mekân. Sıcacık, tertemiz, ışıklar keyif kaçırmıyor. (Işıklar bir kadın için her mekanda önemli olmalıdır. Artık aynaya bakıp yüzümün ışıktan nasıl etkilendiğini görmeme gerek yok. Karşımdakinin yüzüne bakıp durumu anlayabiliyorum. Yeni gittiğim bazı mekânlardan ışıklar yüzünden dönüp çıktığım çok olmuştur.) Evet, o gece Emin Fiş'te ışıklar hoş, mezeler güzel, balıklar taze. Yanımızdaki komşu masada Rum bir aile oturuyor. Hasret kaldığım o güzel lehçeyi yeniden duymak beni nasıl neşelendirdi anlatamam. Aile dedimse, sahiden aile. Orta yaşlı bir çift ve çocukları, genç güzel kızlar, yakışıklı oğlanlar ve bir büyükanne. Ama ne anne... Belli ki çok yaşamış, çok gün görmüş, hâlâ genç, hâlâ güzel bir hanımefendi. İşte bu hanım, o gece herkesi coşturdu. O gece eski Rum şarkılarının elenikası söylendi. "İzmirli, köklü bir Rum ailesi olmalılar" diye düşündüm. Kısa sürede masalar kaynaştı. Biz de coştuk, vaktin nasıl geçtiğini anlayamadık. Biri birden "Saat on ikiye on var, farkında mısınız?" dedi. Hayır, farkında değildik doğrusu. Hepimiz kafaları bulmuştuk. Kesinlikle Küçük Ev'e varıp, yeni yıla orada girmemiz mümkün değil. Gene de davrandık. Neyse ki arabaları arka kapının önüne, deniz kenarına park etmişiz. Kim akıl etti bilmiyorum, birisi arabasının radyosunu sonuna kadar açtı. Derken öteki arabalar da... Bütün arabalar farları yaktı. Gökte yıldızlar pırıl pırıl, ay iyice yükselmiş, serin ama sağlam bir hava var. Birden nasıl oldu bilmiyorum, dans etmeye başladık. Sanki bir gece kulübünde gibiyiz. Romantik bir müzik eşliğinde sokağın ortasında dans ediyoruz. Hepimiz çok mu mutluyduk? Bilemem. Ama galiba o an hepimiz mutluyduk. Evet...evet... Yeni yıla girerken her şey çok hoştu, dans ederek karşıladık 1988'i. Kornalar çaldık, öpüştük birbirimizle. Örsan'la öpüşürken ona "Çok güzel bir yılbaşı gecesi, ne olur gelecek yıl da aynı insanlarla aynı yerde hep birlikte kutlayalım yeni yılı" dedim. Örsan, "Gülrizciğim, hiçbir zaman hiçbir şey aynı olamaz. Unutma, muhakkak bir eksik olacaktır" dedi. O gün, o bir eksi-

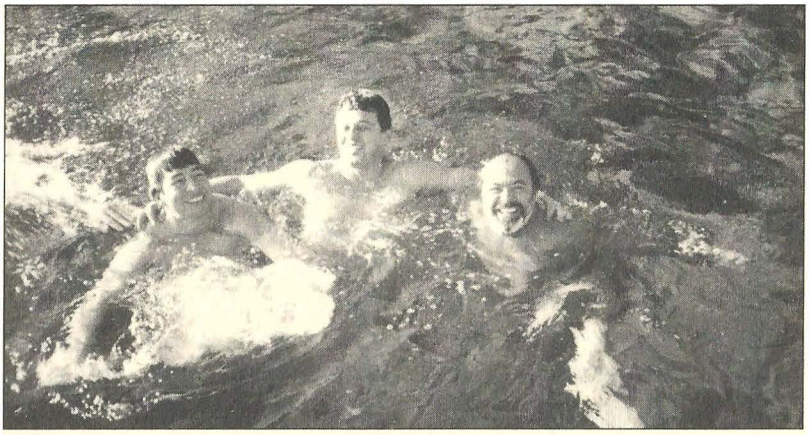
ğin Örsan olacağını bilebilir miydim? Birkaç ay sonra Örsan'ı kaybedince ürperdim. Sanırım Örsan başka bir şeyi kastetmek istemişti o sözlerle ama...Ürperdim işte...

Sonra gittik Küçük Ev'e. Küçük Ev o gece büyümek uğruna naylon bir çadır yapmış; balonlar, yılbaşı süsleriyle donatmış tavanı, oldukça başarılı. Bütün Bodrum orada sanki. Daha masamıza oturmadan attık kendimizi piste. Ahmet Oral'la dans ediyoruz, bir anda neye uğradığımı anlayamadım, etrafta tabancalar patlıyor sandım. Aynı anda birisi enseme vurmaya başladı. Aynı anda bir panik başladı, kendini naylon çadırdan atmak isteyen insanlar kapıya koşmaya başladı. Arkama döndüğümde, Engin'in tutuşmuş saçlarımı söndürmeye çalıştığını anladım. Meğer elinde yanmış bir işaret fişeğiyle dolaşan sarhoş bir genç, hem balonları patlatmış hem arkamdan saçlarımı tutuşturmuş. Allah'tan Engin yakındaymış, görmüş. Bir an daha gecikse yüzüm filan... Bu gün bile yazmak zor geliyor. Kazalar, felaketler geliyorum demez. Ucuz atlattığım büyük bir kaza diyorum o gece için. O günlerde saçlarım omuzlarımda, uzun, arkası yandı. Eş dost, "Nazar değdi" filan diyor.

Sabaha karşı yatakta bir sağa dönüyorum bir sola. O gece olanlar aklımdan çıkmıyor bir türlü. Sirtaki seslerine silah gibi patlayan balonların sesi karışıyor. Düşünüyorum, 1988'e iyi mi girmiş oluyordum, kötü mü? Bakalım, göreceğiz.

Ahmet Oral, ben, Örsan Öymen ve Gisela.
Yılbaşı gecesi Emin Fiş'te.

1 ocak 1988 sabahı deniz sefası yapan çakı gibi üç genç adam.
Örsan Öymen, Özcan Arca, Engin Cezzar.

Ertesi sabah teknelerle çıktık limandan. Hava güneşli. Bodrum güneşle güzelleşiyor gene. Engin, her yılın ilk günü denize girer Bodrum'daysa. Gene öyle oldu. Örsan, Engin, Özcan ve Zeynep Nurdan denize girdiler. Biz de Ahmet'le onların resimlerini çektik tekneden. Bu satırlar, bir resmin hatırlattıkları...

Son yıllarda, Zeynep ile Ahmet'in Boğaz sırtlarındaki evlerinde pazar günleri, akşamlara kadar süren öğle yemekleri yiyoruz. Herkes marifetini sergiler bu yemeklerde ve değişik lezzetler yarışır. Özcan Arca, Hans Atila, Ahmet Oral ve ben ünlü aşçılardanız. Bazen yirmi kişi filan oluyoruz. Genelde sanatçılar ve Ahmet ile Zeynep'in yakın arkadaşlarından oluşan bir grup bu.

İşte o gün, konu tabiî Engin'e geldi. Ben bir ara, Engin'i çok sevdiğimi, ileride nasılsa birlikte ihtiyarlayacağımızı bildiğimi, bunu ikimizin de farkına varmadan bildiğimizi söyledim. Zeynep şaşırdı. O da artık Engin'i hayatımdan tamamıyla çıkardığıma inanmıştı demek. Zeynep, Engin'le belki benden daha fazla dosttu, belki Engin'in son yıllardaki yaşama biçimi şaşırmasına neden olmuştu, bilmiyorum.

"Manzaranız mı kapandı, yenisini verelim"

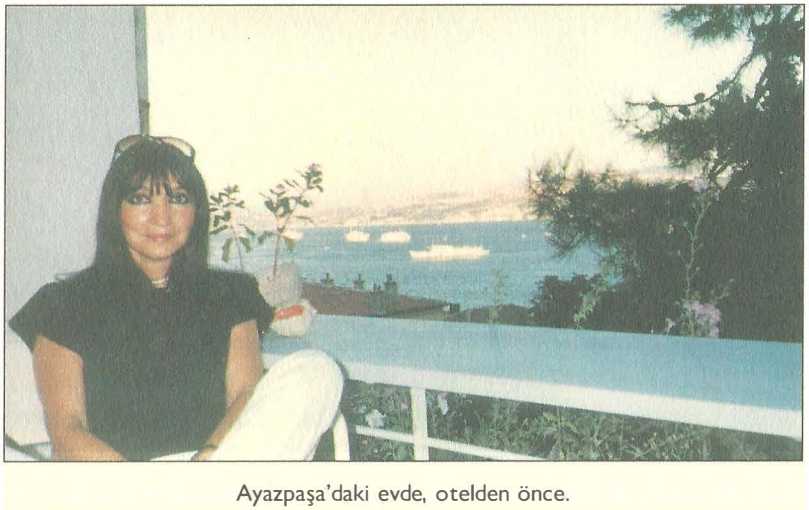
O dönem Dalan yönetiminden okkalı bir kazık daha yemiştim. Ayazpaşa'da otuz yıldır oturduğum evin on beş yıllık sahibiydim. Katı alırken imar durumunu filan incelemiştik. Önümüz, Namık Paşa Külliyesi'nin büyük bir bahçedeki müştemilatıydı. Hemen yanında da Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım'ın köşkü vardı. Araştırdık Anıtlar Kurulu'na kadar. (E... Burası Türkiye. Ne olur ne olmaz.) Oraya inşaat, apartman filan yapılmasına imkân olmadığını, buna Anıtlar Kurulu'nun izin vermeyeceğini öğrendik ve katı aldımdı.

İşte bir gün, önümüzde, hemen sol tarafımızda kazma kürek bir hafriyat başladı. "Aman!.. Ne oluyor?" demeye kalmadı, inşaat izni nasıl alındı anlayamadık, bizim manzaranın dörtte biri gitti. Oysa biz o balkonda Engin'le oturur, "Köprü bitince acaba manzaramız bozulur mu?" diye hayıflanırdık. Sonra Allah'tan evimizin açısından çok hoş bir görüntüsü oldu Boğaz Köprüsü'nün. Hele geceleri art arda geçen arabaların farları, elmas bir kolye gibi ışıldıyordu Boğaz'ın üzerinde.

Sonunda oraya dört katlı villa tarzı bir apartman yapıldı. İnşaat sırasında ben Beyoğlu İmar Müdürlüğü'nde araştırdım, sordum. İmar müdürüyle tanıştım. Sacit Bey, sanatsever, sanatçı hayranı bir bey çıktı. Nasıl ruhsat alındığını öğrenmeye çalışıyorum. Çaylar içiliyor, memurlar paftaları açıyor önüme. Sonunda Sacit Bey, "Müsaade edin, yarın yerinde tetkik edeyim" diyor. Ertesi gün, yanında yardımcısı X Hanım'la geliyor. Eğilip inşaata bakıyor balkondan, henüz iki kat yükselmekte.

– Namussuzlar, diyor. Ben bu işi araştıracağım, olmaz böyle şey, diyor.

– Ama inşaat yükseliyor. Bu saatten sonra ne yapılabilir ki? diye soruyorum.

Ayazpaşa'daki evde, otelden önce.

– Şeriatın kestiği parmak acımaz Gülriz Hanım, diyor Sacit Bey. Yaptıkları gibi yıkarlar.

Birkaç kez gittim Sacit Bey'e. Müzik meraklısı, boş vakitlerinde tango dersi alıyor... İlginç biri. Apartman bitti tabiî. Bir gün ben de öğrendim ki, ruhsatı imzalayan bizzat Sacit Bey'in kendisiymiş. (E... Burası Türkiye.) Kalakaldım.

Ben perdeleri kapatıp oturuyorum artık. Bir gün, sol yandaki manzaramı kapatan yeni apartmanın sahibi mimarlık şirketinden bir haber geldi: "Gülriz Hanım çok üzgünmüş. Buyursun, biz ona manzarası hiç kapanma ihtimali olmayan bir kat verelim." Olacak şey değildi, ama merakımdan gittim gezdim ancak inşaatı beğenmedim. En üst kat olabilirdi belki, ama o da satılmış. "Acaba ne yapsam?" demeye kalmadı, bütün katlar satılınca, önde tüm cephede bir hafriyat daha başladı gene. "Ne oluyoruz?" demeye kalmadan inşaat yükselmeye başladı. Yandaki apartmanda oturan emekli general, "Ben bunu durduracağım" diye çıktı yola. Bir ara imza filan da topladı. Ben kâğıdı imzalamadım bile. Bana ne, burası Türkiye. "Uğraşıp da, arkama baka baka dönüp, el âleme rezil olmayayım" dedim.

Süratle önüme kıpkırmızı otel kuruluverdi: Set Otel. Ve benim artık manzaram yoktu. Perdelerimi otelin renklerine uydurarak boyadım. Önümüzdeki bahçeye, çabuk boy attığı için akasyalar dikmiştik. Ama inşaat için güzelim çamlarımızı, defnelerimizi çoktan kesmişlerdi. Artık perdelerimi açmıyordum. Dört katlı apartmanın son katının bile manzarası kapanmıştı. Bu ne iştir? Meğer öndeki Set Otel'i yapan aynı şirketmiş. Eğer beğenip katı

Otelden sonra.

alsam, otelle tam burun buruna olacakmışım. Ya satın alan insanlar? Bu nasıl bir zihniyettir?

Çok üzgündüm. İşte böylece zaman geçti. Ben Ayazpaşa'da manzaralı bir eve sahip olacak kadar parayı hiçbir zaman yeniden kazanmama imkân olmadığını biliyordum. O sırada Haldun Dormen, Şile yolu üzerinde, orman içinde bir köyde ev almış. Hafta sonları beni davet edip duruyor. Sonunda bir gün aldı beni arabasına, gittik köyüne. Şile'ye 3 kilometre kala sağa sapıyorsunuz, ormana varıyorsunuz. 4 kilometre gidince bir köye varıyorsunuz. Yemyeşil ağaçlar, arkadaki çay, evin önündeki dereye akıyor. Eve sempatik bir tahta köprüden geçiliyor. Ve Halduncuğum, tiyatrodaki gençleri her hafta oraya topluyor. Eski arkadaşları, öğrencileri, oyuncuları derken, her hafta en az yirmi kişi oluveriyor evde. Aramızdaki tek Şileli İsmet Ay. Zaten o sebep olmuş Haldun'un bu evi almasına.

Benim ev nedeniyle nasıl üzgün olduğumu bilen Haldun, "Canım manzaran kapandıysa dünyanın sonu değil ya" diyor. "Sen de gel burada bir yer al. Deniz manzarasını onca yıl seyrettin, biraz da ormanda yaşa." Hani pek de aklım yatmıyor değil ama... O sırada henüz yol bitmemiş, "Hesaplı bir arsa bulunabilir belki" diyorum.

"A La Luna"

Ve o günlerde telefonda genç bir ses:

– Gülriz Hanım, ben Feryal Tükel. Sizinle bir reklam konusunda konuşmak istiyoruz, dedi. Hayatımda en olmayacak teklifi bile, iyice öğrenmeden reddettiğimi pek hatırlamıyorum. Son zamanlarda da olmayacak garip teklifler alıp durmaktayım.

– Peki görüşelim, konu nedir?

– İzin verirseniz telefonda anlatmayayım.

– Peki, bekliyorum.

İki üç gün sonra bir akşamüzeri evime geldiler bir çay saati Feryal Tükel isimli genç kız ve Mehmet Budak isimli genç adam.

Feryal Tükel – Biz bir ürünü tanıtmak için sizinle işbirliği yapmayı düşünüyoruz.

G – Nedir ürününüz?

FT – Bir margarin.

G – Galiba sizden daha işin başında özür dilemem gerek. Ben margarin kullanmam. Yani katı yağ kullanmam. Ayrıca sıkı bir zeytinyağcıyım. Yaptığım söyleşilerde, televizyonda ve basında bu konuda çok gevezelik ettim. Ayrıca *Biz Kadınlar* isimli kitabımda bile önerilerim arasındadır.

FT – Hepsini biliyoruz Gülriz Hanım. Biz zaten bu nedenle buradayız.

G – Nasıl yani?

FT – Bakın, biz bu projeyi gündeme getirdiğimizde şu nedenlerle sizden başkasını düşünmedik: bir kere yemek kitaplarınız var, yemekten anlıyorsunuz. Çağdaş bir kadınsınız, yaşsız bir kadınsınız. Her yaşa, her kesime hitap eden bir kişiliğiniz var ve tanınmış bir sanatçısınız.

G – Peki ama ben inanmadığım bir ürünün reklamını nasıl ya-

parım?

FT – İzin verin, size bazı istatistikî belgeler getireyim. Onları okuyunca fikrinizi değiştireceksiniz.

G – Peki nasıl bir proje olacak bu?

Burada söze, o ana kadar ağzını açmayan Mehmet Budak giriyor:

MB – Yarım saatlik bir program olacak. İyi bir kanalda, çok iyi bir saatte. Çok çağdaş bir mutfakta, çok pratik yemekler yapacaksınız.

G – Ne yani?.. Ben... TV'de yemek yapacağım... Pek aklım almıyor. Neyse, devam edin.

FT – Ünlü bir konuğunuz olacak programda. Her hafta başka bir konuğa yemek yapacaksınız.

MB – Her şey, malzemeler hazır olacak. Siz sadece pişireceksiniz.

G – Kuzum, yarım saatte hem yemek pişireceğim, hem konukla sohbet edeceğim, üstelik bir margarin reklamı yaparak. Galiba bu bana uygun bir reklam değil. Nedir bu margarinin adı?

FT – İzin verin, ikinci buluşmamızda söyleyeyim.

Gittiler. İki genç, güzel, cin gibi insan. Para kazanmayı istiyorum, ama TV'de yemek yaparak değil. Belki bir dizide filan oynasam mı? Kız çok emin konuştu. İstatistikleri görürsem hemen fikrimi değiştirirmişim. Ben daha bir iki yıl önce, iyi bir teklifle gelen bir banka reklamını reddetmişim. Üstelik paraya çok ihtiyacım varken. "Ben banka reklamı yapmam" demişim. "O günün

"A La Luna" dönemi.

kuru öyleymiş demek." Henüz hiçbir yemek programı yok TV kanallarında. O yıllarda pıtrak gibi açılmış özel kanallar, tiyatronun canına okuyorlar. Batı'da "Beş yıl balayı yaşanır TV'yle" diyorlar. Bizimki yirmi sene sürer artık. Bu genç reklamcılar beni bir daha aramadılar. Bir süre sonra ben de unuttum gitti.

Sanırım iki üç ay sonra bir telefon.

– Projemiz bütün hazırlıklarını tamamladı, sizinle konuşmaya hazırız, dedi Feryal Tükel. Buluştum.

FT anlatıyor:

– Bütün hazırlıklar tamam. Bu, Marsa'nın ürünü olan LUNA yağının reklamı olacak.

G – İyi ama, bu yeni bir ürün değil ki. Ben bu adı duymuştum.

FT – Evet ama nedense bu ürün kahvaltılık olarak pazarlandı. Ev hanımları bu yağı yemeklerinde kullanmıyor. Biz bu yağı büyük bir kampanyayla "A La Luna" adıyla yeniden piyasaya sunacağız. Tanıtımı da size yaptıracağız.

G – Hatırlıyorsan, ben margarin rek...

FT – Gülriz Hanım, beklediğiniz bilgileri getirdim. Bakın, Türkiye'de on milyon hane var. Altmış küsur milyon insanın yaşadığı on milyon civarında hane. Bu evlerden kaçında margarin yeniyor, biliyor musunuz? Sekiz milyonun üstündeki eve yalnız margarin giriyor. Zeytinyağının girdiği evler ise iki milyonu bulmaz. Biz bu ailelere doymuş yağ oranı daha az olan bir margarin önereceğiz sizinle. Ne diyorsunuz?

Şaştım kaldım. Benim hiçbir şeyden haberim yokmuş bu konuda meğer. Şimdi anladım neden o kadar değişik margarin reklamları yapıldığını televizyonlarda. Doğrusu Türkiye genelinde kadınlara en pratik, en sağlıklı biçimde yemekler önermek, öğretmek, üstelik en ucuza aldıkları margarinle... İyi bir fikir gibi göründü bana o gün.

Hayır, o kadar kolay takmayacağım başıma aşçı külahını. Bu yarım saatin on beş dakikası yemekse, on beş dakikası yalnızca sohbet olmalıydı. Bu işi en azından kaliteli yapacağımı biliyordum. Peki konuklar?

FT – Konukları siz seçecek, siz davet edeceksiniz.

Sonunda konu, zurnanın zırt dediği yere gelmişti. Para! Düşündükleri bir rakam yoktu, ben kendi fiyatımı biçecektim. "Düşüneyim" dedim. Ama ben düşünürken onlar bir deneme filmi çekmek istediler. Doğrusu bu benim de hoşuma gitti. On beş dakikalık sohbet kısmı çekilecek. Bana teklifi getiren reklamevi

Young&Rubicam, yapımsa İFR İstisnaî Filmler Reklam Ajansı. İşte ilk gün evime gelen Mehmet Budak, İFR'nin kurucularından. Beş genç ortak: Mehmet Budak, Emel Bilal, Ufuk Ahıska, Ezel Akay, Füsun Aydınlık. Feryal, reklamevinin temsilcisi. Bu programdan sonra, şirketin yöneticisi oldu birkaç yıl.

Ben koşullarımı söyledim. Işık çok önemliydi. İstediğim ışık olmazsa, para bile önemli değildi, ben bu işi yapmazdım. Peki konuklara neler soracaktım? Sohbet nasıl başlayacaktı? Soruları ben hazırlayacakmışım. Zahmetli, ama olsun. Özgür olmak güzel. Peki nasıl giyinmeliydim?

FT – Bugünkü gibi giyinirseniz ideal.

O gün üzerimde mavi-beyaz çizgili bir gömlek ve blucin var. Nereden aklıma geldi bilmem, İsmet Üstekin'e rica ettim, bana böyle bir program için "konuk provası" olarak, bir çekimde eşlik eder mi diye. Beni kırmayacağını biliyordum.

Işık provası çok uzun sürdü, ama onlar bilgisayara kaydedildi. Tahmin ettiğim gibi yüzüm çok ışık istemiyor, soft ışık istiyor. Aydınger kâğıtlarla yumuşatılmış bir ışık bu. Çıplak ve fazla ışık yüzümde patlıyor. Yönetmenim Ufuk'la (Ahıska) o gün tanıştım ve tanıştığım günden başlayarak, ondan hep pozitif bir elektrik aldım. Çok güzel bir çekim oldu. Çok rahattık. Esprili bir sohbet, iyi bir görüntü yakalamıştık. O gün o kiralık küçük stüdyoda çalışan on kişi vardı en az.

Her şey yolundaydı, artık benim ağzımdan bir rakam çıkarmam gerekiyordu. Düşündüm, bir piyasa araştırması yapmaya karar verdim. Nurseli İdiz o günlerde bir reklam yapıyordu. Ona telefon edip, böyle bir teklif aldığımı, acaba ne gibi bir rakam istememin doğru olacağını sordum. Nurseli bana, "Ben şunu alıyorum, siz bunun yarısını isteseniz uygun olur" dedi. Ben de, gene bizim evde yaptığımız son toplantıda, düşündüğüm rakamı söyledim. Bu, Nurseli'nin aldığının en az dört katıydı. Gerçekten şaşırdılar. Bunu beklemiyorlardı.

– Ben bunu şirkete götürürüm, ama kabul edeceklerini hiç sanmıyorum, dedi Feryal. Ayrıca eğer bu proje sizin yüzünüzden gerçekleşmezse, bilin ki bu teklifi kimseye götürmeyeceğim ve yırtıp çöpe atacağım, dedi.

– Neden?

– Bu programı ben sizin üzerinize kurdum. Çok başarılı olacağını biliyorum. Başka hiç kimseyle bu başarıyı yakalayamayız, dedi.

Al başına belayı. Kızdan çok hoşlanmıştım. İFR'ye gidip yapım-

cı şirket ortaklarıyla tanışmışım. Orada tanıştığım Emel Bilal –ki bugün hâlâ dostluğumuz sürüyor– ve diğerleri, genç, dinamik, insana yaşama zevki veren kişilikler. Birçok pazarlık toplantısı yapıldı, ben nuh dedim peygamber demedim. Sonunda Emel Bilal'in beni Marsa'nın yöneticileriyle karşı karşıya bırakmaktan başka çaresi kalmadı.

Ve istediğim rakamı pazarlıksız kabul etti Marsa. (Marsa, sonundaki "sa"dan da anlaşılacağı gibi, Sabancı Holding'in bir kuruluşu.) Ama beni de öyle bir mukaveleyle kendine bağladı ki, bu kadar olur. Marsa'dan izinsiz hiçbir şey yapamayacağım televizyona.

"A La Luna"nın öyle iyi bir zamanlaması oldu ki. Bu programla her açıdan hoş bir dönem başladı yaşamımda. Fazla vaktimi almıyordu, ayda bir hafta çalışmak yetiyordu. Hayatımın hiçbir döneminde, bu kadar az çalışarak bu kadar çok para kazanmamıştım.

İlk konuğum kim olmalıydı? Çok düşündüm, sonra birden buldum. Önce sempatik olmalıydı, kültürlü olmalıydı. İlk konuğum muhakkak sanatçı olmalıydı ve benim ilk gün heyecanımı, acemiliğimi idare edecek biri olmalıydı: Zeki Alasya. Beni kırmadı, geldi ve gerçekten bize "Daha iyisi olamazdı" dedirten bir ilk program gerçekleştirdi. Bu, ilk çektiğim programdı. Ama ilk yayınlanan programın konuğu Müjde Ar olmuştu.

Zeki'nin yaptığım yemeği ağzının suyu akarak yemesini hiç unutmayacağım.

Ben kitaplarda yazarların beklenmedik anda verdikleri yemek tariflerine bayılırım. Örneğin Mario Simmel... Hele eski Rus yazarlarının tuzlu balıklar ve çeşitli tariflerle dolu kahvaltı sofraları... Ben de sırası gelmişken, "Zeki Alasya'ya pişirdiğim yemeğin tarifini vermeliyim" diye düşündüm.

Peynir içli bonfile

4 kişilik malzemeler:
100 gr. kimyonlu peynir
1 çay kaşığı tarhun (kurutulmuş)
4 adet bonfile
2 çay kaşığı hardal
yeteri kadar tuz, karabiber

Yapılışı: kasabınıza bonfilelerin içlerini çanta gibi kestirin. (Yani üç tarafı kapalı, bir yanı açık olacak. Kese gibi demek daha doğru. Demek etler biraz kalın dilimler olarak hazırlanmalı.) Etlerin içini hardal

ile iyice sıvayın, peyniri iyice kıyın, tarhun otuyla karıştırın ve etlerin içine paylaştırarak doldurun. Kürdanla ağzını kapatın (İğneyle dikiş diker gibi) etin iki yanını iyice tuzlayıp biberleyin. Tavayı önce boş olarak ısıtın. Luna'yı eritip, kızmasına yakın içine etleri koyun. Önce iki yüzünü de bir iki dakika çok kuvvetli ateşte pişirerek kabuklaşmasını sağlayın. Biz buna "mühürleme" diyoruz etin suyunu salmasını engellediği için. Sonra iki üç dakika daha pişirin. Peynir eriyip, et de içi pembe kalacak kadar pişecektir bu sürede. Sonra, daha önce hazırlamış olduğunuz zengin bir salatayla servis yapın. Bir ölçü patatese bir ölçü kabak rendesi katılarak yapılmış bir püre de çok yakışır. (Eğer kimyonlu gouda peyniri bulamıyorsanız, kaşar rendesine kimyon karıştırıp aynı sonucu alabilirsiniz.)

Çok sonra öğrendim, meğer Feryal Tükel bana ilk geldiği gün elinde düşündüğü projeden başka bir şey yokmuş. Yani ne Marsa ne Luna. Öylece yola çıkmış. Önce İFR, sonra Gülriz, en sonunda da bu projeyi hangi firmaya satarım mantığı. Eh, bunu duyunca gerçekten hayran oldum bu genç işkadınına.

"A La Luna", "Artık bu son yıl" dedirterek, tam dört buçuk yıl sürdü. Önce konuk arayıp bulmak için çok uğraştım. Birkaç program sonra konuklar beni aramaya başladılar. Artık bu konuyla uğraşan başka elemanlar vardı şirkette. Emel Bilal (bugün soyadı Sabuncuoğlu) ayrıca şirketin müdürü. Onunla daha sık konuşuyoruz. Konuklar, konuklara alınacak küçük armağanlar, hazırladığım sohbet soruları, giydiğim, çıkardığım, hepsi onun titizlikle üstünde durduğu şeyler. Ekipte ufak tefek değişiklikler oldu ilk başlarda, sonra her şey yerli yerine oturdu.

Başta programın böyle uzayacağını düşünmediğim için, bildiğim yemeklerle olup biter sanmıştım. Sonunda olay tam bir ekip çalışmasına dönüştü. Yabancı kitaplardan bazı ilginç yemekleri Türk damak zevkine aktarırken yaptığımız sentezlerle, özgün ve leziz yemekler çıkarıyorduk ortaya. Ayrıca her şey on beş dakikada olup biteceği için, benim soframdaki alengirli bazı yemekler de "A La Luna" programına transfer edilemediler. Gerçekten zordu zamanlaması ve provası.

Her ay bir toplantı yapılıyordu: "PM." İşte bu toplantılar çok eğlenceli geçiyordu. En azından benim için. Yaş vasatisi 25 olan bir grup iş insanı... Çoğu kadın. Bir kere bu genç işkadını çokluğuna bayılıyorum, hangi sektörde olursa olsun. Marsa'dan iki üç, reklamevinden bir iki ve İFR'den en az üç kişi, bir de ben oluyoruz bu toplantılarda ve o ay çekilecek dört program yatırılıyor

masaya. Önce benim hazırladığım sorularla başlıyoruz işe. Diyelim Ahmet, Mehmet, Ayşe, Fatma... Bir kere kadın-erkek dengesine dikkat ediyoruz. Sonra o hafta bayramsa falanca, yılbaşıysa filancayı seçmek de önemli karar. Sonra kime ne armağan vermeliyiz ve kime hangi yemek uygun düşer? Genellikle ben ve Emel iyi seçimler yapabiliyoruz. Ama nasıl gülüyoruz, nasıl matrak geçiyor bu toplantılar. "Falanca beye şunu alsak" diyor biri... Tabiî olacak şey değil, ama çok gülüyoruz işte. Sonra benim hazırladığım sorulara geliyor sıra.

Ben soruları evde hazırlıyorum. Şimdi burada bir komiklik var, ama kimse son güne kadar tavrını değiştirmedi. Aşağı yukarı her konuk için (daha önceden bana konuk hakkında fakslanan iki sayfalık bilgi ışığında) 20-25 soru hazırlıyorum. İşte bu hazırladığım sorular bazen çok beğeniliyor, bazen birisi, "Şu konuya değinin, onun şuna merakı vardır" gibi öneriler getirir, hemen ilave edip başka soruyu atar, onu koyarım. Ya da "Şunu sormayın" derler. Ancak çekim sırasında bazen konu, bir beklenmedik cevapla mecra değiştirir. Çok da sıcak bir sohbet gelişir, benim sorular unutulur gider. Herkes tebrik eder; "Çok güzel oldu" der. Kimse, "Toplantıda konuşulup karar verilen soruları neden sormadınız Gülriz Hanım?" demez. Ertesi toplantıda gene büyük bir titizlikle sorularla uğraşılır.

Ben bir işin enine boyuna böyle titizlikle ele alınmasına çok şaşırmıştım ilk başlarda. Sonra alıştım. Harika bir düzendi doğrusu. Çekimlerin titizliğini anlatamam. Yönetmenim Ufuk Ahıska, ses ve ışık için görevli arkadaşlarla stüdyoda çekim öncesi saatlerce çalışırdı. Harika Uygur hem sette yardımcı prodüktördü, hem konuklarla telefonda konuşmak, onları aldırmak, evlerine yollamak, yani konuk trafiği onun sorumluluğundaydı. Konukların çoğuyla "Gülriz Hanım'ın asistanıyım" diye konuşurdu. Sonay Özbal, her sofra için kullandığımız mutfak aksesuvarları ve alışverişle, onların soyulup yıkanması, düzenlenmesinden sorumluydu. İkisi de beni rahat ettirmek için ellerinden geleni yapıyordu.

Emel, ne olursa olsun muhakkak, öteki işlerini bırakmak pahasına, stüdyoya çekimlerin hiç değilse başlangıcına yetişir, bazı çekimleri sonuna kadar izlerdi. "İlk başta bir 'A La Luna' şarkısı var, onu siz söyleyeceksiniz" dedikleri zaman çok bozulmuştum. Sonra söylediğime hiç pişman olmadım doğrusu. Yemek konusunda Emel Başdoğan'dan yararlanıyorduk. Giderek bu konuda ustalaştı, daha sonra Amerika'da birkaç ay okula bile gitti. Bir de, yemeği önce evde, sonra şirkette pişiriyordum. Televizyonda izleyici-

Sezen'in arkasında yönetmenim Ufuk Ahıska, onun yanında Emel Bilal. "A La Luna" programında konuğum Sezen olunca ekip toplu resim istedi.

nin gördüğü üçüncü tekrar oluyordu. Başladı mı bitiyordu program. Konuk da şaşırıyordu bu işe.

Hemen bütün konuklar ışıklara hayran oluyordu. Kadın sanatçılarımız, "Bu en güzel göründüğüm program" diyorlardı. O güne kadar hiç iyi resim vermemiş bazı hanımlar, Gülriz'in ışığına girince mutlu oldular.

Erkenden stüdyoya gelip makyajımı yapıyordum her zamanki gibi kendim. Değişen bir malzeme yoktu: bir ucuzundan (onlar daha yumuşak oluyor) göz kalemi, yıllardan beri rengini değiştirmediğim gündelik rujum ve iyi cins, ince bir fondöten. Rimel, kirpik, eyeliner filan, dolgu patları, gölgeler filan yok; hiçbir zaman da olmadı. Makyajım bitince, konuklarımı ben karşılayıp ilgileniyorum. Konuk olduğum programlarda sohbeti yapacak kişinin kendiyle meşgul olup, beni kameranın çalışmaya başlamasıyla yeni görmüş gibi iltifatlara boğmasının çok kaba bir davranış olduğunu düşünüyorum.

Sakıp Sabancı

Birinci başarılı yıldan sonra, artık Ankara'dan bakan sekreterleri arayıp, programa çıkmak istediklerini söylüyorlar. Hele birisini hiç unutmama imkân yok. Bir ara her gün telefonla evden arar olmuştu. Ben "Acaba nasıl konuk bulacağım?" diye boş yere heyecanlanmışım ilk günler. Artık her kanalda, her programa konuk oluyorum; ancak anlaşmam gereği, televizyonda herhangi başka bir program yapamıyorum. Bu dört yılda kimleri konuk etmedim ki... Ben fazla tanıdığım yok sanırken, konuklarımın çoğunun daha önce evimde yemek bile yemiş kişiler olduğunu gördüm.

Unutamadığım programlarım oldu. Çok zevk aldığım programım oldu, "Bitse de kurtulsam" dediğim bir iki program da oldu tabiî.

İkinci yıl bir ara tutturdum, "Neden Sakıp Bey'i davet etmiyoruz?" diye. Ekipten birkaç kez teklif gitti, hep atlattı Sakıp Bey nedense... Ben de, "Belki de kendi ürününün reklam programına çıkmak istemiyordur" diye düşündüm. O sırada pazar sabahları saat 11'de Star'da yayınlanıyor program. Bir gün bir yerde karşılaştık her zamanki gibi Sakıp ve Türkân Sabancı'yla.

– Sakıp Bey, kaçtır haber yolluyoruz. Neden katılmıyorsunuz programımıza? dedim hemen yanına gidip.

– Ooo.. Gülrizciğim, canıımm... İki gözüüüm, katılırıım, çok gözel bir progıraaam, çok beğeniyoruuuz.

Türkân Hanım giriyor araya.

– Her pazar kaçırmadan seyrediyorum, çok başarılı bir program, diyor. Ben gene ısrar edince, Sakıp Bey çıkarıyor baklayı ağzından:

– Sen o patronlarına söyle de kanalı değiştirsinler. Ben Star'a konuk olmam. Onların reytingini yükseltmem, diyor.

Birden jeton düştü. Uzanlar ile Sabancı arasında, basının da uzun süre yer verdiği bir kan davası var.

Demek büyük holdinglerde sektörlerin kararları kendilerine bırakılıyor. Büyük patron Sakıp Sabancı "SA"ların kararlarına saygı duyuyor ve onlara hiçbir şey empoze etmiyor. Doğrusu çok hoşuma gitti bu davranışı Sakıp Bey'in. E... Kolay kolay Sakıp Sabancı olunmuyor tabiî. Birden, "Tamam Sakıp Bey, söz sizi konuk etmek için kanalı değiştirteceğim" dedim. O gün çok gülüştük. Ve... Ve... Ertesi yıl atv'deydik.

Toplantı yapıyoruz her zamanki gibi. Sorular tamam, ama Sakıp Bey'e ne armağan edilir? Her kafadan bir ses çıkıyor. Benim çok sevdiğim bir gümüş para kıskacım var sevgili Haluk Anat'ın yaptığı, Çerçi'den almışım. "Onu verelim" diyorum. Kahkahalar!.. Kör parmağım gözüne, olur mu? Galiba en zorlandığımız armağan, Sakıp Bey'in armağanıydı. Birden buldum, çok da beğendi bizim genç ekip. Sakıp Bey'e yumuşak, puf bir çift terlik hediye edecektik, yorgun ayaklarını dinlendirmesi için. Ettik de... Çok şaşırdığını hatırlıyorum. O da bana nazar değmesin diye, ucunda mavi bir boncuk olan altın bir bilezik hediye etti.

"A La Luna" programından sonra aldığım mektuplar, kırk yıllık tiyatro hayatımda aldığım mektupları çoktan aşmıştı. İçlerinden ilginç üç beş tanesini saklamışımdır. Birkaç evlenme teklifi aldığımı da unutamam. Ama bir tanesi var ki... Hollanda'dan, yirmi yaşlarında olduğunu tahmin ettiğim bir kızın mektubuydu. Uzun uzun programı ve beni övdükten sonra soruyor: "Gülriz Hanım, çok güzelsiniz. Hareketleriniz çok zarif, çok güzel konuşuyorsunuz. Neden tiyatrocu olmuyorsunuz?" İşte bu mektubu unutmama imkân yok.

Artık sokakta çocuklar "A La Luna" diye arkamdan bağırmaya başlamış. Bir gün Ataköy Galleria'da kalabalık bir grup tarafından ablukaya alınmışım. Ey televizyon, sen nelere kadirsin! Sokakta kadınlar boynuma sarılıp öpüyor, tanıdığım bütün erkekler programı izliyor bekâr-evli, inanılmaz bir ilgi.

Sonra o kadar istek mektubu aldık ki, yemek tariflerini kitap haline getirmeye karar verdik. O konuda Emel Başdoğan'ın bilgisinden çok yararlanıldı, çünkü Amerika'da bu konuyla ilgili bir kursa devam etmişti. "Resimler için yemek nasıl hazırlanır?" gibi bir konuydu galiba. İki kitap yapıldı iki sene üst üste. Bunlar satılmadı, dağıtıldı, evlere kadar yollandı. Tanıtım kampanyasını kaçıran hanımlar yollarımı kesti. Eşim dostum, konu komşu,

meslektaş, kitap diye tutturdu. Bana tanınan kontenjan yetmeyince, eş dost kırıldı. Parayla satılsa alıp vereceğim. Ne demişler. "Kalıcı bir yazar olmak istiyorsan yemek kitabı yaz." 25 bin basılıp dağıtılıyor, bir 25 bin daha... İnanılır gibi değil. Bazı insanlara "On tane A La Luna folyosu yollayın, kitabım evinize kadar gelir" diyorum. Cevap: "Ama ben katıyağ kullanmıyorum ki!" "E canım, siz de alın, içlerini konuya komşuya hediye edin, folyoları yollayın" diyorum. Kimse şu folyoları yüz yüze yapıştırıp, elini yağlamadan yollamayı beceremedi.

Devamlı imza günleri yapılıyor bir yandan. Benim içim fık fık ediyor artık. Sahneye çıkmak, oynamak istiyorum. Nerede? Nasıl? Bu ortamda? Yoksa artık vaz mı geçmeliyim her şeyden? Ne yani, perdeyi "A La Luna"yla mı kapatacağım? Olmaz öyle şey!

FIK FIK

Anılarda ihtiyarlığım
Elimin altında gençliğim
Fık fık ediyor içim
Fık fık, fık fık
Kabıma sığamıyorum
Taşıyorum dökülüyorum
akıyorum
Fık fık, fık fık
Fık fık ediyor içim
Anılarda ihtiyarlığım
Elimin altında gençliğim
Fık fık ediyor içim

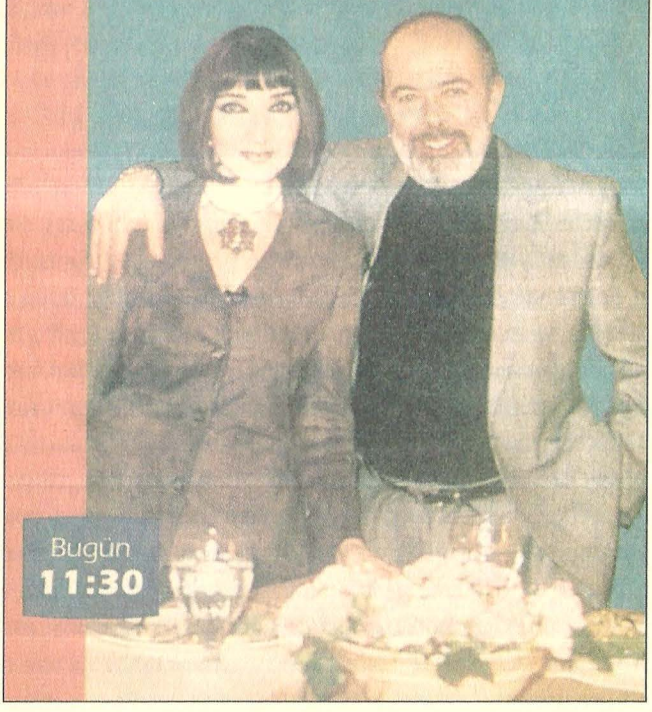
Gülriz

Şu sırada tiyatrolarda neler oluyor, hemen her şeyi izlemeye çalışıyorum. Eksik olmasınlar, gene bazı arkadaşlarım, "Gel oyna, oyun seç, proje getir" diyorlar ya da "Gel şu oyunu ikimiz oynayalım" diyorlar.

İşte beklenen gün gelmişti. "A La Luna" grubum, ikide bir "Engin Cezzar'ı ne zaman davet edeceğiz?" deyip durur; ben de "Günü gelince" derdim. Günü gelmişti artık. Engin'i konuk etmeye karar vermiştim.

A la Luna

Gülriz Sururi'nin bu hafta, gerek özel yaşamında gerekse tiyatroda 25 yılını birlikte geçirdiği çok özel bir misafiri var. Türk Tiyatro'sunun ünlü ismi Engin Cezzar. Bu çok özel sohbet Sururi'nin hazırladığı "Kerevizli Fırın Levrek" ile daha da lezzet kazanıyor.

Çok güzel sorular hazırlanuştım, çok da güzel bir balık yemeği. Üzerimde şık, klasik bir süet güderi bir ceket vardı. Yirmi beş yıl önce Engin'in bana hediye ettiği bir ceketti bu. Sevim Çavdar'ın koleksiyonundan. Onu hatırlattım. Parmağımda da Fatiş'in (Fatma Cezzar) hediyesi, eski bir okçu yüzüğü. İkimiz de çok heyecanlıyız gerçekten. Ben ona yıllarca eşiyle bir tiyatro yönettiklerini, aynı sahneyi paylaştıklarını sordum. Aynı meslekten olmak hiç sorun olmuş muydu? Hayır, olmamış. Tersine, çok şey katmış bu birlikteliğe.

Mutluluğu nelerde, nasıl buluyor?

– Şu anda çok mutluyum.

Peki aşk?

– Kolay bitmeyen bir tutku.

İyi... Galiba çaktırmadan biraz flört ettik o programda. Programın sohbet bölümü sona erip, yemek faslı başlarken Engin, "Vakit ne kadar çabuk geçti, anlayamadım" diyor. Ben de "Eee... Benimle hayat böyledir" diyorum. Ona Evin İlyasoğlu'nun *Zaman İçinde Müzik* setini armağan ediyorum. Doğrusu fikri ben vermiştim, ama söyleyememiştim. Çok da pahalı bir armağandı doğrusu. O da bana göğüs cebinden çıkardığı, bir küçük denizatı armağan etti. Çok sevdiğimi bildiği bir armağandı bu. Engin'e yaptığım alengirli balık yemeği:

Portakallı somon

İki parça kılçıksız somon balığı fileto
Bir adet ince halka doğranmış pırasa
Bir çorba kaşığı portakal kabuğu rendesi
Bir adet ince dilimlenmiş portakal
Bir portakalın suyu
Kibritten biraz uzun doğranmış bir küçük havuç
Bir tepeleme tatlı kaşığı nişasta
Tarhun, kırmızıbiber ve Luna

Yapılışı: havuçları tavada sote edin. Pırasaları ekleyin. Yumuşayınca, derisi çıkarılmış portakal dilimlerini tavaya atın. Tarhun, tuz, biber, portakal suyu ve kabuğunu da ekleyip, biraz suda erittiğiniz nişastayı da katın. Bir taşım kaynatıp ateşten alın. Ayrı bir tavada Luna'yı ya da bitkisel yağı kızdırın. Balıkları tuzlayıp biberleyin. Kuvvetli ateşte önce bir yüzünü, sonra öbür yüzünü pişirin. Servis tabağına alıp, üzerine sosu döküp sofraya getirin.

Engin Cezzar programı çok beğenildi. Çok beğendiğim, beni en iyi konuşturan gazetecilerden biri diyebileceğim Hülya Bankoğlu Ekşigil, o programı çok iyi değerlendirmişti *Vizyon* dergisinde.

HE – "A La Luna"da Engin Cezzar'ı konuk ettiğiniz programda aranızda geçen konuşmalardan, "Bir kadın, bir erkek üzerindeki etkisinden, onun hayatındaki rolünden nasıl bu derece emin olabilir?" diye çok etkilenmiştim.

GS – O programdan sonra pek çok eşimden, dostumdan buna benzer yorumlar aldım. İkimiz de çok samimi ve heyecanlıydık o programda.

HE – En büyük aşkınız Engin Cezzar mıydı?

GS – İki büyük aşk yaşadım. İlki artık bir gençlik aşkı olarak yo-

rumlanabilecek kadar gerilerde kaldı. 22 yaşındaydım o zaman. En büyük aşkım Engin Cezzar'dı, evet. Çok uzun sürdü.

HE – Hiçbir oyuncuyu kıskandığınız oldu mu?

GS – Hayır, hiç ama hiç kimseyi kıskanmadım. Beğeni ya da hayranlık dışına çıkan bir duygum olmadı. Çok tuhaf, ama bu yaşıma geldim, hâlâ benden çok genç insanlar tarafından kıskanılıyorum, hâlâ benden çok genç insanlar tarafından beğeniliyorum. O zaman ben kimi, neyi kıskanayım ? Gençlik yıllarımdan beri hep övgüler aldım, alkışlandım. En değerli yazarlar benim için çok güzel yazılar yazdılar. En güzel röportajlar benimle yapıldı. En güzel iltifatlar bana yapıldı. Neyi kıskanacaktım ki ? Bir mücevherden daha değerlidir benim için Cemal Süreya'nın hakkımda yazmış olduğu bir cümle. Kendimi büyük bir servetin üzerinde kurulmuş oturmakta hissediyorum.

HE – Sizinle ilgili yazılanlar çok mu etkiler sizi?

GS – Evet, çünkü yazı kalıcı. Bu nedenle çok önemli. Hepimiz gideceğiz, arkada bizim için yazılanlar kalacak. Ben de o nedenle anılarımı yazdım.

HE – Tiyatro içinizde ukde midir?

GS – Hayır, artık hayır. Her şeyi geniş zamanlı düşünmeye alıştım. Eskiden bir yıl perdemizi açmayınca hastalanırdım. Giderek görmeye başladım ki, her sanatçının kariyerinde dönemler, önemli roller vardır. Onca unutulmaz rolden sonra bugün çıkıp bir tane daha oynasam ya da oynamasam ne fark eder? Bir çizgiye gelmişim. Bundan sonrası, keyfe keder bir iş yaparım.

HE – Yaşamınızı tartacak olsanız, acılar ile tatlıların dengesi nedir?

GS – Ahmet Altan, "Mors alfabesi gibi" diyor. "Acı uzun bir çizgi, mutluluk küçük bir nokta." *Geceyarısı Şarkıları* uzun süre baş ucu kitabım oldu. Ayrıca "Hayat rengârenk, kısa bir şal gibi" der o kitabında. Ben buna katılmıyorum. Bence hayat iki üç kez dolanılabilecek, uzun, muhteşem bir şal. Ama galiba bazı yerlerini güve yemiş. Örtünürken delik olan yerleri bilip, usturuplu kullanmak lazım.

Aziz Nesin'i, Yaşar Kemal'i davet etmek istiyordum programa, ama kabul etmiyorlardı. Konuklar; Marsa, Reklamevi, İFR ve benim kararımla seçiliyordu. Öyle ki, bazen benim seçtiğim bir konuğu veto ediyorlar, bazen de ben onların önerdiği bir konuğu reddedebiliyordum.

Suna Kan'ı önerdim. Gene reddedildim. Gerekçe basitti: "Reytingimiz düşer." Geleneksel toplantımızda bir arkadaşın şöyle dediğini hatırlıyorum:

– Benim evimde Suna Kan'ın plakları var, çok da zevk alarak

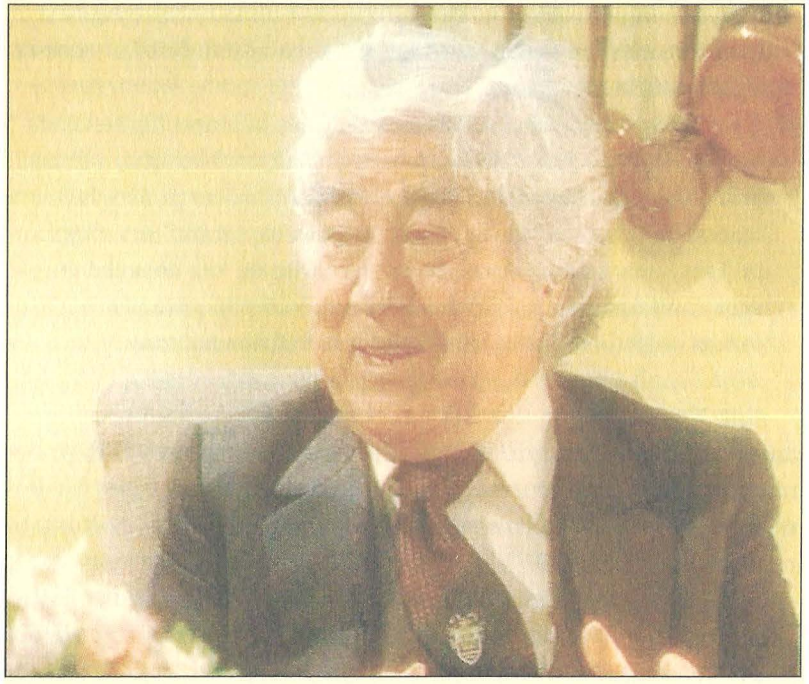
dinlerim, ama bizim izleyicimiz hoşlanmayabilir.

– Ama bizim izleyicimizin çok geniş bir yelpazesi olduğunu biliyoruz. Hem biz Suna Kan'la klasik müzik üzerine ders vermeyeceğiz ki, o çok hoşsohbet bir insandır, dedim. Sonunda inanılmaz bir şey oldu. Kabul edilmişti Suna Kan ve benim çok beğendiğim, çok insandan da tebrik aldığım bir program olmuştu. Reytingimiz de düşmemişti.

Sonra ben, "Yetti artık, bütün popçuları bitirdik. Aynı konuda değişik soru bulmakta zorlanıyorum. Ne olur Yaşar Kemal ya da Aziz Nesin" diye tutturdum gene. Hoş, bakalım biz istesek, onlar "A La Luna" reklamına çıkmak isteyecekler miydi? Sonra Emel, "Peki ama istersen gel, biraz hafifinden başlayalım" dedi ve Aziz Nesin ismini destekledi. O çok iyi bir işkadını, harika bir prodüktör... Kabul ettirdi ve okey alındı Marsa'dan Aziz Nesin için.

Aziz Hoca'yı 23 Nisan'da çağırmaya karar verdik. Yanında meşhur, Çatalca'daki vakfın çocuklarını da getirmesini isteyecektik. Aziz Hoca'ya kıyak yapmış oluyorduk, böylece vakfının, okulunun da reklamı olacaktı.

Aziz Nesin sürprizlerle dolu inanılmaz bir insandı. "Şimdi bir şey yapacak, bir eleştiri getirecek, bir espri yapıp programı mah-

"Benzersiz Türk" sevgili Aziz Hoca.

vederse" diye de korkmuyor değildim açıkçası. Hiç beklediğim olmadı. Tam tersine, Aziz Hoca hazırladığım yemeği yerken, "Bayıldım bu Luna'ya, artık yazılarımı Luna'yla yazacağım" diye de bir de reklamımızı yapmaz mı?

Program çok beğenildi. Birkaç ay sonra Aziz Hoca'yı kaybettik. Program yeniden yayınlandı. O zaman birden fark ettim, meğer ne çok ölümden söz etmişiz o neşeli izlenimi veren programda.

Prodüktörlerim armağan konusunda çok cömert davranmışlardı. Vakıftaki çocukların hepsine bol bol çamaşır almışlardı. Aziz Hoca çok sevindi. Yüzüncü konuk programımıza da katıldı. Kuruçeşme Divan'da yapılan davetin en neşeli konuklarındandı. Beni ne kadar çok sevdiğini de bana kanıtlamış oldu.

Aziz Hoca'yla "A La Luna" programından aklımda kalanlar:

GS – Nasıl bir çocuktunuz?

AN – Çocukluğumu yaşayamadım. Oyuncakla filan oynayamadım, ne çemberim oldu, ne uçurtmam; ama kendim oyuncaklar yarattım.

GS – Nasıl bir babaydınız?

AN – Pek iyi bir baba değildim. Şimdi anladım bir babanın nasıl olması gerektiğini. İnsan babalığı da, kocalığı da iş işten geçtikten sonra anlıyor.

GS – Yeniden denemesi bedava.

AN – Ama artık şans kayboldu, çok geç.

GS – Ama siz 70'inizden sonra da büyük aşklar yaşadınız.

Biliyor musunuz, çok ciddi konulardan söz etmeyince, siz benim için hâlâ muzip bir çocuksunuz.

Vakfınızdan söz edelim. Çocuklara nasıl bir eğitim veriyorsunuz? Doğru insan yetiştirmek için ne yapıyorsunuz?

AN – Korkusuz çocuk yetiştiriyoruz. Hırsızlığı, beni görürlerse diye korkusundan değil, yapmak istemediği için yapmayacak.

İnsanlar vardır, ki kendi mantıklarıyla ne yapmaları gerektiğini bilir. İşte o insanların ülkesi doğru ülkedir.

Biz çocuklarımıza yasaklar koymuyoruz, kendi kanunlarını kendileri koyuyor. İsteyen istediği saate kadar televizyon izleyebilir. Ertesi gün dersine hazır değilse, bu onun sorumluluğudur.

Bir ülkede kanun ne kadar çoksa, o ülke o kadar kötü yönetiliyor demektir. Biz çocuklara kendi kanunlarını koyacakları temel eğitimi veriyoruz.

GS – Bir Çin atasözü, "Pirinç yetiştireceksen bir yıl programla, ağaç yetiştireceksen yirmi yıl programla, insan yetiştireceksen yüz yıl programla" diyor.

Hocam, siz "şimdiki çocuklar harika" dersiniz, peki bu çocuklar büyürken hangi virajı alamayıp da aptallaşıyorlar?

AN – Gelinler çok güzel olurlar, daha sonra bu cadılar nereden çıkıyor? Oğlan çocukları küçükken büyük başarı gösteriyorlar da, sonradan bu dangalaklar nereden çıkıyor?

...

GS – Vakıf nasıl yaşıyor?

AN – Benim yüz kitabımın geliriyle. Bütün gelirler vakfındır. Benden sonra da öyle devam edecektir.

GS – Peki siz nasıl yaşıyorsunuz?

AN – Emekli maaşım var. Zaten fazla bir şeye de gereksinimim yok.

GS – Zor gülen bir milletiz. Neden ülkemizde mizah bu kadar çok satılıyor ?

AN – Bir ülke ne kadar baskı altındaysa, o derece mizah fışkırır. Refah içindeki, yarın korkusu olmayan zenginlerin gülmecesi başkadır; bizim gibi halkın gülmecesi başkadır. Halkın gülmecesi baskıdan doğar. Nasreddin Hoca, Bektaşî fıkraları bir kez değil, çok anlatılır. İki yüz Nasreddin Hoca fıkrası vardır, 750 yıldır tekrarlana tekrarlana anlatılır. Neden ? Evin anahtarını, kilidi açtıktan sonra kaldırıp atmı-

Keşanlı Ali Destanı'nı neredeyse zorla sahneye koymak zorunda kaldığımın resmidir. Uludağ Üniversitesi'nden sahneye koyacakları oyunun son provalarını izleyip yardımcı olmamı istediler. Ben de seve seve kabul ettim. Sözleştiğimiz gün gittiğimde, bütün ekip uzun bir masaya oturmuş beni bekliyordu. "Hadi oynayın seyredeyim" deyince, "Hocam siz gelmeden rol dağıtımı yapmayı uygun görmedik" demezler mi! Sonuç: çocuklar o kadar yetenekliydi ki, oyunu hem yönettim hem koreografisini yaptım haftada iki gün Bursa'ya gide gele. Acaba aralarında mesleği seçen oldu mu?

yorsunuz. Bu gülmece bir şeyi çözüyor. Bu yüzden bizim gülmecemiz her zaman anlatılır ve değerini yitirmez.

"A La Luna" günlerinden aklımda kalanlar:

Onca ünlü isim arasında, bana konuk olmak istemeyen iki kişi oldu. Biri Türkân Şoray, öteki de Hülya Avşar. Sebebini o gün merak etmedim değil. Bir de davetimizi sevinçle kabul edip, çekimin başlama saatine kadar gelmeyeceklerini haber vermeye bile gerek duymayan, onca insanı bekletip, onca paranın o gün sokağa atılmasına neden olan Gönül Ülkü ve Gazanfer Özcan.

Bir programda (konuğum Dr. Selçuk Erez olabilir), "Bir kadının beş yaşı vardır" diyorum: "Nüfus kâğıdındaki yaşı, göründüğü yaş, söylediği yaş, hissettiği yaş ve tıp yaşı" ve başlıyorum çok inandığım şeyleri sıralamaya: "İnsanın gerçek yaşını tıp yaşı belirler. Örneğin 30 yaşındasınız, ama karaciğeriniz 60 yaşındaki bir kadın kadar yorgunsa; diyelim 35 yaşındasınız, ama kalbiniz yorgun, yaşlanmış, kolesterolünüz yüksekse sizin 70 yaşındaki bir kadından farkınız kalmaz. Demek önemli olan organlarımızın sağlığıdır, bizi genç ve güzel tutan iç sağlığımızdır." Bütün bunları söylerken birden uyandım. Daha üç yıl önce geçirdiğim krizi hatırladım birden. "Nasıl da böyle rahat konuşuyorsun Gülriz?" Kendimden söz etmesem de... Gerçi doktorum Zafer Bursalı yaptığı kontrollerde "Bugün kimse böyle bir rahatsızlık geçirdiğinize dair en ufak bir iz bile bulamaz kalbinizde" diyor ama... Birden fark ettim ki, ben gerçekten unutmuşum kalbimin hasta olduğunu. Gerçi kolesterolüm gençliğimden beri, yediğim yemeklerden ötürü biraz inişli çıkışlıdır ancak... Ben bir kere kaç yaşında olursak olalım, doğanın bize sunduğu her şeyi mevsiminde yememiz gerektiğine yıllar önce karar vermişim. Ne etten vazgeçerim, ne yağdan. Kilo alınca biraz porsiyon küçültürüm, o kadar. Ekmeksiz yaşamayı ise düşünemem bile.

İnsanın önce sağlığıyla ilgilenmesi gerektiğini genç yaştan beri biliyorum. Kendimle yeterince ilgiliyim; ama bazen bu yetmez. Benim dostum, ayrıca akıl hocam olan doktorlarım var. Başım ağrısa Üstün Korugan'a giderim. Kendi çözemeyeceği bir durum varsa ortada, o beni yönlendirir. Onu ziyaret ettiğim zamanlar tiyatrodan, sanattan, politikadan, her şeyden söz ederiz.

Sonra Selçuk Erez... Yıllardan beri doktorum, daha sonra da dostum oldu. Onu "A La Luna"ya konuk ettiğimde, menopoz söyleşimiz çok beğenilmişti. Ben de televizyon ekranlarından ilk defa, menopoz öncesinden başlayarak, devamlı östrojen aldığımı söyleyip bir

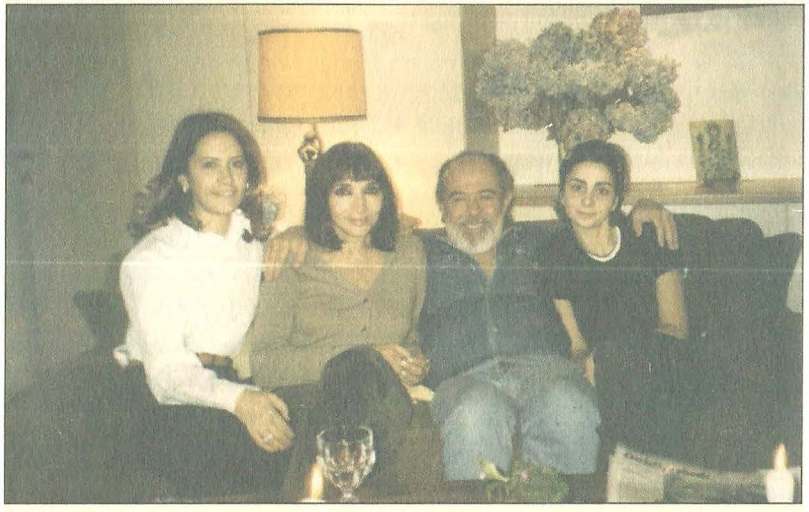
ilke imza atmıştım ve kadınları menopoza yenilmemeleri için bilinçlendiren ilk programı yapmıştım böylece. Bir sanatçı olarak.

Sonra gözlerimi yeniden bana kazandıran Hasan Çubuk, kırk yıllık göz doktorum Demir Başar... Onları hayatımdan çıkaramam.

Son yıllarda, vazgeçemediğim bir isim daha eklendi bu isimlere: Kalanuş Medikal'de Hande Bozatlı. O da, yüzüme dört beş ayda bir "cool touch" yapıp, minik darbelerle cildimi canlandırır, tazeler. Hâlâ kendimle barışık yaşamama yardımcı olur. Bu seanslardan sonra çıkıp sinemaya bile gidebilirim.

"A La Luna" her yıl daha büyük bir ilgiyle izlenerek sürmekte. O sıralarda ben Haldun'un evine bir kilometre kala, İmrendere diye bir orman köyüne bağlı, içinde bol bol meşe ve kavak ağacı olan bir arsa aldım. 1996'da yol iki saat sürüyordu, şimdi neredeyse köprüden 45 dakika sonra varılıyor arabayla.

Haldun her zamanki gibi bir koşmaca, koşturmaca halinde yaşamakta. Aynı zamanda beş altı işe birden kendini angaje edip, sonra da "Ay... Ben bütün bu işlere nasıl yetişeceğim?" diye sızlanmakta. Bu arada, sanat danışmanı olduğu Halk Sigorta'yla, sahneye ilk çıkan Türk kadını Afife Jale adına bir ödül projesi başlatıyor ve ben bunu duyunca, birden aklıma uzun zamandır ertelediğim bir görev geliyor. Hay Allah, bugün yarın derken, elimdeki belgeleri basına açıklayamamışım.

"A La Luna"dan genç dostlarımla bu kış bizim evde.
Yanımda Sonay Özbal, Engin'in yanında Harika Uygur.

Teyzem

Yıllar önce Haldun Taner, "Size bir haberim var Gülriz, çok şaşıracaksınız" dedi. Muammer Karaca'nın müdürü, eski operetçi Şeref Şenpınar'ın ona gösterdiği belgelere göre, sahneye ilk çıkan Türk kadını bilindiği gibi Afife Jale değil, teyzem Mevdude Refik Hanım'mış. Annemin ablası, teyze oğlum Bülent'in annesi, Mevdude Leyla Refik (daha sonra Tepedelen). Pangaltı Ferah Tiyatrosu'nda sahneye çıkmış. 20 nisan 1975'te *Hürriyet* gazetesi bunu haber yapmış. "Unutulanlar Arasında Gerçek Bir Unutulan Var" diye. "1920 yılında, Pangaltı Sineması'nda sahneye çıkan Mevdude Refik Hanım sahneye çıkan ilk Türk kızı oldu, ancak temsilin ertesi günü tiyatro basıldı ve genç sanatçı kaçırıldı" deniyor. 80'li yıllarda sevgili Haldun Bey bu yazılı belgeleri bana veriyor, bu gerçeği açıklamamı, ilan etmemi istiyordu. Hatırladım birden, Şeref Şenpınar'ın bize yazmış olduğu bir mektup vardı. Doğrusu neden o gün gereken ilgiyi göstermediğimi bilmiyorum; ama Haldun Bey'e şöyle dediğimi çok iyi hatırlıyorum (o günlerde Afife Jale Ödülü filan da yok gündemde):

– Haldun Bey, ben bugün *Kaldırım Serçesi*, *Kabare* filan öyle gündemdeyim ki, bilmem doğru olur mu? Annem zaten ilk operet primadonnamız, bir de ilk sahneye çıkan Türk kadını teyzem diye ortaya çıkarsam, bilmem nasıl karşılanır?

– Karar sizin Gülriz, ama tarihî bir yanlışı düzeltmek de size düşüyor bugün, demişti Haldun Bey.

İşte bu kitabı yazmak üzere masaya oturmadan bazı eski belgeleri, yazıları, resimleri ortaya çıkarınca, birden teyzem olanca gençliği ve güzelliğiyle önüme döküldü. Hem tarihî bir yanlışı düzeltmek, hem Haldun Taner'in ve Şeref Şenpınar'ın arzularını yerine getirmek adına, bütün yazıları, resim ve el ilanlarını buraya alıyorum. Bundan sonrası, gerçeği yerine oturtmak, araştırmacıların.

Mevdude Refik

1918 - 1920 lerde.

(Şişmanbey-Pangaltı - Fenerbahçe Tiyatrolarında)

İlk Sahneye Çıkan Türk kızı.

Primadonna Suzan'ın Ablası.

Gülriz Sururi'nin Teyzesi.

Resim altındaki yazı:

Kardeşim Şeref Beye ebedi-
bir Hatıra 14 Mart 1920.

Şeref Tenpınar
(eski KARACA Tiyatro Eserleri Müdür
ve Eski Sanatçılarından)
Harmanlar Sok. No. 41/1 Nişantaşı
☎: 46 24 85

Sayın
Gülriz Sururi -
Engin Cezzar.

İstanbul 24/3/1983

(Sururiler Ölmez) yazısı, bana Şehzadebaşında başlayan, Beyoğlunda Sona eren 60 senelik Tiyatro ve Sanat Hayatımı canlandırdı.

Şehzadebaşı Kanon Lambası, Hüküm Sürdüğü - Türk kadınının Akşamları en yakın komşusuna içinde mum yanan fenerle, ancak Gideceğildiği Takibi lerde, kunduğumuz Amatör Topluluklar, Sanat Aşkı ile dolu iki Türk kızımız vardı: Sururi Ailesinden Cesur, Korkusuz iki Türk kızı! Abla Mevdude Refik Sururi, ilk Sahneye Çıkan ve Güzel Türkçesi ile Seyirci yi Hayran bırakan Türk kızı (Afife H.dan Evvel). daha küçüğü de, Seneler Sonra ilk Türk Primadonnası, Suzan Lutfullah Sururi.

Sunuculer, bu günekadar, Türk Tiyatro-
suna yedi Başarılı Sanatçı vermiş -
bu sureklede Tiyatro Tarihimize -
unutulmaz, mümtaz sayfalar kazan-
dırmışlardır.
ne yazıkki, uzun Senelerini -
Tiyatro deniler Kanker bir meslek'e
Harcamış, unutulmuş bir kimse-
olarak Tiyatro Tarihimizi ilgilen-
diren, Sahneye Çıkan ilk kızımıza-
ait yazı, Milli Eğitim Bakanlığınca
Reşik Ahmet Sevengil'in Türk Tiyatr.
Tarihinin (cilt 5) S: 278 deki yazımın -
ilave baskısına yetişemedi. daha-
sonra'ları, gerek Basın, gerek Resmi-
yollarla yaptığım başvurularım -
neticesiz kaldı. zaten bu ödev -
(ölümsüz Sunucilere) ait olacaktır.

Sevgili Balanız, Arkadaşım
rahmetli Lutfullahın, çok -
yönlü, Hareketli Sanat Hayatına-
ait vesikaları (sunucular) dosya-
sında, vaktiniz müsaitolduğu
bir Günde gönderebilirsiniz.
Herzaman Başarı dileklerimle-
Sevgili Eşinizle Öperim.

Not:
Kabiliolursa -
gelebilirseniz -
Amcanız ve yenkenizin de-
müteavvi Evimizi şenlen-
dirmenizi rica ederiz.
Ş. Ş.

1918-1920. Şişli Heveskârlar Yurdu Amatör Tiyatro Topluluğu Bahçesi.

Mevdude Refik « Sahneye çıkan ilk Türk kızı.
Şeref Şenpınar. (Şişli Heveskâr Topluluğunda ilk Sahneye Çıkanlardan) Operetçi.
Suzan Lutfullah. (Süreyya Operetinde - Sahneye çıkan ilk Primadonna mız).

Teyzem Mevhude Hanım'la ilgili olarak *Hürriyet* gazetesinin 20 nisan 1975 tarihli nüshasında yayımlanan yazı:

Unutulanlar Arasında Gerçek Bir "Unutulan" Var

Sahneye çıkan ilk Türk kızı Mevdude Hanım'dır.

1920 yılında Pangaltı Sineması'nda Sümbül rolüne çıkan Mevdude Refik Hanım'ı, ertesi gün tiyatro basılınca arka kapıdan kaçırmışlar.

Unutmaktan yana örneklerimiz boldur. Doğu insanının yapısı mıdır bu acaba? İkbal devrinde iken yaşayanları alkışlamak, onlara sevgi göstermek, onların çevresinde pervane örneği dönüp dolaşmak, bu devir kapandığı zaman ise, onları yalnızlığa terk etmek...

Unutulmak böyle işte.

Bir bakıma vefasızlık örneğinin ta kendisi.

Televizyondaki "Unutulanlar" programı belki de bu vefasızlığın acısını hafifletmek için çıkarıldı ortaya... Elbette iyi oldu... Ne var ki programı hazırlayanların yaşları gereği, o devri yaşayanların da hayatta bulunuşu, bazı yanlışlıkların ortaya çıkarılmasını gerektirecek.

1920

شهزاده جهانكير دولتلو جنابلرى ضياء الدين افندى
حضرتلرينك حمايه فخيمانه سنده

خيشليه حنان بك باغچه سنده اولاد شهدا وطنيم
وبكس ويوزاپه جوجقلرك منفعتنه

بيوك قونسر

اشبو كچه نك ايراديله بكرى اوچنجى بازار كونى وكچه سى
صباحه قادار خانم وبك افنديلره

يو قوارى العاده اشغالى كورولهجك مناسبه كوندوز ساعت ١١ ده
كچه ساعت ٩ و٥ ده بلشقار ابديه جكدر

SOUS LE HAUT PATRONAGE DE S. A. ZIA-ED-DIN EFFENDI

au profit des orphelins au Jardin OSMAN Bey Chichli.

GRAND CONCERT

à commencer
Dimanche le 23 Octobre de 10 h. du ma
et le a m. jusqu'au matin.

PROGAMME DU JOUR ET DE NUIT

1— Concert de fanfare de la Marine
2— Orchestre de la Cour Impériale
3— Conference - Lutfi Fikri Bey
4— Comédie en acte (Les traditions)
5— » » acte (Second mariage,
6— » » » (Les deux microbe
7— Spritisme (Profes. Cheih Abdul Ve Feleki)
8— Presdigiditation - (Tahsin bey)
9— Orchestre Janissaire.

1920

خارجيه نظارتى مستشار عاليسى احسان بك افندينك
تحت نظارتلرنده

عاملان صافيه سى اولاد شهدا ، يتيم ويكس ويوزاپه جوجقلرك
خنان جمعيتلريه صرف اولنمق اوزره

پاسالقى سينه ماسنده (فوق العاده محتشم برمسامرهٔ ادبيه) پاسالقى سينه ماسنده

رمضان شريفك ٢٢ نجى پنجشنبه كونى آقشامى (خانم افندىلره)
» » ٢٣ » نجى جمعه كونى آقشامى (بك افندىلره)
ساعت اون بوچقده مباشريه پاسالريله جمعدر

« هوسكارلر يوردى تماشا شعبه سى » ـ طرفندن اوزون
زماندنبرى پروواليرى كمال دقت واعتنا ايله اجرا ايدبان
وبرمجى دفعه وضع صحنه ابديه جك اولان كنج
وقيمتدار شاعر يزع . ناهيد بك افندينك

غروب

عنوانلى منظوم فاجعه سى

دفعاتله موقع تماشايه وضع اولنوب عمومك مظهر تقديرى
اولان واستاد محترم احسان ارفيق احمد نورى بك افندينك

تجديد نكاح

عنوانلى پرده لك قوميديسى :

پروغرام

١ — استاد محترم احسان بكك تحت ادارەسنده ارطغرل موسيقه همايون طرفندن منتخب پارچه لر :
٢ — مؤلف ازع . ناهيد بك افندينك سوك شعرى :
٣ — « غروب » منظوم فاجعه بر پرده :
٤ — « تجديد نكاح » قوميدى بر پرده :
٥ — سينما :

غروبك توزيعاتى		قوميدينك توزيعاتى
مليل	: م . ر خانم	
عصمت	: ـ ماتيلد »	رفيق بك : ـ ع . سميع بك
مليحه	: ـ سيراتوش »	ثروت بك : ـ خليل سرائى »
على	: ـ ع . سميع بك	حكمت خانم : ـ ماتيلد خانم
شفقى	: ـ خليل سرائى »	بر خدمتجى : ـ . . . . .

(x) Mevdude Refik (1.5)
(xx) Şeref Şenpınar - (Mustafa Ismail)

Sahneye çıkan ilk Türk kadını kimdir?

Evet, Türk tiyatrosunda sahneye ilk çıkan Türk kadın sanatçı kimdir? Televizyondaki "Unutulanlar" programına göre bu Afife Hanım'dır. Ve 1918 yılında "Darülbedayi"ye öğrenci olarak giren Afife, sonra tiyatrodan ayrılmıştır. İlk sahneye çıkışı ise Kadıköy'deki Apollon Tiyatrosu'nda olmuştur. Tarih 1923...

O yılların koşullarına göre Afife Hanım gerçekten bir sanat fedaisidir. Ancak o yılları yaşayan ilk operetçimiz Şeref Şenpınar bakınız olayı nasıl anlatıyor:

"Türk tiyatrosunda sahneye ilk olarak çıkan Türk kızı Mevdude Refik Hanım'dır. Bu hanımefendi, rahmetli Lütfullah Sururi'nin o zamanki eşi Primadonna Suzan Hanım'ın ablası idi. O ailede tiyatroya ve sanata karşı derin ve köklü bir sevgi vardı.

1919 yıllarında Mevdude Hanım, Şişli Heveskârlar Kulübü Tiyatro Şubesi'nin prova ve temsillerinde bulunurdu. Bazı ufak roller alırdı. İlk sahneye çıkışı 1920 yılının 10. ve 11. akşamları olmuştur... Ramazan 22 ve 23. geceleri idi. Pangaltı Sineması'nda Asadoryan biraderlerin bir topluluğu vardı. Zamanın Dışişleri Bakanı Halil Bey'in oğlu Şair Ali Nahit Bey'in *Gurup* adlı manzum piyesinde, Sümbül rolünü üzerine almıştı ve el programlarında adı rumuzlu şekilde M.R. şeklinde yazılmıştı..."

Karakoldan gelen ses

Kolay mıdır o devirlerde sahneye çıkıp da erkeklere karşı oyun oynamak bir kadın için... Hele hele bir Türk kadını için! İkinci gece polisler basmışlar Asadoryan biraderlerin tiyatro kumpanyasını.

"Burada Türk kadını oynamakta imiş? Nerede o hanım?" diyerek, kimliklerini incelemişler herkesin teker teker. Artistler polisleri:

"Burada çalışanların hepsi Ermeni'dir!.." diyerek oyalarken, birkaç kişi de Mevdude Refik Hanım'ı arka kapıdan evine uçuruvermişler alelacele. Şeref Şenpınar diyor ki:

"Olayı unutmama imkân yok. Çünkü aynı gece ben de ilk defa sahneye çıkmıştım. İbnirrefik Bey'in *Tecdidi Nikâh* komedisinde oynamıştım..."

Durmuş mu Mevdude Refik Hanım? İnsanın kanında sanat hücreleri oynaşırsa durur mu insan? Kadın da olsa... İkinci kez gene çıkmış sahneye... Gene Ali Nahit Bey'in *Son Hediye* adlı oyununda. Ve Zerrin rolünde... Ne var ki, 5 ağustos 1920 tarihli el ilanlarında Mevdude Refik Hanım'ın adı, halkın infialini uyandırmamak için "Beatris" yazılmış!..

O günlerden bu günlere gelişin öyküsünde büyük gerçekler vardır. Unutulanları unutmadığımızı gösterirken, gerçeklere biraz daha yakın olsak mı dersiniz? Herhalde daha yararlı oluruz.

Hürriyet, 20 nisan 1975

Ben anneannemden, babamdan, dayımdan bu hikâyeyi çok dinlemiştim. Ama çok küçük, çok genç olduğum için ve de ailede tanıdığım hemen herkes sahneye çıkmış olduğu için, pek de önemsememiştim. Bugün gerçeğin tarihteki yerini alması için gerekenin yapılmasını arzu ediyorum. Ama acaba sevgili Metin And'dan sonra bu konuyla kimler ilgileniyor? Bazı konularda, kara kitap gibi hâlâ benim *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* kitabıma başvuran ve orada doğru bilgi bulan çok insan biliyorum. (Galiba resmî tarihten daha önemli olan, tanıkların yazması, belgeleri varsa yazıp ortaya koyması.) Telefon edip bana teşekkür ediyorlar sonra.

Tiyatro tarihimiz gibi, tiyatro müzemiz de Allahlık. Ben annemin Kadıköy Süreyya Sineması fuayesinde duran güzelim heykelinin, arkada bir aralığa atıldığını görünce (herhalde Süreyya Paşa'nın kemikleri sızlamıştır) kahroldum. Öyle yakışırdı ki yerine ve Kadıköy'ün bir tiyatro cenneti olduğu günleri hatırlatırdı insana bu heykel; o günkü aydın, sanat seven Kadıköylüyü hatırlatırdı.

Kalktım tiyatro müzemize gittim. Yıldız Sarayı bahçesinin içinde, kuytu, bilmesi bulması zor bir yer. Müze değil, bir depo görünümünde. O müzeye hiç ziyaretçi gittiğini sanmıyorum, zira gazetelerin müzeler listesinde bile adı geçmiyor. Müzeden girince, sizi Cüneyt Gökçer'in büyük bir resmi karşılıyor ve aynı kategoride bazı resimler daha. Arkada bir yerlerde Muhsin Ertuğrul'un resmi de var. Olmadı işte, olmuyor, ben böyle müze anlayışına tahammül edemiyorum. Burası Devlet Tiyatrosu Müzesi deyin anlayalım; ama siz kalkmış Türk Tiyatrosu Müzesi derseniz, ben de size bir şeyler sormak isterim. İşte biz o müzeye, bazı önemli bulduğumuz belgelerimizi, oyun metinlerimizi, reji defterlerimizi, giysilerimizi, basın arşivlerimizi, tiyatro resimlerimizi ve tiyatroyla ilgili her şeyimizi vermek istedik ve ben müzeyi görür görmez vazgeçtim. Özel tiyatro adına bir duvarda yalnız Nisa Serezli'nin resmi ilişmişti gözüme.

Gene de bu mezara girecek gibi de olsa, annemin heykeli için yetkililerle görüştüm, ancak sonuç çıkmadı. Bugün hâlâ annemin, ilk operet primadonnamız Suzan Lütfullah Sururi Hanım'ın heykelini koyacak bir yer bulmuş değilim. Korkuyorum, Darüşşafaka

Annemin heykeliyle.

Vakfı'nın olan bina, heykeli bir gün kapının önüne koyacak diye. Deli diyeceklerinden korkmasam, evimin bahçesine koyacağım.

Zuhal Olcay ve Haluk Bilginer, Moda'da 250 kişilik bir tiyatro salonu yapıyorlar. Onlar benim bugün Türk tiyatrosuna çağdaş bir oyunculuk getirdiklerine inandığım iki oyuncu. Acaba onlara teklif etsem, tiyatrolarının fuayesine koyarlar mı Suzan Lütfullah Sururi'nin heykelini?

Ama onlar da kiracı. Ya sonra?.. Hayır, daha uzun ömürlü bir yer bulmalıyım. Ünlü sinemacı, prodüktör Türker İnanoğlu bir sinema ve tiyatro müzesiyle uğraşıyormuş. Gidip göreceğim.

Çocukluğumun bahçesi, yeniden

Henüz sevgili Özer Kabaş sağ. Onu alıp götürüyorum, gezdiriyorum İmrendere'deki arsayı ve nasıl bir ev hayal ettiğimi, en küçük detayına kadar anlatmaya çalışıyorum, güneşli bir yaz günü bir meşe ağacının gölgesinde. Özer hiç düşünmeden, "Senin istediğin evi, ancak bizim Ali yapabilir" diyor. "Kim bu Ali?" "Ali Muslubaş ve Sasnuhi Muşluyan. 'Asimar' diye bir mimarî büroları var." Ayrıca Mimar Sinan'da hocaymış Ali Bey. Bir şeye geç ve güç karar veriyorum, ama sonra çok sabırsızım. Bir şey yapılacaksa hemen yapılmalı.

Ben de hemen Ali Bey ve Sasnuhi Hanım'la tanışıyorum. Önce arsayı gezdiriyorum, çok beğendiklerini söylüyorlar. "Tamam" diyorum, "hemen başlayalım çalışmaya." Bilmiyorum hangisi, (Zaten kısa zaman sonra anlıyorum ki, bu çift meslek yaşamlarında birbirini tamamlıyor. Hiç benzeşmiyorlar, ama bir konuyu ele alınca, tez-antitez çalışması yapıp, doğruda karar kılabiliyorlar. En azından benim, proje çalışmamdan edindiğim izlenim buydu) evet hatırlamıyorum hangisi, "Bu iş öyle aceleye gelmez Gülriz Hanım" dedi. "Biz biraz sizi tanımak isteriz. Nasıl birisiniz? Zevkleriniz, hobileriniz nelerdir? Yirmi dört saatiniz nasıl geçer? Çok misafiriniz olur mu?" filan gibi bir sürü soru...

Evimi, yaşadığım yeri görmek istiyorlar. Sonunda iki ay bir sürü seans yaptık çaylı kahveli. Kâh bizim evde, genellikle onların muhteşem Boğaz manzaralı bürolarında. Ben yavaş yavaş çözüldüm, isteklerimi sıralamaya başladım. Amacım, artık Ayazpaşa'daki evi stüdyo gibi değerlendirip, çalıştığım günler (tiyatro, TV vb) orada kalmak; onun dışındaki tüm vaktimi İmrendere'de bahçeyle, köpeğimle, dostlarımla yürüyüşler yaparak, şömine başında keyif çatarak geçirmek. Ayrıca metrekare sorunum olmadığı için, burası benim birinci evim olacak. Yani hafta sonu evi değil.

Psikanaliz gibi seanslar birbirini takip etti. Mimarî olarak isteklerim bitmek bilmiyor. Ali Muslubaş bana iltifat ediyor: "Sizin gibi ne istediğini bilen, ikide bir fikir değiştirmeyen birine pek rastlanmaz" diyor. Sevgili Özer'in bana armağanıdır diyebilirim Ali Muslubaş Ve Sasnuhi Muşluyan. Sonunda bir gün, beklemediğim bir anda, beni bürolarında bir maketle karşıladılar. Gözlerime inanamadım. Onca çizim, onca proje, somut bir biçimde iki elimin arasındaydı. Çok beğendiğimi söyleyince, "Hemen karar vermeyin" dediler. "Alın bu maketi, evde iyice inceleyin. İlk anda görmediğiniz, sonra değiştirmek isteyeceğiniz çok şey olacaktır. Birkaç gün sonra buluşuruz" dediler. Ne kadar haklıydılar. Çok şey değişti o maketten sonra da, ama sonuçta galiba her şey istediğimden de güzel olmuştu. Bodrumluların bir sözü var, "Birinci ev düşmanına, ikinci ev dostuna, üçüncü ev kendine" derler.

Bir gün düşündüm, Engin'den habersiz yaptığım ilk şeydi o arsayı almak. Çok sık olmasa da, her gün en az bir kere arıyor Engin. Ben de arıyorum tabiî, ama daha az aramaya çalışıyorum. Birbirimize sormadan ciddi bir karar vermiyoruz henüz ve bir gün telefon ediyorum Engin'e. Onu davet ediyorum. Haldun yemeğe bekliyor o pazar günü. Başkasından duymasını istemiyorum. Buluşuyoruz, onun arabasıyla düşüyoruz yollara. Şundan bundan konuşurken, Haldun'la buluşmadan önce ona bir şey göstermek istediğimi söylüyorum. Hemen anlıyor ve ilk sözü "Sen delisin" oluyor.

– Bıkmadın mı inşaattan, o pislikten? Çimentolar, harçlar içinde yıllarını vereceksin gene, diyor. Dağ başında bir başına korkmayacak mısın?

– Yıllar sonra Ayazpaşa'da manzaram kapanınca, gözlerime perde inmiş gibi oldu. Otuz yıl alıştığım manzaramı aldılar elimden. Kolay mı? desem de anlamıyor.

– Ben senin yerinde olsam, dünyayı gezerim, yapmadığım şeyleri yaparım. Senin bu ev tutkunu anlamak zor, diyor.

Ben de ona, beni anlamak için hiçbir zaman çaba sarf etmediğini filan söylüyorum. Aaaa... Ciddi bir karı koca kavgası başlamış farkına varmadan. Kendimize geliyoruz az sonra, ama o gün göz göze bakamamışız bir daha. Aslında artık o güzelim bir avuç toprak parçasını göstermesem de olur.

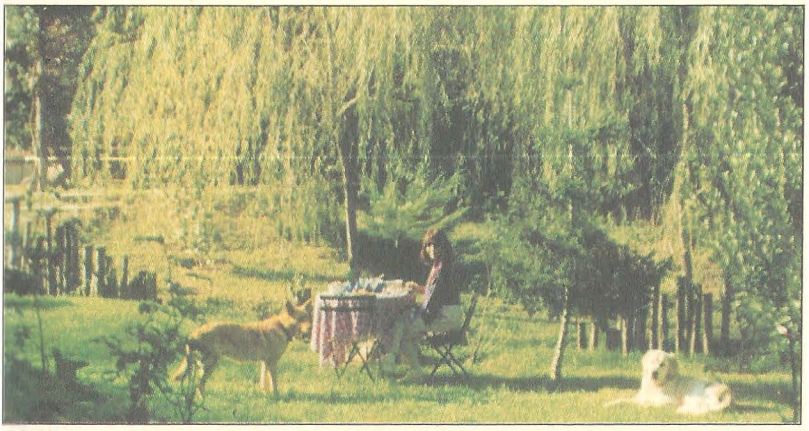
Engin çok beğendi, şaşırdı. Daha henüz köprü yapılmadığı için, yoldan evi koparan dereyi aşıp arsaya ulaşmakta zorlanıyoruz. Ancak arkadaki vadinin yeşilliği, ağaçların güzelliği, yandaki arsayla aramızdaki dereyi görünce çok beğeniyor Engin. Ama olan olmuş bir kere. Ben çok kırılmıştım. O gün Haldun, İsmet ve birkaç arka-

daş, Şile'de mendirekte küçük balık lokantasında yedik içtik. Uzun bir öğle sofrasıydı ve Allah'tan İsmet'in fıkralarıyla bol kahkahalı bir gün geçirdik. Kimse fark etmedi aramızdaki huzursuzluğu.

Gece evde yatakta düşündüm ve buldum Engin'in birden huysuzlanmasının sebebini. Biz vaktiyle, Şile civarında, Kilyos civarında çok yer aramıştık. Küçük, bahçeli bir hafta sonu evimiz olsun istemiştik. Hatta bizim emektar Zekiye Hanım'ı bir kez beraberimizde götürdüğümüzü bile anımsadım. Sonra nedense tavsamıştı bu istek. Bir kez daha anladım ki, hayatın sürprizleri bitmez.

Artık hayatımda "A La Luna" ve İmrendere'deki inşaat dışında başka bir şey yok. Günaşırı inşaattayım. Yorucu, fakat benim için çok keyifli bir iş bu, bir evin sıfırdan başlayıp gelişmesini izlemek. Temel, su basmanı, duvarların yükselmesi, odaların belirmesi, çatının kapanması... İlginç bir serüvendir. O sırada bahçeyi evle birlikte düşünüp, ağaçları seçmek, yerlerini saptamak... Öyle ağaç, o kadar çok çam almışım ki, dönemin Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan, bana bir törende şilt bile verdi İstanbul'u ağaçlandırmaktaki katkımdan ötürü. Benim evim köyün dışında. Haldun'unki de öyle. İki köyün de camii var, ama ben hiç ezan sesi filan duymuyorum. Orada anladım "iki cami arasında binamaz" sözünün nereden geldiğini. Adam iki köyün ortasında olursa, elbet ezan sesini duymaz, elbet namazı kaçırır. Bir de bahçedeki kavak ağaçlarının altında hamakta yatarken, "Başında kavak yelleri esiyor" sözünün gerçek anlamını idrak ettim ilk kez.

Arada Pervin Tan'la Beyoğlu Derneği'nden çıkınca sinemaya, oradan da meyhaneye gidiyoruz. Bazen kalabalık bir grup oluş-

İmrendere.

Birtanecik Zekiye Hanımcığımla inşaatta piknik yapıyoruz.
Torunları ve palazlanmış Dinçer'le. Yıl 1997.

turuyoruz. Nevizade'deki Boncuk, Çiçek Pasajı, Asmalımescit'teki Refik favori meyhanelerimiz... Bazen Pervin'le bir günde iki film seyrettiğimiz bile oluyor. O benden daha beter sinemakolik. Bazen bu gezmelere ikiz kardeşi Nervin de takılır. Hemen her oyunu izlemeye çalışıyorum, iyi kötü... Bazı oyuncuları yıllardır izlemekten yorulmuş olduğumu görüyorum. "Eyvah, şimdi ağlayacak" diyorum, "Hangi rolü oynasa böyle ağlar."

– Gel vazgeç Gülriz, noktalamış ol tiyatro hayatını, diyorum.

– Olur mu öyle şey? Daha içimdeki heyecan...

– Boş ver şimdi heyecanı. Ben diyorum ki, keşke *Tiyatrocu*'yla koysaydın noktayı. Keşke *İrma*'yı ve *Tatlı Para*'yı oynamasaydın.

– Ama hemen herkes, "Bu yıl da mı oynamayacaksınız? Özletmeyin daha fazla kendinizi" deyip duruyor. Kararlıyım, "A La Luna" bitince oynayacağım.

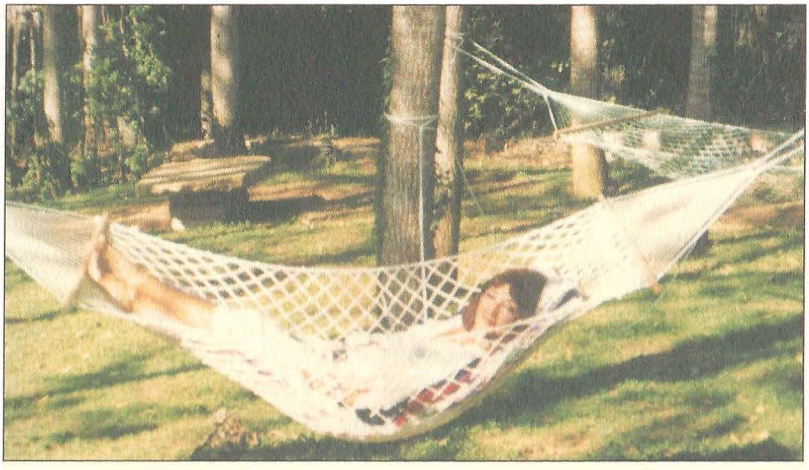
– Bari bitmeden oyna.

– Neden?

– Daha doğru olur da ondan. Ne oynayacaksın?

– ...

O günlerde *Cumhuriyet* gazetesinden Aydın Engin benimle bir söyleşi yapmıştı. Aydın Engin eski dost, tiyatromda oynamış. Ayrıca yazdığı *Aykırı* isimli bir oyunu oynamışız, yıl 1968. Kürt sorununu bir aşk hikâyesi içinde işleyen bir oyundu *Aykırı*. Çok sevmiştim o oyunu. Biraz geriye bakınca düşünmeden edemiyorum; yıl 1968 ve biz Kürt sorununu gündeme getirmeye, insanları bu konuda bilinçlendirmeye çalışıyoruz! Eee... Sen aptal olmasan, ben aptal

Başımda kavak yelleri eserken.

olmasam, o aptal olmasa nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa? Aydın bugün başarılı gazeteciliğinin yanına, başarılı radyoculuğunu da ekledi. İşte her zamanki gibi açıkyüreklilikle konuşmuştum onunla.

Güzel Enayilerdik Biz...

Hızla yürüyüp birden dönünce savrulan etekleriyle hoplatırdı yürekleri. O Sokak Kızı İrma, İşvebaz Zilha, Mehmene Banu idi. Gülriz Sururi'yle daldan dala...

Gülriz Sururi'yle söyleşi yapmak kolay. Hangi daldan sorarsanız sorun yanıtlar. Her konuda da söyleyecek bir şeyleri vardır. Seyirci onu, son dönemde televizyondaki "A La Luna" programından tanıyor. Televizyonun kitlesel gücü de burada zaten. Handiyse doğduğundan beri tiyatro sahnesinin tozunu yutmuş, bugün okurken gözlük kullanıyorsa, bunu yaşına değil, yıllar boyu üstüne dikilmiş 15-20 kilovatlık sahne ışıklarına borçlu, birinci sınıf bir tiyatro oyuncusunun kaderi ya da... Bütün bir sanat yaşamı boyunca ulaşılan seyirci sayısına, birkaç televizyon programında ulaşıvermek bir yanıyla hoş, bir yanıyla kederlendirici. Ama onun umurunda bile değil. Şimdi buyrun Gülriz Sururi'yle söyleşiye. Televizyondan tiyatroya, politikadan, evliliğe...

– Bir dizi dalda at koşturdu Gülriz Sururi. Sizce yaptığı işlerde başarılı biri mi?

– Evet.

– Bu kadar kısa mı yanıt?

– Evet. Gereksiz tevazua gerek yok. Başarılı buluyorum.

– Peki hiç başarısızlık yok mu? Bir tane bile yok mu?

– Çok tane var.

– Birden çok yani?

– Çok tane dedim ya.

– Zor beğenen birisiniz siz.

– Evet. Kötü mü?

– Peki tiyatroya gelelim... Tiyatro 60'lı yıllarda altın çağını yaşadı ve sizin tiyatro Gülriz Sururi-Engin Cezzar Topluluğu döneme damgasını vuran birkaç tiyatrodan biriydi.

– Evet. Altın yıllardı gerçekten. Büyük bir buluşmaydı. Oyun yazarı, yönetmenler, oyuncular ve seyircinin büyük bir buluşmasıydı.

– Ama artık o günler yok.

– Evet yok. Olur bunlar. Romanda da oldu, ne bileyim, şiirde de oldu. Bir duraklama dönemi bu. Tiyatro bir duraklama dönemi yaşıyor.

– Öyleyse siz, kimilerinin ileri sürdüğü, "Tiyatro dönemini kapattı. Bitti artık tiyatro" yargısına katılmıyorsunuz.

– Ne münasebet. Hayır, hayır. Bakın tiyatro mutlaka kendini yenilemek zorunda. Mutlaka tiyatro kendini yenileyecektir. Hani, keşke bu yenilenme ülkemizde başlasa... Ülkemizde başlamaz ama olsun, vaktiyle taklit ederek, onlara özenerek başlamıştık ve bir yerlere varmıştık Antuvan Tiyatrosu'yla birlikte. Bugün de gene böyle bir şeyler olacağına, dünyada tiyatronun gene bir şeyler yapacağına mutlaka inanıyorum. Ama bu sırada işte Yeşilçam'ın düştüğü hataya düşerek, seyircisinden kopmakta, koparılmaktadır tiyatro. Bugünkü genç kuşak tiyatrocuların anlaşılmayan, kendilerinin bile tarif etmekte zorlandıkları işleri yapmalarından hiç hoşnut değilim. Üzülüyorum, gerçekten üzülüyorum.

– Peki, demin bir terim kullandınız 60'lı yılların tiyatrosu için, "Büyük bir buluşmaydı" dediniz.

– Tabiî tabiî. Politik nedenler elverişliydi... Yazarlar çok özgürleşmişti 1960'ların başında. 27 Mayıs'ın etkisiyle yani. Birdenbire Anadolu'nun sorunları dile getirildi. Zeyno Bacı'lar, *Teneke*'ler, Pembe Kadın'lar, ne bileyim Irazca'lar filan. O günlerde birdenbire çok da büyük bir heyecan içinde seyirciyle buluştuk. Çünkü yazarlar çıktı ortaya. Bak sen mesela. *Aykırı*'yı yazdın, *Devri Süleyman*'ı yazdın değil mi?.. Ve bizler bu heyecanı yaşadık. Bir *Keşanlı Ali Destanı* doğdu değil mi?..

– Tamam. Ama o buluşma şimdi yok. Eksik olan ne şimdi?

– Oraya gelirsek biraz politik konuşmak gerekecek.

– Ne olur?

– Ah, hayır. Politik konuşmaktan kaçındığım filan yok canım. Herkesin bildiği şeyler bunlar. Şöyle işte, o yıllarda tam böyle her şey yolunda giderken 12 Mart geldi. Ne oldu? Varlıklı çocuklar disko çocuğu oldular. Yoksul çocuklar eylemlere itildiler. Hani gençleri sanatla

ve sporla ilgilenenler diye ikiye ayırsak, her ikisi de ortadan kalktı neredeyse. Tabiî ekonomik durum bozuldu. Tiyatroyu besleyen kesim dediğimiz, yani memur, işçi sınıfı, ne çok işçi seyircimiz vardı hatırlasana, sonra küçük esnaf ve öğrenci... Bunlar o dönemde bir program yapabilirlerdi. Maaşlarından... Yani derlerdi ki "Ben bu ay bir konsere, bir tiyatroya, bir de sinemaya gideceğim." Ve dört kişilik bir aile bu programı uygulayabilirdi. Bugün biliyor musunuz, ayda evine elli milyon giren bir aile, bu söylediğim üç programdan birine bile gidemez. Tabiî ardından da televizyon yetişti... Yani neden bir tane değil. Politik nedenler, ekonomik nedenler ve bir de bunların hepsinin üstüne emzik gibi hepimizin eline verilen televizyon.

– Ve o televizyon sizin baba mesleğiniz tiyatroyu olumsuz etkileyen bir silaha dönüştü...

– Tabiî. Ama işte bugün bundan yararlanmak yoluna gidiyoruz. Ya-

Şu Beyoğlu kaldırımlarını ne çok çiğnemişim.

ni diziler yapmak filan, değil mi... Bir şekilde seyirciye ulaşmak istiyoruz. Ama size şunu söyleyeyim. Tiyatro yapıyorsunuz da televizyonda, sahnede oynadığınız bir... Mesela bir *Keşanlı* orada olabiliyor mu? Mümkün değil.

– Nedir mümkün olmayan?

– Sahnedekiler açısından soruyorsanız... Bu bir elektrik, bir ilişki, bir iletişim. Hiçbir suya iki defa girilmez derler değil mi? Hiçbir oyun da iki defa oynanmaz. Her birinde aynı sözcükleri tekrarlasanız bile, hiçbir zaman o aynı oyun değildir. Çünkü seyirci aynı değildir ve her buluşma başka bir buluşmadır. Her sözcük... Hiçbir ton değişikliği yapmasanız da başkadır. Ve bir gece "Çok güzel oynadı" derler sizin için, bir gece de "Bu gece iyi değildi" derler. Ama siz hep aynı şeyleri yapmışsınızdır. Tiyatronun özelliği de bu, güzelliği de bu.

– Tiyatroda eskiden aileler vardı. Tiyatrocu aileleri. Siz de bu ailelerin en ünlülerinden, Sururilerdensiniz. Artık böyle aileler yok. Niye böyle oldu sizce?

– Çok basit. Şimdi gençlik başka şeylere yöneliyor. Yani, artık bir tiyatrocunun oğlu, çocuğu bile işletmeci olmayı tercih ediyor. Para çok önemli artık. Ve o eskiden ayıp olan şey, para konuşmak yani, şimdi gurur vesilesi. Tersine döndü her şey. Eskiden tiyatrocu aileler, "Ben çok çektim, bari çocuğum rahat etsin, para kazanabileceği bir işi olsun" derlerdi. Şimdi ise baba kazanmış parayı, "Oğlum, kızım biraz sanatla, tiyatroyla ilgilensin" diyor ama, nerede, tek konu para...

– Peki üstüne iki soru birden size: seviyor musunuz bu İstanbul'u ve bu İstanbul'da hâlâ mutlu musunuz?

– Maalesef seviyorum. Maalesef İstanbul'da mutluyum.

– O maalesefler ne oluyor arada?..

– Tabiî maalesef. Birkaç maalesef hem de. Hava kirliliği maalesef. Mimarî kirlilik maalesef. Yiyecek, içecek kirliliği maalesef. İnsan kirliliği maalesef. Türkçe kirliliği maalesef...

– O sonuncusunu biraz açar mısınız?

– Tabiî. Yani televizyonda, radyolarda, DJ'lerden, spikerlerden duyduğumuz Türkçe. O kadar üzüyor ki beni Türkçe'den o güzelim seslerin kaybolması...

– Peki bir başka soru. Televizyonun kültürel bir yüzeyselleşme yarattığına ilişkin yargılar var. Katılıyor musunuz buna?

– Yüzde yüz katılıyorum hem de. Nasıl katılmam? Şimdi bakın, bu kadar kanal var, sayısını bilmiyorum. Bunların hepsi eğlence programı deyince birbirini taklit ediyor, şov, gösteri programı deyince birbirini taklit ediyor. Dizi diyor birbirini taklit ediyor. Hatta hatta haber spikerleri bile...

– Peki... Şimdi siz televizyonda bir margarin firmasının reklamına hizmet etmek üzere...

– Hayır hayır, olan o değil. Yanlış bu. Ben margarin firmasının reklamına hizmet etmiyorum. Ben programıma bir margarin firmasını sponsor olarak hizmet ettiriyorum.

– Pekâlâ. Seyircinin tepkilerini soracaktım ben size aslında.

– Aaaa, size Hollanda'dan aldığım bir mektubu okutmalıyım. Bir genç kız yazıyor. Televizyonda "A La Luna"yı izlemiş. İşte, "Gülriz Hanım sizi çok beğeniyorum" filan dedikten sonra ekilyor, "O kadar güzel konuşuyorsunuz, o kadar rahatsınız ki..." Sonra da soruyor: "Neden tiyatrocu olmuyorsunuz siz kuzum?" İyi mi?

– Peki ben sorayım o zaman? Niye tiyatro yapmıyorsunuz siz artık kuzum?

– Ben misyonumu tamamladım. Bundan sonra keyfe keder canım çektiği zaman çıkıp bir şeyler yapmak, başka türlü yaşamak istiyorum artık.

– Nasıl yani? Misyonumu tamamlamışım mı diyorsunuz?

– Tabiî. Evet. Ne var bunda? Gençlerin bir şey yapması lazım artık. Beğendiğim, çok beğendiğim pırıl pırıl genç oyuncular var. Çok iyi yetişmiş bir oyuncu kuşağı geliyor, hatta geldi. Onların bir şeyler yapması lazım.

Doğrusu cesur bir itiraftı, soğukkanlı bir kabullenişti, "ben misyonumu tamamlamıştım."

Ama sahneye çıkacaktım. Eh, bu da ilk *Cumhuriyet*'te yayınlanmalıydı.

– Engin, oynamak istiyorum. Ne oynamalıyım? Korkma korkma, büyük bir prodüksiyon düşünmüyorum. Söyle...

– Büyük düşün. Canın bir oyun oynamak istiyorsa, yüreğinde yatan aslanlardan birini al getir Devlet Tiyatrosu'na, diyor Engin. Nedense cazip gelmiyor bana. Belki de korkuyorum. Başına buyruk çalışmaya genç yaştan alışmışım, yapamam, diye korkuyorum belki...

Mademki tiyatro adına yeni bir soluk getiremiyorum, yeni, yaratıcı tiyatro adamları bulup işbirliği yapamıyorum, "Biraz nostaljik takılmak, biraz içimi dökmek bana iyi gelecek" diye düşünmüştüm. Veee...

Kısa sürede yazdım oyunumu. Oyundan şimdilik fazla söz etmeden, o dönemde yaşanan bazı şeyleri atlamamalıyım. O yıl Engin'in kırkıncı sanat yılıydı. Robert Kolej Suna Kıraç Hall'da bir gece tertiplenmişti. Engin benim o gece orada olmamı ve onun sunuculuğunu yapmamı istemişti. (Bazı sanatçıların kısa gösteri-

Engin tiyatroda kırkıncı yılını kutluyor.

ler yaptıkları bu kutlama gecelerini hiçbir zaman sevmedim.) *Hamlet*'ten bir tirat söyleyecekti. Gene o yıl, Engin için Yapı Kredi Yayınları *Kırkıncı Sanat Yılında Engin Cezzar Kitabı* diye bir kitap çıkarmıştı. Gökhan Akçura hazırlamıştı kitabı. Bu Ustalar Dizisi'nde, Engin'den önce Zühtü Müridoğlu, Yahya Kemal, Oktay Rifat, Haldun Taner, Abidin Dino kitapları yayınlanmıştı. İşte Engin, bu kitap için bir yazı istemişti benden.

Sonsöz

Sevgili Engin,

Sanat yaşamının kırkıncı yılını kutlamaya karar vermene çok sevindim.

Ülkemizde böyle bir şeyi hatırlamayı, hatırlatmayı düşünecek birilerini beklemek beyhude.

Vaktiyle bir yazısından ötürü Haldun Taner'e "Haldun Bey, doğrusu oyununuzu ve biz oyuncularınızı çok fazla övmüşsünüz. Bırakın da bunu başkaları yapsın" demiştim. Haldun Bey, o sevgi ve ironi karışımı yarım gülüşüyle (bunu ondan başka kimse beceremez) "Ama Gülriz" demişti, "ülkemizde tanıtımımızı kendimiz yapmak zorundayız, yoksa kimse farkında olmaz ya da farkında değilmiş gibi davranır" diye cevap vermişti. Her geçen yıl, bu konuda Haldun Hoca'ya biraz daha hak verir oldum.

Engin Cezzar.

1959 yılında Prens Hamlet'i tanıdığımda, Hamlet ya da Engin bütün İstanbullu sanatseverleri fethetmişti. Hamlet gibi bir kahramanla mesleğe adım atmak bir şans mıydı? Kuşkusuz değildi. Senin kariyerinde *Aklın Oyunu* gibi, *Palto* gibi, *Keşanlı Ali Destanı* gibi *Hamlet*'i kat

kat aşmış yorumların vardı. Ancak büyük bir çoğunluk "*Hamlet* başkaydı" demeyi alışkanlık haline getirmişti.

Tabiî Hamlet başkaydı, çünkü o eşsiz bir tiyatro kahramanıydı, bir oyuncunun kariyerinin zirvesiydi. Zirveye yavaş ya da hızlı çıkılır, ama mesleğe zirveden başlanınca ne olur? Hayır... İnmeye başlanmaz her zaman, işte bazen de böyle karışıklıklar olur. Sen zirvede her biri öbürünü aşan birbirinden üstün roller oynadın, yorumlar getirdin. Kral Midas yorumun, *Kurban*'daki Mahmut yorumun, *Direklerarası*'ndaki Ermeni kemancın, *İttihat ve Terakki*'deki Enver Paşa yorumun ve daha başkaları... İzlemiş olanlar için unutulmaz kompozisyonlardır.

Ya yönetmenliğin... *Kurban* gibi, *Palto* gibi, *Teneke* gibi, *Ferhat ile Şirin* gibi oyunları yönetişin, hâlâ yeni buluşlar sergiler gibi postmodern ayaklarında, senin 20-25 yıl önce yaptıkların tekrarlanıyor bugün sahnelerimizde, biz o gün o çalışmalara postmodern yerine "avantgarde" diyorduk sadece!

Sevgili Engin, sen, Türk tiyatrosunun tarihini yazan, bu tarihi oluşturan birkaç onurlu isimden birisin. Bir gün nasılsa birileri gerçekleri yazacak, ileride genç birileri kaldıracak o tülleri, üfürecek o külleri ve gerçeği görecek ve yazacak. Sen de hak ettiğin biçimde ebediyen anılmak üzere sayfalar arasındaki son yerini alacaksın.

Önemli mi?

Yukarıda anlattıklarım acaba, yazılacak kadar bile önemli mi? Engin Cezzar'ı sadece seçtiği, Türk izleyicisine sunduğu repertuvar mı, oynadığı eşsiz roller mi Engin Cezzar yaptı? Hayır... Başka şeyler de var kuşkusuz. Müzikle haşır neşir geçen bir çocukluk, klasik keman çaldığını bana evliliğimizin dördüncü yılında (o da yeri geldiği için) söylemen, "özel biri" olduğunun en çarpıcı örneği bence.

Engin'i sunarken.

Aynı gece Oya Başak, Ali Poyrazoğlu, Kerem Yılmazer.
(Soldaki gözükmeyen çift Göksel Kortay ile Müjdat Gezen.)

Oyuncularınla bir psikolog gibi ilişki kurman, çalışırken yetenekli yeteneksiz bütün oyunculara gösterdiğin sabır, hoşgörü. Bugüne kadar kimseyi kırmadan onca oyun yönetip, "tiyatro idareciliği" yapman. Tiyatro uğruna bonolar, celpler, vergi cezalarıyla uğraşmakla geçen en güzel gençlik yılların. Bütün bunları bana hissettirmemek için verdiğin uğraş. Hiçbir oyuncuyu, hiçbir başarıyı kıskanmaman.

Hayvan sevgin, doğa sevgin, usta kaptanlığın, ölüm tehlikeleri atlattığımız uzun, fırtınalı deniz yolculuklarımızdaki soğukkanlılığın, coşup çılgınca dans edişlerin, zarafetin... İşte Engin'i Engin yapan bazı özellikler.

Seninle gurur duyuyorum. '59 yılında tanıdım seni, '61'de evlendik '86 yılında resmen ayrıldık; '92 yılına kadar birlikte yaşamımızı sürdürdük. Bugün ayrıyız. Ama ikimiz de biliyoruz ki dostluğumuz, "partner"liğimiz ölene kadar sürecek.

Sana çok şey borçluyum. Çünkü ben seni tanıdığım günden başlayarak, sana ayak uydurabilmek için her gün kendimi yetiştirdim. Ben bugünkü Gülriz'i en çok sana borçluyum.

Sevgili Engin, sana Türk tiyatrosuna yaptığın katkıdan ötürü teşekkür ediyorum.

40'ıncı yılın kutlu olsun.

Gülriz

Aynı yıl kızkardeşi Mine'yi kaybetmişti Engin. Mine çok acı, çok umutsuz geçen yıllar sonunda, "dayanılmaz acılar içinde olduğunu, daha fazla bu hayata tahammül etmek istemediğini" küçük bir kâğıt parçasına yazıp canına kıymıştı. Mine'nin cenazesin-

de annesi Fatma Cezzar'ı gördüm. Son yirmi yıl adeta hayatını adadığı, onun için kendi hayatını yaşamaktan vazgeçtiği kızının cenazesinde sarılıp ağlaştık. Bu elimizde olan bir şey değildi. Kendiliğinden oluvermişti.

O eski günler, Mine'yle doktor doktor, hastane hastane dolaştığım günler gelip geçti gözümün önünden. Sonra, hiç tanımadığım büyük teyzem Belkıs Refik Hanım'ı düşündüm. Yusuf Amcamı Paris'ten çağırdıkları savaş yılında, teyzemden de ailesi, İsviçre'de okuduğu dişçilik okulunu hemen bırakıp yurda dönmesini istemiş ve o dönmemiş. Leman Gölü'ne atmış kendini, yani dönmektense intihar etmeyi seçmiş. Bana küçük yaşımda anlatılanlar buydu. Ülkede Kurtuluş Savaşı başlayıp düzen değişince, her iki aile de çocuklarının eğitimini yarıda bıraktırmak zorunda kalmış.

Sonradan çok düşünmüştüm, bu ailenin en güzeli olduğu söylenen büyük teyzem, acaba bir aşk yaşadı da, ondan ayrılmaktan-

Mine Cezzar.

sa mı ölmeyi seçti? Ölmeyi seçmek... İnsan ne kadar genç olursa, o kadar kolay oluyor ölmeyi seçivermesi.

Çok soğuk bir gündü. Bebek Camii'nde Mine'yi uğurlamaya gelenler çok üşüdüler. Bir ara Engin'le bir bankta oturduk. Ve ne olursa olsun, birbirimizin cenazelerini kaldırmaya söz verdik. Gene gerilere, çok gerilere gittim o gün Bebek Camii'nin avlusunda.

Bir ara Mehmet Seha Cezzar, Engin'in babası, ki çok sevmiştim onu, tutturdu ille "Artık bir çocuk yapın" diye. Şakayla karışık, ama ikide birde açıyor bu konuyu. Zaman zaman düşünüp, her zaman erteleyecek bir neden bulmuştum çocuk olayına. Biri çok zor olan dört kürtaj ve bir dışgebelik yaşamıştım. Bir tüpüm alınmıştı dışgebelik operasyonunda ve biraz daha şanslı bir durumum vardı, bir ay hamile kalıp öbür ay kalmamak gibi. Ancak tam "Acaba?" derken, Mine'nin hastalığı ürkütmüştü beni. Tam o günlerde ortaya çıkmıştı hastalığın belirtileri.

O günlere kadar çok ilginç, çarpıcı, akıllı, enteresan ve şaşırtıcı diye tanımladığım Mine'nin, kendisiyle ne büyük kavgalara giriştiğini nereden bilebilirdim. O günlerde Mine 23-24 yaşlarında filandı ve ben çok korkmuştum çocuk yapmaktan. Bana babamın "Senin siyah doğmandan çok korkmuştuk" demesini hiç unutmamıştım.

Ayrıca o kalabalık ailenin ortasında kendi yalnız çocukluğumu düşününce, çocuğun ne büyük bir sorumluluk olduğunu, Gülriz'i nasıl kendine esir edeceğini biliyordum. Hep uzaklaştırıp unutmak istemiştim anne olma fikrinden kendimi. Engin'den

Fatma ve Mehmet Cezzar'la.

Güngör Dilmen'in *Kurban* oyunu Fatma Cezzar'ı çok etkilemişti. Bu resmi yaptı.

de ciddi bir talep gelmemişti. O da aynı endişeyi taşıyor olamaz mıydı? Sonunda biz birbirimizin çocuğu olmaya başladık farkında olmadan.

Bugün geriye bakınca, "İyi ki çocuk sahibi olmamışım" diyebiliyorum. Arkadaşlarımın hiçbirinin çocuğu yanında değil bugün. Kimi eğitim için yurtdışında, kimi evli barklı, kendi hayatını yaşıyor. Sonunda anneler yalnız, ama sorunlar, sorumluluklar ölene kadar devam ediyor.

Gene düşündüm de, okutmuş olduğum çocukları kucağıma alıp, öpüp koklamamışım hiçbir zaman... Benim! olmayan hiçbir şeye sarılmayı düşünmediğim için herhalde. Sonra acaba ben insan yetiştirecek güce sahip miydim? Onun için gocunmadan uykusuz kalabilir miydim? Çocuğum duymamalı diye, kocamla tar-

tışmamı yarıda kesebilir miydim?

Dünyada çocuklu dulların çocuksuzlardan fazla olduğunu da biliyordum. Ve ben hiçbir etki altında kalmadan, kendi isteğimle anne olmamıştım. Ölene kadar "çocuk kadın" olmayı seçmiştim. Zaten Strindberg, "Her kadın anne olana kadar bir çocuktur" demiyor muydu? Acaba o gün mü, Mine'nin cenazesinde mi karar vermiştim Engin'le tekrar birleşmeye? "Karar verdim" diyorum. Onun bu konuda ne düşündüğünü düşündüğüm filan yoktu. Hatta bir gün konuşurken bana, "Artık çok kırıldık, çok parçalara ayrıldık. Galiba bundan sonra birleşemeyiz" bile demişti. Olsun...

Engin evlenecekmiş

Kırkıncı sanat yılı kutlanırken, salonun fuayesinde Engin'in biri olgun, öteki genç iki sevgilisi vardı. Tabiî bunlar benim bildiklerimdi. Muhakkak bilmediğim bir iki kişi daha vardı oralarda, en azından potansiyel sevgililer... Yoksa o gün orada mı karar verdim Engin'le hayatımı tekrar birleştirmeye?.. Acelem yoktu, "günü gelince" diye düşünüyordum, kendiliğinden oluvermeliydi.

Sonra bir gün bir dost, "Engin evlenecekmiş" dedi, bir de isim söyledi. Söyler ya, ne var bunda? Ama olur mu canım? Ben iki evlenme teklifini kabul etmemişim o yıllarda. Biri çok genç bir sa-

natçı; öteki de eski, yakışıklı bir kolejli. Başarılı bir işadamı. Üstelik bu teklifleri alınca, "Babaannem bu yaşta hâlâ evlenme teklifleri aldığımı keşke duyabilseydi" diye içimden geçirmiştim. Ben evlenip başka biriyle hayatımı devam ettirmeyi düşünmezken o nasıl düşünebilir? Olmaz böyle şey.

– Gülriz saçmalama. Daha üç yıl önce, Engin perişan seni sayıklarken keşke onu mutlu edecek birine bağlansa diye düşünmüyor muydun?

– Yok öyle, biz beraber ihtiyarlayacağız.

– Sen ne istediğini bilmiyorsun!

– Yanılıyorsun, çok iyi biliyorum; ama dur hele, Engin'le bir konuşayım sana cevabını vereceğim.

Açtım Engin'e telefonu.

– Seni görmek istiyorum beni yemeğe çıkar.

Buluştuk, Boğaz'da sevdiğimiz balık lokantalardan birisi olan Kaptanın Yeri'ne gittik. Sanki hiç önemli bir şey yokmuş gibi bir ara sordum:

– Evleneceğini duydum, doğru mu? Engin öyle bir gülüş güldü ki, ben bile şaştım.

– Yok öyle bir şey, Allah korusun, o iş bir kere olur. Hiç bundan sonra evlenir miyim? Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsin? Konu kapanmıştı. Çok güzel bir geceydi. Bunca yıl sonra tiyatrodan, aşktan söz etmeden nereden buluyorduk onca lafı, bilemem. Aynı restoranda iki yıl önce yemek yerken, güneşli bir pazar günü öğle yemeğinde, Engin kahvelerimizi içerken "Kapat da falına bakayım" dedi.

– Sen çıldırdın mı Engin? Falıma mı bakacaksın? Bunca yıl fal baktığına şahit olmamıştım.

– Yeni başladım. *Yedi Kadın* müzikalini sahneye koyarken, yedi kadını aynı sahnede idare etmek için hepsinin fallarına ayrı ayrı bakarak onlara moral veriyordum.

– Anlaşıldı, peki ne görüyorsun falımda?

– Ooo... İki aslan çarpışacak senin için. Biri genç, öteki yaşlıca iki aslan görüyorum.

– Peki, kim kazanıyor bu dövüşü?

– Tabiî ki yaşlı kurt.

– Hani aslandı Engin?

– Yani yaşlı aslan kurt...

Döndüm Gülriz'e: "Aldın mı cevabını?"

Şarkı söylemek istiyorum

Kararını vermiştim. Oturdum yeni evimde; yeni hayatım, yeni köpeğim ve yeni yaşama biçimimle, söyleyeceklerimi kâğıda geçirmeye başladım. Sahne sanki beni çağırıyordu, uzun zamandır sancı çekmeye başlamıştım. İçim fık fık ediyordu. Söyleyeceklerim vardı. Oyunum için seçtiğim şarkılar, söyleyeceklerimin bir bölümünü söylüyordu. Yaşadıklarım (özel hayatıma değinmeden), hissettiklerim, memleketim, gözlemlerim... Bu bir birikimdi, bunları izleyicilerimle paylaşmam gerektiğine karar vermiştim.

Benim ömrüm sizleri tanımaya çalışmakla geçti. Bazen sahnedeki oyuncular için "gizemli" derler. Oysa benim için, ışıkların ardında oturan sizler gizemlisiniz. Sizler için bildiğim tek şey, kim olursanız olun, izleyici olduğunuz an başka bir kimliğe büründüğünüzdür. Belki de bundan, sizlerle her buluşmam beni büyüler. Ben ara sıra yazarım. Anılar, oyunlar, yemek kitapları, sohbetler... Sonra eski müzikallerimden televizyona diziler yapar, oynarım. Başka programlar da yaparım ve yaşarım. Gülriz yalnız sahnede vardır. Ben ve Gülriz sahneye çıktığımızdan bu yana, bir bedende iki kişi olarak yaşadık. Gülriz sizler olmayınca çok eksik yaşar, sahne dışında çok kolay mutlu olamaz, kolay kolay heyecanlanamaz. Gülriz siz olmayınca şarkı da söylemez.

Böyle bir sohbetle başlıyordu oyun. Araya serpiştirilmiş şarkılarla, danslarla oyun devam ediyordu. Mınakyan Tiyatrosu'ndan bulvar tiyatrosuna, *Direklerarası* kantocusundan Nâzım Hikmet'in *Ferhat ile Şirin*'indeki Mehmene Banu'ya, Piaf'tan *Keşanlı Ali Destanı*'na, iki saat söylüyordum söylemek istediklerimi. Bazı şarkılar retrospektifti, bazı türküler, şarkılar yeniydi. Bana Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Hakan Vanlı eşlik ediyordu. Doğ-

Hakan Vanlı'yla *Söyleyeceklerim Var* oyununda.

rusu oldukça zor olmuştu kendime partner bulmam. Hem sahnede yaşsız olmalıydı, hem de yeterince deneyimli. Hem de şarkı söyleyip dans etmeliydi benimle birlikte. Bir sürü lehçeyi konuşabilmeliydi, Ermeni, Kayseri vb gibi. Eskisi gibi oyuncular oyunlar peşinde koşmuyorlar artık. "Bir dizide bir rol kapsam, aylık bütçemi denkleştirsem" diye düşünüyorlar. Ben konuk oyuncu için Şehir Tiyatrosu'na başvurdum önce. Düşündüğüm bir iki ismi söyleyip, o günkü sanat yönetmeninden olur aldım. Ancak sonra "Ah farkında değilmişiz" diye, falanca oyuncuyu vermediler.

Hakan Vanlı İstanbul'a Adana Devlet Tiyatrosu'ndan gelmişti. Adana'da, Ankara'da önemli oyunlarda başrol oynamıştı. Onu sınamak istediğimde, büyük bir tevazuyla kabul etti. Bir sahnede, genç operet oyuncusu Lütfullah Sururi olup, bir şarkıda Suzan Lütfullah Sururi'ye eşlik edecekti. Bir sahnede Kayserli, yaşlı tüccar olup, Rum bir yosmayla 40'lı yılların bulvar tiyatrosundan bir tip olacaktı ve *Ferhat ile Şirin*'deki büyücü, *Keşanlı*'daki politikacı vb... Hakan Vanlı, bütün bu rolleri ustalıkla oynadı ve bana gerçekten çok iyi eşlik etti. Ona izin veren o günkü Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Bozkurt Kuruç dostumu sevgiyle anıyorum.

Oyunu bir tek piyano eşliğinde oynayacaktım. Cem İdiz çalacaktı sahnede duracak olan piyanoyu; fakat bir iki provadan sonra ciddi bir biçimde rahatsızlandı ve bırakmak zorunda kaldı. Ancak ne olursa olsun, bana iyi bir müzisyen bulacağına söz verdi ve sözünü de tuttu. Cumhur Bakışkan'dı bu genç müzisyen. MSÜ Devlet Konservatuvarı'nda hocaydı aynı zamanda.

Dekor için Arhan Kayar'ı düşünmüştüm. Arhan, *Keşanlı*'da

Gürel Yontan'ın asistanı olduğu dönemden beri dost. Son yıllarda Dream Design Factory'de, pek çok projede başarısını görüyorum. İşte onu aradım yıllar sonra. Sevinçle kabul etti. Kostümse Sadık Kızılağaç. Onunla *Kabare* müzikali çalışmamızda çok başarılı olmuştuk. Bu oyun da tamı ona göre bir işti. Gerçi tek kostümle oynamaya karar vermiştim ama, bir anda ufak tefek aksesuvarlarla kılık değiştiriyordum sahne üstünde.

Ve oyunu kim sahneye koymalıydı? Hiç kimse. Ben ne yapacağımı çok iyi biliyordum. Her şeyi halledebilirdim. O arada Engin, çifte sevgililerle renklendirdiği yaşamını sürdürüyor. Yoksa bu uğraş onun aslî görevi mi oldu? Ah bu erkeklerin gelecek korkusu! Yaşlandıkça artan, "Ya ileride bir gün?.." korkusu!

Engin'e projemden söz ettim, heyecanlandı.

– Ne zaman bitecek? dedi.

– Bitti, istersen okuyayım sana. Fikrini almak isterim. Köye geldi. Daha önce de bir iki davette gelmişti. Bayılıyor eve. Söylediklerini sanki unutmuş,

– Çok isabetli bir iş yaptın, burada bu evi yapmakla, diyor.

Kocaman bir mutfağım var. Açık mutfak denemez, çünkü odanın tümü mutfak. Orada arkadaşlarımla beraber yaşamak çok keyifli. Engin'e oyunumu okudum. Engin, "Bu tam bir oyun değil belki, ama çok iyi bir oyun olmuş" dedi. 1980 yılında Mehmet Akan'la birlikte yazmış olduğumuz *Uzun İnce Bir Yol* oyunundan bir sahne de var. O gün Engin ile ben, 1980 İhtilali'nin orta yerinde, gene inanılmaz bir ters tarihte, dükkân kapatma eylemleri sırasında –çok şanssız günlerdi– silahların gölgesinde oynamıştık. Hatta galaya hanımlar mücevherlerini, kürklerini evde bırakarak, blucinler ve montlarla gelmişti korkudan. Brecht şarkılarına kadar birçok protest şarkı söylüyorduk oyunda Engin'le.

ANA'DAN

Boşa didinmek fayda etmez (vermez)
Her gün daha beter dünden
Kaldırmadıkça başlarımızı
Sefaletimiz bitmez
Elindeki şu boş tencere
Dolar mı kendi kendine
Eğer razı olursan sen
Kendi kötü kaderine

Uzun İnce Bir Yol oyununda Engin'le; klasik bir oyunun parodisi.

ÜÇ KURUŞLUK OPERA'DAN

Tatlı bitsin oyunumuz
Gelin dostlar birleşin
Ceplerin doluysa eğer
Tatlı sonu her şeyin
Bulanık sularda avda
Ne kavgalar edilir
Sonra dostça hep birlikte
Yoksulun hakkı yenir

Oyunum naif bir oyundu. Tiyatrosevere, Gülriz'i özlemiş olan, tiyatroya yalnız gülmek için gitmeyen bir kesime seslenecekti. Onların beğeneceğini biliyorduk. Ya ötekiler? Ötekileri getirebilsem bile mutlu olacaklar mıydı, katılabilecekler miydi? İşte bu şüpheliydi. Hiç beklemiyordum.

– Kim koyacak sahneye? dedi Engin.

– Ben, dedim hiç düşünmeden.

– İstersen ben yönetirim, dedi. Gerçekten hiç ama hiç düşünmemiştim, demek kendiliğinden buluşma başlıyordu.

– Olur Engin.

Salon sorununu halletmiştim. Beyoğlu Derneği'nde arkadaş olduğum Mimar Erhan İşözen, o günlerde Beşiktaş Belediye Başkanı'nın danışmanıydı. Ortaköy'de, Beşiktaş'ta ve daha pek çok yerde ciddi restorasyonlar yapıyor, bu arada Beşiktaş Belediyesi için Ortaköy Afife Jale Tiyatro Salonu ile Akatlar Kültür Merkezi'nin çok amaçlı salonunun mimarlığını da yapıyor. Nefret ediyorum çok amaçlı mekânlarda tiyatro oynanmasından; çünkü belediyelerle ilgili toplantılar, seminerler, konferanslar için yapılan bu salonlar ayın belli günleri dışında boş kalıyor. "Eh, bari boş duracağına değerlensin, hem de bir gelir getirir" diye düşündüklerinden ve de tiyatroya her yerde oynanır mantığıyla yaklaştıklarından, kiralayıveriyorlar isteyen topluluklara. İşte Erhan İşözen'in yaptığı Afife Jale Salonu sezona yetişemediğinden, gene Erhan'ın önerisiyle Akatlar Kültür Merkezi podyumunda oynamaya karar verdim. Ancak oyun salona çok yakışmıştı.

Söyleyeceklerim Var

Ve bir gün başladık provaya. Galiba benim için dünyada bundan büyük mutluluk olmadı. Farkına varmadan geçirmiş olduğum dakikalar, saatler dönemi gene başladı. Nedir bu tiyatronun büyüsü? Tarif edilemez, nasıl tarif edilmez bir şey bu. Heyecan, sevinç, korku, tutku birbirine karışmış, almış başını gidiyor. Oyunda çok ciddi bir dans yok, ama provada tekrar tekrar çalışırken saatlerce dans etmiş oluyorsun ve birden iş ciddileşiyor. Enerjim yerinde, peki ya kalp? Kalp mi? İnsan kalbi bir sahne heyecanı, bir de aşk için çarpar, ben başka şey bilmiyorum.

Emel'le "A La Luna" programının çekimleri dışında da buluşuyorum. Onun fikrini almak istiyorum, oyunumun gençlere ne söyleyeceğini merak ediyorum. Emel'e ve Ezel'e okuyorum bir gün. Beğendiklerini söylüyorlar, ama yine de tatmin olmuyorum. Bu nezaketten de olabilir.

O günkü reklamevinden (Young & Rubicam) Ebru Algın'la da buluşup, Harika ve Sonay'la akşam yemeklerine küçük gruplar oluşturarak çıkıyoruz. Bu cin gibi akıllı kız da, onca işinin arasında tiyatro kursuna giden, tiyatro meraklısı çıkmaz mı! Onunla be-

nim evimde oyunum üzerinde konuşurken, oyunumum isminin "Şarkı Söylemek İstiyorum" olduğunu söyledim. Ancak benimle yapılan bir iki söyleşide bu isimden söz ettiğimden, bunu okuyan birinin hemen o günlerde "Şarkı Söylemek İstiyorum" tanıtımıyla şarkı söylemeye başladığını duyduğumu, bu nedenle bu isimden vazgeçmek istediğimi söyledim. Oyunumu okumayı yeni bitirmiştim ki Ebru, "*Söyleyeceklerim Var* koysanıza Gülriz Hanım" dedi. Böylece konulmuş oldu oyunumun ismi.

Gene oyunumu Selim İleri'ye okumuştum taslak halinde, o da beni çok yüreklendirmişti. Sonra son yılların dostları arasına giren Sadettin Davran benim için *Yeni Yüzyıl*'da bir yazı yazmıştı. Tabiî "A La Luna" dolayısıyla yazılmıştı yazı. Ancak bana ait olduğum yeri çok zarif bir şekilde anlatıyordu ve bana sahnelere bir an önce dönmem gerektiğini söylüyordu. İşte bütün bu ve benzeri konuşmalar, yazılar elime kalemi almama neden olmuştu.

Köpeğim küçük Can artık hep benimle yaşıyordu. İmrendere'ye birlikte gidip dönüyoruz. Geceleri kucağımda televizyonda film seyrediyordu. Yavaş yavaş koynumdan yatağın üstüne, oradan yere, giderek yatak odasının eşiğine alıştırdım. Öyle akıllı ki, önceleri bebek olduğundan arada ağlayıp mızmızlanıp beni uyandırmaya çalışıyordu. Ben de kıyamıyordum ona ve devamlı annelik yapıyordum.

Gene sabaha karşı bir gün uyanıp, kuyruk yapa yapa beni

Can ve ben. İki köpek miyiz, iki insan mı belli değil.
Galiba o beni köpek sanıyor, ben onu insan.
İkimiz mışıl mışıl uyurken Engin çekmiş.

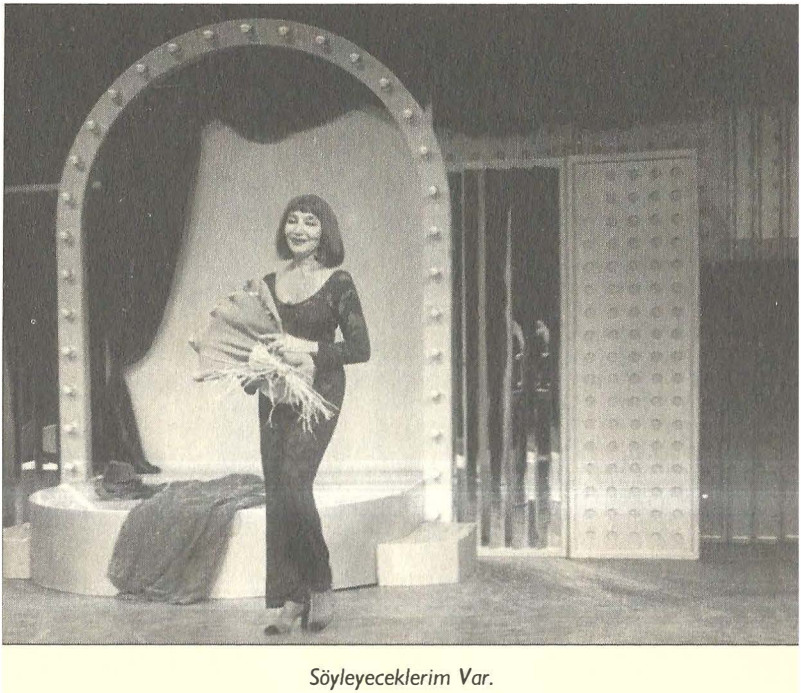
uyandırmak için şirin sesler çıkarmaya başladı. Öyle yorgun ve uykusuzdum ki, sanki karşımdaki bir insanmış gibi, işaretparmağımı dudağıma götürüp "şşşşştttt" dedim ısrarla. O oldu, artık ben elimi ağzıma götürüp o sesleri çıkarınca, geri geri yürüyüp yastığına dönüyor ve uyku taklidi yapıyor. Provadayken arabada bekliyor. Şoförüm Mehmet Özgen'le de iyice dost oldular köye gide gele. Arabaya öyle alıştı ki evi sanıyor.

Provadan sonra Engin'le eski günlerdeki gibi sık sık dışarıda yemek yiyoruz. Konuşacak ne çok şey var. Engin İmrendere'deki eve bir jeneratör hediye etti. Doğrusu bundan daha yararlı bir hediye olamazdı. Gene hayatımız eski günlere dönüşüverdi sanki. Yalnız geceleri evin kapısında ayrılıyoruz, o kadar. Yavaş yavaş yine her şeyle ilgilenmeye başladı. Her zaman ev seven birisiydi. Bu aralar yemek pişirmeyi ilerletmiş, arada mutfağa girip bir şeyler yapıyor. Her şeye dair sözümüz var, ama bize dair hiçbir şey konuşmuyoruz.

Sonunda başladı *Söyleyeceklerim Var*. Daha ilk gece ayakta alkışlandı ve her oyun ayakta alkışlandı. Bravolar hiç eksik olmadı, güzel eleştiriler aldı. Oyundan önceki tanıtım kampanyası için de hiç zorlanmamıştım. Beni unutmamışlardı. Üç dört yıl önce söyleşi yapmaya gelen bacaksız bir kız, bir de bakıyorsun ciddi bir gazeteci olmuş bugün. Hoştu doğrusu sayfa sayfa bol resimli söyleşiler. İlk oyunlarda Gülriz Sururi hayranlarıyla dolmuştu salon. Bodrum'dan oyunu seyretmeye gelip, aynı gece otobüsle dönenler vardı. Gala da çok güzel geçmişti. Ben izleyiciyle ilk kez konuşuyorum, zaman zaman sohbet ediyorum. Sorular soruyorum, cevaplar veriyorlar, bazı geceler çok esprili, konuşkan iki kişi bütün salonu etkileyebiliyor.

Engin ilk oyundan sonra beni kucakladı, "Oldu bu iş" dedi. Bence de öyleydi, ama kısa sürede öyle olmadığını anladım. Her sahne alkış alıyordu, her şarkı çok ama çok alkışlanıyordu, gelen izleyicinin çok mutluluk ve çok hayranlıkla seyredip çıktıkları oyuna, ötekiler gelmiyordu. Butik işi olmuştu *Söyleyeceklerim Var*, konfeksiyon değildi.

Ben gene de çok mutluydum. Provalar provalar, kaç türlü hazırlık aşaması, dekor, kostüm, afiş, dergi, tanıtım dahil bir sürü şey ve bütün bunları Engin'le paylaşmak da özlediğim zaman dilimleri. Cumhur çok esprili, Hakan çok candan bir insan. Onlarla prova, prova molaları, dışarıda kafaları çektiğimiz geceler çok hoş anılar benim için.

Söyleyeceklerim Var.

Şarkılar ve anılar birbirlerini çağrıştırır. Bazen zaman anlamını yitirir. O melodiyi duyduğunuz zaman türlü kokular tüter burnunuzda, o anı tekrar yaşarsınız sanki. Çünkü yaşanan yaşanmıştır ve yaşadıklarınızı da kimse elinizden alamaz. Belki insanoğlunun elinden alamayacakları tek şey yaşadıklarıdır. Şu anda yaşadığınız bu gece, bugün, yarın dün olmayacak mı? Şu anda izlediğiniz Gülriz, yarın dün olmayacak mı? Belki de ben hep dünü yaşıyorum, ya da doğduğum andan beri yaşadığım her an bu andır. Kim bilir?

Oyunun sonunda şöyle bir bölüm var:

Mehter tarihimizin özetidir. Ötesi var mı? İki adım ileri, bir adım geri. Ne kadar sembolik, değil mi? Tanzimat, Meşrutiyet iki adım ileri; 31 Mart bir adım geri. Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet iki adım ileri, Menemen İsyanı bir adım geri. 27 Mayıs, Kurucu Meclis iki adım ileri, koalisyon bir adım geri. Haydi gelin, günümüze kadar devam edelim. '61 Anayasası, İşçi Partisi'nin parlamentoya girişi iki adım ileri, 12 Mart bir adım geri. Karaoğlan'la sosyal demokrasinin patlaması iki adım ileri, 12 Eylül bir adım geri. Turgut Özal'la dünyaya açılmak, Özal reformları iki adım ileri, Refahyol koalisyonu bir adım geri. Sivil toplum hareketleri, sekiz yıllık kesintisiz eğitim iki

Hakan Vanlı.
Doğrusu oyunda boyu boyuma, huyu huyuma uymuştu.

adım ileri, çözülmeyen Susurluk olayı bir adım geri.

Kuşların hükümdarı Simurgu Anka'yı bilir misiniz ? Bilmeyenlere anlatayım. Simurgu Anka bilgi ağacının dallarında yaşar ve her şeyi bilirmiş. Bütün kuşlar Simurg'a inanır, onun bir gün kendilerini kurtaracağını düşünerek beklermiş. Beklemişler, beklemişler, bir gün bakmışlar ki beklemenin sonu yok. "Gidip Simurg'un huzuruna çıkalım" demişler. Ancak onun Kaf Dağı'nın tepesinde olan yuvasına varmak için, yedi dipsiz vadiyi aşmak gerekiyormuş. Yedi vadi üzerinde uçtukça, sayıları an be an azalmış ve Kaf Dağı'na vardıklarında otuz kuş kalmış. Simurg'un yuvasını bulunca öğrenmişler ki, Simurgu Anka otuz kuş demekmiş. Onların hepsi de Simurg'muş, her biri de Simurg'muş.

Susurluk deyince bir alkış patlıyordu o gün. Bugün de patlar herhalde, beş yıl sonra da oynasam alkışlanır. Daha sonra *Kabare* müzikalinin şarkısıyla bitiyordu oyun "Evinde oturma yapayalnız." Oyuna bir veda şarkısıyla başlıyordum. Engin "Son şarkı olmalı" diye ısrar etti, ben illaki "İlk şarkı olmalı" diye ısrar ettim.

JE NE REGRETTE RİEN / EDİTH PİAF

Hiç, hiç mi hiç
Ben pişman olmadım hiç
Aldandım, aldattım, yaşadım
Bu benim hayatım

Hiç, hiç mi hiç
Ben pişman olmadım hiç
Eskimiş dostuma, düşmanıma
Son bir kez elveda

Anılar yok artık, canı cehenneme
Hepsini süpürdüm kafamın içinden
İçim titrese de, dönmem ben geriye
Yaşarım bu günü başlayıp sıfırdan

Hiç, hiç mi hiç
Ben pişman olmadım hiç
Aldandım, aldattım, yaşadım
Bu benim hayatım

Hiç, hiç mi hiç
Ben pişman olmadım hiç
Dün gece başladım seninle
Yeni bir hayata

Bir kişi dışında hiç ama hiç kimse, bu oyunun bir "veda" olduğunu anlayamamıştı. Ben mesleğimde ne onuncu, ne yirmi beşinci, ne kırkıncı yılımı kutlamamıştım. Jübilelerden filan hoşlanmadım, nefret ettim ve sessizce veda etmek istedim tiyatroya. "Anlayan anlasın" diye düşündüm.

Oyuna sponsor bulmakta zorlanmıştım, fazla da uğraşmadım

doğrusu. Ancak Efes Pilsen'in kültür ve sanata katkıları artarak sürmekteydi. Dergimi, afişimi, hatta benim tarzım olmamakla beraber, galamın ikramlarını onlar yaptı. Çok ağır bir prodüksiyon değildi. Para bile kazandırdı bana. Her oyunumun ilk günü salonda, daha sonra da kuliste görmeye alışık olduğum meslektaşlarım gelmedi beni izlemeye bu sefer. Sonra öğrenci de gelmedi eskisi kadar. Ancak çok az gelen öğrencilerin hepsi benimle tanışmak için uğraştı. Kimisi bunu uzun süre kapılarda bekleyerek başardı, kimisi engelleri aşıp makyaj odasının kapısına kadara ulaşıp tanıştı benimle.

Bu gençler inanılmaz bir hayranlık ve sevgi duyuyorlardı bana. Özetle çoğunun söylediği bir "farklılıktı" onları etkileyen. Oyunumu izleyip beğenmeyen, hatta ileri gideceğim, hayran olmayan yoktu. Ancak eski dost gazetecilerin çoğu gelmedi, meslektaşlarım gelmedi o gün. Benim onları izlemekten yorulduğum gibi, onların da beni izlemekten yorulmuş olabileceklerini düşündüm. Ne yapalım, hayat her şeye günü gelince nokta koymamız gerektiğini anlatıyordu demek.

2001 yazı Torba.

Tiyatro

En az elli yıldır Türk tiyatrosunda olup biten hemen her şeye şahidim. Zaman zaman kahraman, zaman zaman izleyici olarak. Bugün artık farkındayım ki, 1960'lı yıllar tiyatro adına dünyada ve ülkemizde doğurgan, yaratıcı atılımlarla dolu gençlik yılları olmuş... Sonra?.. Sonra giderek tekrarlar başlamış. Tabiî ki arada bireysel başarılı çıkışlar olmuş. Tek tük... Sonra tıs... Son yirmi yılda tiyatromuzdaki gelişme, biraz cambazlık, biraz hokkabazlıkla takviye edilmiş bir gelişmedir. Başarısızlık, yönetmenin yaptığı göz boyama işine kendisinin inanmamasından kaynaklanmaktadır. Bir iki iyi kotarılmış işle adını duyurduktan sonra, "Demek ki iki atımlık barutu varmış" dedirten işlere imza atan dâhi yönetmenlerdir bunlar.

"Ben, salonun arka sırasında oturan seyirciyim. Bana sunacağınız oyuna inanmaya hazırım, sizleri sevmeye hazırım. Haydi, oradan, sahneden beni sar sarmala, derdimi unuttur bana, güldür ya da duygulandır...

Anlamıyorum... Efendim? Anlamıyorum. Neden beni şaşırtıyorsun? Neden beni bu yaşta sınavlara sokuyorsun? Ben hâlâ oyunun başındaki sahnede, cesetler, yaralılar arasında koşturup duran gelinlik giymiş ya da beyaz tüller içindeki kızın orada ne aradığını düşünmekteyim. Orası savaş alanı mıydı, yoksa bir deprem sonrası mıydı? Oyunun sonuna geldik, adam hâlâ kapı kapı dolaşıyor kaybettiği şapkasının peşinde. Ama ben gelinlikli kızın bu oyunda ne aradığını, o cesetleri çözebilmiş değilim. Ayrıca bir hasır şapkanın peşinde koşan bir adam hatırlıyorum başka bir oyunda. Sıkıldım. Gene boşa gitti paralar... Keşke evde televizyon izleseydim."

Ya da ikide bir de, büyük bidonlarla mizansen üretmeler. Böö... Yahu nereden çıktı başımıza bu bidonlar, şambreller? Amerikan filmlerinden önce sefaletimizi nasıl anlatıyorduk?

Gene geriye baktığımda, özel tiyatro deyince İstanbul Tiyatrosu tek başına bir ekol olarak çıkıyor karşıma. En az otuz yıl değişmeyen oyun türleriyle tarihe geçti. Seyircisini hiç şaşırtmadı. 50'li, 60'lı yılların öğrencileri, o gün çoğu üniversite öğrencisi olan bu gençler, bugün general, başbakan, sanayici, sanatçı vb. "Ben sizin amcalarınızı seyrederek tiyatroyu sevdim", "Öğrencilik yıllarımda her hafta sonu onları izledim"... Bu sözler öyle çok söylendi ki bana. Eğlendirmek amaçtı İstanbul Tiyatrosu için, araçları da tiyatro. Celal Sururi, Toto Karaca, Muzaffer Hepgüler, Kenan Büke, Asuman Arsan, Alev Sururi, Ali Sururi, İlhan Daner, Vedat Karaokçu, Ekrem Dümer, Saime Bekbay, Şemsi İnkaya hatırlayabildiklerim.

Hepsi komik, hepsi çok doğal, hepsi çok sempatikti. Darülbedayi, daha sonra Muhsin Ertuğrul Hoca yönetimi bitene kadar bir ekol olan Şehir Tiyatroları, artık ekol vasfını taşımıyor. Zaman zaman güzel tiyatro olayları izleyebildiğimiz, ama sürprizlerle dolu bir repertuvar, lokomotifsiz kadrolarla açılan perdeler, Şehir Tiyatroları'na güveni sarstı. Aynı eleştirim Devlet Tiyatrosu için de geçerli. Carl Ebert, Muhsin Ertuğrul ve Cüneyt Gökçer dönemlerinden sonra istikrarsız bir sürece girdi Devlet Tiyatrosu. Özel tiyatrolarla yarış, asal sorumluluğunu unutturdu: tiyatro adına araştırma, tiyatroyu geliştirecek laboratuvar çalışmaları, klasikleri tanıtma gibi... Güzel, doğru bazı çalışmaları unutmuyorum; ama ciddi bir istikrarsızlık söz konusu.

1960'lı yılların tutarlı tiyatroları, Ankara Sanat Tiyatrosu (AST), Dostlar Tiyatrosu, Kenterler, Dormen Tiyatrosu ve Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'ydu. 1980 İhtilali'ne kadar, devamlı değişen kadrosuna karşın, AST'ın bugün hâlâ çizgisini koruyan tek tiyatro olduğunu da unutmuyorum.

Sanırım 1980 İhtilali'nden sonra çığrından çıktı işler. Paradan para kazanma dönemi başlamıştı artık. Tiyatrosu, eğlencesi ve sanatın bütün dalları bundan nasibini alacaktı. Örneğin resim bu durumdan olumlu etkilenmiştir. Yerli ressamlarımızın altın dönemi 1980'li yıllarda başladı. Kara paralar, paradan bedava kazanılan paralar, elle tutulan sanat yapıtlarını tercih etti doğal olarak. Resim müzayedeleri, antika müzayedeleri katlana katlana yok satıyordu artık. Tiyatrocularsa, nitelikli, seviyeli işler yapmakta zorlanıyor. Medya sanal dünyayla ilgili. TV almış başını gidiyor, gemisini kurtaran kaptan durumları başlamış. Değil ileriye dönük

atılımlar yapmak, günü kurtarmak söz konusu artık. Rekabet bile unutulmuş, bazı tiyatrolar tek oyuncuyla tiyatrosunun adını sürdürüyor. Bazısı lokomotifsiz vagonlarla kazasız belasız bir istasyona varmaya çalışıyor. Amaç ayakta kalmak, perde kapatmamak! Her yıl bir oyun koyup elli temsil verirse, ayakta kalmış oluyor, perdeyi kapatmamış oluyor, devlet yardımına hak kazanıyor. Bu da zaten indirimli toplu satışlarla gerçekleşen temsiller genellikle. Bence saçma. Bu arada yeni topluluklar kuruluyor. İlk oyunlar, oyuncu seçimi ve oyuncularıyla bazıları bir başarı yakalıyor; ama bir iki sezon içinde değişen kadrolar ve değişen salonlar nedeniyle bu topluluklar parçalanıp dağılıveriyorlar.

Bugün oyuncular için de pabuç pahalı. Birkaç yıl önce Devlet Tiyatroları'nda bir *Hamlet* izlemiştim. Beğenmiştim. Gerçi yönetmen kuş kondurmak merakından oyuna biraz ihanet ediyordu ama... Oyunda iki Hamlet vardı. İki genç, Hamlet rolünü paylaşıyordu. Çok değişik yorumlarla oynanan iki Hamlet... Doğrusu güzel buluştu. İki genç, yetenekli oyuncu da çok başarılıydı, etkilenmiştim. Oyundan çıkarken şöyle düşündüğümü hatırlıyorum: "Ben bu oyuncuları daha önceden de izledim, tanıyorum; ama bu oyunla seslerini birden duyuracaklar, ülke çapında bir şöhrete ulaşacaklar." Olmadı. Oysa kırk yıl önce Engin Cezzar, Hamlet rolüyle ismini bütün Türkiye'ye duyurmuş, hâlâ aşılmamış bir rekorun da sahibi olmuştu aynı oyunu art arda 180 kere oynayarak. Bu bir dünya rekoru da oluyordu aynı zamanda.

Benim iki genç Hamletim ise, ancak televizyon ve sinemadaki başarılarıyla hak ettikleri şöhrete kavuşabildiler. İzmit Şehir Tiyatroları'nın prodüksiyonu olan, hiç sıkılmadan izlediğim, Shakespeare'in ilk yazdığı haliyle beş saat süren *Hamlet* çok başarılı bir çalışmaydı. Işıl Kasapoğlu yönetmişti; ancak oradaki çok beğendiğim Hamlet de adını bu başarılı rolüyle değil de, bir TV dizisiyle tanıtmak olanağı buldu. O gün basın *Hamlet* olayına gereken ilgiyi göstermedi.

Bunlar bir iki örnek. Daha pek çok örnek sayabilirim.

Tiyatro mesleği, ilk günden bu yana emeğinizin karşılığını ödemez size. Ülkemizde boğaz tokluğuna tiyatro yaparsınız. Dublaj, TV dizisi filan desteğiyle de yaşamaya çalışırsınız.

Bildiğim, kendi adıma artık konservatuvarlara da fazla inanmadığımdır. Mantar gibi biten stüdyolara, kurslara da. Oyuncu adayının zekâsına, yeteneğine, genel kültürüne, hatta fiziğine önem vermeden yapılan ön seçmelere katılamıyorum.

Bir oyuncunun çıraklık döneminde kendini eğitmesine daha

çok inanıyorum. Oyunculuk ölene kadar oynaya yaşaya öğrenilen, geliştirilen bir sanat, yaşamdan zevk almayı bilenlerin işi. Bunu da ne hocandan, ne yönetmeninden öğrenirsin.

"Ben arka sırada oturan izleyiciyim. Bu karda kışta kalktım geldim. Sana ihtiyacım var. Bilirim, az sonra oynamaya başlayacaksın benim için. Adı üstünde, oyun yapıp beni kandıracaksın. Ben az sonra senin tarafından kandırılacağım. Beni alıp başka yerlere götüreceksin, içimdeki duyguları harekete geçirip uyaracaksın. Benimle özdeşleşeceksin. Katil rolü bile oynuyor olsan, seninle özdeşleşeceğim. Hazırım seni kucaklamaya. Beni etkileyen en küçük sahnende, seni belleğime kazımak için program dergisinde adını bulacağım. Ben hazırım. Ne olur bana oyna, beni kandır ama beni aldatmaya kalkma lütfen..."

İSTEDİĞİN KADAR

tut gözlerimi
bak ellerime
yağmurda çıplak
yürümeye bayılırım de
ağla birden filmin
en komik yerinde
kürkünle seviş
donsuz yemek ye
gene de
sutyenini leyla gibi
çözüyorsun güzelim

Gülriz

Tiyatronun yeniden büyük kitlelere ulaşması için bir şeyler yapılması gerek. Bir patlama... Ismarlama olmaz. 1960'larda bizleri ateşleyen, ülkemize, ulusumuza olan inancımızdı. Güzel günlere gebe olduğumuza inanıyorduk, kimimiz temkinli, kimimiz uçmuştuk ama... Amacımız tülleri, bulutları üfürmek, örtüleri kaldırmaktı. Toplumumuzun hislerine tercüman olmuştuk sanki, muhteşem bir buluşmaydı.

Bugün her şey çok farklı. Televizyonu, videosu, interneti, sinemasıyla sanal dünyanın egemen olduğu bir dönem yaşıyoruz. Ti-

yatro ciddi bir mücadele vermekte. Ancak "Etiyle, kanıyla, canlı canlı buradayım, sanal dünyaya büyük fark atıyorum" demek yetmiyor. Bugünün tiyatro yazarı ne sunacak, ne söylemek istiyor topluma, hangi hislerine tercüman olacak toplumun? Nasıl buluşacak onunla? TV kanalları eğlence programlarıyla, dizileriyle, magazin programlarıyla her an yeterince tercüman oluyor nasılsa... Ve acı tarafı, buluşuyor toplumun büyük bir kesimiyle.

Yeni yazarlar gerek bize. Tiyatroyu, izleyiciyi ciddiye alan, yaratıcı yazarlar gerek. Bazı yönetmenler, bazı şairlerin öykülerini sergiliyorlar. Biraz görsel, şiirsel bir gösteri oluyor; ama o da tiyatro değil ya da bir defaya mahsus oluyor bazı işler. Ya sonra?.. Bu kitabı yayınevine verdiğim 2002'nin mart ayından hemen birkaç gün sonra Behiç Ak'ın yazmış olduğu *Tek Kişilik Şehir* oyununu izledim Aksanat Prodüksiyon Tiyatrosu'ndan ve bu tiyatro bölümünün içinde, günümüzün tiyatro yazarı olarak onda yeni bir soluk bulduğumu yazmazsam haksızlık etmiş olacağımı düşündüm.

"Türk tiyatrosu nereye gidiyor? Tiyatro ölüyor mu?.." gibi sorular yöneltilir gazeteciler tarafından ya da TV programlarında ikide bir bize. Kimse seyirciyi sormaz. Seyirci nereye gidiyor? Her zaman söylediğimi tekrarlamakta sakınca görmüyorum: bir ülkenin sanatını politikasından soyutlayamazsın. Seyirci onun yönlendirdiği yöne gider.

Dünkü üniversite gençliği ile bugünkünün farkı buradan doğuyor. Bizler Atatürk gençliği, Cumhuriyet çocuklarıydık. Demokrasi gençliği diye bir ayrım yapabilir miyim, bilmem ama...

Devam etmektense şu anda Yeditepe Üniversitesi Tiyatro Bölüm Başkanı Sayın Füsun Akatlı'nın "Kültürsüzlükte Boğulmak" isimli denemesinden bazı alıntılar yapmayı tercih ediyorum.

Kültürsüzlükte Boğulmak

... Yaşadığım acı deneyimlerden söz edeyim; hiç abartmadan ve süslemeden özetleyeyim size: tiyatrocu olmak isteyen ve bir üniversiteye başvuran lise mezunu gençlerle, yetenek sınavından sonra mülakat yapıyoruz. Tıpkı geçen yıllardaki arkadaşları gibi onlar da, içler acısı bir cehalet denizinin içinde boğulmak üzereler. En fazla sayanı, üç Türk şairinin adını sayabiliyor. Orhan Veli, Nâzım Hikmet, Ümit Yaşar Oğuzcan bu aşılmaz barajı aşabilen en "popüler" (!) isimler. Üçer Rus, Fransız, İngiliz yazarı adı sayabilen olmuyor. Dostoyevski ile Tolstoy'un "adını duymuş" olan bir iki kişi çıkıyor; ama Puşkin, Gogol, Tur-

genyev adlarını bile ulaştıramıyorlar lise mezunlarımıza. Fransız ve İngiliz yazarları daha da şanssız. "Şu an" hiçbirini hatırlayamıyor çocuklar. Oliver Twist'in yazarını soruyorsunuz; öğrenciniz "şu an" hatırlayamıyor, ipucu olmak üzere "David Copperfield'i bilir misin?" dediğinizde çok hayıflanıyor. Dilinin ucunda, tabiî hatırlıyor. Oliver Twist'in yazarı, elbette David Copperfield ! Cehalete bir de yutturmacılık kurnazlığı ekleniyor anlayacağınız ! Hiçbiri, çoksesli müzik alanından bir tek Türk bestecisinin adını söyleyemiyor. Ahmet Hamdi Tanpınar diye bir ad hiç duymamışlar. Orhan Pamuk'u duymuş olan birkaç kişi çıkıyor, onların da –inanmayacaksınız ama– Adalet Ağaoğlu'ndan haberleri yok. Gazete ? Okuyorlar tabiî. Hangi gazeteyi ? Gazete adlarından bazılarını sayabiliyorlar, ama hiçbir gazetenin hiçbir yazarının adını veremiyorlar. Kimi belli bir gazete okumuyor, her gün o günün ihtiyacına göre bir gazete seçiyor ! Bunun ne mene bir ihtiyaç olabileceğini, biz sınav kurulundaki altı kişi, hiç çözemiyoruz.

Peki, madem tiyatrocu olmak istiyorlar, bu sanatı "çok hem de pek çok" seviyorlar; tiyatroya gidiyorlar mı ? Çoğu bu soruyu olumlu yanıtlıyor. Ama seyrettikleri herhangi bir oyunun adını ağızlarından almak mümkün olmuyor. Bir iki oyun söyleyebilenler de, ne yönetmeni, ne oyuncuları hatırlayabiliyor "şu an"! Doğru cevabı: Sibel Can, Pınar Eliçe, Serdar Ortaç, Seren Serengil, Nadide Sultan olan soruları sorsak, bu kadar kahrolmayacağız, hepsi bülbül gibi şakıyacak, eminim. Ama ar ediyoruz, sormuyoruz. Hem ne yalan söylemeli, bu sefer de biz, sınavı yapanlar, doğru soruları bilmiyoruz !

Bu çocuklarımızın bütün kültürü, sınava hazırlık parçalarının yazarlarının adıyla sınırlı. Kimini doğru kimini yanlış söylüyorlar, ama söylüyorlar. Yazılı sınav yapmıyoruz, günahı boyunlarına, ama Shakespeare'in adını doğru yazacak üç kişi çıkarsa aralarında, şapkamı yerim !

Geçen yıl, öğretim üyesi arkadaşlarımdan biri, benim bir yazımdan bir paragraf vermiş öğrencilerine. Kısacık. Alıntılıyorum:

"Şunu yazanlar, yazarlar, edebiyatçılar, düşünürler için söylüyorum: dil bilinci kişiye soluk alma doğallığınca yerleşmeli; dili, kişinin en değerli, en temel varlığı (servet anlamında) olmalı; o dilin içinde yaşamak, onu kullanmak, onu işlemek, onu savunmak, korumak vazgeçilmez bir zevk, bir aşk, bir tutku haline gelmeli. Şu da, okuması yazması olan herkes için: sınav kâğıdı yazan, ödev yapan öğrenci, rapor yazan, bildiri hazırlayan bilim adamı, haber yazan gazeteci, gazeteye ölüm ya da teşekkür ilanı veren vatandaş, oğluna mektup yazan ana, el ilanı dağıtan dükkân sahibi, uyarı levhası yazdıran belediye, kapıya not bırakan konuk için. Anadilini her yerde, her zaman doğru kullanmak, doğru yazmak bir lüks, bir fantezi değildir. Bir onur sorunudur.

Bugün bu çorba gibi dille iyi-kötü anlaştığımızı zannediyoruz; yarın zannetmemize bile olanak kalmayacak. Dil kirlenmesi de, çevre kirlenmesi, hava kirlenmesi kadar ölümcül bir sorundur."

Bu parça o kadar zor, o kadar içinden çıkılmaz gelmiş ki öğrencilere, arkadaşım tam iki ay uğraşmış önce anlayabilsinler, sonra da doğru okuyabilsinler diye. Sonuçtan hâlâ mutlu değil.

Başınızı ağrıttım, biraz da içinizi kararttım belki ama; söyler misiniz bu ortamda, bir eleştirmen olarak, bir düşünce insanı olarak, "yetişen yeni okur kuşakları" için bir şeyler yazmanın "abesle iştigal"den başka bir anlamı olabilir mi ? Bir ülkenin yazarları çizerleri, sanatçıları yalnızca entelektüeller için mi üretim yapmalılar? Niçin otuz beş yaşının üstündeki orta kültür ve eğitim düzeyindeki herkese ulaştırabildiğiniz sesiniz, bu yaşın altındakilerin yalnızca çok meraklı, çok entelektüel, üstün başarılı olanlarına ulaşabilsin ? Bu kopukluk çok ağır, çok vahim bir toplumsal hastalığa işaret ediyor. Tedavisi çok zaman alacak, önünün alınması çok radikal kararları zorunlu kılacak bir hastalık bu. Türkiye'nin, tarihinin hiçbir döneminde toplumsal üstyapı bakımından bu kadar ağır ve bu kadar sinsi bir hastalık yaşamadığını düşünüyorum. Önceliklerimiz düşünülürken; XXI. yüzyıl teknolojisinin olanaklarından optimum ölçüde yararlanmak, siyasal konjonktürde menfaatlerin korunduğu onurlu bir yer almak, iktisadî büyümeyi hızlandırmak, çağı yakalamak elbette hedeflenecek. Ama "globalleşme" sarhoşluğu içinde, eğitim ve kültür sorunlarımızın –ufak tefek revizyonlarla halledilebileceği zehabıyla– ikinci-üçüncü-beşinci plana atılması, gafletlerin en derini, en karanlığı olacaktır. Ne yapıyorsak, insan için değil mi ? Peki insanımızın insanlığının yirmi beş, bilemediniz elli yıl ömrü kalmışsa ? Yakındığımız bu vahim hastalık, bugünün toplumunu kırıp geçirdiği yetmiyormuş gibi, bağışıklık sistemimizi hepten çökertmişse ? "Bizden sonra tufan" olmasına gönlümüz, bilincimiz, vicdanımız razı gelecek mi ?

Yazıyı okuduktan sonra "Suçlu ayağa kalk!" diye seslenmek geldi içimden. Bu ülke son otuz yılda çok şey kaybetti; ama en büyük kaybımız eğitim sistemimiz ve gençlerimize sunduğumuz yaşam zevkinden doğuyor. Gençler Türkçe'yi steno gibi konuşur oldu. Chat'leşirken, nasıl ekonomik kullanıyorlarsa harfleri, konuşurken de sesli harfleri yutuyorlar. Daha kısa, daha yuvarlak dolayısıyla çok laubali konuşma çıkıyor ortaya TV sunucuları, show yapan güzel hanımlar, hatta bazı tiyatrocular bile böyle konuşur oldu. Ben bunu ciddiyetle ele alınması gereken bir konu diye düşünüyorum. Ele alındığını varsayalım. Çare ? O çare nasıl bulunacak ?

Değişen bir şey yok. 1977'de yazmışım zaten, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*'de. Her şey eğitimle başlayıp bitiyor. Eğitim sistemimiz değişirse; her şehre bir tiyatro ve tiyatro okulu götürülürse; bütçede silahlanma kadar olmasa da, eğitime, kültür ve sanata, sağlığa da makul bir pay ayrılırsa; birisi bizi "hayâ" yerine "haya" demekten kurtaracak kararı alsa; televizyonda Türkçe konuşmayı bilmeyenler için kurslar açılsa; her programı aynı on cümle ve bol kahkahayla idare eden seksi hatunlar, Türkçe kursuna gitmeye mecbur tutulsa; bütün bunları gerçekleştirebilecek, koalisyonsuz bir hükûmete kavuşsak; belki kırk yıl sonra, kırk yıl geriye dönebiliriz gibi geliyor bana. İşte benim düşünebildiğim anca bu kadar.

Abdi İpekçi'nin tiyatromuzun dergisine yazmış olduğu 23 ağustos 1978 tarihli bu yazıyı okuyun. Ve hâlâ "Tiyatroyu seviyorum" diyorsanız biraz da düşünün. Bu yazı size izleyicilere yazılmış.

Tiyatro Sanatçılarının Düşündürdükleri...

Çok değil, daha birkaç yıl öncesine kadar kendilerini avuçlarımızı patlatırcasına alkışladığımız, önlerinde saygı ve takdirle eğildiğimiz tiyatro sanatçılarımızı birdenbire unutup onları sessiz bir ölüme terk ettiğimizin farkında mıyız?

Evet... hepsi birer birer, sessiz sedasız ölüp gidiyor. Bu, biyolojik bir ölüm olsa hepimiz için daha onurlu olacak. Ne yazık ki biz onları ölümlerin en kötüsüne mahkûm ediyoruz. Yaşarken öldüklerini, daha doğrusu öldürüldüklerini görüyorlar.

Bir bölümü direndiler böyle bir sona... Dublaj yaparak, öğrnetmenlik ederek, hatta reklam filmlerine çıkmayı göze alarak kurdukları tiyatroları ayakta tutmaya, bu yüzden girdikleri borçları ödemeye uğraştılar. Çoğu dayanamadı. Kalanlar da son nefeslerini veriyor belki de...

Ve kimse başını çevirip bakmıyor. Ne olduklarını, ne yaptıklarını sormak hiçbirimizin aklına gelmiyor.

İşin bir acıklı yanı da şu: böyle bir sona en kolay, en çabuk mahkûm edilenler sanatı sanat için yapma ilkesine öncelik verip sanatı araç olarak kullanmayı reddedenler. Onu ne ticaret ne de siyaset metası haline getirmek istemeyenler...

Kimi suçlayacağız?

Devleti mi, belediyeleri mi?

Hayır, devletin, belediyelerin malî desteğinden yararlanma durumunda bulunan tiyatroların haline bakmak, bu soruya olumsuz yanıt vermeye sanırız yeter.

Suçlu biziz, hepimiziz.

Tiyatrosunu kapatıp sahneye veda etmek zorunda kalan sanatçılarımızdan Altan Erbulak neden bu kararı aldığını soranlara şu acı nükteyle yanıt veriyormuş:

"Artık Türkiye'de tiyatroyu kursa kursa Tofaş SAS, Büyükdere Boronkay ya da Eczacıbaşı kurabilir."

Sporu, kendileri için etkili bir reklam aracı sayıp sanatla hiç ilgilenmeyen büyük kuruluşların yanı sıra bir de ünlü zenginlerin tutumlarına bakın...

Kapitalist toplumlarda varlıklı aileler yüzyıllardır, sanatı ve sanatçıyı korumayı bir gelenek haline getirmişlerdir. Çağdaş Türk toplumunda koruman sanatçı, gazino sanatçısıdır. Özel davetlere onlar çağrılır. Ve bir özel tiyatroyu bir mevsim yaşatacak para, onlara bir gecede cömertçe dağıtılabilir. Bir gecelik sazdan, sözden duyulan zevk, bir tiyatroyu yaşatmaktan alınacak hazza yeğlenir.

Bu yazıyı, tiyatro sanatını, tiyatro sanatçısını savunmak için değil, toplumumuzun ne hale geldiğini belirtmek için yazdık. Aslında tiyatro sanatçılarımız için söylenecek söz onlardan özür dileyip "Biz, size layık değilmişiz" demekten ibarettir. Ama olay Türk toplumunun sanatçısını yaşatamayan bir toplum haline geldiğini göstermek bakımından çok acı fakat çok anlamlı bir örnektir. Ve sanatçısını yaşatamayan toplum, yaşamıyor demektir.

"Aaa... Siz A La Luna değil misiniz?"

Turne organizatörleri peşine düştü oyunun. Peşin paralar, ciddi teklifler öneriyorlardı, ama oyunu seyredince, içinde en azından bir aşk öyküsü bile barındırmayan bu gösteriyi, Anadolu izleyicisinin fazla tutmayacağına karar verdiler. "Ah Gülriz Hanım, ah şöyle yapsaydınız, ah böyle yapsaydınız, keşke *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* isimli anı kitabınızı oyunlaştırsaydınız" diyenler bile oldu.

Bugün izleyicinin ayağı alıştı salona, o gün bir de o sorun vardı. Her zaman olduğu gibi o salonu tanıtmak yine bana düşmüştü. Akşamları oyun dokuzda başlıyordu ve sekiz dokuz arası Akmerkez'in önünde trafik kilitleniyor, cep telefonlarıyla insanlar gişeyi arıyor "Oyuna yetişemiyoruz, ne olacak?" diye soruyorlar. Gece oyunlarında bu hep böyle oldu. Ben de trafiğe kalmayayım diye, her yolu denediğim halde, evden üç saat önce yola çıkıyordum.

Tiyatrolar yıllardır biletlerini, belli yerlerde satışa sunar. Bunların en popüleri Vakkoramalardır. İlginçtir, benim biletlerim Beyoğlu ve Bostancı mağazalarında iyi satılıyor, karşı sokağında oynadığım halde, Akmerkez'in içindeki Vakkorama'da hiç satış yok. Yollardan insanlar "A La Luna" diye tutup tutup, öpüp öpüp seviyor. Ama onlar televizyon ekranlarında bayıldıkları, oturup mektuplar yazdıkları bu kadını, bir de sahnede görelim demiyor. Bu zaten bildiğim, beklediğim bir şeydi. TV izleyicisi başka, tiyatro izleyicisi başka.

– Bir imzanızı alabilir miyim?

Çok hoş, şirin bir genç kız, öğrenci olduğu belli.

– Beni nereden tanıyorsun?

– "A La Luna"dan; ama siz tiyatrocusunuz.

– Peki benim adım ne bakalım?

– Şey, dilimin ucunda ama...
O ara arkadaşı kulağına fısıldıyor, bizimki rahatlamış:
– Yıldız Kenter'siniz siz.
Ben de bir Yıldız Kenter imzası çakıyorum kâğıda.

Başka bir gün:
– Siz "A La Luna" değil misiniz?
– Hayır o benim soyadım, sen ismimi söyle imzalayayım, yoksa imza mimza yok. Bilmediğin ismin yazılmışını ne yapacaksın?
Söyleyeceklerim Var oyununun bitişinde tiyatro kapısında beni bekleyen insanların, yıllar önce okumuş oldukları *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* kitabımın, okumaktan eskimiş sayfalarını çok imzaladım, çok da mutlu oldum.

Engin hemen her oyunda, tiyatroda beni hiç yalnız bırakmamaya çalışıyor. Sanki birden roller değişti. Benim her hareketimi, her telefon konuşmamı, insanlarla olan ilişkilerimi kontrol etmeye başladı. Belli etmemeye çalışıyor güya, ama belli etmemek, bu onun hiçbir zaman başaramadığı bir şeydir. Sanki her şeyden şüphe ediyor. Demek bunca yıl sonra?.. İlginç. Bu yaşta kıskanılmak hoşuma gitmiyor da değil, hoş...

Cahide Sonku

O günlerde tiyatro mevsimi sona ermek üzere. Birden *Cahide Bir Efsane* isimli müzikalin provaları başladı Akatlar Kültür Merkezi'nde. Güzel isim doğrusu, *Cahide Bir Efsane*!.. Gerilere gittim birden. Birkaç yıl önce Nezihe Araz telefonla "Cahide Sonku'nun hayatını oyunlaştırdım. Sizin oynamanızı arzu ediyorum" diye beni aramıştı. Cahide'yi oynamak bir rüyanın gerçekleşmesi olurdu benim için, çok heyecanlanmıştım. Engin de heyecanlanmıştı, "Harika olur senin için bu rol" diyordu. Sabırsızlıkla beklediğim oyun elime ulaşınca, bir solukta okudum ve o hırsla telefona sarıldım.

– Nezihe Hanım, sizin Cahide Hanım'la ne alıp veremediğiniz oldu kuzum? Neden ondan bu kadar nefret ediyorsunuz? Bu rolü, Cahide Hanım'a olan sevgim ve saygımdan dolayı kabul etmeme imkân yok.

Okuduklarıma inanamıyordum. Oyun yalnızca Cahide Hanım'ı aşağılamak için yazılmıştı sanki. Üstelik o bile ustaca yapılmıyordu. Ayrıca oyun, yalnız ve yalnız Cahide Hanım'ın Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki sefil şaraphanelerde geçen son günlerini yansıtmaya çalışıyordu, o kadar. Peki neydi, kimdi, nereden gelmişti, neler yapmıştı bu kadın? Onlardan eser yok. Yalnız küfür eden, bağırıp çağıran, terbiyesiz bir kadın vardı ortalıkta.

Bu olaydan iki üç sene sonra, Talimhane'de Akademi Tiyatro Salonu'nda Nurseli İdiz ve Erhan Yazıcıoğlu oynuyorlardı *Cahide*'yi. Birkaç kez gitmeye karar verip, "çok sinirlenirsem" diye vazgeçtim. Sağdan soldan duyduğum kadarıyla, benim okuduğum metin biraz "ıslah" edilmiş; ancak yorum aynı yorummuş. Bu kez başka bir biçimde ele alınıyordu herhalde. Gerçi yazar aynıydı, ancak müzikal olunca, Cahide'yi de ünlü popçularımızdan Nükhet Duru oynayınca farklı bir şey olacağını düşündüm. Oyunu Hakan Altıner

yönetiyordu. Devlet Tiyatrosu ağırlıklı, ünlü oyuncular paylaşıyordu önemli rolleri. Çok iyi denebilecek bir rol dağıtımıydı.

Hakan Altıner, Akatlar Kültür Merkezi'nin yöneticisiydi. Bize çok anlayış göstermişti çalıştığımız sürece. Karaca maceralarından sonra, bana limonata gibi gelmişti Hakan Altıner ve yardımcısı İpek Kadılar'ın gösterdikleri ilgi.

Davetli olduğum *Cahide Bir Efsane*'nin galasına gittim. Bir protokol yapılmıştı, ama pop sanatçılarının ağırlıkta olduğu bir protokoldü bu. Birden, çok sevdiğim Yekta Kara'yla en arka sırada oturuyor buldum kendimi! İyi ki de öyle olmuş. Sahneler ilerledikçe kahroluyoruz. İnanılmaz bir oyundu.

Bir kere Cahide bir efsane değil, bir fahişe... Muhsin Ertuğrul, Yeşilçam filmlerindeki Erol Taş'a, Ahmet Mekin'e taş çıkartan bir kötü adam... Ortada, on dakikada bir kostüm değiştirip, güzel bir defile eşliğinde konser veren Nükhet Duru...

Oyunun bitiminde alkışlar bitmedi. Nükhet Duru, önde oturan pop starlarının ellerini sahneden eğilip sıktı, öpüştüler. Kameralar sahneye çıkmış, ön sıradaki şovu görüntülüyor. Bir tiyatroda, oyundan sonra oyuncu sahneden eğilip sıradakilerle öpüşüyor! Çıkarken oyunu, nasıl bulduğumu soran gazetecilere, kameralara, "Güzel bir Nükhet Duru konseriydi" diyebildim sadece.

Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali için gittiğim Lütfi Kırdar Salonu fuayesinde hemen her tanıdığıma anlattım *Cahide* olayını. Çoğu henüz görmemişti oyunu. Şakir Eczacıbaşı çok üzüldü, dehşete kapıldı. Daha 1993 yılında, Nejat Eczacıbaşı Vakfı *Gerçeklerin Düşleri* adıyla 800 sayfalık bir Muhsin Ertuğrul kitabı yayınlamıştı. Zeynep Oral'la konuştum ve 7 haziran 1998 tarihli *Milliyet* gazetesindeki "Esintiler" başlıklı köşesinde yazdı Zeynep.

Susmak da Suçtur

10. Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali, sunduğu yerli ve yabancı 15 prodüksiyon, iki konferans ve iki atölye çalışmasıyla, tiyatroyu meslek edinmiş olanlara ve tiyatro izleyicilerine unutulmaz anlar bırakarak; kimi "keşke"leri ya da düş kırıklıklarını sorgulamamıza yol açarak, geleceğe ışık tutarak, geçmişi de-

ğerlendirmemize yol açarak, farklı kültürleri ve birikimleri bir araya getirerek, yapıcı bir tartışma zemini oluşturarak sona erdi. Emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Tiyatro sanatıyla dolu dolu yaşadığım (ve yukarıda sıraladığım tüm eylemleri içimde çoğaltarak yaşadığım) bu 15 gün içinde, bağrıma bıçak gibi saplanan bir soru, üstü kapanmış sandığım bir yarayı deşti durdu...

Festivalin açılış gecesinde karşılaştığım Gülriz Sururi'den gelmişti soru:

"*Cahide*'yi gördün mü? Cahide Sonku ve Muhsin Ertuğrul'a yapılan haksızlığa isyan etmedin mi?"

O anda Gülriz Sururi'ye bir şeyler söylemeye çalıştım. Ama pek de söyleyemedim çünkü kabuk tuttuğunu sandığım yara yeniden kanamaya başlamıştı bile...

O yara içimde bir yılı aşkın bir süredir var.

Hayır, bir süre önce İstanbul'da sunulan, ardından Ankara'ya turneye giden *Cahide* müzikalini görmedim. Ama bir yıl önce aynı metnin bir başka prodüksiyonunu gördüm. (Öncekinde Cahide rolü Nurseli İdiz'indi, şimdikinde Nükhet Duru'nun.) Gördüm ve ondan sonra bu konuda hiçbir şey yazmadım. Sustum.

O oyunda Muhsin Ertuğrul'un, bu koca ustanın, bu "hoca"nın, elinden içki bardağı düşmeyen, bir "rejisör" kimliğine sokulduğunu gördüm. Yanlış anlaşılmasın: Muhsin Hoca'yı oynayan oyuncuyu eleştirmiyorum. Oyuncuların oyun ya da şarkı söyleme biçimlerini ya da oyunun şöyle mi böyle mi sahnelendiğini ya da teatral herhangi bir ögeyi sorgulamıyorum. Benim sorguladığım, işin özündeki ahlak anlayışı.

Değerlerimizi karalayıp, çarpıtıp sunmaya hakkımız var mı? Genç kuşaklara onları yanlış tanıtmaya hakkımız var mı?

Bu eserde öyle bir "rejisör" kimliği çıkıyor ki karşımıza! Bir kere kaba saba, ağzı bozuk, baskıcı, despot ve herkesi sömürüyor. Başta Cahide olmak üzere kadın sanatçıları başkalarına peşkeş çekebiliyor. Onlara, kadınlıklarından kimin nasıl yararlandığını sorabiliyor. Cahide'ye "Karnı burnunda kadınlara tahammülüm yok. Aldır şu piçi!" diye haykırıyor, vb.

Bunları gördüm ve hiçbir şey yazmadım. Sustum. Gülriz Sururi'ye itiraf ettim:

"Haklısın, suçluyum!"

Cahide Sonku'nun da imajı Muhsin Ertuğrul'unkinden daha parlak değil bu oyunda... Ve insan ister istemez soruyor, "Yazar Nezihe Araz bunca mı nefret ediyordu bu insanlardan?" diye.

Cahide Sonku'yu tanımadım. Ama filmlerini gördüm ve sahnede

varoluş biçimine ilişkin her şeyi okudum ve tanıklarından dinledim. O, eşsiz ve yeri doldurulamayan bir sahne yaratığı, bir oyuncuydu.

Muhsin Ertuğrul'u, Türk tiyatrosuna katkılarını bilmekle kalmadım, kendisini yakından tanıdım. Düşünceleri, yazıları, konuşmaları, eylemleri, tüm yaşamı benim için ders niteliğinde oldu. Bugün bir Türk tiyatrosundan, Türkiye'de tiyatrodan söz edebiliyorsak, bunu ona borçluyuz.

Genç kuşaklar bu insanları gerçek yönleriyle tanımak istiyorlarsa iki dev eseri okumalarını öneririm: Muhsin Ertuğrul'un *Benden Sonra Tufan Olmasın* adlı anıları ve Özdemir Nutku'nun düzenlediği, Muhsin Ertuğrul'un tiyatro düşüncelerini kapsayan *Gerçeklerin Düşleri...*

Yeniden soruyorum:

Değerlerimizi karalayıp, çarpıtıp sunmaya hakkımız var mı? Genç kuşaklara onları yanlış tanıtmaya hakkımız var mı?

Beni çok etkilemiş olan bu konuyu kapatırken, tiyatrocu olmak isteyen gençlerimizin Muhsin Ertuğrul'u muhakkak tanımaları gerektiğini ve *Gerçeklerin Düşleri* ile *Benden Sonra Tufan Olmasın* isimli kitapları muhakkak okumaları gerektiğini düşünüyorum.

Cahide Hanım'ı son yıllarda oynadığı, yaptığı filmlerle tanıyanlar onu hiç tanımadılar diyebilirim. Yakın zamanlarda televizyonda izlediğim *Bataklı Damın Kızı Aysel* dışında hiçbir filminde beğenmedim Cahide Hanım'ı. Gene bence *L'Aiglon* oyununda, birden fazla kilo aldığı için (belki içkiye çoktan başlamıştı) ve o güzelim, benzersiz sesinin tınısı değiştiği için sevememiştim; ama çok değil, ondan birkaç yıl önce izlemiş olanlar için Cahide Sonku, o parlak isimlerle dolu olan Şehir Tiyatrosu'nda tekti. Kimseyle mukayese edilemezdi. Öyle karizmatikti ki, kuliste bile, onunla birlikte yetişmiş meslektaşları arasında bile bu karizması hissedilirdi.

Varoşlardan geldiği söylenirdi. Peki bu zarafeti, bu asil duruşu nereden edinmişti? Vakur, güzel, asil, zarif, etkileyici... Cahide Sonku denince, her an kraliçe gibi bir kadın gelir gözümün önüne. Gururlu, ama kendini beğenmiş değil.

Doksan temsil *Cyrano*'da Roxanne rolünde izledim onu. Ondan önce *Su Kızı*. Çocuk Tiyatrosu'ndan beri, *Budala* dahil, iki yıl her gün, her oyunun provasında, kulisinde bir an falso vermedi bu kadın. Karşısında da kim olursa olsun, ona laubali davranmadı.

Ne acıdır, bu kadın önce Talat Artemel gibi bir usta oyuncuyla evleniyor. Bu bir aşk evliliği. Daha sonra mı, daha önce mi, Muhsin Ertuğrul'la kaçınılmaz bir ilişkisi oluyor. Daha sonra ayrılıyor,

Güzeller güzeli Cahide Sonku.

başarılı rolleriyle yıldızlaşıyor. Günün büyük işadamı, Tütüncü İhsan Bey'le evleniyor. İhsan Bey bir garip işadamı. Hevesini aldıktan sonra, nikâhlı karısını, Ankara'daki işlerini yoluna koymak için (o zamanların muhterem zevatı hortumcu olmadıklarından) dünyalar güzeli Cahide'yi sunmak istiyor. Üstelik başbakana rüşvet olarak. O geceyi, o evde yaşamış olanlar anlatır ve yayılır bu hikâye kısa zamanda.

Cahide bir kraliçe edasıyla reddeder bu teklifi ve olanca azametiyle terk edip çıkar salondan. Tabiî kısa zamanda da evden. İhsan Bey karar vermiştir çoktan, artık Cahide'yi yaşatmayacaktır bu piyasada. İşte o günlerde, Cahide Sonku'nun, içinde *Bitmeyen Şarkı* da olan film deposu yanar. Yaptığı bütün filmler kül olur. Ondan sonra süratli bir düşüş başlar. Ancak yapabileceği çok şey varken, Cahide büyük bir umutsuzlukla içkide arar çareyi.

Ondan sonra ise, oldukça dramatik gelişir olaylar. Devreye Cahit Irgat girer. Cahit Irgat heyecanlı, öfkeli bir şairdir gençlik yıllarında ve Şehir Tiyatrosu'nda oyuncudur. Ancak güzel sesi ve

havalı fiziğine rağmen bir türlü doğru düzgün bir rol alamaz. Muhsin Ertuğrul'la da bir türlü yıldızı barışmaz; çünkü o günlerde belki henüz alkolik değilse de, içmeden pek dolaşmamaktadır. Ve sivri diline hâkim olamamaktadır. Ve Şehir Tiyatrosu'ndaki hemen bütün erkekler gibi o da Cahide'ye âşıktır. Kaderin cilvesine bakın, tiyatroda merhabalaşmaktan fazla bir ilişkileri olmayan bu ikili, yıllar sonra kim bilir, belki ucuz bir meyhane köşesinde bir araya gelir ve birlikte yaşamaya başlar.

Ben Bomonti'de, Havuzlubahçe Sokağı'ndaki küçük apartman dairesinde, Dormen Tiyatrosu oyuncusu olarak yaşamımı sürdürdüğüm 1960 yılında, Cahide Hanım ve Cahit Bey karşımdaki üç katlı evin bir katına kiracı oldular. Köşedeki bakkal dahil, herkes şikâyetçiydi bu ikilinin kavgasından, patırtısından. Günaşırı, Cahide Hanım kapıyı açmaz, Cahit Bey de kapıyı yumruklar, sarhoş olduğundan küfürler eder, mahallenin huzurunu bozardı. O kapı bazen açılır, bazen de açılmazdı. Birkaç kez oyun dönüşü rastladım, kapıyı açtırmayı başaramayan Cahit Irgat'ın, gidecek yeri olmayan insanların sarsak yürüyüşüyle yalpalayarak sokağı terk edişine. Birlikte tiyatro kurdular, İstanbul çevresinde derme çatma yerlerde *Ocak*, *Tahta Çanaklar* gibi oyunlar oynamaya çalıştılar ayık durabildikleri saatlerde. Ve giderek...

Keşke biri çıksa da, bir gün Cahide Sonku'nun hayatındaki gerçeklere dayanan bir film yapsa ve bu bir zamanların tiyatro canavarını tarihe mal etse. Yeri gelmişken, ben yıllarca önce çevrilen *Cahide* filminin de gerçekleri çok çarpıttığı için karşısındaydım ve Muhsin Bey'in eşi Handan Ertuğrul'un sessiz kalmasına çok üzülmüştüm o gün.

Söyleyeceklerim Var devam ediyordu. Oyunla ilgili bir tek olumsuz satır yazılmamıştı.

Gülriz Sururi, kendi kurguladığı oyun süreci içinde, bizi alıp Şamram Hanımlara, Amelya Hanımlara götürüyor; annesi Suzan Lütfullah ve babası Lütfullah Sururi'yle simgelediği. Türkiye'deki erken tiyatro döneminin kahrını çekmiş ve o dönemdeki deneyimlerini ince bir gustoyla tüm yaşamlarına sindirmiş olan sanatçılar kuşağını sarmalayarak, kendi sanat tarihçesini ülkenin geçirdiği aşamalar ve duraklarla örtüşme içinde aktarıyor.

Gülriz, insan olarak da, sanatçı olarak da kendini kanıtlamış bir kişidir. Bu oyunuyla, o kanıtlanmışları bir kez daha kanıtlayarak ve söylenebilecek tüm sözlere oyun içinde akıllıca ve peşinen yanıt vererek

oynuyor. Karşıdan gelebilecek tüm hamleleri ustalıkla hesaplayarak savuşturan bir satranççı gibi...

İrma'dan *Kaldırım Serçesi*'ne, *Keşanlı Ali*'den *Zilli Zarife*'ye, *Direklerarası*'ndan *Kabare*'ye açılan bir yelpazede çeşitli oyunlardan müzikli, müziksiz bölümler ve Gülriz'in bu bölümleri bağlayan Türkiye anlatımları yer alıyor oyunda.

Bir iki sözcükle değinilip geçilen yaşam kesitleri, zekâyla damıtılmış ara rejim ironileri, usta Ermeni şivesinden Piaf coşkusuna, Arif Erkin ve Yalçın Tura kıvraklığına kolayca geçiveren bir çizgide yansıtıyor Gülriz öyküsünü, belki de hesaplaşmasını.

Anlatılanlar çok renkli ve çok zengin olunca, yerinde bir yaklaşımla dekor, kostüm, aksesuvar minimalist çizgide gerçekleştirilmiş. Dream Design Factory-Arhan Kayar'ın çevre tasarımı ve Sadık Kızılağaç'ın kostümleri bu anlayışı vurguluyor.

Engin Cezzar'ın oyun düzeni, oyun ve sohbeti buluşturan bir sıcaklıkla kotarılmış. Oyun izlediğinizin bilincinde olarak, ama öte yandan da Gülriz'le içten bir söyleşiyi paylaşma atmosferinde buluyorsunuz kendinizi.

İlk kez izlediğim Hakan Vanlı, tüm bu içtenlik atmosferinde aslında çok zor olan dengeli oyunculuğu başarıyla sahneye aktarıyor. Üstelik bu ince denge, yalnızca oyunun özelliğinden kaynaklanmıyor; Gülriz Sururi'nin partneri olmak gibi üstesinden kolayca gelinemeyecek bir durumdan da kaynaklanıyor. Ve Hakan Vanlı, sahnede silinmemeyi başarıyor. *Söyleyeceklerim Var*, geçmişi biraz uzunca olup oyunda yer alan süreçleri birebir yaşamış olanlar için hoş anıları canlandıran bir gösteri olmasının yanında, günübirlik yaşayan günümüz insanları için de Türk tiyatrosunun geçmişinden bugüne öğretici düğümler atıyor.

Seçkin Selvi, *Milliyet Sanat*

... Gülriz Sururi'nin söyleyecekleri şarkılardan ibaret değil. Sahneye doğan, bu benzersiz şehrin şanslı çocuğu, bir simge gibi bütün zarafetiyle orada durmuş, size İstanbul'u anlatıyor, tiyatroyu anlatıyor, Gülriz'i anlatıyor; etkilenmemek mümkün değil...

... Kadir kıymet bilemeyen insanların yaşadığı bu bizim güzel memleketimizde, sanat alanında ömür boyu ayakta kalabilmek irade ister, güçlü kişilik ister. Gülriz Sururi'yi, Édith Piaf, Nâzım Hikmet, Haldun Taner gibi ustalara duyduğu vefa hissi için alkışlayarak ve Türk tiyatrosuna katkıları için teşekkür ederek, saygı duyarak selamlıyorum.

Hakkı Devrim, *Radikal*, 16 aralık 1998

Söyleyeceklerim Var'da Hakan Vanlı'yla.

Eğer Gülriz Sururi'yi daha önce izlemiş kişilerden biriyseniz bu gösteriden alacağınız hazzın sınırı yok. İlk kez izliyorsanız sanatçının sanat yaşamı, oyunculuğu konusunda geniş bir bilgiye sahip olacak, Gülriz Sururi adının tiyatro tarihimizde almış olduğu yeri daha iyi anlayacaksınız. Ülkemizde pek az yetişen bir müzikal sanatçısını, sımsıcak bir tiyatro oyuncusunu, karizmatik bir sanatçıyı hayranlıkla izleyeceksiniz.

Yaşar İlksavaş, *Hürriyet*

İşte Gülriz karşımdaydı ve yıllar önce *Keşanlı Ali Destanı*'nda gördüğüm gibiydi ve hatta o günlerde olduğundan bile daha iyiydi.

Duygu Asena, *Milliyet Pazar*

Gülriz bize hayatını anlatıyor. Harika hazırlanmış bir metin, nefis geçişler, birbirinden güzel şarkılarla bezenmiş bir oyun. Aslında kendi hayatından çok, bizim yaşantımızı anlatan bir oyun çıkmış ortaya. Gülriz tek başına profesyonelliğin ve sanat gücünün zirvesinde olduğunu gösteriyor.

Mehmet Ali Birand

Seni, yıllara meydan okuyan fiziğinle, bana eski Mısır kadın figürlerini anımsatan umman gibi gözlerinle ve benzersiz sesinle ne denli özlediğimizi geçen akşam kendi yazdığın *Söyleyeceklerim Var* oyununla hatırladım.

Atilla Dorsay, *Yeni Yüzyıl*

Gülriz Sururi kendi yazdığı *Söyleyeceklerim Var* adlı müzikli oyunla yeniden sahnede. Oyun bir yanıyla tiyatro belgeseli, on beş şarkının birbirine eklendiği bir ustalık gösterisi. Gülriz Sururi iri kara gözleriyle sahnede. "Şarap" tam kıvamında.

Aydın Engin, *Cumhuriyet*

Bir Gülriz Sururi "retrospektifi." Aziz Nesin'in, "Gülriz gibiler salt Türkiye'de değil, tiyatro sanatının çok daha eski olduğu ileri, zengin ve büyük ülkeler de bile kolay yetişmez" diye tanımladığı Gülriz Sururi, kendi yazdığı oyunda, sahne için yaratıldığını bir kez daha gösterdi. Söyleyeceklerini güzel söyledi.

Rengin Uz, *Time Out*

Gülriz Sururi İstanbul'un "kendisi." Bir süredir sahneye çıkmıyordu. "Söyleyecekleri" birikmişti. Hızla kararını verdi, "oyununu" yazdı, çıktı, oynuyor. Bir vakitlerin kuş uçmaz Akatları'nda yoğun yerleşmenin ortasında açılan yarımay biçimindeki tiyatro salonunda soruyor konuklarına: "Aşk nedir?" Gülriz Sururi bu soruya en iyi cevabı sahneye dönerek veriyor. İstanbul'u anlatıyor konuklarına salon fazla karanlık değil. Yüzler seçiliyor. Herkes Gülriz'i mi seyrediyor, yoksa kendisini mi? Sahne ile salon iç içe. Gülriz ara sıra iniyor salona, dostlarının arasında dolaşıyor. Sonra yeniden sahneye dönüyor, herkes de peşinden. Bütün yüzlerde aynı tebessüm var; Gülriz, hepimiz. Herkes sahnede, Gülriz'in yanında. Ama bir burukluk var. Herkes bir şeylerin bir daha geri gelmeyeceğini biliyor. Gülriz'in büyük bir ustalıkla iç içe geçirdiği İstanbul manzaralarının ardından bakakalıyor.

Gülriz, İstanbul'u bir şal gibi boynunda taşıyor. Oyun sonunda fuayede verilen supede, herkesin yüzünde yine aynı tebessüm. Gülriz Sururi'yi yeniden sahnede görmek herkesi mutlu etmiş. Ama burukluk da duruyor, gitmiyor. Başta Gülriz, herkes yabancı gibi duruyor kendine. Tıpkı Gülriz'in oyunun sonunda kullandığı "Simurg" öyküsünde olduğu gibi, oyunu seyredenler de boşuna bir Simurg arıyorlar.

Gülriz Sururi, sahneye döndü. Akatlar'da Simurgları bekliyor. *Söyleyeceklerim Var* içtenlikli bir söyleşi. Engin Cezzar'ın süzülmüş rejisiyle, yumuşak bir ev daveti atmosferi içinde başlıyor ve bitiyor. Gül-

riz'in partneri Hakan Vanlı, zor bir işin altından rahatlıkla kalkıyor. Arhan Kayar'ın yalın dekoru, Sadık Kızılağaç'ın ölçülü kostümleri de atmosferi tamamlıyor. Cumhur Bakışkan ise, anonim Laz türkülerinden şansonlara, kantolardan valslere oyunun müziğini Gülriz'in iki metre uzağında, o anda canlı üretiyor.

Gülriz Sururi'nin müzikli İstanbul sohbeti, birdenbire karşınıza çıkan eski bir dostla, şömine karşısında geçirilmiş uzun bir akşam tadı bırakıyor.

Sadettin Davran, *Yeni Yüzyıl*

... Oyun, Hakan Vanlı'nın mükemmel eşliğiyle neredeyse tümüyle Gülriz Sururi'nin omuzları üzerinde. Gülriz Hanım'ın oyunculuğunu eleştirmek bana düşmez. Böyle bir davranış haddimi aşar. Ben sadece bir seyirci olarak iki saat boyunca kendisini hiç eksilmeyen bir dikkat ve hayranlıkla izlediğimi söylemekle yetineceğim. Gülriz Sururi tek başına koca bir sahneyi dolduruyor. İnsanı peşi sıra sürüklüyor.

Gülriz Hanım, "Oyunculuk, şu kısa hayatta insanın birden fazla kimliğe bürünmesini sağladığı için cazip" demişti. Bence doğru, ama eksik. Çünkü tiyatro ona bir tür "femme fatale"liği, baştançıkarıcılığı da sağlıyor. Hangi kadın bu kadar baştançıkarıcı olmak istemez?

... Haldun Taner, Gülriz Sururi'ye "Sizinle aynı zamanda yaşamış olmak çok güzel" demiş. İnanın, Gülriz Hanım bunu söylemeden önce ben de tıpkı Haldun Taner gibi düşünmüştüm. Gülriz Sururi'siz bir hayat biraz yavan olurdu doğrusu. İstanbul'da yaşam onunla çok daha güzel.

Tuğrul Şavkay, *Hürriyet İstanbul*

Evdeki hesap çarşıya uymamıştı. "Üç gün köy, üç gün İstanbul'da yaşarım" öyle söyleniverdiği kadar kolay uygulanamıyordu. Cuma, cumartesi, pazar beş oyun oynuyordum. En azından önceden yaptığım programa göre, pazartesi, salı, çarşamba köyde yaşamalıydım. Ne mümkün! Röportajlar, iş konuşmaları, muhasebeyle toplantılar, bunlara bir de arkadaşlarla buluşmalar eklenince, bir gün bile gidemez olmuştum köye. Gene de fırsat yaratıyordum tabiî.

O dönem, "A La Luna" yapımcıları bana çok dostluk ettiler. Çalışma günlerimizi benim oyunuma göre ayarladılar. Ayrıca İFR de, Emel'in sorumluluğunda kısa bir tanıtım filmi çekti bana televizyon için.

Oyunda on beş şarkıyı canlı söylemek, hoplamak, zıplamak, dans etmek hiç yormuyordu beni. Tabiî ki efor yapıyordum, ama zorlamadan...

O günlerde birtanecik köpeğim Can'ı da yanımıza alıp Engin'le uzun yürüyüşler yapıyorduk. Sanki birlikte çalışmamız bizi eski günlere götürmüştü. Birlikte daha çok vakit geçirmeye başlamıştık. Özel yaşamının ne sularda olduğunu bilmek istemiyordum, ama işte bazı eş dost, tabiî ki kötülükle değil, artık Engin'le sadece arkadaş olduğumuza emin oldukları için (!) Engin'e dair gördükleri, duydukları şeyleri anlatıyorlardı.

Ayazpaşa'daki daire; tiyatro artıkları, köydeki evin yapılması kargaşasıyla artık bir depo haline dönüşmüştü. Yılların tiyatro arşivi, kitaplar, giysiler her şey üst üste. Gazeteciler, televzyoncularla söyleşiler yapılırken, resim çekilecek yer bulmakta zorlanıyorum. Ve tam o günlerde, benim birtanecik Zekiye Hanımım hastalandı. Yaşlılık hastalıkları diyebileceğim bir hastalık dizisi. Evde genelde yalnızım. Şimdi geriye bakınca görüyorum ki; ben oyunun provası dahil iki yıl, hem yemek yapmışım (her gün), hem eve bakmışım, hem köpeğime bakmışım, hem asıl işlerimi yapmışım, tiyatro, "A La Luna" gibi... Aslında delilik ama, ben buyum. Farkında olmadan oluyor bütün bunlar. Üç gece üst üste davetli olsam, yenmeyeceği halde "bir evde yemek pişmelidir." Bu da kalıtımsal mı acaba?

Engin oyunumu turneye götürmemi istemiyor. Ben kesinlikle turne yapmaya kararlıyım. O zaman, İstanbul'daki düzeninin (!) bozulmasını bile göze alarak, "Ben de geleceğim turneye" diyor. Biraz gecikmiş bir bahar turnesi olacak bu.

İşte o günlerde karar verdim. Böyle olmuyor, taşınmalıyım daha rahat bir yere. Belki manzarası da olur. Ev arıyorum vakit buldukça semt semt. Birden farkına vardım ki; Ayazpaşa'dan ayrılmak istemiyorum. Uzak semtlerdeki güzel evlere, Ayazpaşa'daki daha imkânsız bir daireyi tercih edebiliyorum. 1964 yılından beri Ayazpaşalıyım kolay değil.

– Ben daha büyük bir eve taşınmayı düşünüyorum, istersen... gibi bir şeyler söyledim Engin'e. Çok kararsız bir dönemde olduğunun farkındayım. Buna rağmen sürdürdüm konuşmamı. Eğer birlikte yaşlanma fikri sana doğru gelmiyorsa, tamam, unut söylediklerimi. Ama eğer yeniden hayatımızı birleştireceksek, iyi düşünmen gerekiyor. Çünkü o karardan sonra, şu andaki "özgür erkek" yaşamına nokta koymak zorundasın. Engin cevap vermedi, ama istifimi hiç bozmadım. 40 yıldır üstünden 24 saat geçmeden en ufak bir karar verdiğini görmedim.

Birkaç gün sonra telefonda sordu:

– Ev buldun mu?

– Hayır, bugün bir iki yer gösterecekler, dedim.

– İstersen beraber gezelim, dedi.

Birleşmemiz o kadar kolay olmadı; çünkü hayatındaki bazı insanlar Engin'in bana dönmemesi için epey uğraş verdi. Çirkin telefon konuşmalarından bile nasibimi aldım. Gençliğinden başka güveneceği bir yanı olmayan bir kız tarafından, yaşımdan ötürü aşağılandım telesekretere bırakılan mesajlarla.

Ama ben kararlıydım. Bu kararı kolay vermemiştim. Engin'den ayrı yaşamaya alışmıştım, ama Engin'siz yaşamaya alışamamıştım. Engin'in kadınlarla, kızlarla uzun-kısa ilişkiler yaşaması umurumda değildi. Ben o acıları yıllarca önce yaşamış, içime sindirememiş, sonunda boşanmıştım. Ama Engin'siz mutlu olabileceğimi düşünerek hata etmiştim. O da bensiz bir gün geçirmeye dayanamamıştı. Telefonla beni aramadığı bir tek gün hatırlamıyorum, Amerika'dayken bile.

Öyle bir aşk yaşadığım sevgilim, eşsiz partnerim, en rahat çalıştığım yönetmenim, dostum, arkadaşım, hayatta her şeyi ama her şeyi konuştuğum tek insandı o. Evlenmemişti, çılgınca bir aşkla kimseye bağlanmamıştı. Maceradan maceraya koşmuş, küçük aşklar yaşamış, gününü gün etmişti. Biraz da mesleğine küsüşünün, kendinden kaçmak isteyişinin sonucu değil miydi bu yaşam biçimi acaba?

Engin sinemayı çok sevmişti her zaman. Yıllarca önce, Osman Necmi Gürmen'in *Kılıç Uykuda Vurulur* isimli kitabını senaryolaştırıp, film yapmak için çok uğraşmıştı. Belki iki yılını harcamıştı bu nedenle. Kıbrıs'ta bir köyde... Topraklarının aralarında bir çit bile olmayan Yanni ile Kâni'nin, bu iki çocukluk arkadaşının hikâyesiydi bu. Topraklarının arasına dikenli çit koyarak, giderek bu hududu aşılmaz duvarlara döndüren güçlerin başrolde olduğu, Kıbrıs sorunu ile ırkçılığa ve insanlığa dair söylenecek güzel sözleri olan bir öyküydü bu. Ancak onca uğraş sonucu, iyi bir senaryo yazdırılamadı, dışarıdan (1980-81) ortak bulunamadı ve daha bir sürü sorun. Daha sonra "Timeline" (Zaman Tüneli) isimli dramatik bir TV belgeselinde başrol oynamıştı. "Maryland Public TV" diye bir Amerikan yapım şirketi için İngilizce çekilmişti bu dizi ve Engin'le birlikte birçok değerli oyuncumuz İngilizce oynamıştı. Çok başarılıydı herkes. Ve ben Engin'i çok beğenmiştim, iyi bir sinema oyuncusuydu.

Bir gün, TV için *Tiyatrocu*'nun senaryosunu yazmadan önceydi, konuşurken, "Benim için televizyona bir kahraman düşün" de-

dim. Hatırlıyorum, ikimiz de zorlandık iyi bir tip bulmak için. Sıfırdan karar verme özgürlüğüm olunca nasıl bir kişi olmalıydım? Doktor mu, avukat mı? (O sırada yabancı dizilerde böyle kahramanlar gündemde) Yoksa fedakâr bir anne mi? Yoksa bar patroniçesi mi?.. Daha bir sürü şablon tip düşündük. Ancak bir şey gördük ki, yerli dizilerimiz bu şablon tiplere iltifat etmiyor. Küçük esnaflı mahalleli arasında dolaşmaktan hoşnut izleyicimiz. Ancak bu orta halli insanlar arasında her şey çok gerçekçi de, bir acı gerçeğe hiç değinilmiyor nedense: yoksulluk. Bu yoksul mahallelerde herkes mutlu. Komik aşk acıları, yanlış anlamalar dışında hiç dertleri yok. İzleyicinin büyük kesimi kendini buluyor bu dizilerde, kendini izliyor. Gülüyor, ağlıyor, ama yoksulluğu yüzüne ikide bir vurulup rahatsız da edilmiyor. Herkes mahallenin kasabından, manavından bol bol alışveriş edebiliyor.

– Senin oynayacağın karakteri buldum, dedi birden Engin. Bir arkeolog kadın kahraman.

– Ne diyorsun?.. Harika bir buluş, çok zengin bir konu, aç açabildiğin kadar. Çok sevinmiştim ve birden giyindim arkeolog tipini.

Engin arkeolojiye çok meraklıdır ve iyi bilir mitolojiyi. Beni de çok heyecanlandırır arkeoloji. Türkiye'deki müzelerimizi, arkeolojik kazılarımızı kaç kez gezdiğimin sayısını unuttum. Birden, ikimiz birden bir öykü oluşturmaya başladık. Birkaç cümle içinde özetlediğimiz konu çok çarpıcı gelmişti bana. "İstersen ben yazarım bu senaryoyu senin için" dedi. Çok sevinmiştim ve başladı yazmaya. Ben tepesinde, her sayfayı okumak istiyorum, meraktan ölüyorum. Giderek öyle gelişmeye başladı ki bu senaryo, bir defa TV diziliğinden sinema filmine terfi etti. Giderek uluslararası mekânlarda çekilmesi farz oldu. Gene de asıl mekân Türkiye, Bodrum ve Knidos olacak.

Kahramanımız, arkeolog Ayşe'nin yanında İtalyan, Amerikalı, İspanyol, Arap kahramanlar belirmeye başladı ve ben tümünü okuyunca, "Beni unut. Ben olsam da olur, olmasam da. Sen bu projeyi uluslararası platformda değerlendirmenin yollarını ara" dedim.

Engin senaryosunu koltuğunun altına aldı ve hakikaten çalmadığı kapı kalmadı. Pahalı bir filmdi. Yabancı yönetmen, yabancı oyuncular (Türklerin yanı sıra) gerekliydi. Dünya piyasası deyince, star isimler şart oluyordu. Bir ara Lawrence Olivier'nin oğlu Tarquin ve eşi Türk asıllı Zelfa Olivier ilgilendiler senaryoyla. Hatta hemen projeye başlayamadıkları için, Engin'den iki yıllık opsiyonunu alıp, doğru düzgün de bir para ödedilerdi. O yıllarda James Baldwin hayata gözlerini kapatmıştı çoktan, yoksa En-

gin'in senaryosu Hollywood kapılarından çoktan girmiş olurdu.

Senaryonun adı *Afrodit*'ti. İlk sayfada, verdiğim ilhamdan ötürü bana teşekkür ediyordu Engin. Öyle güzel bir konu yakalamıştı ki ve öyle güzel yazmıştı ki... O filmin bir gün çekileceğine inanıyorum.

İşte ben de o sırada kendime *Tiyatrocu* senaryosunu yazmaya başlamıştım. Engin çok uğraştı, çabaladı. Bilmiyorum, belki kendi yanlışları da olmuştur; ama istediği, uğraş verdiği projeleri hayata geçirmeyi başaramadı. Giderek kabuğuna çekildi. Sanki kendinden kaçmak için seçtiği bir yaşam biçimiydi bu. Tabiî bu benim varsayımım.

Mantık evliliği

Ve yıllar sonra ben Engin'e yeniden eski yaşamımızı sunuyordum bugün, paha biçilmez bir saydam kap içinde. O kabın bir iki yeri çatlamış, çıtlamış olabilirdi, o kadar. Hiç ayrılmamış olsak, birtakım yalanları görmezden gelerek yaşasak, daha mı doğru yapmış olacaktık?

Yıllar sonra ben Engin'e eski yaşamımızı sunmak istiyordum ve bunu çok mantıklı buluyordum. Öyle bir birikimdi ki bizim birikimimiz. Birlikte yaşanmış yirmi dört saatlerin eklenmesinden elde edilmiş bir birikimdi bu. Ayrılmayı kâğıt üzerinde başarmıştık, ama birbirimizden vazgeçememiştik. Unutmayı belki de hiç düşünmeden, ayrı yaşamayı başarmaya çalışmıştık. Öyle unutulmaz anlar, öyle unutulmaz, güzel olaylarla doluydu ki belleğim, bunların sonunu getirmeliydik. Gençlik, güzellik, olgunluktan sonra, ikimiz yaşlılığı birlikte yaşamazsak yazık olmaz mıydı? Olurdu. Merak ediyorum, biz de bencilleşecek miydik günlük yaşamda? Bunları Engin'den başka kiminle yaşayıp öğrenebilirdim ki? Tekne seyirdeyken ya da güzel, sessiz, sakin bir koya demirlemişken yaşadığımız mutlu suskunlukları kiminle paylaşabilirim bir daha? Kim "Niye konuşmuyorsun, neyin var?" demeden, sessiz mutluluğumu anlayıp paylaşabilir? Bir daha kiminle en az altı kere birlikte ölüm korkusu yaşayabilirim, ölüm tehlikesi atlatabilirim? Köpeklerimize ebelik yaptığımız geceler, o minik varlıkları ellerimizle doğurtup, hayatla tanıştırma anlarının verdiği mutluluğu bir daha nasıl başka biriyle paylaşmayı düşünebilirim?

Bir daha kimin için böyle acı çekebilirdim? Biz birlikte forme olmuştuk yıllar içinde, bu süreci kiminle yaşayabilirdim bir daha? Peki Engin yıllar önceki aşk gözlüğünü çıkardıktan sonra,

Yeniden ikimize bir dünya demek kolay olacak mı?

bugün nasıl görüyor Gülriz'i? Neler düşünüyor artık ayrı olduğu bu kadın için?

Biz yeniden birleşmeden önce İstanbul Radyosu'nda benim üzerime yaptığı bir söyleşide söylediklerini buraya almak en doğrusu olacak. Prodüktör Duygu Törümküney'in benimle yaptığı, uzun bir söyleşiydi bu. Engin dışında, Güngör Dilmen'e, Cüneyt Türel'e ve Zeynep Oral'a da sormuştu beni, benim haberim olmadan.

Sen Leyla'yı Bir de Benim Gözümle Gör

Evet, Gülriz Sururi nasıl anlatılır, anlatılabilir mi, özetlenebilir mi? Çok zor, hele benim için çok zor. Otuz yılı aşkın bir süredir beraber yaşadığım, beraber çalıştığım, dövüştüğüm, sevиştiğim, başarıdan başarıya koştuğum, bazen başarısızlıkları paylaştığım kocaman bir süreç... Yüzeysel olarak gerçekten kolay Gülriz'i anlatmak; çünkü olağanüstü bir fizik, olağanüstü bir sahne karizması, olağanüstü gözleri, sanki ikinci bir kişi kadar etkili gözleri, sesi, duruşu, konuşuşu, şarkı söyleyişi, yani bir tiyatrocuda olması gereken her şeyin en iyisi, en üstünü var Gülriz'de. Bunlar görünen şeyler, bunları herkes de biliyor. Disiplin, herkesin bilmediği bir şey, olağanüstü bir çalışkanlık, hırs, başarı tutkusu, tiyatro tutkusu... Büyük harfle "tiyatrocu." Bu bile yeterli değil, bu özet bile yeterli değil. Bir anımdan yola çıkmak istiyorum. Şöyle: Gülriz'le en son çalıştığımız eser *Kaldırım Serçesi*'ydi. Gülriz, *Kaldırım Serçesi*'ni tiyatroda büyük bir başarıyla oynadı. Ondan bir ya da iki yıl sonra da te-

levizyona film olarak hazırladık bu eseri. Ben yönettim ve hayatımda ilk kez kameranın arkasına geçmeme rağmen çok başarılı bir çalışma oldu. Ve bu çalışmamızla o yıl Sedat Simavi Ödülü'nü kazandık. Bu olağanüstü bir başarıydı, benim rüyalarımda göremeyeceğim bir şeydi. O geceyi anımsıyorum, ödül gecesini... Sahneye çağrıldım, *Kaldırım Serçesi*'nin başarısı için, yönetmen olarak bana ödül verildi. Çok mutluydum, yalnız bir haksızlık sezdim; çünkü ödülü ben alıyordum ama başarı Gülriz'indi. Kendimi tutamadım, o anı paylaşmak istedim Gülriz'le ve Gülriz'i sahneye davet ederken birdenbire bir şey geldi içimden, Gülriz'i nasıl tanımlayacağımı düşündüm bir an ve galiba belki de bugüne kadar Gülriz'i özetlemeye çalışıp başaramadığımı orada başardım. "Evet" dedim, "karşınızda Gülriz Sururi! Serçe bilekli, aslan yürekli bir oyuncu!" Evet, o an geldi ama sonradan düşündüğüm zaman gerçekten de doğru, gerçek bu... Gülriz'i sanırım bundan daha kısa ve öz tanımlamak çok zor, en azından benim için çok zor. Dediğim gibi yüzeysel şeyler kolay. Bunları hepimiz görüyoruz, seviyoruz, alkışlıyoruz, sanatçıya gereken saygıyı gösteriyoruz. Fakat Gülriz nedir, Gülriz kimdir? Yani Gülriz'in yaşamıyla tiyatrosu arasında nasıl bir bağ vardır ya da yoktur?

"İşte bu kıldan ince kılıçtan keskince, bu incecik çizgi
Gülriz'in yaşamında her zaman var."

Gülriz, yaşam biçimini tamamen tiyatroya adamış, tanıdığım, dünyada tanıdığım, belki de tek insan. Tabiî herkes, her tiyatrocu, her sanatçı bir yerde kendi yaşamını sanatına feda etmek zorundadır. Bu, başarının en önemli kurallarından biridir. Ama Gülriz'inki galiba en uç nokta; çünkü Gülriz yaşamak için yaşamıyor, Gülriz tiyatro için yaşıyor. Öylesine tiyatro için yaşıyor ki; Gülriz'in özgeçmişi tiyatroysa, özgeleceği gene tiyatro. Bu arada şunu tabiî anımsıyorum: Gülriz bir yerde kendi özyaşamını, otobiyografisini yazdı. *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* adlı yapıtıyla kendini çırılçıplak ortaya döktü. Bir insan olarak, bir tiyatrocu olarak... İşte bu kıldan ince, kılıçtan keskince, bu incecik çizgi Gülriz'in yaşamında her zaman var. Onun için ben bile, bazen şaşırırım; Gülriz Gülriz'le mi konuşuyorum, tiyatrocu Gülriz'le mi konuşuyorum? Çok zor bir ayrım. Ama bu soruyu sormak bile değer diye düşünüyorum.

Engin Cezzar

Çok yaşamış olmama rağmen, hâlâ yaşlılığı merak ediyorum. Fiziğinden memnun bir yaşlılık dönemi yaşamaya hazırladım kendimi. Engin'in biraz zorlanacağını sanıyorum. O hâlâ kendini 28 yaşında sanıyor, ara sıra da olsa...

Ve ben büyük bir aşk evliliği yaptığım insanla, yıllar sonra mantık evliliği yapmaya hazırlanıyorum. Her zaman söylediğim gibi, çılgınlık gençlerin, usluluk yaşlıların işi olmalı. André Maurois, "Birbirine bağlı bir çiftin birlikte ihtiyarlama mutluluğu, ihtiyarlığın acısını unutturur" diyor. Doğru mu acaba? Görmek, yaşamak istiyorum. İhtiyarlığımı keyifli yaşamaya, hakkını vermeye kararlıyım. Akıl, her şeyi olduğu gibi görmekten ibaret değil midir zaten? Ayrıca ölene kadar delikanlı yaşayacağımı da biliyorum.

Her ikimiz de birbirimizi kendi meşrebimizle yeniden bulmaya, kabullenmeye çalışırken, çevredeki bazı eş dost bunu anlayamadı tabiî. (Biz de anlaşılması için bir şey yapmamıştık doğrusu.) Bazı hanımlar Engin'i artık yalnızca Gülriz'in arkadaşı, dostu sandıklarından, onunla ilişki kurmaya uğraştı. Doğrusu bazı ahbaplık ettiğim insanların, Engin'le artık arkadaş olduğumu sansalar bile, beni hiçe saymaları beni biraz üzmüştü. Ama onlarla ahbaplığımı kesecek kadar da aldırdığımı söyleyemem.

Bazıları Engin'in yanında süslenip püslenmeye, farklı davranmaya başladı. Ben de gene aptalı oynamaya başladım tabiî. Aslında gülünecek durumlardı.

Yalnız bizim ilk evlerimizi ayırdığımız dönemde, çok ama çok yakın, genç bir dostumun, benden habersiz Engin'in evine pat diye gidişini ve ondan bazı sorunlarını çözümlemek için fikir iste-

diğini pek kolay unutamadım. Gene de, bu nedenle bile, hayatımdan çıkarmamıştım o insanı. Çok hesaplı, çok yakışıksız bir davranıştı. Oysa ben ona daha kolay yardımcı olabilirdim. O gün beni değil sevmek, benden nefret ediyormuş.

Gençlerle ahbaplık etmeye öteden beri bayılırım. İşte sevdiğim, vazgeçmediğim genç arkadaşlarıma iki isim daha katılmıştı *Söyleyeceklerim Var*'ı oynarken.

– Biliyor musunuz, bir genç öğrenci var, tam sekizinci gelişi oyuna, dedi bizim Mehmet Özgen bir gün.

– Bir daha gelirse, davetlimiz olsun. Bilet almasın, dedim ben de. O genç, oyundan sonra beni görmeye geldi. Böylece ahbap olduk Kerim'le. Kerim Yavuz tiyatroyu ve beni sevmişti.

Gene oyunun ilk günlerinde, genç, güzel bir kız oyundan sonra benimle tanışmak istedi ve kulise geldi elinde bir demet çiçekle, bir de denizatı armağan etti. Oyunu dördüncü izleyişiymiş. Klasik dergi imzalamalar filan... Sonra gene geldi, bu sefer anı kitabımı imzalattı. Sonra gene geldi, gene, gene... Tiyatro öğrencisi olsa, bu ısrar karşısında *All About Eve* (*Herkes Eve*) filmi gelecek aklıma; ama böyle bir görüntü yok. Anlaşılan, söyledikleri doğru; büyük bir hayranlık duyuyor bana.

Öğrenci, adı Zeynep Özkartal. Koç Üniversitesi hazırlık kurslarına devam ediyor. Gide gele, hemen herkesle ahbap oldu. Bizim Mehmet Özgen'den Hakan Vanlı'ya, Cumhur Bakışkan'dan teknisyen arkadaşlarımıza kadar herkese kendini sevdirdi ve kısa zamanda hepimiz alıştık onu kuliste görmeye. Kuliste yabancı istemeyen ben bile, tiyatroya girince "Nerede Zeynep, yok mu?" demeye başladım.

Zeynep'in açık, aydınlık, gülen, simsiyah, zeytin gibi gözleri var. Boylu boslu. Çok biçimli. Artı çok zeki bir kız, ciddi bir kültürü var. Çok okuyor. Tiyatroyu hem seviyor, hem biliyor. Küçüklüğünden beri tiyatro seyrediyor, hemen hiçbir oyunu kaçırmıyor. En önemlisi, esprili bir kız.

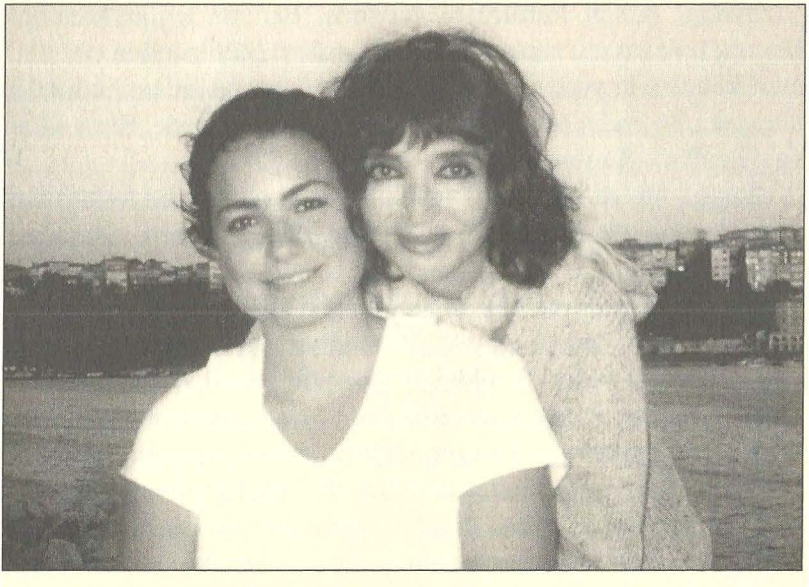
İşte bu Zeynep, kendi kendini, çaktırmadan asistanım tayin etti. Her şeyle ilgili. İlgi alanı öyle geniş ki, şaşırıyorum. Bazılarının "ayaklı ansiklopedi" dediklerinden. Ancak ilgi alanı bazen biraz ilginçleşiyor, lüzumsuz bilgiler ansiklopedisini de aratmıyor. Bilmediği yok maşallah.

Birlikte çok iyi vakit geçiriyoruz. Gördüğümüz filmleri, oyunları, okuduğumuz kitapları eleştiriyoruz ve galiba birlikte çok gülüyoruz.

Engin ilk başta kuşkusuz "kuliste yeni bir dişi" diye düşünmüş olabilir; ama kısa zamanda benim Zeynep'e zaafım çıktı ortaya. Engin de bu sefer "Kim bu ilginç yaratık?" diye incelemeye aldı onu. Eve geliyor Zeynep, sinemaya gidiyorum Zeynep'le, tiyatroya gidiyorum Zeynep'le, yemeğe çıkıyorum Zeynep'le. Düşündüm: "Bu kızın bu yaşta (henüz 20 olabilir) özel hayatı yok mu? Sevgilisi, flörtü yok mu? Yaşıtlarıyla vakit geçirmez mi?"

Bizi bir gün evine davet etti Zeynep. Annesi ve babasıyla tanıştık. Büyükannesi, büyükbabasıyla da. Babası yakışıklı genç bir mimar, annesi güzel bir kadın. Ve o gün evde Zeynep, odasını göstermek istediğini söyledi bana. Odaya girince gerçekten şaşırdım. Bütün oda, bütün duvarlar, tavana kadar Gülrizlerle dolu. Resimler, gazete kupürleri, dergiler, benim arşivimde olmayan, hakkımda yazılıp çizilmiş ne varsa, o odada. Çok şaşırmıştım. Ayrıca böyle bir sevgiden, böyle bir ilgiden kim etkilenmez? Bu hayranlığın zamanla geçeceğini düşünmüştüm o gün. Yanılmışım. Bugün üç yılı çoktan geçti sanırım. Evet, bu yıl Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olacağına göre, dört yıl olmalı.

Bir ara onu hayatımdan çıkarmaya çalıştım. Bu yaşta bir kızın, benim yaşımda bir kadına, bu kadın onun idealize ettiği bir sanatçı da olsa, böylesi tutkuyla bağlanması, devamlı, neredeyse edebî değeri olan mektuplar yazması sağlıksız göründü ilk aylarda bana.

Zeynep'le Şile'de bir yürüyüş sırasında.

Onu hayatımdan çıkarmak için çaba gösterdim. Hani kapıdan kovarsın pencereden girer, camdan atarsın bacadan girer derler ya, aynen öyle oldu. Sonra zamanla bu Zeynep'ten kaçış isteğimin nereden kaynaklandığını buldum. Çok şükür, ne yaşarsam yaşayayım, önce sorunu kendimde aramak huyundan vazgeçmedim.

Ben yaşsız kadın imajımı, çocuk kadın karakterimi kolay edinmedim herhalde. *Kabare* müzikalini oynadığımız günlerde, ekipte çok şeker bir kız vardı, yirmi yaşlarında filan. Yıl 1985-1986. Çok da hoşlanıyordum kızdan. Birden bir gün kuliste makyaj yaparken, "Gülriz Hanım, sizi öyle çok seviyorum ki, keşke annem olsaydınız" dedi. O oldu. O an buz gibi olmuştum. İçimden, "Benim ne diye bu yaşta, kazık kadar kızım olsun?" diye geçirdiğimi hatırlıyorum. Sonra kendime geldim tabiî ve aynadaki Gülriz'le göz göze geldiğim anı hâlâ unutamam.

Bir an gelir...

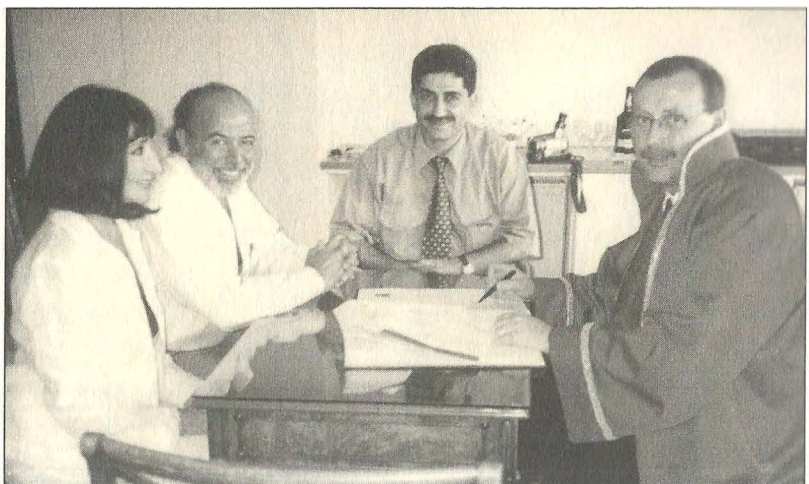
Ve şimdi, ben hayatımda ilk defa, farkına varmadan, birisiyle "çok anlaşan, arkadaş ana-kız" olmuştum. Zor olmuştu, ama sonunda kendime itiraf edebilmiştim Zeynep'i kızım gibi sevdiğimi. Artık hayatımda Engin'den sonra Zeynep de vardı. Bugün Zeynep'in bana yollanmış bir armağan olduğunu düşünüyorum. Evlatların, torunların yuvadan uçup gittikleri bir dönemde; onun, boş yuvaya gelen, şaşkın bir kuş yavrusu olduğunu düşünüyorum.

Zeynep, Alman kültürüyle yetişmiş. Ben ne kadar kendimi Fransız bulsam da; zaman içinde Amerikan kültüründen çok, Alman kültürüyle yetişmiş Türklerle çok daha iyi anlaştığımı gördüm. Bunun en iyi örneği Ayma'ydı. Haldun Taner de, Emel Bilal de öyle, Hale Kuntay da.

Alman kültürü deyince, "Acaba Sema'yla kısa sürede kurulan dostluğumda da etkisi var mı?" diye düşünmekten alamadım kendimi.

Mustafa Avkıran ve Murathan Mungan ikilisinin görsel ve işitsel buluşmaları devam etmekte. Geçtiğimiz yıl, *Dumrul ile Azrail*'le gündemdeydiler. Beş kişiyle güzel bir masal sundular ki, ne masal... Bu beş kişiden biri Sema'ydı. Masala katkısı sesiyleydi. İlk anlarda efekt sandığım bir söyleyiş, insanı hayran bırakıyor. *Dumrul ile Azrail*'i ben iki kere izledim. Nedeni: hem bu görsel ve işitsel şöleni –"oyun" diyemiyorum– izlesinler, hem de Sema'yı dinlesinler diye dostlarımı götürmemdendi.

Sonra Sema'yla dost olduk ve o bir Suzan Lütfullah Sururi hay-

23 temmuz 1999.

ranı çıktı. Bu cidden bir sürpriz olmuştu benim için. Annemin söylediği "Seven Kalp Böyle Yanar" şarkısını söylerken, taşplaktan bir türlü çözemediğim sözcükleri anladım. Bilemeyeceğim; birebir taklit mi ediyordu Sema annemi, yoksa sesi tıpkı annemin sesi miydi? Çok etkiledi beni. Vaktiyle ciddi bir taşplak koleksiyoncusu olan Cemal Ünlü'yle de dostluğum, onun taşplak koleksiyonundan hazırlayıp, bana armağan ettiği Suzan Lütfullah kasetiyle başlamıştı.

Yıllar sonra annemi gündeme getiren bu iki genç insan, onların anneme olan hayranlığı kuşkusuz etkiledi beni.

Sema, 23 yaşına varmadan ölen bu genç primadonnanın etkisinde, onun şarkılarından bir albüm yapmak istiyor. İşte bu da beni çok heyecanlandırıyor. İçinde annemin de sesinin bulunduğu bir albüm... Onca yıl sonra... Belki de Suzan Lütfullah'ı, onca yıl sessizliğe gömülmüş bu sesi, tekrar tiyatro sahnesinde o eski operet şarkılarını söylerken bu kuşaklara dinletmek mümkün olacak. Sema'yla annemin şarkılarını, sesini tekrar tekrar dinlemek... Son zamanlarda beni en çok etkileyen şeylerin başında geliyor. Ve inanamıyorum belki de 20 yaşındayken doldurduğu plaklardaki performansına. Gene garip duyguların içine düştüm. Anne sevgisi, kardeş sevgisi, çocuk sevgisi tanımadım. Ve şimdi yeniden Suzan Lütfullah Sururi'ye duyduğum duyguları tanımlamakta zorluk çekiyorum. "Bir sanatçı sözü edildiği müddetçe ölmez" derler. Suzan Lütfullah'sa yeniden hayat bulacak 2002 yılında, ölümünden onca yıl sonra...

İmrendere'de dostlarla. Nuran, Nervin, Meyzi, Nuran'ın kızı Ayşe, Pervin, önde Özer Kabaş, mimarlarım Sasnuhi Muşluyan ve Ali Muslubaş.

Biz Engin'le ev aramaya devam ediyoruz. Her zamanki gibi, beğendiğimize paramız yetmiyor, paramızın yettiğini biz beğenmiyoruz. İşte o günlerden birinde, Engin'in oturmakta olduğu aile apartmanının çatısındaki su borusu patlıyor. Engin, ustalarla o güne kadar çıkmadığı çatıya çıkınca; elli yıllık apartmanın, çok yüksek tutulmuş çatısında, birden Topkapı Sarayı'yla burun buruna geliyor. Hemen beni çağırdı, birlikte çıkıp baktık çatıdan ve orayı yaşanacak hale getirmeye karar verdik aynı anda.

Sevgili dostlar Sasnuhi ve Ali'yle, dokuz ayda, yeni evimizi –aslında Engin'in çocukluk evini– yıkıp, istediğim gibi dört duvar haline dönüştürdük ve yeni bir ev yaptık. Ev bitince, 1999, 23 temmuzunda, yeni bitmiş inşaatta, eşyasız evde bir masa ve dört sandalyeyle nikâhlandık. Evleneceğimizi biliyorduk yeniden, çünkü bu artık mantık nikâhlanmasıydı. Ama gene de sürprizli olmuştu. Engin, "Yarın nikâhlanıyoruz evde" dedi. İkimiz de galiba yeni evimize evlenmeden girmek istemiyorduk. Engin'in şahidi Tamer Olağan'dı; ben de acele "Yarın yeni apartmana gelir misin? Fikrini almak istediğim bazı şeyler var" diye, Emel'e telefon etmiştim. Böylece sessiz sakin, kimsenin haberi olmadan nikâhlandık.

Emel eve gelip, küçük antika bir masaya münasip şekilde konulmuş sandalyeleri, masadaki beyaz çiçekleri görünce anladı birden her şeyi. Bir çığlık attı. Onca eş dost arasından nikâh şahidi olarak onu seçmeme sevinmişti sanırım. Parmağındaki gümüş yüzüğü hediye etti bana. O yıl almış olduğumuz, küçük video

makinemizle çekimini yaptı nikâhın. O oturunca, Tamer alıp çekti nikâhın devamını. Bir iki de resim çektik. Ben beyaz pantolon ile beyaz bir ceket giymiştim poplinden, Engin gömlekle... Ancak kaseti izleyince, ikimizin de ne kadar heyecanlı olduğunu görmemeye imkân yoktu.

Engin bana gümüş bir saat hediye etti. Dört beş santim çapında, kare bir saatti bu. Zincir takmak için bir kulpu vardı. Arkasında, bir tahtta oturmuş, bir elinde zeytin dalı tutan, öbür elini eski bir Roma (ya da Yunan) sütununa dayamış, o dönemin giysileri içindeki bir erkek kabartması vardı. Bu bir kapaktı aynı zamanda. Kapağı açınca, Omega Grand Prix Paris 1900 yazıyordu. Bu gerçek bir antika olan saat, Engin'in yıllarca önce kaybettiği Sevim Teyzesinden kalmıştı ona. Çok güzel, çok anlamlı bir armağandı. Saat dört filandı galiba, terasa çıkıp Porto içerek beş kişi kutladık nikâhımızı. Güneş, Sultanahmet Camii'nin minarelerinin ardına geçerken, kubbesini ışıldatıp duruyordu. (Bu son cümle tam Ahmet Altan'lık oldu.)

Ertesi gün doğum günümdü. 24 temmuz. Köye gittik. Alışverişler yapmış, sevdiğim hoşluklardan oluşan bir sofra kurmuştuk evin arka bahçesinde. Haldun, evde yirmi kişilik dost grubuyla, her zamanki gibi beni bekliyor. Sürpriz bir pasta bile yaptırmış doğum günüm için. Güzel bir akşamdı. Şansıma mehtap bile vardı. Ardımızdaki ormanın, binlerce insan varmışcasına soluyan

İmrendere'deki evin bahçesindeki küçük amfitiyatroda Emel Bilal (Sabuncuoğlu), küçük Ayma, ben ve Füsun Aydınlık.

nefesini duyuyorduk. Can ayaklarımın dibinde. Mutlu muyum? Engin'le kaçıncı kadeh kaldırışımız acaba baş başa?

Parmak hesabı yapıyorum. 1959 yılının ekim ayının başında, *Hamlet*'te seyretmiş; aynı sezon 1960 mart ayında tanışıp âşık olmuşuz birbirimize. 1961, 28 eylülünde evlenmişiz, 1962 eylülünde de Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'nu kurmuşuz Küçük Sahne'de. Yani 1999 yılında 40 yıldır tanışıyoruz, 39 yıl önce evlenmişiz, 25 yıl sonra boşanmışız, ama ayrılamamışız. Son dört yıl ayrı yaşamayı başarabilmişiz. Boşandıktan on üç yıl, ayrıldıktan da dört yıl sonra, 23 temmuz 1999'da yeniden evlenmişiz. Hoş...

Ayazpaşa'daki kapıcım Duran'ın kardeş çocuğu Hasan bakıyor köydeki eve. Bahçeden, köpeklerden, evin bakımından karısıyla birlikte onlar sorumlu. Eve geldiğinde, karısı Leyla dört aylık hamileydi. Çok hoş bir çift. İkisi de yakışıklı, ikisi de güzel ve gördüğüm kadarıyla âşık bu çift birbirlerine. Bu da beni gün boyu neşelendiriyor doğrusu.

Çocukları kız olmuştu. İsim bulmakta zorlanıyorken bana da sordular. Ben de, bilmem neden, bu güzel bebeğe "Ayma" ismini yakıştırıverdim birden. "Ayma, padişah kavuklarının üzerindeki sert, parlak tuğların bir çeşidinin ismi" demişti Ayma vaktiyle bana. Sonra Yula'ya sorup, eğer beğenip ismi koyarlarsa diye izin aldım. Beğenmişler. Bebeğin ismi Ayma olmuştu.

İşte o gece, 24 temmuzu 25 temmuza bağlayan gecenin bir vaktinde, ben onlara ve Mehmet Özgen'e içkiler ikram ettim doğum günüm şerefine. "İyi geceler" deyip, bahçenin yola yakın bölümündeki küçük müştemilata gideceklerken, Leyla dönüp boynuma sarıldı.

– Gülriz Hanım, sizi öyle seviyorum ki, ölünceye kadar sizden ayrılmasam, hep yanınızda olsam, dedi. Çok duygulanmıştım.

– Tabiî kızım, ben de seni, sizleri çok seviyorum. Bir terslik olmazsa, tabiî ki ölene kadar ayrılmayız, dedim.

Ertesi sabah erkenden kalktık. Köyde sabahlar, muhakkak güneşle yaşanmaya başlamalıdır. O gün de öyle güzel bir sabahtı ki...

Bahçede kahvaltı başlı başına bir zevktir. Mutlu muydum? Evet... Evet... O sırada Hasan bahçeyle uğraşıyordu evin arka tarafında. Mehmet Özgen ağaçların arasından göründü. Koşuyor gibi geldi bana, hareketleri biraz hızlı mıydı ne? Evin arkasında kayboldu. Hasan birden göründü, evine doğru koşmaya başladı, Mehmet Özgen ardından. Bir yandan bize, "Kahvaltı ederken Leyla'yı arı soktu galiba. Hasan'ı istiyor" dedi. Biz, "Vah vah, amonyak yok mu?" filan dedik. Bir dakika olmamıştı ki, Hasan, "Yetişin, Leyla fenalaşıyor!"

diye bağırdı. Koştuk, minik verandada üç kişilik kahvaltı sofrasını gördüm. Evin içine pek girmişliğim yoktu uzun zamandır. Gene de tereddüt ediyordum sanki. Girdim. Banyonun ortasında yerde, Leyla çıplak kendinden geçmiş yatıyor. Rengi kül gibi, ağzından köpükler fışkırıyor. "Hemen bir battaniyeye saralım" dedi Engin. Ben, arabanın yanına gitmiş olan Mehmet Özgen'e seslendim, "Hemen çalıştır arabayı" diye. Leyla'yı o halde bindirdik arabaya ve altı kilometre kadar uzakta olan Şile Devlet Hastanesi'ne yolladık.

Leyla'nın gözleri anlamsız bakıyordu ve ağzındaki köpükler daha da çoğalmıştı. İki üç dakika olmadan, telefonla arabayı aradım hastaneye vardılar mı diye. Mehmet Özgen, "Başımız sağ olsun" dedi. Anlayamadım önce. Hastaneye bile varamadan son nefesini vermiş Leyla. Kendi feryadımdan kendim korktum.

Leyla, Hasan, Mehmet Özgen kahvaltı etmişler. Hasan işinin başına gitmiş. Sofrayı toplarken, Leyla bacağını tutmuş, "Mehmet Amca, beni arı soktu, Hasan'ı çağır" demiş. Dizinin arkasından sokmuş arı. Dört dakikada, hayata veda bile edemeden gitti Leyla. Sanki bir el gelip, dokunup aldı onu. Kendi bile bilmiyordu böyle bir alerjisi olduğunu. Uzun zaman bu gerçeği kabul etmekte zorlandık hepimiz. Leyla'nın bir gece önce söyledikleri, ölünceye kadar unutmama imkân yok. "Ölünceye kadar sizden ayrılmasam."

O gün, bahçede oradan oraya yürümeye çabalayan Ayma'nın bir şeyden haberi yoktu. Hasan kızını bağrına bastı, dayandığı çam ağacının dibine çöktü. Bir saattir hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Leo ve küçük Ayma; çok iyi iki dost.

Küçük Ayma minik elleriyle babasının gözyaşlarını tutmaya çalışıyordu. Sanki bir oyun gibi... Can, ilk andan itibaren her şeyi hissetmişti. Usul usul gitti; ilk kez, çok kıskandığı Ayma'nın çıplak ayaklarını yavaşça yaladı.

İki yaşındaydı artık Can. Kendi cinsinden fiyakalı bir köpek bulup çiftleştirmek istiyordum. Daha hiç çiftleşmemişti. Doğrusu damat adayını bulmak için çok vakit harcadım. İlle de beyaz olmasını istiyordum oğlanın. Sonunda Animalia'nın sahibi, yıllardır kurt köpeklerimiz dahil, hepsinin veterineri olan İlhan Bey buldu Java'yı. Java galiba üç yaşında, ama benim Canımdan biraz daha güzel olduğunu kabul etmek zorundayım. Annesi (kendi öyle söylenmesini istiyor) Hande Hanım çok genç bir hanım. O sırada evlenmek üzereydi. Tanıştırdık köpeklerimizi. Hande Hanım elinde bir kutu çikolatayla geldi Can'ı görmeye. Daha sonra onların Bebek'teki evlerinin avlusunda buluştular ve birbirlerinden hoşlandılar. Tersi de olabilirdi, şanslıydık doğrusu. Daha sonra köyde, bahçede balayı yaşadılar. Ben de böylece hayatımın ilk porno (fotoroman) fotoğraflar dizisini çekmiş oldum.

Henüz evi döşemek ve eşyaların yenilenmesiyle uğraştığımızdan taşınamamıştık yeni evimize ve Can iki ay sonra yavruladı bir gece sabaha karşı. Minicik ütü odasına, kartondan yeni bir küçük oda inşa etmiştim. Can'ın köyde yavrulamasından korkuyordum. Yabancı köpeklerden yavrulara zarar gelebilirdi. Can, yaptığım odacıktan ikide bir kaçıyor, adres değiştirmek, yalnız olmak istiyor doğası gereği. Bunu daha önce doğurttuğumuz kurt köpeklerimizden biliyordum. Kurtlar bu konuda daha da hassas. Henüz Sarayarkası Sokak'taki apartmanın önüne kırmızı otel yapılmadan, orası içinde en az on beş defne ağacı, birkaç çam, japongülleri ve çiçeklerle çok hoş bir bahçeydi. Bahçeden bile deniz gözükürdü. İşte orada, ikide bir başka bir yeri kazar, iz kaybettirirdi kurtlar.

Can'ın sekiz tane bebeği oldu. İlk çıkan, koca kafa bir şeydi. Dördü bembeyaz, dördü de isimleriyle müsemma, tam anneleri gibi altınımsı bir renkteydi. Ve biz o, dünyayla ilk tanışan koca kafalı, beyaz oğlanı alıkoyduk. İsmi Leo oldu, küçük bir aslan yavrusuna benzediği için. İkinci köpeğe mecbur hissediyorduk kendimizi; çünkü herkesin köpeği kendineydi. Bu konuda bizim evde ciddi bir kıskançlık söz konusuydu. Can, benim, Engin'in bebekliğini yaşamadığı ilk köpeğimdi. Leo'yla denge kuruldu. Ancak bu aile mutluluğu çok fazla sürmedi.

Geçen Kurban Bayramı ben şehirdeyken; Can'ı, nasıl bahçeye girdilerse ya da o nasıl bahçeden çıktıysa, kaçırmışlar. Günlerce bulunamadı Can. Hasan, şimdi döner diye, bize haberi geç vermişti. Gazetelere ilan verdim, bir sürü telefon geldi "Köpeğiniz bende, gelin alın" diye ya da "Köpeğinizi şurada gördüm" diye. Engin koşup gitti ve eli boş döndü bu adreslerden. Üç gün sonra evden üç kilometre ileride cansız bulundu Can. Tabancayla vurmuşlardı. Çok mücadele etmiş, kaçıp kurtulmak istemişti. Çok hırpalamışlar, baş edemeyince de vurup kurtulmuşlardı herhalde. Dört yaşındaydı ve birkaç köpeğimin ölümünü yaşamış olduğum halde, bu beni biraz fazla sarstı galiba.

Yalnız gecelerimin, tercih edilen dostuydu son yıllarda Can. Engin bana yaklaşınca, araya girip burnuyla itekleyerek uzaklaştırmaya çalışırdı benden. Kıskanç mı kıskançtı ve ben onu çok sevmiştim. Engin'in ameliyatına kadar, dizimin dibinden ayırmamıştım. Torba'da denizden çıkmak istemezdi. Deniz kıyısında kıpırdamadan pusuya yatar, kıyıya yanaşan minik balıkları bir hamlede avlardı. İnsanlar gibi köpekler de kaderden kaçamıyor. Oysa ben Can'ı almaya çok zor karar vermiştim. "Eh, bu dünyada benden geriye kalmaz herhalde" diye, ince hesaplar yaparak, "artık o benim son köpeğim" demiştim.

Televizyonda Alex Haley'in *Kökler* dizisi oynarken, kapkara Alman kurdu köpeğimizin yavrularının birine, o dizideki Kunta Kinte'den esinlenerek Kunta, ötekine de Kizi isimlerini koymuştuk ve ne biçim rastlantıysa, kaderleri onlarınkine benzemişti. Ben de bir daha böyle kötü kaderli kahraman isimleri vermekten korkmuştum köpeklere.

Artık "A La Luna" bitmişti dört buçuk yıl sonra. Aslında bitecek gibi değildi. Çok sevilen bir program olmuştu. Ancak Marsa'nın Amerikalı ortakları pahalı buluyorlardı bu programı. Ayrıca gereken reklam yapılmıştı. Margarin piyasasında ciddi bir payı vardı artık Luna yağlarının. Doğrusu ben de, vazgeçilmektense bırakmayı tercih eden bir yapım olduğu için, tadında bırakmayı doğru bulmuştum. Sönmeye, unutulmaya başlamadan, reytinglerinin doruğundayken bitirdik "A La Luna" programını.

Her güzel iş gibi, taklitlerinden geçilmiyor. Kanalların hepsinde yemek programları oldu. Bazıları neredeyse birebir taklit etmeye çalışıyor. Ne yaratıcı milletiz ya Rabbi! Bir şey beğenilmesin. Bir dizi, eğlence programı, hatta az da olsa kültür sanat programı... Hemen öteki kanallar aynını taklit eder.

Ayşe

Tam bir burjuva hayatının içindeyim. Eşe dosta yemeğe git, onları yemeğe çağır. Sinema, tiyatro izle, konsere git. Açılışlar, kapanışlar, köy, ev... Tam bir burjuva hayatı işte... Sana sunulan isimlerin, pazarlanan romanlarını oku... Okuyama... Yarıda bırak. Beni heyecanlandıracak bir şey izleyemeden geçen günler.

Sıkılmaya başladım. Üretmeden, çalışmadan kolay mutlu olamıyorum. Eksik yaşıyormuşum gibi geliyor bana. Peki ben ne zaman "Ah ne güzel, ayağımı uzatayım, keyfime bakayım" duyguları içinde bulacağım kendimi?

Hoş dostlarım var, birlikte olmaktan hoşlandığım dostlar: Meral-Vural Gökçaylı (Meral'in güzelliği, zarafeti içimi açar her zaman), sonra Gökhan Akçura ve eşi Saime, Emel Bilal Sabuncuoğlu ve eşi Dunırul. Eski dostlar, Meyzi Guakil (Baran), sonra Şeniz-Derin Türkömer, Demet Taner, Mete Taşkıran, Utku Aldıkaçtı, Feride Kürkçüoğlu, Torba'daysam ara sıra Ergül Aybay ve artık Ayşe de var. Haluk-Lale Anat, Muzaffer Erenus, Nuran Yavuz, mimar Yücel Lugal. Arada bir Ayşe Kulin'le olmak iyi gelir bana. Ali Poyrazoğlu (o artık yazdan yaza buluşabildiğimiz bir dost)... İmrendere'de Haldun Dormen, İsmet Ay, Göksel Kortay, Kerem Yılmazer, Güler Yiğit, Halil Değer... Sadettin Davran, Piyale Madra, Pervin Tan. Ara sıra Ayşe Sılan'la görüşüyoruz. Son yıllarda, bitmeyen bir mirası kovalarız onunla. Yahudi züğürtleyince eski defterleri karıştırır misali, ara sıra alevlenir bu miras hikâyemiz.

İşte "Acaba ben ne yapsam, evde yemek yapmak dışında bir uğraş bulsam kendime" dediğim günlerde, bir gece rüyamda babamı gördüm. İyi görünüyordu, aramızdaki sevgi bağı sanki kopmamıştı. Bana, "Sana verdiğim notalar nerede? Onları ne yaptın?" diye sordu. Sabahleyin oturup düşündüm. Sahi ne olmuştu

yirmili yaşlarımda babamın bana hediye etmiş olduğu, Muhlis Sabahattin Bey'in bestelediği *Ayşe* operetinin notaları? Kaybolup gitmişti daha o yıllarda. Belki de onda kalmıştı. Belki de önemsememiştim. Babam, "Sen Ayşe'yi oynamalısın, annenin rolünü oynamalısın" der dururdu ara sıra. Ben de o günlerde –*İrma*'yı, *Keşanlı*'yı filan oynadığım yıllar– *Ayşe* opereti hakkında iki kelimelik bilgimle, hatta hiçbir şey bilmeden, "modası geçmiş operet" diye düşünürdüm. Ama on yıl önce, ilk kez *Ayşe* operetiyle açmayı düşünmüştüm Karaca Tiyatro'yu. Sonra aynı salonda birkaç tiyatro bir arada olunca, böyle büyük bir projeye cesaret edememiştim. Ayrıca bir ara Selim İleri daha sonra Gökhan Akçura'yla çok didikledik *Ayşe*'yi. Gökhan, Muhlis Sabahattin'le ilgili bir küçük belgesel metni bile hazırlamıştı.

O sabah o rüyanın etkisiyle oturdum, babamın 1966 yılında, İstanbul Radyosu'na yapmış olduğu radyofonik *Ayşe* operetini din-

İlk primadonnamız Suzan Lütfullah Sururi.

ledim. Unutmuşum. Şarkılar, müzik çok etkiledi beni. Hele Zeki Müren'in, hele Hikmet Karagöz'ün sesleri... Selim Naşit ve Alev Sururi ne kadar doğru yorumlamışlar, nasıl buram buram bir operet söylüyorlar. Güzin Özipek ve Muzaffer Hepgüler de öyle. O valsler, tangolar, sirtolar, korolar yeniden büyüledi beni ve *Ayşe* operetini yeniden yazmaya karar verdim. Ortada metin yoktu. On beş dakikalık bir özet diyebileceğim bir bölümü var radyofonik oyunun. Sanki şarkıların aralarında kısa repliklerle konuyu anlatıyorlar ve maalesef hiç iyi değil.

Ben oyunu oturup yeniden kurguladım. Bazı tipler ekledim. 1930'larda geçen, o dönemi köyüyle, şehriyle yansıtan bir operet oldu. Engin yazmam için yüreklendirdi beni. Bitince de çok beğendi yazdıklarımı. Bazı müziklerin yerleri değişmişti. Bir ara korktum, ben Muhlis Sabahattin'in o muhteşem müziği için, annemin, babamın anısı için yazmıştım *Ayşe*'yi. Ama acaba bu müzik, başka "sound"lara alışmış kulaklara nasıl gelecekti?

Değerli müzik adamı, besteci Arif Mardin kırk yıllık dost, belki daha fazla. Tesadüfen eşi Latife'yle İstanbul'daydı. O da komşu, Ayazpaşalı. Ona dinlettim müziği. O kadar beğendi ki, "En ufak bir 'acaba'yı bile sil kafandan. Bu müziğe dokunulmaz. Çok beğendim, çok güzel" dedi. Ayrıca olayı çok şanslı bulduğunu söyledi.

Kendi kendime evde kadro oluşturmaya çalışıyorum. Bir defterim var, Ayşe, Hale ve Ahmet adaylarıyla sayfalar doldu. Hemen hemen kafamda üçer adayı oluştu rol dağıtımının. O arada birkaç kişiyle de konuştum. Bazı isimler de bir şekilde bana ulaşıp, rolü oynamak istediler. Sıra sponsor bulmaya geldi tabiî. Ülkemize o büyük kriz de hemen hemen aynı dönemde geldi. Bu projeye sıcak bakacağını sandığım isimler, "Gülriz Hanım, şu krizi atlatalım da öyle konuşalım" dediler. Gene kimsenin önünü göremediği bir sürece girmiştik. Krizin yapaylığı, gerçekliği tartışıladursun; ülkede atı alan Üsküdar'ı geçmiş, hatta yaşı icabı emekliliği bile gelip geçmiş o kahramanların.

İşte gene Türkiyem, gözü yaşlı ülkem, kapanın elinde kalmakta. Mecliste gelen gideni aratmakta. Köşe yazarları, aynı konuları, kahramanları değiştirerek yazmaktan yoruldular. Yolsuzluğa ne kadar meyilliyiz. Buna bir de "Benim memurum işini bilir" parolası eklenince yolsuzluk ve rüşvet, becerikli, akıllı adam işi oldu.

Lamartine yıllar önce bu ülke için "Osmanlı soyunun en içgüdüsel zaafı, idarî organizasyon yapamamaktır" demiş. Nasıl sevinmiştim bir kadın başbakanımız oldu diye. Gene çok geçmeden, bu değerli ekonomist(!) hanım, ülkeyi '94 krizine sokuverdi.

O da yetmedi, Susurluk skandalı sırasında, "Vatan için kurşun atan da, kurşun yiyen de kahramandır" deyiverdi. Ona oy veren, kendilerini mecliste daha iyi temsil edeceğine inanan aydın Türk kadınlarını ciddi bir hüsrana uğratmıştı. Ben Sayın Çiller'in o sözü bile, "Bir yanlış yapmaktansa, en iyisi taraf tutmayayım" mantığıyla söylediğine inanmışımdır hep.

Son kriz –doları 800 000 TL'den 1 600 000 TL'ye fırlatan kriz– yeni yeni kurumlaşan sponsorluk olayını da ciddi biçimde etkilemişti. Paradan para kazanma derekelerine düşen ülkem; sanata, sanatçısına zaten boş veriyordu. Kaçmaktan kovalamaya vakti mi vardı? Bütçeden eğitime, sağlığa gereken payların binde birini vermeyi beceremezken; "Sanat, o da ne? Aha televizyon!" diyordu. "Starlar, gerçek 'sanatçılar' paraya para demiyor" ("sanatçılar"; türkücüler, şarkıcılar, çağdaş (!) komikler demek oluyür) diyorlardı. Peki ya ötekiler? Ötekiler hâlâ yaşıyorlar mıydı? Gençleri, onların yaptıkları tiyatroyu ise izlediklerini hiç sanmıyorum.

İşte böyle günlerden birinde, umutsuzca da olsa, *Ayşe* operetiyle ilgili bir toplantıya gideceğim.

Babil'in asma bahçeleri

Günlerden 15 mayıs 2000. Bu tarihi unutmama imkân yok. Engin, üst katta bilgisayar öğrenmek ve internette site hazırlamak üzere Ceren Gültekin'le çalışıyor. Ben aşağıda çay hazırlıyorum. Yardımcı kızımız Naciye de üst kata bir şeyler götürüp getiriyor.

– Engin Bey sizi yukarı çağırıyor, dedi Naciye bir ara.

– Geliyorum, çay hazır olsun, dedim. Bir yandan da, dilimlenmiş simitlerin üzerine peynir koyup fırına sürmüşüm. Naciye bunu söylemeye çıktı ve dönmesi bir oldu.

– Hemen yukarı çıkın. Engin Bey acele sizi istiyor, deyince fırladım üst kata. Engin kanepeye uzanmış, alnı ter içinde. Ceren şaşırmış bir halde.

– Gülriz, galiba bir kalp krizi geçiriyorum, dedi Engin. Ben nabzını dinledim, biraz sert vuruşlar dışında anlayamadım. Hemen Naciye'den telefon defterimi ve telefonu istedim. O sırada Ceren anlatıyor:

– Aygıtı bir türlü çalıştıramadık. Engin Bey iki büklüm fişi prize sokmaya uğraşırken bırakıp, birden kanepeye uzandı, dedi. Ben telefon defterimden kardiyologumuz Zafer Bursalı'nın numarasını bulmaya çalışıyorum. Bir telefon düşüyor elimden, bir defter. "Panik yapma Gülriz. Soğukkanlı olmalısın" diyorum içimden. Birden fark ettim ki, iki elimle üç şey tutmaya çalışıyorum. Sağ elim Engin'in nabzını saymaya çalışıyor, tek elle öteki işleri yapmaya çalışıyorum. Engin'in rengi uçmuş. Birden topladım kendimi, Zafer Bey'i buldum, telefonu Engin'in kulağına tuttum. Olanları anlattı, telefonu aldım, Zafer Bey, "En yakın tam teşekküllü bir hastaneye götürün hemen Gülriz Hanım. Engin Bey ciddi bir kalp krizi geçiriyor galiba" dedi.

Defterimde A sayfasında Amerikan ve Alman hastanelerinin

numaraları var. Tabiî bize çok yakın olan Alman Hastanesi'nin numarasını çevirdim. Santraldan acil servisi istedim, karşıma çıkan insana telaşsız, sakin sakin, "Bir kalp hastam var. Hemen ambulans istiyorum" dedim, adresi verdim. Engin'e "Sakın kıpırdama!" dedim. Eli elimde tam dört dakika bekledik. Üst kata nöbetçi doktor üç kişiyle geldiğinde, en fazla beş dakika olmuştu. Hemen getirdikleri elektroya bağladılar Engin'i, oksijen tüpünü taktılar, sedyeye geçirip, merdivenden dikkatlice indirmeye başladılar. Gerçekten ekip çok süratliydi ve ne yaptığını çok iyi biliyordu.

Ambulansa kadar iyiydi de, bizim meşhur Çifte Vav Yokuşumuzu çıkarken öyle sarsılıyordu ki, ödüm kopuyor. Bir iki kelime konuşmaya çalışıyorum Engin'le, ses yok. Hemen acilden içeri aldılar sedyeyi. Bir kapıdan içeri soktular, ben peşinden... Bir adam belirdi:

– Giremezsiniz!

– Ama ben eşiyim.

– Yasak efendim, giremezsiniz.

Tek başıma kalakaldım. Kimse yok ki bir şey sorayım. Birden başka bir kapıdan beyazlar giymemiş birisi geldi. Ben bir haber alacağımı sanırken, "Şu kadar para ödeyeceksiniz" demez mi! Çıldıracağım endişeden. Allah'tan çantamı kapmışım nasılsa çıkarken, verdim istenen parayı. Dakikalar geçmek bilmiyor. Adam tekrar geldi, bu sefer ödediğimin üç mislini istedi. "Neden?" diye sordum, hiç beklemiyormuş herhalde bu soruyu, "Tetkikler fazla" filan gibi bir şeyler geveledi. İstediği parayı da ödedim. Bir haber almak için Engin'i götürdükleri kapıyı açmak istiyorum. Bu sefer sevimli bir hemşire mani oluyor. Çıldıracağım çaresizlikten...

Bu sefer adam yeniden geliyor, elinde bir senet. Evet, aynen sokaktan alınan matbu, adi bir senet.

– Bunu imzalamanızı rica ediyoruz, diyor.

– Neden? diyebilmişim, nasıl o kadar soğukkanlı olabildimse. Nasıl olmayayım, senet boş.

– Efendim, ameliyat gerekebilir, masrafın ne olacağı hemen belli olmaz. Bu nedenle, bütün hasta sorumlularına böyle senet imzalatırız, diyor. Bütün derdimi bir yana bıraktım.

– Müdürünüz, şefiniz, kim varsa gelsin buraya hemen, dedim. Ben kırk yıllık işkadınıyım. Kimse bana boş senet imzalatamaz.

Sesimi elimde olmadan yükseltmiş olmalıyım ki, adam anında kayboldu ve Engin'i içeri aldıkları kapı açıldı, koyu yeşil takım el-

biseli, gözlüklü, uzun boylu, esmer, 45-50 yaşlarında bir bey çıktı. 10-12 dakika olmuştu galiba.

– Siz hastanın yakını mısınız? dedi. Beni tanımıyordu. Şimdi ne var bunda şaşacak, ama Allah kahretsin, beni herkes tanır; özellikle "A La Luna" programından sonra.

– Evet, eşiyim.

– Eşiniz... Adı neydi?.. (Yanındaki yardım ediyor) Evet, Engin Cezzar Bey, bir aort anevrizması geçiriyor. Oldukça tehlikeli bir durum, hemen ameliyata almanız lazım. Muafakat ediyor musunuz?

– Siz kimsiniz Beyefendi?

– Ben Operatör Doktor İsmail Yükseltan.

– Bir dakika.

Açtım telefonu Doktor Zafer Bursalı'ya, durumu anlatmaya çalıştım. "Ne demiştiniz? Ne anevrizması?" Birden uyandım, "Sizi Doktor İsmail Yükseltan'a bağlıyorum" dedim ve iki doktora telefonla konsültasyon yaptırdım. Sonunda telefonda Zafer Bey bana, "Başka çaremiz yok Gülriz Hanım, Engin Bey hemen ameliyat edilmeli" dedi.

O sırada Engin'i sedyeyle getirdiler. Aklımda kalan, çok şaşkın olduğu ve her şeyin farkında olduğuydu. İsmail Bey cevabımı bekliyor.

– Ameliyat olman gerekiyor canım, dedim Engin'e.

– Sen ol diyorsan olurum, dedi Engin.

– Evet Engin, olacaksın.

İsmail Bey o anda harekete geçti. Herkes hızlandı. Sedyeyle beraber ben de yürüyorum, ameliyathaneye gidiyoruz. Tıpkı Amerikan "Doktorlar" dizisinden bir sahne... Sedye süratle koridorlarda yürüyor, etrafında hemşire, doktor, hastanın sevgilisi koşturuyor. Durum aynen öyle...

– Bana iyi bir şey söyle, dedi Engin eli elimde.

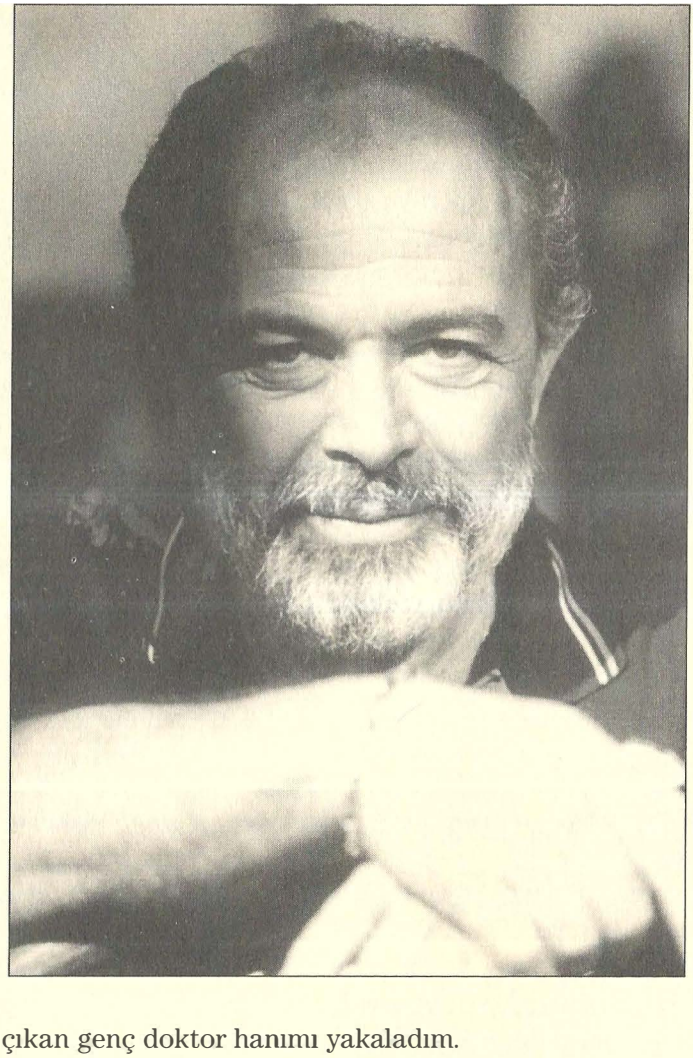
– Zafer Bey, "Eğer ameliyat olacak olsam, Türkiye'de yalnız İsmail Bey'e yaptırırdım" dedi, diyorum.

Yalanın büyüğü. Engin'e moral vermek istiyorum uyutulana kadar. Bir de tam o anda "Kim bu İsmail Yükseltan? Adını duymadım. Nasıl bir operatör acaba?" diye düşünmekteydim.

Ameliyathanenin kapısında bir an durduk.

– Engin, sen de bana güzel bir şey söyle, dedim.

– Seni çok seviyorum, dedi Engin ve kapı kapandı. Kalakaldım kapının ardında... Bir de baktım, yalnız değilim. Arkamda Engin'in emektar kapıcısı Dursun. Ameliyathanenin kapısının yanındaki banka oturdum kaldım uzun süre. Sonra ameliyathane-

den çıkan genç doktor hanımı yakaladım.

– Şey, acaba ne kadar sürer bu ameliyat? Şey... Neydi adı?..

– Aort anevrizması... 4-5 saat sürebilir.

– Ooo.. O kadar uzun mu? Peki başarı oranı nedir bu operasyonların?

– Yüzde yetmiş, deyiveriyor doktor hanım hiç düşünmeden. Bekliyorum. Gelen geçen hemşireler, doktorlar, hastane koridoru işte. Herkesin acelesi vardır. Dursun'a ilişiyor gözüm.

– Hadi git, bekleme. Baksana uzun sürecekmiş, diyorum.

– Bekleyeceğim, diyor. Oturuyoruz gene uzun bir süre.

Kuzum nedir bu aort anevrizması? By-pass'tan daha önemli bir şey olmalı. Biraz öğrenmek istiyorum ve üst kata çıkıyorum. Bir doktor bulup biraz bilgi alıyorum. Aort, bütün damarların beslen-

diği büyük damar. Halk arasında candamarı da deniyor. Aslında bir trafo. Sonra meşhur insan anatomisi resminde gösteriyorlar aortu bana. Dizlerimin bağı çözülüyor. Koşa koşa dönüyorum yerime. Düşünmeye başlıyorum bıraktığım yerden.

Dün gece bir rüya görmüştü Engin ve her zamanki gibi anlatmıştı bana. İkimiz de çok rüya görür ve birbirimize anlatmaya bayılırız. Rüyasında kendini göklerde, bulutların üzerinde yürürken görmüş. Çok hoş hissediyormuş kendini. Gene rüyasında, "Ben mesih oluyorum galiba" diye geçirmiş içinden. Birden kendimi tutamayıp güldüm. Engin, "Gül gül, ama rüyamda aşağıdan bana bakıp hüngür hüngür ağlıyordun" demez mi? İşte bu geldi aklıma. Sonra bana son sözleri "Seni seviyorum" oldu. Uzun zamandır "Seni seviyorum" dememişti. Aman Allahım, yoksa Engin'in son sözleri miydi onlar? Yoksa Engin'i bir daha göremeyecek miydim? Peki ya o rüya?

Birden çözüldüm, başladım ağlamaya. Avaz avaz değil, sessiz; ama durduramıyorum gözyaşlarımı. Engin ameliyata ikiyi yirmi geçe girmişti, iki saat olmuş, hiç ses yok. Birden onca eş dost arasından nedense Emel geldi aklıma. Ona telefon ettim. Ben sadece konuşmak istemiştim, oysa o işini gücünü bırakıp koşup geldi. Emel'in gelmesi bana öyle iyi geldi ki. Konuşmak, akıllı, soğukkanlı, inandığı biriyle konuşmak nasıl rahatlatır insanı.

– Hâlâ kimse çıkmadı ameliyathaneden, merak ediyorum, diyorum.

– Madem ameliyat böyle uzun sürüyormuş, asıl erken çıkmalarından kork, diyor Emel. Haklı.

Üst kata kafeteryaya çıkardı beni, kahve filan içtik, gene döndük. Saat sekize geliyor. İyice gerilmişim. Emel kalktı, "Bu ameliyathanenin bir arka kapısı olmalı" dedi. Gittik koridoru döndük, bir daha, bir daha döndük, bir kapı. Tam o sırada sevgili dost Gökhan Akçura'yı gördüm arkamda. Meğer telefonla aradığım zaman, karısı Saime, Emel'in yanındaymış. İşi bitince koşup gelmiş.

Biz üçümüz tam ameliyathanenin arka kapısını aralayacağız, birden kapı açıldı ve Operatör İsmail Yükseltan ile yeşil giysiler, maskeler, eldivenler içindeki Doktor Zafer Bursalı'yı karşımda buluverdim. Ne zaman gelmiş, nereden girmiş, Zafer Bey'in burada oluşunu iyiye mi yormalı, kötüye mi?

– Doktor, nasıl geçti operasyon? Nedir Engin'in durumu?

– Çok başarılı bir ameliyat oldu. Yalnız henüz yarayı kapatmadık, dedi İsmail Bey. Anlayamadım. İkisi de dışarı çıkıyorlardı o kılıkta.

– Ne oluyor anlatın. Neden kapatmıyorsunuz, ne demek bu?

– Zor fakat başarılı bir ameliyat oldu, üç kez, 7-8 dakikadan kalbi durdurduk. 22-23 dakika hayatla ilgisi kesildi Engin Bey'in. Tam kapatırken aortun yanından kan sızmaya başlayınca endişelendim. Bir anjiyo yapmadan kapatmak istemiyorum. Ya by-pass yapılması gereken küçük bir damardan geliyorsa sızıntı? Biraz bekleyelim bakalım. Gerekmezse kapatırız, dedi doktor.

– Peki ne halde Engin şimdi?

– İyi iyi, beyin buzda, kalp yerinde, bekliyoruz, filan gibi bir şeyler söylerken, gerisini hatırlamıyorum. Kaymışım yere yavaşça. Galiba hayattaki ilk bayılmam. Pek bayılma da denemez. Kendimdeyim, dizlerimin bağı çözüldü filan derler ya, işte öyle bir şey. Emel ile Gökhan zor toparladılar beni yerden. Sessizce ağlıyorum. İnanamıyorum duyduklarıma. Telaffuz bile etmek istemiyorum. Hatta düşünmemeye çalışıyorum. Acaba Engin yaşayacak mı? Olmaz öyle şey! Nasıl düşünebiliyorum böyle saçma bir şeyi? Yaşayacak. Eğer... Eğer kötü bir şey olacak olsa. Ben bir rüya filan görürdüm ya da bir işaret alırdım, bir sembol...

Engin'in ameliyatı toplam dokuz buçuk saat sürdü. Sedye'yle çıkarken görmemi yasakladı doktor. "Merak etmeyin. Evinize gidin. Yoğun bakımda en az 24 saat uyanmayacak, burada kalmanıza gerek yok" dedi. Ayrıca beni çok çabuk karar veren bir hasta yakını olarak tebrik etti. Sonra anladım ne demek istediğini. Engin'in ameliyat masasında bayılmadan, son ana kadar nasıl espriler yapıp onu güldürdüğünü anlattı.

Yapacak bir şey yoktu. O sırada hastaneye benim sevgili emektarım Zekiye Hanım da gelmişti. Ona da Dursun'un karısı telefon etmiş. Baktım, hastane koridorunda Dursun'un karısı Elmas'la bekleşiyorlar. Nereden duymuşlar bilmiyorum, bir ara Mustafa Alabora, Memet Ali Alabora ve Doğa (Rutkay Aziz'in kızı) geldiler, beni teselli etmeye çalışıyorlar.

Engin yüzünü bile göremeden geçip gitti koridordan. Kim bilir ne halde ki, yanına bile yaklaştırmadılar beni. Doktorlarla konuştum, anjiyodan sonra by-pass yapmaya gerek kalmamış. Peki neden dokuz buçuk saat sürmüş operasyon? Aort öyle bir damar ki, eşi olmadığı için by-pass yapmaya olanak yok. Yırtılan kısma teflonla yama yapmışlar. Yani tava, tencere malzemesi olan bir tür teflon plakla yapılıyormuş artık bu ameliyat. Teflonun iki yüz sene ömrü varmış. Peki neden olur bu hastalık? Fazla kilo, yüksek tansiyon... Öyle pat diye yırtılmıyor aort, yılların

birikimi. O fişi prize sokma esnasında olması ise bardağı taşıran son damla. Öteki damarlar ne durumda? Bir damar biraz tıkalı, ama hasta çok narkozda kalmış olduğu için daha fazla uzatmak istememişler. Zaten hasta bundan sonra daha dikkatli yaşayacağı için gerek görmemişler yeni bir operasyona. Peki sonra ne olacak? Her şey bitti mi? Evet, şimdi yoğun bakım dönemi önemli. Sonra konuşacağız. Hastanın büyük şansı varmış, hiç vakit kaybetmemişiz. Örneğin eğer İsmail Bey hastaneden çıkmış olsaymış, bu ameliyatı yapacak başka doktor olmadığı için, başka hastaneye sevk edeceklermiş bizi. Yolda giderken yaşama şansı giderek zayıflıyor hastada, zira yırtılma olayı devam etmekte. İsmail Bey diyor ki:

– Aort yırtılmasında ziyaret, yüzde doksan beş morgda yapılır. Tüylerim havaya kalkıyor. Ayrıca çok vakit kaybedilmişse eğer, her operasyon başarıyla sonuçlanmaz. Midem bulanmaya başladı. Genelde hasta yakınları karar vermekte zorlanırlar. Şu hastane mi, bu doktor mu, akrabalara sorsak filan dediler mi, artık hasta kayıp demektir bizim için. Her kafadan bir ses çıkar, en iyisini bulalım, en iyisini yapalım derken, vakit kaybından hastayı kaybederiz. Sizi kutluyorum soğukkanlılıkla, süratle karar verdiğiniz için, diyor İsmail Bey.

Yapacak başka bir şey yoktu. Eve döndüm. Saat kaç bilmiyorum. Bir şeyler yemeliyim. Yerken düşünüyorum. Televizyonu açtım otomatikman. Karşımda Galatasaray-Arsenal maçı var, UEFA Kupası söz konusu. Engin, bu maçı seyredecek diye kaç gündür hazırlanıp duruyordu. Ben Galatasaraylıyım oldum bittim. Önemli maçları seyrederim, ancak futbol meraklısı değilim. Belki kafam değişir diye izlemeye çalışıyorum maçı. Birden fırladım yerimden, doğru hastaneye, doğru yoğun bakıma. Yollar bomboş, hastane bomboş. Korktuğum başıma gelmişti. Hey gidi Amerikan dizileri... Size çok şey borçluyum. Hani o filmlerde, ya katil girip oksijen tüpünün kordonunu keser, ya da hasta ters bir hareket yapar, aygıttan ayrılır filan. Bunlar birden beynimde dans etmeye başladı. Çünkü "Herkes en yakın televizyondan maç seyrediyordur" diye düşündüm. Yoğun bakımda da televizyon olmayacağına göre...

Evet, yollar, hastane ve yoğun bakım bomboş. Gözlerime inanamadım. En az ameliyattan çıkmış altı hasta gördüm yoğun bakımda. Kapının karşısındaki ilk hasta Engin. Yaklaştım. Hem merak içindeyim, hem bakmaya korkuyorum. Aman Allahım, bu Engin mi? Ben ameliyattan çıkmış çok hasta gördüm, ama... Engin

bir ölüden farksız. Her yerinden bağlanmış; oksijen, serum, elektro, tansiyon, kan; ağzından, elinden, kolundan burnundan kordonlarla hepsini kontrolde tutan monitöre bağlı. Öyle acıklı bir görüntü ki bu... İlk iş bağlantılara bakıyorum, hepsi yerli yerinde. Oh diyorum. Sonra devamlı hareket halindeki tabloya bakıyorum bir şey anlamadan. Yaklaştım Engin'e... Nasıl tarif edebilirim? Ringden yeni çıkmış mağlup boksör gibi diyebilirim belki. O sırada "Gol!" filan avazeleri geliyor odanın öbür ucundaki kapının ardından ve genç bir nöbetçi doktor giriyor o kapıdan. Şaşırıyor beni görünce. "Sigara içmeye çıkmıştım" filan diyor. Endişelerimi en yumuşak bir biçimde dile getirmeye çalışıyorum. O da bana moral vermeye çalışıyor ve yasak olduğu için kibarca, ama kesinlikle atıyor beni kapının dışına.

Ertesi sabah erkenden hastanedeyim. İki dakika görmeme izin veriyorlar Engin'i. Hâlâ kendine gelmemiş, korkuyorum. "Daha 24 saat bile olmadı" diyorlar. Kafeteryada oturuyorum. Haber yayılmış, ziyaretçi akını başladı. Meğer ne çok seveni varmış Engin'in. Çocukluk arkadaşları, öğrencileri, meslektaşları, eşi dostu derken, orası Engin hastaneden çıkana kadar dolup taştı.

Viziteler bitince, Operatör İsmail Yükseltan'ı odasında ziyaret ettim.

– Henüz ayılamaz. Çok narkoz altında kaldı. Merak etmeyin, durum normal. Burada beklemeyin, evinize gidip dinlenin.

– Mümkün mü?

– Engin Bey'i ve sizi tanımadığım için üzgünüm. Sizlerin ünlü sanatçılar olduğunuzu yeni öğrendim. Çok memnun oldum sizleri tanıdığıma. Ben Amerika'da, Almanya'da eğitim gördüm ve uzun yıllar oralarda çalıştım. Yeni döndüm sayılır yurda.

– Doktor, iyileşecek mi Engin?

– Tabiî iyileşecek. Yalnız iyileştikten sonra çok daha dikkatli yaşaması gerek. Bu arada sizi de bazı görevler bekliyor. Bakın, bu garip bir operasyondur. Ayılırken sizi tanımayabilir. Bazen bu tanımama hali on beş gün sürebilir.

– Efendim?

– Nasıl biridir Engin Bey?

– Nasıl yani?

– Yani huyu suyu nasıldır? Sinirli midir, sakin midir?

– Yo, hayır. Engin genelde sakin, yumuşak, çok sıcak, iyi bir insandır. Hiç huysuz değildir. Kolay bir insandır diyebilirim Engin için. "Yalnız biraz çapkındır" diyeceğim neredeyse, sustum.

– Eyvah, dedi İsmail Bey. İşiniz zor Gülriz Hanım. Bu ameliyat-

tan sonra hastalarda karakter değişikliği olur genellikle.
– Anlayamadım, nasıl karakter değişikliği?
– İşte, sakinse sinirli, huyluysa huysuzluk gibi...
Kalakalmışım.
– Bazısında zamanla geçer.
– Ne kadar zaman?
– Bir iki yıl en fazla.

Engin üç gün kendine gelemedi. İkinci gün artık ayılmasını istedikleri için tokatlar attılar yüzüne, ayılmadı. Hemşiresi durmadan konuşuyor, cevap istiyor, ses yok. Artık yoğun bakıma rahatça girip çıkıyorum. "Gelin siz konuşun. Tanıdık bir sese belki cevap verir" diyorlar. Sesleniyorum Engin'e, cevap yok. Korkum, heyecanım dinmiyor bir türlü.

Kafeteryaya çıkıyorum. Tiyatro kulisi gibi, film seti gibi. Eş dost orada. Bir de baktım, herkesi aklımda tutmama imkân yok. Engin'in çocukluk arkadaşı Mete Taşkıran ve Utku Aldıkaçtı "Emret, bir şeye ihtiyacın var mı?" deyip duruyorlar. Mete'ye "Git, bir defter al gel şuradan Meteciğim" dedim. Meteciğim çok güzel kaplı bir defter ve kalem alıp geldi hemen. Başladı herkes ziyaret defterine bir şeyler yazmaya. Çok memnunum, iyi ki de düşündüm şu defter işini. Aşağıya haber bırakmışım, en ufak bir değişiklikte haber verecekler. Uykusuzum, yorgun ve endişeliyim. Engin gözlerini bir açsa...

Bir ara, tam Engin'in yanına girdim, hâlâ uyandırmaya çalışıyorlar. Birden Engin ellerini hareket ettirmeye başladı ve kalkıp kurtulmaya çalıştı o yataktan. Bütün o kordonlar, tüpler, iğneler dört yana saçıldı. "Teşbihte hata olur", Frankenstein misali kopardı zincirlerini. Kalkmaya çalışıyor belli, kaçmak, kurtulmak istiyor oradan, her şeyden. Birkaç kişi birden neredeyse üstüne çullandılar diyeceğim. Engin'e bir iğne yaptılar ve uyuttular yeniden uyandırmak için onca çaba sarf ettikleri hastayı. Yeniden her şeyi yerine takıp monitöre bağladılar. Şaşkındım, korkmuştum. "Merak etmeyin, by-pass'tan sonra Turgut Özal da aynen böyle yapmıştı" demezler mi? Güleyim mi, ağlayayım mı? Turgut Özal'ın da Engin gibi Terazi burcu olduğunu biliyorum. Bu Teraziler de çok havalı oluyorlar canım! Bir türlü aynı yerde duramıyorlar, hep kaçıp kurtulmak, uçmak istiyorlar.

Doktor Zafer Bursalı gelmişti, üçüncü gündü (daha önce de gelmişti ya). Eşiyle birlikte artık bir hasta ziyaretiydi bu. Kafeter-

yanın terasında, şemsiyelerin altında kahvemizi içtik ve Engin'in yanına indik. Ve iner inmez ne olduğunu anlayamadığım olay başladı. Artık ahbap olduğum hemşireler, nöbetçi doktor telaş içinde. Bir terslik var. Elektroya bakıyorum, zaten herkes bakıyor. Yeniden iğne yapılıyor Engin'e. Ne oluyor, öleceğim meraktan? Kime sorsam, "Olur böyle şeyler, bir şey yok, gidin" diyerek beni dışarı çıkarmaya çalışıyor. Engin'in yüzünden bir şey anlamama imkân yok. İmdat istercesine Zafer Bey'e bakıyorum, Zafer Bey "Allah'tan ümit kesilmez" diyor.

Evet. Yanlış duymadım, öyle dedi ve Zafer Bey endişeliydi. Bitti, her şey bitti. Engin uyanamayacak ameliyattan kalkamayan pek çok insan gibi. Bitti. "İsmail Bey'i bulun, telefon edin" diye yalvarıyorum sağa sola. Kimse oralı değil. Akşam olmuş, hava kararıyor. "Yapılacak bir şey yok, bekleyeceğiz" diyor herkes. Birden uyandım. Çıktım oradan, eve koştum. Hatırlayamadığım dakikalar bunlar. Evdeyim. Kapıcı Dursun ile Elmas'ı çağırdım. Engin'in rahmetli Hikmet Dayısının oğlu Ömer Şamlı'yı telefonla bulamıyorum bir türlü. Onları Mehmet Özgen'le Ömer'in evine yolluyorum. Ya Engin?.. Söyleyemiyorum bir türlü. Ya kötü bir şey olursa? Annesi, teyzesi, "Bana neden haber vermedin? Biz olsak kurtarırdık" demezler mi? Ağlıyorum bir yandan, ama bunları yapmam gerektiğini sonunda düşünebildim.

Ömer telefon etti. Konuşabildik sonunda. Engin'in annesi Fatma Cezzar ve teyzesi Ayşe Kapancı'ya alıştırarak söylemesini rica ettim. Ertesi sabah hastanede buluşacağız. Uyu uyuyabilirsen. O gece Mehmet Özgen, (artık o da emektar sayılır) yoğun bakımın kapısındaki bankta sabahlıyor. İkide bir hemşirelere telefon edip bilgi alıyorum. Uyku hak getire...

Engin'in ziyaret defterine bir göz atayım dedim. Ne güzel şeyler yazmışlar arkadaşlarımız, eşimiz, dostumuz. Duygulanıyorum. Hele öğrencilerinin yazdıkları... Birden, okuduğum bir yazıyı yeniden okumaya başladım. Önce kavrayamadım okuduklarımı.

Bazı zamanlar vardır. Bir anda, bizler bazı yerlere, bazı bazı zamanlara, bazı kokulara, bazı hatıralara gider, bir an kadar uzun ya da bir ömür kadar kısa zamanlar geçiririz. Beni bu zamanlara kadar götüren o denli sıcak bakışların, şu an aklımın ve gözlerimin önünde. Ama ben asıllarını istiyorum. Hadi artık gel de, yeni yerlere, zamanlara yelken açalım.

Seni çok seviyorum.

İmzayı tanıyordum. Belki beş on kere okudum aynı satırları. Ben ne yaptım kuzum, neyin cezasıdır bu bana layık gördüğün? Heeey, yukarıdaki!.. Oradaysan bir işaret yolla. Bana o defteri aldırtan sen değil misin? Cevap ver... Yoksa Engin'i alırken acımı dindirmek için mi tutuşturdun elime bu defteri? Bir şey söyle. Onu unutmamı kolaylaştırmak için mi? Hadi susma, söyle!..

Ertesi sabah Engin hayata dönerken yanındaydım. "Engin, canım, yanındayım. Bak elin elimde. Ben Gülriz. Hadi bir şey söyle, bir işaret yap ne olur." Herkes başında ayılmasını bekliyor. "Konuşturmaya çalışın" diyorlar bana. "Engin sağ elini yukarı kaldır." Kaldırmaya çalışıyor Engin, uçuyoruz sevinçten. "Engin, sol elini yukarı kaldır." Engin gene sağ elini kaldırmaya çalışıyor. "Engin ben kimim? Hadi canım, adımı söyle. Kimim ben?" "Güüü...iiz" diyebiliyor sonunda Engin, "Güüü...iiz."

Herkesin yüzü gülüyor. O kadar saat beraber olduğum hemşireler, nöbetçi doktorlar, teker teker, "Geçmiş olsun Gülriz Hanım" diyorlar. O zaman kavrıyorum durumun vahametini, yoğun bakımın önemini. Hiçbir hastanın yoğun bakımdan çıkmadan hayata döndüğünün neden kabul edilmediğini de o an kavrıyorum.

Engin beni hemen tanıdı. Öyle on beş gün filan gibi ürkütücü sonuçlar yaşanmadı.

Ömer, Fatiş'e (Fatma Cezzar. Engin dahil yakınları Fatiş deriz) söyleyememiş bile; çünkü bir saat önce aklıevvel bir ahbabı telefonu açıp söylemiş. Fatiş çok fena haldeymiş, Ömer sakinleştirmiş.

Ömer Şamlı geldiğinde, Engin artık odaya çıkarılmıştı; ancak İsmail Bey'in isteğiyle yoğun bakıma en yakın odaya. Bir hafta sonra da eve döndük.

Engin'in o geçirdiği krizin ne olduğunu hiç kimseden öğrenemedim. Belki fenalaşmıştı hasta, bir nedenle. Onlar da bu nedeni bilemiyorlardı; ya da bu bir hata sonucu gerçekleşen bir krizdi, zaten hiçbir zaman öğrenmemiz istenmezdi ve öğrenemedim tabiî.

Şimdi bu olayda gel de tesadüflere inanma diyorum.

1. Köyde arkadaşlarla piknik yapacaktık o pazar. Yağmur yağdı. Engin "İptal edelim" dedi, ben "Olmaz, tehir ederiz ancak" dedim. "Ama 12 mayısta tekneyle çıkmayacak mıydık, onu mu erteleyelim yani?" dedi. Ufak, klasik bir karı koca tartışmasından sonra, benim dediğim oldu tabiî. Böylelikle 15 mayısta teknede, açık denizlerde kalbi yırtılıp hayatını kaybetmekten kurtuldu Engin.

2. 15 mayısta benim *Ayşe* operetiyle ilgili bir toplantım vardı. O sabah telefonla haber verip toplantıyı erteleddiler. Dolayısıyla Engin'in kriz geçirdiği anda evde kalmış oldum.

3. Her gün operasyon ve vizitelerden sonra 13.30'da filan hastaneyi terk eden Sayın Operatör İsmail Yükseltan'ın, bir nedenle gecikmiş olup, 14.00'te hâlâ hastanede olması... Ve sonradan öğrendiğim gibi, kendisinin aort ameliyatlarında gerçek bir uzman olması.

Hayat tesadüflere bu kadar mı bağlı?..

Engin eve, üç katı her katta çıkardığımız sandalyeye oturup dinlenerek, Mehmet Özgen ile Dursun'un kollarında çıktı. (Daha sonra eksantrik bir asansör yaptık o üçgen merdiven boşluğuna.) Bence daha kalmalıydı hastanede, ama "Evim de evim" diye tutturdu. İsmail Bey de, evde morali daha iyi olacağı için daha kolay toparlanacağını söyledi. Engin ancak altı ayda toparlandı. Çok zor günler, aylar yaşandı bu sürede. Şimdi çok iyi. Ameliyat olalı bir buçuk yıl oldu, ben hâlâ eski Engin'in geri gelmesini bekliyorum. Aslında o kadar da fena değil canım. Onca yıldan sonra... Her an sürprizlerle dolu günler yaşamaktayım. "O ne?.. Bu adam da kim?.." filan vaziyetleri sık sık olmakta.

Çok merak ettiğim bir şey var, ama sormak için uygun bir zaman bekliyorum. Engin, hayatla ilgisinin koptuğu o 7-8 dakikalarda, toplam 24 dakikada neredeydi? Bir yere gitmiş miydi? Nereye gitmişti? Bu, rüya görmesine imkân olmayan bir süreç miydi? Öteki dünya dediğimiz yeri görmüş müydü? Yoksa benim düşündüğüm gibi sessiz bir karanlığa mı gömülmüştü o dakikalarda? Aslında ne güzel olurdu cennetin bahçelerinde sevdikleriyle buluşsa ve filmlerde olduğu gibi "Hadi bana eyvallah. Daha günüm dolmamış" deyip bedenine geri dönmüş olsa.

Ben acaba böyle bir cennette sevdiklerimle buluşmak ister miyim? Hayır, asla istemezdim. Bir kere orada herkes hayata veda ettiği yaşta salınıp duracak. Annem 23 yaşına basmamış, babam akranım olmuş, Ayma'yla kuşak farkından aramız açılmış... Yok yok, istemiyorum öteki dünyayı filan.

Ölümle böylesi haşır neşir olup, hastanede geçirdiğim günlerde bütün organlarımı bağışlamaya karar verdim. Ama sorumlularla konuşacağım, eğer "Kemiklerini ille de mezara koyacağız" diye tutturmazlarsa bu iş olur. Zira kesinlikle cami avlusu partisi kahramanı olmamaya kararlıyım. Belki sevgili eski dost Sevgi Soysal'dan kopya çekerim. Onun ölüm ilanı gazetelerde şöyle çıkmıştı: "...Vasiyet ettiği gibi, dün... tarihinde Sevgi Soysal'ı toprağa verdik" gibi bir şeydi. Sevgi, cenaze töreni istememişti. İsteği de yerine getirilmişti eşi Mümtaz Soysal tarafından.

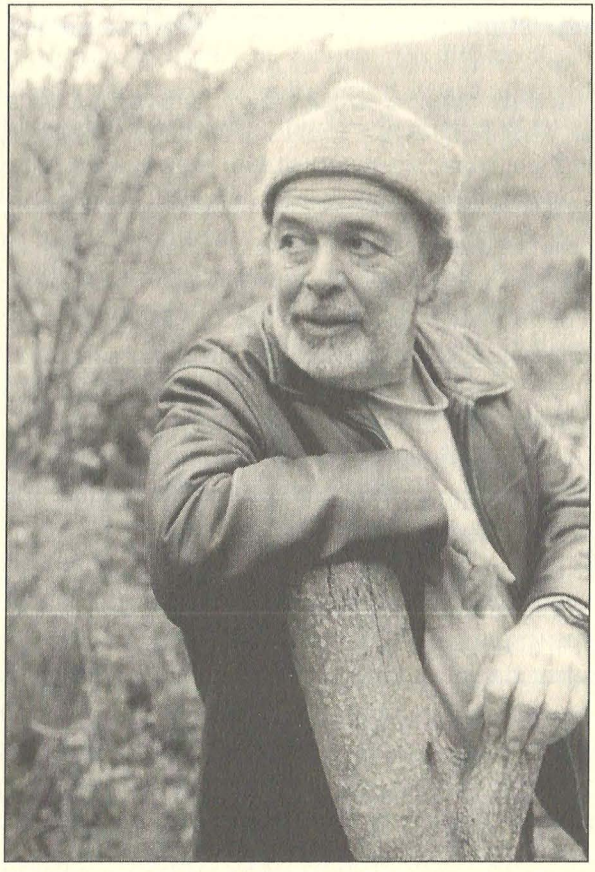
Evet, ben "Engin'e nasıl sorsam, nasıl öğrensem?" diye düşü-

nürken, Engin kendiliğinden bülbül gibi şakımaya başladı. Zaten ameliyattan bu yana bir geveze, bir geveze... Şaşırtıcı.

Zifirî karanlıktı önce, sonra bir soğuk başladı ki, kapkara bir soğuk. Titremek istiyorum, titreyemiyorum. Sonra –uzun bir süre sonra– hafifledim ve süzülmeye başladım havada. Yüzmekle uçmak arası bir şeydi bu. Bir yer, bir yol arıyordum. Çok çok uzun bir yolculuktan yorgun düşmüş bir martı gibi, konacak bir yer, bir deniz arıyordum... Ve kendimi bir çölün ortasında buldum.

Bir köpek karşıladı beni. Beş kulaklı, kanguru bacaklı, kocaman bir köpek. "Hoş geldin, yürü" dedi ve düştü önüme. "Neredeyim?" dedim. O anda muhteşem bir kapının önüne vardık. Büyük, yüksek, geniş bir kapı. Kapı kapalı.

Köpek "İşte" dedi, "Babil kapısı." Köpek burnuyla kapıyı itekledi, ardına kadar açıldı o dev kapı. Bir kalabalık, bir gürültü... Paris'teki Sevr-

Babil dönüşü.

Babylon metro istasyonu sanki. Ama insanlar çok büyük boylu. En az üç metre. Göz seviyemde devamlı kemerler görüyorum. Kalın köşeli kemerler. Altın, gümüş, bronz, pirinç, demir, ağaç tokalı kemerler.

"Burası Babil değil" dedim köpeğe. "Hani o ünlü asma bahçeleriniz?" Köpek üzüldü. "Başını gökyüzüne kaldır. Ne görüyorsun?" diye sınadı beni. Baktım, gökyüzü masmavi; yeşil, sarı, kırmızı, turuncu, mor bulutlar salkım salkım asılı duruyor. "Bunlar mı?" dedim. "Bunlar ya ! Babil'in asma bahçelerini ancak gafiller yerde arar" diye sevindi köpek. Sonra kuyruk salladı, önüme düştü; ama bir çıkmaza girdik. Köpek kayboldu. Yalnız kaldım. Karşımda gri bir duvar. İki kalın, yatay, yeşil çizgi sanki dur diyor. Sonra? İşte böylece Babil kapısından dönüş yaptım dünyaya.

Engin zor aylar geçirdi. Böyle ciddi bir operasyon geçirmiş olmayı kolay kabullenemedi. Kilo vermesi, kolesterolünü düşürmesi gerekirken, sabaha karşı buzdolabından yemekler yemeye başladı. Her şeye ters tepki veriyordu. Bazı şeylerden vazgeçmesi gerektiğini anlaması ise zaman alacaktı. 15 mayısta ameliyat olmuştu. O yaz geç gittik Bodrum'a. Bu operasyonla birlikte, benim bütün projelerim de bilinmeyen bir zamana ertelenmişti.

Engin tekne kullanmak istiyor, ben bin dereden su getiriyorum. Tekneye binince bir terslik beklemeye gerek yok; tekne olayı bizatihi tersliktir. Bedeninizin her adalesini çalıştırmak için bundan iyi spor düşünülemez. Tekneyi limandan çıkarıp palamarı çözmekle, dönüp demirlemek arası, hep sürprizlerle dolu zamanlardır. Ve bir kaptan kendini düşünüp, o an yapması gereken şeyi yapmaktan asla vazgeçemez. Dolayısıyla, en azından o yaz unutmak gerekti tekneyi. Bu da Engin'e zor geliyor. Büsbütün yemek yemek istiyor ve kilo alıyor. Artık baktım ki, sonunda antipatik olacağım, sustum. İkide bir müdahale etmekten vazgeçtim.

Ben hep "Sigaraya ve bekârlığa veda etmeye insan muhakkak kendi karar vermelidir. Müdahale etmeye çalışmak işe yaramaz" derim. İşte şimdi, buna bir üçüncüsünü ekliyordum: insan perhiz yapmaya da kendi karar verir. Sonunda Engin, yeni yeni sağlığını düşünmeye, makul yemeye başladı, sigarayı bırakabildi.

Ali Amcam, kırk yıl içtiği sigarayı bir anda bıraktı. Bunu anlayabiliyorum da, bıraktıktan sonra söylediklerini çözmekte biraz zorlanıyorum.

– Ben bunca yıl nasıl içmişim bunu? İğrenç bir şey, kokusuna dayanamıyorum, deyiverdi günde üç paket sigara içen bu adam.

Bir daha yanında kimsenin sigara içmesine izin vermedi ya da odayı terk etti.

Ailemde en uzun yaşayan amcam Ali Sururi, birkaç yıl önce veda etti dünyamıza. Torba'da emeklilik yıllarını, hakkını vererek yaşadı. Sanırım son bir yıla kadar her gün birkaç mil yüzdü, birkaç kilometre yürüdü, yoga yaptı, İsveç jimnastiğine ömür boyu devam etti ve bütün bunların yanı sıra; her akşamüzeri güneş batarken, greyfurtlu iki bardak votkasını içti, her akşam yemeğinde de iki üç kadeh rakı; yemeğini de perhizsiz yemeye devam etti. Son günlere kadar, yakışıklı bedenini korudu. Ne karın, ne kasık; biçimli vücudu ölene kadar değişmedi. Biz tiyatrocuların "çok zengin" dediğimiz bir yüze sahipti. Televizyonda ara sıra filmlerini görüyorum. Meğer ne çok film çevirmiş Yeşilçam'a amcam.

Amcamla çok iyi geçindiğimiz söylenemezdi. Sıkça tartışırdık. Dünya görüşlerimiz farklıydı öteden beri. Ama severdik birbirimizi. Ailede ikimizden başka Sururi kalmamıştı. Bayılırdı arada bir "Biz Sururiler" diye takılmaya. Beklenmedik bir biçimde hastalandı, çoğu sağlıklı insanlarda görüldüğü gibi. Böbrek yetmezliği, onu bir iki yıl içinde diyalize kadar götürdü.

Amcamın hasta olduğunu biliyordum; ama ha bugün, ha yarın derken, yataktan kalkamadığını öğrenince, atlayıp Engin'le gittik Bodrum'a amcamı görmeye, iki üç gün için. Yatakta gördüğüm adam, artık o güçlü görünümlü Ali Sururi değildi. Bana iyi olduğu söylenmişti, hastaneye yatmak istemediği söylenmişti.

Amcamı öptüm, gelişime çok sevinmişti. Ona doktoruyla konuşacağımı söyledim; belki de hastaneye yatması gerekirse, kabul edeceğine söz vermesini istedim. Doktorla konuştum, bana muhakkak hastaneye yatırılması gerektiğini söyledi; hatta İzmir'de, Ege Üniversitesi'nde diyalize bağlanmasını önerdi. Amcama sordum, "Sen istersen giderim" dedi. Gözleri yaşlıydı, sevgiyle bakıyordu bana. "Reis" derdi Engin'e, "Tamam Reis, gidiyoruz" dedi. Denizci ağzı bir "reis"ti bu.

Sanırım amcamın İzmir'e gitmesi, diyalize bağlanıp tedavi olması, daha sonra kendisinin evde günde iki kere kendi kendine bu işlemi yapmayı öğrenmesi, ömrünü iki yıl daha uzatmıştı. Bu arada eşi Alev, amcama hastalığının ilk gününden beri bebek gibi bakmıştı. Sanırım elli küsür yıllık eşini kaybetmek onu çok yalnız bıraktı. Sonradan daha iyi anladı Ali Sururi'nin varlığının önemini.

Hâlâ üzülürüm, amcam çok istediği halde *Söyleyeceklerim Var*'ı görememişti. Torba'daki yakışıklı, dinç, fiyakalı, eski tiyatrocu komşum yok artık. Gözlerim belli saatlerde arar onu. Sabah

ilk uyanıp, evler arası "Günaydın" diyen bizler olurduk. Gün içinde de belli saatlerimiz vardı. Onun adaçayı saatlerine eşlik etmek, akşamüzerleri ara sıra bir kadeh tokuşturmak, Torba'da hâlâ aradığım dakikalardır.

Ben *Ayşe* projemi hayata geçirmek için uygun bir zaman beklerken, çağrılı olduğum televizyon programlarında bu projemden söz edip durdum, gazetecilerle söyleşiler yaptım.

Ve bu geçtiğimiz ilkbaharda, CNN Türk'te Hakkı Devrim'in "Hakkıyla Sohbet" programına konuk oldum 9 haziran 2001'de. Hakkı Bey'le dostluğumuz eskilere dayanıyor. Engin'le evlendiğimiz yıl, *Yeni İstanbul* gazetesi için Nezihe Araz'la birlikte bir röportaj yapmışlardı benimle. Beni bülbül gibi konuşturmuşlar ve o günlerde sık sık birlikte olduğum gazeteci dostlarımı bana küstürmüşlerdi, "Bize bunları hiç anlatmadın" diye.

Hakkı Devrim'le "hakkıyla bir sohbet" oldu bizimkisi doğrusu. Oyunculuğumdan çok, anı kitabım *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* üzerine konuştuk. Bunu hiç beklemiyordum. Güzel şeyler söyledi kitabım için Hakkı Devrim. İznini almadan, sohbetimizin son bölümünü buraya alıyorum:

GS – Ben size bir şeyler hatırlatacağım. Engin dediniz de...

Bizim evliliğimizin ilk yılıydı, siz benimle bir röportaj yaptınız. Yani 40 yıl önceden bahsediyorum. Bu röportajda beni hem çok mutlu ettiniz, hem de çok mutsuz.

HD – Nasıl yaptım bunu?

GS – Nasıl yaptınız bunu, değil mi? Aslında bunu yapmak erkekler için fevkalade kolaydır da, ikimiz arasında bunu nasıl yaptığınızı ben anlatayım.

Bir defa, basındaki bütün arkadaşlarımı bana düşman ettiniz. Ertesi gün bana telefon açıp, "Ne? Sen bütün bunları niçin Hakkı Devrim'e anlattın?" dediler. Ben de dedim ki: "Siz sormasını bilememişsiniz herhalde." Bu, sizin için iyi olan tarafı. İkincisine gelince, sorunuz, işte "Evlilik hediyesi ne verdi Engin?" gibi bir soru. Bu kimsenin aklını gelecek bir şey değildi.

HD – Muzurluk yapmışım.

GS – Ben de size dedim ki, Engin bana bir ada hediye etti.

Hatırladınız mı?

Biz flört ettiğimiz günlerde Erdek'e gitmiştik, Avşa'ya gitmiştik. Bir tekne kiralamıştık. Ve böyle, o civarı dolaşırken Alkoz (Halko) Adası'na rastlamıştık.

HD – Öyle mi? Hatırlamaya çalışıyorum.

GS – Küçücük bir adaydı bu. Ama kayalık gibi görünen bu adada, böyle elinizle ıstakoz tutabiliyordunuz. Ama tabiî 40 yıl önce olduğunu da söylemek lazım. Şimdi onların hepsi yalnız İtalya'ya gidebiliyor. Ve de o kıraç adada semizotu falan yetişmişti. Sonra Engin'le bunu almaya karar verdik. Ve Engin bana evlilik hediyesi olarak...

HD – "Bunu" dediğiniz adayı, değil mi?

GS – Adayı tabiî... Küçücük bir ada... Ama evlilik hediyesi olarak adayı alacak ve ben tam bu işlemler yapılırken sizinle bunu konuştuğum için, bu röportaj o günün en önemli gazetesi olan *Yeni Sabah* gazetesinde çıktığı için, asker işe el koyuyor. "Hiçbir ada, hiç kimseye özel mülk olarak satılamayacaktır" diye bir kanun çıkarıyor. Ve o da benim olamadı.

HD – O zamandan bu zamana değişti o kaide. Şimdi ada sahipleri var aramızda.

GS – Var tabiî, ama bizler... yani...

...

HD – Vallahi sahi söylüyorum. Bir kitabı kolay kolay methetmem.... (Bitirirken seyirciye) "...Gülriz Hanım'ın haklı olarak çok methettiğim, "Türkiye'de yazılmış bence en güzel, en açık, en dürüst, kendine karşı ve etrafına, tanıdıklarına karşı en cesur otobiyografi" dediğim kitabının adı –epeydir basılmadı, inşallah tekrar basılacak– *Kıl-*

Ben, Mehmet Özgen, Engin, Saime Akçura, arkada ayakta Gökhan Akçura. Gökova'da.

Ben, kuyumcu ustalarından İlyas, Lale Anat, Mıgır Usta ve sevgili Haluk Anat. Foto Engin.

dan İnce Kılıçtan Keskince'dir. Adı da, içeriği gibi güzeldir. Hepinize bu kitabı okumanızı tavsiye ediyorum. Yalnız Gülriz Hanım'ı tanımak için değil; hem o dünyayı, tiyatro dünyasını tanımak ve kendine karşı dürüst, cesur bir insanın kendinden nasıl bahsedebildiğini de görmeniz için...

Galiba ömrümde bir kitap için bu kadar müspet laf şimdiye kadar söylemedim.

GS – Kasetler silinir, ben bunu sizden yazılı rica edeceğim.

HD – Elinize sağlık. Bu tez zamanda basılsın bir, bu 1977'de bitmiş, tembellik etmeyin.

Bu basılırken o da hazır olsun peşinden, olmaz mı? Basılmadan önce de konuşalım. Gidip rastgele biriyle konuşmayın rica ediyorum.

GS – Bu sözlerinizi hiçbir zaman unutmayacağım.

HD – Sağ olun. Elinize sağlık. Sahiden iyi kaleminiz var. Kendinizi sadece tiyatrocu zannetmeyin sakın. Bizim meslekte de varsınız.

Öyle etkilemişti ki beni bu sohbet... "Nasılsa yazacağım... İleride... Bir gün..." dediğim anılarımın devamını yazmaya 19 temmuz 2001'de başladım Torba'da. Yani o sohbetten 38 gün sonra. Hakkı Devrim beni yüreklendirmiş, tetiğe basmıştı. Ancak sonbaharda bir göz ameliyatı geçirdim ve üç ay dönemedim yazmaya; aralıkta yeniden oturdum masa başına ve 17 ocakta son noktayı koydum. Yani bu kitap en fazla üç ayda yazıldı üstelik hâlâ elle yazıyorum.

Bu yıl sonbaharda, ilk kez yıllardan sonra bir tekne kiralayıp, Göcek'ten başlayıp, on günlük bir gezi yaptık, Zeynep, Saime-Gökhan Akçura. Kaptanımız Mustafa Nalbantoğlu, otuz yıllık dost. Uzun zamandır ilk kez dinlendim, gene yeni yemekler icat ettim ve mutlu oldum. Engin de kaptancılık oynadı biraz.

2000 yılından beri, hastalıklar, ölümler peşimi bırakmadı. Leyla'nın ölümü, Engin'in operasyonu, Can'ı kaybetmem, Tilda'nın ölümü, sevgili Haluk Anat'ın beklenmeyen ölümü...

Tilda'yı son yıllarda ara sıra telefonla konuşmak dışında pek görmüyordum. Yaşar, bilmem neden, bizleri çoktan boşadı. Tilda'yı kaybettikten sonra çok aradım, evine gittik; ama bir türlü gelmedi bize.

Haluk Hoca'ya gelince... Bu sevgili dost, böbrek yetmezliğinin ardına takılan kalp yetmezliğine yenik düştü. Henüz 60 yaşındaydı. Ölümünden bir saat önce, hastanede yanındaydık ve hiç bir saat sonra hayata veda edeceğe benzemiyordu. Engin, onun ölümüyle ile çok yakın bir arkadaşını daha kaybetmiş oldu Özer'den sonra. Ağlarken, "Artık yalnız kaldım, arkadaşım kalmadı" diyordu.

Bodrum'a gitti Haluk, biz de gittik. Bodrum'un meydandaki camiine gelen bütün dostları, sevdikleri Haluk'un yaptığı (Çerçi) bir takı takmışlardı. 30 küsür yıllık eşi Lale Anat çok şaşkındı, durumu değil kabullenmek, idrak edemiyordu. Uzun sürdü zaten toparlanması. İmam, "Hakkınızı helal ediyor musunuz?" dediğinde, Bodrumlu cemaat, "O bize helal etsin!" diye bağırdı.

"İnsan hiçbir şeyi yarına bırakmamalı" der dururum ve hep bırakırım. Ölümünden bir ay önce, Haluk ile Lale'nin davetlisi olarak yemek yiyorduk Bodrum'da bir restoranda. Haluk, gene o tatlı dili, zengin Türkçesiyle Bodrum anıları anlatıyor. Eski kaptan hikâyeleri filan.

– Haaaalukçuğum, dedim birden. Nedense ona öyle uzun "Haaaluk" çekerdim keyifli olduğum zamanlar. Bak yarın kaseti alıp geliyorum. Bunları kitabıma koymak istiyorum.

– Gel, ne zaman istersen ben hazırım, dedi ve ben ha bugün ha yarın derken...

Geçen yılbaşı, Haluk Anat'la geçireceğim son yılbaşı olacakmış meğer. Maça Kızı'nın Türkbükü'ndeki muhteşem manzaralı otelindeydik. Çok güzel bir geceydi. Maça Kızı Ayla, otuz yıldır Bodrum'da ne yapsa en iyisini yapan bir ev sahibesi olmuştur. İşte o gece de öyle kusursuz bir geceydi. Ben coşup, geceyi videoya bile çektim. Haluk, Lale, Engin ve ben ne kadar mutluymu-

24 aralık 2002. Foto Zeynep.

şuz. Nereden bilebilirdim birlikte son yılbaşımız olduğunu?

Haluk çok esprili, çok tatlı dilli bir insandı ve adam gibi adamdı. Onu çok anacağız.

Bir gün kalabalık bir masada içkiler içilip sohbet edilirken, iki arkadaş bir tartışmayı kavgaya dönüştürmek üzereler. Birden Haluk ileride yukarıda bir yere bakıp, "Cambaza bak, cambaza..." diye bağırdı. Herkes susup havaya baktı. Cambaz filan değil, sinek bile yoktu havada. Birden herkes anladı, bir kahkaha koptu masada. Kadehler yeniden buluştu birbiriyle.

Halukçuğum, seni o kadar çok anıyoruz ki, bizimle yaşıyorsun. Bana ellerinle yapmış olduğun takılarımı, daha bir anlamlı taşıyorum artık.

Önümüzdeki aylarda kitabım yayınlanacak. Müzikal şarkılarım CD olacak. Suzan Lütfullah CD'si de heyecanlandırıyor beni. Önümüzdeki sezon için *Ayşe* operetini sahneye taşımaya çalışa-

cağım. Peki sonra? Hayat devam ediyor ve Allah kahretsin, enerjim yerinde.

– Daha önce kitabın basılacak. Yeniden insanlarla buluşacaksın, izleyicinle.

– Onlar okur, izleyici değil.

– Saçmalama. Senin okurun izleyicin olacak tabiî ki.

– Öyleyse yandık.

– İsmine karar verdin mi kitabın?

– Bilmem, biraz kararsızım. Acaba "Gülriz" mi desem?

– Bana kalırsa "Ben Ben Ben" de.

– Derim. Uğraşma benimle. Bu benim anı kitabım.

– Tamam tamam, kızma. Naçizane bir tavsiyem olacak.

– Söyle.

– "İkimizin Hikâyesi" filan desen?

– O kadar mı şey olmuş?... Yani...

– Ya da "Engin Engin" desen? Kitaba baktım da, beş yüzün üzerinde "Engin" lafı var.

– Bana bak...

– İstersen "Bir Oyuncunun Akıl Almaz Maceraları" de ha?

– Bak, kafamın tasını attırma. Sonra bir an gelir...

Hayat; bütün zorlukları, bütün pislikleri, bütün haşmeti, bütün güzellikleriyle yaşanmakta ve hâlâ bizlere her köşede beklenmedik, küçük paketler sunmaya devam etmekte. Bunların bazılarını hemen açmamız gerektiğini, bazılarına da el sürmeden yanından geçip gitmemiz gerektiğini biliyorum... Ve bu hayatla sonuna kadar flört etmeye kararlıyım. Hâlâ...

1980 yılında "artık beni kolay kolay şaşırtacak bir şey kaldığını sanmıyorum" demiştim. Bugün 2002 ve ben, bir insanın yaşamında her an her şey olabilir diye düşünüyorum. Acaba önümüzdeki günlerde beni neler bekliyor?.. Birinci kitabımı, "Varsa söylenecek sözün, açarsın perdeni... Kim bilir?" diye bitirmiştim.

Bu ikinci kitabımı, varsa yaşanacak ömrün, yazarsın "son perde"yi diye bitirmek istiyorum. Kim bilir?

17 ocak 2002, Ayazpaşa

Gülriz Sururi hakkında yazılmış yazılardan

Kraliçe Olsa, Nefertiti...

Şimdi size bir ekip, bir kadro sunacağım. Rastgele, ne alfabe sırası, ne tarih. Aklıma geldiği gibi sıralıyorum. Bir bakın bakalım önce:

Haldun Taner: Türk tiyatrosunun "on en büyüğü" deseler, onundan biri. "Beş büyüğü" deseler, beşinden biri. Hatta Muhsin Ertuğrul'u bir an unutsam, biri de tutsa, "en büyüğü" diye sorsa, ben hemen... Peki geçelim.

Tuncel Kurtiz: hani şu Berlin Film Festivali'nde En İyi Oyuncu Ödülü gibi sıradan bir ödül bile kazanmış deli (İtiraz etmeyin. İyi tanırım. Safkan delidir).

Müjdat Gezen: tanımazsınız. Bizim gazetede pazar günleri yazıyor. Bedava özel okul açacak kadar enayi. Çok ünlü değil. Ha, bir de sululuk yapmadan komedyenlik yapmayı filan becerir.

Umur Bugay: şu ünlü TV dizisinin, "Bizimkiler"in senaristi, akıl babası, fikir anası, patronu ve her şeyi.

Şevket Altuğ: siz onu bugünlerde "Süper Baba"nın Fikosu olarak tanıyorsunuz. *Oysa Teneke*'nin kaymakamı, *Zilli Zarife*'nin Hacı Beyi olarak anımsayanlar da var.

Ülkü Tamer: şair ki ne şair. Türkçe'nin lezzet ustalarından biri. "Hem dersini bilmiyor / Hem de şişman herkesten / Çok canım sıkılıyor / Kuş vuralım istersen" dizeleriyle tanınır.

Mehmet Akan: evet, evet, "Bizimkiler"in ünlü ve huysuz Sabri Beyi. Ama siz onu bir de *Ferhat ile Şirin*'de vezir rolünde, *Teneke*'de Resul rolünde izleseydiniz.

Yaşar Kemal: şu günlerde DGM'nin müşterilerinden. Tiyatronun T'sinden anlamaz ve Türk tiyatrosunun en iyi, en uzun süreli oynanan oyunlarından birini, *Teneke*'yi yazdı.

Aydın Engin: bu ben oluyorum.

Engin Cezzar: Hamlet ve Keşanlı Ali. Her ikisi birden. Yok, ben bir şey eklemeyeyim. Onun üstüne bir kitap çıktı bugünlerde. Merak ederseniz alıp okuyun.

Turgut Boralı: sahnede, kendi yatak odasındaymış gibi dolaşırdı. Oyuncunun hasıydı.

Genco Erkal: Nâzım Hikmet onu tanısaydı, şiirlerini kendi sesinden okumaz, ona okuturdu. Dostlar Tiyatrosu sırtında kalmış. O da altında ezilmeden bugüne kadar yükü taşıyor. Sysiphos gibi biri.

Güzin Özipek: siz onu "Bizimkiler" dizisinde babaanne olarak tanıdınız. Oysa Refik Erduran'ın *Direklerarası* oyununun finalinde "Kaltak öldü" derken izleseydiniz, bencileyin bir daha unutamazdınız.

Metin Deniz: eğer Türk tiyatrosu bugün bir bunalımdaysa, Metin Deniz bugünlerde pek tiyatro dekoru yapmadığı içindir.

Sonra... Eyvaaaah, bu liste bitmeyecek. Arif Erkin, Çetin İpekkaya, Ani İpekkaya, Hasan Kuruyazıcı, Oğuz Oktay, Nurhan Damcıoğlu, Refik Erduran, Güngör Dilmen, Ali Poyrazoğlu, Hadi Çaman, Haldun Dormen, Altan Erbulak, Metin Serezli, Karlo Kapoçelli... Liste uzadıkça uzuyor. Üstelik adım kadar eminim, unuttuklarım anımsadıklarımdan daha fazla.

Bu saydıklarımın her biri, sanat yaşamının bir döneminde bir kadınla birlikte çalıştılar: Gülriz Sururi ile. Kimi arkadaşı oldu. Kimi ona âşık oldu. Kimi kızdı ve beğendi. Kimi onun tarafından beğenilmek için çabaladı. Kiminin canına okudu. Kimileri onun canına okudu, belki de öfkeden ağlattı. Kimi kazık attı. Kimi kıskandı. Kimi sevdi... Ama hepsinin ortak noktası şu: meslek yaşamlarının bir döneminde, ilgilerinin odağında hep aynı kadın oldu: Gülriz Sururi.

Daha eskilere gidenler, onu Muammer Karaca Tiyatrosu'ndan filan anımsayacaklardır. Oyuncudan çok, sahnenin göz alıcı bir süsü. Hızla yürüyüp, birden dönünce savrulan etekleri ve biçimli bacaklarıyla yürek hoplatan bir dişi. Benzerleri çok. Benzerlerinin çoğu varlıklı bir koca buldular, gençliğe veda ettiklerinde son rolleri "Girdi zengin bir cücenin koluna..." oldu. Oysa Gülriz Sururi'nin koluna girenler oldu, ama o kimsenin koluna girmedi. Kıskançlıkların, bitip tükenmeze benzeyen bir yarışın egemen olduğu tiyatro dünyasında, hep kendi ayaklarının üstünde durdu. Sendeledi, ama hiç yıkılmadı.

Tiyatronun altın çağına damgasını vuran iki üç önemli topluluktan birinin başındaydı: Engin Cezzar-Gülriz Sururi Topluluğu'nun. Kısacık bir zaman dilimindeki oyunculuk portföyüne bakın hele: *Tatlı İrma*'nın Parisli orospucuğundan, *Teneke*'nin başkaldıran Çukurovalı Zeynosuna; *Keşanlı Ali*'nin çocuksu ve işvebaz Zilhasından, *Ferhat*

ile Şirin'in sevmesini ve ezmesini bilen sultanı Mehmene Banu'ya; *Zilli Zarife*'nin camii de mihrabı da yerinde mamasından, *Kaldırım Serçesi*'nin Édith Piaf'tan daha Édith Piaf'ına.

Haldun Taner onun için "En alttan geldi" diyor. Doğrudur. En alttan, Şehir Tiyatrosu'nun çocuk bölümünün çocuksu oyunlarından, vodvil-operet kırması oyunlar sunan tiyatroların, sade suya tirit komedilerin güzel kadınından en üste çıkmak, çetrefil oyunculuk yorumları gerektiren zorlu piyeslerin ustasına dönüşmek zordur. Gülriz Sururi bunu becerdi.

"Baş kadın oyuncu" terimi kullanılacaksa, kaç kişi sayarsınız? Ya üç ya beş. Peki sayınca ilk kimi sayarsınız ? Yıldız Kenter, Semiha Berksoy, Macide Tanır, Cahide Sonku, Bedia Muvahhit, Gülriz Sururi...

Bana sorarsanız: Gülriz Sururi!

Aydın Engin, *Cumhuriyet Dergi*, 1996

Gülriz Sururi

Sarah Bernhardt esmerler ve sarışınlar için makyaj öğütleri verirken bir yerde şöyle demiş: "Esmer bir kadın sanatçı, alnının bir yerinde yüzünü aydınlatacak bir nokta bulmalıdır." Gülriz Sururi için de bu geçerli midir? Şurası belli ki Gülriz kendi yüzünü en iyi tanıyan kadın. Üstelik ressam bir Tanrı'ya düşmüş.

Makyaj, örtünme ya da kılık değiştirme anlamı taşımaz onun için. Makyajla maskesini atar; daha çok kendisi olur; hiç değişmeyen, değişmesini hiç istemediği yüzünü daha büyük bir süratle ortaya koyar. Bu yüz annesinin, babasının, amcalarının, Muammer Karaca'nın, Haldun Dormen'in, Engin Cezzar'ın, burnu kırık Hitit heykellerinin de yüzlerini içerir. Yürüyüşüyle, Tatariko'ya diktirdiği giysiler içinde salınışıyla, hep operet derleyen, izlenimci dans eden, eteğine fıskıyeden su dolduran, kedisini tilki olarak boynuna atan bu kadının kocaman sabit bakışlarında bir hüzün de var sanki. Sanki saati gelmemiş bir alarmı taklit ediyor. Öyle anlarda dekor da onu taklit etmeye başlıyor.

Büyü, totem ve tabu var Gülriz'in makyajında.

Salınıyor mu? Ne salınması? Durur hep Gülriz Sururi. Kimi zaman dans ederken bile. Sahnede en güzel duran oyuncu.

Yanılıyorum belki. Yüzünün suluboya resmi yapılamaz. Ama boy resmi sadece suluboya.

Sineması da olamaz gibi. Sinemada bozulur.

Güncel minyatür. Aynı zamanda tarihsiz şipşak.

Hesaplı ikona. Tiyatronun bir gösteri(ş) sanatı olduğunu kitabın da yazmış. Ayakta, demlikten çay bardağına çay koyarken, ileriden

birkaç yerden bakılsa, bedeninin nasıl görüleceğinin hesabını yapar. Mehmene Banu'yu (onu mu?) oynarken de iyice yaşlanması gerekmiştir; ama bu kez bedenini sonsuz diri göstermekten kendini alamadı. Öyle bir yapay yanı var. Ama sözgelimi bir Ajda Pekkan'ınki gibi plastik bir yapaylık değil onunki. Olgunluk bir noktadan sonra mizaha dönüşür ya, bu da bir soyutlanma durumu yaratır ya, öyle bir yapaylık. Tam öyle değil, her zaman öyle değil elbet. Sözcüğün gerçek anlamıyla bir yapaylığı da var. Ama yakışıyor. O olmasa, Gülriz de olmazdı.

Hırsıyla, yapaylığını narçiçeğine dönüştürdü.

Haldun Taner'in dediği gibi "Kaderini kendi çizdi bu kız. Kararını verdi. Gerçekleştirdi. Sırf iradesi ile. Doğuştan yeteneklerine her gün yeni bir şeyler katarak, ta arkalardan geldi, Türk tiyatrosunun en önde gelen kadın sanatçıları arasında yerini alıverdi."

Çok doğru. Bir Adile Naşit, sevimliliğine fazlaca mahkûmdu ve aile hatırı da ağırlık kazandı onun yükselmesinde. Gülriz Sururi öyle bir aile sanat ortamından geliyor ki o zenginliği bırakıp çıkmak olanaksız, hem de anlamsız. Çıktı. Ailesine dayanmadı. Hem de ortamın özünü hiç yitirmek istemeden. Ayrıca, onu modern planda sürdürerek. Son yirmi otuz yıldan ileriye efsaneleşmiş olarak kalacak kaç kadın oyuncu var? Biri de o. Çünkü *Direklerarası* da onun. *Hair* de onun. Kantocu Peruz da o. Oyunculuğunun ötesinde bir şeyi var, yüzü var, Gülriz var.

Dün gece Gülriz Sururi'nin *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* adlı anılar kitabını ikinci kez okudum. Daha doğrusu bu yazı için bir şeyler bulurum umuduyla karıştırdım. Annesi Süreyya Opereti Primadonnası Suzan Lütfullah'ın 23 yaşında (kendisi o sıra 3 yaşında) ölmesi; babası Lütfullah Sururi'ye küsmesi Gülriz'in hayatında birer düğüm olarak kalmış, ama sanatında da itici güç oluşturmuş.

Gülriz'in görüntüsü oyunculuğunu da aşıyor.

Ne çok amcan var ey operet kızı!

Bunun için mi küçük yeğenler aradın sen de?

Tiyatromuzda daha zengin bir tereke düşünülemez. Kenterlerde de sanatsal aile değerleri var. Ama Gülriz'in bambaşka. Bu yönden Evliya Çelebi *Seyahatname*'si gibi bir serüven söz konusu. Benzersiz, yenilenemez ve tek.

Muammer Karaca'nın kendinden başkasını düşündüğü yoktu. Haldun Dormen'in Gülriz'de büyük emeği var.

Engin Cezzar? Elbet. Karşılıklı da etkilediler birbirlerini. Hamlet ve Sokak Kızı İrma evlenerek bir tiyatro kurdular. Hamlet, Keşanlı Ali oldu. İrma da Zilli Zarife.

Gülriz'in gözleri elmacık kemiklerinin sarp kayalıklarının altında

derinleşen iki göl gibi duruyor. Hiç bozulmayacak. Yaşadığımız dönem birtakım simgelerle anlatılırsa ileride, onunla da anlatılacak.

Cemal Süreya, *2000'e Doğru*, 1 mayıs 1998

Zeynep Oral

Gülriz Sururi... Benim için neredeyse tılsımlı bir isim bu... Tılsımlı bir ad, büyülü bir ad, tutkulu bir ad. Gülriz Sururi deyince; *Teneke*, *Ferhat ile Şirin*, *Zilli Zarife*, *Keşanlı Ali*'nin Zilhası, *Halide*, hele hele Piaf ve *Kabare*... ve daha burada sıralamaya gerek görmediğim yüzlerce rol. Birikimler, yıllar... Bence tepeden tırnağa bir tiyatrocu. Gerçek bir tiyatrocu Gülriz. "Tepeden tırnağa tiyatrocu ya da gerçek tiyatrocu nasıl olunur?" diye düşünüyorum. Yaptığı işe, mesleğine, tiyatroya sonsuz bir tutkuyla bağlı. Şuna inanıyorum: Gülriz Sururi eğer tiyatro değil de başka bir meslek seçmiş olsaydı kendisine, yine zirvede olacaktı; çünkü ona da dört elle sarılacaktı.

Tiyatroyu tutkuya çevirmesinin bazı özellikleri var. Birincisi, hep özveriyle çalıştı. İkincisi, sonsuz inatçı bir çalışma disiplini var. Birkaç kez Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'yla birlikte çalışma olanağı buldum. Örneğin *Düşenin Dostu* hazırlanırken ya da *Hair* müzikali hazırlanırken... Gülriz'in sahne üzerindeki disiplinine hayran olmaktan da öte, çalışma azmine tutuldum diyebilirim. Sonsuz bir duygu yoğunluğu var. Üçüncü özelliği, ve belki de en önemli özelliği, sonsuz saygısı. Bu saygı, önce kendisine karşı saygılı, sonra çevresine karşı ve yaşama karşı saygılı. Kendisine saygılı olmayan bir insanın zaten çevresine ve yaşama, dünyaya saygılı olabileceğini düşünemiyorum. Ama bu kendisine olan saygısı, yaptığı işe olan saygısı, Gülriz'de öyle boyutlara varıyor ki, yaşama da saygıyla yanaşıyor, çevresindeki insanlara da... Bütün bunlar bir araya gelince şunu da diyebilirim: yaşamını sanata, sanatını yaşama çeviriyor Gülriz Sururi. Bu ikisi, birbirinden ayrılmayan, yaşamak ve tiyatro yapmak, birbirinden ayrılmayan, iç içe geçmiş iki öge.

Gülriz'in bir role hazırlanışı, bir rolü seçişi, ona hazırlanışı, ondan sonra onu sahnede uygulaması ve ondan sonra aldığı tepkiler... Bütün bu safhalarda Gülriz'le bir araya gelmişliğimiz oldu. Bunca yılın birikimine karşı, böyle bir isme ve yaptığı işi en iyi yapanlardan biri olmasına karşı, karşısındakini dinlemesi... Bu da beni çok şaşırtan olaylardan biri.

Gülriz için çok şey söyledi nice yazarlarımız. Ben Gülriz'de çok sevdiğim bir özelliği daha belirtmek istiyorum: yaşama şaşarak bakması, merakla bakması. Bu da onu Gülriz yapan özelliklerden biri.

Demin saygıdan söz ediyordum, yaşama karşı saygılı olmaktan söz ediyordum. Yalnız tiyatro sanatçılığında değil. Örneğin, Gülriz Sururi'nin evine gidersiniz, hiç beklemediği bir anda kapısını çalarsınız. O ev özenle hazırlanmıştır. Gülriz Sururi'nin sofrasına otursunuz, bu kadar güzel bir sofrada kendinizi hiç görmemişsinizdir belki de. Gülriz Sururi üzerine bir giysi giyer; o, çok kendine özgü, mutlak birikimi olan ve kendiyle bağlantılı bir giysidir. Yani, Frenklerin *savoir vivre* dedikleri bir olay vardır. Yaşamayı bilmek; yaşamı estetiğiyle, tadıyla, keyfiyle bilmek ve kendisine yakıştırmak... Bütün bunlar da aklıma geliyor Gülriz Sururi deyince. Onun için, "İyi ki varsın Gülriz Sururi!" diyorum.

Prodüktör: Duygu Törümküney,
Radyo 1, 7 mart 1993

Güngör Dilmen

Benim Gülriz Sururi'yle sahne üzerindeki tanışıklığım tam otuz yıl önce başlamış. Sahne üzerindeki tanışıklığım dedim, onu henüz yüz yüze tanımamıştım. Amerika'dayım, orada bir bursla tiyatro eğitimimi sürdürüyordum. *Canlı Maymun Lokantası* adlı oyunumu Engin Cezzar'a göndermiştim. Oynamaya karar verdiler. Gülriz, bu oyunda "Bayan Jonathan" rolünü üstlenmiş. Engin'den bir mektup geldi. Oyunda Gülriz Sururi'nin oynayacağı kişiliğe bazı eklemeler yapmamı istiyordu ve bana notlar göndermişti. Bu notları inceleyince haklı buldum ve oradan ek sahneler gönderdiğimi bugün anımsıyorum.

Asıl tanışıklığımız birkaç yıl sonra oldu. *Kurban* oyunuyla... Gülriz Sururi, *Kurban* oyununda ön kişiyi, Zehra'yı oynuyordu. Tiyatroda sahne sempatisi diye bir söz vardır. Bu, komedyalar için elbet çok geçerlidir. Ancak, dram ve tragedyalarda sahne sempatisinin ötesinde başka nitelikler ve özellikler de gereklidir. İşte bu nitelikler ve özellikler Gülriz Sururi'de yeterince değil, fazlasıyla vardır. Bu nitelikleri art arda sözcüklerle sıralamak biraz güç. Sezgi, kişilik, sahne üzerindeki titreşimler, ses... İşte bu nitelikler ve bunların karışımı ve bunların ötesinde, ki gizil güçler diyebileceğim nitelikler, Gülriz Sururi'yi benim gözümde tanıdığım en üst düzeyde iki üç büyük oyuncudan biri yapıyor ve halen de öyledir.

Gülriz Sururi-Engin Cezzar Topluluğu'yla ilgili bir şey daha söylemek isterim. Bu topluluk telif haklarında, yani yazar hakları konusunda, son derece dürüsttü. "Bu söze ne gerek var?" derseniz, var; çünkü bu konuda dürüstlük pek yaygın değil. Onu da vurgulayarak söylemek istiyorum. Bana bu olanağı verdiğiniz için teşekkür ederim.

1967 yılında *Kurban* oyununun provaları sürüyor. Bir gün Moda'da Koço Lokantası'ndayız. Çok soğuk bir gün, kar yağıyor. Gülriz, Engin'e "Denize girebilir misin?" dedi, o da hiç duraksamadan "Elbet" dedi. Masada dekorlarımızı yapan Metin var, ben... Gülriz'in önerisine uyup, önce Engin, sonra Metin, sonra da ben cump, cump, cump o kış günü kendimizi denize attık.

Radyo 1, 7 mart 1993

Cüneyt Türel

Bana Gülriz Sururi sorulduğu zaman, benim için iki Gülriz Sururi var. Biri, hayran olduğum tiyatro oyuncusu Gülriz Sururi; biri, tabiî yine hayran olduğum, beni 1962 yılında ilk kez profesyonel sahneye taşıyan Gülriz Sururi. Bu anlamda, benim için çok anlamlı bu soru; çünkü ben şu anda ilk hocamdan, ilk profesyonel hocamdan söz ediyorum. Bu, benim için hem çok heyecan verici, hem çok büyük güçlükler taşıyan bir soru.

Sanıyorum Engin Cezzar-Gülriz Sururi Topluluğu'nun ikinci yılıydı, ben İstanbul Erkek Lisesi'nin bahçesinden Gülriz Sururi'nin direktifiyle –amatör bir oyuncuydum o zamanlar ben, herhalde amatörlüğümden bildiğinden olacak– beni okul kapısından sahne kapısına taşıyan bir arkadaşım aracılığıyla, o tiyatroda ilk kez sahneye çıkmamı sağladı Gülriz Sururi. Ondan sonraki yıllarda benim için hep ilk ve hep sürekli hocamdı. Kendisiyle bundan iki ya da üç sene evvel tekrar bir araya geldiğimizde, *Kabare* adlı oyunda ben onun tiyatrosuna konuk olmuştum, o zaman da anlamıştım ki, ilk hocam hâlâ benim ilk hocamdı, hâlâ bana çok şey öğretiyordu ve öğretmekten de hiç yılmıyordu.

Bir de hayran olduğum Gülriz Sururi'den söz etmek istiyorum. O da şu: safkan tiyatrocu denirse, herhalde Türkiye'de sayılabilecek birkaç ismin başında Gülriz Sururi gelmeli. Öyle safkan ki üstelik, zaten doğumu tiyatro sahnesinde olmuş. Sevgili annesinin karnında sahneye çıkmış. Çok küçük yaşlarda tiyatrocu, genç yaşlarda büyük bir yıldız adayı, o yaşların, genç denecek yaşların sonunda da zaten yıldız. Ve hâlâ yıldız Gülriz Sururi... Safkan tiyatrocu diyorum kendisi için, çünkü bizzat tanığım. Bir oyun için gerekli olan harcamanın, yani bizim prodüksiyon gideri dediğimiz bölümün gerçekleşmesi sırasında Gülriz Sururi'nin önüne konan bir fatura için kendisinin –tiyatro adına konan bu faturanın– "Pahalı... Biz bunu yapamayız" dediğine tanık olmadım. Böylesi bir insan bugün hâlâ tiyatronun neferi. Hayran olduğum bir başka Gülriz Sururi de bu işte... Halen için-

de bulunduğumuz ekonomik koşullar, kentsel sorunlar ve benzeri birçok sorunların yanı sıra, hâlâ Gülriz Sururi kâh Kadıköy'de, kâh Tepebaşı'nda, yani Karaca Tiyatrosu'nda, yani Beyoğlu-Tepebaşı arası o ünlü Muammer Karaca Tiyatrosu'nda, kâh Anadolu'nun herhangi bir köşesinde, kâh bir turnede, kâh bir söyleşide, kâh bir tiyatro olayında, kâh bir tiyatro panelinde hep karşımda Gülriz Sururi. Bu karşımdalığı hiç ama hiç eksiltmemek ve hep onun karşımda olmasını ve benim de onun yanında olmamı gönülden diliyorum. Ve kendisine yalnızca ve yalnızca şu cümleyi söyleyebilirim: eşsiz tiyatrocu Gülriz, saygıdan başka hiçbir şeyi hak etmedi ve hep saygı görsün dilerim.

Radyo 1, 7 mart 1993

Sadettin Davran

Söz, her zamanki gibi Gülriz'de...

Tiyatro "maske" değil. Yüzümüz... Biz tiyatroyuz. Yaşamımda sahneye çıkmadım. Ama tiyatrodan "yetiştim"... Yaşamımdaki pek çok şeyi –yoksa her şeyi mi?– tiyatroya borçluyum. Sizler değil misiniz? Eminim sizler de öylesiniz. Siz de tiyatrodan yetiştiniz. Tiyatro anamız. En eski sanat. En eski okul. Bütün üniversitelerden eski. Yaşamın kendisi. Özü, sözü...

Ya oyuncular? Onlar birer yalvaç... Adlarını anımsasak da anımsamasak da... Ama kimileri var ki onları bir kez gördükten sonra unutamayız. Kimileri bize sahneden öyle seslenirler ki; sesleri, söyledikleri ömür boyu kulağımızdan gitmez. Ne onları, ne de söylediklerini unutabiliriz. Oyuncular bize hiçbir zaman erişemeyeceğimiz meyveler tattırırlar. Elimizden tutar, yanlarına çekerler. Yanlarında kalıp kalmamak, bir seçim. Ben yanlarında kaldım.

Gülriz Sururi'nin "yanından" ise, hiç ayrılmadım. Onu gördüğüm, sesini duyduğum andan bu yana yörüngesindeyim. O bir yıldız. Öyle doğmuş. Oynasın oynamasın, gece gündüz ışıldar. Çekim alanına bir kez yakalanan, ömür boyu çıkamaz.

Onunla aynı dili konuşuyor olmayı talih saymalıyız. Türkçe oynuyor. Dilimizi ondan duymak başlı başına bir servettir. Gülriz Sururi ülkemizin üzerinde oturduğu hazinelerdendir. Ülkelerin kaynakları, sadece yeraltında bulunmaz. Bazen kâğıt üzerinde, bazen tuvalde, taş ya da toprak üzerinde, bazen de perdede olabilir.

Gülriz Sururi'ye ise sahne yeter. Sahne için yaratılmıştır. Gözlerine hiçbir söz yetişemez. "Ama tiyatro söz işidir, göz yetmez" denilebilir. Gülriz'in sözüne de erişilmez. Tanrı ona söz vermiştir. Esirge-

memiştir. Gülriz Sururi'yi bu akşam kısa sayılmayacak bir aradan sonra yeniden sahnede göreceksiniz. Bir "retrospektif" sunacak. Geriye doğru... Oysa onu izlerken, geriye doğru hiçbir şey düşünülemez, Gülriz Sururi, "gelecek"tir. Söz, bu akşam her zamanki gibi yine ondadır...

Söyleyeceklerim Var oyun dergisi

Aslında bir ışık
bir ses
bir göz
bir ışık
Bizleri bir araya toplayan
bir göz
bir ışık
bir sevgi
Işığın, gözlerin, Sevgi'nin
adı: Tiyatro.
Işığın, gözlerin, Sevgi'nin
adı Gülriz.
Gülriz Sururi.
Seni seviyoruz.
Birbirimizi seviyoruz.
Birbirimizi bize
Sevdirdiğin için.
Seni Seviyoruz.
Seni Seviyorum.

Işıl Kasapoğlu, *Tiyatrocu* oyun dergisi, 4 ekim 1991

Gülriz, sahnelerimizin, en güç beğenenlere bile kendini empoze eden bir yıldızıdır.

Sabri Esat Siyavuşgil

Gülriz gibileri salt Türkiye'de değil, tiyatro sanatının çok daha eski olduğu, ileri, zengin ve büyük ülkelerde bile kolay kolay yetişmez.

Aziz Nesin

Gülriz Sururi tam manasıyla çekirdekten yetişmiş, büyük bir kaymettir. O kadar ki, pek çok eserde onun ağırlığı eseri bile kurtarmıştır. Bu Allah vergisidir. Ne çalışmakla, ne uğraşmakla olur böyle şey-

ler. Türk edebiyatını ezberlemiş kadar buna tahakküm edebiliyor.

Refi Cevat Ulunay

Her şeyi ilk defa görüyormuş gibi, her şeye hayretle bakan bir çift göz, iri, büyük, simsiyah. Bir iç âleminin tarifsiz derinliğinden, dış âlemin sonsuzluğuna açılmış aydınlık iki pencere. İnsana masal dünyalarını düşündüren, değişik bir hava, ayrı bir ruh, rastlanmaz bir çehre, davranışlarında bir hafiflik, kuştüyünden farksız. Bakışlarında bir ağırlık... Fırtına yüklü bulutlar gibi.

Adnan Tahir

İçten inancım odur ki, Türk tiyatro tarihi Gülriz'den mutlaka, hem de önemle bahsedecektir.

İbrahim Hoyi

Ferhat ile Şirin'de Gülriz Sururi'nin Mehmene Banusu, Nâzım Hikmet'in o güzelim sahne Türkçesini dile getiren, derinlemesine yorumlayan oyunculuğuyla silinmez izlenimler bırakan Gülriz Sururi. *Hint Kumaşı*'ndan değme sahne sanatçısının üstesinden gelemeyeceği sayısız kompozisyonları: Karadenizli hizmetçi kadından oynak Rum kızına, Ermeni'ye, lezbiyene, alkolik yaşlı kadıncağıza kadar değişik dokuz karakteri büyük başarıyla oynamaya sadece tiyatro oyunculuğu, ustalığı yetmez. Hızla kılık, makyaj ve ses değiştirerek tek başına bir skeç oynayabilen sahne-varyete ustalığı, teknik büyücülüğü de gerekir.

Burhan Arpad

Gülriz Sururi benim için Türk tiyatrosunun son büyük yıldızlarından biridir, belki de tiyatromuzun son yıldızı.

Selim İleri

Ömrümün sonuna kadar onu sahnede görmek, alkışlamak isterim. Ona karşı, hayranlığın da üstünde bir duygu var içimde.

Bedri Koraman

Gerçekten çok usta bir kadın oyuncumuz. Bu, kanından ve hamurundan geliyor olmalı. Şaşırtıcı bir "büyük oyuncu gücü."

Tarık Dursun K.

Gülriz Sururi erişilmesi güç bir başarıya ulaşmış, yer yer soluk kesen, büyüleyici bir oyuncudur.

Selmi Andak

Gülriz Sururi, insan kalbini gözler önüne seren bir sahne mucizesi yaratıyor.

Refik Erduran

Gülriz Sururi bir tansık gibiydi sahnede.

Melih Cevdet Anday

Babası, anası, kocası, amcaları, yani her yanı ile baştan aşağı tiyatro. Buna bir de müstesna kabiliyet eklerseniz, karşınızda Gülriz'i bulursunuz.

Doğan Nadi

Sanatçı doğmuş olduğuna şüphe yok. Bütün dünya sahnelerinde yer bulabileceğine inanıyorum.

Cevat Fehmi Başkut

Sahnede en kötü oyuncu bile onun karşısında büyür, devleşir. Gülriz'e çok şey borçluyum.

Altan Erbulak

Gülriz Sururi'yi Broadway'in bol marifetli "star"larıyla kıyaslarım. Sanat kişiliği, üstün kabiliyetiyle, çağdaş "halk tiyatrosu" okul ve anlayışının yüce bir temsilcisi, bir "Amerikan tipi şov sanatçısı"dır Gülriz.

Faruk Yener

İçinde bir dolu gizli gözleri bulunan, değeri büyük, güzel bir masa.

Halit Çapın

Gülriz Sururi'nin çeşitli gazete ve dergilere yazdığı yazılardan

İstanbul'u Özlüyorum

İstanbul sözcüğü arada bir gerekli gereksiz takılır dilime. İstanbul. Kırk tane ismi varmış İstanbul'un. Birkaçını hasbelkader ben de biliyorum. İstanbul öyle gizem dolu bir isim ki, İstanbul sözcüğünün kökenini kurcalamak, bu gizemin büyüsünü bozmak hiç işime gelmez. Fonetiği bile gizem dolu bir şehir ismi. İsmine layık bir şehirdir İstanbul. Ben biterim, onun gizemleri bitmez.

İstanbul. Doğduğum, büyüdüğüm, hayatımı kazandığım, icrai lubiyat eylediğim, yaşadığım şehir. Kalamış'ta doğdum, çocukluğum Moda'da geçti. Sonra Beyoğlu. Eski İtalyan mimarîsinin güzel bir örneği olan Şükrü Paşa Apartmanı'nda yaşanan çocukluk ve ilk genç kızlık yıllarım. Talimhane, Nişantaşı, Şişli, Ayazpaşa, bu şehirde yaşamımı sürdürdüğüm semtler. Eski bir Beyoğlulu olarak, bu şehri az buçuk tanımış, yaşamış biri diye tanımlayabilirim bugün kendimi.

"Eski İstanbullu" olmak, artık bir ayrıcalık. Korkarım yakın zamanda eski İstanbullu kalmayacak. "Eski İstanbullu"ların eksilmeye başlayışlarını altmışlı yıllarda fark ettim. Çoğu babamın dostu olan; Refi Cevat Ulunay, Fikret Adil, Doğan Nadi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Adalet Cimcoz gibi bazı isimlerin, birer birer eksilişi fark ettirdi bana "eski İstanbullu"ların önemini.

Son kaybettiğim eski İstanbullu yakın dostum, hocam Haldun Taner. Haldun Taner'in ölümü, bu şehri yeniden uzun boylu düşünmeme neden oldu.

Kendimi bildim bileli hep bir geçiş dönemini yaşar ülkem. İlk gençliğimde, gençliğimde, bu geçiş dönemine tanık olmaktan handiyse mutluluk duyardım. "İleride", "yakında", "pek yakında" değişecek olanları bekler dururdum. Bir de baktım, böylece çıkıvermişim

merdivenleri son basamağına dek, sonra... Sonra iniş başladı; iniş, çıkıştan daha süratli olur her zaman. Bilirsiniz, on bir aylık bir bebeğin on iki aylık olması için koskoca bir otuz gün yaşaması gerekir, iki yaşından üç yaşına varmak için yaşamış olduğu yılların yarısı kadar uzun bir yol kat eder çocuk. Oysa elli tane yıl yaşamış bir insan, pek farkına varmadan elli bir oluverir bir gün. Artık bir yılın pek zaman değeri kalmamıştır çünkü, yaşadığının ancak ellide biridir artık o bir yıl.

Velhasıl bu doğal çıkış iniş süresince bir şey inatla peşimi bırakmadı: "geçiş döneminde yaşıyor olmak." Ben de inatçıyım. Çağımıza uyup, "Benden sonra tufan" diyeceğime "Yetmişinde bile zeytin dikeceksin" demekten hoşlanıyorum. "Yakında", "pek yakında" değişecek olanları bekleyip duruyorum. Örneğin, yıllarca Haldun Taner'le yeniden Markiz'de çay içip tiyatro sohbeti yapacağımız günü hayal edip durdum. İnsan hayal ettiği müddetçe yaşar, doğrudur. Ben tüm kişisel hayallerim dışında, meğer ne hayaller kurmuşum bu şehir için. İstanbul'u yaşarken hayal kurmadan yaşamak mümkün mü?

Romalı olmaktan, Parisli olmaktan farklı bir şeydir İstanbullu olmak. İstanbul şehrinde, hâlâ her yaşın kendine göre keşfedeceği gizemler doludur. Okul yıllarında gittiğiniz bir müzeye, bir saraya, otuzlu yaşlarınızda gittiğinizde, heyecandan soluksuz kalabilirsiniz. Anadolu yakasında Boğaz sırtlarına uzanan o daracık, kargacık burgacık yolları tırmanırken, eski evlerin cumbalarına uyup, gövdenize viraj aldırmak zorunda kalabilirsiniz. Benim geri dönüp aynı yokuşu baştan çıktığım olmuştur bu keyfi yeniden yaşamak için.

Piyerloti'den Haliç'e her yaşta bakılır; ama bence, bir bahar günü orada sessizce oturup çay içerek etrafa bakmak için kırk yaşın kıvamı gereklidir. Sinan'ın minarelerine her bakışımda, radyodan çıkan sese şaştığım kadar şaşarım hâlâ. O cami minarelerinin kusursuzluğunun keyfine varmak için de belli bir yaşı yaşamış olmak gerekir. Bence Haliç'ten Süleymaniye'ye her yıl bir kez bakmalı insan. Daha Sultanahmet Meydanı'na doyamadım ben, vakit buldukça gidip dolanırım.

Yıkılan İstanbul'dan bu yıkımların neler götürdüğünü tartışması yıllar sürecek. Ancak bu yıkımların bazıları, her biri birer mimarî ve sanat şaheseri olan yapıtları ortaya çıkardı, gözler önüne serdi. Farkına varmadan, yıllardır yanından geçtiğim bazı camileri, çeşmeleri, imaretleri, sebilleri ilk kez görüyorum. Bazen, "Meğer deniz ne kadar burnumun dibindeymiş" diyorum.

Bir kilise, bir ev, anıt misali bir duvar, uyduruk beton hapishanesinin duvarlarını yıkmış, "Ben şu kadar yıldır burdayım, siz nerelerdey-

diniz? Neden hapsettiniz onca yıl beni?" diye haykırıyor sanki.

Bugün ortaya çıkan eski İstanbul'u yeniden tanımak için vakit ayırmak gerek.

İstanbul'u yeniden, yeniden gezerken hep bir ikilem içine düşerim.

Bir gün:

– Tanrım şu güzelim tepenin haline bak. Tarlaya üşüşmüş çekirge sürüsü misali, gecekondular kaplamış her yanı. Rezalet, güzelim Boğaz bitmiş, İstanbul elden gidiyor, kim ilgilenecek bu durumla?

Başka bir gün:

– Zavallı insanımız, köyünde, kasabasında karnını doyurmasına imkân kalmayınca, İstanbul'un taşı toprağı altın deyip düşmüş yollara; Lazı, Kürdü, Pomağı bir körboğaz uğruna, altyapısı olmayan bir yerde yaşamaya çalışıyor; şu sulara bak, lağım suyu çeşme suyuna karışmış. Bebeler çevresinde oynar durur. Kim ilgilenecek bu durumla?

Öyle bir ikilem ki...

– Şehir ve şehirliyi birbirinden soyutlayamayız.

– Onlar şehirli mi ? İstanbullu mu sanki?

– Onlar bizim insanımız.

– "Şurda bir köy var uzakta"nın köylüleri onlar.

– Burası benim şehrim. Ben has İstanbulluyum, soluk alamaz oldum.

– Ama bizim köylülerimiz, bizim insanımız.

– Çevreme hep tek gözümü kapatarak bakıyorum, bir gözümün gördüğünü öteki gözüm görmek istemiyor.

Öyle bir ikilem ki...

İstanbul'u özlüyorum. Özlediğim ne eski İstanbul, ne iki bin yılının İstanbulu.

Benim şehrim, benim İstanbulum, bütün mimarî güzellikleriyle ortaya konmalı. Şehir tüm eski anıt yapıların çevresinde organik bir biçimde yerleşmeli.

Eli yüzü düzgün bir iki galeri dışında bir sürü galeri, ara sokaklara butik misali serpiştirilmiş.

Müzelerimiz sergilediklerinin en az beş katını, yersizlikten depolarda saklamakta.

Benim gönlüm, görkemli her tarihî yapının otel olarak değerlendirilmesinden yana değil. Bugün oteller büyük gelir kaynağı, bu nedenle yenilerinin yapılmasında sakınca düşünülemez. Tarihi yaşanuş birkaç görkemli yapı, galeri olarak, müze olarak muhafaza edilemez mi? Turistimizin, halkımızın İstanbul'a layık müzelere, galerilere ihtiyacı var. Bu galerilerde en az yirmi ressamımızın yapıtı aynı anda sergilenebilir. Bugün turistin sanatçılarımıza kolaylıkla ulaşma olanağı yok.

Ama o görkemli galeri müzelerle bu mümkün olacaktır.

Sonra yıkılan, yakılan tiyatrolarımız, aynı arsalara yeniden yapılıp hizmete sunulamaz mı?

Yıllardır düşünürüm, artık pek ziyaretçisi olmayan semt kiliseleri, izin alınarak tiyatroya dönüştürelemez mi? Aya İrini misali, virgülüne dokunmadan. Burada hemen bir parantez açmam gerekiyor (Ortaköy Kilisesi'ne talibim. 1 şubat 1988). Bazı ülkelerde bunun başarılı örnekleri var. Paris dahil.

Sanatçı mahalleleri özlüyorum İstanbul şehrinde. Bir ara Sahne Sanatçıları Yapı Kooperatifi İstanbul'da arsa bulmakta güçlük çekiyordu (öyle zorluklarla karşılaşıldı ki, İstanbul dışında diyebileceğimiz bir semte gitmek zorunda kaldılar). Ben bir panelde, sanatçının şehirden uzakta yaşamasının güçlüklerine değinip, Tarlabaşı evlerinin restore edilerek kooperatif koşullarıyla sanatçılara verilmesini önermiştim. Kahvesi, galerileri, kulübü, restoranıyla sanatçılarımız böyle bir mahalleye ne kadar yakışırdı. Tarlabaşı yıkıldı. Yakın bir gelecekte bu yıkımın olumlu sonuçlarını görmeyi bekliyorum. İkinci önerim Beşiktaş'taki Akaretler'di. O evler de sanatçılara verilebilirdi. Öğrendiğime göre, otel oluyorlarmış. Olsun. Hayırlı olsun. Yakışır gerçekten. İstanbul bir gizemler şehridir demiştim, her gün önünden geçip de henüz farkına varmadığımız ne vakıflar, ne akaretler var, ne yakası açılmadık sokaklar var. Yeter ki İstanbul sanatçıya, sanatçı İstanbul'a kazandırılmak istensin.

Beyoğlu Belediyesi'nin sanata, sanatçıya yönelmiş olumlu çabalarını yakından izliyorum ve bütün belediyelerin bu konuya aynı duyarlılığı göstermesini diliyorum.

Dünyada anıt şehir diyebileceğim şehirler var. Prag bu konuda beni çok etkilemiştir. İstanbul, Prag gibi bir anıt şehir olarak saklanabilseydi keşke. Prag'ın o ilginç parke taşlı sokaklarında üç yüz sene öncesinde geçen bir filmi, en ufak bir dekor parçası kullanmadan çekmek mümkün bugün, kapı tokmakları dahil her şey olduğu gibi durmakta, mimarînin görkemi heyecan verici. Gelişen şehir Prag'ın dışına yerleştirilmiş.

Neden biz de aynı şeyi yapmayalım? Şehrin siluetini bozmayacak alanlarda yeni yerleşim merkezleri düşünülse, İstanbul zamanla anıt şehir kişiliğine kavuşur belki. Ömrünü tamamlayan, en ufak estetik kaygısı olmadan yapılmış, beton yığını binaların yerine yenileri yapılırken, ruhsatlara geleneksel mimarî şart koşulsa. En güzeli, en kullanışlıyı yapmışız vaktiyle. Bir üslup birliği içinde gelişse sokaklar. İstanbul mimarîsi diyebileceğimiz birkaç model önerilse. Yasak sözcüğünden nefret ederim. Ama şu tirşeler, acı turkuvazlar, lilalar yasak-

lansa, yerine bizim geleneksel renklerimiz olan uçuk sarı, tahinî uçuk pembe, tütün gibi sıcak, sakin renkler kullanılsa. Hayal gibi görünse de olmayacak şey değil. Benden sonra tufan zihniyetini bir yana bırakabilirsek, inanıyorum yirmi yılda çehresi değişir şehrimizin. Bazı varlıklı hemşehrilerimiz evlerini yıkıp yeniden keyifli İstanbul evleri yapmaya başladılar, bazıları yalnızca evlerinin fasadını değiştirip daha geleneksel, dolayısıyla daha çağdaş makyajlar yapıyorlar binalarına. Gene İstanbul'u İstanbul yapan belli semtlerdeki gecekondulara altyapısı kusursuz yeni cazip siteler önerilemez mi? Boşaltılan gecekondular yeşil alan ve park olarak yeniden şehrimize kazandırılamaz mı? Akıl vermek dünyanın en kolay işi. Yeni bir şey söylediğimi sanmıyorum. Ancak tekrarlamakta bile yarar var. İnsan hayal ettiği müddetçe yaşar diyordum. Bütün yukarıda saydıklarımı hayal edebiliyorum da hava kirliliği, trafik, pislik, sağlığımızı tehlikeli boyutlarda tehdit eden denetimsiz yiyeceklerimiz, çöp, su, pek çok alanda düzensiz gelişme, denizimizin lirizminin kaybettirilişi, sanatçı bohemyasının oluşup gelişme imkânı bulamayışı gibi sorunlara çözüm bulunabileceğini hayal etmeye cesaret edemiyorum.

İstanbul'u sevdiğim için bunları bir çırpıda kâğıda döküverdim. Düşünüyorum da sevgi sözcüğü ne kadar eski, ne kadar kullanılmış bir sözcük. İstanbul'u çok kişi sevdiğini söyler ama acaba kaç kişi benim gibi sever?

Şehir, nisan 1988

Taksim-Tünel

40'lı yıllarda ailem Kalamış'tan Beyoğlu'na taşındı. Babamın tiyatrocu oluşu nedeniyle. Beyoğlu'nda Küçükparmakkapı Sokağı'nın köşesinde, Şükrü Paşa Apartmanı'nda oturuyorduk.

Haftada birkaç gün, belli saatlerde Tepebaşı Şehir Tiyatrosu'na çocuk oyununda oynamaya ya da provaya giderdim. O çocuk yaşımda, o günlerin Beyoğlu'nda tek başıma yürüyerek gidip gelirdim Tepebaşı'na. Kötü havalarda ben de herkes gibi tramvaya binerdim. Taksim-Beyazıt ya da Harbiye-Fatih tramvayına. Sağa sola selam vererek, o günden beri kim bilir kaç kez geçip gittim Beyoğlu kaldırımlarından.

Aklımda kalan çok şey var o günlere dair. En önemlisi ise, yolların her saatte neredeyse tenha oluşu. Sinema ve tiyatro seanslarının bitişlerinde, geçici bir kalabalık doldurur caddeyi. En fazla yarım saat sürer bu. Sonra tramvaylara binip sağa sola dağılan insanlar. Birkaç tane de taksi geçerdi, Amerikan marka. Onlara binenler, neredeyse par-

makla gösterilirdi. Tramvay durağı sohbeti yapan gençler, isteyerek kaçırılan tramvaylar, mantar ayakkabılı genç kızlar, kadınlar... Bob stil dar paçalı pantolon giymiş, ille de beyaz çoraplı, briyantinli saçlı genç erkekler... Sinema çıkışı mutlaka uğranan Butak Pastanesi. Orada yediğim milföyün kokusu burnumda tüter hâlâ. Bu pastane, Türk tiyatrosunun ünlü ismi Behzat Butak'a aitti. Daha sonraki genç kızlık yıllarımda, sanatçı gençlerin uğrak yeri olan Baylan Pastanesi'ne gitmeye başlayacaktım. Bu iki pastane, hemen hemen Atlas Sineması'nın karşı sırasındaydı.

Küçükken evden çıkıp, Tepebaşı Şehir Tiyatrosu'na varana kadar kimlere rastlamazdım ki Beyoğlu'nda. Şevkiye May, Melahat İçli, her gün aynı saatte Orman Birahanesi'ne giren Sait Faik, karayağız yakışıklılığıyla acele acele Galatasaray Lisesi'ndeki edebiyat dersine yetişen Esat Mahmut Karakurt, Çiçek Pasajı'ndan çıkarken gördüğüm Fikret Adil, Nevin Seval. Beyoğlu'ndaki mağazasına her gün uğrayan Hacı Bekir Ali Muhittin Bey. Her görüşte elini öperdim. Bana annemin Almanya'da doldurmuş olduğu, bende olmayan plaklarını armağan etmişti. Nektar isimli bir meyhane işleten Hazım Körmükçü. Tokatlıyan Oteli'nin beyaz keten, brode perdelerinin ardında oturan ve gelip geçenleri seyreden Celalettin Ezine, Yahya Kemal, Sedat Simavi, Ali Naci Karacan ve ünlü piyanist Perez. O, geceleri Tokatlıyan'ın altındaki gece kulübünde dans müziği çalıyordu ve ben de birkaç yıl sonra onun müziğiyle dans edecektim. Vitrinin alt kısmındaki pirinç kornişlere tutturulmuş perdelerin ardında, kim bilir benim tanımadığım ne ünlüler oturmuştur daha.

Gene yolda karşılaştığım İpekçi kardeşler: İhsan ve Osman İpekçi, İpek ve Melek sinemalarının sahipleri. Melek, yani şimdiki Emek Sineması. Hafta sonları, babam Lütfullah Sururi'nin verdiği kartı Osman İpekçi'ye gösterip, parasız sinema seyrederdim. Sonra Yıldız ve Alkazar sinemaları sahipleri Cemali kardeşler. Sümer Sineması Müdürü Feyzi Bey, Yıldız Sineması Müdürü Kemal Bey, Mis Sokağı'ndaki aile dişçimiz Siğret Bey ve daha kimler. Bu isimlerin hemen hepsi babamın dostları ve ahbapları. Babamın da o gün bir salonu var: Beyoğlu'nda, şimdiki Fitaş ve Dünya sinemalarının yerinde olan Halk Opereti. Halk Opereti ölü sezon dediğimiz yaz aylarında halk sineması olup, ikinci vizyon filmler gösterirdi.

Hep erkeklerden söz ettim. Ya kadınlar ?.. Beyoğlu'nda iz bırakmış kadınlar. İlk aklıma gelen, Benli Belkıs ve Cahide Sonku. İki tanrıça. Birbiriyle ilişkisi olmayan iki kişilik, iki görüntü. Dönemlerinin tüm güzelliklerini kendilerinde toplamıştı bu iki kadın. Nasıl Marilyn Monroe'nun yeri dolmadıysa, onların da yerleri boş hâlâ.

E... eşsiz olmak bu galiba. O günlerde onların ardına düşüp, çocuksu bir hayranlıkla yolda bir iki adım takip etmiş olabilirim, ya da öyle sanıyorum.

Bir başka Beyoğlulu da Adalet Cimcoz. Zekâsıyla, karizmasıyla güzelleşen seçkin bir insan, gerçek bir aydın. Lion mağazasının yanındaki sokakta açtığı Maya Galerisi'yle, Beyoğlu'nu kültür yuvası yapmayı amaçlıyordu 50'li yıllarda. Maya Galerisi ilk özel galeridir. Tiyatrodan ilk aldığım maaşla, oradan taksitle bir Bedri Rahmi resmi aldığımı hatırlıyorum.

Sonra Mefkure Şerbetçi. O da güzelliği kadar, şıklığı kadar, Beyoğlu'na kazandırdığı çağdaş resim ve heykel galerisiyle unutamadıklarım kervanına katılıyor. Bugün bu iki galerinin yerinde yeller esiyor.

Sonra Aliye Berger. Büyük sanatçı, büyük çılgın Aliye Berger. Yaşamının son yıllarını, Narmanlı Hanı'ndaki, aynı zamanda evi olan ilginç atölyesinde geçirdi. Beyoğlu'nu Beyoğlu yapan isimlerin başında sayılması gerekir Aliye Berger'in. Mutluyum, onun evinde eliyle hazırladığı biberli sarı votkayı içtiğim için.

Sonra gene Beyoğlu'ndaki dar bir sokakta Bedri Rahmi Atölyesi. Orada tanıdığım bugünün bazı ünlü ressamları, heykeltıraşları, o günün öğrencileri.

Saymak geliyor içimden Tünel'den başlayarak: Karaca Tiyatro, Lale Oraloğlu, Elhamra İstanbul, Küçük Sahne, Ulvi Uraz, Mücap Ofluoğlu, Dostlar, Dormen, Ayfer Feray, Ali Poyrazoğlu, Kenter, Gülriz Sururi-Engin Cezzar tiyatroları ve diğer topluluklar. Oda, Genar, Arena salonları, Komedi ve Dram tiyatroları. 60'lı yıllarda on beş tiyatro salonu var Beyoğlu'nda. Ve bu salonlarda yirmi tiyatro topluluğu hizmet veriyor İstanbulluya. Salonlar her akşam tıka basa dolu. En önemlisi ise, İstanbul'un nüfusu 2-2,5 milyon o sıralar. Şimdi yalnızca dört tiyatro salonu var Beyoğlu'na hizmet veren on milyonluk İstanbul'da.

Karaca, Baro Han'ın altındaki Dostlar, Küçük Sahne ve Ferhan Şensoy'un Beyoğlu'na armağanı Ses Tiyatrosu. Yeniden onarıp perdesini açtığı tiyatroda bugün Ortaoyuncular Topluluğu oynamakta.

Peki çocukluğumun sinemalarına ne oldu? O yıllarda evimizin karşı köşesi Yıldız Sineması'ydı. Sonra Genar Tiyatrosu olarak hizmet verdi. Şimdi banka. Çocukluğumun İpek Sineması, daha sonraki yıllarda Şehir Tiyatrosu'nun Komedi Bölümü oldu. Şimdi bir konfeksiyon firmasının deposu. Saray Sineması, çocukken kahverengi perdesi, altın yaldızlı süslemeleriyle seyretmeye doyamadığım sinema, şimdi bir işadamının elinde. Perdesi kapalı, kapısı kilitli. Orada ilk kez ünlü yabancı sanatçıların konserlerini dinlemiştim gençlik yıllarımda,

Yehudi Menuhin, Jose İturbi gibi... Ya yanan Tepebaşı Şehir Tiyatrosu, ya Lüks ve Şık sinemaları ve diğerleri?..

Vakko mağazasının ilk açıldığı günü anımsıyorum. Yıldan yıla gelişmesini, önlenemez yükselişini yakından izledim. 1966 yılında Elhamra Tiyatrosu'nda Gogol'un *Palto* oyununu oynuyorduk. O zamanlar kendi elimle Beyoğlu'nun seçkin mağazalarına oyun pankartlarını dağıtırdım. Ama Beyoğlu'nda ilk kez çağdaş, seyretmeye doyamadığımız vitrinleri hazırlayan Vakko mağazasına vermeye cesaret edemedim. Ya hayır derlerse ?.. Perdemizi açtıktan bir iki gün sonra, tiyatroya gitmek için Vakko'nun önünden geçerken gördüklerime inanamadım. Koca vitrin bomboş, bir köşede askıya asılı bir tek palto, manken de değil, sadece askıda tek bir palto ve bizim en büyük boy *Palto* afişimiz. Nereden bulmuşlardı, şaşkınlık içerisindeydim. Sayın Vitali'nin değerlendirmesi ve değerlendiriş biçimi unutamadığım bir anıdır.

Eski Beyoğlu üzerine çok şeyler yazıldı. Ben de anılarımı topladığım *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince* isimli kitabımda çok anlattım Beyoğlu'nu. Bugün Beyoğlu'nda eskiye bakıp, yoklar kervanını saymak boş. O güzel insanlar çoktan o güzel atlara binip gittiler. Önemli olan bugündür. Yaşadığımız bugün. Nüfusumuz on milyon.

Eğer Beyoğlu'nda o eski havayı estirmek isteyenler varsa, işe tramvayla başlayabilirler. Ama hemen ardından en az üç dört sanat merkezi açmak için kolları sıvamalıdırlar. Circle d'Orient kompleksi, Narmanlı Hanı, Yeni Melek, Saray Sineması, eski İpek ve bankaların ellerinde olup, metruk bekletilen binalar; hatta bazı özel mülkler... İşte hemen ilk akla gelen yerler. Buralarda ve benzeri yerlerde açılacak kültür ve sanat merkezleri, yeni Beyoğlulular yaratacaktır kısa zamanda. Gene eskisi gibi Beyoğlu'na çıkmak için kendilerine çekidüzen vermek zorunda kalacaklar insanlar. Önce biz o insanlara beklediklerini verelim, onlardan Beyoğlu adına beklediğimiz saygı kendiliğinden oluşacaktır. Güzel mağazalar, tiyatroların, sinemaların arasına serpiştirilirse anlam kazanır. Yoksa Beyoğlu, çarşı hüviyetinden kurtulamaz. Bu böylece biline. Söylediklerim gerçeğin ta kendisidir.

Bağdat Caddesi, Rumeli Caddesi çarşılarında salınan gençliği, Beyoğlu'na ancak kültür merkezleri, sanat yuvaları alıştırabilir. Otuz kişilik tramvay değil. O tiyatrolar kafeleri, o galeriler kulüpleri doğuracaktır. Eskiden olduğu gibi. Bugün sanatçı gençlerimizin birbirini tanıyacak bir Baylanı bile yok Beyoğlu'nda. Yalnızca içki içilen iki üç entel barla yetinmek zorunda mıyız?

Yeri doldurulamayan, eşsiz mutfakları da unutmamalıyım. Abdul-

lah Efendi, Ekrem Yeğen ve Degüstasyon. Hatta eski Fischer. En üstün damak zevki, ancak Beyoğlu'nda aradığını bulabilirdi bir zamanlar. Hiçbir hamburger, Galatasaray'daki Levent Çiftliği'nde yediğim sıcak sandviçin tadını unutturamaz.

Beyoğlu deyince, Haldun Taner'i anmadan sözü bitirmek mümkün değil. O Haldun Bey ki, ömrünün önemli bir bölümünü Beyoğlu'nda geçirmişti. Aynı anda üç ayrı tiyatroda, üç ayrı oyunu oynandığı olmuştur. Ama son yıllarında, yazılarını yazıp, dostlarını ağırlayabileceği ne Markiz vardı, ne Lebon, ne de Pelit. Onu en son Divan Oteli'nin pastanesinde, kendisine yabancı turist çevresinde yazmaya çalışırken gördüm. Markiz'in yeniden yaşatılması üzerine bir yazı yazıyordu. "Otomobil galerisi yapılmasına izin verirseniz, Beyoğlu'nu öldürürsünüz... Markiz'in ölümü, Beyoğlu'nun da ölüme terk edilmesidir" diyordu bir anlamda. Kaç yıl oldu bilmiyorum, Markiz örümcek bağlamış haliyle satılık hâlâ. Ülkemizde hiç mi romantik, varlıklı kimse yok ? Hiç mi duyarlı politikacımız yok? Bugün bir iki milyar artık atla deve değil. Bol sıfırlara alışalı yıllar oldu. Param olsa, hemen Markiz'i eski haline kavuşturup halka açar, bir köşesine de "Haldun Taner burada oturup çayını içer, bu masada yazardı" derdim.

Beyoğlu dergisi, Eski Bir Beyoğlulu,
12 kasım 1990

"Nasıl bir İstanbul düşlüyorsunuz?" sorusuna yanıt

Ihlamur Ağaçlarımı Geri İstiyorum

Hayal kurmak o kadar kolay ki, hele bir sanatçı için... "Nasıl bir İstanbul ?" deyince, nostaljik takılmamak imkânsız. Ben yaşadığım İstanbul'u geri istiyorum, gerisini sonra düşünürüz. Marmara'da, Boğaz'da lüfer, barbunya, uskumru gibi, kalkan gibi balıkları geri istiyorum. Ayrıca bu balıkların her eve kolaylıkla girmesini istiyorum.

Tarihî çeşmelerden gürül gürül sular akmasını, bu suların insanlarımız tarafından avuç avuç içilmesini istiyorum.

Üniversitelerin, parklar, kafeler, yeşil alanlarla çevrilmesini istiyorum. Gençlerin kamplaşmadan cıvıl cıvıl kaynaştığı bir ortam istiyorum.

Dengesiz mimarînin, eski Osmanlı, İtalyan, Fransız yapılarını gölgelemediği; çağdaş, uyumlu, gelenekselden hareket eden bir mimarîyle geliştirmiş bir şehir silueti istiyorum. Özellikle türbe yeşili–bayrak kırmızısı renklerden vazgeçilip, eski renklerimize dönülmesini istiyorum. Safran, aşı, beyaz, sakız...

On dakikada evden okula, tiyatroya, işe gidilebilen bir trafik istiyorum. Memurun, öğretmenin, maaşıyla ayda iki tiyatroya, iki filme, bir konsere gidebildiği, evinde rahatça yemeğe konuk çağırabildiği günlerin geri dönmesini istiyorum.

Kulaklarımı tırmalayan arabesk, (bazı) pop ve alaturka karmaşası müziğin, takside, televizyonda beynimi kemirmemesini istiyorum. (Hele sokakta.)

Bir İstanbullu, bir Kadıköylü olarak, yaz günü evden çıktıktan yarım saat sonra denize girmek istiyorum. Seçim benim olmalı. Lodosa, poyraza göre Ada, Moda, Suadiye, Bostancı, Florya, Boğaz, her yerden denize girmeliyim. Tebdili hava (hava değişikliği) için, Anadolu'dan İstanbul'un güzel havası için insanların gelmesini istiyorum.

İstanbul'da İstanbulluların İstanbulluca konuşmalarını istiyorum. Rum garsonlu ucuz meyhaneleri istiyorum. Geceleri, gündüzleri sokaklarda korkmadan yürümek istiyorum. İstiklal Caddesi'nde (Beyoğlu) tiyatro kapılarında kuyruklar istiyorum. Dilimizi konuşan devlet memurları istiyorum. Özür dileyip, teşekkür eden eski İstanbulluları istiyorum.

Her semtin, caddeleri ıhlamur kokan baharları olan İstanbul'u istiyorum. Ihlamur ağaçlarını geri istiyorum.

Bu "istiyorum"lar uzar gider, ama kolay kolay bitmez.

Ben 2000 yılının İstanbulu'ndan önce; yani köprüler, metrolar, gökdelenler, arıtmalar, fabrikalar, deniz otobüsleri, otoyollar, süper süper marketlerden, yirmi kanallı TV'lerden, olimpiyat köyünden filan önce; eski İstanbul'u, anıt şehrimi geri istiyorum.

Ve otuz yılda yavaş yavaş elimizden aldıklarını, yetmiş yılda geri getiremeyeceklerini bilmenin acısını yaşıyorum bugün.

Milliyet Sanat, 15 mart 1994,
İstanbul, Düşler ve Gerçekler

Beyoğlu Işıl Işıl

Akşamüstü Taksim'den aşağı yürürken birden çıkıverdi ışıl ışıl Beyoğlu. A!.. Işık taklarının altından geçiyorum, bi tane, bi tane daha. İçim ısındı, içim aydınlandı. Neşelendim, neredeyse şarkı söyleyeceğim... Nitekim dudaklarımı oynatmadan şarkı söylemeye başlamışım bile, tıpkı yürüyüş yaparken rol ezberleyişim gibi.

Pırıl vitrinler, pırıl giysiler. Giysiler? Ne çok kazak bu... Ne çok ayakkabı, aynı şeyi satan ne çok dükkân. Gene kazaklar. Taktım kazaklara! Tünel'e varmışım farkına varmadan. Işıklar bitmese birkaç kilometre daha yürüyecektim anlaşılan.

Beyoğluluyum ben. Çocukluğumda Amerikan filmlerini seyredip seyredip böyle ışıl ışıl bir Beyoğlu hayal ettiğim çok olmuştu. İşte çocukluk hayallerimden biri gerçekleşti bugün. Bunun tadını çıkarmalıyım. Yürüye yürüye döneceğim. Egzos zehirlenmesini göze aldıktan sonra... Evden çıkmadan da çay içmiştim... Yok canım, belki de temiz çaydı... Ya su? Çayı yaptığım su?

"Suda da varmış" diye yazıyordu geçen gün bütün gazeteler. Boş ver neşeni bozma, takma kafanı. Yürüyorum. Sol kaldırımdan bu kez. Asmalımescit'i geçer geçmez bir pasaj vardır, ince uzun bir pasaj. Eskiden tiyatro oynanmış, sonra sinema olmuş. Bugün hiçbir şey oynamıyor. Boş ver, ne yapalım oynamıyorsa, bak Beyoğlu ışıl ışıl, mutluluk duygusu vermiyor muydu az önce sana? Az ileride ara sokaklardan birinde Dostlar Tiyatrosu var, Baro Han'ın altında. Tabiî oraya tiyatro demekte ısrar edersem var. Genco o minicik salonda, o imkânsız sahnede hâlâ mucizeler yaratıyor. Sağda Karaca Tiyatro, "birinin" hatırlatmasıyla gündeme geldi de, Sular İdaresi'nin yemekhanesi olmaktan kurtulup yeniden tiyatro salonluğuna terfi etti. Kazaklar, paltolar, pardösüler, ayakkabılar ve ışıklar arasında yürümeye devam ediyorum. Elhamra Tiyatrosu. Karanlık bir kapı. Eskiden o kapı çevresine ışık saçardı. Babam Lütfullah Sururi, amcalarım Celal, Ali, Yusuf Sururi kardeşler, Toto Karaca ve gerçek Türk halk tiyatrosunun ölmez isimlerinden bazıları. Belki yirmi yıl aralıksız hizmet verdi İstanbullulara Elhamra Salonu'nda.

Galatasaray Lisesi'ni geçer geçmez sol tarafta Dormen Tiyatrosu'nu arıyor gözlerim. Bir zamanların Fransız Tiyatrosu, daha sonra Şehir Tiyatrosu'nun operetler dönemi sahnesi ve Ses Opereti, nihayet Dormen Tiyatrosu. Salon olduğu gibi duruyormuş duyduğuma göre, ancak girişi, fuayeyi dükkân yapmışlar. Neden? Takma kafanı, bak ışıklara, pırıl pırıl Beyoğlu. Hemen karşıda Küçük Sahne. Biz de 1962 yılında Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'nun perdesini ilk kez orada açmıştık. Kimler gelip geçmedi ki Küçük Sahne'den. En önemli özel tiyatroların beşiği: Muhsin Ertuğrul, Ulvi Uraz, Haldun Dormen, Mücap Ofluoğlu, Dostlar, Ali Poyrazoğlu. Ve daha kimler... Bugün Küçük Sahne'de Ferhan Şensoy iki yüz seksen koltukla otuz kişilik kadrosunu ayakta tutuyor. Bu müze tiyatromuz ciddi restorasyon istiyor yıllardan beri. Bir gün ilgililer hatırlar inşallah ve yenilenen Küçük Sahne'nin anahtarını gene Ferhan Şensoy'a vermeyi unutmazlar. Alkazar: bir zamanlar o da tiyatroydu. Ayfer Feray Tiyatrosu. İlk *Yedi Kocalı Hürmüz*... Emek Sineması'nın köşesindeki eski Şehir Tiyatrosu Komedi Bölümü'nü unuttum. Son gezdiğimde konfeksiyon deposu olarak kullanılıyordu! Saray Sineması. Ünlü

yabancı sanatçıların konserleri, gösterileri o muhteşem salonda izlendi yıllarca. "Paten pisti yapacaklarmış" diye duydum. Yürüyorum ışıkların altında. Genar. 1960'lı yılların öncü tiyatrosu. Tiyatroya gönül vermiş bir Muhtar Kocataş. Lale Sineması'nı geçer geçmez bir apartmanın üst katında Oda Tiyatrosu vardı. Gene Mücap Ofluoğlu, Lale Oraloğlu geliyor aklıma. Hey gidi Beyoğlu, ara sokaklarında bile tiyatro. Arena ve Cep tiyatrolarını nasıl unutabilirim? 1950'li yılların başlarına dönecek olursam: Fitaş'ın olduğu yerde, babamın Halk Opereti geliyor aklıma. Bir ara Muammer Bey'le paylaştığı salon. Sonra Maksim, evet Maksim. Orada revü oynanırdı, Zeki-Metin'in oynadığı tür gösteriler. Bol şarkılı, danslı skeçler. Taksim Meydanı'ndaki Kristal Gazinosu'nu anmamak ayıp olacak. Orada da Şan Müzikholü, assolistli revüler oynanırdı. Safiye Ayla'yı seyrettiğimi anımsıyorum.

Tanrım, ne çok seyirci, ne çok tiyatro varmış. Üzülmemek elde değil. 1959 yılında İstanbul'un nüfusu iki milyon civarında, Şehir Tiyatrosu'nda sergilenen *Hamlet*'i yüz binin üzerinde seyirci izlemiş. Sene 1986, nüfus sekiz milyona ulaşmış denmekte ve en çok seyirci toplayan güldürü ustalarımız Zeki-Metin iki yüz bin kişiyle rekor kırmışlar. Tablo gerçekten hazindir. O günün genç izleyicileri bugünün yöneticileri diye düşünmüşümdür hep.

Yeni tiyatro salonları yapılmasının gerektiğinden söz eder ara sıra ilgililer. Eğer gerçekten niyet varsa, işte Saray, işte Ses, işte eski Komedi, işte Elhamra. Beyoğlu'nu yeniden sanat merkezi yapmanın yolu yüksek kaldırımlardan ve milyonlarca küçük ampulden geçmiyor. Milyonlarca ampulün aydınlattığı Beyoğlu'nda yürürken SAHNE IŞIKLARININ artık yanmadığını görüyor gören gözler.

Cumhuriyet, 1989

Bodrum Saklı Bir Kent Olarak Kalamazdı

1967 yılında Bodrum'a ilk gelişim Cevat Şakir'in izini sürerek mavi yolculuk yapmak içindi. Geç de olsa, Sabahattin Eyüboğlu'nun, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, Azra Erhat'ın anlatırken beni âşık ettikleri o suları, o bükleri, o koyları yaşamak eski medeniyet kalıntıları arasında bir şeyler koklamak, hissetmek içindi. Övgülerini dinlemekten bıkmadığım deniz adamlarını, o eski kaptanları, sünger avcılarını tanımak, onlarla dostluk kurmak içindi. İlk Gökova yolculuğumu Gâvur Ali'nin teknesiyle yaptım. O denizlerde ilk yıkandığımda – gayet iyi hatırlıyorum o yüzmek değil, yıkanmaktı– bir ibadetti sanki. Yeşil çamların dalları denize değiyordu. Minicik bir koydu. Bir deniz ki "be-

nim" diyebildim o denize. Ve hiçbir şey bu kadar benim olmamıştı o ana dek. Daha sonra da her girişimde benimdi o deniz. Renkleri anlatmak istemem Homeros'tan, Cevat Şakir'den, Yaşar Kemal'den sonra. Böyle çok zamanlar yaşadım Bodrum koylarında. İnanılmaz balıklarla tanıştım: orfoz, lahos, akya, maviyengeçler, karavidalar, kalamarlar, ahtapotlar.

Komşuluğu Bodrum'da öğrendim. Apartman komşuluğuna benzemezdi Bodrum'un komşulukları. Yaşamak lazım. (Yazacağım bir gün.) Bugün Bodrum eğlence merkezi olmuş Türkiye'nin. Gece kulüpleri, diskolar, İtalyan, Çin, Fransız yetmiş iki milletin mutfakları tıklım tıklımmış. Perihan Mağden'den okuyup öğrendiğime göre, Gölköy'de gürültüden uyunmuyormuş. Türkbükü'nde de durum aynı galiba. Ben Bodrum'da Halikarnas sırtlarından Torba Koyu'na göçeli 12 yıl oluyor. Torba'da sakin geçer günler. Deniz, güneş, doğa, begonviller sizi sizden çalar. Kitap okumaya bile zor vakit bulursunuz. Sabah 6'da güneşin doğuşunu seyrettikten sonra, pata pata pata ses çıkaran teknesiyle dönen balıkçı, ağdan çıkardığı balıkları canlı canlı kapıma getiriyor hâlâ. Canım çekince en güzel balıkları, en güzel pişiren Ali Gonca'ya gidiyorum. Şehre inince Hadigari, 007 Orhan'ın Yeri, Oasis'in içinde sinemaya gidince Begonvil'de yemek yerim. Bazen Türkbükü'nde, Mey'de kafa çekerim. Yani anlayacağınız benim bu konuda oldukça tutucu olduğum söylenebilir. Yeni olan hiçbir yere keşfetmek için bile gitme arzusu duymuyorum. Her sabah 8'de randevumuz varmış gibi birkaç sevgili komşuyla birlikte Torba Koyu'nda denize girmek günün en tadına doyamadığım saati oluyor. Yaşanan Bodrum gecelerinden haberim bile yok. Eğer bir gece yaşamak istersem, kendi koyumda Taksim Sanatevi'nin Torba şubesi var, oraya gider kulağımı sağır etmeyen güzel bir müzik eşliğinde yemek yerim. Bodrum bu kadar güzelliğiyle saklı bir kent olarak kalamazdı. Herkes bunu yaşayacak, kendi zevkine göre. Ancak daha sakin yaşamak isteyenler için de nice bakir koylar var Bodrum'da. Bundan 30 küsur yıl önce, Yalı Kahve'de sevgili dost, değerli şairimiz İlhan Berk ile karşılaşmıştım. Her zaman her gördüğü yerde bana iltifat eden İlhan Berk'le beni görür görmez birden, "Aaaa siz de mi geldiniz ? Burası da iyice kalabalıklaştı. Biz başka koylar arayalım bari" dediğini hiç unutmuyorum. Kulakların çınlasın sevgili İlhan Berk.

Ben Bodrum'un kötü yapılaşmasından, beton yığınına dönüştürülmesinden, insan ve ses kirliliğinden söz etmek istemedim. Bunlar yeterince yazılıp çizildi. Hepimiz biliyoruz.

Milliyet Sanat, 1 eylül 2000

Kültür ve Sanat Şehri Eskişehir

27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü. Eskişehir'deyim. Belediye Başkanı Yılmaz Büyükerşen'in davetlisiyim. Yılmaz Bey, 40 yıllık bir rüyayı gerçeğe dönüştürecek bu gece. 40 yıl sonra, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Tepebaşı Şehir Tiyatrosu perdesini açıyor. Bilmem "yeniden" demek uygun olur mu?

Armağan edilen küçük kitapçık; bu kentin yıllar süren tiyatro savaşını, o tiyatroya kavuşmak için sessizce sürdürülen bu inanılmaz savaşın öyküsünü, resimlerle bezenmiş olarak sunuyor bizlere.

Çokpartili Dönem'in başlamasıyla iktidara gelen Demokrat Parti'nin ilk icraatı olan Halkevleri'nin kapatılması, oradan yetişen genç aydınların, öğretmenlerin bir araya gelerek Cumhuriyet'in kültür ve sanat ışığını, bir dernek çatısı altında devam ettirme kararı vermelerine yol açıyor. İşte 40 yıl süren bu mücadele, herkesin okuması gereken bir belgesel kitap olmuş. Satılmıyor, ancak Eskişehir Belediyesi'nden temin edilebilir sanıyorum.

İstanbul'dan çağrılı bir avuç insandık. Bizi götüren otobüsün dört beş sırası yetmişti hepimize. Birkaç tiyatrocu, iki oyun yazarı, iki gazeteci... Hepsi bu. Yemek molası verdiğimiz İlhan Tan Tesisleri'nde, acı gerçek tokat gibi şakladı yüzümde. 40 kişilik bir sofra kurulmuştu bizleri ağırlamak için; ancak bu davete gelemeyenler, gelmeyenler çoğunluktaydı.

Gençlik şehri Eskişehir'in Hayal Kahvesi'nde bekliyordu başkan bizleri; hoş geldiniz demek için, yorgunluk çayı içmek için. Eskişehir çok değişmiş, ciddi bir gelişme var bu üniversite kentinde. Hayal Kahvesi alışık olmadığımız, çok hoş bir mekân. Bir sokak gibi uzayıp giden uzun avlusu, iki yanında restoran ve diskosuyla bir gençlik cenneti. Hava güzeldi, avludaki masalarda içtik çaylarımızı. Eskişehir'in çiğböreklerini özlemişim. Ankara'dan gelmiş olan bazı dostlar, tanıdık simalarla sohbet ediyoruz, Ahmet Küflü, Atila Sav, Dinçer Sümer gibi... Sonra beş yıldızlı bir otel gibi hizmet veren öğretmenevinde biraz dinlenip giysilerimizi değiştiriyoruz.

Şehrin göbeğinde eski bir sebze meyve hali vardı. Orası yeni tiyatro binası artık bugün. Sanki Londra'da bir tiyatro binasına girer gibiyim. Muhteşem bir mimarî, dünyanın herhangi bir yerinde nereye kondurursanız hayranlık uyandıracak bir yapı. Adı, Haller Gençlik Merkezi. Bu kompleksin içinin güzelliğini anlatmama imkân yok, görmek gerek. Tiyatroya büyük bir avludan giriyorsunuz ve tiyatronun karşısında bir pub var, adı Shakespeare. İtiraf edeyim, çok kıskandım, neden yaşadığım şehirde böyle bir bina yok ? Cevap basit: çün-

kü bizim bir Yılmaz Büyükerşenimiz yok. "Bir insan dünyayı değiştirebilir" sözüne inanırım. Yılmaz Büyükerşen bu sözü bana birkaç kez düşündürmüştür.

İzleyeceğim oyunu çok iyi biliyorum. Turgut Özakman'ın *Bir Şehnaz Oyun* adlı müzikli oyunu. Perde açıldı, oyun başladı, iki dakika sonra ben, uzun zamandır hissetmediğim bir duygu seline kapılıp kalakaldım koltuğumda. *Bir Şehnaz Oyun*'u daha önce üç kez izledim değişik topluluklardan geçmiş yıllar içinde.

Tiyatro dünyanın en kolektif işlerinden biridir. Bu oyunda mükemmel bir kolektif çalışma örneği gördüm. Yazarıyla, yönetmeniyle, koreografıyla, müziğiyle, kostümüyle, ışıklarıyla kusursuz bir prodüksiyon. Ancak beni böyle bir yazı yazmaya iten, sahnede izlediğim genç oyuncular oldu. Yetenekleri, güzellikleri, gençlikleriyle büyülediler beni. Tiyatro bir büyü ve ben tiyatronun büyüsünü bu gençlerle yeniden yaşadım.

"Müzikalde sen eğlenmezsen, izleyici hiç eğlenmez" deriz biz. İşte karşımda, kızlı erkekli 16 genç var. Yönetmenlerine inanmışlar, yaptıkları işe inanmışlar, hepsi yüksek öğrenim yapmış (çoğu Eskişehir Konservatuvarı, Ankara Üniversitesi DTCF Tiyatro Bölümü, Konya Devlet Konservatuvarı, Bilkent Tiyatro Bölümü mezunu). Bu gençlerin çoğu bu gece, bu yeni tiyatronun sahnesinde profesyonel oluyor. Nasıl uyumlu bir ekip oyunu çıkardılar, nasıl rollerini giyinmişler, hayran olmamak elde değil. Beni yıllar, yıllar öncesine, gençliğime götürdüler. O anlatılmaz tiyatro aşkını gördüm hepsinin gözlerinde. Hiç mi kusur yoktu ? Hayır, söylemeye değmeyen, ufak tefek şeylerdi bu kusurlar. Bir kusur yoktu demek daha doğru benim için. Hepsi dans ediyor, hepsi doğru şarkı söylüyordu. Oyunun sonunda, sanırım ilk "Bravo" diye bağıran bendim.

Bravo Ergin Orbey. Bravo Cem İdiz. Bravo müziği yorumlayan müzisyenler. Bravo Selçuk Borak. Emeği geçen herkese bravo. Ve en büyük bravo Belediye Başkanı Sayın Yılmaz Büyükerşen'e.

1988 yılında tanıştım Büyükerşen'le. O zaman Eskişehir Anadolu Üniversitesi rektörüydü. TV dizilerimiz *Keşanlı Ali Destanı* ve *Kaldırım Serçesi* için İstanbul'da sesli çekim yapacak stüdyo bulamadığımız için gitmiştik üniversitenin stüdyolarına. O gün, sesli çekim yapacak tek stüdyo oydu. O günlerde muhteşem bir tiyatro binası inşa ediliyordu kampüsün içinde. Opera oynanabilecek kapasitede ve bizim Atatürk Kültür Merkezi'nden daha donanımlı. Yılmaz Bey'e sevgim, saygım o binayı gezerken başladı. Dün gece ona bir kez daha hayran oldum. Estetik zevki, bilgisi, kültürü, kendi oyunculuk yıllarından başlayan tiyatro sevgisi ve tiyatroya olan bitmeyen inancı için.

Yolun her zaman açık olsun sevgili Yılmaz Büyükerşen, sevgili Başkan. Beni bir kez daha inandırdın: "Bir insan dünyayı değiştirebilir."

Cumhuriyet, 4 nisan 2001

"Türkiye'de insanlar yaşamın hakkını verebiliyorlar mı?" sorusuna yanıt

Yaşamın Hakkını Vermek!

İyi ki sordunuz da, ben de kendime bu soruyu sormayalı kaç zaman olduğunu fark edebildim.

Türkiye'de yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu, yaşamın hakkını kendisi veremiyor, TV kanallarının kendisine biçtiği "yaşam kültürü" entarisini giyiyor. Bu geniş, genişliğinden biçimsiz entarinin içinde bir o yana bir bu yana dolanıp duruyor. O entariyi ısınmak için mi, örtünmek için mi, yakıştırdığı için mi giydiğinin farkında bile değil insanımız.

TV'nin önerdiğini içiyor, yiyor, giyiyor, görüyor, alıyor.

24 ocak çarşamba akşamı, gece haberleri sırasında, anayolda kenara terk edilmiş bir at gördüm. Biçare hayvan kalkamıyor, ancak gözleri sağlıklı bakıyor; yaşlı da görünmüyordu. Vızır vızır bir trafik var; bir ara bir ambulans bile durdu! İnsanlar gelip geçiyor, ayaklarıyla hayvanın çamura bulanmış başını dürtüklüyorlardı. Spiker, saatlerin geçtiğini, kimsenin yardıma gelmediğini anlatıyordu. Olay bir buçuk gün sürmüş, sonunda hayvan titreye titreye soğuktan ölmüştü. Belediyenin çöp kamyonunun kepçesiyle ite kaka zorla çöplerin arasına attılar atı. Gelip geçen insanların ilgisizliği inanılır gibi değildi. Kimse bir telefon etmedi, ya da ettiler de kimse ilgilenmedi mi? Belli aralıklarla olayı görüntüleyen kameraman aslî görevini yaparken insanlık görevini yapmayı unuttu. Biliyordu ki; merhamet duymadan, acele gelip geçen bu insanlar, akşam sıcak evlerinde, televizyonlarının başında olayı izlerken çok duygulanacaklardı, belki gözleri bile yaşaracaktı. Demek ülkemizde ata yardım etmek yerine videoya çekmek daha doğruydu.

İnsanımız genelde hakkının yendiğini düşünme alışkanlığından, hep almak ister. Ermeni soykırımı iddialarını çürütmek için dosyaları arşivlerden çıkarıp bütün belgeleri ortaya sermek, yaşamın hakkını vermek olacağından, hakkının yendiğini söylemekle işin içinden çıkacağını sanır.

Nedir yaşama hakkını vererek yaşamak? Önce kendini sevmek, sağlığıyla ilgilenmek, kendini mutlu etmek için uğraş vermek, çevre-

sindeki insanları olduğu gibi kabul etmek, üretmek, hayvanları sevmek, insanları sevmek. Gününü çalışarak, kazanarak, kazandırarak, okuyarak, seyrederek ve eğlenerek geçirmek. Ülkesinin sorunlarına birey olarak katkıda bulunmaya çalışmak. Bence yaşamın hakkı, 24 saat içinde ve her an verilmelidir. Oysa Türkiye'de insanların çoğu, "yaşamın hakkını vermek" sorusuna cevap bile veremez.

Milliyet Sanat, 1 şubat 2001

Gülriz Sururi'yle yapılmış röportajlardan bölümler

Ve Tarzan Zor Durumda

Gülriz Sururi... Aklınıza hemen tiyatro dünyası geldi değil mi? Gülriz Sururi demek, tiyatro demek... Doğru. Ama Gülriz Sururi'nin çok iyi bir aşçı olduğunu da biliyor muydunuz? Üstelik, bu işin kitabını yazacak kadar... Söyleşi bittiğinde, bir yemek tarifi istedim Gülriz Sururi'den. Şöyle pahalıya çıkmayacak ve kolayca yapılabilecek türden. İşte Gülriz Sururi'den bir börek tarifi.

– Bir yufkayı dörde bölün. Her parçanın ortasına iki çorba kaşığı kadar kaşar peyniri rendeleyin. Kaşarın ortasını elinizle biraz açıp, havuz yapın ve içine yumurta kırın. Sonra yufkayı iki tarafından katlayın, kenarlarını da alta çevirin, kare şeklinde bir bohça yapın. Çiçek yağında kızartın... Yufka kızarır kızarmaz hemen yağdan çıkartın ki, yumurta alakok olsun... Afiyet olsun...

Bir dakika, nereye? Böreği sonra yaparsınız. Daha röportajı okumadınız...

– *Keşanlı?*

– Tiyatro yaşamımda çok önemli bir kilometre taşı.

– Tiyatro?

– Bir kelimeyle; anam diyebilirim... Daha geniş bir anlatımla; artık ülkemizde gerçekten varsayılmasının zamanı geldi. Çünkü Türk tiyatrosunun beşiği özel tiyatrolardır. 40 küsur yıldan beri, bütün atılımlar, özel tiyatrolarla yapılmıştır. Bunun için devletin artık, Türk özel tiyatrolarını Batı özel tiyatroları düzeyine getirme zamanı çoktan gelmiştir.

– Devlet?

– Güvenmek istiyorum...

– Politika?

– Ülkemizde, kabare...
– Demokrasi?
– Galiba kalıtımsal monarşi, ülkemizdeki gelişmesini engelliyor.
– Türkiye?
– Halkından soyutlanmış gibi gözüküyor...
– Güneydoğu?
– Orada bir köy var uzakta...
– Turgut?
– Ortaoyunu...
– Süleyman?
– Mühür kimdeyse, Süleyman odur...
– Erdal?
– Saygı... Güven...
– Bülent?
– Değerlendiremediği iki oyum var... Helal etmediğim...
– Evren?
– Artık galiba, dünyamızın başka gezegenlere ihtiyacı var...
– Çankaya?
– Atatürk.
– Dünya?
– Dar geliyor...
– Enflasyon?
– Öyle bir şey mi var?.. Haberim yok... Unuttum...
– Yeşilçam?
– Yeşilçam, sağlıklı bir çocuk doğurmaya gebe kaldı.
– Eurovision?
– Şart midur?
– Arabesk?
– "Allah! Allah!" şarkısında tempo tuttuğum ama da karşısında olduğum bir müzik türü...
– Müzik?
– Benim dünyamı değiştirir...
– Opera?
– Seyretmeye; no mersi...
– Evita?
– Üç kadını her açıdan çok yıprattı. Gencay Gürün, Arsen Gürzap, Füsun Önal... Değer miydi? Ayrıca, görmedim...
– Édith?
– Karizma...
– Nostalji?
– Eski İstanbullu olup da nostaljik olmamak mümkün mü?

– İstanbul?

– Yaşlı, çapkın, ama da vazgeçilmez sevgili...

– Boğaziçi?

– Unuttum...

– Feminizm?

– Amazon...

– Glasnost?

– Düzmece...

– Türban?

– Korkuyorum...

– Tanrı?

– Zora düştüğüm zaman anımsadığım... Kendi kendime, başka zamanlarda da anımsamaya söz verdiğim... Ve doğaüstü olmasını dilediğim...

– Ölüm?

– Ölüm... Ağaçlar ölür, ormanlar kalır...

– Ozon?

– Beni çok sevindiriyor... Çünkü ben zannederdim ki, yüzlerce, binlerce yıl sonra dünyanın sonu gelecek. Oysa, dünyanın son noktası geliyor ve ben de dünyanın sonunu gören biri olacağım...

– Televizyon?

– 55 milyon...

– Aşk?

– Aşk... Aşk, hayatın en önemli parçası... Aşksız hiçbir dönemde yaşayabileceğimi düşünemiyorum.

– Alkış?

– Doyum...

– Kültür?

– Gerekli ama artık kültür de çeşit çeşit oldu... Hangisi acaba?..

– Kitap?

– Yakarak değil de okuyarak aydınlanabileceğimizi, hepimizin öğrenmesini diliyorum.

– Sansür?

– Utanıyorum...

– Futbol?

– Anlamıyorum...

– Polis?

– Hırsız-polis.

– Vatandaş?

– Tarzan zor durumda...

– Mutfak?

– Vazgeçemediğim zevklerden biri.

Nasıl, börek güzel oldu mu?

Deniz Som, *Hürriyet*, 15 ekim 1989

"Aşk Ebedîdir Kahramanlar Değiştiği Sürece..."

Boş verin nüfus cüzdanındaki tarihi... Yaşsız kadınlardan o... Üstelik kendisine âşık edemeyeceği bir erkek olduğuna inanmıyor. İri gözlerinde ışıyan özgüveni görmeniz lazım! Gülriz Sururi'nin aşkla tanışıklığı "cenin" dönemlerine kadar uzanıyor. Annesi, Gülriz Sururi'ye hamileyken, eşi Lütfullah Sururi'yle birlikte *Ayşe* operetinde her gece aşk şarkıları söylermiş... Ve Gülriz Sururi, bütün hayatı boyunca aşka inanmış... Şimdilerde *Söyleyeceklerim Var* isimli oyununda da aşktan söz ediyor... Belli ki Sururi'nin aşkla ilgili söyleyecekleri hiç bitmeyecek...

– *Söyleyeceklerim Var*'la yeniden tiyatro izleyicisinin karşısına çıktınız. Oyunda aşk da var. Aşkla ilgili söylemek istediklerinizi *Söyleyeceklerim Var*'a sığmamıştır herhalde...

– Sığar mı, tabiî sığmadı. Aşk öyle iki üç cümleyle geçiştirilecek bir konu değil. Ama bazı şeyleri de söylemiş oldum.

– Oyunda aşkla ilgili bölüme geçişi "Şimdi biraz da ciddi bir şeyler konuşalım" diyerek yapıyorsunuz. Oysa insanlar genelde aşktan başka bir konuya geçerken bu cümleyi kullanırlar.

– Ama aşk gerçekten de çok ciddi bir konu. Çünkü hayatımızı allak bullak ediyor. Birdenbire bulunduğunuz yere atom bombası atılmış gibi oluyor. Aşkın gözü kör! Dünyanın en yanlış şeyini en doğrusuymuş gibi kabul ettirebiliyor insana. Bu arada Strauss'un aşk için söylediğini de çok beğeniyorum, "Müzik gibi" diyor, "hiçbir nedeni yok." Böyle bir aşk. Aşk böyle ve çok ciddi...

– Yalnızca "aşk" bölümünde izleyiciyle sohbet ediyorsunuz...

– Finale doğru biraz daha politik konuşuyorum. Politik konulardan konuşurken bir de izleyiciye soru soracak olsam, meclis kürsüsüne döner. Orada herkes kendi fikrini savunmaya kalkarsa sonunda kavga da çıkar. Ama aşkta öyle olmuyor. Aşk dendiği zaman, insanların yüzüne bir tebessüm, bir sıcaklık yayılıyor.

– Bu sohbetler sırasında ilginç şeyler söylendi mi?

– Gerçekten çok güzel şeyler söylüyorlar. Hatta bazen, "Bu konuşmaları kasete mi alsak?" diye düşünüyorum. Birisine, "N'olur, bu söylediğinizi çıkışta yazıp kapıya bırakın" dedim. Aynı cümleyi şimdi kuramam ama galada Duygu Asena, Halit Kıvanç çok hoş şeyler söylediler.

– Bu sohbetler sırasında aşkın yaşı olmadığını da söylüyorsunuz.

– Evet aşkın yaşı yok, bu bir gerçek. Gençlere önce çok garip gelir. Bana da garip gelirdi. Mesela ben genç kızken, kırk yaşında bir kadının âşık olabileceğini hayal bile etmezdim ve bunu gülünç bulurdum. Bu yüzden, şimdi gençler kırk yaşındaki insanlar için "Ne kadar yaşlı, aşk onların neyine?" gibi düşünmelerini anlayabiliyorum. Anlayabiliyorum ama bu düşünceyi reddediyorum.

– Her bölümde bir şarkı var. Aşkla ilgili bölümde ise Édith Piaf'ın "Aşk Neye Yarar" isimli şarkısını söylüyorsunuz. Neden Piaf "Aşk Neye Yarar?"

– Çünkü o şarkıda kadın aşkı sonuna kadar savunuyor. Bu şarkıda aşk bittikten sonra bile Piaf'ın mutluluğu devam ediyor. Aşka hep olumlu bakıyor, aşkı tarif ediyor.

– Aşkta yanlış zaman ve yanlış insan kavramlarına inanmıyorsunuz...

– Evet aşkta yanlış zaman ve yanlış insan yok. Çünkü aşk insana en yanlışı doğruymuş gibi kabul ettirir diyorum. Öyle bir paradoks var. Yıllar önce bir Fransız filmi görmüştüm, erkeği anımsamıyorum ama kadını Catherine Deneuve oynuyordu. Bütün film, bir kadın ile erkeğin hayatı üzerine kurulmuş. İkisini birlikte görmüyoruz. Kadının bir yaşamı var, adamın bir yaşamı var ve ciddi bir aşk içindeler. Hayatlarında bir şeyler değişiyor. Bu sırada hep bir yerlerde karşılaşmalarını bekliyoruz... Filmin sonuna geliyoruz, bir tanesi kocasından ayrılmış yeni bir hayata doğru gitmek istiyor ve havaalanında birbirlerine şöyle bir bakıp teğet geçiyorlar ve sonra yürüyüp gidiyorlar. Uçakları ayrı... Film bu kadardı. Hayatta bu da var...

– Oyunda aşk denince adı geçenler arasında en yeni isim, Ahmet Altan... Ahmet Altan'ı seçmenizin sebebi neydi?

– Geçenlerde "A La Luna"da konuğum oldu. Aşka dair de konuştuk ve ona "Benim çok inandığım bir gazeteci ve çok sevdiğim bir yazarsın. *Geceyarısı Şarkıları* da neredeyse benim baş ucu kitabım. Ve sen benim için gazeteci ve yazardan önce bir kadın bilimcisin..." dedim. Çünkü o kitap bana bunu düşündürdü.

– Kadın ruhundan çok iyi anladığı için yapılmış bir tercih miydi?

– Çok doğru yaklaşımları var. Kadınları, nasıl düşündüklerini, nasıl hissettiklerini çok iyi biliyor. Bu mekanizmayı nasıl çözmüş bilemiyorum.

– Bu arada Nâzım Hikmet'ten de söz ediyorsunuz. Nâzım'ın aşkları için ne diyeceksiniz?

– Dönem belki imkân vermedi ama Nâzım da Piaf gibi... Piaf aşklarını dizip, onlardan bir tespih yapmış bence. Tabiî ki birbirinden fark-

lı aşklar yaşamış, iyisiyle, kötüsüyle... Ama aşksız yaşayamamış. Bana öyle geliyor ki, Nâzım'ın da Piaf'ın da aşka ait bir repertuvarları vardı. Onu yaşamak istiyorlardı. O repertuvar bittiğinde kahramanlarını değiştirmek zorundalardı. Bu bir varsayım tabiî. Nâzım herhalde muhteşem bir âşıktı. Kadını yücelten, çok heyecanlandıran, onun için ölebilecek duygusunu yaratabilen bir adamdı. Fakat Nâzım'ın aşkı herhalde biraz tene dayanan bir aşktı ve bir yere geldiği zaman bitiyordu. Çünkü aşk böyle... Çok büyük bir sevgiye dönüşmezse er ya da geç bitiyor. O zaman Nâzım bocalıyor ve şaşırıyordu bence... Çünkü aynı repertuvara yeniden başlama ihtiyacı duyuyordu.

– Peki Nâzım gibi biriyle bir aşk yaşamak ister miydiniz?

– Nâzım babamdan iki yaş büyük ama aynı dönemde yaşasaydım ve Nâzım bana âşık olsaydı... Ne büyük mutluluk olurdu!

– Siz Nâzım'a âşık olur muydunuz?

– Ben ona âşık olur muydum bilmiyorum. Çünkü ben sadece şiirleri ve değeri için bir insana âşık olabileceğimi zannetmiyorum. Göz göze gelmeden bunu söyleyemem. Ama eğer ki ben ona âşık olabileceğimi hissetseydim ne yapar yapar Nâzım'ı kendime âşık ederdim. Ve Nâzım'ın benim için şiir yazması ne müthiş olurdu!

– Oyunca "Aşk ebedîdir, kahramanlar değiştiği sürece" diyorsunuz...

– Evet!

– Tek adam olayına inanmıyorsunuz o zaman...

– Aşkın ebedî olmadığına inanıyorum, aşkın geçici olduğuna ve mutlaka bittiğine... Aşk aynı gücüyle bir insanın ömründe devam etmesi imkânsız olan bir duygu... Yok öyle bir şey... Bir adama seneler boyu âşık olunabileceğine inanmıyorum.

Ama bir adamla ömür boyu beraber yaşanabilecek kadar anlaşılabileceğine ve mutlu olunacağına inanıyorum.

Aşkı, örnek olacak kadar güzel koruduğumu sanıyorum. Aşkı hep, inanılmayacak kadar yakın fakat ciddi bir mesafe içinde yaşadım. Hiçbir zaman ölçü ve dengeyi elden bırakmadım. Hep saygı, hep mesafe... Yani eve ilk defa gelen bir misafir gibi karşılamak her akşam kocanı... Ama bütün bunlar sonsuz bir vericilik, hudutsuz bir birliktelik içinde...

– Sözgelimi on dördüncü senede bile onu gördüğünüzde kalbiniz çarpıyor muydu?

– Tabiî... Zaten biz bırakın yirmi dört saati, kırk sekiz saat birlikteydik. İşte beraber, evde beraber, gece beraber, gündüz beraber, bir şey seyrederken beraber... Kişiliğimizi birlikte oluşturduk. Öyle bir ikili ortaya çıkıyor ki, leb demeden leblebiyi anlayıveriyorsunuz.

Aşk kendini koruyamasaydı, bütün bu savaşlara, ölümlere karşın

dünya bu dünya olmazdı. Dengeyi sağlayan bir şey varsa o da aşktır diye düşünüyorum.

– Oysa uzmanlar çok sık bir arada olmanın beraberliğe zarar verdiğini söyler.

– Aslında doğru... Belki de o kadar çok bir arada olmasaydık boşanmazdım. Bunun da bir gerçek payı var.

– Yemek yapma konusundaki yeteneğinizi gerçek anlamda evlendikten sonra keşfettiğinizi okumuştum. Yani Engin Bey'in kalbine giden yolu katettikten sonra...

– Ben iş yapmaktan hiç hoşlanmayan bir genç kızdım. Belki bütün genç kızlar ana baba evlerindeyken öyledir. Annem olmadığından böyle amcalı, büyükanneli bir evde büyüdüm. Yatağımı bile toplamadan fırlardım sabah. "Yatağını gene yapmadın..." diyen ses hâlâ kulağımdadır. Ama evlenince değişti... Hakikaten her şeyi yapmak istedim. O zaman gördüm ki, bir sürü şey kalmış. Amcalarım, babam çok güzel yemek yaparlardı. Oyundan sonra mutfağa girip müthiş şeyler döktürürlerdi. Evlenince onları anımsadığımı gördüm. Giderek de geliştirdim.

– Yemek ve aşk?

– Hoş masalar hazırlayan birinin başka hoşlukları da vardır. Mesela ben seksle yemek arasında ciddi bir bağ olduğunu düşünürüm. Bir insanın yemek seçimi, yemek yiyişi, yemeğin tadına varması, onun seks hayatı hakkında bana fikir verir. Deneyip görmedim ama yine de birtakım çıkarımlar yapabilirim.

– Örnek verebilir misiniz? Haldır huldur yemek yiyen bir adam için ne düşünürsünüz mesela?

– Örnek veremeyeceğim tabiî... Ama verdiğim kararların doğru olduğuna inanırım. Yemek çok önemli bir seremonidir, insanın oradaki tavrı kendini ele verir.

– Tiyatronun size en cazip gelen yanlarından birinin de, bir hayat içinde bir sürü hayatı yaşamak olduğunu biliyoruz. Peki başka birinin yerine aşkı yaşamak nasıl bir duygu?

– Harikulade... Ne kadar güzel... Düşünün her gece sahnede bir aşk heyecanı yaşıyorsunuz. Çünkü o heyecanı yaşamazsanız, izleyiciye de yaşatamazsınız. Ben her gece Ferhat için ağlardım...

– Sahnede hayatın içindeki kadar acı çekerek, mutlu olarak oynayabiliyor musunuz?

– Evet. Gerçekten böyle. Ferhat dediğim zaman neyi idealize ettiğimi bilemiyorum ama, birisine sahiden de âşıkmışım gibi hissedip oynuyorum. Ama ışık değiştiği anda her şey bitiyor.

– Birine âşık olmaktan korktunuz mu?

– Böyle bir korkum olmadı hiç.

– Hani olur ya, birinden hoşlanırsınız ama size asla âşık olmayacak bir adamdır sözgelimi...

– "Kendime âşık edemeyeceğim hiç kimse yoktur" diye düşünecek kadar güçlü hissettim hep... Ama tabiî evli olmaması kaydıyla. Sorun ahlak sorunu değil, karısının beni kıskanması değil, ben onu kıskanırım düşüncesiyle hiç böyle bir ilişkiye girmedim.

– Nâzım'dan konuşurken de hissettim. "Bir erkeğe âşık olursam onu da kendime âşık ederim" gibi çok ciddi bir iddianız var... Bu iddianın arkasında duran bir şeyler vardır mutlaka...

– Genç kızlığımda çok şanslı bir genç kızdım. Yanımda bir sürü güzel kız varken, gene benim peşimden koşarlardı. Tılsım, şeytantüyü belki de... Bu yüzden istediğimi seçme özgürlüğüm hep oldu. O yüzden iddialı olmamak için hiçbir sebebim yok. Geçmişe baktığımda hep böyle yaşamışım çünkü...

– Şimdi de böyle düşünüyorsunuz değil mi? Yani kendinize âşık edemeyeceğiniz erkek yok...

– Ben de ona âşık olursam evet... Âşık olunması kolay, âşık olması zor...

– Gülriz Hanım bunu kesinlikle deşmek istiyorum. Sahip olduğunuz tılsımın dışında bu özgüvenin arkasında yatan bir şey vardır mutlaka... Bunu söylesenize bize...

– Valla ne söyleyebilirim, ben hâlâ aşk mektupları alıyorum. En son geçtiğimiz pazar bir tane aldım. Çok güzel bir mektuptu. Bütün ömrüm boyunca çok şanslı yaşadım, hâlâ da öyle... Aşk mektupları, evlenme teklifleri...

– Şimdi yeniden büyük bir aşk yaşasaydınız...

– Çok kısa ve yoğun olurdu herhalde (!)... Şaka bir yana, şu sıralar, tiyatroyla ciddi bir aşk yaşamaktayım. Oyunuma hakikaten hayranım. Onu seviyor, beğeniyorum. İzleyici de çok güzel karşıladı. Her gün artan bir ilgi ve sevgiyle geliyorlar. Daha çok gençlerin gelmesini istiyorum. Çünkü gelenlerin çoğu beni izlemiş olan eski izleyicim. İstiyorum ki genç kuşaklar da beni görsün. Ve ben bütün bu potpuriyi bu nedenle yaptım.

– Sizi bir televizyon kanalının paparazzi programında ya da anahaber bültenlerinin birinde çıkıp da, "İşte filanca beyle birlikteyim" şeklinde basına açıklama yaparken düşünemiyorum. Oysa bunu yapan ve yapacak potansiyelde olan birçok kişi var...

– Bizim medya olayımız... Artık yumurta mı tavuktan çıkıyor, tavuk mu yumurtadan bilemiyorum. Çok gülünç, televizyon starlarıyla pazarlıklar yapılıyor, "Şu aşkını konuşalım" diye. Yani her şey fevkalade

ucuz. Hayır tabiî ki beni bu konuda televizyonda göremezsiniz. Bunu yapmam. Bu tür bir söyleşiyi de ilk kez yapıyorum. Ama ben birine âşık olsam kesinlikle böyle bir şeyi gizli yaşayamam. El ele sokakta yürümek isterim. Asla gizli kalmaz.

– "Her şey çok ucuzladı" dediniz, aşkın dejenerasyona uğradığını düşünüyor musunuz?

– Hayır, çağlar değişir, insanlar değişir aşk değişmez, dejenere olmaz. Zaten televizyonda da ciddi ve büyük aşkların konuşulduğunu zannetmiyorum. İşte böyle yapay, acayip, komik, sansasyon olsun diye konuşulan aşklar bunlar. Aşk dejenere olmadı. Aşk gene aynı aşk...

– Aşk kendini koruyamasaydı?

– Aşk kendini koruyamasa, bütün bu savaşlara, bütün bu ölümlere karşın dünya bu dünya olmazdı. Dengeyi sağlayan bir şey varsa o da aşktır diye düşünüyorum.

Filiz Aygündüz, *KİM*, mart 1998

Gülriz Sururi: "Ben En Büyük Kumarbazım..."

Aşağıdaki söyleşiyi gerçekleştirdikten bir süre sonra "Özel Tiyatrolara Devlet Yardımı" dağıtıldı; Gülriz Sururi Tiyatrosu bu yardımdan yoksun bırakıldı. Gülriz Sururi'nin konuyla ilintili, basına yazılmış açık mektubunu bir belge niteliği taşıdığı için söyleşimizin başına alıyorum:

"1982 yılında başlatılan 'Özel Tiyatrolara Devlet Yardımı' faslından her yıl en büyük dilimlere layık görülen tiyatroma bu yıl 'profesyonel' olmadığı gerekçesiyle yardım yapılmama kararı alınmış, 29 yıllık tiyatrom bir kalemde geçen yıl tiyatro yapmadı diye görmezden gelinmiş. Değerlendirme Kurulu tiyatromu 'amatör' tiyatro olarak sınıflandırmış. Olabilir, burası Türkiye.

Sayın Zeybek henüz kültür bakanıyken 'Geçen yıl iki buçuk milyar olan devlet yardımını bu yıl dört milyara çıkarmayı tasarlıyor' diye üzülmüştük. Tiyatro Yapımcıları Derneği (TİYAP) adına Sayın Kahveci'ye başvurup yardımın on milyara çıkarılmasını rica etmiştim. O da ancak dört milyarı beş milyara çıkartmaya uğraşacağına dair söz verebilmişti. O gün Ankara'dan dönerken, 'Bakarsın on milyar kararı çıkar, bakarsın hiç vermezler, yardımı hepten keserler, burası Türkiye ve sanatçının kaderi padişah dönemi yaşarcasına iki dudak arasında, bunu aklından çıkarma' diyordum.

Çünkü bir tiyatro yasası hâlâ oluşmamış. Çünkü biz sanatçıyız, duyarlı kişileriz, bürokratik işlerle uğraşmaktan hoşlanmayız.

Devlet yardını bugün açıklandı. 1,7 milyar yardım, 23'ü profesyonel 42 topluluğa dağıtıldı.

Ve ben bugün, oyuncusu, idarecisi ve teknik ekibi 25 kişi olan kadromla, ödenekli tüm tiyatroların yanı sıra tek ödeneksiz tiyatro olarak, tek başıma perdemi açmanın gururunu taşıyorum. İçimden beni bu onurlu durumda bırakanlara teşekkür etmek geliyor."

– Anı kitabınız *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*'yi okuyalı çok oldu. Ancak aklımda özellikle çocukluğunuza ilişkin bölümler kalmış. Tiyatrocu bir ailenin içinde, hem biraz şımaran, hem biraz ezilen bir kız çocuğu hatırlıyorum...

– Çok doğru, öyleydi. Her şeyden önce doğal bir çocukluktu. Aralarında epey yaş farkı olan beş erkek kardeşten bir tanesinin çocuğuydum. Bunun dışında bana bakan çok yaşlı -belki de ben o zaman öyle görüyordum- bir babaanne, yine aynı yaşta ancak çok farklı, çok az gördüğüm bir anneanne. Çocukluğumda yaşamıma katılan insanlar yalnızca bunlardı. Annemi bebekken kaybettiğim için tanımıyorum. Annemin öldüğü benden uzun süre gizlendi, seyahatte olduğu söylenirdi. Gerçeği altı yaşında bir rastlantı sonucu öğrendiğimde, bu kez ben bildiğimi ailemden gizledim. Annem hakkında bana anlatılanlardan sonra müthiş bir şey oldu ve ben anneme âşık oldum. Hiç tanımadığım, hayatımda bir daha göremeyeceğim genç bir kadın simgesi oluştu bende. Kadın dendiğinde, benzersiz bir kadın söz konusu olduğunda, hep annemi düşlerdim.

– Simge haline getirdiğiniz o kadın herhalde sizin oluşumunuzu da etkilemiştir...

– Bilemiyorum... Hiç bilemiyorum. İlk gençlik yıllarımda hep "Ona, onun adına layık olmam gerekiyor" gibi bir düşünce taşıdım. Çok genç ölmüştü, ama beş yıl boyunca çok başarılı bir primadonna olarak sahnede bulunmuş. Özellikle de *Ayşe* operetinde, Süreyya Opereti'nin primadonnası olarak saygınlığı çok artmış.

– Birkaç kuşak tiyatrocu bir aileniz oluşunu nasıl yaşadınız?

– Çocukluğunu nalbant babasının yanında geçiren bir çocuğa nal çivileme sesi ne kadar doğal gelirse, günün birinde eline çekici alması ne kadar doğal olursa, benim de galiba sahneyle ilişkim bu kadar doğal oldu. Oyunlara, provalara giderdim. Hatta bir seferinde –bunu anılarımda da yazmıştım– babam bir kadın sanatçıyla öpüştüğü için çok ağlamıştım, "O benim annem değil" diye. Bunun yalancıktan olduğunu uzun uzun anlattılar tabiî bana. Yine de, böyle geçen bir çocukluğa karşın bu mesleği ben seçmedim. Okul yıllarımda tiyatrocu olmayı hiç düşünmedim. Ama Muhsin Ertuğrul, "Gülriz'i yollayın da, Çocuk

Tiyatrosu'nda oynatalım" deyince akan sular durdu. Beni elimden tutup Muhsin Ertuğrul'a teslim ettiler. Ben, "İstemem" diye kıyameti koparttım, babaannem ve anneannem de öyle. Bir kadın için tiyatrocu olmak, hele o zamanlar gerçekten kahramanlıktı çünkü. Sonuçta ben o çocuk oyununda koroda yer alacakken, başrol oyuncusu çocuğun hastalanması üzerine kendimi başrolde buldum. Sonradan hep düşünmüşümdür, "Acaba koroda kalsaydım, birkaç oyundan sonra bu meslekten vazgeçer miydim?" diye. Çünkü o başrol, o çocuk alkışları beni çok etkiledi.

– Söz dolaylı da olsa Muhsin Ertuğrul'a gelmişken, Metin And'ın Muhsin Ertuğrul'la ilgili olarak söyledikleri konusunda ne düşünüyorsunz? Muhsin Ertuğrul Türkiye'de Atatürk gibi yıkılamayan bir tabu mu sizce?

– Muhsin Ertuğrul tabudur diyemeyeceğim, yaşarken tabuydu diyeceğim. Öldükten sonra onun yetiştirdiği pek çok kimse onu inkâr etmek istedi. Muhsin Bey de kuşkusuz her yönetici gibi, her iktidar gibi biraz zalimdi. Ama bu yönü onun Türk tiyatrosu için yaptıklarını inkâr etmemizi gerektirmez. Muhsin Ertuğrul kendi otoritesini kurabilmek için sert olmak zorundaydı, oysa gerçekte sert bir insan değildi. Birlikte çalıştığımız yıllardan sonraki görüşmelerimizde, bunun böyle olduğunu gördüm. Muhsin Ertuğrul'un Türk tiyatrosuna çok büyük hizmetleri olduğunu herkes kabul etmek zorunda. Ne yapacaktı? Güdük ortaoyunumuzu mu geliştirmeye çalışacaktı? Nereye varabilirdi? Tamam, geleneksel tiyatromuz böyle başlamıştır ama orada kalmamıza imkân yoktur. Muhsin Ertuğrul, bizim değil Batı'nın olan bir mesleği, tiyatroyu, Shakespeare'i Türkiye'ye getiren insandır, bunu nasıl inkâr ederiz, nasıl taklitçilik deriz? Benim Metin And'a da büyük sevgim ve saygım vardır. Yazısında da söylediği gibi, kitabında mutlaka bu konuya açıklık getirecektir. Sanıyorum Metin And da zaten "Muhsin Ertuğrul'un takdir ettiğim yanları vardır, ama zararı olmuştur" diyor. Ben buna bile katılmıyorum. Bazı dönemler yaşanmalı. Eğer yeni bir şeyler yapılacaksa, hodri meydan, yapılsın hadi Türk tiyatrosu için.

– Anılarınızda hep bir şeylere karşı duran, hep mücadele eden, hep tırnağıyla kaza kaza tırmanan bir kişilik görüyoruz...

– Çok doğru ama, bu annesiz büyüyen çocuklarda olurmuş herhalde. Bugüne gelmem çok zor oldu gerçekten, zor oldu ama kolay yolla da başarıya varılmıyor. Bugünün önemli sanatçıları arasında eğer bir yerim varsa, takılan bütün çelmelere, ayağımın altına atılan karpuz kabuklarına rağmen, bileğimin hakkıdır.

– Tiyatroya bunca yılını vermiş, bunca mücadeleci biri olmanıza karşın, yine de kendinizi herkesten, neredeyse sınıfsal diyebileceğim

bir ayrı tutuşunuz var. Sanki "ben hem her şeyin içinde, hem de dışındayım" der gibisiniz.

– Sorunuzun yanıtı acaba şu olabilir mi? Kendimi bayatlatmaktan çok korktum hep. İyi bir zamanlama duygum olduğuna inanıyorum. Ne istediğini bilen bir sanatçı olduğumu sanıyorum. Özellikle son yıllarda tekrar yapmaktan kaçındım hep. Her zaman kendim için en iyi eleştirmen yine kendim olmuşumdur. Başka sanatçılarda gördüğüm yanılgılara düşmemeye çok çalıştım. Örneğin bu oyunumu geçen yıl oynayabilirdim, ama baktım ve durdum. Etrafa baktım, ne oynanıyor, neyin yanında ne oynanıyor, ve durdum. Tabiî beş yıl boyunca durmak istemezdim. Bu tamamen salon sorunundan kaynaklandı. *Halide*'yi oynarken ortada kaldık, devam edemedik. Çok borçlandım. Bir arkadaşım bir gün bana, "Sen hepsini bilirsin ama ne briç oynarsın, ne konken, ne bezik" demişti. Ben de ona, "Ben en büyük kumarbazım" diye cevap verdim, çünkü yaşamımı kökünden etkileyecek, bir seferde evimi barkımı satabilecek kartlara oynuyorum.

– Bu söyleşi seçimlerden sonra yayınlanacak. Seçimlerden sonra tiyatro ödenekleri, salon sorunu konularına ilişkin çözümler geleceğine inanıyor musunuz?

– Şimdi söyleyeceğim şeyi bir günlük gazeteye söylemek isterdim zamanlama açısından, ama yine de söyleyeyim: ben Tiyatro Yapımcıları Derneği'nin ikinci başkanıyım. Bir yıldır epey yol aldık. Sayın Kahveci salon sorunumuzu çözmek üzere söz verdi. Şu anda Feneryolu'nda bir tiyatro salonu yapılmakta. Bu arada kültür bakanı değişti, şimdiki demeçlerden geçen yıl özel tiyatrolara yapılan iki buçuk milyarlık yardımın –ki geçen yıl için bile gülünçtü– bu yıl bir buçuk milyara düşeceği anlaşılıyor. Eğer bir kültür bakanı, özel tiyatroya yapılan yardımı, beş milyar beklenirken bir buçuk milyara düşürüyor ve bütün bu özel tiyatroları karşısına alıyorsa, bu üzerinde önemle düşünülmesi gereken bir konudur ve tehlikelidir. Başbakanımız Mesut Yılmaz'a ulaşmaya çalıştık ama kendisi şu sıra çok yoğun olduğundan, TİYAP olarak ulaşamadık. Bu sorunun cevabını kendisinden almayı çok isterdim. Pek tabiî benim kişisel oyumu etkileyecektir bu. Ben ülkemi seviyorum. Sırf özel tiyatrolara arka çıkacak diye de bir partiye oy vermem. Ancak şurası bir gerçek ki, bir yönetim Türkiye'nin sesini dünyaya duyurmak istiyorsa zaten sanatı desteklemek zorundadır. Bir Adenauer'i düşünün, savaştan sonra ilk onardığı tiyatro binaları olmuş. Salon sorununa gelince: örneğin ben, Karaca Tiyatrosu'nda oynuyorum ve salonu dört ayrı tiyatroyla paylaşıyorum. Bu durumda özel bir tiyatronun yaşaması çok zor. Bunun için de belediye başkanımıza gittik. Yer bulmamız halinde yardım edeceğini söyledi. Bunun

üzerine Taksim'deki Bizans Çöplüğü'nü bulduk. Nurettin Sözen buradaki otoparkın üzerine bir tiyatro ve özel bir tiyatro okulu yapma sözü verdi. Eğer bu da gerçekleşirse özel tiyatrolar biraz nefes alacak ve daha iyi işler yapabilecekler.

– Tiyatroya duyulan ilginin azalmasını neye bağlıyorsunuz?

– Tiyatro her şeyden önce izleyiciden geçer. İzleyici eğitilmedikçe tiyatroya ilgi olmaz. Çocuklar eskisi gibi ilkokuldan itibaren tiyatroya götürülürlerse bu iş olur. Her şey küçüklükten başlar.

Bunun dışında, 12 Mart'la birlikte her şey değişti. Ondan önce tiyatroya ilgi vardı. Sonradan varlıksızlar eylemci, varlıklılar disko çocuğu olmaya yönlendirildiler. Bunun üstesinden gelecek bir kültür politikasının benimsenmesi gerek. İki milyonluk İstanbul on milyon oldu ama seyirci azaldı. Ben Fikirtepe'ye tiyatro götürmeye de inanmıyorum. Kime neyi götürüyorsun? Kendi yaşamlarını göstersen sıkılacaklar, çünkü başka bir şeye ihtiyaçları var, başka şey götürsen bugün için erken bence. Ancak onların çocuklarını tiyatro seyircisi olarak yetiştirmek, onlara belli bir kültürü vermekle mümkün olabilir bu.

– Aslında komedilerin, müzikallerin izleyici sıkıntısı olmuyor...

– Ben örneğin, Metin ve Zeki'yi küçümsemiyorum, hatta onlara güldüğüm kadar kimseye gülmüyorum. Fakat Anadolu'dan gelen insanların çoğu tiyatro olarak yalnızca onları benimsiyor. Kimse klasik bir eseri seyretmeye gitmiyor. Bir de televizyonda, beş ayrı dizi de beş değişik sanatçı tarafından hep aynı tiplemelerin yapılması işi çok yozlaştırdı. Bu diziler, doğru dürüst bir Türkçe'yi öğretmek yerine, insanları mahalle karısı ağzına özendiriyor. Ben eğlendiren tiyatroya karşı değilim, her tür oynanmalı ama hiçbir türün seyircisi azalmamalı.

– Son yıllarda Memet Baydur dışında Türk oyun yazarı niçin çıkmadı?

– Çünkü dönemler oldu Türkiye'de. Politik tiyatro dönemi oldu. Yazarlar arasında büyük patlamalar oldu. Ama bugün öyle değil, bugün pabuç pahalı. Konular eskisi gibi hazır değil önünüzde. Söyleyecek sözünüz olması lazım. Bugün artık kabaremsi diyebileceğimiz bir tiyatro türü hâkim.

– Siz bir tiyatrocu olarak, "Ben genç oyuncuları destekliyorum" diyebiliyor musunuz?

– Diyorum, *Tiyatrocu* oyunumda beş tane genç konservatuvar öğrencisi var. Hepsi çok yetenekli, günde on saat çalışmaktan yorulmayan gençler. Bu gençlerle birlikte harika bir ekip oluşturduk. Işıl Kasapoğlu'yla çalışmak inanılmaz bir keyif. Geçirdiğimiz bu yedi haftalık prova süreci, bana yaşadığımı yeniden hissetme olanağı verdi.

– Kendi tiyatronuzu kurmadan önceki yıllarda, diyelim Dormen Ti-

yatrosu yıllarında, bir tiyatro sahibi olmanın acılarını, sancılarını çekmeden, yalnızca oyuncu olmak daha keyifli miydi?

– İnanın ki değildi. *Sokak Kızı İrma*'yı oynadığım zaman bile –ki onunla tanındım– değildi. Bugün üstümdeki sorumluluk, sürekli çabalamak zorunda olmak bana zevk veriyor. Başkasının yanında ürkek oluyorum. Sorumluluğunu taşıdığım işi çok daha rahat ve keyifli yapıyorum. Bu sanırım burcumun, Aslan burcunun özelliği.

Tiyatrocu'nun başarılı olmasını diliyorum.

Berran Ersan, *Argos*, kasım 1991

Gülriz'in Panoraması

Zeki olduğunu söyleyen gözler, aynı zamanda yalancı, çünkü geçmiş yılların hüzünlerini perdeleyen gözler... Her zaman kendi sınırlarını çizdiğini belirten gözlerdeki siyah sürmeler... Geçmişe ait olsa da hep ileriye doğru giden, yüzünün perdesi ve sahnesi saç şekliyle... Ve bunların arkasında bir Gülriz Sururi oyunu.

"Hiç. Hiç mi Hiç. Ben Pişman olmadım hiç. Aldandım. Aldattım. Yaşadım. Bu benim hayatım" diye yeni bir hayatın umut dolu sözleriyle sürdürüyor oyununu.

Her zaman söylediği bir söz: "Yaşamak ve ölmek. İki sınır çizgi. Önemli olan bu iki sınır arasına neler koyduğunuzdur, yaşamı anlamlı kılmak için neler yaptığınızdır." Yaşamdan korkmuyor, bilhassa onu limon sıkar gibi yaşamayı seviyor. O da baba mesleğini seçmiş, tiyatrocu olmuştu. Babası Lütfullah Sururi Türkiye'ye opereti getirenlerden, annesi ilk Türk primadonnamız Suzan Lütfullah. *Söyleyeceklerim Var* genel olarak basında "Türk tiyatrosunun seksen yıllık panoraması" şeklinde beylik bir cümleyle sürekli dile getirildi. Ama orada Lütfullah Bey ve Suzan Hanım'ın aşkını, facia aktristi Açelya'yı, Édith Piaf'ı, Zilli Zarife'yi, Mehmene Banu'nun karşılıksız aşkını, İrma'nın arka sokaklardaki izini ve Gülriz'i seyrettik, hissettik, düşündük.. Zaman zaman gizlice silinen bir damla gözyaşı ya da bazılarına dokundurulan, keyifli yaşamlara batırılan bir iğneyle gözümüzü kapattık. Kısacası yaşam gibi hüznü ve sevinci yaşadık Gülriz'in oyununda.

– *Söyleyeceklerim Var* deyince, insanın aklına hemen "Artık söyleyeceklerin olmayacak mı?" diye bir soru takılıyor. İnsanın söyleyeceklerinin bitmiş olması, yaşama karşı isteksizliğini gösterir. Oysa Gülriz Sururi umut dolu bir kişilik.

– İnsanın söyleyecekleri biter mi? Tiyatrocular biraz gevezedir. Üstelik ben yazıyorum. Anılar, sohbetler, yemek kitapları vb. Söyleye-

ceklerim değişebilir, ama hiçbir zaman bitmez. Söyleyeceklerim zenginleşebilir, zenginleştikçe gelişebilir, bir bakarsın ki ben de Ferhan Şensoy gibi "Söyleyeceklerim Var 2000" gibi bir afiş çıkartabilirim.

– Türk ve kendi tiyatrosundan seçmelerin yanında, sahnedeki Gülriz'i seyrediyoruz. "İlk defa sahnede Gülriz olarak duruyorum, konuşuyorum. Gülriz olarak izleyicimle zaman zaman sohbet de ediyorum" diyor. Sahne dışındaki Gülriz, o yok muydu?

– Oyunumda bu konuyla ilgili bir giriş var, ama bunu söylemek istemiyorum. Seyirciye sürpriz olsun.

– Kendine özen gösteren ve bu özeni çevresindeki insanlara da yaymaya çalışan bir oyuncu. Türk kadınına öncülük etmesini en son mutfaktan çağdaş, pratik yemek tarifleri vererek gösterdi.

– Hayatı sevmek, kendini sevmekten geçiyor. Kendini seven insan başkalarını da sevebilir. Eski bir atasözümüz "Kendine hayrı olmayanın, başkasına hayrı yoktur" der, ben o sözü daha da geliştiriyorum: Kendine saygı göstermek önce kendine bakımla, özen göstermekle olur. Ben sabah kahvaltısında, sofrada tek başıma olsam da masama bir çiçek koyuyorum. Bakımsız bir halde evimin kapısını kimseye açmıyorum. Bütün kadınların da bu şekilde kendilerine özen göstermelerini istiyorum. Hâlâ kadınlar evlendikten sonra kocalarını kardeşleri, babaları gibi görüp düzensiz bir şekilde ortalıkta dolaşıyorlar. Ben bunu bir kız arkadaşımın yanında bile yapamam. Belki de bu konuda bir öncü ve örneğim.

– Türkiye'de kadınların kendini yetiştirmesi hâlâ zorluk gösteriyor.

– Elbette. Mesela, ekonomik bağımsızlığını kazanmış bir kadın daha sağlıklı evlilik yapar. Ekonomik nedene bağlı olarak sığınmak adına koca aramaz. Bu durum kırsal kesimlerin dışında pek görülmüyor, kasabalarımızda bile kadın çalışıyor. Ama Türkiye genelini düşündüğümüzde kadınımızın halen boyunduruk altında olduğunu görebiliriz, sabahtan akşama kadar ev işi yapan bir kadın. Biz sadece mutlu azınlıklar olarak kalıyoruz. Türkiye'ye baktığınız zaman nüfusun kaçta kaçı çalışıyor? Ama bir de garip bir oranlama var. Dünya geneline baktığınız zaman meslek sahibi olan kadınların çoğu Türk'tür, en erken meslek sahibi olan kadınlar Türklerdir, en önce Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Birtakım şeylerin öncülüğünü yapmışız, ama bunları yaygınlaştıramamışız. Bunları ülke düzeyinde yaygınlaştırmış olsaydık her şey daha farklı olurdu. Eğitimli bir kadın kendi eşitliğini kendisi oluşturur.

– Bugünkü tiyatro ortamı hakkında neler düşünüyorsunuz?

– Gelmiş geçmiş hükûmetlerimizin hiçbiri sanata ve kültüre gereken önemi ve değeri vermemiştir. Bu hükûmetlerin belli bir kültür ve

sanat politikası olmamıştır. Ciddi olarak olmamış, hepsi kâğıt üzerinde kalmıştır. Bugün bütçede kültüre sanata ayrılan miktar çok gülünçtür. Devlet yardım etmedikçe sanat gelişemeyecektir. Türkiye'deki tiyatrolarda toplam koltuk sayısı 10 000 civarı.

Kültür bakanımız diyor ki: "Yirmi iki ile sinema makinesi yollayacağım." Ama bu illerde sinema salonu yok. Bakan, "Olsun ben bir hareket, başlangıç yapayım, siz de salon yaparsınız" diyor. Bana kalırsa en önce her ilimize bir tiyatro salonu, hatta bazı illerimize birkaç salon açmak gerekiyor. Bazı okurlarım, seyircilerim tarafından teklifler geliyor. Yakın zamanda Afyon Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nden bir kadın telefonla arayarak orada da oyunumu sahnelemem için teklifte bulundu. Tabiî ki turneye çıkacağım ve Afyon'a hiç gitmemiştim. "Olur. Salonunuz nasıl, kaç kişilik?" diye sorduğumda, salonlarının olmadığını söyledi, şaşırdım. Beni herhalde düğün salonunda sahneye çıkaracaklardı. Ben ve benim gibi birçok tiyatrocu arkadaşım gitmeye hazır, ama salon yok. O şehirlerin belediye başkanlarının, halklarının kültür seviyesini yükseltmek, sosyal iletişimi artırabilmeleri için kültür tesisleri yapmaları gerekiyor.

– Yeni tiyatro anlayışı, yani deneysel tiyatro bizde pek görülemiyor. Neden?

– Hayır. Ben bunlara inanmıyorum. Murathan Mungan'ın değişik oyunları oynandı. Ben bunların yine meclisten geçeceğine inanıyorum, eğer ülkenin kültür politikası gelişirse... Bir de yenilik yapmak adına hokkabazlık yapıldığına inanıyorum. Bir adam eline boya fırçasını alıp, karşısındaki insanın yüzünü boyuyor. Ben bunu neden yaptığını anlamayınca ucuz buluyorum. Eğer bir oyuncunun yüzü boyanmışsa bunun bir nedeni olmalı. Bizde maalesef postmodern, avangard tiyatro adına böyle ne olduğu belli olmayan işler yapılıyor. Çok azını beğendim, ama klasik tiyatro anlayışından yana olduğumu da söylemiyorum.

– Yine de klasik tiyatro anlayışı daha yaygın...

– Türkiye genelinde üç tane konservatuvar var. Oralardan yetişen gençlerimizin çoğunluğu öncelikle manken, sunucu, TV starı oluyorlar, yani tiyatroya yönelmiyorlar. Ve haklılar. Çünkü tiyatro kazandırmıyor, rantabl bir iş değil. Ben bilet fiyatlarını yükseltebilirim, ama alıcısı olmadıktan sonra ne işe yarar? Tiyatronun parlak saydığımız 1960'lı yıllarında, bir aile, maaşıyla üç tane sinemaya, üç tiyatroya, iki de konsere gidebilirdi. Ailesiyle böyle bir program yapabiliyordu.

– Sinema, hareketli görüntü, XX. yüzyıla damgasını vuran bir sanat olarak tiyatroyu seyirci yönünden etkileyen bir sanat oldu. Yine de ti-

yatronun rekabet edebileceğini düşünenler çıkmıştı. Yanılıyor muyum?

– Günümüz tiyatrosu sinemayla rekabete girmeden önce, "Eğer spektal yaparsam sinemayla yarışırım" diye düşünüldü. Halbuki fevkalade yanlış bir şeydi. Ben tiyatroda büyük prodüksiyonlara inanmıyorum. Tiyatro iyi bir ses, sağlam bir metin, iyi bir oyunculuktur, iyi bir yönetmendir. Sinemayla aynı yere koymak yanılgıdır.

– Günümüzde yetişen yeni oyuncuları nasıl buluyorsunuz?

– Eskiden iyi oyuncular özel tiyatrolardan çıkarken, bugün daha çok Devlet Tiyatroları'ndan yetişiyor. Özellikle sevdiğim oyuncular var. Favori oyuncularım arasında Zuhal Olcay, Haluk Bilginer, benim için çok büyük umut ışığıyken oyunculuğunu bırakan Defne Halman, Tilbe Saran, Berna Laçin, Cem Davran...

– Günümüzdeki kadar belirgin olmasa da eskiden de tiyatro oyuncularının sinemaya ilgisi oldukça büyüktü. Gülriz Sururi de sinemaya âşık birisiydi...

– Sinema filmi yapmayı çok istedim. Hem de ağlayacak kadar çok istedim. Ama gençlik yıllarımda Yeşilçam beni çok zarif ve Avrupaî tipli bulduğu için seçmedi. O zaman prodüksiyonları Adanalı salon sahipleri yönlendiriyordu. Bana yapılan teklifler beni memnun eden şeyler değildi. Böylelikle film yapamamış oldum. Çok isterdim, ama olmadı. TV'ye iyi bakıyorum, ama çok gelişmesi gerekiyor. Halka inelim derken bazen kendilerini yerde buluyorlar.

Yaşam karşısında yılmadan üretkenliğini sürdürebilen bir insan. Olduğu gibi, rahat, kendisinden başka kimseye güvenmiyor. Ve ekliyor: "Yirmili yaşlarımda bunu anladım. Kendimi özgür hissediyorum. Hayatı limon sıkar gibi yaşamayı seviyorum. Artık yaşadığım kadar yaşamayacağımı da biliyorum."

Negatif, mart 1998

"Meclistekilerle Yemek Bile Yemem"

Gülriz Sururi, tiyatrocu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Tiyatro salonlarında, kulislerde, hatta sahnede büyüdü. 12 yaşındayken hiç istemeden çıktığı tiyatro sahnesinden bir daha inemedi. Çünkü alkışların tadını almıştı bir kere. Giderek devleşip, Türk tiyatrosunun en iyi birkaç oyuncusundan biri olunca, alkışların şiddeti de arttı tabiî... İlkelerinden hiç ödün vermedi. İyi bir şeyler yapamayacağını anladığında içi kan ağlasa da perdesini kapatmaktan kaçınmadı. Oyunlarını izleyen hiç kimse, beğense de beğenmese de "niteliksiz" diyemedi. Yüksek oyun gücüyle, düzgün fiziği, mükemmel Türkçesi ve tiyatro bilgisi birleşince ortaya Gülriz Sururi çıktı.

– *Mimoza*'nın büyük jürisi de Cumhuriyetimizin 75. yılında seçtiği "75 Başarılı Kadın" arasında ona hakkı olan yeri verdi. Karşımda *Mimoza*'nın plaketini gördüğüme göre, önce bunu sorayım. Sürpriz oldu mi sizin için?

– Gerçekten sürpriz oldu. Çünkü böyle bir seçim yapılmakta olduğunu bilmiyordum. Bir kere 75 yıl için 75 kadın seçmek fikrini çok beğendim. Cumhuriyetimizin bir senesini de benim simgeliyor olmam çok onur verdi. Ayrıca seçilen isimleri görünce kafamda bir fikir gelişti. Bir araya gelip, bu onuru hak edici bir şeyler yapsak istedim. Hiç değilse 10 kişilik bir çekirdek oluşturalım istiyorum. Türkiye'nin güzel olayların eşiğinde olduğuna cidden çok inanıyorum. Bu arada kadınlarımızın Meclis'teki sayısının çok daha fazla olmasını istiyorum.

– Kadınların politikada erkeklerden daha başarılı olacaklarını mı düşünüyorsunuz?

– Yüzde yüz eminim. Kadınların mantığı ve enerjisi erkeklerden daha ileride. Çok daha fedakâr ve verimliler. Ayrıca satılmışlık kadınlarda çok daha az.

– Politikaya girmeyi hiç düşündünüz mü?

– Yakın yıllarda üç ayrı partiden teklif aldım. Kendimi politikanın içinde ve mecliste görmeyi hiç düşünemedim.

– Kadınlar hemcinslerinin meclise girmesini çok istiyorlar, ama çoğu kendisi için istemiyor. Herkes böyle düşünürse kadın sayısı nasıl artacak?

– Haklısınız, ama o yemini edemeyen insanların çoğunlukta olduğu bir grubun içinde bulunamam. Birlikte yemek bile yemek istemem.

– Gelirken taksi şoförüne sizi tanıyıp tanımadığını sordum. Hatırlamadı. Sonra "A La Luna" deyince hemen hatırladı. Böyle tanınmak sizi kırıyor mu?

– Neden kırsın? Televizyonun gücü başka. Milyonlarca insanın evine metazori giriyorsunuz. Bu programdan müthiş haz aldım. Çünkü tiyatro açısından ülkemde nereye gelinirse oraya kadar gelmiştim.

– Televizyon izleyicisi tarafından da oyunculuğunuzla tanınmak istemez miydiniz?

– İtiraf edeyim, eskiden dizilerde oynamayı çok istedim ama vazgeçtim. Çünkü iki şekilde de canım sıkılacaktı. Tutmazsa çok üzülecektim. Tutarsa daha çok üzülecektim. Çünkü haftada altı günümü verecektim. Yo, ben yaşamayı seviyorum. Paradan daha çok sevdiğim şeyler var.

– Son yıllarda tiyatroya olan ilgi azaldı. Ne düşünüyorsunuz bu konuda?

– Çok düşünülmesi gerekli. 20 sene önce medyanın bir numaralı

olayıydık. Giderek dördüncü oldu. Önce televizyon, popçular, sinema. Ülkemiz tamamen poptan geçmekte. Televizyonda bir sürü şarkıcı görüyoruz. Ertesi sene adını hatırlayamıyoruz. Şarkı sözlerine bakın. Bunların kasetini alan insanlar tiyatroya gider mi? En basit tiyatroyu seyredebilmek için bile bir kültür gerekir.

– İzleyiciyi küçümsemek yerine biraz da özeleştiri yapmak gerekmiyor mu? Çağın gerisinde mi kaldı tiyatromuz?

– Buna o kadar katılmıyorum. Ciddi reformlar yapacak tiyatro adamımız belki yok ama çok değerli sanatçılarımız var. En büyük handikapı teknolojiyle yarışmaya kalkması. Salıneye helikopter indiriyor. Kuzum helikopter indirilen bir yer tiyatro olabilir mi? Niye, sirk değil orası. Ama buna gidiyor insanlar. Helikopter indiği için parasını helal ediyor. Kimse artık söz dinlemeyi istemiyor. Her şey bu kadar da eğlenceye indirgenmemeli. Başarıyla yapıldığı zaman tiyatro hep var olacak.

– Tiyatroya ne zaman başlamıştınız?

– Yılını söylemiyorum. Yaşımı söylüyorum. 12 yaşında başladım. Bugün bulunduğum yaşı hiç söylemem. Sanatçının yaşı yoktur. Bir sanatçı oynadığı rolün yaşındadır.

– O zaman genç kalmayı nasıl başardığınızı sorayım.

– Başardığım yok Allah aşkınıza! Kameralar yaklaştığı zaman hiç de iyi değil durum ama aldırdığım yok. Biraz dikkat ettim yalnız. Sağlıklı yaşam dengeden geçiyor. Dengeli yedim, her şeyden yedim. Perhiz asla yapmadım. Açlık diye bir şey söz konusu olamaz. Aynayla barışık kalmak istiyorum. Kendimi beğeniyorum hâlâ. Güzel yaşlanıyorum. Yaşlanmamak çabasında değilim, çirkinleşmemek çabasındayım. Uzun yaşayıp, genç ölmek istiyorum.

– Tiyatro geçmişinizde hep ilkeli davrandınız. Neydi inançlarınız?

– Tiyatro yapmadığımda sudan çıkmış balığa döneceğimi sanırdım. Bu yüzden bata çıka sürdü Türkiye'nin koşullarında. İhtilallerle perdeler kapandı, ekonomik nedenlerle kapandı. Büyük başarılar, büyük ödüller... İnişli çıkışlı bir yaşam. Tiyatroyu bırakırsam öleceğimi sanırdım ama zaman her şeyi yerine koyuyor. Daha bir geniş görmeye başlıyorsunuz dünyayı. Hayatın sadece tiyatro olmadığını, yaşanmaya değer bir şey olduğunu, bunun bir kez bağışlandığını fark etmeye başladım. Bunları fark edince yaşamaya daha çok vakit ayırdım. İki sezondur da tekrar oynuyorum.

– İnsanlarla iletişiminiz, tavrınız nasıldır?

– Oldukları gibi kabul etmeyi çok geç yaşta öğrendim, ama öğrendim. Kimseyi değişteremiyorsunuz. Ya olduğu gibi kabul edeceksiniz, ya da çekip gideceksiniz. Dostluklardan hoşlanıyorum ama arkadaşım

yok. Bir tek arkadaşım oldu, o da artık hayatta değil. Dostum, ahbabım çok. Bu başka...

– Bir de Engin Cezzar'la çok uzun bir hayat arkadaşlığınız var.

– 39 yıl oldu. 25 yıldan fazla evli kaldık. Ayrıldık, üç yıl ayrı evlerde yaşadık. Ardından evlenmeden birlik geldi. Evlilik müessesesine çok saygı duyarım. Anlamını yitirdiği zaman devam etmemesi gerektiğine inanırım. Bu yüzden evlilik olayı bitti, ama kopamayıp ayrılamayınca da birlikte olmakta sakınca görmedim.

– Bir birlikteliği uzun yıllar sürdürmenin sırlarını biraz verir misiniz?

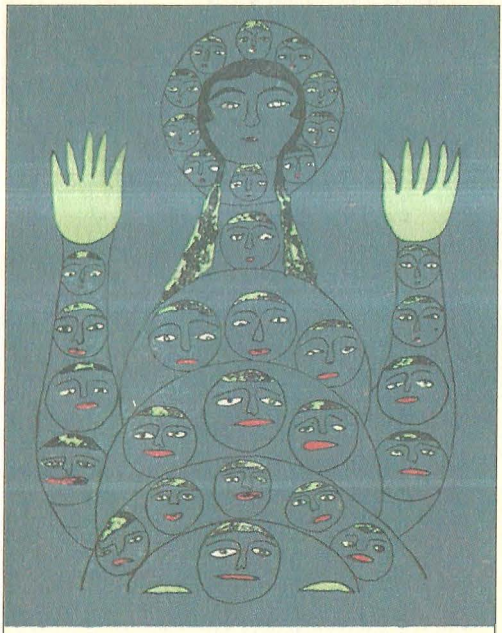
– Zannedersem önce aşk, o aşkın sevgiye dönüşmesi gerekli. Birbirini tamamlayan kalitelerin olması önemli. Aynı demiyorum, aynı çok tehlikeli. Sizde olmayanın onda olması çok önemli. Birbirinize ihtiyacınız olmalı. Hayat bir alışveriş. Doğduğunuz an anneye ihtiyacınız var. Patronunuzun size, sizin patronunuza, kardeşin kardeşe ihtiyacı var. Bu sevgilide, eşte de böyle. Bir şey vereceksiniz ki bir şey alacaksınız. Ancak bu asla fedakârlık haline gelmemeli. Çünkü insan kendinden vermeye başlarsa, giderek karşısındaki kişiden nefret eder.

– Anne olmayı hiç istemediniz mi?

– Dört kürtaj, bir dışgebelik geçirdim. Koşullar elvermiyordu. Dokuz ayınızı verecek durumunuz yok o yıllarda. Mesleğinizden olursunuz, rolleri başkalarına verirler. Şöhret basamaklarındasınız. Bir ara çocuk yapmaya karar vermişken vazgeçtim. Bütün hayatımı çocuğa vakfetmem gerekecekti ve öyle bir anne olacağımı biliyordum. Belli ki o zaman Gülriz olmayacaktı. Siz de bana şimdi "Yaşınızı göstermiyorsunuz" demeyecektiniz. Bu seçimi yaptım. Hiç pişman değilim. Yaşıtım olan dostlarım çocuklu, gelinli, damatlı. Hiçbirinin çocuğu yanında yok. İyi ihtimal, Amerika'da oturuyor. Kötü ihtimal, İstanbul'un başka bir semtinde ve hiç gelmiyor.

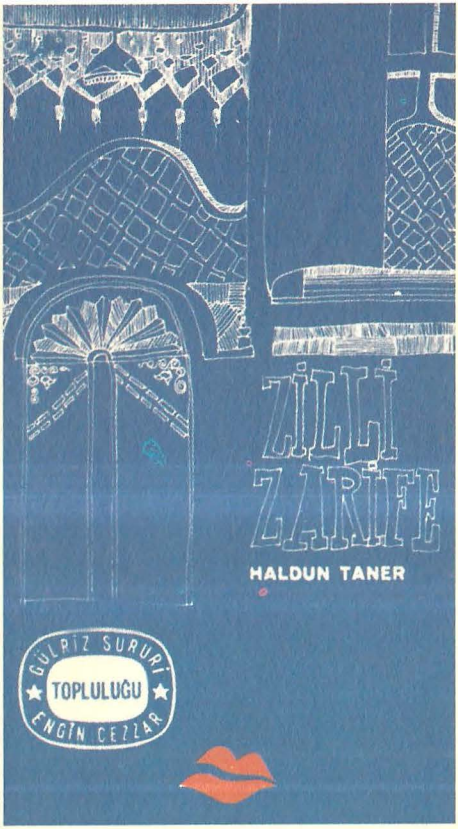
Mimoza, mart 1999

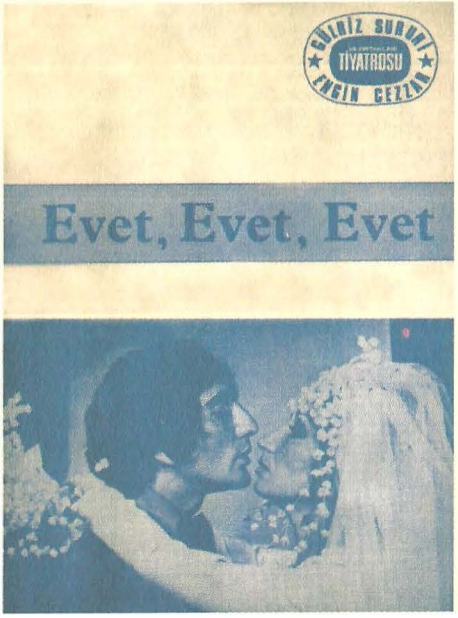
Onca afişten elde kalanlar...

GÜLRİZ SURURİ - ENGİN CEZZAR
TİYATROSU

"Sahrennar" Âdem'den önce cin sureti.

ZİLLİ
ZARİFE
HALDUN TANER
GÜLRİZ SURURİ
TOPLULUĞU
ENGİN CEZZAR

GÜLRİZ SURURİ
TİYATROSU
ENGİN CEZZAR
Evet, Evet, Evet

HALDUN DORMEN TAKDİM EDER

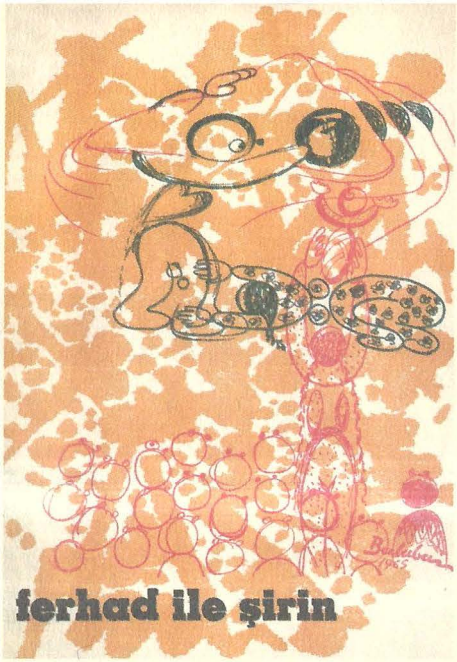
sokak kızı irma

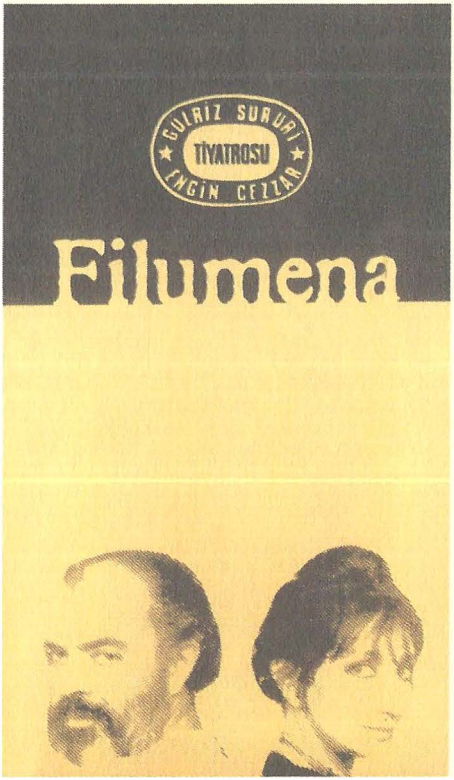
Altan Erbulak

Mengü Ertel

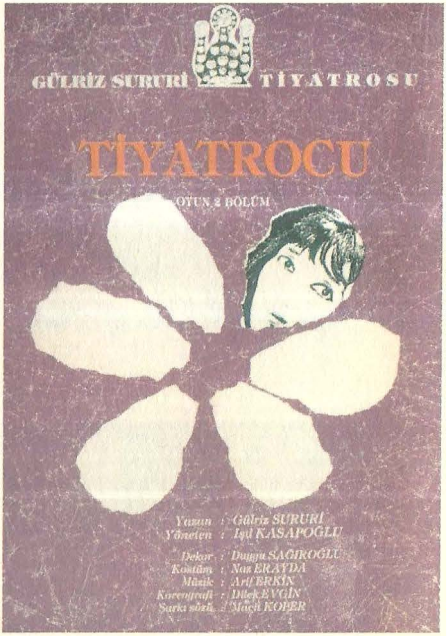
İbrahim Balaban

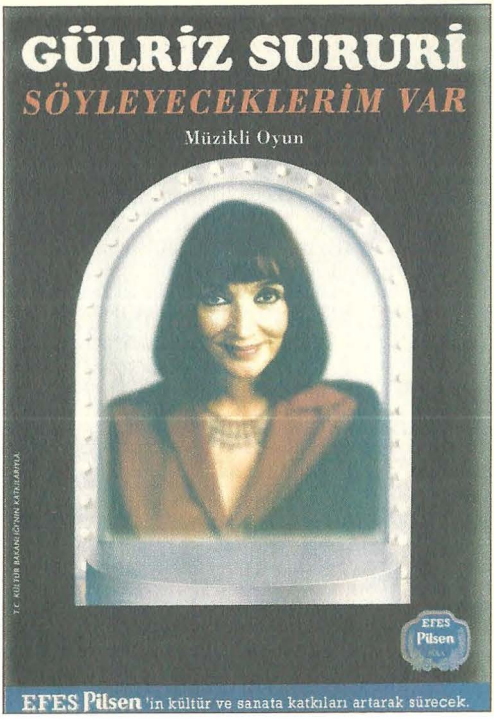
Ülkü Tamer

Mengü Ertel

Metin Deniz

İTTİHAT VE TERAKKİ
1969

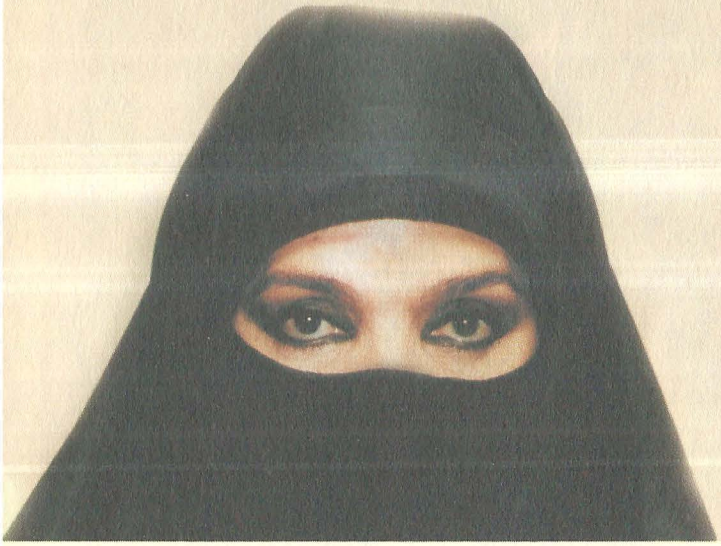

GÜLRİZ SURURİ
SÖYLEYECEKLERİM VAR
Müzikli Oyun
T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI'NIN KATKILARIYLA
EFES Pilsen
EFES Pilsen 'in kültür ve sanata katkıları artarak sürecek.

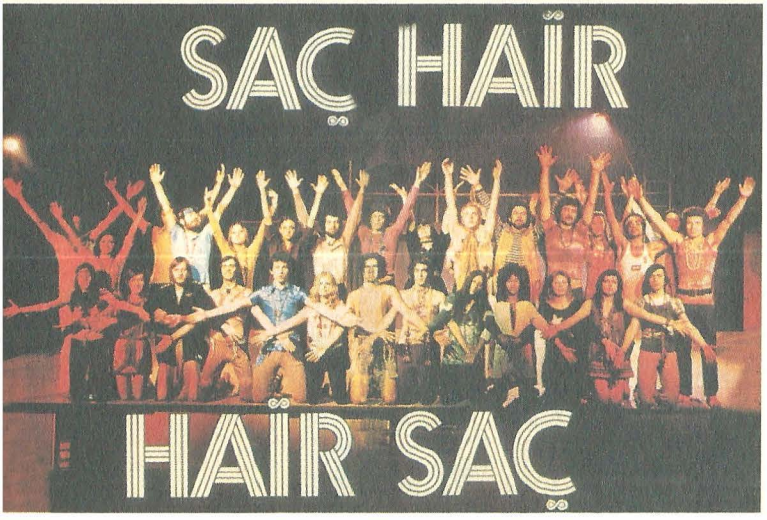

ENGİN CEZZ
KABARE
KABARE
KABARE
KABARE
KABARE
KABARE
KABARE

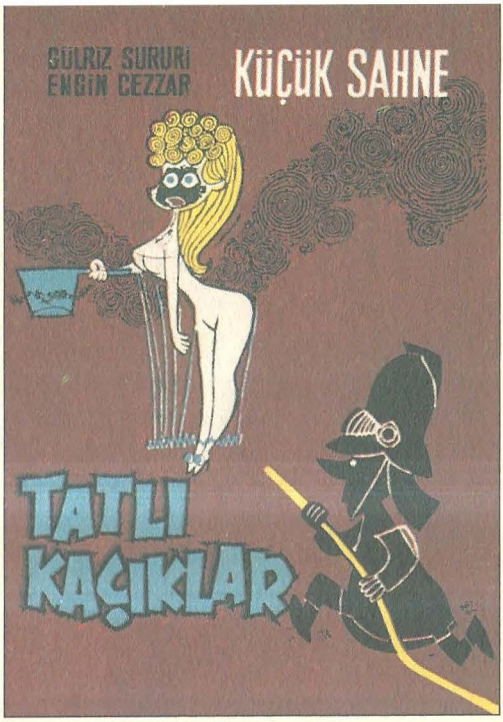
GÜVERİZ SURURİ
TİYATROSU
ENGİN CEZZAR

Bilgesu Erenus

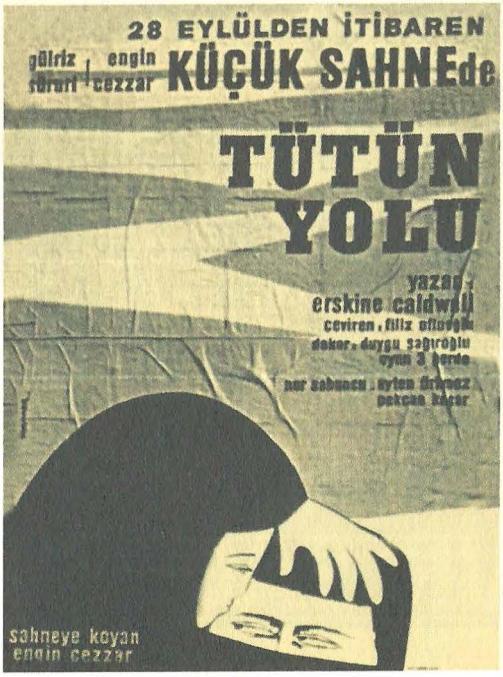
Halide

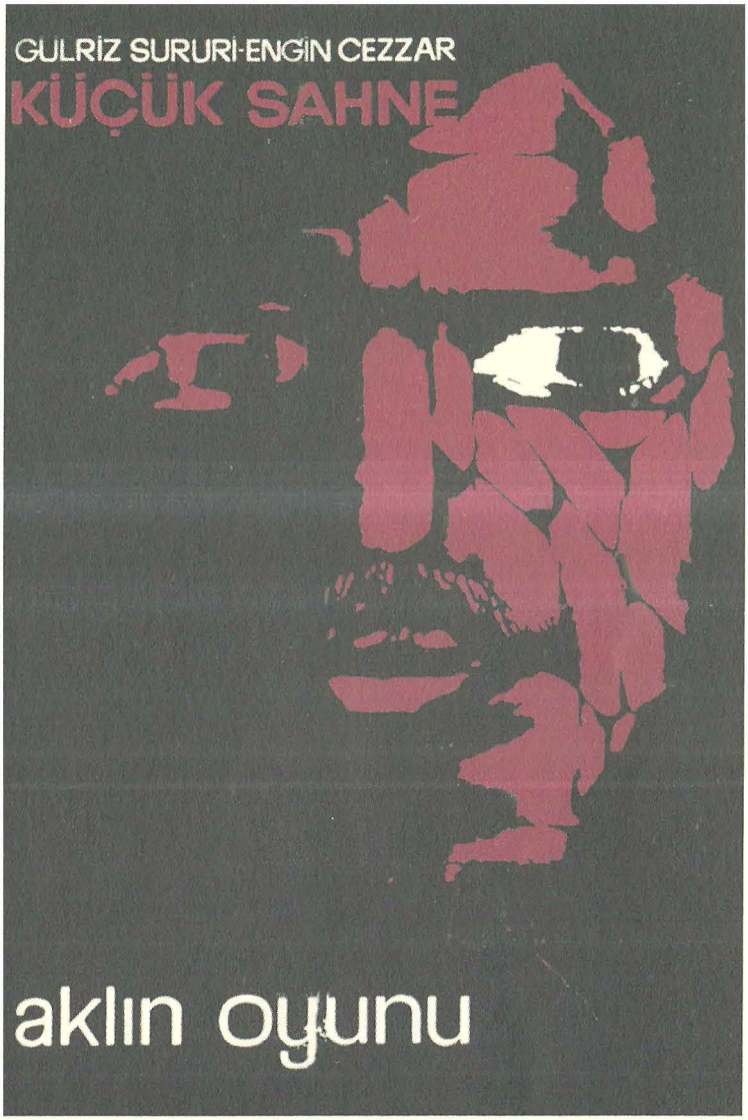

Oğuz Aral

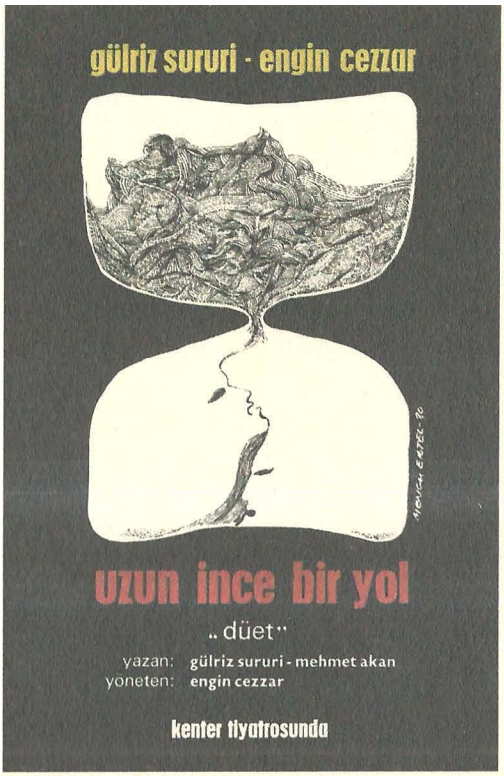

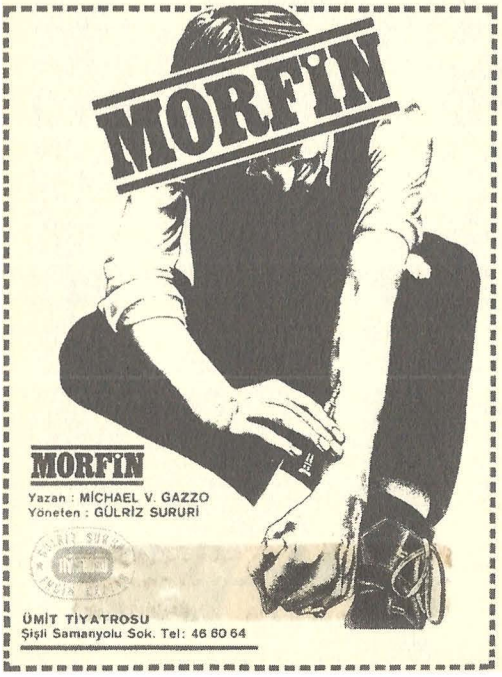
Yurdaer Altıntaş

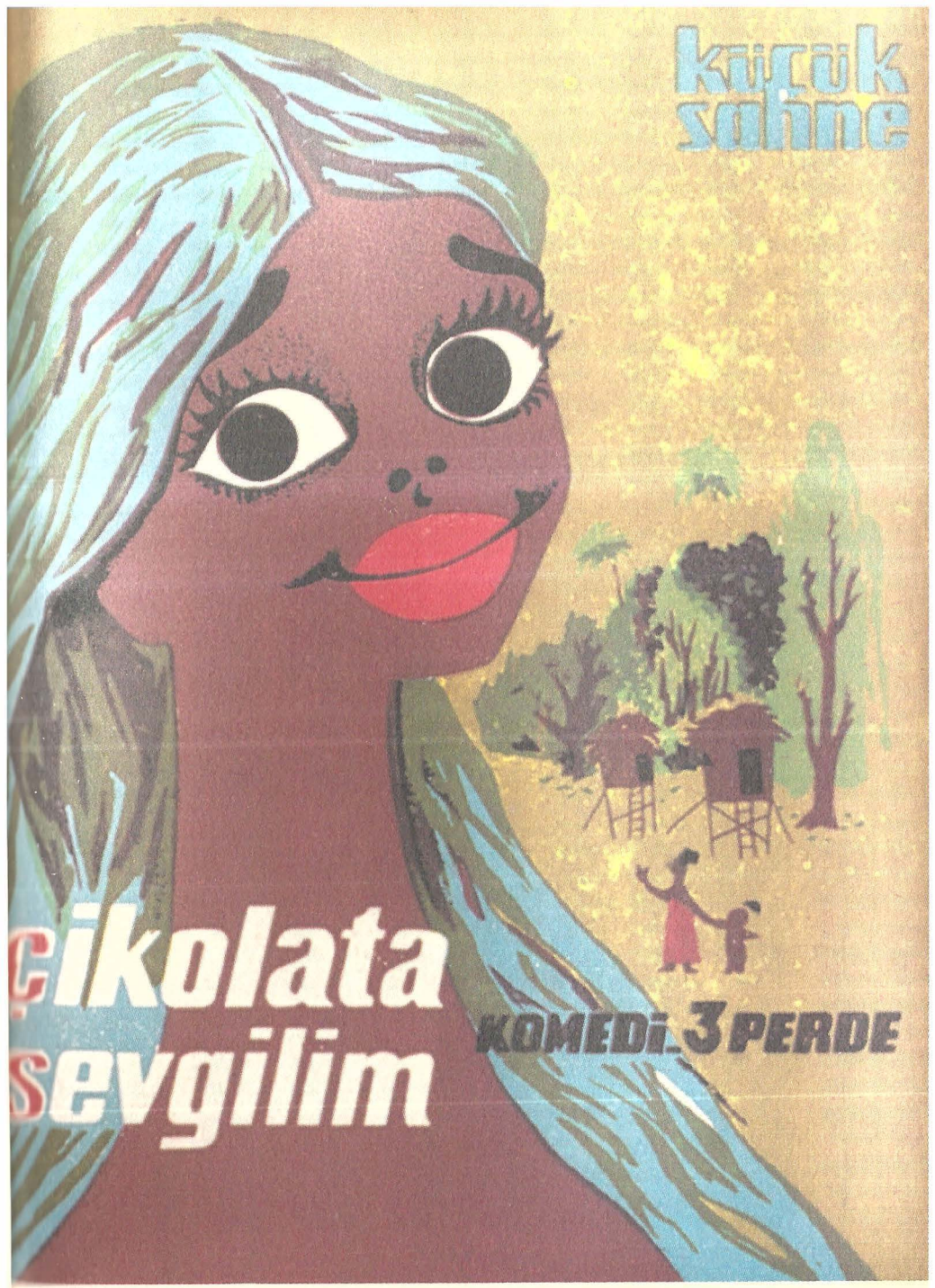

Sait Maden

Mengü Ertel

gülriz sururi - engin cezzar
uzun ince bir yol
„düet"
yazan: gülriz sururi - mehmet akan
yöneten: engin cezzar
kenter tiyatrosunda

MORFİN
MORFİN
Yazan : MİCHAEL V. GAZZO
Yöneten : GÜLRİZ SURURİ
ÜMİT TİYATROSU
Şişli Samanyolu Sok. Tel: 46 60 64

Altan Erbulak

Bülent Erkmen

GÜLRİZ SURURİ
TİYATROSU
ENGİN CEZZAR

Başar SABUNCU

kaldırım serçesi

müzikli oyun

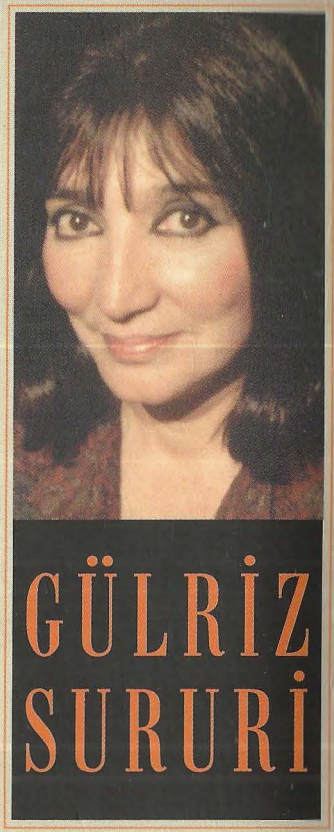
Mengü Ertel

İçindekiler

Bir an gelir... 7
Varsa söylenecek sözün... 10
"Benim ayaklarım çok güzeldir" 13
Kastelli 20
Bodrum avcılar derneği 25
Bir hap, hop her şey yeni baştan 29
Ayma 34
Evliye gönül verme, eve gider unutur 38
Selim İleri 50
Serçe Paris'e konacak 59
"Mukavele kâğıtta kalır 68
"Nereden çıktı, bu Karmen?" 71
Kabare 76
"O çocuk ölürse bu kız yaşayamaz" 90
Aydınlar Dilekçesi 94
Karaca Tiyatro 96
Bir an gelir... 101
"Bu ne biçim yalnız kadın?" 106
Merhaba TV ve asrî kadın 120
Biz Kadınlar 124
Bu bir tutku 133
Halide 136
Pedro 148
Keşanlı TRT'de 157
Torba ve sakinleri 176
Kaldırım Serçesi dizisi 194
"Hayatı limon gibi sıkmak istiyorum" 198
Karaca, yeniden 200
"Duşlar kullanılmış" 217
Sokak Kızı İrma III 221
Dernek maceralarım 229
Arkadaşım bırakıp gitti beni 233
Tatlı Para 252
Unutulmayanlar 259
Bu kadı başka kadı 262
"Manzaranız mı kapandı, yenisini verelim" 267

"A La Luna" 270
Sakıp Sabancı 278
Teyzem 289
Çocukluğumun bahçesi, yeniden 297
Şarkı söylemek istiyorum 314
Tiyatro 325
"Aaa... Siz A La Luna değil misiniz?" 334
Cahide Sonku 336
Mantık evliliği 350
Ayşe 364
Babil'in asma bahçeleri 368
Gülriz Sururi hakkında yazılmış yazılardan 389
Gülriz Sururi'nin çeşitli gazete ve dergilere
yazdığı yazılardan 400
Gülriz Sururi'yle yapılmış röportajlardan bölümler 417
Onca afişten elde kalanlar 437

BİR AN GELİR...

GÜLRİZ SURURİ

"Kendi ustalık sınırlarını aşmış her sanatçının on parmağında on hüner vardır. İsterse hünerlerden birine, birkaçına daha el atabilir ve o kolda da başarılı olabilir. Gülriz ne kadar tiyatro ustasıysa o kadar da yazı ustasıdır. Gülriz yıllar önce anılarını yazmıştı, o anıların Türkçesi usta bir yazarın Türkçesi'ydi. Gülriz'in anılarını okuyanlar onun yazı biçimine hayranlıklarını dile getiriyorlardı. Böyle bir dil ustalığı ancak usta bir yazardan beklenebilirdi. Ben her zaman Gülriz Sururi'den böyle bir dil beklerdim, çünkü o her koşulda dili güzel kullanıyordu. Buna karşın gene de anılar beni şaşırtmıştı.

Bir de Gülriz'in gözlem gücü, bir de anımsama gücü onun kitaplarını bir sanat yapıtı durumuna yükseltiyordu. Ülkemizde son yıllarda epeyce anı yazıldı, Gülriz Sururi gibi hiç kimse anılarını bir sanat yapıtı durumuna getiremedi. Onun gözlemleri yaşamın sağlam gerçekleriydi. O her hikâyeyi yeniden yaratmıştır. Bence bir hikâyeyi, bir gerçeği yaratmadan özsel gerçeğe varamazsın. O anılar da usta sanatçının süzgecinden mutlaka geçmelidir. Gülriz nasıl sahnede yaratarak gerçeğe ulaşıyorsa, yazında da yaratarak özsel gerçeğine varıyor. Gülriz Sururi gittikçe de ustalaşıyor, tam sırası, ondan böyle çok olağanüstü yapıtlar bekleyebiliriz. Gülriz gibi çok yaratmış, çok insan görmüş, çok dünyalar yaşamış bir sanat kişiliğinden daha başka anılar, daha başka dünyaları anlatan sanat yapıtları bekleyebiliriz. Büyük sinemacılar, yazarlar, tiyatrocular, müzikçiler böyle sanat gücüne erişmiş anılar, gözlemler, dünyalar yaratmışlardır. Gülriz'in yeni anılar kitabını kutluyorum. Gülriz'in yeni kitabını okuyanlar mutlu olacaklardır."

Yaşar Kemal

ISBN 975-293-071-9

9 789752 930711

DK DOĞAN KİTAP